T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

RADYO VE TELEVİZYON YAYIN HİZMETLERİNDE DENETİM

SENA COŞKUN

RADYO TV SİNEMA ANABİLİM DALI
RADYO TV SİNEMA BİLİM DALI

EYLÜL 2016

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

RADYO VE TELEVİZYON YAYIN HİZMETLERİNDE DENETİM

Sena COŞKUN

DOKTORA TEZİ
RADYO TV SİNEMA ANABİLİM DALI
RADYO TV SİNEMA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EYLÜL 2016

Sena COŞKUN tarafından hazırlanan "Radyo ve Televizyon Yayın Hizmetlerinde Denetim" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Radyo Televizyon ve Sinema Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman (Başkan): Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ

Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~ .....

Üye: Prof. Dr. Gülcan SEÇKİN

Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~ .....

Üye: Prof. Dr. Himmet HÜLÜR

Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~ .....

Üye: Prof. Dr. Nesrin KULA DEMİR

Sinema ve Televizyon Anabilim Dalı,Afyon Kocatepe Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~ .....

Üye: Doç. Dr. Aydan ÖZSOY

Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~ .....

Tez Savunma Tarihi: 22.09.2016

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Sena COŞKUN

22.09.2016

RADYO VE TELEVİZYON YAYIN HİZMETLERİNDE DENETİM

(Doktora Tezi)

Sena COŞKUN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Eylül 2016

ÖZET

Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin denetimi, radyo ve televizyon yayıncılığının ilk yıllarından itibaren tartışılan ve gündemde olan bir konudur. Türkiye'de radyo ve TV yayınları, 01/05/1964'te yürürlüğe giren 359 sayılı Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Kanunu'ndan itibaren denetim altına alınmaya başlamıştır. 359 sayılı Kanunu ilga eden, 11/11/1983 tarih ve 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunuyla birlikte 1994 yılına kadar geçen sürede yayınları izlemek, denetlemek ve değerlendirmek üzere Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu (RTYK) oluşturulmuştur. RTYK'nın gerek hükümete bağlı olacak bir yapıda oluşması, gerekse yaptırım yetkilerinin çok kısıtlı oluşu, yayıncılık üzerinde etkin bir denetim kurmasını engellemiştir. 1980'li yıllarda dünya ekonomisinde, politikalarda ve iletişim teknolojilerinde yaşanan değişim ve teknolojik gelişmelerle başlayan dışa açılma ve deregülâsyon politikaları neticesinde Ülkemizde de Devlet tekeli ve denetimi fiilen kırılmaya başlamıştır. 1982 Anayasasının 133. maddesinde yapılan değişiklikle radyo ve TV yayıncılığında Devlet tekeli hukuken kaldırılmış; 20/04/1994 tarih ve 3984 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte de Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) kurulmuştur. 1990'lı yılların sonundan itibaren Avrupa Birliği'yle (AB) tesis edilen yakın ilişkiler sonucunda, Türkiye'ye 10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde *"aday ülke"* statüsü verilmiş; 2004 Brüksel Zirvesi'nde ise Türkiye'yle müzakerelere başlanma kararı alınmış ve nihayet, müzakereler 2005 yılında başlamıştır. Bu tez çalışmasının konusunu oluşturan 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun da AB'ye uyum sürecinde 15/2/2011 tarihinde kabul edilmiş ve 03/03/2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun, *"denetim"* ve *"toplumsal sorumluluk"* kavramları çerçevesinde etraflıca incelenmiş olup, Türkiye'deki önceki düzenlemelerle ve AB'nin çeşitli ülkeleri ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Japonya, Rusya gibi ülkelerdeki düzenlemelerle mukayese edilmiştir. Tüm bu araştırmalar sonucunda, 6112 sayılı Kanunun Türkiye'de bu alanda çıkarılan görece en liberal düzenleme olduğu kanaatine ve uygulamada da *"yayın öncesi denetim",* diğer bir deyişle, *"sansür"* anlayışının önemli ölçüde terk edildiği sonucuna varılmıştır.

Bilim Kodu : 1115
Anahtar Kelimeler : Radyo-Televizyon, Yayın Hizmeti, Denetim, Sansür, RTÜK
Sayfa Adedi : 477
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ahmet ÇİFTCİ

CONTROL IN RADIO AND TELEVISION BROADCAST SERVICES

(Ph. D. Thesis)

Sena COŞKUN

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

September 2016

ABSTRACT

The audit of radio and television (TV) broadcasting services has been discussed as an issue and has been on the agenda from the very early years of radio-TV broadcasting. The radio and TV broadcasting in Turkey began to be brought under state control with TRT Act numbered 359 which entered into force on 1 May, 1964. The Radio and Television Supreme Council (so-called RTYK) was established to monitor, audit and assess broadcasting during the period up to 1994 with the Turkish Radio and Television Act numbered 2954 and dated 11/11/1983, which led to abrogation of TRT Act numbered 359. RTYK is in a nature connected to the Government, and its power of enforcement has been very limited and also it has prevented the Institution from the effective control over broadcasting. Due to the changes experienced in the world economy, policy and communication technology during the 1980s and expansion of trade started by technological developments and deregulation policies, state monopoly and control on broadcasting began to disperse. By the amendment made in Article 133 of the 1982 Constitution, the state monopoly on radio and TV broadcasting Act was abolished; The Radio and Television Supreme Council (so-called RTÜK) has been established by the Act numbered 3984 which entered into force on 20/04/1994. Since the end of 1990s, as a result of close relationships with the European Union (EU), Turkey was given the status of *"candidate country"* in Helsinki Summit on 10-11 December, 1999. At the Brussels Summit in 2004, it was decided to start negotiations with Turkey. Then the negotiations began in 2005. The Act on Radio and Television Enterprises and Broadcast Services numbered 6112 that entered into force 03/03/2011, constitutes the subject of thesis and it has been adopted on 15/02/2011 during the EU harmonization process. In this thesis, this new Act has been examined in detail in the framework of *"control"* and *"social responsibility"* concepts. The previous regulations in Turkey were compared with the arrangements in various countries of the EU and with the USA, Japan and Russia. As a result of these investigations, it was concluded that the Act numbered 6112 can be regarded as a nearly liberal regulation issued in this field in Turkey and in practice "*pre-broadcast control"* in other words *"censorship"* understanding was substantially abandoned.

Science Code	:	1115
Key Words	:	Radio-Television, Broadcast Services, Control, Cencorship, RTÜK
Page Number	:	477
Supervisor	:	Prof. Dr. Ahmet ÇİFTCİ

TEŞEKKÜR

"Radyo ve Televizyon Yayın Hizmetlerinde Denetim" adlı Doktora tezim ve Doktora eğitimim süresince, bilgi birikimi ve yol göstericiliği ile kılavuzum, lisans ve yüksek lisans tezlerimden sonra doktora aşamasında da tez danışmanım olan değerli Hocam Prof. Dr. Ahmet ÇİFTCİ'ye;

Sergiledikleri tüm yapıcı yaklaşım ve katkılarından dolayı Tez İzleme Kurulu üyeleri Prof. Dr. Himmet HÜLÜR ve Prof. Dr. Nesrin KULA DEMİR'e;

Yanımda olduklarını maddi ve manevi anlamda daima hissettiren, ektikleri filizin büyüdüğü her anı gördükçe gururlandıklarından emin olduğum, bu günlere gelmemdeki en büyük payın sahibi babam Dr. Nabi COŞKUN ile annem Mükerrem Sema COŞKUN'a;

Üzerimdeki emek ve katkılarını asla yadsıyamayacağım başta İlkokul öğretmenim Naciye YÜKSEL olmak üzere bütün hocalarıma;

Tez yazım süreci boyunca kendilerini çoğu zaman ihmal etmeme rağmen, göstermiş oldukları anlayış ve sabırdan dolayı Afyon Kocatepe Üniversitesi Basın-Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü ile Güzel Sanatlar Fakültesi'nde birlikte mesai yaptığım akademik ve idarî kadrodaki değerli çalışma arkadaşlarıma;

Yoğun çalışma temposu içerisinde tezimin tamamını okuyup, imla ve yazım kuralları bakımından değerlendiren, değerli arkadaşım Doç. Dr. Cüneyt AKIN'a; çevirilerimde yardımını esirgemeyen mesai arkadaşım Okt. Engin AYTEKİN'e;

Geçirdiğim bu meşakkatli süreçte zorlandığım ve ihtiyaç duyduğum her anda verdikleri moral ile motivasyonumu arttıran vefalı arkadaşlarım Dr. Sinan SARAÇLI, Dr. Nuray Hilal TUĞAN, Dr. Kemal Cem BAYKAL ve Kayhan METİN başta olmak üzere, tüm dostlarıma sonsuz teşekkür eder, minnet ve şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv

ABSTRACT v

TEŞEKKÜR vi

İÇİNDEKİLER vii

ÇİZELGELERİN LİSTESİ xiv

ŞEKİLLERİN LİSTESİ xv

RESİMLERİN LİSTESİ xvi

KISALTMALAR xvii

1. GİRİŞ 1

2. RADYO-TELEVİZYON YAYIN HİZMETİ KAVRAMI, YAYIN HİZMETİ TÜRLERİ VE İŞLEVLERİ 13

2.1. Kavramlar 13

2.1.1. Yayın hizmeti 14

2.1.2. Radyo 15

2.1.3. Televizyon 19

2.1.3.1. Televizyonu olumlayan yaklaşımlar 21

2.1.3.2. Televizyona karşı çıkan/muhalif yaklaşımlar 24

2.1.4. Radyo ve televizyon yayın hizmeti 29

2.1.5. İsteğe bağlı yayın hizmeti 32

2.2. Radyo-Televizyon Yayın Hizmetinin Türleri 34

2.2.1. İzleyicinin sosyo-ekonomik özelliklerine göre 34

2.2.2. Yayın hizmetlerinin amacına göre 40

2.2.3. Yayın hizmetlerinin kapsama alanına göre 41

Sayfa

2.2.4. Yapım malzemesine göre 44

2.2.5. Yapım biçimine göre 45

2.3. Radyo-Televizyon Yayın Hizmetinin İşlevleri 47

2.3.1. Haber verme ve bilgilendirme işlevi 47

2.3.2. Eleştiri ve denetim işlevi 51

2.3.3. Kamuoyu oluşturma ve oluşan kamuoyunu açıklama işlevi 53

2.3.4. Eğitme işlevi 55

2.3.5. Eğlendirme işlevi 58

2.3.6. Mal ve hizmetleri tanıtma (reklâm/ticarî iletişim) işlevi 61

2.3.7. Diğer işlevler 62

3. RADYO VE TELEVİZYONUN TARİHÇESİ VE GÜNÜMÜZDE RADYO VE TELEVİZYON SEKTÖRÜ 65

3.1. Radyonun Tarihçesi 65

3.1.1. Radyonun dünyadaki gelişimi 65

3.1.2. Radyonun Türkiye'deki gelişimi 68

3.1.2.1. İlk özel yayınlar (1927-1936) 69

3.1.2.2. PTT yönetimi (1937-1940) 71

3.1.2.3. Başbakanlığa bağlı yönetim (1940-1964) 72

3.1.2.4. TRT Kurumu döneminde radyo (1964-1990) 75

3.1.2.5. Özel radyoların ortaya çıkışı sonrası radyo (1990-2014) 79

3.2. Televizyonun Tarihçesi 80

3.2.1. Televizyonun dünyadaki gelişimi 80

3.2.2. Televizyonun Türkiye'deki gelişimi 85

3.2.2.1. Televizyon yayıncılığının ilk yılları (1949-1970) 86

Sayfa

3.2.2.2. Devlet tekeli (TRT) döneminin ilk yılları (1970-1980) 87

3.2.2.3. Gelişen iletişim teknolojilerinin yol açtığı kaos dönemi (1980-1993) 89

3.2.2.4. Devlet tekelinin kaldırılmasından sonra çoğulcu sisteme geçiş (1993-2015) 93

3.3. Günümüz Radyo ve Televizyon Sektöründe Yaşanan Gelişmeler 94

4. DENETİM KAVRAMI, DENETİM TÜR VE METOTLARI İLE RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA DENETİM UYGULAMALARI 105

4.1. Denetim Kavramı 105

4.2. Denetim Tür ve Metotları 109

4.2.1. İç ve dış denetim 109

4.2.1.1. Hiyerarşik denetim (sıradüzen denetimi) 112

4.2.1.2. Vesayet denetimi 114

4.2.1.3. Özel denetim 115

4.2.2. Formal denetim 118

4.2.2.1. İdarî denetim 118

4.2.2.2. Siyasî denetim (yasama – parlamento – Meclis denetimi) 124

4.2.2.3. Yargı denetimi 126

4.2.2.4. Uluslararası denetim 130

4.2.2.5. Performans denetimi (verimlilik denetimi) 131

4.2.2.6. Malî denetim 133

4.2.3. İnformal denetim (resmî olmayan denetim) 135

4.2.3.1. Kamuoyu denetimi (halkın denetimi) 135

4.2.3.2. Özdenetim (kendi kendine denetim) 137

4.2.3.3. Ombudsman denetimi (arabulucu – kamu hakemi) 146

Sayfa

4.2.4. Ortak denetim (denetimde eşgüdüm) 149

4.3. Denetimin Yararları 153

4.4. Sıkı Denetimin Sakıncaları 154

5. KİTLE İLETİŞİM SİSTEMLERİ BAĞLAMINDA FARKLI ÜLKELERDE RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARININ DENETİMİ 157

5.1. Kitle İletişim Sistemleri 157

5.1.1. Otoriter teori 158

5.1.2. Liberal teori 167

5.1.3. Sovyet medya teorisi 172

5.1.4. Toplumsal sorumluluk teorisi 174

5.1.5. Gelişme aracı teorisi 179

5.1.6. Demokratik-Katılımcı medya teorisi 181

5.2. Avrupa Birliği'nde ve Farklı Ülkelerde Radyo ve Televizyon Yayınlarının Denetimi 182

5.2.1. Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politikası ve önemi 183

5.2.2. Avrupa Birliği ülkelerinde radyo ve televizyon yayınlarının denetimi 188

5.2.2.1. Almanya 188

5.2.2.1.1. Mevcut denetim sistemi 189

5.2.2.1.2. Görev ve yetkiler 190

5.2.2.2. Fransa 192

5.2.2.2.1. Mevcut denetim sistemi 194

5.2.2.2.2. Görev ve yetkiler 195

5.2.2.3. İngiltere 198

5.2.2.3.1. Mevcut denetim sistemi 199

Sayfa

5.2.2.3.2. Görev ve yetkiler 201
5.2.2.4. İtalya 202
5.2.2.4.1. Mevcut denetim sistemi 204
5.2.2.4.2. Görev ve yetkiler 205
5.2.3. Diğer ülkeler 208
5.2.3.1. ABD 208
5.2.3.1.1. Mevcut denetim sistemi 210
5.2.3.1.2. Görev ve yetkiler 212
5.2.3.2. Japonya 216
5.2.3.2.1. Mevcut denetim sistemi 217
5.2.3.2.2. Görev ve yetkiler 219
5.2.3.3. Rusya Federasyonu 221
5.2.3.3.1. Mevcut denetim sistemi 222
5.2.3.3.2. Görev ve yetkiler 225
6. 6112 SAYILI KANUNLA BİRLİKTE TÜRKİYE'DE RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARININ DENETLENMESİNDE YENİ UYGULAMALAR 231
6.1. Mevcut Durum 231
6.2. 6112 Sayılı Kanunun Çıkarılış Nedeni 231
6.3. Denetleyici Organ: RTÜK 233
6.3.1. Genel bilgiler 233
6.3.2. Görev ve yetkiler 238
6.4. Denetim Zamanı 242
6.5. Denetlemede Dikkate Alınacak İlke, Esas ve Kurallar 247
6.5.1. Yayın hizmeti ilkeleri 248

Sayfa

6.5.2. Ticarî iletişime dair esas ve kurallar 252

6.5.2.1. Reklâmlar ve tele-alışveriş 254

6.5.2.2. Program desteklemesi (sponsorluk) 256

6.5.2.3. Ürün yerleştirme 257

6.5.3. Denetleme bakımından özel durumlar 262

6.5.3.1. TRT Kurumu yayınlarının denetimi 262

6.5.3.2. Farklı dil ve lehçelerdeki yayınların denetimi 267

6.5.3.3. Seçim dönemlerindeki yayınların denetimi 271

6.5.3.4. Siyasî reklâmların denetimi 277

6.5.3.5. Koruyucu sembol sistemi 284

6.5.3.6. İzleyici temsilciliği 289

6.5.3.7. Logo ve çağrı işareti 292

6.6. Yaptırımlar 294

6.7. Yargı Denetimi 301

7. SONUÇ VE ÖNERİLER 307

KAYNAKLAR 317

EKLER 343

EK-1. 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun 344

EK-2. 2954 Sayılı TRT Kanunu 377

EK-3. Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik 398

EK-4. RTÜK Başkanı ile yapılan 17/06/2014 tarihli röportaj 418

EK-5. Ülkemizdeki medya hizmet sağlayıcıların sayılarına ilişkin RTÜK Üst Yazısı .. 421

EK-6. İçerik Belirten İşaret ve İbareler 422

EK-7. Gazete Küpürleri 423

EK-8. Yayıncılık Etik İlkeleri 473

EK-9. Spor Programları Rehber İlkeleri 474

ÖZGEÇMİŞ 475

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 4.1. Türkiye'deki üst kurullar 111

Çizelge 5.1. Ülkelere göre denetleyici organlar..... 227

Çizelge 6.1. Yargı kararlarıyla geçici yayın yasağı getirilen bazı önemli olaylar 245

Çizelge 6.2. Seçim dönemine ilişkin 2015 yılı bilgilendirme toplantıları..... 276

Çizelge 6.3. 2015 yılında 6112 sayılı Kanun çerçevesinde alınan yaptırım kararları 299

Çizelge 6.4. 2015 yılında en çok bildirim alan 5 televizyon programı 300

Çizelge 6.5. En çok bildirim alan programların adlarına göre bildirimlerinin dağılımı. 300

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 3.1. Mobil uygulamalar ve televizyon karşısında geçirilen zaman 102

Şekil 4.1. Denetim tür ve metotları 109

Şekil 5.1. Toplumsal sorumluluk halkaları 176

Şekil 5.2. Federal Haberleşme Komisyonu'nun organizasyon şeması 211

Şekil 6.1. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun organizasyon şeması 234

Şekil 6.2. Ticarî iletişim türleri 253

Şekil 6.3. Koruyucu semboller 286

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim **Sayfa**

Resim 3.1. Fransız sanatçı Albert Robida'nın 1869 tarihli bir resmi 81

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACRAN	The African Communication Regulation Authorities Network
AGCOM	Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHS	Avrupa Konseyi İnsan Hakları Sözleşmesi
AKY	Anahtar Kelime Yakalama
ALM	Arbeitsgemeinschaft der Landesmedienanstalten
ASTS	Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi
AT	Avrupa Topluluğu
BBC	British Broadcasting Corporation
bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BRAF	Black Sea Broadcasting Regulatory Authorities Forum
BSC	The Broadcasting Standards Commission
BYDK	Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu
C	Cilt
CERF	The Central European Regulatory Forum
CFR	Code of Federal Regulation
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CICA	Iberian Conference of Independent Authorities
CMK	Ceza Muhakemeleri Kanunu
CNCL	Commission Nationale Communication des Libertes
COM	Commission
CSA	Conseil Supérieur de l'audio-visuel
Çev.	Çeviren

DDK	Devlet Denetleme Kurulu
DP	Demokrat Parti
DVD	Digital Versatile Disc
E.	Esas
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
EPRA	European Platform of Regulatory Authorities
EU	European Union
FCC	Federal Communications Commission
FM	Frequency Modulation
FRC	Federal Radio Commission
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GİMHY	Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi
HACA	Haute Autorite de la Communication Audiovisuelle
HD	High Definition
HSYK	Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
IBRAF	Islamic Broadcasting Regulatory Authorities Forum
IPS	Inter Press Service
IPTV	Internet Protokol Television
ITA	Independent Television Authority
ITC	Independent Television Commission
ITU	International Telecommunications Union
İHEB	İnsan Hakları Evresel Beyannamesi
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
İYUK	İdarî Yargılama Usulü Kanunu
K.	Karar
KEİ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KİK	Kamu İhale Kurulu
m.	Madde
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MNRA	Mediterranean Network of Regulatory Authorities
NAB	National Association of Broadcasters
NHK	Nippon Hoso Kyokai
NTSC	National Television System Committee

OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OFCOM	Office of Communications
OFTEL	The Office of Telecommunications
ONO	Organization of News Ombudsmen
ORTF	Office de Radiodiffusion Television Française
PAL	Phase Alternation Line
PTT	Posta ve Telgraf Teşkilatı
RAI	Radiotelevisione Italiana
RATEM	Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği
RG	Resmî Gazete
RRA	Radyo Reklâm Analizi
RSF	Reporters Sans Frontieres
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
RTYK	Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu
s.	Sayfa
S	Sayı
SECAM	Sequential Couleur á Memoirè
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STD	Sınırsız Televizyon Direktifi
T.	Tarih
TAPDK	Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TİB	Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TRT	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TTTAŞ	Türk Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi
TV	Televizyon
TVYD	Televizyon Yayıncıları Derneği
V	Volume
Vb.	Ve benzeri
VCD	Video Compact Disc
VÇA	Video Çekim Analizi

Vd.	Ve diğerleri
VKY	Video Klip Yakalama
VPA	Video Program Analizi
Vs.	Vesaire
VTO	Video Text Okuma
www	World Wide Web
Y.	Yıl
YAYÇEP	Yaygın Çiftçi Eğitimi Projesi
YSK	Yüksek Seçim Kurulu

1. GİRİŞ

19. yüzyılın ortalarında Batılı ülkelerin sanayileşmelerini tamamlaması sonucunda kendini gösteren kitle kültürü olgusunun da etkisiyle yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler, insan hayatını derinden etkilemiştir. Günümüzde görsel ve işitsel yayıncılık alanının vardığı nokta ise büyük oranda 20. yüzyılda biçimlenmiştir. Yirminci yüzyıl önemli ekonomik, siyasal ve toplumsal dönüşümlere sahne olmuş ve bu dönüşümler yayıncılık alanını da köklü bir biçimde değişime uğratmıştır. Teknolojik alanda yaşanan baş döndürücü yenilikler, uyduların devreye girmesi, yeni iletişim ve kitle iletişim teknolojilerinin ortaya çıkışı, görsel ve işitsel yayıncılığı da ciddi bir şekilde etkilemiş ve aynı zamanda yeniden şekillendirmiştir.

Batı Avrupa'da başlayan bu yeni şekillenmenin temel değişkenleri, *"yayıncılığın sınırları aşmaya başlaması, çeşitlenmesi ve sayıca artması"* olarak gösterilmekle birlikte, *"deregülâsyon, küreselleşme, giderek artan kâr (reyting / izlenme oranı) kaygısı, tekelleşme, yöndeşme"* gibi günümüz radyo ve televizyon sektöründe yaşanan gelişmelerin etkisi de yadsınamaz boyuttadır. Bu yeni dönemin çok boyutlu etki ve sonuçları, görsel ve işitsel yayıncılık alanını da kısa sürede değiştirmeye başlamıştır. 20. yüzyılın son çeyreği ile 21. yüzyıl başlarında söz konusu yayıncılık alanı, eskiden olduğu gibi devlet tekelinin hâkim olduğu bir yapı olmaktan çıkıp, ticarî/özel yayıncılara açılmaya başlamıştır. Belirtmek gerekir ki, görsel-işitsel yayıncılıktaki devlet tekelleri önce fiilen, sonra da hukuken yıkılmıştır.

Radyo ve televizyon yayıncılığının sınırları aşan bir nitelik kazanması, bu alanda; *"yeniden iletim, kişilik haklarının korunması, cevap ve düzeltme hakkı, reklâmlar, bilgi alışverişi, kültürlerin korunması, küçüklerin ve gençlerin korunması vb."* konularda bazı hukukî düzenlemelerin yapılması gereğini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca ister kamu sektörü, ister özel sektör tarafından gerçekleştirilsin, kamu hizmeti niteliği taşıyan radyo ve televizyon yayıncılığında *"kamu yararı"*nın gözetilmesi gerekmektedir. Bu gereklilik, günümüzde görsel ve işitsel yayın hizmetlerinin yayın sonrası olmak kaydı ile denetimini zorunlu hâle getirmektedir. Bir diğer önemli husus, *"siyasî erk ile yayıncı kuruluşlar"* arasındaki ilişkinin niteliğinde yeni yapılanmaların yaşanmaya başlanmış olmasıdır. Bu durumun en önemli sonucu, iktidarların doğrudan etkide bulunarak geniş toplum

kesimlerini yönlendirmede kullandıkları kitle iletişim araçları üzerinde, kontrol ve denetim mekanizmalarını yeni ortama uygun biçimde tanımlamanın zorluğunu fark etmiş olmalarıdır. Bu da medya politikalarında yeni arayışları beraberinde getirerek, yayıncılığın hür ve serbest yapılmasını sağlamaya yönelik çabaların artmasını sağlamıştır. Sonuçta devlet eliyle özerk ve bağımsız düzenleyici kurumlar oluşturulmuş ve böylelikle yayıncılık alanının keyfilikten kurtarılması, düzenlenmesi ve denetlenmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Denetim; düzen ve disiplin içerisinde sürmesi gereken işlemlerin şeffaflığını ve hesap verme sorumluluğunu arttırarak kurallara uygun hareket edilmesini sağlayacak olan önemli bir mekanizmadır. Denetim olgusunu bürokrasinin yaygınlaşması ve modern örgütlerin rasyonelleşmesiyle ilişkilendiren Weber, özellikle modern toplumlarda yaygınlaşan hiyerarşi ve işbölümünün denetimi zorunlu hâle getirdiğini belirtmektedir. *"Bir görevin yolunda yürütülüp yürütülmediğini anlamak için yapılan araştırma, bakı, teftiş, murakabe, kontrol"* anlamına gelen *"denetim kavramı"*nın, iletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda medya alanında da yansımaları görülmeye başlanmıştır. Medya özelinde denetim de*"herhangi bir kitleye yönelik yayım, yayın vb. üzerinde, bir otorite tarafından yapılan ve bunları serbest bırakmak ya da yasaklamakla sonuçlanan inceleme"* olarak tanımlanabilir.

Yazılı basına kıyasla, görsel ve işitsel yayıncılık, diğer kitle iletişim araçlarından farklı olarak çok yoğun bir düzenleme ve denetime tâbi tutulmuştur. Söz konusu düzenleme ve denetim sadece teknik konulara, mülkiyet sınırlamalarına değil aynı zamanda yayın içeriğine de yöneliktir. *"Liberal teori"*, sınırsız bir ifade hürriyetini savunurken, *"toplumsal sorumluluk teorisi"*, ifade hürriyetini kabul etmekle birlikte bu hakkın, kişilerin diğer hak ve hürriyetlerinin korunması vb. gerekçelerle sınırlandırılabileceğini savunmaktadır.

Görsel ve işitsel yayın hizmetlerinin denetlenmesi bakımından toplumsal sorumluluk teorisinin savunulduğu Tez çalışmasında, doğrudan ve kayda değer etkileri olan radyo ve televizyon yayınlarının uluorta yapılmasının önlenebilmesi ve *"hür fakat sorumlu"* bir medyanın oluşturulabilmesi için denetimin son derece gerekli ve yararlı olduğu vurgulanmaktadır. Yayın hizmetlerinin sunumunda denetim, iletişim hürriyetinin kullanılmasını kısıtlayıcı olmamalı, ifade hürriyetini mümkün olduğunca koruma amacı taşımalıdır.

Nitekim Türkiye'de de radyo ve televizyon yayınları bakımından 1961 Anayasası tarafından öngörülen Devlet tekeli sistemi, 1982 Anayasası'nda da korunmuştur. Ancak, özel radyo ve televizyon istasyonlarının kurulmaya başlamasıyla önce fiilen delinmiş; 08/07/1993 tarihinde kabul edilen 3913 sayılı Kanun ile 1982 Anayasasının 133. maddesinde yapılan değişiklikle Türkiye'de radyo ve televizyon yayıncılığında Devlet tekeli hukuken kaldırılmıştır. Bu yeni düzenleme ile birlikte hukuken çoğulcu sisteme geçilmiş olsa da Anayasaya aykırılıkları ortadan kaldırılan özel radyo ve televizyon istasyonlarının yasal olabilmeleri için yeni bir radyo ve televizyon kanununun çıkması gerekmiştir. Anayasanın öngördüğü yeni rejime göre çıkarılarak yürürlüğe giren bu Kanun, 20/04/1994 tarih ve 3984 sayılı *"Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun"*dur.

Yasal dayanaktan yoksun olarak faaliyetlerini sürdüren radyo ve televizyonların kanunî bir zemine oturtulduğu 3984 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesindeki en önemli amaç, yayınlardaki başıboşluğun ve karmaşanın kanun yoluyla giderilmesi olmuştur. Kanun kapsamında, radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek amacıyla, özerk ve tarafsız bir kamu tüzel kişiliği niteliğinde, 9 üyeli *"Radyo ve Televizyon Üst Kurulu"* (RTÜK) oluşturulmuştur. 2000'li yıllara kadar, bilhassa özel radyo ve televizyon kanallarının kanunda belirtilen hükümlere uyum sağlamalarının oldukça sancılı ve uzun sürmesi sebebiyle pek çok ulusal radyo ve televizyon kanalına, RTÜK tarafından kapatma ya da uyarı cezası yaptırımı uygulanmıştır. 1994 yılından 2011 yılına kadar yürürlükte kalan 3984 sayılı Kanun, bilim ve teknolojideki hızlı gelişmelere ayak uyduramamasından dolayı pek çok kez değişikliğe tâbi tutulmuşsa da gerek yayıncıların gerekse izleyicilerin beklentilerini karşılayamamamıştır. Yine izleyici talepleri ile birlikte Avrupa Birliği'ne (AB) uyum sürecinde, AB normlarına uyum sağlanması bakımından yapılması gereken elzem değişiklikler (ifade ve haber alma hürriyetinin, düşünce çeşitliliğinin, rekabet ortamının ve çoğulculuğun güvence altına alınması, yoğunlaşmanın önlenmesi ve yeni yeni kavramların ortaya çıkması gibi) de yeni bir radyo ve televizyon mevzuatını zorunlu kılmıştır.

İşbu çalışmanın ana konusunu teşkil eden 15/02/2011 kabul tarihli ve 6112 sayılı *"Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun"*, 03/03/2011 tarihinde 27368 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunla birlikte, 1994 yılından beri uygulanan 3984 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. 6112

sayılı Kanunu o tarihe kadar çıkarılan hukukî düzenlemelerin görece en liberal ve en demokratik olanı şeklinde nitelendirmek mümkündür. 6112 sayılı Kanun, sektörün sorunlarına daha etkin çözüm getirilmesi, karasal ortamda 1994 yılından beri süren lisanssız dönemin sona erdirilmesi, kamuya ait kanal ve frekansların daha etkin ve verimli kullanılması gibi konularda pek çok düzenlemeye yer vermektedir.

Görsel ve işitsel yayıncılık mevzuatını sektörün ihtiyaç ve beklentileri ile AB müktesebatına uygun olarak yeniden düzenleyen Kanun ile *"yayıncı"* kavramı yerine *"medya hizmet sağlayıcısı"* kavramı getirilmiş, *"isteğe bağlı yayıncılık, Avrupa eserleri, bağımsız yapımcı, editoryal sorumluluk, editoryal bağımsızlık, ürün yerleştirme, platform işletmecileri, alt yapı işletmecileri ve multipleks işletmecisi"* gibi yeni kavramlar mevzuata girmiştir. Kamu yayıncısı olan TRT Kurumu yayınlarının yeniden RTÜK tarafından denetlenmesi öngörülmektedir. Yaptırım (sanctions) sistemi daha etkin hâle getirilmekte, yayın ilkeleri toplumsal etkileri açısından gruplandırılarak kuruluşların ticarî iletişim gelirlerine orantılı idarî para cezası uygulaması öngörülmektedir. Ayrıca idarî para cezasıyla birlikte ihlâlin ağırlığı dikkate alınarak idarî tedbir niteliğinde program durdurma yaptırımı getirilmektedir. Üst Kurulun 2005 yılından itibaren faaliyete geçirmiş olduğu ancak mevzuata bağlı bulunmayan; *"Koruyucu Sembol Sistemi, İzleyici Temsilciliği, Görsel İşitsel Medya Etik İlkeleri"* gibi uygulamalar da kanunî zemine oturtulmuştur. İzleme ölçümleri denetim altına alınmış; söz konusu ölçümlerle ilgili usul ve esasları belirleme yetkisi RTÜK'e verilmiştir. Yayın lisans süresi 5 yıldan 10 yıla çıkarılmıştır. Yayıncı kuruluşların brüt reklâm gelirleri üzerinden ödedikleri pay, %5'ten %3'e indirilmiş ve ödemelerin vadelendirilmesi düzenlenmiştir. Ürün yerleştirme, gizli reklâm olmaktan çıkarılarak, ürün yerleştirmeye ilişkin düzenlenme yapılmıştır. Zorunlu olan kamu ilân ve duyurularının yapılması uygulamasından vazgeçilmiş; Yüksek Seçim Kurulu (YSK) tarafından öngörülen usul ve esaslar çerçevesinde, siyasî reklâmlar yasal hâle gelmiştir.

6112 sayılı Kanunun çıkarılmasında Avrupa Birliği'ne uyum süreci etkili olmuştur. Böylece, 1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde AB'ye adaylığı kabul edilen Türkiye'de, görsel ve işitsel yayın hizmetlerinin denetimi bakımından, AB'nin bu alandaki anlayış ve düzenlemelerine (acquis communautaire) uyum açısından önemli bir adım atılmıştır. Kanun koyucu tarafından, 2007 yılında yürürlüğe giren AB Sınırötesi Televizyon Direktifi'ni değiştiren ve önemli ölçüde tadil eden, 2010 yılında ise güncellenen*"AB*

Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi" (2010/13/EU) (Audio-Visual Media Services Directive / GİMHY) hükümleri esas alınmıştır. Belirtmek gerekir ki, Türkiye, AB tam üyesi olmadığından söz konusu Yönerge'ye taraf değildir. Ancak, tam üyelik öncesi görsel-işitsel medya mevzuatını işbu Yönerge'ye uyumlaştırmakla yükümlüdür.

Avrupa'daki örneklere bakıldığında, radyo ve televizyon yayıncılığında denetim, Almanya'da eyaletlerin kontrol ve sorumluluğunda; Fransa'da *"Görsel-İşitsel Yüksek Konsey"* (The High Council for Broadcasting / Conseil Supérieur de l'audio-visuel / CSA); İngiltere'de *"İletişim Ofisi"* (Office of Communications / OFCOM); İtalya'da *"İletişimi Koruma Otoritesi"* (The Communications Guarantee Authority / Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni / AGCOM) gibi düzenleyici kurullar tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak denetimin niteliği ve kapsamı ülkeden ülkeye farklılık arz etmektedir. Ayrıca denetleyici mercilerin yapısı, değerlendirme kriterleri ve denetim sonunda alınabilecek kararlar da ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bununla birlikte, Türkiye'deki sistemle Avrupa'daki örnekler arasında kimi benzerlikler ve farklılıklar mevcuttur. Avrupa'da 1980'li yıllarla birlikte oluşturulan söz konusu kurullarla benzer şekilde Türkiye'de 1990'ların başında kurulan RTÜK de yayıncılık alanında düzenleyici / izin verici / denetleyici bir otorite olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Bu çalışmada Türkiye'de mevcut olan radyo ve televizyon denetim sistemi, doktrin, mevzuat ve denetim uygulamaları çerçevesinde detaylı olarak ele alınmıştır. O halde, tezin konusunu;

- 6112 sayılı Kanunun incelenmesine temel oluşturulması bakımından *"denetim"* kavramı ve türleri ile ifade hürriyetini tartışan teorilerin incelenmesi;
- 6112 sayılı *"Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun"*un detaylı olarak incelenmesi, mevcut sorunların ortaya konulması ve çözüm önerileri üretilmesi;
- Görsel ve işitsel yayınların denetiminde gelinen noktayı daha iyi kavrayabilmek amacıyla yeni Kanunun mülga[1] 3984 sayılı Kanun ve diğer hukukî düzenlemelerle mukayese edilmesi;

[1] Mülga: *"Yürürlükten kaldırılan, kaldırılmış"* manasına gelmektedir.

- Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Japonya, Rusya gibi ülkeler ile AB'ye uyum bakımından Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya gibi ülkelerdeki denetim sistemlerinin incelenmesi ve Türkiye'deki yeni sistemle mukayese edilmesi, farklılıkların ve benzerliklerin ortaya konulması oluşturmaktadır.

Amaç, Türkiye'de son yıllarda uygulanan radyo ve televizyon yayınlarını denetleme sistemini ve ortaya çıkan sorunları inceleyerek denetimi uygulayan kurumlar için yönlendirici bir kaynak oluşturmak, sektörde çalışanlara ışık tutmak ve bu konuda akademik alana da katkıda bulunmaktır.

Tezin önemi, her türlü ortamda hizmet veren radyo ve televizyonun her zaman çok önemli bir kitle iletişim aracı olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca önceden bilinen kavramları güncel gelişmelere uygulayan çalışma, radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerin denetimi konusunu 6112 sayılı Kanunun yalnızca denetimle ilgili hükümleri çerçevesinde ele alan ilk doktora çalışması olması bakımından önemlidir. Ancak, radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin denetimini önceki hukukî düzenlemeler çerçevesinde inceleyen bazı çalışmalar da mevcuttur.

Bunlardan ilki 1988 yılında, henüz özel radyo ve televizyonların ortaya çıkmadığı dönemde Jale Sarmaşık tarafından hazırlanmış olan *"Radyo ve Televizyon Yayınlarının Denetimi ve Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu"* başlıklı doktora tezidir. Çalışma, 359 sayılı *"TRT Kurumu Kanunu"*nu yürürlükten kaldıran 11/11/1983 tarih ve 2954 sayılı *"Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu"* ve Kanunun 5. maddesinde sıralanan genel yayın esasları kapsamında yurt içine yapılan yayınları izlemek, denetlemek ve değerlendirmek üzere kurulan *"Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu"*nu ele almaktadır. Çalışmada hükümete bağlı bir yapıda oluşan Kurul'un yaptırım yetkilerinin çok kısıtlı olduğu ve bu durumun da yayıncılık üzerinde etkin bir denetim kurulmasını engellediği üzerinde durulmuştur.

3984 sayılı Kanunun yürürlükte olduğu dönemde radyo ve televizyon yayınlarının denetimi konusundaki önemli bir çalışma, Mustafa Şenay Canoruç tarafından yazılan ve 1998 yılında savunulan *"Mukayeseli Hukukta ve Türkiye'de Radyo ve Televizyon Yayıncılığının Hukukî Boyutu"* başlıklı doktora tezidir. Çalışmada, radyo ve televizyon aracılığıyla sunulan hizmetlerin birer *"kamu hizmeti"* olduğuna dikkat çekilerek, bu alanda

denetim ve sınırlamaların genellikle hükümetler ve bağımsız idarî organlar tarafından uygulanmakta olduğu öngörülmektedir.

6112 sayılı Kanun üzerine hazırlanan tek doktora tezi ise Feridun Nizam tarafından 2013 yılında savunulan *"Türkiye'de Radyo ve Televizyon Yayıncılığının Yeniden Düzenlenmesi"* başlıklı eserdir. Eserde, özel radyo ve televizyon yayıncılığının düzenlendiği dönemi, katı kurallardan arındırma yani deregülâsyon döneminin takip ettiği, yayıncılık teknolojisindeki sürekli gelişim ve değişimin de beraberinde özel radyo ve televizyon yayıncılığının yeniden düzenlenmesini (re-regulation) zorunlu hâle getirdiği üzerinde durulmaktadır. 6112 sayılı Kanunun detaylı bir analizi yapılarak, yeniden düzenlenen konular incelenmek suretiyle yeniden düzenleme sonrası dönemde yaşanan gelişmeler analiz edilmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye'de son yıllarda uygulanan radyo ve televizyon yayınlarını denetleme sistemini ve ortaya çıkan sorunları incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmayı, *"gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma"* olarak tanımlamak mümkündür[2]. Anlamayı ve yorumlamayı kolaylaştıran yapısı gereği araştırmacıya derinlemesine keşif yapma olanağı sağlayan nitel araştırma, insanın kendi sırlarını çözmek ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini keşfetmek üzere geliştirdiği bilgi üretme yollarından birisidir[3].

Çalışmada ayrıca *"betimleme ve açıklama yöntemi"*nden de yararlanılmıştır. Betimleme ve açıklama yöntemi; olguları betimleme, onları tespit etme, sınıflama ve dile getirme gibi işlemleri kapsamaktadır[4]. Daha geniş bir ifadeyle belirtmek gerekirse, olayların, objelerin, varlıkların, kurumların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışır. Betimleyici bir çalışma, mevcut olayların daha önceki olay ve şartlarla ilişkilerini dikkate alarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedef almaktadır[5].

---

[2] Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, s.39.
[3] Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C:11, S:1, s.326.
[4] Yıldırım, C. (2004). *Bilim Felsefesi.* (9. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi, s.95.
[5] Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri.* (11. Baskı), Ankara: Bilim Kitabevi, s.23.

Tezde betimleme ve açıklama yöntemiyle önce denetim kavramı ile denetim tür ve sistemleri üzerinde durulmuş, daha sonra ifade hürriyeti bağlamında kitle iletişim teorileri ele alınmış ve Türkiye'de 6112 sayılı Kanun çıkarılana kadar uygulanan düzenlemeler kısaca tanımlanmış, mevcut durumun daha önceki olay ve şartlarla olan ilişkisi dikkate alınmıştır. Ayrıca, ABD, Rusya, Japonya ile birlikte Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya gibi AB ülkelerinde uygulanan radyo ve televizyon denetim sistemleri ve politikalar da irdelenmiş olup, 6112 sayılı Kanunla oluşturulan yeni sistem ve uygulamalar etraflıca işlenmiştir.

Betimleme ve araştırma yönteminin uygulandığı bu çalışmada, sunulacak dört farklı varsayım oluşturulmuştur:

- *"Toplumsal sorumluluk"* kavramının bir gereği olarak, radyo ve televizyon yayınları da denetime tabî olmalıdır. Denetimin niteliği, ülkeden ülkeye farklılık arz etse de genelde bütün toplumun, özelde de fiziksel ve ruhsal gelişimlerini henüz tamamlamamış çocukların ve gençlerin korunması açısından gereklidir.
- Türkiye'de önceki yıllarda yapılan hukukî düzenlemelere bakıldığında, 6112 sayılı Kanun, içeriği ve öngördüğü denetim sistemi bakımından görece en liberal olandır. Ancak, Kanunda birtakım boşluklar, eksiklikler ve gerektiğinde Devletin müdahalesine imkân tanıyan, bunu meşrulaştıran hükümler de bulunmaktadır. Türkiye'deki mevzuat ile Dünyanın farklı ülkelerindeki örnekler arasında farklı ve benzer hususlar mevcuttur.
- Sosyal medya mecralarıyla birlikte en etkili kitle iletişim araçları arasında kabul edilen radyo ve televizyon aracılığıyla sunulan yayın hizmetinin objektif ve tarafsız sürdürülebilmesi amacıyla medya hizmet sağlayıcıların daha kuruluş aşamasındayken bazı kriterleri yerine getirmesi yani denetlenmesi gerekmektedir.
- Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere pek çok ülkede radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetleri sektörünü düzenleyen ve/veya denetleyen bağımsız idarî otoriteler (Independent Regulatory Authorities) yaygın hâle gelmiştir. Söz konusu tüzel kişilikler, görsel ve işitsel yayın hizmetleri alanında ifade ve haber alma hürriyetinin, düşünce çeşitliliğinin ve çoğulculuğun güvence altına

alınması, yoğunlaşmanın önlenmesi amacıyla kendi ülkelerinde gerekli tedbirleri almaktadırlar.

Tezde, yukarıda ifade edilen varsayımları sınamak amacıyla, aşağıdaki temel araştırma sorularına cevap aranacaktır:

- Görsel ve işitsel yayın hizmetleri denetlenmeli midir?
- Denetim kavramı ile denetimin dayanağını oluşturan kitle iletişim teorileri bağlamında ve Türkiye'de önceki dönemde yürürlükte olan görsel-işitsel yayın mevzuatı, AB ülkelerinde günümüzde geçerli olan sistemlerle mukayese edildiğinde, radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin denetlenmesi açısından 6112 sayılı Kanunun niteliği, özellikleri, getirdiği yenilikler, olumlu yönler ve noksanlıklar nelerdir?
- 6112 sayılı Kanunun öngördüğü denetleme sisteminin uygulaması nasıl gerçekleşmektedir?

Tezde üç farklı veri toplama tekniği kullanılmıştır. Bunlar, literatür tarama, yazılı kaynakların ve metinlerin analizini yapmak üzere haber örnekleri tarama ve görüşme tekniğidir. Literatür taraması yoluyla konu hakkında geniş bir kütüphane taraması yapılmış, yerli ve yabancı birçok kaynaktan yararlanılmıştır. Ayrıca, konuyla ilgili örnek olaylara ulaşmak amacıyla gazete küpürlerinden ve bazı gazetelerin internet sitelerinden haberler toplanmıştır. Yine benzer biçimde, farklı ülkelerde görsel ve işitsel yayın hizmetlerinin denetimini gerçekleştiren kuruluşların internet sitelerinden de yararlanılmıştır. Bu siteler, söz konusu kuruluşların resmî yayını olmaları dolayısıyla birincil kaynaklardır.

Çalışmada, görüşme tekniğine de başvurulmuş ve *"yarı yapılandırılmış görüşme tekniği"* uygulanmıştır. Bu tür görüşmede, edinilecek bilgi konusunda sorulacak sorular ve başlıklar genel hatlarıyla belirlenmiş olup, bunların sırası tam olarak belli olmamaktadır[6]. Görüşme, önceden belirlenmiş ana hatlar çerçevesinde görüşme esnasında şekillenmektedir. 6112 sayılı Kanunun içeriği ve mevcut uygulamalar hakkında bilgi almak amacıyla, Kanunun yürülüğe girdiği dönemde görevde bulunan RTÜK Başkanı

[6] Geray, H. (2006). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. (2. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi, s.168.

Prof. Dr. Davut Dursun ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Çalışma kapsamında denetlenen durumunda bulunan medya hizmet sağlayıcıların sahipleri, yetkilileri, izleyici temsilcileri ve/veya çalışanlarıyla da görüşülmesi mümkün olmasına rağmen, söz konusu görüşme bir başka çalışmanın konusunu oluşturabilecek nitelikte olması bakımından tercih edilmemiştir.

Çalışmanın birtakım sınırlılıkları mevcuttur. Öncelikle incelemenin kapsamı radyo ve televizyon yayın hizmetleridir. Yazılı basın, sinema filmleri ve internet kapsam dışında tutulmuştur. Yine radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin denetimiyle sınırlandırılan çalışmada, frekans planlaması, yayın lisansı, Üst Kurul'un yapısı vb. unsurlar çalışmanın kapsamı dışında yer almaktadır. Eleştirel Marksist yaklaşımlar bağlamında kitle iletişim sistemlerine ilişkin sürdürülen yeni tartışmalar da çalışmanın 6112 sayılı Kanunu betimleyici niteliğinden dolayı kapsam dışında bırakılmıştır.

Diğer bir sınırlılık, 5. Bölümde yer alan *"Avrupa Birliği'nde ve Farklı Ülkelerde Radyo ve Televizyon Yayınlarının Denetimi"* başlıklı kısımda, AB ülkelerinden örneklerin Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya şeklinde seçilmesidir. Zira, tüm AB ülkelerinin incelenmesi müstakil bir araştırma konusunu kapsayacak kadar geniş bir araştırmayı gerektirmektedir. İkinci neden ise, bu konudaki birincil kaynakların oldukça sınırlı olmasıdır. Seçilen AB ülkeleri ile birlikte ABD, Japonya ve Rusya, hem ifade hürriyetinin hem de sosyo-ekonomik hayatın belli bir düzeyde olduğu ülkeler olmaları nedeniyle geliştirdikleri radyo ve televizyon denetleme sistemleri bakımından Türkiye'ye örnek teşkil edebilirler.

Tez, yedi bölümden oluşmaktadır. *"Giriş"* adlı 1. Bölümde, tez çalışmasında ele alınan konunun, problemin ne olduğuna, araştırmanın amacına, araştırmanın önemine, sınırlılıklarına, araştırma yöntemleri ve önceki çalışmalar gibi, okuyucuyu konuya hazırlayıcı nitelikte bilgiler verilmektedir. 2. Bölümde, temel kavramlara, radyo ve televizyon yayın hizmetinin türlerine ve işlevlerine değinilmiştir. 3. Bölümde, radyo ve televizyonun Dünyada ve Türkiye'deki tarihçesi ile günümüz radyo ve televizyon sektörü üzerinde etraflıca durulmuştur. 4. Bölümde, denetim kavramı, denetim tür ve metotları ile birlikte denetimin yararları, sıkı denetimin sakıncaları ele alınmıştır. 5. Bölümde, kitle iletişim sistemleri bağlamında bazı Avrupa Birliği ülkeleri ile farklı ülkelerde mevcut

radyo ve televizyon yayın hizmetlerini denetleme sistemleri üzerinde durulmuştur. 4. ve 5. Bölümler, aynı zamanda tezin teorik çerçevesini oluşturmaktadır.

Çalışmanın *"ana bölümü"* olarak nitelendirilebilecek 6. bölümde, 6112 sayılı Kanun ve bu Kanunun öngördüğü denetim sistemi, denetleyici organ, denetim zamanı ile yaptırımlar geniş bir şekilde ele alınmıştır. Denetlemede dikkate alınacak ilke, esas ve kurallar ise *"Yayın hizmeti ilkeleri, ticarî iletişime dair esas ve kurallar ile birlikte TRT Kurumu yayınlarının denetimi, farklı dil ve lehçelerdeki yayınların denetimi, seçim dönemlerindeki yayınların denetimi, koruyucu sembol sistemi, izleyici temsilciliği, logo ve çağrı işareti gibi özel durumlar"* başlıkları altında irdelenmiştir. 7. ve son bölümde ise tespit edilen mevcut sorunlar çerçevesinde çözüm önerileri geliştirilmiştir.

2. RADYO-TELEVİZYON YAYIN HİZMETİ KAVRAMI, YAYIN HİZMETİ TÜRLERİ VE İŞLEVLERİ

Günümüzde radyo ve televizyon endüstrisi, yoğun bir dönüşüm içindedir. Bu dönüşüm, daha kaliteli yayın ve görüntü, daha çok uygulama desteği ve daha çok izleyici ile etkileşim şeklindedir. Bu ve benzeri gelişmeler ışığında Türkiye'de radyo ve televizyon alanı, AB müktesebatına uyum çerçevesinde 2007 yılı Aralık ayında, AB'nin Resmî Gazetesi'nde (Official Gazette) yayınlanarak yürürlüğe giren ve AB Sınırötesi Televizyon Direktifi'ni değiştiren ve önemli ölçüde tadil eden AB GİMHY hükümleri esas alınarak, kanun koyucu tarafından yeniden düzenlenmiştir. Bu minvalde hazırlanan ve tez çalışmasının temelini oluşturan, 03/03/2011 tarih ve 27368 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6112 sayılı *"Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun"*[7] (Kabul Tarihi: 15/02/2011) ile birlikte radyo ve televizyon yayıncılığı alanında pek çok yeni kavram kullanılmaya başlanmıştır. Bu tez çalışmasının ana konusu olan radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde denetim ve ortaya çıkan sorunlara kapsamlı olarak değinmeden önce, mevzuata son dönemde giren yeni kavramlar üzerinde durulacaktır.

2.1. Kavramlar

Bu bölümde kısaca değinilecek olan kavramlar; öncelikle *"editoryal sorumluluk, logo/çağrı işareti, koruyucu sembol, medya hizmet sağlayıcı ve ticarî iletişim"* gibi mevzuata yeni giren kavramlardır.

- Editoryal Sorumluluk: 6112 sayılı Kanunun 3. maddesinin (f) bendinde, *"Programların içeriği ve seçimi ile radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde bir yayın akış çizelgesi, isteğe bağlı yayın hizmetlerinde ise bir katalog içinde sunulmasına ilişkin düzenleme ve kontrol yetkisine sahip olmaktır"* şeklinde tanımlanmaktadır.
- Logo/Çağrı İşareti: 6112 sayılı Kanunun 3. maddesinin (k) bendinde, *"Medya hizmet sağlayıcılarının Üst Kurul ve ilgili kurumlara tescil ettirmek zorunda*

[7] Çiftci, A., Kırgıl, S. (2015). *İçtihatlı Türk Basın-Yayın Mevzuatı*. (2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi, s.52-99; Kanunun tam metnine çalışmanın EKLER Bölümünde, EK-1'de yer verilmiştir.

*oldukları hizmet adının veya bu adın harf veya sözcüklerinin blok hâlinde grafik tasvirini veya sesli duyurusu"*nu ifade etmektedir.

- Koruyucu Sembol: 6112 sayılı Kanunun 3. maddesinin (j) bendinde, *"Yayın hizmetinin içeriği hakkında izleyicilerin bilgilendirilmesi amacıyla medya hizmet sağlayıcılar tarafından kullanılan ortak semboller"* şeklinde öngörülmektedir.
- Medya Hizmet Sağlayıcı: 6112 sayılı Kanunun 3. maddesinin (l) bendindeki hükme göre, *"Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmeti içeriğinin seçiminde editoryal sorumluluğu bulunan ve bu hizmetin düzenlenme ve yayınlanma biçimine karar veren tüzel kişidir"*.
- Ticarî İletişim: 6112 sayılı Kanunun 3. maddesinin (z) bendinde, *"Radyo ve televizyon reklâmları, program desteklemesi, tele-alışveriş ve ürün yerleştirmeyi de kapsamak üzere, elektronik bir faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişinin, ürün, hizmet veya imajını, doğrudan veya dolaylı olarak tanıtmak amacıyla tasarlanmış sesli veya sessiz görüntülerin bir ücret veya benzeri bir karşılıkla ya da öz tanıtım amacıyla bir programla birlikte ya da bir program içine yerleştirilerek verilmesi"* şeklinde tanımlanmaktadır.

Mevzuata son dönemde giren kavramlardan tez konusuyla da bağlantılı olan *"Logo/Çağrı İşareti, Koruyucu Sembol ve Ticarî İletişim"* kavramlarına çalışmanın 6. Bölümünde etraflıca değinilecek olup, bu bölümde işlenmeye çalışılacak olan başlıklar, yayıncılık alanında kullanılmaya başlanan *"yayın hizmeti, radyo ve televizyon yayın hizmeti, isteğe bağlı yayın hizmeti"*dir.

2.1.1. Yayın hizmeti

Gerek gazete ve dergiler, gerekse işitsel ve görsel iletişim araçları tarafından sunulan her şey, yayın kapsamına girmektedir. Radyo ve televizyon mesajlarının, ses ve görüntü olarak, verildiği yerden alıcıya kadar ulaşmasına *"yayın / yayınım"* (broadcast / propagation) denilmektedir[8]. Yayın, bir açıdan kitle iletişim araçlarından gönderilen iletileri kamuya sunmak gibi bir *"işlev"* anlamında kullanılırken, diğer taraftan gazete,

[8] Serdar, İ. (1999). *Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Hakkının İhlâli ve Korunması*. Ankara: Seçkin Yayınevi, s.73-74; Aziz, A. (2013). *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı*. (6. Baskı). İstanbul: Hiperlink Yayınları, s.61.

dergi, kitap, radyo, televizyon ve internet gibi *"araç"* anlamında, bir diğer taraftan da bu araçlardan izleyicilere aktarılan *"ürün"* (yazı, fotoğraf, karikatür, resim, görüntü ve ses) anlamında kullanılmaktadır[9].

"Yayın hizmeti" kavramı ise, 6112 sayılı Kanunda, 3. maddenin (ff) bendinde şu şekilde tanımlanmaktadır:

> *"Yayın hizmeti, medya hizmet sağlayıcının editoryal sorumluluğu altında ve temel amacı kamuoyunu bilgilendirmek, eğlendirmek veya eğitmek üzere elektronik iletişim şebekeleri yoluyla program sunmak olan, bireysel iletişim hariç olmak üzere, televizyon yayın hizmeti, isteğe bağlı yayın hizmeti ve ticarî iletişim ile radyo yayın hizmetini ifade eder".*

Kanaatimizce yayın hizmeti kavramı, temel bir kamu hizmeti (public service) olarak değerlendirilmelidir. Zira Onar, kamu hizmetlerini; *"Devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından veya bunların gözetim ve denetimleri altında genel ve kolektif gereksinimleri karşılamak ve tatmin etmek, kamu yararını sağlamak için kamuya sunulmuş devamlı ve muntazam faaliyetler"*[10] olarak tanımlamaktadır.

Bir diğer tanıma göre ise kamu hizmeti, *"giderilmesinde kamu yararı bulunan toplumsal bir gereksinmeyi karşılamak amacıyla, kamu tüzel kişileri ya da onların gözetim ve denetimi altında özel girişim tarafından, özel bir hukuksal düzen içinde yürütülen etkinliklerdir"*[11]. Özel ve kamu kuruluşları tarafından yürütülmekte olan yayın hizmetlerinin de hedef kitlenin beklenti ve ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde, kamu yararını gözeten bir anlayışla sürdürülmesi gerekmektedir.

2.1.2. Radyo

Radyo, elektromanyetik dalgalar yoluyla bir olayın, haberin, bir iletinin geniş kitlelere ses yoluyla aktarılmasına yarayan, kitle iletişim araçlarının ilk etkili ve elektronik

---

[9] Avşar, B.Z.; Öngören, G. (2003). *Radyo ve Televizyon Hukuku*. (2. Baskı). Ankara: Piramit Yayıncılık, s.47.
[10] Onar, S.S. (1952). *İdare Hukukunun Umumî Esasları*. İstanbul: Marifet Basımevi, s.13.
[11] Giritli, İ., Bilgen, P., Akgüner, T., Berk, K. (2013). *İdare Hukuku*. (6. Basım), İstanbul: Der Yayınları, s.1193.

ortamdaki öncü halkasıdır. Latince ışıma anlamında *"radius"* sözcüğünden türetilen bu isim, birçok dünya dili gibi Türkçe'ye de girmiştir. Görme duyusuna ve okuma yeteneğine ihtiyaç duyulmaksızın yayınlarına erişilebilen radyo, bu nedenle pek çok literatürde, *"blind medium"*[12] yani *"kör araç"* olarak nitelendirilmektedir.

Hem işletmecisi hem de dinleyicisi açısından dünyada yaygın olarak kullanılan radyo, 1920'lerden sonra önemli bir iletişim aracı olmuştur[13]. Ülke(ler)de ya da dünyada olup biten her şeyi sihirli kutudan[14] anında öğrenmek mümkündür. Önemini günümüzde de sürdüren radyoyu insana en yakın kitle iletişim aracı, birebir iletişimin başrol oyuncusu olarak tanımlayan Kaye ve Popperwell'e göre, *"radyo medya cinidir; bir şişeye sığabilecek kadar küçük, bütün kıtaları içine alabilecek kadar büyüktür"*[15].

Her yerde kullanılabilir olması; cepte taşınabilmesi, mutfakta, iş yerinde, kuaför salonunda, trafikte otomobil kullanırken, teknolojik gelişmeler sonucunda yürüyüşlere, koşulara, gezilere, gerek hoparlörle gerek kulaklıklı haliyle eşlik edebilmesi, yani fiziksel hareketliliği ve her ortama uyumu, insanlara ulaşabilmek için radyonun hâlâ çok önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir[16]. Dinleme esnasında yemek yeme, gazete okuma, sohbet etme gibi pek çok başka iş de devam ettirilebilmektedir. Radyonun bir çalışma arkadaşına dönüştüğünü ifade eden Charon, bir boyacının merdiven basamaklarında ıslığın, iskeledeki duvarcının mırıldandığı nakaratın yerini yavaş yavaş radyo sesine bıraktığını belirtmektedir[17]. Sadece işitme yeteneğine sahip olmanın yeterli olduğu radyonun söz konusu dinlenme kolaylığı ve rahatlığı, diğer kitle iletişim araçlarına kıyasla en büyük üstünlüğünü oluşturmaktadır.

Toplumda farklı düşüncelere sahip herkes, *"deliler"*[18] bile, sesini radyo istasyonları aracılığıyla duyurabilmekte ve basit bir telefon bağlantısıyla kendisini ifade

---

[12] Kuruoğlu, H. (2006). *Radyoda Yayın, Yapım ve Türler*. (2. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s.3.
[13] Pösteki, N. (2007). Kitle İletişim Aracı Olarak Radyo ve Küresel Kokteyl İçerisinde Yeri, G. Erol (Derleyen). *Medya Üzerine Çalışmalar*. (1. Basım). İstanbul: Beta Yayınları, s.157.
[14] Kuruoğlu, *a.g.e.*, s.24.
[15] Kaye, M., Popperwell, A. (1995). *Radyo Dersleri*. (Çev. T. Eryılmaz). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Eserin orijinali 1995'te yayımlandı), s.13.
[16] Çakır, H. (2005). *Tüm Yönleriyle Radyo*. Ankara: Siyasal Kitabevi, s.1; Yavuz, Y. (2008). *Radyonun ABeCe'si*. Ankara: Ütopya Yayınevi, s.15.
[17] Charon, J.M. (1992). *Medya Dünyası*. (Çev. K. Alemdar ve İrfan Erdoğan). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1991'de yayımlandı), s.103.
[18] Arjantin'in başkenti Buenos Aires'teki Dr. Jose T. Borda Mental Hospital adlı ruh ve sinir hastalıkları hastanesinden 90'lı yılların başından itibaren yayın yapan, adı İspanyolca *"deli"* anlamına gelen *"Radio La*

edebilmektedir. Radyo yayın hizmetlerinde görülen en temel özellik ise hayal gücünü çalıştırması ve bu yönüyle de dinleyicilerin yaratıcılık güçlerini ortaya çıkarmada ya da arttırmada üstlendiği etkin roldür. Kişi, sesin kendisine ilettiği mesajı kendi algılamasına göre biçimlendirmekte ve yorumlamaktadır[19]. En basit deyişle sesin, söz, müzik ve efektlerin bir yerden başka bir yere ulaştırılmasını sağlayan radyo, aynı zamanda bir karaktere sahiptir; çünkü onu var eden ana öğe, sestir. Duyguları yansıtan en etkili enstrüman olan ses, insan zihninde görüntüler yaratmaktadır.

İletişim teknolojisinin baş döndürücü şekilde geliştiği günümüzde ciddi şekilde rağbet görmeye devam eden ve internet üzerinden gerçekleşen (FM frekansıyla yerel ya da uydu veya kablo yayınıyla sınırlı olmayan) radyo yayınları ile istenen her yere kolaylıkla ulaşabilmek mümkündür. Tabiri yerindeyse radyo, sadece yerleşim yerlerinde değil, dağda-bayırda dahi kullanılabilen bir kitle iletişim aracıdır. Diğer kitle iletişim araçlarına nazaran, yukarıdaki özellik ve nitelikleri dolayısıyla, radyo pek çok bakımdan daha işlevsel olmaktadır.

Radyo yayın hizmetinin yapıldığı ortamlarda en yüksek seviyede sessizliğin sağlanması gerekmektedir. Görsel niteliğin bulunmadığı söz konusu yayın hizmetlerinde verilmek istenen mesajların daha iyi anlaşılabilmesi için, radyo stüdyosunda ya da programın yapıldığı yerde, kullanılacak ses ve sözcükler dışında herhangi bir ses yahut gürültüye yer verilmemelidir. Bir radyo programında süre ya da zaman da çok önemlidir. Radyo izleyicisi hangi programın, hangi saatte ve dakikada yayınlanacağını bilmesi, kendisini bu yayınları izlemek üzere hazırlaması gerekmektedir[20]. Dolayısıyla 1910'lu yıllardan itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nde, ardından Avrupa devletlerinde programsız olarak yürütülen radyo yayınları, daha sonra programlı hâle getirilmiştir.

Colifata", yayınlarında hastanede tedavi gören ruh ve sinir hastalarına yer vermektedir (İnternet: Akpolat, B. (2007). *Deli Radyosu.* Web: http://www.hurriyet.com.tr/deli-radyosu-7785518 adresinden 15 Kasım 2013'te alınmıştır.

[19] Bu imkânı ustaca kullanan yönetmen Orson Welles, 1938 yılında CBS'de yayınlanan *"War of the Worlds"* (Dünyalar Savaşı) adlı radyo oyununda, Marslıların dünyayı işgal ettiği sanısını yaratarak, insanları sokağa dökmüştür. Tarihte hiçbir televizyon programı, bu tarzda bir kitle hezeyanı yaratmamıştır (Hilliard, P. L. (1996). *Writing for Television and Radio*, United States: Wadsworth Publishing, s.7'den aktaran Yavuz, *a.g.e.*, s.15; Briggs, A., Burke, P. (2004). *Medyanın Toplumsal Tarihi*. (Çev. İ. Şener). İstanbul: İzdüşüm Yayınları. (Eserin orijinali 2002'de yayımlandı), s.235). Yine ABD'de oyuncuların grevi nedeniyle beyzbol karşılaşmalarının yapılamaması üzerine, Amerikan radyoları, bir hafta süreyle hayali karşılaşmalar yayınlayarak büyük ilgi görmüşlerdir (23 Haziran 1981 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nden aktaran Güven, H.R. (2006). *Radyo Program Yapımı ve Radyo Yayıncılığı*. Ankara: İmaj Yayınevi, s.37-38).

[20] Aziz, A. (2002). *Radyo Yayıncılığı*. (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s.50.

Kitleleri yönlendirmede etkin bir güce sahip olan radyo yayın hizmetlerinde kullanılan uygun ses efektleri ve doğru müzik ile pek çok durum inandırıcı hâle getirilebilmektedir. Radyo yayınında anlatılmak istenen herhangi bir konu, anlatıcının sesinin tonuna (üzüntülü, sevinçli ya da kızgın) ve vurgularına yüklenerek dinleyicilere iletebilmekte; yine konuşmanın sıcak, gergin, ılımlı, vurgulu veya hızlı olması suretiyle hedef kitle üzerinde farklı etkiler bırakabilmektedir.

Kuruoğlu, yukarıda sıralanan özellikleri nedeniyle radyo yayın hizmetlerinin kişisel nitelik taşıdığına değinirken[21], İçel ise, radyo ve televizyon yayıncılığının her geçen gün daha sosyal ve kolektif bir niteliğe büründüğünü belirtmektedir[22].

İki temel karakteristik özelliğine bakıldığında radyonun önemi daha da belirginleşmektedir. Birincisi; günümüzde büyük çapta bir gazete ya da bir televizyon kuruluşu sahibi olmanın maliyetiyle kıyaslandığında bir radyo istasyonu sahibi olmak, çok daha mümkün görünmektedir. Bu husus, bir kitle iletişim aracı olarak, kaynak konumunda olacak kişi veya kişilere bir avantaj ve kolaylık sağlamaktadır. İkincisi, radyonun araç özelliğinden kaynaklanmaktadır. Çünkü radyo, ne televizyon gibi edinmesi pahalı bir araçtır, ne de gazete gibi okuma-yazma bilmeyi gerektirir. Ülkemizdeki sosyo-ekonomik ve kültürel düzey göz önüne alındığında bunun çok önemli bir avantaj olduğu anlaşılmaktadır. Bu da, alıcı konumundaki dinleyiciler için önemli bir ayrıcalık ve kolaylıktır. Bununla birlikte artık iletişim teknolojisinin sunduğu imkânlar doğrultusunda, çok daha az zahmet ve maliyetle (bir bilgisayar, modem ve internet bağlantısı ile) karasal frekans kullanılmaksızın, internet üzerinden online radyo yayınları[23] da yapılabilmektedir[24].

---

[21] Kuruoğlu, *a.g.e.*, s.23-26.

[22] İçel, K. (2015). *Kitle İletişim Hukuku*. (11. Bası). İstanbul: Beta Yayınları, s.91.

[23] Türkiye'de hâlihazırda yayınlarını sürdüren İstanbul Eczacı Odası'nın radyosu Radyo Havan *(www.radyohavan.org)*, Boğaziçi Üniversitesi'nin radyosu Radyo Boğaziçi *(www.radyo.boun.edu.tr)*, Radyo Babylon *(radyobabylon.com)*, Radyo Sourberry *(www.sourberry.org)* gibi radyolar bu tür yayınlara örnek gösterilebilir. Yine *"fizy live"* gibi bazı internet uygulamaları ile tıpkı bir radyocu gibi anonslar yaparak, hikâye anlatarak, şarkı söyleyerek, konuk alarak, şiir okuyarak, yarışma düzenleyerek ve fizy arşivinde yer alan telifi ödenmiş şarkılar çalınarak canlı yayın yapılabilmektedir *(www.fizy.com)*.

[24] Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra yaygınlaşan internet radyoculuğunun dünyadaki başlangıcı, Microsoft firmasının ortağı Paul Allen'ın kurduğu bilişim şirketi Starwave'in 1994 yılında hazırladığı sadece şirket çalışanlarına hitap eden basit bir radyo yazılımına dayanmaktadır.

2.1.3. Televizyon

Bir kaynaktan gelen elektromanyetik dalgaları ses ya da resime çeviren aygıtların genel adı olarak tanımlanan televizyon; aynı zamanda bir bilginin, bir görüşün ya da davranışın yayınlanması açısından önemli bir iletişim aracıdır.

İnsanoğlu, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında çok sayıda bilimsel buluş ve teknik gelişmeyle (sinema, ses bantları, video bantları, plak vb.) tanışmış ve pek çok yeni düşünce, araç gereç, yaklaşım ve tarzı yaşamına katmıştır. Tarihsel süreç içinde sanayi devrimi, bilimsel buluşlar, teknolojinin gelişimi gibi evrelerin katkılarıyla insanların yaşamına giren televizyon, 20. yüzyılın ikinci yarısında ise teknoloji harikası bir araç hüviyetinde, insanların evlerinin, hayatlarının en müstesna köşesinde yer almaya başlamıştır. Siyah-beyaz olarak başlayan televizyon yayıncılığında iletişim teknolojisinin gelişmesiyle beraber kablolu yayıncılık, uydu yayıncılığı, renkli yayıncılık, dijital yayıncılık, isteğe bağlı yayıncılık vb. durumlar ortaya çıkmıştır. Nihayet radyo ve televizyon yayıncılığında sınırı aşan yayıncılık ortaya çıkmış ve bu, yayın hizmetlerinin uluslararası plânda da düzenlemeye tâbi tutulmasıyla sonuçlanmıştır. Şunu da özellikle vurgulamak gerekir ki, iletişim teknolojisinin gelişmesiyle radyo ve televizyon yayınlarına internet sitelerinden ve cep telefonlarından da ulaşmak mümkün hâle gelmiştir.

Sınırlı sayıda televizyon alıcısının bulunduğu başlangıç yıllarında yapılan izleme etkinliği, toplu ve kalabalık bir şekilde gerçekleşmiştir. 1973 yılında Ankara'da yapılan bir televizyon araştırmasında, televizyon izleyenlerin yüzde 62'sinin kendi evinde, geri kalan yüzde 38'lik oranın ise *"telesafir"* (televizyon odaklı misafir)[25] olarak akraba, ahbap, komşu gibi yerlerde televizyon izlediği ortaya konmuştur[26]. Ancak, günümüzde hemen her evde ve hatta aile fertlerinin her birinin odasında bir televizyon alıcı cihazı bulunmaktadır.

Televizyon olumlu ve olumsuz niteliklerinden yola çıkılarak, pek çok farklı şekilde ifade edilmektedir; bunlardan bazıları *"televizüel cihaz[27]", "görüntü krallığının*

[25] Özgen, M. (2008). Türkiye'de Televizyon Yayıncılığı Olgusu ve Toplumsal Etkileri., M. Işık ve A. Erdem (Editörler). *Tüm Yönleriyle Medya ve İletişim*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları, s.99-100.
[26] Aziz, A. (1975). *Televizyonun Yetişkin Eğitimindeki Yeri ve Önemi*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, No:148, s.90-95'ten aktaran Aziz, A. (1977). Televizyonun Türk Toplumuna Ekonomik Etkileri. *TV'nin Türk Toplumuna Etkileri (Karacan Armağanı)*. İstanbul: Milliyet Yayınları, s.212-213.
[27] Baker, U. (2015). *Beyin Ekran.* (3. Baskı). E. Berensel (Derleyen). İstanbul: Birikim Yayınları, s.58.

imparatoru[28]*, modern evin şömine ateşi*[29]*, elektronik dev*[30]*, iktidar periskopu*[31]*, çağdaş hikâye anlatıcısı*[32]*, her yaşın oyuncağı*[33]*, ağrı kesici, israf diyarı, yalnızların yoldaşı, aptal kutusu, beyaz gürültü, beyin yıkama aracı, zaman hırsızı, dünyaya açılan pencere"*dir[34]. Postman tarafından da *"toplumsal ve entelektüel evrenin arka planındaki radyasyon, yüzyıl önceki elektronik big-bang'in neredeyse gözle görülmez kalıntısı"*[35] olarak tanımlanan ve insanların dış dünyaya açılmalarını sağlayan televizyon; giderek ritmi yükselen ve geleneksel değerlerle örülmüş toplumsal hayat yerine para temeli üzerinde biçimlenen toplumsal yaşamın içinde eğlenceli bir avutucu olarak benimsenmiştir. İzleyicilerinin yaşama biçimlerini ve gelenekselleşmiş alışkanlıklarını değiştirmiş; spordan sanata, siyasetten ekonomiye kadar pek çok konuyu ekrana getirerek, insanların hayatlarını zenginleştirmiştir.

Radyo, sinema ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarının gramer kuralları henüz bilinmeyen yeni diller olduklarını düşünen Carpenter ise, bu yeni diller arasında drama ve ritüele en yakın olanın televizyon olduğunu şöyle ifade etmektedir:[36]

> *"Müziği ve sanatı, dili ve jesti, retoriği ve rengi bir araya getirir. Görsel ve işitsel imgelerin eşzamanlı sunumunu olanaklı kılar. Kameralar konuşmacılara değil, kendisine karşı veya hakkında konuşulan kimseye odaklanabilir; izleyici suçlayanı duyar, fakat suçlananı izler. (...) İşte bu, süreç içinde sonucu belirsiz olan gerçek dramadır. Matbaa bunu yapamaz; onun değişik bir eğilimi vardır. Kitaplar ve filmler de belirsizliği yalnızca taklit ederler."*

"20. yüzyılın erime potası (melting pot)"[37] olarak da adlandırılan, tüm icatlardan daha hızlı bir şekilde dünyaya yayılmış, görüntüler sayesinde radyoya göre çok daha fazla

---

[28] Küçükerdoğan, R. (2009). Televizyon Eğlendirir mi? Yoksa…. B. Küçükerdoğan. (Derleyen). *Televizyon ve…*. Ankara: Ütopya Yayınevi, s.23.
[29] Postman, N., Paglia, C. (2011). İki Kültür-Basımcılığa Karşı Televizyon. D. Crowley ve P. Heyer (Editörler). *İletişim Tarihi*. (Çev. B. Ersöz). Ankara: Siyasal Kitabevi, s.428.
[30] Mutlu, E. (2008). *Televizyonu Anlamak*. Ankara: Ayraç Kitabevi, s. 13.
[31] Arhan, F., Demirer, T., Hozatlı, U., Orhangazi, Ö., Özbudun, S. (1998). *Medya Eleştirisi ya da Hermes'i Sorgulamak*. Ankara: Öteki Yayınevi, s.57- 58.
[32] Çelenk, S. (2005). *Televizyon, Temsil, Kültür*. (1. Baskı). Ankara: Ütopya Yayınevi, s.14.
[33] Anadol, C. (1992). *Televizyon Yayınlarının Millî Kültüre Tesirleri*. İstanbul: Türkiye Millî Kültür Vakfı Yayını, s.34.
[34] Mutlu, E. (1999). *Televizyon ve Toplum*. (1. Basım). Ankara: TRT Kurumu Yayını, s.11.
[35] Postman, N. (2012). *Televizyon Öldüren Eğlence, Gösteri Çağında Kamusal Söylem*. (4. Basım). (Çev. O. Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, (Eserin orijinali 1985'te yayımlandı), s.93.
[36] Carpenter, E. (2011). Yeni Diller., Crowley ve P. Heyer, *a.g.e.*, s.377-378.

enformasyon içermesi, gazeteye göre de anlaması kolay olup, izlemek için yüksek bir eğitim, okuryazarlık gerektirmediğinden kısa zamanda kitle iletişiminin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir[38]. Gerbner'in de belirttiği gibi, televizyonu izlemek için bir ön hazırlık yapılmaması, izlemek için mekân değişikliğinin gerekmemesi, bir kez sahip olduktan sonra herhangi bir maddi tasarrufta bulunulmaması, geniş bir kitleye hitap etmesi televizyonu diğer kitle iletişim araçlarından ayırmaktadır.

Uzakların yakın olmasını sağlayan ve uzağı göstermenin büyüsüyle yaşamları etki altına alan televizyonun ortaya çıkışına kadar insanoğlu, görme yetisini yalnızca iki yönde kullanabilmekteydi. Mikroskop aracılığı ile en küçük cisimleri bile büyütebilmekte, dürbün yardımıyla da uzakları rahatça görebilmekteydi[39]. Televizyonun bugünkü kullanım biçimi ve yayın politikası ise uzakları yakınlaştırırken, kimi zaman da yakın(da) olan her şeyi ustaca uzaklaştırmakta; evin içindeki aile bireyleri arasında dahi yalnız bir kalabalık yaratmaktadır. Oskay, elektronik bir yalnızlığa hapsolmuş, yalnızlaştırılmış bu insanların *"kimi zaman yalnızlıklarını dahi fark edemeyecekleri bir aldanışa düştüklerini"* belirtmektedir[40]. Bu bakımdan, televizyonun aile içi iletişimi de önemli ölçüde ortadan kaldırdığını ve bireyleri yalnızlaştırdığını söylemek mümkündür.

Televizyon tarihinde televizyonun sakıncaları ve yararlarına ilişkin çok fazla sayıda tartışma ve yorum yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Bu tartışmaların, Ernie Kovacs'ın 1950 yılında İngiltere'de yayınlanan Daily Mirror'daki *"Eğer kapınızdan içeriye bir televizyon cihazının girmesine izin verirseniz, yaşamınız bir daha asla aynı olmayacaktır"*[41] şeklindeki yorumuyla başladığı düşünülmektedir.

2.1.3.1. Televizyonu olumlayan yaklaşımlar

Bugün evlerin baş konuğu olan televizyonun ortaya çıkışının ve olağanüstü bir hızla yaygınlaşmasının altında yatan en önemli neden, insanların ufuk çizgisinin ötesinde yaşananları öğrenme isteğine sahip olmasıdır. Televizyon kelimesinin çeşitli dillerdeki

---

[37] Çöloğlu, D.Ö. (2010). *Televizyon Mesih Mi, Şeytan Mı?*. (1. Baskı). Ankara: Ütopya Yayınevi, s.66.
[38] Condry, J. (1989). *The Psychology of Television*. New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, s.2'den aktaran Treske, G., Türkoğlu, N. (2006). *Medya Okuryazarlığı*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, s.10.
[39] Sartori, G. (2004). *Görmenin İktidarı, Homo Videns: Gören İnsan*. (Çev. G. Batuş, B. Ulukan). İstanbul: Karakutu Yayınları. (Eserin orijinali 1997'de yayımlandı), s.23.
[40] Oskay, Ü. (1994). İletişim Çağı İnsanın Sorunu: İletişimsizlik. *Bilim ve Teknik Dergisi*. S:315, s.40-46.
[41] Briggs ve Burke, *a.g.e.*, s.263.

anlamı da hep bu isteğe işaret eder niteliktedir. İngilizce'de *"tele-vision"*, Fransızca'da *"télé-vision"*, Almanca'da *"fern-seher"*, uzak-görme kelimelerinden türetilmiştir[42].

Ruppert'e göre, uzağı görmekten alınan zevk, 19. yüzyıldan ve daha öncesinden beri, dünyada özgürce dolaşabilme arzusunun da nedeniydi, ancak insanların çoğunluğu maddi olanaksızlıklar nedeniyle bunu gerçekleştiremiyordu. Halkın geniş kesimleri, gündelik yaşam kendilerine olaysız ve can sıkıcı geldiği için yaşantı ve serüven arıyorlardı. Bu tür ihtiyaçları ortaya çıkaran ruhsal durumlar, çalışma zamanı ve boş zaman ayırımı getiren endüstriyel üretim biçiminde oluşmuşlardı ve bu durumlar, televizyonun ve onun kültür endüstrisi bağlamına bütünlenmesinin önkoşuluydular. İşte bu koşullar, televizyonun tüm bir dönemin kılavuz medyası olarak yükselmesinin temelini oluşturdular[43].

Uzakları göstermesinin yanında uzağı izleyiciye anında, eşzamanlı olarak sunması televizyonun diğer araçlardan ayrılarak, izleyiciyle daha samimi bir ilişki kurmasına ve ön plâna çıkmasına neden olmuştur. Televizyonun inandırıcılığını arttırma işlevini başarıyla yüklenen, özellikle televizyon haberciliğinin en güçlü alanı durumundaki canlı yayın tekniği, gerçek hayatta yaşanılana benzer şekilde anın değişkenliğini ve canlılığını içermekte, izleyicinin *"orada olma isteği"*ne cevap vermektedir.

Böylece dünyanın en uzak köşesindeki herhangi bir olayı, olduğu anda evinde izleme imkânı sunan televizyon, *"anındalık"* etkisi ile izleyenleri kendisinin oluşturduğu *"şimdiki zamana"* konumlandırmaktadır. Bu da televizyonun gücüne güç katmakta; diğer kitle iletişim araçları karşısında üstünlük sağlamaktadır[44]. Köklü bir değişimin ifadesi olan yeni bir dünya oluşturan televizyonun kendinden önceki kitle iletişim araçlarının bir uzantısı olmadığı da görülmektedir. Aynı anda iki duyuya birden hitap edebilen televizyon, anlama ve görme arasındaki ilişkiyi altüst ederek, yepyeni bir gerçeklik algısı oluşturmaktadır.

---

[42] Şahin, M. (1988). *Televizyon Yayıncılığı ve Toplum İlişkisi*. Ankara, s.38; Aziz, *a.g.e.*, 2013, s.36.
[43] Ruppert, W. (1996). *Bisiklet, Otomobil, Televizyon: Gündelik Eşyaların Kültür Tarihi*. (Çev. M. Tüzel). İstanbul: Kabalcı Yayınevi. (Eserin orijinali 1993'te yayımlandı), s.181-182.
[44] Parsa, S. (1993). *Televizyon Haberciliği ve Kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, s.44; Kılıç, L. (1994). Televizyon ya da Görüntü Çöplüğü. *Cogito Dergisi (Kirlenen Çağ)*. S:2, s.58; Altun, S.U. (2011). İnsanlığın 'Uzaktan Görme Düşü': Televizyon ve Alternatif Medya Arayışları. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. S:2, s.98; Elbir, M. (2012). Dev Ekranın Minik İzleyicileri. N. Türkoğlu. (Derleyen). *Seyirlik Cümbüşler*. İstanbul: Parşömen Yayınları, s.327.

Televizyon yayın hizmetleri, hem yetişkinler hem de çocuklar için, gündelik hayatta espri ve sohbetlerin de zeminini oluşturmaktadır. Yetişkin ya da çocuk izleyiciler, ertesi gün programlar hakkında konuşabilmek veya gündeme gelebilecek konulara yabancı kalmak istemedikleri için, özellikle popüler olan çizgi filmleri, dizileri, eğlence ve yarışma programlarını izlemektedirler[45]. Böylece dışlanma hissinden kurtulup, grubun bir üyesi olarak yorum yapabilme, konuşabilme bilgisine sahip olabilmektedirler. Yine televizyondaki karakterlerin davranışları, taklit edilerek gündelik hayatta tekrarlanmaya başlamıştır. Televizyonlardaki gibi yürüyen, seven, koşan, eğlenen, hatta onlar gibi intikam alan kişiler gerçek hayatın içindedir.

Günümüzde insan hayatının gündelik yaşamının ayrılmaz bir parçası olan televizyon, aynı zamanda etkili ve yaygın bir kültür üretme aracıdır. Teknolojik üstünlüğü sayesinde ulusal sınırları zorlayıp uluslararası ilişkilerde de önemli bir yer tutmakta; demokratikleşme, liberalleşme ve politik süreçlerin paralelinde kamusal alanın da ayrılmaz bir parçası olmaktadır. Sartori, *"toplumların iletişimin içeriğinden çok, iletişimde bulundukları araçlar tarafından biçimlendirildiğini"* savunmaktadır[46]. Bu bağlamda televizyon sadece bir iletişim aracı değil, yeni bir insan tipi yaratan bir güçtür.

Televizyon izleme eylemi, genel olarak diğer birçok gündelik rutin tarafından müdahale edilen ve çoğu o sırada izlenen programla ilgisi olmayan konuşmaların eşlik ettiği yoğun bir aktivitedir[47]. Televizyon izleme eyleminin çok biçimli olduğuna dikkat çeken bir başka görüşe göre de, insanların yaklaşık %50'si televizyon izlerken yemek yiyebilmekte, konuşabilmekte, ütü yapabilmekte, okuyabilmekte, hatta uyuyabilmektedirler. İnternet sayesinde hanelere giren ve dev ekranda izlenebilen kanallara ulaşma imkânı sunan dijital televizyonlar da Canal Plus'un sloganında olduğu gibi, *"kendi evinde dışarı çıkmayı"* her zamankinden fazla sağlamaktadır[48].

---

[45] İnternet: Cesur, S., Paker, O. (2007). Televizyon ve Çocuk: Çocukların TV Programlarına İlişkin Tercihleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. C:6, S:19, s.113. Web: http://www.esosder.org/dergi/19106-125.pdf adresinden 28 Kasım 2013'te alınmıştır.

[46] Sartori, *a.g.e.*, s.26.

[47] İlhan, V. (2015). *Medya Çalışmalarında İzleyici*. Ankara: Gece Kitaplığı, s.60.

[48] Maigret, E. (2011). *Medya ve İletişim Sosyolojisi*. (Çev. H. Yücel). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 2004'te yayımlandı), s.339-340.

Williams ise televizyonu, *"hem teknolojik, hem de kültürel bir biçim"*[49] olarak nitelemektedir. O halde, televizyon bir taraftan teknik bir araç, diğer taraftan ise kültür üretim, aktarım ve tüketim (yeniden üretim) ortamıdır. Kitle iletişim araçlarında yaşanan hızlı dönüşüm ve gelişime rağmen internetle birlikte hâlen en popüler ve yaygın araç olma niteliğini koruyan televizyon, kültürler arasında etkileşimi sağlamak, farklı coğrafyalarda farklı kültürlerle yaşayan insanların birbirlerini tanımaları, birbirlerini anlamaları için her türlü imkânı elinde bulundurmaktadır. İlk yıllardaki hantal görüntüsünün aksine dizüstü bilgisayarlara, çantalara girecek kadar küçülen televizyonun, evlerde konumlandığı biricik, bir nevi kutsallaştırılan yerinden çıkarak, bugün izleyicisinin her yere kolayca taşıyabildiği, farklı ortamlarda kullanabildiği bir araca dönüştüğü görülmektedir.

2.1.3.2. Televizyona karşı çıkan/muhalif yaklaşımlar

Televizyon başta eğitim, iletişim ve eğlence alanlarında getirdiği sınırsız olanaklarla birlikte birçok sakıncayı da bünyesinde barındırmaktadır. Özellikle 1980'li yıllarda gücünü ve etkisini iyiden iyiye arttıran televizyon yayıncılığının bağımlılık yaratıcı etkisi, bireyleri edilgin özneler olarak biçimlendirmesi, gerçek dışı dünyası ve program türlerinin içeriksizliği gibi olumsuz etkileri, eleştiri konusu olmuştur.

Televizyonun yanlılık gerektiren bir medya aracı olduğuna, tarafsız olmadığına dikkat çeken Ramonet, insanların bilgisini arttırmak yerine arka arkaya sunulan birbirine kopuk iletilerle olayların önemini yitirdiğini, ekran karşısındaki insanların da analitik düşünme yeteneklerinin kaybolduğunu söylemektedir[50]. Gazete eleştirmeni Milton Shulman ise televizyonu *"yırtıcı bir göz"*e benzeterek, televizyonun bireyler üzerinde yok edici etki bırakmakla kalmayacağını, tüm toplumsal doku üzerine gözünü diktiğini belirtmiştir[51].

Televizyon izlemenin hiçbir yeteneği gerektirmediği gibi, hiçbir yeteneği de geliştirmediğini savunan[52] Neil Postman, televizyonu *"öldüren eğlence"* olarak nitelendirerek, *"önemli oranda içeriksizleştirilmiş, eğlence yoluyla kültürün giderek*

[49] Williams, R. (2003). *Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim*. (Çev. A. U. Türkbağ). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları. (Eserin orijinali 1990'da yayımlandı).
[50] Ramonet, I. (2000). *Medyanın Zorbalığı*. (Çev. A. Derman). İstanbul: Om İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1999'da yayımlandı), s.133.
[51] Briggs ve Burke, *a.g.e.*, s.263.
[52] Maigret, *a.g.e.*, s.37.

dönüşmesine aracılık eden, bunu da gösteri dünyasının (show business) tam da içinde gerçekleştiren bir araç" olarak tarif etmiştir[53]. Televizyonun insanların bilişsel düzeylerini geliştirmediğini, düşünmelerinden ziyade duygularına hitap ederek sadece haz almalarını amaçladığını belirterek, ekranda neyin gösterildiğinin ya da hangi bakış açısının yansıtıldığının hiçbir önemi olmadığını ifade eden Postman, her şeyin üstünde tutulan şeyin eğlenmek ve haz almak olduğundan bahsetmektedir[54]. Böylece eğlendirmeyi amaç edinen televizyonlar bireyi güçsüzleştirerek, kendisine bağımlı kılmaktadır. Gazino kültürünün eğlenceli, paparazzi programlarının renkli cümbüşüyle, en ücra köşelere kadar ulaşan televizyon, insani duyarlıkları/tepkileri törpülemekte; öldüren eğlence insanı ve değerlerini yok ederek, başına kurulan insanları da uzaktan kumandalı ve programlanabilir hâle dönüştürmektedir[55].

Televizyon yayın hizmetlerinin zararlarıyla alâkalı çok sayıda farklı görüş öne sürülmektedir. Bir dönem Türkiye Radyo ve Televizyon (TRT) Kurumu'nda Genel Müdür Yardımcılığı görevinde de bulunan Muhsin Mete, Abbas Abalı müstear adıyla yazdığı *"Ekranın Büyüsüne Kapılmadan"* adlı eserinde televizyonu *"fitne-fücur, teknolojinin şeytani yüzü, şeytan işi"* gibi kavramlarla nitelendirmiş; televizyon yayınlarının ekranın büyüsüne kapılmadan değerlendirilmesi ve televizyona bir çözüm bulunması gerektiğini ifade etmiştir[56]. Düzensizlik ve kargaşanın televizyonun ayırt edici vasfı olduğunu belirten Nabi Avcı, kendisiyle gerçekleştirilen mülâkatta, televizyonu *"başı, ortası ve sonu bulunmayan kaotik bir dünya"* olarak tanımlamıştır[57]. Televizyonu *"zavallı"* olarak niteleyen Adanır da, Türkiye'de toplumun yararlı ve işlevsel bir araç olabilecek televizyona karşı olan ilgisinin, ilkel toplumların aynaya yaptığı gibi, doğüstü güçler yüklemek üzerine kurulu olduğunu belirtmektedir[58].

Cereci, günümüzde insanın televizyonsuz olamadığını belirterek, bütün olumlu amaçlarından sapan televizyonu, insanları ucuz, basit ve hatta aşağılık bir yaşama biçimine çağıran, hiçbir yapıcılığı bulunmayan süslü bir çığırtkana, sarhoş edici söz ve renklerle

---

[53] Ergül, H. (2000). *Televizyonda Haberin Magazinelleşmesi*. (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları, s.21.
[54] Postman, *a.g.e.*, s.102.
[55] Arhan, *a.g.e.*, s.66-70.
[56] Abalı, A. (1997). *Ekranın Büyüsüne Kapılmadan*, İstanbul: Ülke Kitapları, s.11-14.
[57] Avcı, N. (1993). "Nerede O Eski İhtiyarlar…". *Türkiye Günlüğü Dergisi*. Ankara. S:24, s.10.
[58] bkz. Ek-7/1: Adanır, O. (09 Ocak 2005). Zavallı televizyonlar. *Radikal Gazetesi İki Eki.*

toplumları büyüleyen bir araca benzetmektedir[59]. Aile bireylerinin hoş sohbetler ettiği günlerin yerini televizyonda herkesin farklı programı izlemek için yarıştığı günlerin aldığını belirten Köşşekoğlu, televizyonun, *"evdeki bireyler arasında, Berlin duvarı gibi duvarlar ördüğünü"* aktarmaktadır[60]. Bu hususu kanımızca, *"televizyon kişilerarası iletişimi yok eder"* sözüyle ifade etmek mümkündür. Benzer bir görüşe göre de seyirciyi etkisizleştiren televizyon *"ağızdan söylemeyi, ağızdan dinlemeyi"* sona erdirmekte; yüz yüze iletişimi kesintiye uğratmaktadır[61].

"Tele Harikalar Diyarı" olarak adlandırdığı televizyon programlarındaki imajların sihirli bir değnekten korkunç bir kırbaca dönüşebildiğine dikkat çeken Eryeşil'e göre de, "*Düşlerimizi gerçekleştirdiğimiz uçsuz bucaksız bir plato olarak tasarlanan televizyonun vaatleri bizleri bir ömür boyu oyalayacak güçtedir. (...) Gerçeklerle yorulan aklınız, küçük bir pansumanla kablolu cennete göre yeniden tasarlanır. Düşlerinizdeki kırıklar aynı anda alçıya alınır.*"[62]

Psikolog Acar Baltaş, televizyon izlemeyi, *"hiçbir şey yapmadan bir şey yapılan durum"*[63] olarak tanımlarken, Karaboğa, toplumun afyonu haline dönüşen televizyonun, insanları *"ahmak otomatlar"*a dönüştürmeyi neredeyse başardığını belirtmekte[64]; Güngör, televizyon izlemenin topluma musallat olmuş *"tele-mani"* olarak adlandırdığı bir hastalığa dönüştüğüne dikkat çekmektedir[65]. Kılıç'a göre ise, *"titrek ışıklı cam"* olarak adlandırdığı ekranın gösterdikleri ve öğrettikleri üzerine kurulmuş olan büyülü dünyanın sergileme, gösterme, başka bir deyişle teşhir çağının aracıdır[66]. Televizyona yönelik en yaygın kaygı ve eleştirilerin aracın kendisini değil, taşıdığı içerikleri hedef aldığını belirten Göze'ye göre, *"televizyon, gerçekleri çarpıtan ve kendisine göre bir gerçeklik yaratan, haberleri*

---

[59] Cereci, S. (1992). *Büyülü Kutu, Büyülenmiş Toplum*, İstanbul: Şule Yayınları, s.12-14. Televizyonun zararlarından yola çıkılarak atılan en önemli adımlardan biri de ABD'de yaşanmıştır. Televizyonsuz (TV Free) Amerika Derneği, 70'li yıllarda yayımlanan Jerry Mander'in *"Televizyonu Ortadan Kaldırmak İçin Dört Gerekçe"* adlı kitabında önerilen *"Televizyon gözleri bozar, zekânızı geriletir, toplumdan koparır, gerçeklerden uzaklaştırır"* şeklindeki görüşlerini, *"Fazla İzlerseniz Televizyonu Kırın!"* sloganıyla yaygınlaştırmaya çalışmıştır (Duran, R. (1999). *Burası Dünya Polis Radyosu: Global Medya Eleştirileri*. (1. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.29).

[60] bkz. Ek-7/2: Köşşekoğlu, A. (7 Şubat 2010). Evlerdeki Berlin duvarı "televizyon". *Zaman Gazetesi Pazar Eki*.

[61] Küçükbasmacı, G. (2013). Elektronik Çağda Sözün Satıcıları: Radyo ve Televizyon. *Turkish Studies*. V:8/4, s.1071.

[62] bkz. Ek-7/3: Eryeşil, N. (30 Kasım 2008). Kitle medyasının manifestosu. *Radikal Gazetesi İki Eki*.

[63] Küçükbasmacı, *a.g.m.,* s.1073.

[64] Karaboğa, T. (2010). *Medya ve Toplum İlişkileri*. (1. Baskı). Ankara: Karınca Yayınları, s.59.

[65] Güngör, S. (1987-1988). Tele-Mani, *Suffe Kültür ve Sanat Yıllığı*. s.80-81.

[66] Kılıç, *a.g.m.,* s.51,56.

önemsizleştiren, her şeyi eğlence mantığıyla ele alan, okuma kültürünü ortadan kaldıran, sosyalleşmeyi yok edip insanları evlerine hapseden vs. bir araçtır"[67].

Yukarıda belirtilen farklı görüşlerde hemfikir olduğumuz noktalar bulunsa da günümüzde *"dördüncü erk"* konumunda yer alan medyanın en önemli kitle iletişim araçlarından biri olan televizyonun işlevleri hafife alınmamalıdır. Zira, televizyonun esiri olmadan ve ekran karşısında kontrolü elden bırakmadan, faydacı (pragmatist) bir yaklaşım sergilenmesi suretiyle bilinçli bir tüketim aracına dönüştürülmesi mümkündür.

Televizyonu *"taklit çağının anahtar formülü"* ve *"elektronik taklit aracı"* olarak betimleyen Baudrillard'a göre ise, televizyon çözeltisi yaşama, yaşamın çözeltisi de televizyona karışmıştır[68]. Baudrillard ayrıca, reality show'lara varıncaya kadar pek çok programda, olayın hikâyesinin canlı izlenmesiyle ve ivedi biçimde televizyonda acting yapılmasıyla, hiçbir engelle karşılaşılmadan, birinin hayatına girer gibi ekranın, sanal görüntünün içine girildiğini belirterek, insanların televizyon karşısındaki halini, elbise içine giyilen dijital bir kombinezona benzetmektedir[69].

Günther Anders'e göre de, modern insan, televizyonun kendisine sunduğu ürünleri tüketerek, ücretsiz bir ev işçisine dönüşmüş; televizyonun sunduğu ürünler aracılığıyla insanların kişiliksizleştirilmesi ve akılcılığının düzeysizleştirilmesi kendi evlerinde gerçekleştirilmektedir[70]. Televizyon, izleyicilerin sunulan iletileri ekran karşısında televizyon yapımcılarının öngördüğü şekilde almalarını sağlamak için çaba harcamakta ve bu nedenle izleyicilere edilgen bir rol yüklemektedir. Hatta kimi zaman televizyon izleyicisi o kadar edilgen hâle gelir ki, herhangi bir program esnasında gülmesi gerektiğinin düşünüldüğü anlarda, stüdyo seyircilerinin gerçek kahkahaları ya da gülme efektleriyle duyguları bile harekete geçirilebilmektedir.

---

[67] Göze, F.E. (2015). *Televizyon İmgesine Sinema Perdesinden Bakmak*. (1. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s.3.
[68] Briggs ve Burke, *a.g.e.*, s.269'dan aktaran Göze, *a.g.e.*, s.30.
[69] Baudrillard, J. (2004). *Tam Ekran*. (Çev. B. Gülmez). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Eserin orijinali 1997'de yayımlandı), s.129-130.
[70] Anders, G. (1964). *The Phantom World of the Mass Culture*. D. White, B. Rosenberg (Eds.). New York: Free Press Publications, s.358'den aktaran Güllüoğlu, Ö. (2012). Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Popüler Kültür Ürünlerini Benimsetme ve Yayma İşlevi Üzerine Bir Değerlendirme. *Yeditepe Üniversitesi Global Media Journal Dergisi*. C:2, S:4, s.76.

Bu durumu, televizyon seyrederken şuurun yarı uykuda olması fikrine dayandıran Öztürk'ün ifadesiyle, *"Televizyon tam bir kaçıştır. Yokluğa, boşluğa, şuursuzluğa açılan bir kapıdır. (...) İşte televizyon çağının yorgun, bıkkın, sorunlu insanlarını televizyona mahkûm ve mecbur eden sebep de budur. Acıları hissetmeyi, sorunlar üzerinde düşünmeyi, çile çekmeyi sağlayan şuurun uykuda olmasıdır."*[71]Altun ise günümüz televizyonunun geldiği noktayı şöyle ortaya koymaktadır:

> *"Amerikan kaynaklı ekonomik ve kültürel yayılmacılığın propagandasını yapan Hollywood filmleriyle, bilgilendirmeyen haber bültenleriyle, birbirinin kopyası şiddet ve cinsellik içeren dizileriyle, (...)* saatlerce uzanan *maç yorum programlarıyla, yiyip-içip eğlenen, hayatın tadını son raddesine kadar çıkaran karakterlerin yer aldığı müzik videolarıyla, onsuz olamayacağı reklâm sektörüyle, izleyicisini dünyada olup bitenler hakkında bilgilendiren değil, onu düşsel anlatı parçalarıyla uyuşturup etkisiz duruma getiren ve tüketime özendiren adeta 'bilgiden yoksun bırakma aygıtı' işlevi görmektedir. Böylelikle insanlığın uzağı görme düşü, gerçekleşme olanağına kavuşamamış, aksine televizyonun sunduğu dünya gitgide düşselleşmiş, bir fantazya üretim merkezi haline gelmiştir."*[72]

Televizyon çoğunlukla, çoklu ortamlarda izlenen, geleneksel kültürle yaşanan dönemlerin temel yaklaşımını oluşturan insan ilişkileri rolünün yüklendiği bir araç olarak görülmektedir. İzleyici, geri beslemenin gereğini düşünmeden ve televizyonla iletişim kuramayacağı bilincini taşımadan televizyon karşısına geçmekte, televizyonun iletileriyle kendisini mutlu edecek bir hayâl dünyasına gitmeyi düşlemektedir[73]. 21. yüzyılla birlikte isteğe bağlı yayıncılık hizmetlerinin ortaya çıkması, izleyicinin ilgisinin hızlı bir biçimde yeni medya tarafından yaratılan içeriğe doğru kaymaya başlamasına rağmen, televizyon halen aile içi iletişimi azaltan, bireyleri hobilerinden uzaklaştıran, hareket etme serbestîsini engelleyen, okuma yeteneğini köreltmenin yanı sıra düşünme yeteneğini de baltalayan bir araç olarak görülmektedir.

---

[71] Öztürk, H.E. (2012). *Kişilik Gelişimi Açısından Çocuk ve Televizyon*. (2. Baskı). İstanbul: Nar Yayınları, s.66.
[72] Altun, *a.g.m.*, s.102.
[73] Cereci, *a.g.e.*, s.12.

2.1.4. Radyo ve televizyon yayın hizmeti

Radyo ve televizyon yayın hizmeti, kamu ile özel sektör kurum ve kuruluşlarının iletişim sektöründe hizmet ürettiği bir alandır. Böylece ileride de üzerinde durulacağı üzere, 1980'li yılların sonunda Batı'da radyo ve televizyon yayıncılığında yayınların devlet tekelleri kaldırılarak, çoğulcu sisteme (pluralist system) geçilmiştir. Günümüzde radyo ve televizyon yayın hizmetleri, etkisi açısından en önemli medya ürünleri haline gelmiştir. Bu nedenle, radyo ve televizyon kuruluşlarının yani medya hizmet sağlayıcıların, gerek kuruluş aşamasında, gerek sonrasında hem tüzel kişilik durumu, hem malî yapıları, hem de hisse oranları düzenleyici kuruluşlar tarafından sıkı denetim altına alınmıştır.

Radyo ve televizyon yayınının Türk iletişim hukuku mevzuatındaki ilk tanımı, 07/04/1983 tarih ve 2813 sayılı *"Telsiz Kanunu"*nda yapılmış; Kanunun 3. maddesinin (b) bendinde *"radyo-televizyon yayını"* şeklinde yer alan kavram, *"radyo dalgaları yoluyla doğrudan kitle haberleşmesi amacıyla yapılan ses, televizyon veya öteki tip yayınları kapsayan yayın"* şeklinde tanımlanmıştır.

Mülga 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 3. maddesinin (b) bendinde ise *"radyo yayını"*; *"elektromanyetik dalgalar, veri şebekeleri ve diğer yollarla halkın doğrudan alması maksadıyla yapılan ses yayınları"* şeklinde ifade edilmiş; 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunda ise 3. maddenin (t) bendinde *"Radyo yayın hizmeti"* şekline dönüştürülen kavram; *"karasal, kablo, uydu ve diğer yayın ortamları üzerinden yapılan ve bireysel iletişim hizmetlerini kapsamayan ses ve veri yayını"* olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer deyişle sesin hertz dalgaları olarak da adlandırılan elektromanyetik dalgalar aracılığıyla boşlukta yayılması ve bu dalgaların radyo alıcıları yolu ile alınarak sese çevrilmesi ve kamunun hizmetine verilmesidir.

Günümüzde radyo yayınları, çeşitli ülkelerde devlet tekeli kontrolünde ya da hem devlet hem de özel girişimciler tarafından sürdürülmektedir. Bununla birlikte, teknolojideki gelişmeler, özellikle uydu teknolojisinin gelişmesi, radyo kanallarının artmasında büyük rol oynamıştır. Bugün adeta tanıdık ve zararsız bir dostu dinlemek gibi algılanmakta olan radyo yayın hizmetleri, dinleyici alanını daha önceleri düşünülemeyecek boyutta genişletmiştir. Televizyon yayın hizmetlerinin gölgesinde de kalsa, radyonun

öneminin askerler, politikacılar ve kamuoyu tarafından adım adım keşfedişini açıklayan örnekler tarihteki yerlerini almıştır.

Radyo yayınları, ulaşılabilirliğinin kolay olması sebebiyle günümüzde evde, arabada, sokakta, kahvehanede, lokalde, işte ve benzeri ortamlarda dinlenen en yaygın kitle iletişim aracıdır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Radyo Dinleme Eğilimleri-2 Kamuoyu Araştırmasına göre radyo yayın hizmetleri, DVD/VCD/ev sinema sistemi, klâsik radyo, mobil/cep telefonu, Mp3/Mp4 çalar, uydu ve internet vasıtasıyla dinlenmektedir. Radyodan genellikle müzik, haber sunumu, sohbet programları, ekonomi ve kültür-sanat programları, yarışma programları, tiyatrolar, çocuk programı yayını ve canlı maç yayınları yapılmaktadır[74].

Televizyon yayın hizmeti ise, mülga 3984 sayılı Kanunun 3. maddesinin (d) bendinde, *"elektromanyetik dalgalar, veri şebekeleri ve diğer yollarla halkın doğrudan alması maksadıyla yapılan, hareketli veya sabit resimlerin (görüntü) sesli veya sessiz kalıcı olmayan yayınlar"* olarak öngörülmüş; 6112 sayılı Kanunda ise 3. maddenin (v) bendinde *"programların bir yayın akış çizelgesine dayalı olarak eş zamanlı izlenebilmesi amacıyla bir medya hizmet sağlayıcı tarafından sunulan şifreli veya şifresiz görsel-işitsel veri yayını"* olarak ifade edilmiştir.

Televizyon yayınları, gerek kapsama alanı, gerek izleyici sayısı ve gerekse programların niteliği bakımından geçmişten günümüze büyük gelişmeler göstermiştir. Televizyonun diğer kitle iletişim araçlarına kıyasla en büyük avantajı olan işitme ve görme gibi iki duyuya sesleniyor olması, kitlelerin dikkatini çekmesini ve beraberinde kısa zamanda pek çok ülkeden hızla yayılmasını sağlamıştır. Televizyon yayın hizmetlerinin en önemli özelliği, televizyon çağının başladığını ilk kez duyuran McLuhan'ın belirttiği gibi evreni, *"küresel (global) bir köy"* haline getirmesidir[75]. Denis McQuail'e göre de televizyon, "*öğrenme imkânlarını genişletmiş; dünyanın eşitliği, barışçıllığına katkıda bulunmuş; uluslar içinde ve uluslar ötesinde bakış ve deneyimin paylaşılmasını*

[74] Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2009). *Radyo Dinleme Eğilimleri-2 Kamuoyu Araştırması*. Ankara: RTÜK, s.72-85.

[75] Sartori, *a.g.e.*, s.93; Türkoğlu, N. (2004). *İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Toplumsal İletişim Tanımları, Kavramlar, Tartışmalar*. (1. Basım). İstanbul: Babil Yayınları, s.110-112; Şeker, N.T. (2009). *Teknoloji ve Televizyon*. İstanbul: Literatürk Yayınları, s.84; McLuhan, M., Fiore, Q. (2012). *Medya Mesajı, Medya Masajıdır (McLuhan'ın İzinde Medyayı Anlama Kılavuzu)*. (Çev. İ. Haydaroğlu). İstanbul: MediaCat Kitapları. (Eserin orijinali 1967'de yayımlandı), s.67.

özendirmiş; karmaşık ve sürekli olarak gelişen yaşantı dünyasını daha idare edilebilir kıldığı gibi, insanlığın gelişmesinde de küresel türden bir insanlık cemaati için zemin oluşturmuştur"[76]. Nihayetinde izleyiciler, dünyanın herhangi bir noktasındaki gelişmeleri gerçekleştiği an izleyebilmekte, olayların doğrudan tanığı haline gelmektedirler.

21. yüzyılın dijital teknolojisiyle birlikte televizyon yayın hizmetleri, o denli gelişmiştir ki, izleyicilere televizyon ekranını bilgisayar ekranı gibi kullanma imkânı sunulmaktadır. İzleyiciler, televizyon üzerinden e-posta gönderebilmekte, gelen e-postalarını aynı ekranda görebilmektedir. Yine televizyon ekranını kullanarak bankacılık işlemlerini, cep telefonlarıyla ilgili işlemlerini gerçekleştirmekte, yemek siparişi vermekte, interaktif oyunlar ile şans oyunlarını oynayabilmektedirler[77]. Dijital video kayıt pratiği ile televizyon izlemenin bilgisayarla programlanması sürecinin, programların alımını bireyselleştirerek, isteğe bağlı hale getirdiğini aktaran Castells'e göre, *"(...) televizyon, göndericinin bakış açısına göre hala bir kitle iletişim aracıdır, ama alıcının bakış açısına göre sıklıkla bir kişisel iletişim aracıdır.*[78]*"*

Çağımızda oyun oynayan (homo ludens) insan durumuna gelen insanların eylemlerine bakıldığında ve bu eylemler incelendiğinde, her yapılanın gerçekte bir oyun olduğu izlenimine kapılmak mümkündür. İnsanın oynadığı her oyunun da bir anlamı, işlevi vardır. Tıpkı oyun gibi radyo ve/veya televizyon yayın hizmetlerini takip etmek de boş zamanların değerlendirilmesi amacıyla gönüllü gerçekleştirilen, keyfe bağlı, ertelenebilen ya da iptal edilebilen bir etkinliktir[79].

Radyo ve televizyon yayıncılığı kavramı, AB müktesebatına uyum çerçevesinde yürürlüğe giren AB GİMHY hükümleri esas alınarak, *"medya hizmet sağlayıcıları"* olarak kapsayıcı bir terminoloji ile tanımlanmıştır. Kanaatimizce, hizmet vurgusunun yapılması, kitle iletişim araçlarıyla hedef kitleye sunulan mesaj ve iletilerin hizmet alanların nazarında daha kaliteli hâle dönüşmesi bakımından da önem taşımaktadır. Ancak, dilimizde *"medya"* kavramı; yazılı basın, sinema, radyo, televizyon ve internet gibi farklı türde kitle iletişim

[76] Mutlu, *a.g.e.*, s.80; Çöloğlu**,** *a.g.e.*, s.10.
[77] Şeker, *a.g.e.*, s.89.
[78] Castells, M. (2016). *İletişim Gücü.* (Çev. E. Kılıç). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.97.
[79] Huizinga, J. (2006). *Homo Ludens*. (Çev. M. A. Kılıçbay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1955'te yayımlandı), s.24-25; Küçükerdoğan, *a.g.m.*, s.13.

araçlarının tamamını kapsayıcı bir terim olarak kullanıldığından dolayı, *"medya hizmet sağlayıcı"* kavramının pek de yerli yerine oturmayan bir kavram olduğu söylenebilir.

Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin *"kanalların kıtlığı (channel scarcity), kamu yararı (public benefit), endişe (fear) ve yayınlarda bütünlük/insicam (consistency)"* gibi nedenlerden dolayı hukukî düzenlemeye tâbi tutulması gerekmektedir[80]. Bununla birlikte, kitle iletişim teknolojisinin gelişmesi sonucu dijital yayıncılığa geçilmesiyle *"kanalların kıtlığı"* sebebinin önemini kaybetmekte olduğu da söylenebilir. Bu düzenlemelere, tez çalışmasının ilerleyen bölümlerinde etraflıca değinilecektir.

2.1.5. İsteğe bağlı yayın hizmeti

İsteğe bağlı yayın hizmeti (video on demand), 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 3. maddesinin (h) bendinde *"programların kullanıcının seçtiği bir zamanda ve münferit isteği üzerine medya hizmet sağlayıcı tarafından düzenlenmiş bir program kataloğuna bağlı olarak izlendiği veya dinlendiği yayın hizmeti"* şeklinde tanımlanmaktadır.

İsteğe bağlı yayın hizmeti, görüntü ve seslerin sayısal ortamda uygun formatlar kullanılarak depolanması ve istendiği an kullanıcının tekrar tekrar bu medyalara (görüntülü hizmetler, sesli hizmetler, eğlence hizmetleri, birleşik haberleşme hizmetleri, reklâmcılık hizmetleri) erişim sağlayabilmesi prensibine dayanmaktadır.

Günümüzde internet üzerinden yayın yapan televizyon kuruluşları, bu teknolojiden büyük oranda faydalanmaktadırlar. Herhangi bir izleyici web üzerinden bu listelere ulaştığında izlemek istediği içeriği kendi tercihlerine göre yeniden listeleyerek istediği sıralama ile izleme yetkisine sahiptir[81]. Bu durum, gerek izleyicilere farklı alternatifler içerisinden seçim yapma şansı tanınması, gerekse izlenmek istenen programa tekrarı beklenmeden, çok daha kısa yoldan ulaşılabilmesi noktasında zaman tasarrufu sağlanması bakımından önemlidir.

---

[80] Çiftci, A. (1999). *Uluslararası Hukuk Açısından Radyo ve Televizyon Hukuku*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, s.38-39.

[81] Aydoğan, Ü. (2009). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Radyo Televizyon Yayıncılığında Yeni Açılımlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir, s.32-34.

Uzaktan kumandada bir tuşa basarak, cep telefonu ekranına dokunarak veya internet sayfası üzerindeki bir linke tıklayarak açılacak olan listeden seçilecek herhangi bir programı ya da filmi satın alıp izlemeyi mümkün kılan isteğe bağlı yayın hizmeti sunan teknoloji, aynı zamanda beğenilen programlara abone olma, otomatik kayıt imkânı sağlamaktadır[82]. Teknolojinin radyo ve televizyon izleyicilerine sunduğu bu ve benzeri imkânlar, giderek sınırları zorlar hâle gelmekte; sağladığı fayda ve kolaylıklar, söz konusu teknolojiyi kullanmaya dönük eğilimleri de güçlendirmektedir.

İzleyicinin ancak abonelik gibi yollarla erişim imkânının olduğu yayın hizmetlerini ifade eden isteğe bağlı yayın hizmetinin sağlayıcıları, 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin 3. fıkrasında da belirtildiği üzere, özellikle çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlâki gelişimini olumsuz etkileyebilecek nitelikteki yayın hizmetlerini sunarken, kendilerine zararlı olabilecek içeriğin normal şartlar altında duymayacakları ve görmeyecekleri şekilde sunulmasını sağlamakla yükümlüdür.

Kanaatimizce, söz konusu 3. fıkraya *"duygusal gelişimlerini"* ve *"ruhsal gelişimlerini"* ibareleri de getirilmeliydi. Nitekim, 5224 sayılı *"Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun"*un 4. maddesinde sinema filmlerinin denetlenmesinde bir denetim kriteri olarak *"çocukların ve gençlerin ruh sağlığının korunması"* şartı getirilmiştir.

Son on yıl içerisinde cep telefonları, dizüstü bilgisayarlar, tablet bilgisayarlar vb. cihazlarla zaman ve mekân sıkıntısı yaşanmadan internet aracılığıyla takip edilebilen bu tarz yayın hizmetlerinin, kanaatimizce şifre sistemi veya benzer korumalı bir sistem olmaksızın ve abonenin yetişkin olduğundan emin olarak tedbirler alınmaksızın ve onların erişebilecekleri şekilde yayınlanmaması gerekmektedir. Günümüzde artan bir hızla gerçekleştirilen isteğe bağlı yayın hizmeti uygulamasının, yakın gelecekte daha kaliteli ve yaygın bir uygulama alanı bulması beklenmektedir.

"Radyo, televizyon, yayın hizmeti ile radyo ve televizyon yayın hizmeti ve isteğe bağlı yayın hizmeti" kavramlarına ana hatlarıyla değinilmesinin ardından bu kısımda

[82] Aydoğan, *a.g.t.*, s.41.

çalışmanın ana konusuyla bağlantılı radyo ve televizyon yayın hizmetinin türleri ve işlevleri tartışılacaktır.

2.2. Radyo ve Televizyon Yayın Hizmetinin Türleri

Tür kavramı, sadece radyo ve televizyon programlarını sınıflandırmak için değil, insanoğlunun yaşamını çevreleyen birçok nesneyi ayırt etmek ve tanımlamak için başvurduğu ifade yöntemlerinden biridir. Bir filmi korku filmi olarak adlandırmak, bir kitapçıda satılan kitapları roman, deneme, inceleme gibi raflara ayırmak ve hatta müzik eserlerini dans müziği, klâsik müzik ya da pop müzik isimleri altında sınıflamak, türsel bir ayrımlama ve tanımlama için sıkça başvurulan yöntemlerdir. Bu bağlamda filmler veya programlar da çeşitli kategorilerde sınıflandırabilir. Bu sınıflandırma, programların süresine, kurmaca ya da gerçek yapısına, kullandıkları çerçeve oranlarına ve hatta içerdikleri temadan ses bilgisine kadar çeşitlilik gösterebilir. Bir film ya da programın tür olarak tanımlanabilmesi için ortak bir konu, ortak bir yapı ve bu konuyu şekillendirmede ortak bir yola sahip olması gerekir[83].

Bu açıdan bakıldığında, radyo-televizyon yayın hizmeti türleri; izleyicinin sosyo-ekonomik özellikleri, yayın hizmetlerinin amacı, kapsama alanı, yapım malzemesi ve yapım biçimi gibi özellikler dikkate alınarak, birbirinden ayrılmaktadır. 2954 sayılı *"Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu"*nun *"Yayın Türlerinin Dengelenmesi"* başlıklı 17. maddesinde kanun koyucu tarafından oluşturulan *"Radyo ve televizyon yayınları, mümkün olduğu kadar çeşitli konulara yer verecek şekilde ve yayın görevlerinin yerine getirilmesi esas alınarak düzenlenir"* hükmünde de bu durum vurgulanmaktadır. Belirtmek gerekir ki, buna kitle iletişim hukukunda *"program düzenleme serbestliği"* adı verilmektedir.

2.2.1. İzleyicinin sosyo-ekonomik özelliklerine göre

Radyo ve televizyon yayın hizmetlerini takip eden izleyiciler, sosyo-ekonomik özelliklerine göre değerlendirilecek olursa, *"cinsiyet, yaş, eğitim ve kültür düzeyi, yerleşim birimleri ve meslek"* gibi konularda ayrımlar yapılması gerekmektedir.

---

[83] Altunay, M.C. (2014). Televizyon Programcılığının Temel Kavramları., E. G. Uğurlu (Editör). *Radyo ve Televizyon Programcılığının Temel Kavramları*. (3.Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, No:2484, s.13-17.

Toplumu oluşturan kadın ve erkeğin toplumsal yaşantılarındaki ilgi alanlarının, beğeni ve isteklerinin birbirinden farklı olması, beraberinde yayınlarda da farklı alternatiflerin oluşmasına yol açmaktadır. Gerek Türkiye'de, gerekse diğer ülkelerde her iki cinsiyet için özel olarak hazırlanan programlar bulunmaktadır. Bu tür programların yayın saatleri ve içeriklerinde seslenilen grubun özelliklerine, istek ve ihtiyaçlarına uyulmaya çalışılır. Eğlendirirken aynı zamanda öğretici niteliği de bulunan *"sağlık ve güzellik sırları, çocuk bakımı, yemek ve ev ekonomisi ile ilgili programlar"* genelde kadın izleyicilerin ilgi gösterdikleri yayınlardır. Kadınlara yönelik özel programların yanı sıra spor yayınları ile belirli meslek gruplarıyla ilgili yayın hizmetlerini, erkeklere seslenen özel programlar arasında saymak mümkündür. Ancak son yıllarda feminizm hareketlerinin de etkisi ile kadınlara yönelik yayınlarda kadının *"cinsel bir meta"* olarak sunulduğu, cinsiyete bağlı program yapımına çeşitli eleştiriler gelmektedir. Radyo ve televizyonlarda yayınlanan programların çoğunluğu ise karma izleyici kümesine yöneliktir.

Radyo ve televizyonu farklı yaş gruplarının da izleyebilme olanağı bulunmaktadır. Bu özelliğinden dolayı yayınlar belirli yaş kümelerine ayrılmıştır. Çocuk, gençlik, yetişkin, yaşlı gibi farklı yaş aralıklarına seslenen programlar, yaş ölçütü dikkate alınarak hazırlanan yayınlardır. Esasında, medya hizmet sağlayıcılar, program düzenleme serbestliği çerçevesinde her cinsiyete, her yaş grubuna, her mesleğe, hayatın her alanına yani insanoğlunun uğraşı alanına giren her faaliyete, işe ve çalışmaya yönelik yayınlar yapmalıdır. Bu, aslında yayıncılığın kamu hizmeti anlayışına yönelik olmasının da bir gereğidir. Bu da bizi çalışmanın 5. Bölümünde etraflıca ele alınan *"Toplumsal Sorumluluk Teorisi"*ne götürmektedir.

Gelişim psikologları, özellikle de Piaget, çocukların aklının doğumlarından 12 yaşına kadar bilişsel olarak çeşitli aşamalarda geliştiğini belirtmektedirler. Bebekler ve çocuklar televizyon yayınlarında harekete ve sese ilgi göstermekte; anlatılan hikâyeyi anlamlandırma yetisi ise 6 yaşından önce gelişmemektedir. Okul öncesi yaştan başlayarak, 14-15 yaşlarına değin yapılan programlarda (Okul Radyosu, Çocuk Saati, Pepe vb.) farklı yaştaki çocukların, gereksinimleri karşılanmaya çalışılmaktadır. Çocuklar, tematik çizgi film kanalların yabancı menşeili programlarıyla birlikte aynı zamanda dünyanın diğer bölgelerinden gelen programları (Susam Sokağı[84], Teletubbies, Pokemon, Hugo vb.) da

[84] Dünyanın ilk ve en uzun küresel televizyon yapımı olma özelliğini taşıyan *"Susam Sokağı"* (Sesame Street) adlı dizinin Türkiye uyarlamasının hedefleri, TRT Ankara Televizyonu Çocuk ve Gençlik Programları

izlemektedirler. Bu tür programlarda çocuklara ekranda doğrudan yol gösterme ve öğüt vermeden kaçınıldığı gibi hedef kitlenin ilgisini çekecek program formatları kullanılmaktadır. Bununla birlikte çocuğun toplumsallaşmasına yardımcı olmak amacıyla yapılan yayınlar (çizgi filmler, öğretici tematik filmler) aracılığıyla çocuklar eğlendirilirken eğitilmektedir.

Araştırmacılar, çocukların televizyon aracılığıyla birçok zihinsel beceri kazandıklarını ve kavram geliştirdiklerini ifade etmektedirler. Özellikle okul öncesi dönem için hazırlanan özel programları izleyen çocukların, izlemeyen diğer çocuklara oranla daha fazla isim, sıfat ve fiil bilgisine sahip olduklarını kaydetmişlerdir[85]. Sunulan yayın hizmetleri, çocukların zihinsel ve dil gelişimine olumlu katkılar sağladığı gibi, ekranda gördükleri veya hoparlörde duydukları şeyleri düşünüp yorumlamasına dolayısıyla toplumsallaşma sürecine[86] katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle çocuklara yalnızca uyutucu masallarla değil, düşündüren, hayal kurduran ve araştırmaya sevk eden programlara daha anlamlı bir dünyanın heyecan ve umudunu aşılamak gerekmektedir.

Okul öncesi bir çocuğun televizyon karşısında geçirdiği saat toplamının bir üniversite öğrencisinin 4 yılda derslerde geçirdiği zamana neredeyse eşit olduğunu[87] düşünecek olursak, televizyonun birçok olumlu tarafının yanı sıra, iyi değerlendirilmediği takdirde pek çok olumsuz sonuçları da olabilmektedir. ABD'de yapılan araştırma sonuçlarına göre, 2-12 yaşları arasındaki çocuklar haftada ortalama 25 saat televizyon izlemektedirler. Okula başlamadan önce yaklaşık 5 bin saat televizyon izleyen bir çocuğun, gençlik çağına geldiğinde ortalama zamanının 19 bin saatini ekran başında geçirmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu da yaklaşık 650.000 civarında reklâm, 13.000 öldürme vakası ve 100.000 vahşet görüntüsü ile karşılaşma anlamını taşımaktadır[88].

Müdürlüğü bünyesinde ilk kez oluşturulan bir çalışma grubu tarafından 4-7 Eylül 1988 tarihinde belirlenmiştir. Dizinin amacı, okul öncesi dönem çocuklarının bilişsel, toplumsal ve fiziksel gelişimlerine ve özellikle kırsal yörelerde yaşayan çocukların okula hazırlanmalarına yardımcı olmaktır. Dizi, 2 Ekim 1989 tarihinden itibaren, günde iki kez sabah ve öğleden sonra olmak üzere çocuk kuşakları içinde yayınlanmaya başlanmış; 1991 yılı Nisan ayında dizinin yayınına son verilmiştir (Timisi, N. (2011). *Elektronik Bakıcı: Televizyon Çocuk İlişkisine Genel Bir Bakış*. İstanbul: Derin Yayınları, s.90-91).

[85] Işık, M. (2007). *Televizyon ve Çocuk*. Konya: Eğitim Kitapları Yayınevi, s.115-116.

[86] Işık, *a.g.e.*, s.121.

[87] Sungu, İ., Övür, A. (8-14 Haziran 1997). Çocuklarımıza Ekran Tehdidi. *Nokta Dergisi*, s.38.

[88] Ekin, V. (2009). Serbest Zaman Kavramı, Televizyon ve Televizyonda Yarışma Programları. Küçükerdoğan, (Der.), *a.g.e.*, s.240-241. Televizyon yayınlarının çocuklar üzerindeki etkilerine (güven duygusunu azaltma, cinselliği aşılama, erken ergenliğe yol açma, beyine zarar verme vb.) ilişkin, 17/08/2004 tarihli Türkiye, 08/09/2004 tarihli Milliyet, 20/02/2007 tarihli Sabah ve 26/01/2007 tarihli Vatan gazetelerinde yayınlanan haber örnekleri, çalışmanın EKLER kısmında (Ek-7/4-7) sunulmuştur.

Öte yandan çocukların televizyona bağımlı hâle gelmeleri ve zamanlarının büyük bir bölümünü televizyon başında geçirmeleri ise, hayâl ile gerçeği ayırt etmelerini zorlaştırmakta ve istenilmeyen sonuçlara neden olabilmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) ile RTÜK arasında imzalanan protokol kapsamında verilmeye başlanan *"Medya Okuryazarlığı"* (Media Literacy) dersi de temel eğitim çağındaki çocukları medya aracılığıyla sunulan iletilerin zararlarından korumaya yöneliktir.

Yaş kümesi içinde önem verilen ve doğrudan seslenilen bir başka grup da gençliktir. Genellikle 15-20 ile 21-25 yaşları arasında yer alan, sorun ve beğenileri farklılık gösteren gençlere seslenen programlarda yine eğitsel nitelikli programlara (Genç Bakış, Gençlik Karavanı), gençlik dizilerine (Hayat Bilgisi, Kavak Yelleri, Çılgın Bediş, Arka Sıradakiler) yer verilmektedir. Yetişkinlere (26-65 yaş arası) seslenen yayınlar sağlık, beslenme, çocuk bakımı, çevre sağlığı, trafik, yabancı dil öğretimi gibi beceri ve uğraş kazandıran konularda eğitsel içerikli programlar olabileceği gibi aydınlatıcı, kültürü arttırıcı, eğlendirici programlar da olmaktadır.

Yaş kümeleri içinde en az seslenilen kitle, yaşlı (65 yaş ve üzeri) dinleyicilerdir. Mete'ye göre, yaşlı olarak ifade edilen kitlenin en çok ilgi duyduğu yayın hizmetlerini dinî içerikli programlar oluşturmakta olup, kandil, ramazan, bayram gibi özel günlerde dinî programların izlenme oranı daha da artmaktadır[89]. Ancak çalışan nüfustan bir anlamda çıkmış olan bu dinleyici kitlesinin de öğrenmeye, gelişen teknolojiyi takip etmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Medya hizmet sağlayıcıların programlarını hazırlarken bu hususu da göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

Öte yandan, hem televizyonların gündüz kuşaklarındaki programlarda sağlığa ilişkin konuların, alanlarında uzman konukların yorumlarıyla birlikte ele alınması, hem de müstakil sağlık programlarının (Doktorum-Kanal D, Sağlık Kontrolü-CNN Türk, Herşey İçin Sağlık-Beyaz TV, Reçete-TRT 2, Medikal-Habertürk TV, Aile Doktoru-TV 8, 2 Dakikada Sağlık-NTV, Sağlıklı Mutlu Huzurlu-ATV) yapılmaya başlanmasıyla beraber orta yaş ve üzeri kitlenin bu tarz programlara da ilgisinin arttığı görülmektedir.

---

[89] Mete, M. (1999). *Televizyon Yayınlarının Türk Toplumu Üzerindeki Etkisi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, s.58.

Medya hizmet sağlayıcılar da, yukarıda sayılan kriterleri dikkate alarak, belli programları günün belirli saatlerinde belli bir izleyici kitlesini hedefleyerek yayınlamaktadırlar. Örneğin, hedef kitlesi çocuklar olan programlar, gece geç saatlerde değil, çocukların söz konusu programı rahatlıkla izleyebilecekleri saatlerde yayınlanmaktadır. Ekran başında farklı yaş ve cinsiyet gruplarından en fazla sayıda izleyicinin bulunduğu varsayılan, tüm aile bireylerinin (genel izleyici kitlesi) televizyon izleyebilme olanağına sahip olduğu 19.00-22.00 saatleri arasındaki zaman dilimini kapsayan *"ana yayın"* (prime time[90]) kuşağında ise yapım maliyeti, popülerlik ve saygınlık bakımından en önde gelen yapımlar, büyük prodüksiyonlar tercih edilmektedir. *"Prime time"*ın değeri, izlenme oranının gün içindeki en yüksek seviyeye ulaşmasından ve buna paralel, en çok rağbet gören bu zaman diliminde, reklâm verenlere satılan reklâm aralarının fiyatının da günün diğer saatlerine kıyasla yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Bireyin toplumsal ve ekonomik düzeyini belirleyen en önemli etkenlerden birisi de almış olduğu eğitim ve sahip olduğu kültür düzeyidir. Radyo ve televizyonla verilen bir iletinin izleyici tarafından etkili biçimde alınabilmesi, çoğunlukla o izleyicinin eğitim düzeyi ile doğru orantılıdır. Hiç öğrenim görmemiş, okuma-yazma bilmeyen kişilerin ihtiyaçları ile üst düzeyde öğrenim görmüş izleyicinin ihtiyacı, beğeni düzeyi farklılık göstermektedir. Bu noktada eğitim ile kültürü birbirinden ayırmak gerekir. Her eğitim almış kişi, kültürlü olmayabilir; yahut, tam tersi bazı durumlarda kişi, yeterli bir öğrenim görmemesine karşılık gayret göstererek kendisini yetiştirmiş, hatta belirli alanlarda uzmanlaşmış dahi olabilir.

Eğitim ve kültür düzeyine göre programları hazırlarken dikkat edilecek nokta, hedef kitlenin özelliklerinin iyi belirlenmesi ve ilgide devamlılığın sağlanmasıdır. Konunun elverdiği ölçüde drama şeklinde hazırlanan bir sunuştan ya da müzik, efekt gibi unsurlardan yararlanarak bilgilerin kalıcılığı sağlanmış olur. Güncelliğini yitirmiş bilgilerle program yapılmaması, yayın ekibinin bu konuda titizlikle çalışması ve araştırmacı olması gerekmektedir[91]. Bilhassa özel radyolar kamusal amaçlara duyarlılık göstermeden, izlenme oranlarını arttırmak için eğlenceye yönelik programlara öncelik vermektedirler. Okuma-

[90] Çelenk, *a.g.e.*, s.23; Avcı, A. (2011). Prime-Time Vakti!. A. Kotaman, A. S. Uğursoy, A. Avcı. (Derleyenler). *Dizim Başladı, Kapat Sonra Anlatırım; Televizyonda Hikâye Anlatıcılığı*. İstanbul: H_2O Yayıncılık, s.15.
[91] Aziz, *a.g.e.*, s.96.

yazma düzeyi hâlen çok yüksek olmayan Ülkemizde genel beğeni düzeyi de düşüktür. Buna bağlı olarak özel radyoların program içerikleri de birbirini tekrar eder niteliktedir[92].

Çeşitli yönlerden oturulan ve yaşanılan yerleşim birimleri arasındaki belirgin farklılık, yayınların bu bakımdan da gruplandırılmasını gerekmektedir. Kentsel yaşantının sorun ve ihtiyaçları ile kırsal kesimde, köyde yaşayan insanların sorun, ihtiyaç ve beklentileri birbirinden farklıdır. Özellikle kırsal kesimde yaşayan ve üretici olarak topluma katkısı olan dinleyici kümesinin gerek temel eğitim açısından eksikliğini gidermek, gerekse gelişen teknolojinin imkânlarından üretimde yararlanmalarını ve dünyada olup bitenden haberdar edilmelerini sağlamak amacıyla bu kesime özgü özel yayınların yapılması gerekmektedir[93]. Örneğin, çiftçilere yönelik hazırlanan eğitim programları[94] ile tarım ve hayvancılıkta verimliliği arttırmaya yönelik bilgi ve beceriler kazandırılması mümkündür. Kuşkusuz kentte yaşayanların da eğitim, çevreye uyum ile ilgili sorunlarının ele alındığı, işlendiği programlar da bulunmaktadır. Örneğin, trafik, çevre kirliliği, asayiş, kamu düzeni gibi sorunlar, büyük kentlerde yaşayan izleyiciler için ele alınması gereken konular arasında yer almaktadır[95]. Tematik nitelikte yayın hizmeti sunan haber kanallarının haber bültenlerinde bu ve benzeri konuların işlendiğini görmek mümkündür.

Toplumda yaşayan insanlar değişik meslek gruplarına mensuptur. Söz konusu meslek çeşitliliği de belirli mesleklere göre yayın yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle toplum içinde ağırlık kazanan ve eğitim gerektiren mesleklerle ilgili yayınlara pek çok medya hizmet sağlayıcısında yer verildiği görülmektedir. Öğretmen, doktor, asker gibi toplumda oldukça geniş yeri olan mesleklerle ilgili yapılan ilgi çekici programlar (Doktorum, Medikal, Yaşam Parametresi, Savaşta Barışta Türk Ordusu), bunlara güzel

---

[92] Tekinalp, Ş. (2011). *Karşılaştırmalı Radyo ve Televizyon*. İstanbul: Beta Yayınları, s.112.

[93] Kırsal kesime yönelik hazırlanan ilk program ise *"Ziraat Takvimi"* adıyla 1941 yılında yayınlanmıştır. Program içeriğinde ise mevsimin tarımsal özelliklerine ve önemine göre topraklar, tarla ziraatı, sebze ve meyvecilik, ekim-dikim işleri gibi konularda teknik bilgilere yer verilmiş; yerel halk müziği sanatçılarının eserleri de dinletilmiştir (Özgen, M. (1986). *Kırsal Kalkınmada Radyodan Yararlanma*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.9).

[94] TRT'de bir dönem yayınlanan *"Günaydın, Eve Dönerken, Ocak Başı (kış mevsiminde), Tarla Dönüşü (yaz mevsiminde), Köylerden Bir Köy"* gibi programlar ile eski adıyla Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından Yaygın Çiftçi Eğitim Projesi (YAYÇEP) kapsamında 1991-1998 yılları arasında, toprak, su, bitkisel üretim, hayvancılık, ormancılık, yöresel el sanatları gibi konularda hazırlanan programlar da bu tür programlara örnek gösterilebilir.

[95] Aziz, *a.g.e.*, s.96-97.

birer örnektir. Bunlar dizi hâlinde, sürekli yayınlar olabileceği gibi tek bölümlük yayınlar şeklinde de görülebilir.

Gelişen iletişim teknolojileriyle birlikte bu tarz programlar özelinde yürütülen interaktif yayıncılık anlayışıyla televizyon, ekranın soğuk yüzü olmaktan çıkmış; izleyenlerin yayınlara aktif katılımının sağlanmasıyla oluşturulan etkileşimsellik üst düzeye ulaşmıştır. Yine bazı meslek mensupları, meslekleriyle ilgili güncel gelişmeleri öğrenmek, sıkıntılarını ve beklentilerini paylaşmak ihtiyacıyla kitle iletişim araçlarına başvurabilirler. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla mesleklere yönelik, sektörel programların da yapılması gerekmektedir. İzleyicilerin sosyo-ekonomik özellikleri, yukarıda sıralanan özelliklerle sınırlı değildir. Gelir düzeyi, dinî ve etnik farklılıklar ile medenî durum, çocuklu-çocuksuz olma gibi özellikler de yine bu izleyici kümelerine yönelik farklı yayınlar yapılmasını gerektirebilir[96].

2.2.2. Yayın hizmetlerinin amacına göre

Radyo ve televizyonda yayın hizmetleri amacına göre, haber, eğitim ve kültür, spor, eğlence (müzik ve şov programları, yarışmalar, sinema filmleri, pembe diziler, durum komedileri), reklâm, tanıtım ve propaganda gibi temel türlere ayrılmaktadırlar. Medya hizmet sağlayıcılar, yayın hizmetlerinde haber verme, eğitime, eğlendirme, mal ve hizmetleri tanıtma, kamuoyu oluşturma ve propaganda yapma gibi amaçlardan herhangi birini ya da aynı anda birkaçını tercih etmektedirler.

Söz konusu sınıflandırma, ileride değinilecek olan radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin işlevlerine göre yapılan gruplandırma ile paralellik göstermektedir. Zira medya hizmet sağlayıcıların işlevini yerine getirecek amaç her ne ise, yayın hizmetinde ana öğe olarak bu vurgulanır; diğer unsurlar yan öğelerdir. Örneğin, kültürel bir programda, izleyicinin ilgisinin çekilmesi amacıyla müzik materyali bulunabileceği gibi tam tersi, ana amacı eğlence olan bir programda da kültürel açıdan bilgilendirici, bilinçlendirici unsurlara rastlanabilmektedir.

---

[96] Aziz, *a.g.e.*, s.97.

2.2.3. Yayın hizmetlerinin kapsama alanına göre

Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde değinilmesi gereken bir diğer gruplandırma, yayın hizmetlerinin kapsadıkları alan ve bu alanda bulunan izleyici kitleye göre yapılan gruplandırmadır. Uydu aracılığıyla yapılan dijital/sayısal yayınlar, bugün geldikleri noktaya ulaşmadan önce, radyo ve televizyon yayınları, istasyonlarının verici gücü ve bu vericilerin yönlendirildikleri alana göre *"yerel, bölgesel, ulusal yayın kuruluşları"* olarak adlandırılmaktaydı. Günümüzde ise uluslararası hüviyete sahip medya hizmet sağlayıcıları, internet üzerinden sundukları yayın hizmetleriyle tüm dünyaya ulaşabilmektedirler.

Küresel bir yayıncılık anlayışının egemen olduğu 21. yüzyılın radyo ve televizyon alanında yayın hizmetlerinin izlenmesinin koşullarına bakıldığında, karasal vericilerin önemi yine de saklı kalmaktadır. Zira uydulardan gelen yayın hizmetlerinin izlenebilmesi için ya çanak antene sahip olmak ya da kablolu veya dijital yayınlara abone olmak gerekmektedir.

Aziz, kapsama alanına göre yayın hizmetlerini sınıflandırmada *"yurt içi ve yurt dışı"* olmak üzere temelde ikili bir ayrıma gitmiştir. Bir ülkenin kendi vatandaşları için, onların ihtiyaçlarını dikkate alarak yaptığı yayın hizmetine *"yurt içi yayın"* (domestic broadcasting); bir ülkenin bilerek ve isteyerek kendi sınırları dışına yayın hizmeti sunmasına ise *"yurt dışı yayın"* (international broadcasting) denilmektedir[97]. Nihayet AB'ye uyum sürecinde radyo ve televizyon yayın hizmetleri, yapılan yayınların kapsamı dikkate alınarak, 6112 sayılı Kanunun 3. maddesinde de öngörüldüğü üzere*"ulusal yayın"*, *"bölgesel yayın"* ve *"yerel yayın"* olmak üzere üçe ayrılmıştır[98].

Ulusal radyo ve televizyon yayın hizmeti, 6112 sayılı Kanunun 3. maddesinin (aa) bendinde de öngörüldüğü üzere, ülke nüfusunun asgarî yüzde yetmişine ve Üst Kurulca belirlenen yerleşim yerlerine karasal ortamdan ulaştırılması hâlinde ulusal (national) niteliktedir[99]. Bu tarz medya hizmet sağlayıcıların yayın plânlamalarında yerel ve bölgesel

---

[97] Aziz, *a.g.e.*, s.98-103.
[98] 5187 sayılı Basın Kanununun 2. maddesinde de *"yaygın, bölgesel ve yerel"* olmak üzere benzer bir üçlü ayrım yapılmıştır.
[99] Türkiye'de TRT, NTV, İngiltere'de BBC, Almanya'da ZDF, ABD'de NBC, CBS, Japonya'da da NHK bu türde yayın hizmeti sunan medya hizmet sağlayıcılara örnek gösterilebilir.

nitelikler göz ardı edilerek, ülke genelinin ilgisini çeken türde yayınlara yer verilmektedir. Ulusal (yaygın) radyo ve televizyon kuruluşları devletle, siyasîlerle yakın ilişki içerisindedir. Ticarîleşmenin sonucunda kâr güdüsü ile davranan ulusal medya hizmet sağlayıcılar, birer ticarî kuruluş gibi davranmakta ve siyasî erkten destek almaktadırlar. Siyasî erk ile dirsek teması hâlinde bulunan ve kâr amacı güden ulusal medya, daha çok başkent ve metropollerden haber vermektedir[100].

Siyasî erkle ilişkilerin hassas bir dengede, belirli bir seviyede yürütülmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, ticarî kaygıların ön plânda tutulması sonucu, başta tarafsız ve objektif yayıncılık anlayışı olmak üzere pek çok etik ilke ihlâli söz konusu olacaktır. Bu durumun alışkanlık haline getirilmesi durumunda da ulusal radyo ve televizyon kuruluşları, izleyici nazarında prestij kaybına uğrayacakları gibi, kamuoyunun ne yazık ki, *"yandaş medya, candaş medya, havuz medyası, paralel medya, okyanus medyası vb."* ithamlarıyla karşı karşıya kalacaklardır.

Bölgesel (regional) yayın hizmeti ise ülkenin tamamına değil de belirli bir bölgenin kültür düzeyine, geçim kaynaklarına yönelik yapılan yayın hizmetlerini ifade etmektedir. 6112 sayılı Kanunda da 3. maddenin (e) bendinde, *"bir coğrafi bölge içindekilerin toplam nüfusunun asgarî yüzde yetmişine ve Üst Kurulca coğrafi bölge içinde belirlenen illere ulaştırılan yayın hizmeti"* şeklinde tanımlanmaktadır. İhtiyaç, sorun ve nitelikleri birbirine benzerlik gösteren insanların birlikte oldukları yerlere yayın yapan medya hizmet sağlayıcıların yayın plânlamalarında o bölgenin özellikleri dikkate alınmaktadır. Bölgesel yayın hizmeti yerinden yapılabileceği gibi ulusal yayın kuruluşları tarafından bölgesel yapım merkezleri vasıtasıyla da desteklenebilmektedir.

Televizyon yayın hizmetleri bağlamında Türkiye'de uzun yıllar devam eden TRT GAP Televizyonu, Ege TV, Olay TV, Kanal 3 gibi medya hizmet sağlayıcılar; radyo yayın hizmetlerinde ise Karadeniz'in Sesi Radyosu, TRT Kurumu bünyesinde yayınlarını sürdüren TRT Antalya, Çukurova, GAP Diyarbakır, Erzurum Radyoları bölgesel niteliktedirler. Karasal vericilerle bölgesel yayın hizmeti sunan söz konusu medya hizmet sağlayıcıları, iletişim uydularını kullanmaları durumunda yayınlarının niteliği uyduların izdüşümündeki ülkelere kadar ulaşmaktadır.

---

[100] Bek, M.G. (2003). Yerel Politika ve Yerel Medya., S. Alankuş (Editör). *Habercinin El Kitabı: Medya ve Toplum*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, s.132-133.

Yerel (local) yayın hizmeti ise medya hizmet sağlayıcıların karasal verici gücünün dar bir alanı, ancak bir şehrin içini ve çevresini kapsayabildiği yayın türüdür. 6112 sayılı Kanunun 3. maddesinin (jj) bendinde öngörülen tanımı ise, *"En fazla bir ilin sınırları içine karasal ortamdan ulaştırılan yayın hizmetidir"*. Yerel (mahalli) ölçekli medya hizmet sağlayıcılar, yaygın basında sıklıkla ve ayrıntılarıyla yer almayan fakat yöre insanının günlük yaşamında etkili olan yerel unsurları (yöresel müzik, kültür, gelenek ve görenek) ve yerel sorunları ortaya çıkarmakta, bu sorunlar karşısında bölge halkını bilgilendirerek, bilinçlendirmekte, eğlendirmekte böylece kamuoyunun serbestçe oluşmasına katkıda bulunmaya çaba göstermektedir[101]. Yerel medya hizmet sağlayıcıların güçlü olduğu bölgelerde, yöre insanları demokrasiye, kişisel ve toplumsal haklara daha kuvvetli sahip çıkmakta ve kendilerini ifade edebilmektedirler[102].

Demokrasinin sağlıklı ve doğru bir biçimde işleyebilmesi için de yerel medya hizmet sağlayıcıların ilerleyen bölümde anlatılacak olan görsel ve işitsel yayın hizmetlerinin işlevlerini tam olarak yerine getirmeleri gerekmektedir. Bireylere yaşadıkları yerle ilgili aidiyet duygusu aşılayan yerel medya hizmet sağlayıcılar, bir yönüyle de küreselleşen yayıncılık anlayışına karşı, yerelliği korumakta ve çok sesliliğin ifadesi olarak yayın hizmetlerini sürdürmektedirler. Yönetimlerin başarıları kadar, aldıkları yanlış kararlar hakkında da halkı doğru bilgilendiren yerel medya hizmet sağlayıcılar, halktan yana sergiledikleri tavırla sağlıklı bir kamuoyu oluşumuna katkı sağlamaktadırlar.

Yurt dışı yayın hizmetinin (uluslararası, sınıraşan yayın, dış yayın) genel amacı ise, yayınların yönlendirildiği ülkeye, ülkelere propaganda içerikli mesaj aktarımıdır. Dış yayınlar, 20. yüzyılın ilk yarısında İngiltere, Almanya, İtalya gibi ülkeler tarafından kendilerine nazaran az gelişmiş ülkelere yönelik denenmiş; 2. Dünya Savaşı sırasında ise en başta *"Hitler Almanyası"*[103] olmak üzere *"Stalin Rusyası"* ve *"Mussolini İtalyası"*nda

---

[101] Girgin, A. (2007). Türkiye'de Yerel Basın ve Resmî İlan., S. Gezgin (Editör). *Türkiye'de Yerel Basın*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, s.244; Ozan, R. (2007). Yerel Habercilik Anlayışı Araştırması: Özgür Kocaeli Gazetesi ve TV 41 Örneği. G. Erol. (Derleyen). *a.g.e.,* s.67.

[102] Nalcıoğlu, B. (2007). Türkiye'de Yerel Medya Çalışanları Yerel Medyanın Sorunları ve Çözüm Önerileri., S. Gezgin (Editör), *a.g.e.,* s.202.

[103] Berlin'de kurulan kısa dalga Radyo Merkezinden 53 farklı dilde yayın yapmaya başlayan Almanlar, savaş süresince işgal ettikleri yerlerde ilk olarak radyo vericilerini çalışır duruma getirmişlerdir. Bizzat propaganda bakanı Goebbels'in yürüttüğü radyo yayınları aracılığıyla Alman halkına Nazi ideolojisi sürekli dikte ettirilip, savaş hâlinde olan bir halkın morali yüksek tutulurken; diğer yandan karşı tarafın askerleri ve sivil halkın savaşma direnci, radyo yayınlarıyla kırılmaya çalışılmıştır. Kocası Rus cephesinde donarak ölen bir kadının yaktığı ağıt olan *"Lili Marlen"* şarkısı (Sayılgan, A. (1969). *Bizim Radyo ve Hoparlörleri*. Ankara: Kardeş Matbaası, s.6) radyoda çalındığı an, cephede bulunan herkesin susması bu duruma verilebilecek

da salt propaganda ve karşı propaganda amacıyla yoğun biçimde kullanılmıştır. Propaganda amacı dışında ülkelerin birbirlerini tanıması, kültürlerarası yakınlaşmanın sağlanması, bir ülkenin dış yayın yaptığı ülkede bulunan vatandaşlarına haber ve bilgi aktarılması amacıyla da yayın hizmeti sunulmaktadır[104].

Yurt dışı yayın hizmeti, dünyada bir devlet politikası olarak yürütülmektedir. Söz konusu yayınların gideri de doğrudan devlet tarafından karşılanmaktadır. ABD'de Amerika'nın Sesi Radyosu (Voice of America), Almanya'da Deutche Welle, İngiltere'de İngiliz Kamu Yayıncılığı Kurumu (BBC / British Broadcasting Corporation) dış yayınları da az-çok Devletin kontrolü ve denetimindedir[105]. Uydu teknolojisinin gelişmesiyle birlikte yaygın medya hizmeti sunan bazı televizyon kuruluşları, dış ülkelerden de izlendikleri için farklı kanallarda yayın yaparak, yayın içeriklerini hatta reklâmlarını (yiyecek-içecek markaları, uluslararası bankalar, araba modelleri gibi) dahi o ülke ya da ülkelerdeki halkın ihtiyaçlarını dikkate alarak düzenlemektedirler[106].

2.2.4. Yapım malzemesine göre

Radyo ve televizyon yayın hizmetleri, programlarda ağırlıklı olarak kullanılan yapım malzemesinin *"ses"* ya da *"müzik"* olup olmamasına bağlı olarak da gruplandırılmaktadır. Medya hizmet sağlayıcıların yayın hizmetlerini plânlarken, programlarının ne kadarının söz, ne kadarının müzik yayınlarına ayrılacağını saptamaları gerekmektedir. Kamu hizmetini benimseyen yayın kuruluşlarında yapım malzemesi *"söz"* olan yayınların daha fazla yer aldığı görülmektedir. Özel girişimin elinde bulunan radyo ve televizyon kuruluşlarında ise daha fazla izlenme oranı sağlayan eğlence amacı ağırlıklı

örneklerden biridir. Yine Hitler hükümetinin bakanlarından Albert Speer'in Nuremberg duruşmalarındaki *"(...) Hitler bütün teknik olanaklardan yararlandı. Radyo ve hoparlör gibi mekanik aygıtlarla sekiz milyon insan, düşünce özgürlüğünden yoksun kılındı"* sözleri de radyonun gücünü ortaya koymaktadır (Güven, *a.g.e.*, s.39).

[104] Aziz, *a.g.e.*, s.101.

[105] TRT Kurumu tarafından Ülkemizde yayın yapan *"Türkiye'nin Sesi Radyosu"*nun bazı vericileri, gelişen teknoloji ile birlikte alternatif iletişim araçlarının (web, uydu, internet, cep telefonu) çoğalması ve kısa dalga vericilerinin enerji maliyetlerinin yüksek oluşu gerekçesiyle 2009 yılından itibaren kapatılmıştır. Amerika ve Avustralya'ya yaptığı yayınlar tümüyle kesilirken, Avrupa ülkelerindeki yayınlar ise saat 19.00-24.00 saatleri arasında dinlenememektedir. Haber bültenleri ise, yurt içine yayın yapan Radyo 1 ile ortak yayınlanmaya başlanmıştır. TRT Kurumu, tasarruf gerekçesiyle oluşan işitsel alandaki bu eksikliğini son yıllarda çeşitlendirerek zenginleştirdiği televizyon kanalları (TRT Türk, TRT Avaz, TRT Arapça, TRT 6) ile gidermeye çalışmaktadır.

[106] Aziz, *a.g.e.*, s.102; Ülkemizde bu tarz medya hizmet sağlayıcılarına *"ATV Avrupa, EuroD, Show Türk, TGRT Euro, Samanyolu Avrupa"* örnek gösterilebilir.

olduğundan müzik yayınları sözden daha fazladır; ancak yalnızca haber yayını yapan özel girişimcilere ait medya hizmet sağlayıcılar bu genellemenin dışındadır[107].

Salt söz programları arasında haber bültenleri, açık oturum ve güncel tartışma programları, eğitim ve kültür programları ile belgeseller sıralanabilir. Kimi zaman haber bültenlerinde de müzik öğesine rastlanabilmektedir. Bunun tersine açıklamalı kısımları sözden oluşan bir müzik yayınının içinde de söz öğesi bulunabilmektedir[108].

Yapım malzemesi olarak ağırlıklı olarak müziğin kullanıldığı program türleri ise süre ve veriliş biçimleri bakımından farklılık gösterebilmektedir. Klâsik müzik, yabancı müzik, Türk sanat müziği, halk müziği, rock müziği, özgün müzik tarzında, video klip veyahut şarkı ağırlıklı yayın yapan medya hizmet sağlayıcılar olduğu gibi eğlence amaçlı hazırlanan bazı programların yapım malzemesi müziktir. Müzik ağırlıklı yayın yapan radyo ve televizyonlar ile internet aracılığıyla dinlenen pek çok radyo istasyonunun (Radyo Voyage, Radyo Babylon, Radyo Mood, Radyoksit vs.) yanısıra son yıllarda uydu, dijital platform, internet üzerinden yayın yapan MTV, VH1, Mezzo, TRT Müzik, Dream TV, Kral TV, Number One TV, Power Türk TV gibi müzik kanallarının da yapım malzemesini müzik oluşturmaktadır.

2.2.5. Yapım biçimine göre

Radyo ve televizyonda yer alan programlar, *"tek ve iki sesli düz konuşmalar, röportaj, oyun, drama, yarışma, karma"* gibi belirli biçimlerde hazırlanırlar. Yapım biçimi, programın içeriği ya da amacı ile bağlantılı olarak belirlenir. Örneğin, amacı haber verme olan bir yayının yapım biçimi tek ya da iki sesli düz konuşma şeklinde olacaktır[109].

Klâsik programlarda (haber, sohbet, sağlık, trafik gibi konularla ilgili eğitici programlar, anma programları) yalnızca bir spiker veya sunucunun anlatımı olabileceği gibi, iki kişinin karşılıklı konuşması ya da soru-cevap niteliğindeki anlatımı da olabilir. Herhangi bir konuya dair o alanın uzmanlarıyla çalışma ortamında ya da stüdyoda yapılan

[107] Aziz, *a.g.e.*, s.103-104.
[108] TRT'de uzun yıllar boyu Sezen Cumhur Önal ve İzzet Öz'ün hazırladığı programlar (Müzik Yelpazesi, Latin Dünyası, Plaklar Arasında, Pazarın Plakları, Diskovizyon, Metronom) bu tarz yayınlara örnek gösterilebilir.
[109] Aziz, *a.g.e.*, s.104-105.

röportajlar, bu yapım biçimi içinde yer almaktadır. Söz konusu yapım biçiminde yapılan yayın hizmetinde amaç, doğrudan izleyiciye ulaşmak ve verilmek istenen mesajı en kısa yoldan net bir şekilde vermektir. Bu nedenle program süresinin de mümkün olduğunca kısa olması gerekmektedir. Aksi takdirde, bir süre sonra izleyicinin ilgisi dağılacağından, program amacına ulaşamayabilir.

Drama türü programlarda ise yapım biçimi olarak *"oyunlaştırma, canlandırma (animation)"* gibi yöntemler kullanılmaktadır. İletilmek istenen eğitici bilgi, bir nevi oyunlaştırılarak verilmektedir. Özellikle, izleyicinin daha fazla ilgisini çekmek amacıyla çocuk ve kadınlara yönelik programlar ile kırsal kesime yönelik eğitsel amaçlı yayın hizmetlerinin sunumunda bu yapım biçimi sıklıkla kullanılmaktadır.

İkiden fazla ses ya da kişinin yer aldığı program türü ise çok sesli programlardır. Çok sesli programlara daha çok güncel konuların uzmanlarca açıklandığı tartışma, açık oturum vb. programlar ile genel kültürü sınama ya da belirli bir konuda heyecanlandırma gibi hususlar içeren yarışma programlarında rastlanmaktadır. Ancak açık oturum türü bir program ile bir yarışma programında yer alan kişilerin gerek konumlandırılmaları gerekse programa katılım şekil ve süreleri farklıdır.

Yapım biçimine göre yukarıda gruplandırılan yapım türleri kimi zaman da bir arada yer alır. Karma programlar olarak adlandırılan ve özellikle genel izleyici kitlesine seslenen söz konusu yayın hizmetlerinde de tıpkı drama türü programlarda olduğu gibi *"tek ses, sohbet/röportaj, oyun, canlandırma"* gibi farklı yapım biçimleri kullanılmaktadır. Radyo ve televizyonların sabah ya da akşam kuşaklarında tercih edilen karma programlar, bazen özel eğlence programlarının yapım biçimi olarak da tercih edilmektedir.

Radyo ve televizyon yayın hizmeti türlerinin yukarıdaki sınıflandırmasında ağırlıklı olarak program türleri üzerinde durulmuş olsa da, dünya genelinde son otuz yılda, Türkiye'de ise 2000'li yıllardan itibaren teknolojideki gelişmelerden ötürü yapım maliyetlerinin düşmesi sonucu ciddi artış gösteren *"kültür, çocuk, müzik, alışveriş, sinema, dizi, spor, belgesel ve din"* gibi farklı temalarda yayın hizmeti sunan tematik kanalların[110] varlığını da vurgulamak gerekmektedir.

[110] 6112 sayılı Kanunun 3. maddesinin (y) bendinde belirtildiği üzere *"Günlük yayın süresinin en az yüzde yetmişini haber, belgesel, eğitim, ekonomi, kültür, tarih, spor, müzik, sinema, dizi film, pazarlama veya*

Aynı konuda Lynch ve Gillispie de, İngilizcede *"yayıncılık"* anlamında kullanılan *"broadcasting"* (geniş bir alana yaymak) teriminin, uygulamada yerini *"narrowcasting"*e (dar bir alana/gruba yayın yapmak) bıraktığını ifade etmektedir[111]. Radyo ve televizyon yayın hizmetinden yararlanan hedef kitlenin gruplandırılması (çocuklar, müzikseverler, sinemaseverler, belgesel izleyicileri gibi) sonucu, daha dar bir alana yapılması, vakti değerli olan izleyicilere, izlemek istekleri türdeki programların, izlemek istedikleri anda sunulması anlamına gelmektedir. Bu tarz yayınların izler kitlenin (mass audience) ilgi alanına göre değişkenlik göstermesi, bir süre sonra tiryakilik ve beraberinde izleyici sadakâti yaratması, medya hizmet sağlayıcıları hedefledikleri asıl izleyiciyi ekrana daha fazla bağlama hedefi doğrultusunda yayın yapmaya yöneltmektedir.

2.3. Radyo-Televizyon Yayın Hizmetinin İşlevleri

Belli bir alana yönelik yayın yapan radyo ve televizyonları bir yana bırakacak olursak, doktrinde, genel yayın yapan radyo ve televizyonların, altı temel görevi olduğu kabul edilmektedir. Bunlardan ilki ve en önemlisi haber verme, ikincisi eleştiri, üçüncüsü kamuoyu oluşturma, dördüncüsü eğitme, beşincisi eğlendirme, altıncısı ise mal ve hizmetleri tanıtma görevidir. Ayrıca bu kitle iletişim araçlarının *"devlet faaliyetlerini yurt içinde ve dışında tanıtma, devletlerarası ilişkileri güçlendirme, dili ve kültürü koruma ve geliştirme"* gibi başka bir takım işlevleri de bulunmaktadır.

2.3.1. Haber verme ve bilgilendirme işlevi

İnsanoğlunun tabiatında çevrede olup bitenleri öğrenme merak ve dürtüsü vardır. Çağımızda insanlar, birçok olayı kitle iletişim araçlarından takip etmektedir. Bu sayede kitle iletişim araçları ile bir dünya imajı çizilmekte ve çizilen bu imaj hakkında ne düşünülmesi gerektiği kitlelere aşılanarak, kitleler yönlendirilmektedir. Yakın çevremiz ve yüz yüze iletişimde bulunduğumuz bireylerle ilgili sahip olduğumuz bilgiler dışında, dünya hakkında bütün bildiklerimiz veya bildiğimizi sandıklarımız bize, internet sayfaları, günlük gazeteler, haftalık dergiler, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarından aktarılmakta ve benimsetilmeye çalışılmaktadır.

---

benzeri konularda olmak üzere sadece belli bir türe veya genel izleyici kitlesi dışında belli bir izleyici kesimini hedef alan programlara ayıran yayınlar", tematik yayın olarak ifade edilmektedir.

[111] Lynch, J.R., Gillispie, G. (1998). *Process and Practice of Radio Programming*. United States: University Press of America, s.17'den aktaran Yavuz, *a.g.e.*, s.14.

Haber, insanoğlunun varoluşundan bu yana ihtiyaç duyduğu önemli bir olgudur. Öyle ki, habersiz bir hayat düşünülemez. Tüm kitle iletişim araçlarında olduğu gibi radyo ve televizyonun da en başta gelen görevlerinden biri, belki de varlık sebebi, haber vermedir[112]. Anayasa m.28, 29, 32 ile de güvence altına alınmış olan *"haber alma hürriyeti"*, hem medya mensuplarının serbestçe haber kaynaklarına yani olaylara ulaşma, haber toplama ve bunları yayma haklarının olduğunu, hem de izleyicinin yani halkın serbestçe olaylara ve haberlere erişme, olan biteni öğrenme haklarının olduğunu ifade eder.

Hür ve parlamenter rejimle yönetilen bir devlet, gücünü vatandaşlarının iradesinden alır. Vatandaşların haber alma ve bilgilenme hakkı, demokratik bir toplumun da vazgeçilmez unsurları arasındadır. Kamuyu ilgilendiren, sosyal, siyasal, ekonomik, toplumsal, sanatsal, bilimsel vb. konular, haber alma ve bilgilenme hürriyeti kapsamındadır. Bu nedenle halkın ülkede ve dünyada neler olup bittiğine ilişkin doğru ve yeterli haber alma hakkı bulunmaktadır.

Radyo ve televizyon yayın hizmeti sunan medya hizmet sağlayıcıları da içinde kamu yararı bulunan olayların haberini yayınlar ve böylece güncel gelişmelerden halkı haberdar eder[113]. Medya hizmet sağlayıcılar, bir olayı haber olarak verirken, haber değeri bulunmasına dikkat etmelidirler. Zira, izleyicilere bilgi vermek amacıyla yayınlanan bu programların haber değeri taşıyabilmesi için, haber değeri olarak belirlenen *"gerçeklik, güncellik, zamanlama, yakınlık, önem, nadirlik (ilginçlik), kamu yararı, kamusal ilgi ve haberin veriliş şekli ile haberin konusu arasında fikrî bağlılık"* niteliklerine sahip olması gerekmektedir. Haber verme hakkı bu sınırlar içinde, abartılmadan ve çarpıtılmadan verildiği sürece hukuka uygundur[114]. Elbette haber verme işlevinin yerine getirilmesi sırasında *"sansür"*e (censorship)[115] yer verilmemesi, haberlerin doğru bir şekilde

---

[112] Çakır, *a.g.e.*, s.83; Çolak, N.İ. (2013). *Kitle İletişim Hukuku*. (3. Baskı). Ankara: Oniki Levha Yayıncılık, s.37; İçel, *a.g.e.*, s.130.

[113] Ülkemizde haber bültenlerinin yanı sıra *"32. Gün, Arena, Ceviz Kabuğu, Siyaset Meydanı, A Takımı, Teke Tek, Objektif, 5N1K, Pusula"* gibi programlar da haber verme işlevini yerine getiren programlara örnek gösterilebilir.

[114] Parsa, *a.g.e.*, s.39-41; Vural, S. (1994). *Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri*. Ankara: Özışık Matbaacılık, s.122; Uyguç, Ü., Genç, A. (1998). *Radyo Televizyon Haberciliği*. (2. Baskı). İstanbul: Avcıol Basım-Yayın, s.113-116; Kaptan, A. (1999). *Radyo-Televizyon Haberciliği ve Metin Yazma ve Röportaj Teknikleri*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, s.37-40; Çetin, E. (2004). *Her Yönüyle Basın Hukuku*. (2. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s.384-387; Çiftci, A. (2015). *Vatandaşlık Bilgisi: Demokrasi ve İnsan Hakları*. (4. Baskı). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, s.321.

[115] Sansür, her türlü yayının (gazete, dergi ve kitapların yanı sıra radyo ve televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarının), sinema ve tiyatro eserinin siyasî iktidarlar tarafından önceden denetlenmesi anlamına gelmektedir. Önceden denetlemenin genellikle denetlenen yayınların büyük ölçüde yasaklanmasıyla

muhataplarına ulaştırılması önemlidir. Söz konusu haber veya programların, ülke içinde ve dışında gelişen olayların, modern demokrasilerde sansür vb. herhangi bir engelle karşılaşmaksızın ve olayların tüm detaylarıyla nakledilebilmesi, rejim bakımından da hayati öneme sahiptir. Aksi takdirde medya hizmet sağlayıcılar üzerinde otoriter bir baskı kurulmuş oluşacak ve halkın objektif ve tarafsız haber alma hürriyeti sekteye uğrayacaktır.

1990'lı yıllardan sonra Ülkemizde özel radyo ve televizyonların sayılarının artması, beraberinde kızışan rekabet ortamı ve en çok izlenme oranına sahip olabilme kaygısı nedeniyle haber bültenleri de bilgi vermekten çok izlenmeyi hedef almışlardır. İzleyicinin siyasî haberlerle canını sıkarak kanalın değiştirilme riski göze alınamadığından, televizyonun haber verme işlevini ucuzlatmak pahasına da olsa, izleyicileri tavlayabilmek amacıyla sansasyonel olana doğru bir yönelim sergilenmiştir.

Medya hizmet sağlayıcıların haber verme haklarını da kötüye kullanmamaları gerekmektedir. Haber verme hakkının kötüye kullanılmasının önlenmesi amacıyla kanun koyucuların bu alanda hazırlayacakları hükümlerle aynı zamanda basın hürriyeti de düzenlenmiş olacaktır[116]. Herhangi bir kamu çıkarı söz konusu olmaksızın, haber verme hürriyeti kalkanı arkasına gizlenerek kişileri karalamamak, lekelememek, aşağılamamak, kötülememek, küçük düşürmemek, asılsız suçlamalarla ölçüsüz biçimde kınamamak gerekmektedir; aksi takdirde basın hürriyeti, amacından saptırılmış olacaktır.

Son dönemde yapılan kanunî düzenlemelere kadar görüntüler, etkileyici bir müzik eşliğinde sunulmakta, canlandırma yapılarak olaylar dramatize edilmektedir. Haberin temel niteliklerinden biri olan *"haber-gerçek"* ilişkisinin bu şekilde dramatize edilerek, gölgelenmemesi, diğer bir deyişle haberlerin şova dönüştürülmemesi, magazinelleşmemesi gerekmektedir. Benzer sorunların özel televizyonların model olarak alındığı ABD'de sorun oluşturduğunu belirten ünlü haber sunucusu Walter Cronkite, ülkesindeki haberciliği eleştirerek, *"(...) eskiden 5 dakikada verilen bir haberin 60 saniyelik bir süreye*

---

sonuçlandığını belirten Güner'e göre, *"Bu durumda sansüre yüklenen yasaklama anlamı yanlış olarak kullanılan bir sözcük olmasına karşın, uygulamaların şekli, bu yanlış anlama doğru bir işlerlik kazandırmıştır"* (Güner, D. (2015). *Sansür ve İktidar.* (1. Baskı). İstanbul: Yeditepe Yayınevi, s.15-16.). Sansürü, *siyasal iktidarların kamu yararı açısından sakıncalı bulduğu haber, yazı, kitap, film, resim ya da oyunların önceden incelenerek, bazı bölümlerinin ya da tümünü yasaklanması olarak tanımlayan bir başka görüşe göre de, "(...) şiddet içeren açık saçık ya da gizli belgelerin yayımını durdurmak amacıyla başvurulduğu gibi birçok ülkede sansür, hükümetin eleştirilmesini engellemek için de kullanılır."* (Yenerer, V. (2013). *Türkiye'de İktidarların Kılıcı Sansür.* (1. Baskı). Ankara: Sarkaç Yayınları, s.15).

[116] İçel, *a.g.e.*, s.102.

indirilebildiğini, bir çırpıda sunulan konuların kurgusal ile gerçek arasında ayrım yapılabilmesi için izleyicilere yeterli fırsatın verilmediğini" belirtmektedir[117]. Haber programlarında ekrana yansıyanlar gerçekten olmuş, yaşanmış gerçeğin içinden alınmış da olsalar, bu görüntülerin taşıdığı gerçeklik, *"yeniden üretilmiş/kurulmuş"* bir gerçekliktir[118]. Aynı konuda Cheviron'un görüşleri ise şöyledir:[119]

> *"Televizyon, gerçekliği kurgular ama bir de bunun üstünü örter; gerçeklikle örtüştüğünü iddia ettiği olayları tarafsız bir şekilde sunduğu yanılgısını yaratmaya ve yaşatmaya çalışır. Haberlerin aksiyon filmleri gibi montaj odasında icat edilen ürünler olduğu bilgisi, bizi televizyonun nesnellik iddiasıyla aslında gerçekliği yok ettiği saptamasına götürür".*

Kanaatimizce, söz konusu gerçeklik ile kurgu ayrımının yapılabilmesinde, özellikle görsel ve işitsel medya karşısında, savunmasız bir alıcı konumunda bulunan çocukların, televizyon izleme konusunda neredeyse tamamen özgür oldukları, televizyon izlemeye yönelik kararlarını büyük oranda kendilerinin verdikleri, istedikleri programı seçerek, istedikleri saate kadar izleyebildikleri bir ortamda, ilköğretimden başlayarak medya karşısında bilinçlendirilmelerinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Zira, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar, görsel-işitsel yayın hizmetleri aracılığıyla insanlar üzerinde oluşturmak istedikleri etkiyi arttırmak için gerçeklik dışı birçok kurgulanmış görüntüye de yayınlarında yer vermektedirler.

Günümüzde radyo; yazılı basın, internet ve televizyona nazaran haber verme işlevini yitirmeye başlamış; geçmişte *"ajans"* adı verilen ve haber almak için toplanan hane halkı tarafından can kulağıyla dinlenen yayınların yerini bugün televizyonlardaki tematik haber kanalları ve internet sayfaları almıştır. Özel girişimcilerin ticarî kaygıları, reklâm geliri televizyona göre oldukça düşük olan radyolarda habere ve haberciye yatırım yapılmasını engellemektedir. Özel radyoların haber saatleri, süreleri ve haber kadroları da hep bu ekonomik kaygılar çerçevesinde şekillenmektedir[120].

---

[117] Cankaya, Ö. (1997). *Dünden Bugüne Radyo Televizyon*. (1. Basım), İstanbul: Beta Yayınları, s.121.
[118] Künüçen, Ş. (2004). Televizyonda Haber Programları, Şiddet ve Çocuk. *Selçuk İletişim Dergisi*. C:3, S:2, Konya: Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi, s.59.
[119] Cheviron, N.T. (2014). *Televizyon ve İçimizdeki Şiddet*. İstanbul: Ekslibris Yayıncılık, s.141.
[120] Aydın, O.Ş. (2005). 21. Yüzyılda, Türkiye'de Ulusal Radyo Haberciliği: Ticarî Kaygılar Aşılabilecek Mi?. *İstanbul Ticaret Odası Sosyal Bilimler Dergisi*. Y:4, S:7, s.126.

Gerek radyo, gerekse televizyonda haber verme işlevi yerine getirilirken, habere konu olan olayın olduğu gibi aktarılması, habercinin olayın akışına karışmaması ilkesine de zaman zaman uyulmamaktadır. Medya hizmet sağlayıcıların daha çok izleyici çekebilme amacı, haber verme işlevlerini yerine getirirken de belirleyici olmaktadır.

Haber bültenleri ve tartışma programlarında izlenme oranları, yer verilen abartılı, sahte veya yüksek ses tonuyla yapılan tartışmalar, danışıklı canlı telefon bağlantıları, ele alınan sansasyonel konular, merak uyandıran görüntü ve söylemlerle dramatik oluşumların güçlü etkisi altında yükseltilmek istenmektedir. Öyle ki, kimi zaman bir tiyatro oyununun niteliğini bir haberin içinde bulabilmek mümkün hâle gelmiştir. İzlenme oranına göre de *"izleyicilerin varlığı reklâmcılara pazarlanmakta"*[121] ve bir tür ticarî alışveriş ortaya koyulmaktadır. Bunun sonucu olarak haber programlarında dahi daha çok reklâm ve daha çok izleyici oranı hedeflenmekte; *"haz ve hız çağı"* olarak adlandırabileceğimiz günümüzde, insanların gerçek hayata ve gerçek durumlara ilgisi kaybolmakta ve gösteri dünyasıyla daha fazla ilgilenmelerine yol açılmaktadır.

Kanımızca, radyo ve televizyonlar, aslî görevleri olan haber verme işlevini sürdürürken, herhangi bir ticarî kaygı gütmeksizin, halkın eğitim ve kültür düzeyini yükseltmeye katkı sağlamalıdır. Zira iletişim hürriyetinin amacı, kamuyu ilgilendiren konularda haber vermek, halkın gözü, kulağı ve ağzı olmak, kamuoyunu aydınlatmaktır.

2.3.2. Eleştiri ve denetim işlevi

Toplumsal, kültürel, siyasî veya ekonomik yaşamdaki olumsuzlukları, eksiklikleri kamuoyunun gündemine sunmak, radyo ve televizyonun en önemli işlevlerinden biridir. Demokratik rejimlerde vatandaşın ve medya hizmet sağlayıcılarının, yönetimi eleştiri hakkının olması zaruridir; zira, bu sayede demokrasi de güvence altına alınmış olacaktır.

Yönetimde olumsuz davranışların sergilenmesi, sapmaların olması insan tabiatının bir sonucudur. Basın-yayın organlarının etkili bir denetim sistemiyle yapacakları eleştiriler sayesinde, toplumdaki aksaklıkları, hukuka aykırı olası uygulamaları ortaya çıkararak, bunların giderilmesi için çözüm yolları önererek idarenin işleyişine yardımcı olmaları

[121] Ergül, *a.g.e.*, s.65.

mümkündür[122]. Medyanın denetim ve eleştiriye gücü yeten bir araç olması, sadece kamusal yaşantıdaki kusurlu davranışları etkili biçimde sergileyebilme özelliğinin bir sonucu olmayıp, aynı zamanda sahip olduğu uzmanlar aracılığı ile devlet mekanizması üstünde ve ekonomik hayat alanında adeta bilirkişilik faaliyeti yapabilme niteliğinden de ileri gelmektedir[123].

Medya hizmet sağlayıcıların bundukları ülke yönetimini eleştirir ve denetlerken, karşıt herhangi bir siyasî görüşün yayın organı gibi hareket etmemeleri, sahiplerinin kişisel çıkarlarına yönelik yayınlardan kaçınmaları gerekmektedir[124]. Ülkeyi yöneten iktidarların hoşuna gitmeyecek ortamlardan uzaklaşmanın yegâne yolu ise, tarafsız, kişisel beklentiler içinde bulunmayan medya hizmet sağlayıcılar tarafından işletilen eleştiri mekanizmasıdır.

Kanaatimizce, radyo ve televizyon kuruluşlarının, sundukları *"hür ve bağımsız, bir o kadar da sorumlu yayın hizmetleri"*[125] ile toplumu ilgilendiren ve etkileyen olayları inceleyip, kritiğini yaparak, etkin bir denetim organı olarak faaliyet göstermeleri gerekmektedir. Hukuka uygunluk sınırları içinde kalındığı sürece *"eleştiri hakkı"*, kişi açısından en olumsuz inanç ve sonuçların dahi açıklanabilmesi imkânını ifade etmektedir[126].

Radyo ve televizyonlar, eleştiri ve denetim işlevlerini yerine getirirken, gerçek bilgilere dayalı, makul ve objektif eleştirilerde bulunmalı ve kamuoyunun oluşumuna olumlu katkı sağlamalıdır. Bu çerçevede, kamuya mal olmuş, kısa veya uzun bir dönem için toplum nezdinde ayırt edicilik kazanmış kişiler (tanınmış kamu görevlileri, siyasetçiler, yazarlar, gazeteciler, sanatçılar, sporcular, iş dünyasının ileri gelen isimleri), yaptıkları iş dolayısıyla, eleştiriye önceden razı olmuş kabul edilmektedir. Yargıtay bir kararında, kamuya mal olmuş kişilerin davranışlarının ve eylemlerinin eleştirilmesinin toplumun ileri götürülmesi için gerekli olduğunu belirtmiş, bu amaçla yapılacak eleştirilere kamuya mal olmuş kişilerin katlanmakla yükümlü olduklarını; bununla beraber, yapılan

---

[122] Kılıçoğlu, A.M. (2013). *Şeref, Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılardan Hukuksal Sorumluluk*. (4. Bası). Ankara: Turhan Kitabevi, s.44; Çolak, *a.g.e.*, s.38.
[123] İçel, *a.g.e.*, s.132.
[124] Çolak, *a.g.e.*, s.39.
[125] Çiftci, *a.g.e.*, s.309.
[126] Özek, Ç. (1978). *Türk Basın Hukuku*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, s.237.

eleştirinin gerçekten hiçbir şekilde ayrılmaması gerektiğinin altını çizmiştir[127]. Ancak kişi, kamuya mal olmuş bir kişi olsa bile hayatının gizli alanına müdahale edilemez. Kamuya mal olmuş bir kişinin özel hayatına ancak kamu yararı söz konusuysa belirli bir oranda müdahale edilebilir.

Sağlıklı işleyen bir eleştiri mekanizması sayesinde radyo ve televizyon kuruluşları tarafından yapılan eleştiriler, sınırlarının aşılması suretiyle yanlış uygulamaların azalmasına önemli katkılar sağlayabilmektedirler. Bu nedenle yayın hizmetleri sunulurken kişilik haklarına saldırı niteliği taşıyan hakaretamiz ifadeler kullanmaktan mutlak suretle imtina edilmelidir. Yargıtay başka bir kararında da *"(...) davacının yazmış olduğu eserinden yola çıkarak, davalının televizyon ana haber bülteninde, davacı için (psikolojik tedaviye muhtaç olduğunu düşünüyorum, bu konuda psikologlarımız kendisine yardımcı olursa sevinirim) şeklinde beyanda bulunduğunun anlaşıldığından hareketle bu sözlerin eleştiri sınırlarını aşarak, davacının kişiliğine yönelik saldırı niteliğinde bulunulduğu"* ifadelerine yer vermiştir[128].

2.3.3. Kamuoyu oluşturma ve oluşan kamuoyunu açıklama işlevi

Kamuoyu (public opinion), halkın ya da halkların kamuyu ilgilendiren konulara ilişkin kanaatlerinin toplamı[129]; bir diğer deyişle, belli bir zamanda, kamuyu ilgilendiren konular hakkında kişilerin karşılıklı etkileşmeleri sonucu ortaya çıkan genel yargı, yani ortak kanaat demektir. Yayın hizmetleri aracılığıyla ortaya atılan iddialar, yapılan yorumlar, açıklanan düşünceler doğal olarak muhataplarını etkilemektedir. Bu etkilemenin sonucu olarak da toplumda birbirine yakın ortak kanaat, düşünce ve tepkiler oluşmaktadır[130].

Bir *"alenî platform"*[131] niteliğinde olan radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin kamuoyunun (efkâr-ı umumîye, halkoyu) olumlu yönde oluşmasında önemli işlevleri bulunmaktadır. Diğer kitle iletişim araçları gibi geniş halk kitlelerine ulaşma ve

[127] Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin 08/12/1977 tarih ve 1942/1730 sayılı kararından aktaran Günay, E. (1999). *Yayın Yoluyla Kişilik Haklarına Saldırı ve Basında Sorumluluk*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, s.71.
[128] Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 25/6/2008 tarih ve 2008/450 sayılı kararından aktaran Arslan, M. (2009). *Radyo ve Televizyon Yayınlarında Kişilik Haklarının İhlali ve Korunması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul, s.28.
[129] Mutlu, E. (2012). *İletişim Sözlüğü*. (6. Basım). Ankara: Sofos Yayınevi, s.173; Sartori, *a.g.e.*, s.52.
[130] Çolak, *a.g.e.*, s.39.
[131] Çiftci, *a.g.e.*, s.308.

seslenebilme imkânına sahip oldukları için, toplumu ilgilendiren konularda kamuoyunun oluşumuna yardım ederek, kamuoyunu yönlendirmekte ve oluşan kamuoyunun açıklanmasına destek olmaktadırlar.

Önceden saptanmış görüşlerin radyo ve televizyonlar aracılığı ile vatandaşlara iletilmesi ve kamuoyunun bu şekilde oluşmasının beklenmesi ise doğru değildir. Zira bu yolla vatandaşlar, çoğu zaman kararsızlık içine sürüklenebilmektedirler. O halde yayın hizmetlerinin görevi, belirli görüşlerin propagandasını yapmak değil, kamuyu ilgilendiren konularda alternatif görüşleri ortaya koymak suretiyle vatandaşların hür iradeleriyle bir görüşe ulaşmasına yardımcı olmaktır.

Radyo ve televizyon, sürdürmekte oldukları yayın hizmetleri aracılığıyla egemenlerin iktidarlarını yeniden üretmek ve güçlerini perçinlemek için zihin yönlendirme, tüketimi arttırma, gerçekleri gizleme vb. birçok amaçla kullanılan bir ideolojik aygıt, siyasal mücadele alanı[132] olarak önemini sürdürmektedir.

George Orwell'ın 1984 adlı kitabında da belirtildiği gibi, medyayı kontrol eden aslında beyinleri kontrol etmektedir. Sistemin devamlılığı için gereken *"gönüllü köleleri"* ise televizyon yaratmaktadır. Medyanın asla güvene lâyık olmadığını belirten Alkan, kamuoyu üzerindeki gücüne ise şu sözlerle dikkat çekmektedir:[133]

> *"Kamuoyu, hipodromları doldurarak gariban gladyatörlerin hayal memat arasındaki mevkiini tayin eden çılgın seyirci topluluğu ise, medya da, erguvani kaftanına bürünmüş olduğu halde altın tahtında dövüşü zevkle izleyen tiranın ta kendisidir; reyini daima kalabalığın keyfi doğrultusunda tayin eder. Çünkü o imparatordur; kuralları koyan ve değiştirendir; kamu vicdanının sesine kulak kesilerek, onu emperyal karar haline dönüştüren prizmadır".*

Serimli de, ekonomik kalkınmasını gerçekleştirmemiş ülkelerde, televizyonun mükemmel bir beyin yıkama aracı olduğunu şu şekilde vurgulamaktadır:[134]

---

[132] Çoban, S. (2011). Küreselleşme ve Televizyon. Kotaman, Uğursoy, Avcı. (Derleyenler). *a.g.e.*, s.39-46.
[133] Alkan, A.T. (1993). Medyaya Karşı Fert. *Türkiye Günlüğü Dergisi*. Ankara. S:24, s.5.
[134] Serimli, Ö. (2007). Türk Televizyon Tarihi. İstanbul: Epsilon Yayınları, s.21.

"Televizyon, ekonomik kalkınmasını gerçekleştirmemiş ülkelerde olumlu ve yapıcı bir temele oturtulması, halkın yararına kullanılması çok zor bir kitle iletişim aracıdır. Televizyon, kendisini yönetenlerin dünya görüşlerine ve inançlarına bağlı olarak kitleleri etkiler ve yönlendirir. Reklâm yayınlarıyla insanları sonsuz bir maddeciliğe, yararsız tüketiciliğe ve amaçsız bir hayalciliğe iter. Yoksulları umutsuzca özendirir, zenginlerin kibir ve bencilliklerini arttırır".

Rıza üretiminde de kullanılan yayın hizmetleri, halkın seçimlerde daha isabetli ve akılcı oy kullanmalarını sağlaması, ortak amaç ve politik tercihlerinin oluşturulması açısından da önemlidir[135]. Çelenk de söz konusu yayın hizmetlerini, *"toplumsal iktidar ilişkilerinin ve kendini ortak anlamlandırma ya da ortak duyu gibi adlar altında doğallaştırmak niyetinde olan bir anlam mücadelesinin, en keskin biçimde gerçekleştiği kültürel yeniden üretim uzamı"*[136] olarak nitelendirmektedir.

Doktrinde radyo ve televizyonların kamuoyu oluşturma görevinin varlığı ya da yokluğu tartışmalıdır. Hâlbuki, medyanın başlıca işlevlerinden biri, kamuoyunun gerçek bilgileri öğrenmesine katkıda bulunmak ve sağlıklı bir kamuoyunun oluşumunu sağlamaktır. Yine radyo ve televizyon yayınları vasıtasıyla ne denli hızlı kamuoyu oluştuğuna örnek olarak, söz konusu yayın hizmetleri ile kamuoyu nezdinde Suriye, Filistin, Somali gibi ülkelere yardım konularında resmî kurumlardan çok daha büyük etkiler sağlandığı bilinmektedir. Sunulan yayın hizmetleri sayesinde birtakım mitinglerin düzenlenmesi suretiyle halk, bir anda harekete geçerek, pek çok konuda kamuoyunun çok çabuk oluşmasına katkı sağlanmaktadır.

2.3.4. Eğitme işlevi

Bireyin yaşantısında kasıtlı davranış değişiklikleri meydana getirme süreci olan eğitim, içinde bulunduğumuz bilgi çağında önemli bir faaliyet alanı haline gelmiştir. Eğitim-öğretim, klâsik yöntemler (sınıf, dershane, kurs vb.) dışında çeşitli kitle iletişim araçlarıyla da desteklenmekte veya bizzat bu araçlarla gerçekleştirilmektedir. Bu araçlardan biri olan radyo ve televizyon yayın hizmetleri de, bilginin daha geniş kitleler tarafından paylaşımına, eğitimde fırsat eşitliğine imkân vermeleri bakımından önemlidir.

[135] Sartori, *a.g.e.*, s.50; Çakır, a.g.e., s.84; Çoban, *a.g.m.*, s.42-43.
[136] Çelenk, *a.g.e.*, s.16.

Saniyelerle ifade edilen bir zaman dilimi içerisinde, milyonlarca kişiye ulaşma imkânına kavuşan radyo ve televizyon kuruluşlarına hayatın her alanında halkı eğitmek ve bilinçlendirmek konusunda çok büyük görev düşmektedir. Radyo ve televizyonların eğitim işlevi ile izleyici talepleri, çoğu kere örtüşmese dahi bu durum, eğitim programlarının göz ardı edilmesine neden olmamalıdır.

Medyaya, adeta *"yetişkinlerin okulu"*[137] niteliği kazandıran kitle iletişim araçlarının eğitim amaçlı kullanılması işlevi, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Radyo ve televizyon, 1960'lı yıllardan sonra, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde, etkin bir eğitim yöntemi olarak, doğrudan eğitim aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Söz konusu ülkelerde medya hizmet sağlayıcıların daha çok kalkınmadaki hedef ve amaçların gerçekleştirilmesine yardımcı, temel eğitim eksikliğini tamamlayıcı, bireylerin görgü ve bilgisini arttırıcı yayınlara öncelik verdikleri görülmektedir. O yıllar Türkiye'de de *"Bu Toprağın Sesi, Kamber Ağa, Tarla Dönüşü, Köy Odası"* gibi programlar kırsal kesimi; *"Ev İçin, Damak Tadı, A'dan Z'ye"* kadınları; *"Gençlik Saati"* gençliği; *"Tekniğe Açılan Kapılar, Dünden Kalanlar, Hangi Mesleği Seçelim, Evlilik"* gibi programlar ise genel izleyici kitlesini eğitmek amacıyla hazırlanmıştır.

Radyonun eğitim gücünün fark edilmesiyle birlikte başta *"Avrupa Yayın Sistemi"*nin uygulanmakta olduğu ülkeler olmak üzere, pek çok ülkede belli oranlarda eğitim içerikli radyo yayınları yapılmaya başlanmıştır. Televizyonun bulunmasının ardından görüntünün de eğitimi tamamlayıcı etkisi olduğu görülmüş ve ilk kez 1953 yılında ABD'de düzenli eğitici televizyon yayınlarına yer verilmiştir. 1960'larda ise kapalı devre (close-circuit) okul yayınları, eğitimde yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır[138]. Türkiye'de de 1973 yılında TRT Kurumu, *"TV Okulu, Okul Televizyonu"* gibi örgün eğitime yönelik programlar yayınlamaya başlamıştır[139]. 2011 yılında ise TRT ve Anadolu Üniversitesi işbirliği ile kurulan *"TRT Okul"* yayın hayatına başlamıştır. Kanalda her yaş grubundan insana hitap eden eğitim programlarının yanı sıra gençlere yönelik farklı program türlerine de yer verilmektedir. Anadolu Üniversitesi, yalnızca Açık Öğretim Fakültesi öğrencileri için değil, örgün eğitim alan öğrencilerin de faydalanabileceği ders programlarının çekimine ağırlık vermekte, iktisattan temel bilgi teknolojilerine bütün

[137] İçel, *a.g.e.*, s.134.
[138] Aziz, *a.g.e.*, s.92.
[139] Vural, *a.g.e.*, s.119-120; Cankaya, *a.g.e.*, s.55.

üniversite ders programlarına destek sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca, üniversite tarafından, öğrencilere rehberlik edecek farklı danışmanlık programları, eğitim ve kültür programlarının çekimleri de yapılmaktadır.

Eğitim işlevi yerine getirilirken sunulan yayın hizmetleri, örgün eğitim ve yaygın eğitim programları olarak hazırlanmaktadır. Örgün eğitimden kasıt, okullara ve öğrencilere yönelik yayınlar iken, yaygın eğitim programları ise okul çağı dışındaki her yaştaki izleyiciye çeşitli genel konularda bilgi veren, okulda öğretildikten sonra zamanla eskiyen bilgileri tazeleyen, günlük yaşama ışık tutan yayınlardır[140]. MEB tarafından hazırlanan Açık İlköğretim, Açık Lise yayınları ile örneğin Anadolu Üniversitesi tarafından yukarıda da belirtilen yayınlar, eğitim işlevine örnektir.

Toplumsal sorunların çözümlenmesi, ihtiyaçların karşılanması için, gerekli olan ve örgün eğitim yoluyla elde edilemeyen veya elde etme olanağı bulunamayan bilgi ve becerinin kazanılmasında radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin etkisi büyüktür. Özellikle eğitimde yaşanan cinsiyet, bölgelerarası farklılık, köy-kent, araç-gereç, ulaşım gibi eğitimi olumsuz yönde etkileyebilecek engeller, radyo ve televizyon yayın hizmetleri yoluyla aşılabilir. Ayrıca, kitle iletişim araçları mekân farklılıklarını ve uzaklıkları yok ederek, öğrenmeyi çok sayıda kişi için mümkün kılan yeni eğitim teknolojilerinin gelişmesine de yol açmaktadır.

Timisi ise televizyonun söz konusu eğitsel etkisini arttıran etkenleri, *"dikkat, kavrama, tekrar, izleyicinin özelliği, ailenin sosyo-ekonomik statüsü, ebeveynle birlikte izleme, ailedeki çatışma, toplumsal cinsiyet, aile ile birlikte izleme, yaşam çevresi ve alternatif iletişim ortamları"* şeklinde sıralamaktadır[141].

Ülkelerin radyo ve televizyon mevzuatlarını oluştururken radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin eğitim amaçlı kullanımını da göz önüne alan ve medya hizmet sağlayıcıları bu yönde teşvik eden kanunî düzenlemeler yapmaları o ülkede yaşayan bireylere fayda sağlayacaktır. Kanaatimizce, 3984 sayılı Kanuna istinaden çıkartılan 17/04/2003 tarihli ve 25082 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren *"Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik"*in 29. maddesinde yer alan,

[140] Cankaya, *a.g.e.*, s.46.
[141] Timisi, *a.g.e.*, s.96-99.

"yayınlarda yer verilmesi gerekli eğitim, kültür, halk ve sanat müziğine ilişkin programların toplam süresinin, haftalık yayın süresinin %15'inden az olamayacağı" hükmünün, *"yayınların Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olması gibi"* medya hizmet sağlayıcıların eğitim işlevine ilişkin pek çok madde ile birlikte 02/11/2011 tarihli ve 28103 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren *"Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*[142]*"*le yürürlükten kaldırılması önemli bir tezat oluşturmaktadır.

2.3.5. Eğlendirme işlevi

Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin bir diğer işlevi olan eğlendirme, hoşça vakit geçirtme, diğer işlevlerin yerine getirilmesinde yardımcı bir işlevdir. Bilgi çağının sonucu olarak insanlara sayısız kanaldan gelen bilgi, bir süre sonra düşünce yoğunluğuna yol açmakta ve insanlar, günlük yaşamın yorucu temposundan uzaklaşıp eğlenme ihtiyacı hissetmektedirler. Müzik ve eğlence programları, yarışma programları, magazin programları, spor programları[143], kişilerin boş zamanlarını olumlu yönde değerlendirmelerine de yönelik bu tarzda programlardır[144]. Bu programlar, ölçülü ve genel ahlâk ilkelerine uygun gerçekleştirildikleri takdirde, ülkelerin ekonomik veyahut siyasî açıdan sıkıntılı oldukları dönemlerde halkın moral ihtiyacını karşılama, motivasyonu güçlü kılma imkânına sahiptir[145]. Genel izleyici kitlesine hitap eden bu tür programların yayın ve gün saatlerinin plânlanması da önemlidir. Medya hizmet sağlayıcılar, hafta sonu tatil günleri ile hafta içi Cuma akşamı gibi izleyicilerin dinlenme anları olan periyotları tercih ederek, izleyici-yayın saati uyumunu sağlamaya çalışmaktadırlar.

Söz konusu işlev, eğlendirme hizmetini izleyenlere eğlence mekânlarında yüksek ücretler ödeyerek alabilecekleri hizmeti çok daha ucuz şekilde sunması ve izler kitleyi eğlendirirken eğiten, bilgilence (info-tainment[146]) yayınların izlenme şansını arttırması

---

[142] Yönetmeliğin tam metnine çalışmanın EKLER Bölümünde, EK-3'te yer verilmiştir.

[143] Radyo ve televizyonların eğlendirme işlevine geçmiş yıllardan *"Bir Başka Gece, Pazar Keyfi, Televole, Rüstem Batum Show, Çarkıfelek, Biri Bizi Gözetliyor, Turnike, Saklambaç, Pop-Star"* gibi programlar, bugünse *"Var Mısın Yok Musun, Yetenek Sizsiniz Türkiye, Survivor, O Ses Türkiye, Bugün Ne Giysem, Beyaz Show, Wipe Out"* adlı programlar örnek gösterilebilir.

[144] Çiftci, *a.g.e.*, s.309; Aziz, *a.g.e.*, s.93.

[145] Çakır, *a.g.e.*, s.83-84.

[146] Bilgi ve eğlence (information, entertainment) sözcüklerinden oluşan sözcük, bilgiyi eğlendirme amacıyla sunan hipermedya programlarını belirtir. Bu tarzda yapımlar arasında yarışma programları, belgeseller ve gezi programları bulunmaktadır (Cotton, B., Oliver, R. (1997). *Siberuzay Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.106-107).

bakımından önemlidir. Televizyonun, münhasıran enformasyon iletmediğini; enformasyon artı eğlence de üretmediğini belirten Avcı'ya göre de, *"Televizyon, bazılarının 'eğlendirerek öğretmek, öğretirken eğlendirmek' türünden iyimser ifadelerle formüle ettikleri bir zihin durumunu bir zihni alışkanlık üretir"*[147].

Gelir düzeyi düşük, ekonomik kaynakları yetersiz olan ülke vatandaşları özellikle televizyonları tek eğlence aracı haline dönüştürmektedirler. Eğlenmek için yatları, yazlıkları olmayan, yurtdışına gidemeyen, tatile çıkamayan, günlük uğraşları sırasında gülmeye, eğlenmeye pek vakti olmayan, vakti olsa da hali dermanı pek olmayan insanlar, bu ihtiyaçlarını magazin basını sayesinde karşılamaya çalışmaktadırlar[148]. Özellikle AB ülkelerinde, radyo ve televizyon yayıncılığında devlet tekellerinin ortadan kalkması ve çoğulcu sisteme geçilmesiyle birlikte oluşan rekabetçi ortamda kamuya daha çok yarar sağlanabileceği düşünülürken, durumun böyle olmadığı ve eğlence ağırlıklı bir yayıncılığın geliştiği görülmüştür.

Medya arzının bir olgusu olarak eğlence faaliyeti temelde evde gerçekleşmektedir. İzleyici kitlelerin kamusal toplantı mekânlarından kendi özel alanlarına çekilmesi, yalnız eğlencenin doğasını değiştirmekle kalmamış, hayatlarımızı yaşayış biçimimizi de değiştirmiştir. Elektronik kitle iletişim medyasının ortaya çıkışıyla bir sosyal etkinlik olarak eğlencenin de doğası değişmiş; bir katılım faaliyetinden bir görsel gösteriye dönüşmüştür. Medya hizmet sağlayıcılar tarafından dönüştürülen ve yaşantı (deneyim) arzusu tarafından *"baştan çıkarılan izleyici kitleleri, fantezi arayışının ve zevkin ivmelendirdiği hiperkapitalizm dünyasına girmiş bulunmaktadırlar"*[149].

Birçok araştırmacı ve eleştirmen tarafından televizyonun varlık nedeni, görülmeyen büyüklükte bir kitleye program sunmak, insanları eğlendirmek ya da onlarda hoş vakit geçirildiği duygusunu yaratmak, yani oyalamak olarak gösterilmektedir. Bosshart ve Macconi ise, eğlenceyi insanların duygusal durum (mood) yönetimini iyileştiren bir ileti alma fenomeni olarak tanımlamaktadırlar. Medya hizmet sağlayıcılar aracılığıyla verilen eğlenceyi çözümlerken ise, izleyici açısından eğlence içeriklerini çok işlevli olarak

---

[147] Avcı, N. (1999). *Enformatik Cehalet*. (1. Baskı). İstanbul: Kitabevi Yayınları, s.98.
[148] Duran, *a.g.e.*, s.41.
[149] Sayre, S., King, C. (2003). *Entertainment & Society: Audiences, Trends and Impacts*. London: Sage Publications, s.11-12'den aktaran Çakır, V. (2005) Bir Sosyal Etkinlik Olarak Eğlence ve Televizyon (Konya Örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S:13, s.128.

tanımlamakta ve bu işlevleri; *"Telâfi (Compensations), Doyum-İhtiyaçların Karşılanması (Gratifications-Compliance of Needs) ve Kendini Gerçekleştirme (Self-Realization)"* olarak sınıflandırmaktadır. Bu üç işleve ek olarak eğlencenin izleyicilere, *"hayallerini serbest bırakma"* imkânı tanıdığını da belirtmektedir[150].

"Telâfi" olarak eğlence, insanın yaşamındaki, daha çok memnun olmadığı, olumsuz alanlarda yer alırken, *"doyum"* olarak eğlence, daha merkezi olan nötr alanlarda yer almakta ve *"kendini gerçekleştirme"* ise bireyin, bir insan olarak sahip olduğu imkânların tamamen doldurulması ve kişisel hoşnutluk aradığı yerde görülmektedir. Gerçekten de, iletişim ve iletişim psikolojisi hakkında yapılan araştırmalar göstermiştir ki, her üç işlev de medya kullanıcısının eğlence arayışında önemli rol oynamaktadır[151].

Amacı reklâm yoluyla mal ve hizmetlerin tanıtılması olan özel radyo ve televizyon kuruluşlarında eğlence ve magazin programlarına daha fazla yer verilmektedir. Hatta eğlendirme işlevi, son 20 yıl içerisinde ticarî kaygıyla hareket eden medya hizmet sağlayıcılarda yayınlanan eğlence ağırlıklı programlar aracılığıyla tüm diğer işlevlerin önüne geçerek, reklâmların izlenebilmesini sağlamak üzere egemen olmuştur.

Öte yandan, radyonun ise, tarihinin en pasif dönemini yaşadığına ve program çeşitliliğinin azaldığına dikkat çeken Kuyucu, radyonun bir nevi *"müzik kutusu"* şeklinde işlev gördüğünü şöyle aktarmaktadır:[152]

> *"2000'li yıllarda internet ve sosyal medyanın hızlı haber verme işlevi, radyo mecrasının haber verme işlevine darbe vurmuş ve mecra sadece müzik yayını yapar hale gelmiştir. Bunun sonucunda radyo mecrası müzik içerikli yayınlarına daha fazla ağırlık vermiş ve mecra yeni kuşaklarda bir 'müzik kutusu' olarak algılanmaya başlamıştır."*

Kuyucu'nun da belirttiği üzere, sadece ülkemizde değil bütün dünyada özel radyo kanallarının büyük bir bölümü, günün 24 saati *"müzik kutusu"* olarak yayın yaparken,

---

[150] Bosshart, L., Macconi, I. (1998). Defining Entertainment. *Communication Research Trends*. V:18, No:3, s.3-4'ten aktaran Çakır, *a.g.m.*, s.125.
[151] Çakır, *a.g.m.*, s.125.
[152] Kuyucu, M. (2013). Radyonun Müzik Kutusuna Dönüşümü: Radyo Program Türleri ve Tercih Edilirlik Oranları. *E-Journal of New World Sciences Academy*. V:8/4, s. 373.

tematik yayın hizmeti sunan medya hizmet sağlayıcılar haricindeki özel televizyon kanallarının çoğunluğu da ticarî kaygılar nedeniyle eğlence ve şov türü yayınlara ağırlık vermektedirler.

2.3.6. Mal ve hizmetleri tanıtma (reklâm/ticarî iletişim) işlevi

Üretilen mal ve hizmetleri tanıtmak, onların satış ve kullanımını arttırmak amacıyla kullanılan en etkili yol, reklâmdır[153]. Önemli bir bölümünü reklâmcılığın oluşturduğu bu işlev, özellikle özel radyo ve televizyon kuruluşları açısından büyük önem arz etmektedir. Söz konusu medya hizmet sağlayıcıların her türlü harcamaları ve giderleri yayın hizmetlerinde yer alan reklâmlar aracılığıyla karşılanmaktadır. Reklâmlarda tanıtılan mal ve hizmetlere olan talebi arttırmak, neredeyse yayınların amacı haline gelmiştir.

Reklâmlar dışında haber programları ve diğer yayın hizmetlerinin içeriğinde de zaman zaman bu işlevin yerine getirildiği görülmektedir. *"Gizli reklâm (surreptitous advertising), ürün yerleştirme"* gibi şekillerde adlandırılan ticarî iletişim türündeki yayınlarda, dolaylı da olsa, mal ve hizmetlerin reklâmı yapılmaktadır. Bir tiyatro grubunun devam eden oyunlarıyla ilgili yapılan bir haber, bir sanatçının konuk edildiği programda anons edilerek son albümünden bir şarkı söylemesinin istenmesi ya da izlenme oranı yüksek bir dizide bir çay markasının paketinin fonda görülmesi, yapılan dolaylı reklâmlara örnek gösterilebilir.

Ülkemizde radyo ve televizyon yayın hizmeti sunan medya hizmet sağlayıcılarının, mal ve hizmetleri tanıtma işlevlerini yerine getirirken, 6112 sayılı Kanun (m.9-13) ile Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'te belirtilen sınırlamalara riayet etmeleri gerekmektedir. 6112 sayılı Kanunun *"Yayın Hizmetlerinde Ticarî İletişim"* başlıklı Dördüncü Bölümünde yer alan mal ve hizmetlerin tanıtılmasına dair ilke ve esasların yer aldığı hükümler, tez çalışmasının 6. Bölümünde, ticarî iletişime dair esas ve kuralların anlatıldığı kısımda etraflıca irdelenmektedir.

Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin tüm bu işlevlerinden ayrı olmayan, tümünü kapsayan ve tümünde bulunan bir diğer işlev ise inandırma ve harekete geçirme

[153] Çiftci, *a.g.e.*, s.309.

işlevidir. Diğer tüm işlevlerin somut bir sonucu olan bu işlevde, yayın hizmetinin hedef kitlesinde verilen iletiye, mesaja karşı bir inandırma ve buna mukabil belli oranlarda harekete geçirme söz konusudur. Bir haber programında herhangi bir konuda kamuoyu yaratılabilmekte; izleyiciler üzerinde davranış ve tutum değişikliği sağlanabilmektedir. Özellikle televizyon, görsel-işitsel bir kitle iletişim aracı olarak etkili bir ikna kabiliyetine sahiptir. Yine reklâmlar aracılığıyla tanıtılan mal ve/veya hizmete yönelme sonucu bu mal ve/veya hizmet kullanılmakta, tüketilebilmektedir.

Radyo ve televizyon yayın hizmetleri, az gelişmiş ülkelerin Batılı ülkelerle arasındaki mesafeyi kapatmasına da yardımcı olmaktadır. Sunulan yayın hizmetinin öneminin ticarî kesim tarafında da fark edilmesiyle iletişim alanında yeniliklere gidilmiştir. Program aralarına alınan reklâmlar, izleyicinin dikkatini çekmek için yapılan promosyon (barter) çalışmaları, radyo ve televizyonun haber verme, eğitime, eğlendirme gibi işlevlerinin yanı sıra ticarî bir araç olarak kullanıldıklarını göstermektedir.

2.3.7. Diğer işlevler

Medya hizmet sağlayıcılar, yukarıda sıralanan *"haber verme ve bilgilendirme, eleştiri ve denetim, kamuoyu oluşturma, eğitme, eğlendirme ile birlikte mal ve hizmetleri tanıtma işlevleri"*nin yanı sıra ayrıca propaganda amaçlı verilen yayın hizmetleri ile devletin faaliyetlerini yurt içinde ve dışında tanıtma işlevini icra etmektedirler. Devletler, özellikle kendilerine bağlı kamu yayıncılığı hizmeti veren medya hizmet sağlayıcılardan etkili bir şekilde yararlanmaktadırlar. Türkiye'de de, *"Türkiye'nin Sesi Radyosu, TRT Türk, TRT Avaz, TRT Arapça, TRT 6 istasyonları"* bu amacı taşımaktadırlar. Bununla birlikte radyo ve televizyon yayın hizmetleri, *"devletlerarası ilişkileri güçlendirme, dili ve kültürü koruma ve dili geliştirme"* gibi işlevlere de sahiptir.

Radyo ve televizyon yayın hizmetleri sunan medya hizmet sağlayıcılar, sundukları iletilere dikkat etmeli ve toplumsal sorumlulukları olduğunu unutmadan yukarıda sayılan işlevlerini yerine getirmelidir. Toplumsal sorumluk yaklaşımına göre, televizyon yayınları kamunun genel yararını gözetmeli; çoğulcu bir yapıyı sunmalı; gerçeklik, doğruluk, kesinlik, nesnellik ve dengelilik gibi temel ilkeleri benimsemeli; bu ilkelerle yayın yapan standartları oluşturmalı; haber aktarımının yanı sıra kültür ve sanatın da yayılmasına

yardımcı olmalı; toplumun sağlıklı ve demokratik çerçevede işleyebilmesi açısından şiddete, suça, karmaşaya yol açabilecek öğelere yayınlarında yer vermemelidir[154].

Radyo ve televizyonların (medya hizmet sağlayıcıların) bütün bu işlevleri, görse-işitsel yayın hizmetlerinin toplum hayatında ne derece önemli olduğunu, dolayısıyla bu alanın denetimsiz kalamayacağını göstermektedir. Çalışmanın 3. Bölümünde ise, radyo ve televizyonun dünyada ve ülkemizdeki kısa tarihçesi ile günümüz radyo ve televizyon sektöründe yaşanan gelişmeler ele alınacaktır.

[154] Kaya, R. (1985). *Kitle İletişim Sistemleri*. Ankara: Teori Yayınları, s.54-55; İnceoğlu, Y. (1998). *Medya ve Toplum*. İstanbul: Der Yayınları, s.11-12; Küçükerdoğan, *a.g.m.*, s.11.

3. RADYO VE TELEVİZYONUN TARİHÇESİ VE GÜNÜMÜZDE RADYO VE TELEVİZYON SEKTÖRÜ

Radyo ve televizyon genelde birlikte anılmalarına rağmen, ortaya çıkışları bakımından birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Sadece sese dayalı yapılmakta olan radyo yayın hizmetleri, televizyon yayın hizmetlerinden daha önce başlamış; televizyon ise radyonun sesine görüntünün de eklenmesiyle 10-15 yıllık gecikme neticesinde ortaya çıkmıştır.

3.1. Radyonun Tarihçesi

Gündelik hayatımızın önemli parçalarından biri olan radyonun iletişim aracı olarak ortaya çıkması, yıllara sâri birçok kişinin çalışması neticesinde olmuştur. Farklı tarihlerde, farklı ülkelerde bilim insanları, radyonun bugünkü durumuna gelmesini sağlayıcı teknik buluşlar yapmışlardır. Radyonun dünyadaki gelişimi, ana hatlarıyla aşağıda anlatılmaktadır.

3.1.1. Radyonun dünyadaki gelişimi

20. yüzyılın önemli teknolojik gelişmelerinden biri olan radyo ile ilgili çalışmalara ataları olarak değerlendirilen, *"telsiz, telgraf ve telefon"* öncülük etmiştir. Radyonun icadı, değişik ülkelerde, aynı tarihlerde, birbirlerinden habersiz olarak gerçekleştirilmiştir.

1831 yılında Michael Faraday'in elektromanyetik indüksiyonu keşfetmesinin ardından radyo dalgalarının varlığı, ilk defa 1860 yılında *"telsizin babası"* diye adlandırılan James Clark Maxwell tarafından ortaya atılmıştır. Elektromanyetik dalgalara adını veren Alman fizikçi Heinrich Rudolf Hertz ise 1880'li yıllarda radyo dalgalarının varlığını ve ses titreşimlerinin elektronik alanda ışık hızı ile yayıldığını yaptığı deneylerle kanıtlamıştır. Bu buluşun elverişli bir teknolojiye dönüştürülüp, toplumsal kullanıma sunulmasını sağlayan ise, Guglielmo Marconi adlı bir İtalyan olmuştur. Marconi'nin kurmuş olduğu fizik laboratuvarında nokta ve çizgilerden ibaret işaretlerin tel ve kablo olmadan da elektromanyetik dalgalar hâlinde alıcıya gönderilebileceğini icat etmesinden

(1895–1896) sonra, insan sesinin de ilk kez radyo dalgaları aracılığıyla yayınlanmasına başlanmıştır[155].

Marconi'nin denemelerini, ABD'li Dr. Kennly ve İngiliz Fizikçi Oliver'in çalışmaları izlemiştir. 1902 yılında bu iki bilim adamı, vericiden çıkan radyo dalgalarının atmosfere bütün yönlerde yayıldıklarını keşfetmişlerdir. 1906 yılında telsiz aracılığıyla yine Marconi tarafından sözle birlikte müziğin aktarılması gerçekleştirilmiş; 1907'de *"radyonun babası"* olarak adlandırılan Lee De Forest'ın, daha önce İngiliz Ambrose Fleming'in bulduğu radyo lambalarının gelişmiş şekli olan boşluk tüpünü (vacuum tube) bulmasıyla radyo yeni bir boyut kazanmıştır[156].

Radyo yayınlarının özel sektör tarafından başlatılmasının ardından ülkeler, yaptıkları yasal düzenlemelerle radyo yayınlarını düzen altına almak istemişlerdir. Radyo yayımları konusundaki ilk hukukî düzenleme ise, 1912 yılında ABD'de yapılmıştır. Kongre'nin 1910'da bütün ABD yolcu gemilerinin birer radyo taşımalarının şart olduğu kuralını getirmesinden iki yıl sonra 1912'de ABD ordusunun, sayıları giderek artan amatör radyocuların yayınlarının askeri yayınlarla karıştığı ve bunun önlenmesi gerektiği yolundaki baskısından sonra, yasama organı, *"Radyo Kanunu"*nu çıkarmıştır. Radyo vericilerinin tamamının Federal Hükümet'in izniyle kurulabileceğini öngören Kanun, yine radyo vericilerini işletecek olanların da lisans almaları gerektiğini belirtmiştir[157].

1920'li yılların başında, ABD'de talep edilen ve verilen lisans sayısındaki artış ile sınırlı sayıda frekans üzerinden çok sayıda radyonun yayın yapmaya çalışması sonucu yayınların birbirine karışmasından (interference) dolayı yayıncılık alanında bir düzenleme yapılması gerektiği anlaşılmış; Kongre de 1927 yılında *"Radyo Kanunu"*nu kabul etmiştir. Lisans verme ve lisans yenileme ile birlikte radyonun yayın sinyalleri ve elektronik ile ilgisi bulunmayan diğer birçok yönüyle ilgili hususları düzenleyen yeni kanun, ülkede bir *"Federal Radyo Komisyonu"*nun kurulmasını öngörmüştür. Kanunla, devletin radyo dalgaları üstündeki tasarruf hakkı da belirlenmiştir. Kanunun özellikle üstünde durduğu önemli bir husus, radyo spektrumunun, atmosferdeki dalgaların kamuya ait olduğu ve

---

[155] Bıyıklı, H. (1981). *Kitle Haberleşme Hukuku Ders Notları*. Ankara, s.145; Çiftci, *a.g.e.*, 1999, s.5; Avşar, Öngören, *a.g.e.*, s.17; İçel, *a.g.e.*, s.353; Aziz, *a.g.e.*, s.37-38.
[156] Çiftci, *a.g.e.*, s.5; Aziz, *a.g.e.*, s.38-39.
[157] Pember, D.R. (1987). *Mass Media Law*. (4. Edition). Iowa: Dubuque, s.543 ile Branscomb, A.W. (1983). Communication Policy in the United States: Diversity and Pluralism in a Competitive Marketplace. *Communication Policy in Developed Countries*. London, s.30, vd.'den aktaran Çiftci, *a.g.e.*, s.6.

radyo yayıncılarının lisanslı radyo istasyonu işletirken, bu kaynağın *"kamu yararına, kamuya uygun olarak ve kamu gereklerine"* göre kullanılması gerektiğidir. 1934 yılına gelindiğinde ise Başkan Roosevelt'in, Kongre'den radyo, telefon ve telgrafı birlikte düzenleyen yeni bir kanun çıkarılması isteği üzerine *"1934 Federal Haberleşme Kanunu"* kabul edilmiştir[158]. Bu kanun, pek çok değişikliğe rağmen bugün hâlen yayımcılık alanında ülkenin temel kanunu olarak varlığını sürdürmektedir. Kanunla, radyo ve televizyon yayıncılığını düzenlemek, lisans vermek ve yayınları denetlemek amacıyla 7 üyeden[159] oluşan *"Federal Haberleşme Komisyonu"* (Federal Communications Commission / FCC) kurulmuştur[160]. Aynı dönemde Fransa, Almanya gibi ülkelerde de radyo ile ilgili hukukî düzenlemeler yapılmıştır. ABD, İngiltere, Fransa ve farklı ülkelerde görsel ve işitsel yayın hizmetlerinin denetiminde rol oynayan FCC benzeri kurullara çalışmanın 5. Bölümünde daha detaylı değinilmektedir.

Radyonun kitle iletişim aracı olarak kullanılması ise, ancak 1920'li yıllarda ABD'de özel teşebbüs tarafından küçük çapta radyo istasyonları kurularak az da olsa programlı yayınlar yapılmak suretiyle başlamıştır. İlk sürekli radyo vericisi de, 2 Kasım 1920 tarihinde ABD'de çalıştırılmış[161]; yayınlar, ABD ile birlikte diğer ülkelerde de 1922-1927 yılları arasında hızla yayılmaya başlanmıştır. İlk sürekli radyo yayımı, 14 Kasım 1922'de İngiltere'de BBC radyosu tarafından gerçekleştirilmiştir. Radyonun kitle iletişim aracı olarak yayına başladığı ilk yıllarda, yayın türlerinin yeni keşfedilmesinden dolayı daha çok haber ve müzik içerikli yayınlar yapılmıştır.

Radyo ses bandındaki gelişmeler, parazitsiz daha net bir ses alınmasını sağlayan FM (Frequency Modulation) bandının 1935'te bulunması, 1940'lı yıllarda transistörlü radyoların geliştirilmesi, 1955'te ses derinliği sağlayan stereo yayınların özellikle müzik yayınlarında kullanılması, zamanla konusunda uzman elemanların yetişmesi, program

---

[158] Barnouw, E. (1956). *Mass Communication*. New York-Toronto, s.33 ile Pember, *a.g.e.*'den aktaran Çiftci, *a.g.e.*, s.8-9; Serdar, *a.g.e.*, s.53; Tekinalp, Ş. (2003). *Camera Obscura'dan Synopticon'a Radyo ve Televizyon*. İstanbul: Der Yayınevi, s.60; Ünlüer, A.O. (2005). *Ekranın Öte Yüzü*. (1 Basım). Konya: Tablet Kitabevi, s.28-29; İçel, *a.g.e.*, s.354.

[159] 1986 yılında Federal Haberleşme Komisyonu'nun 7 olan üye sayısı 5'e düşürülmüştür.

[160] ABD'de çıkarılan bir diğer önemli kanun da kâr amacı gütmeyen radyo yayıncılığını düzenleyen *"Kamu Yayıncılığı Kanunu"*dur. 1967 yılında yürürlüğe giren Kanunda büyük şehirler ile kolejlerin kâr amacı olmayan radyolara sahip olabilecekleri ve yayınlarında klâsik müzik, belgesel ve çeşitli derslerin yer alabileceği öngörülmüştür (Altunbaş, H. (2003). *Radyo Reklâmcılığı: Türkiye'de Yerel Radyolar*. (1. Basım). Konya: Tablet Kitabevi, s.24).

[161] Pittsburgh'da Westinghouse şirketine ait KDKA adlı istasyonda Frank Conrad'ın verdiği seçim haberleri ile başlayan bu yayını, 500-200 arasında değişen bir izleyici kitlenin takip ettiği tahmin edilmektedir.

türleri ve yapım tekniklerinin bulunması, yayıncılık ve radyo tekniği anlamında başlıca gelişmeler olarak sıralanabilir. Radyonun verici gücünün hızla artması sonucu yayınlar tüm dünyada yapılmaya[162] ve yayılmaya başlanmıştır[163]. Radyo yayınlarının hızla yayılışı, dinleyici kitlenin de artmasını sağlamış; ilk yıllarda şebeke elektriği ile çalışan ve sabit bir yere konulan radyo alıcılarının giderek her yere taşınabilen, tek tek bireylerce dinlenebilen bir kitle iletişim aracı haline gelişi bu ivmeyi hızlandırmıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan 1960'lı yıllara kadar geçen zaman zarfında olgunluğunun doruk noktasına ulaşan radyo yayıncılığı, 1950'lerden itibaren yaygınlık kazanan, sesin yanısıra görüntü aktarımını sağlayan, ilk yıllarında pahalı ve hantal bir araç olan televizyon ile karşı karşıya kalmıştır. Bir yandan televizyon karşısında kendisini yenilemeye çalışan radyo yayıncıları, öte yandan izleyicilerini kaybetmemek için uğraş vermiştir.

3.1.2. Radyonun Türkiye'deki gelişimi

Türkiye'de ise radyo yayıncılığı, dünyadaki ilk radyo yayınlarından 6-7 yıl gibi kısa bir zaman sonra başlamıştır. Kurtuluş Savaşı sırasında telsiz ve telgrafla giderilen iletişim ihtiyacı, Cumhuriyet'in ilânıyla birlikte daha da artmış; yeni kurulan Devletin birbiri ardına yaptığı inkılâpların halka doğru anlatılıp, benimsetilebilmesi açısından radyo eşsiz bir araç konumuna yerleşmiştir.

Özsoy'a göre, Devletin girişimlerinden önce Türkiye'de sesin nakledilmesi konusunda ilk denemeler, 1923 yılında yapılmaya başlanmıştır. 19 Mart 1923 tarihinde öğretmen okulunun kimya öğretmeni Rüştü Uzel nezaretinde birkaç öğrenci bu konuda deneyler yapmıştır. Öğretmen okulundan yapılan konuşmalar ve müzik yayını, İstanbul Üniversitesi'nde dinlenmiş ve o günkü Tevhid-i Efkâr gazetesinde duyurulmuştur[164].

---

[162] Bu radyolara İngiltere'de BBC, ABD'de ABC, NBC, CBS, Japonya'da NHK, Kanada'da CBC örnek gösterilebilir.

[163] 1925 yılında tüm dünyada radyo verici sayısı 600 iken, 1935 yılında 1.300, 1950 yılında ise bu sayı 10.000'e ulaşmıştır (Aziz, *a.g.e.*, s.43).

[164] Özsoy, İ. (7 Mayıs 2001). Türkiye Radyoyla Tanışalı 74 Yıl Oldu. *Bizim Gazete*.

Cumhuriyet'in henüz ilk yıllarında, çağını yakalayan bir teknolojik yenilik olarak başlayan radyo yayıncılığı, Devletin girişimleriyle 1927'de önce Ankara'da, sonra İstanbul'da[165], 5'er kw'lık telsiz istasyonlarında gerçekleştirilmiştir.

3.1.2.1. İlk özel yayınlar (1927-1936)

6 Ocak 1926'da kurulan Türk Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi (TTTAŞ), aynı yılın Eylül ayında, devletten 10 yıl süreyle[166], radyo yayını yapma imtiyaz hakkını devralmış; böylelikle Türkiye'de radyo yayıncılığı devlet denetiminde özel bir şirkete devredilmiştir. Bu yönü ile değerlendirildiğinde, Türkiye'de radyo yayıncılığı, devlet kontrolünde de olsa, bir özel işletme ile özel teşebbüsle başlamıştır.

Kocabaşoğlu, TTTAŞ'nin kurucularının İş Bankası adına Genel Müdür Mahmut Celal Bayar, Anadolu Ajansı adına Siirt Milletvekili Mahmut Soydan, Gümüşhane Milletvekili Cemal Hüsnü Taray ile tüccar Sedat Nuri İleri'nin olduğunu belirtmiştir[167]. TTTAŞ, yayınlarına bir Fransız firması olan *"Compagne General Française de Telegraphie sans Fil"* tarafından İstanbul'da Osmaniye'de (bugünkü Hasdal), Ankara'da ise Babaharman'da (bugünkü Telsizler) kurulan iki küçük telsiz vericiyle başlamıştır, *"Nizamname-i Dâhili"* adlı sözleşmeyle TTTAŞ'tan bütün yayınlarını Posta, Telgraf ve Telefon (PTT)[168] İdaresi adına yapması, *"Türkiye sınırları içinde kamu yararına uygun, siyasal, ekonomik, sosyal, bilimsel nutuk, konferans ve konserler ile hava durumu ve sair olayları yayınlaması"* istenmiştir[169].

---

[165] Tarihler konusunda farklı kaynaklarda birbirine uymayan bilgiler yer almaktadır. Özden Cankaya, Mehmet Karavit, Yusuf Turan, Hüseyin Altunbaş'a göre, Türkiye'de radyo yayınları, 6 Mayıs 1927'de önce İstanbul'da birkaç ay sonrasında Ankara'da başlamıştır (Cankaya, *a.g.e.*, s.2; Karavit, M. (1999). *Radyo Yayıncılığı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İşletme Bilimleri Fakültesi Yayınları, s.4; Turan, Y. (Mart-Nisan 2000). Dünden Bugüne Radyo Televizyon Yayıncılığı ve RTÜK. *RTÜK İletişim Dergisi*. Y:4, S:22, s.5; Altunbaş, *a.g.e.*, s.28).

[166] Sürenin 10 yıl olarak belirlenmesinin nedeni, BBC'nin çalışma yönteminden örnek alınmış olmalıdır; zira, aynı dönemlerde BBC de hükümetle 10'ar yıllık anlaşmalar yapmaktadır (Yazıcı, A.N. (1999). *Kamu Yayın Kurumları ve Yeniden Yapılanma*. Ankara: TRT Kurumu Eğitim Dairesi Yayınları, s.28).

[167] Kocabaşoğlu, U. (2010). *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna*. (1. Baskı). Ankara: İletişim Yayınları, s.37-38; Aziz ve Cankaya, merkezi Ankara olan TTTAŞ'ın 150.000 TL sermaye ile kurulduğunu ve kurucu isimler arasında milletvekili Falih Rıfkı Atay'ın da olduğunu belirtmiştir (Aziz, *a.g.e.*, s.195; Cankaya, *a.g.e.*, s.2).

[168] Posta, Telgraf ve Telefon Teşkilatı, yeniden yapılandırılarak 24/04/1995 tarihinden itibaren *"T.C. Posta İşletmesi Genel Müdürlüğü"* şeklinde müstakilen çalışmaya başlamıştır. Son düzenleme ise 29/01/2000 tarih ve 23948 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4502 sayılı Kanunun 24. maddesi ile gerçekleştirilmiş ve *"T.C. Posta İşletmesi Genel Müdürlüğü"* olan Kuruluşun adı *"T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü"* (PTT) olarak değiştirilmiştir.

[169] Tokgöz, O. (1972). *Türkiye ve Ortadoğu Ülkelerinde Radyo-Televizyon Sistemleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, s.62; Çiftci, *a.g.e.*, s.10-11; Kaptan, A. (2002). *1927'den*

TTTAŞ'nin gelirleri ise, ev ve işyerlerinde kullanılan tüm radyo alıcılarından 3 Türk Lirası (TL) PTT'ye verilmek kaydıyla alınacak yıllık 10 TL lisans ücreti ile resmî daireler ve hayır kurumlarında kullanılan alıcılardan 1,5 TL'si yine PTT'ye verilmek kaydıyla alınacak 5 TL lisans ücretidir. Bir diğer gelir de radyo alıcılarının fabrika fiyatı üzerinden %25 oranında bir kereliğine alınan *"damga resmi"*dir[170].

İlk dönemde yayın saatleri diğer ülkelerdeki gibi kısıtlı olmuş; yayınlar, *"yurdu içeride ve dışarıda tanıtmak"* için telgraf kullanımının bittiği akşam saatlerinde yapılmıştır[171]. Söz ve müzik yayınları, henüz deneyimli radyo programcısı bulunmadığı için, tiyatro sanatçıları ile ses sanatçıları tarafından hazırlanıp sunulmuştur. Müzik ağırlıklı ilk dönem yayınları, genellikle Türk Müziği tarzında yapılmış; kimi zaman Atatürk'ün isteği ile opera ve Batı Müziği yayınlanmış[172]; bazen de dönemin konservatuvarı olan Darülbedayi'deki sanatçıların canlı temsillerine yer verilmiştir. Haberler ise Anadolu Ajansı'nın günlük bülteni kullanılarak oluşturulmuştur.

Radyodaki ilk naklen yayın da yine Atatürk'ün isteği ile 1932 yılında Ayasofya Camii'nde okunan mevlidin yayınlanması suretiyle gerçekleştirilmiştir. İlk spor naklen yayını da, Kadıköy Fenerbahçe Stadı'nda 20 Temmuz 1934 tarihinde oynanan Fenerbahçe-Avusturya WAC takımları arasındaki futbol karşılaşmasıdır. 1935 yılında da ilk çocuk programları yapılmıştır[173]. Atılan tüm bu adımlar, Avrupa'da daha hızlı gelişen radyoculuğun Türkiye'de de gelişmesi için yapılan özel çabaların temelini oluşturmuştur.

Fakat şirketin kâr amacıyla hareket ederek hizmetin gereklerini yerine getirmemesi, sermaye yetersizliği, alıcıların pahalılığı, ithal zorluğu gibi nedenlerle TTTAŞ'nin

---

Günümüze Anılarla Radyo-Televizyon. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayını, s.10; İçel, *a.g.e.*, s.74; Aziz, *a.g.e.*, s.195-197.

[170] Tokgöz, *a.g.e.*, s.62; Cankaya, *a.g.e.*, s.2; Yazıcı, *a.g.e.*, s.28.

[171] Cankaya, Ö. (1996). Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Radyonun İşlevi. *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı II*. S:12, s.1031.

[172] 1934 yılında Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, batılılaşma konusunda yaptığı bir konuşmanın ertesi günü, İçişleri Bakanlığı tarafından radyoda Türk müziği yasaklanmış; müzik yayınlarının tamamının *"garp tekniğiyle bestelenmiş"* batı müziğinden oluşması kararı verilmiştir (Detaylı bilgi için bkz. İnternet: Duran, H. (2006). *Türk Müziğinin Yasak Yılları*. Web: http://www.cansaati.org/topluluk/forum_posts.asp?TID=956&title=trk-mz%DD%DDn%DDn-yasak-yillari adresinden 6 Aralık 2013'te alınmıştır).

[173] Ünlü, Ç. (Temmuz 2005). Ah, ne günlerdi o… Radyo günleri. *Bütün Dünya Dergisi*, s.59; İnternet: Yücebulut, Z. (2004). *Kendime Maç Anlattım*. Web: http://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/zehra-yucebulut/200455.aspx adresinden 6 Aralık 2013'te alınmıştır.

sözleşme yenileme isteği kabul edilmemiş ve şirket tasfiye edilmiştir. Böylece 10 yıllık deneme başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

3.1.2.2. PTT yönetimi (1937-1940)

1936 yılında İcra Vekilleri (Bakanlar Kurulu) kararıyla radyo yayınlarının devlet kuruluşu olan PTT Genel Müdürlüğü'ne devredilmesi kararlaştırılmış ve 1938 yılında devir işlemleri tamamlanarak PTT'ye devredilmiş; radyoculuk açısından *"Devlet Radyoculuğu"* dönemi resmen başlamıştır. Bunda 1933 yılından itibaren başlayan devletçilik akımı ile Atatürk'ün 1 Kasım 1935'te Meclis açılış konuşmasında[174] radyo yayınları konusuna değinmesi ve radyoculuğun devlet eliyle yürütülmesini istemesi etkili olmuştur.

Devlet tekelinde yapılan bu yayınlarda radyo yayımcılığının henüz dünyada da tam olarak gelişmemesi sonucu dar bir alanda, haber ve müzik ağırlıklı sınırlı bir yayın yapılmıştır. Ekrem Reşit Rey'in sorumluluğunda *"radyo oyunları"*nın da başladığı bu yıllarda dinleyicilere vatandaşlık bilgisi aktaran *"Hukuk Bilgileri, Hukuk İlmini Yayma Adına Konuşmalar, Ceza Kanununda Yazılı Olmayan Suçlar, Yurt Bilgisi ve Sevgisi"* adlı programlara ağırlık verilmiştir. O yıllarda özellikle okuma yazma olanaklarından yoksun bir nüfusa sahip Türkiye'de radyo, çok etkili bir eğitim aracı olarak kullanılamamıştır.

Bu dönemdeki en önemli gelişme ise 23/06/1937 tarihinde yürürlüğe giren 3222 sayılı *"Telsiz Kanunu"*dur. Kanun, her türlü telsiz haberleşmesini devlet kontrolü altına alırken, diğer yandan radyo yayıncılığının düzenlenmesini de amaçlamış; ancak, radyo alanını yalnızca verici ve alıcılar yönünden düzenleyebilmiştir[175]. Cumhuriyet'in kurulmasının ardından gelişmeye ve yenileşmeye açık devlet adamları, Atatürk'ün de direktifleriyle çağı yakalamayı amaçlayan kurumların kurulmasında, birçok konuda olduğu gibi radyo yayıncılığı alanında da öncülük etmişlerdir. Devlet Radyosu'nun da yayınlarına

---

[174] Atatürk, bu konuşmasında, *"Ulusal kültür için pek lüzumlu olduğu kadar, uluslararası ilgiler bakımından da yüksek değeri olan radyo işine önem vermemiz çok yerinde olur"* demiştir. (Dedeoğlu, T. (1994). *Yeni Radyo Televizyon Yasası Paneli*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, s.5; Kaptan, *a.g.e.*, s.13).

[175] Sarmaşık, J. (2000). *Türkiye'de Radyo ve Televizyon Düzeni (1927-2000)*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, s.6.

başladığı[176] 1938 yılında 120 ve 150 kw'lık yeni vericilerle yaygınlaştırılmaya çalışılan yayınlar, 1940 yılına kadar devlet tekelinde PTT tarafından yürütülmüştür.

3.1.2.3. Başbakanlığa bağlı yönetim (1940-1964)

1940 yılından sonra, radyoyla ilgili hizmetlerin yürütülmesi işi, 31/05/1940 tarihinde yürürlüğe giren 3837 sayılı Kanunla Başbakanlığa bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü'ne verilmiştir[177]. Matbuat Umum Müdürlüğü'ne bağlı kurulan Ankara Radyodifüzyon Müdürlüğü, yayın hizmetlerini yürüten *"Neşriyat Şubesi"* ve teknik işlerden sorumlu *"Fennî İşletme Şubesi"* ile hizmet vermiştir. Müzik yayınlarına dair ayrıntılar üzerinde son sözü söyleme yetkisi ise, Musiki Müşavere Komitesi'nde bulunmaktadır[178].

1943 yılında radyo yayıncılığının ayrı bir dikkat ve özenle ele alınmasına ihtiyaç duyulmuş ve bu amaçla 16/07/1943 tarih ve 4475 sayılı Kanun ile Basın-Yayın Umum Müdürlüğü kurulmuştur. Kanun kapsamında Müdürlük içerisinde *"Radyo Dairesi"* ve *"Fen Hey'eti Reisliği"* adında iki yeni daire kurularak, radyolar program ve teknik yönden ayrı ayrı yönetilmeye başlanmıştır[179].

1946 seçimlerine kadar, tek partili dönemde, radyo yayınları, devlete bağlı, siyasî iktidara yakın kamu kurumlarının emrinde olmuştur. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı yıllarından başlayarak, Batı'nın kapitalist ülkeleri İngiltere ve ABD ile yakınlaşması radyo yayınlarına da yansımıştır. Türk kamuoyunun dünya olaylarına ilişkin görüşlerini yansıtan programlar, bu ülkelerde de yayınlanmaya başlanmış; 1942 yılında Ankara Radyosu'ndan her gün 18.00 ve 21.45 saatlerinde İngilizce, Fransızca, Urduca, Sırpça, Bulgarca, Arapça ve Farsça yayın yapılmıştır[180].

1946 yılında çok partili yaşama geçişle birlikte radyonun da siyasallaştığı bir dönem başlamış; radyo çoğunlukla iktidar partisinin propaganda aracı işlevi görmüştür. II.

---

[176] Devlet Radyosu, 28 Ekim 1938 günü, saat 20.00'de İsmet İnönü'nün Amerika'ya dostluk mesajıyla açılmıştır (Kaptan, *a.g.e.*, s.14).
[177] Bu Kanunun 4. maddesi Müdürlüğün bu alandaki görevini şöyle belirtmiştir: *"Radyodiffüzyon postaları vasıtasıyla halkımızın siyasî, içtimai, iktisadî, harsî ve bedii ihtiyaçlarını tatmin edecek programların ihzarını ve tatbikini temin eylemek"* (İçel, *a.g.e.*, s.75).
[178] Sarmaşık, *a.g.e.*, s.8.
[179] Kaptan, *a.g.e.*, s.19; Çiftci, *a.g.e.*, s.11; Sarmaşık, *a.g.e.*, s.10; İçel, *a.g.e.*, s.75; Aziz, *a.g.e.*, s.197.
[180] Cankaya, *a.g.e.*, 1997, s.10.

Dünya Savaşı'ndan sonra silah üreten fabrikaların, insan yaşamına yenilikler getiren teknolojiye yönelmesiyle, radyo daha çok üretilmeye ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Çok partili hayata geçilmesiyle, radyo yayınları belli bir düzene sokulmak istenmiştir. 28/05/1949 tarih ve 5392 sayılı *"Basın, Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Kanunu"* ile Basın ve Yayın Kurumu Umum Müdürlüğü; Basın, Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü haline gelmiştir. Bu Kanunla, üniversite öğretim üyeleri ve basın kuruluşlarının temsilcilerinin yer aldığı, 16 üyeli *"Radyo Yayınları Danışma Kurulu"* oluşturulmuştur. Kurul, 1949 ve 1950 yıllarında iki kez toplanmış, üçüncü toplantısını ise ancak 27 Mayıs 1960'tan sonra yapılabilmiştir. Kurulun tavsiye kararlarına dahi uyulmadığını aktaran Kocabaşoğlu, radyo yayınlarını düzenlemeye yönelik söz konusu girişimden beklenen faydanın sağlanamadığını belirtmektedir[181]. Radyo idaresi, 1961 Anayasası'na uygun yeni düzenlemelere kadar, 5392 sayılı Kanuna göre yönetilmiştir.

Türkiye, 1949 yılında radyo vericilerini güçlendirerek, daha geniş bir alana yayın yapmaya başlamış; 1950'li yıllarda kullanılmaya başlanan transistörlü radyolar, radyonun yaygınlaşmasında önemli bir etken olmuştur. İlk reklâm yayınları da bu dönemde başlamıştır. 1950 yılında genel seçimler öncesinde, 5545 sayılı Seçim Kanununa konan bir hükümle, muhalefet partilerine radyodan yararlanma hakkı tanınmış[182]; aynı Kanun, savcılığın radyo üzerindeki denetim yetkisini de sona erdirmiştir.

1950'de iktidarın el değiştirmesinden bir süre sonra devlet radyosu sistemi, iktidar partisi tarafından en katı biçimde uygulanmış; 30/06/1954 tarih ve 6428 sayılı Kanunla seçim propagandalarında muhalefet partilerine radyodan yararlanma imkânı veren hükümler yürürlükten kaldırılmıştır. Özellikle 1957 seçimlerinden sonra haber ve yorumlarında siyasî iktidarın övgüsünü yapan, muhalefet partilerine söz hakkı tanımayan devlet radyoları, diğer bir deyişle *"Demokrat Parti (DP) Radyoları"* durumuna girmişlerdir. O kadar ki, 1958 yılında üç kişi tarafından *"Radyo İstasyonlarından Radyo Haberlerini Dinlemeyenler Derneği"* isimli bir dernek kurulmuş; Vali Ethem Yetkiner'in talimatıyla bir gün sonra kapatılmıştır. Hatta bu dönemde Anadolu Ajansı, hükümetin bazı dış olaylara ilişkin haberleri halktan gizleme gereksinimini karşılamak amacıyla, tüm

[181] Kocabaşoğlu, *a.g.e.*, s.309-310; Cankaya, *a.g.e.*, s.12; Kaptan, *a.g.e.*, s.19; Çiftci, *a.g.e.*, s.11; Serdar, *a.g.e.*, s.56; İçel, *a.g.e.*, s.75.

[182] Kanun, en az beş seçim çevresinde aday gösteren siyasî partilere günde 10 dakika, yirmiden fazla seçim çevresinde aday gösteren siyasî partilere ise günde 10'ar dakikadan iki kez konuşma hakkı vermiştir (Cankaya, *a.g.e.*, s.12; s.65; İçel, *a.g.e.*, s.75).

yabancı haber ajanslarının haberlerini dağıtma tekelini eline alarak, sakıncalı bir uygulamaya dahi gitmiştir[183]. Dolayısıyla söz konusu dönemde, demokratik yaşamın gereklerinden biri olan kamuoyunun haber alma hakkının zedelendiği görülmektedir.

Haber bültenlerinde her türlü ölçünün dışına çıkıldığını belirten Kocabaşoğlu, hangi olay ya da olguların haber değeri taşıdığının sağlıklı bir şekilde değerlendirilememesi, haberlerin sunumu esnasında kimi olayların dinleyicilerden saklanması veya daha önce verilmiş haberlerin tekrar edilmesi gibi problemler olduğunu aktarmaktadır[184]. Buna rağmen, dönemin Başbakanı Adnan Menderes, iktidar partisinin propaganda aracına dönen radyo yayıncılığından duyduğu memnuniyeti ve yaygınlaştırılması gerektiğini, *"Köydeki öküzün boynuna bile radyo asacağız"* sözleriyle ifade etmiştir[185].

Radyoların DP tarafından kendi emeline uygun, tek yanlı kullanılması, 27 Mayıs 1960 muhtırasına kadar sürmüştür. 1960-1961 yılları arasında yeni Anayasa yapılana kadar radyo yayıncılığında askeri yönetimin baskın olduğu bir dönem yaşanmıştır[186].

27 Mayıs askeri müdahalesinden sonra hazırlanan 1961 Anayasası, hürriyetlerin yaşaması için ihtiyaç duyulan sosyal ortamı, çoğulcu toplum düzenini oluşturmaya çalışmış; üniversiteler, radyo ve televizyon kurumları gibi özerk birimlere kendilerinden beklenen görevi en iyi şekilde yapabilmeleri için sınırları belirlenmiş bir sorumluluk altında *"özerklik"* sağlamıştır. Özerklik, radyonun program yapımında, yönetiminde ve ekonomik alanda siyasî iktidara bağlı olmamasını ifade etmektedir. Radyonun tarafsızlığını güvence altına alan hükümler de ilk kez 1961 Anayasasında yer almıştır.

---

[183] Kocabaşoğlu, *a.g.e.,* s.365-371; Tokgöz, *a.g.e.,* s.66-67; Cankaya, *a.g.e.,* s.17; Kaptan, *a.g.e.,* s.21-22; Çiftci, *a.g.e.,* s.12; Serdar, *a.g.e.,* s.56; Aziz, *a.g.e.,* s.198-199; İçel, *a.g.e.,* s.78.

[184] Örneğin, 1958 yılında Irak'ta meydana gelen ihtilâl, gazetelerde tüm ayrıntılarıyla yer almasına rağmen, bu olaya ilişkin gelişmeler halka radyo aracılığıyla duyurulmamıştır. Yine, önemli bir olay olan ve mutlak haber değeri taşıyan dönemin Başbakanı Adnan Menderes ve beraberindeki heyetin 17 Şubat 1959 tarihinde, İngiltere'de geçirdikleri uçak kazası haberinin veriliş şekli üzerinde durulması gerekmektedir. BBC Radyosu, Türkiye saati ile 18.58'de yaşanan kazayı, Türkiye saatiyle 20.00'de Başbakan Menderes'in sağ olduğu, ancak hayatını kaybedenlerin bulunduğunu belirterek verir. Saat 21.30'da müzik yayınını keserek haberi veren İstanbul Radyosu ise, heyetteki herkesin hayatta olduğunu ve yola otomobilleriyle devam ettiklerini bildirir. Ankara Radyosu'nun 22.45, İstanbul Radyosu'nun 23.15 haberlerinde ise olaydan hiç söz edilmez. (Kocabaşoğlu, *a.g.e.,* s.368).

[185] Good Morning Ankara. (1993). *Özgıda-İş Dergisi*. Ankara, Y:1, S:6, s.44.

[186] O dönem siyasî iktidarı yargılamak için kurulan Yassıada Yüksek Adalet Divanında görülen davalardan ikisi radyonun DP iktidarı tarafından partizanca kullanılması hakkındadır. Dönemin başbakanı Adnan Menderes ve yedi bakanı, devlet radyosunu, siyasal amaçlı olarak kullandıkları, muhalefete radyodan yararlanma hakkı vermedikleri ve böylece Anayasayı ihlâl etikleri gerekçesiyle yargılanarak, suçlu bulunmuşlardır (Aziz, *a.g.e.,* s.199).

Söz konusu hükümler, 1961 Anayasasının düşünce hürriyetini düzenleyen 20. maddesinde: *"Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir. Kimse düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz"* şeklinde düzenlenmiştir. 1961 Anayasasının 22-27. maddeleri de basın ve yayınla ilgili hükümleri kapsamakta; ancak tez çalışmasında ele alınan konu bakımından bu hükümlerden 26. madde ayrı önem taşımaktadır. Kişilerin ve siyasî partilerin, sadece kamu tüzel kişileri elindeki basın dışı iletişim ve yayın araçlarından yararlanma hakkı bulunduğunun ve bu yararlanmanın koşullarının belirtildiği, *"Basın Dışı Haberleşme Araçlarından Faydalanma Hakkı"* başlıklı 26. maddede yer alan hüküm şu şekildedir:[187]

> *"Kişiler ve siyasî partiler, kamu tüzel kişileri elindeki basın dışı haberleşme ve yayın araçlarından faydalanma hakkına sahiptir. Bu faydalanmanın şartları ve usulleri, demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyetin, millî güvenliğin ve genel ahlâkın korunması halleri dışında kalan bir sebebe dayanarak halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşumunu engelleyici kayıtlar koyamaz".*

1961 Anayasasında yer alan söz konusu düzenleme, belirli haller (devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyetin, millî güvenliğin ve genel ahlâkın korunması) dışında, haber alma ve verme hürriyetiyle ifade hürriyetinin korunması bakımından önemlidir.

3.1.2.4. TRT Kurumu döneminde radyo (1964-1990)

1961 Anayasasının 1488 sayılı Kanunla değişmeden önce 121. maddesinin 1. fıkrasında yer alan *"radyo ve televizyon istasyonlarının idaresi özerk kamu tüzel kişiliği hâlinde kanunla düzenlenir. Her türlü radyo ve televizyon yayımları, tarafsızlık esaslarına göre yapılır"* hükmü ile radyo ve televizyon yayınları ilk kez Anayasal güvence altına alınmış; yayınlar hükümete değil, devlete ait bir müessese haline getirilmiştir. Özel

[187] İçel, *a.g.e.*, s.79-81.

mülkiyete sahip radyo ve henüz yayınlarına başlamayan televizyonların kurulamayacağı sonucu da çıkan söz konusu hükme paralel olarak, 01/05/1964 tarihinde yürürlüğe giren 359 sayılı *"TRT Kurumu Kanunu"*nun 35. maddesi ile Türkiye'de radyo ve televizyon istasyonları kurma ve işletme hakkı, TRT Kurumu'na verilmiştir. Söz konusu Kanun, Türkiye'deki ilk yayıncılık kanunu olması bakımından da önem taşımaktadır.

Kanunda istisnaî durumdaki yegâne hüküm ise, 35/2. maddede bulunmaktadır. Bu maddeye göre, 3222 sayılı Telsiz Kanununun 2. maddesinde belirtilen, ders aracı niteliğindeki radyo ve televizyon yayınlarını TRT Kurumu ve MEB'in birlikte hazırlaması öngörülmüştür. Radyo ve televizyon yayıncılığında Devlet tekeli kurulmadan, 359 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce kurulmuş olan bazı bölgesel radyo istasyonlarının varlığı ise, o yıllarda Devlet tekelini zayıflatmıştır. TRT Kurumu'nun söz konusu radyo istasyonlarının yetki ve sorumluluğunun kendilerine devredilmesi için yaptığı girişimler sonuçsuz kalmıştır. Elektrik Mühendisliği Dergisi verilerine göre bu radyolar; *"Türkiye Polis Radyosu, Mamak Radyosu, Meteoroloji Radyosu, İstanbul Polis Radyosu, İzmir Polis Radyosu, Havacıların Sesi Radyosu, Ankara Polis Radyosu, Ereğli Kömür İşletmesi Radyosu, Azmi'nin Radyosu*[188]*"*dur[189].

Aynı dönemde hemen her yıl daha çok sayıda orta ve yükseköğrenim kurumunda radyo istasyonları[190] kurulmuş; izin almaksızın diledikleri gibi yayın yapmışlardır. O yıllarda TRT tekelini belirgin şekilde delen asıl uygulama ise, yapılan ikili antlaşmalar sonucu, Türkiye'deki Amerikan üslerine radyo kurma ve yayın izni verilmesi olmuştur[191].

1963 yılında iktidara gelen koalisyon hükümetinde başlayan TRT Kurumu yayınlarına karışma eğilimi neticesinde önce 20/09/1971 tarih ve 1488 sayılı Kanunla Anayasanın 121. maddesinde yer alan *"özerklik"* ifadesi kaldırılarak, madde *"radyo ve televizyon istasyonları, ancak Devlet eliyle kurulur ve idaresi tarafsız bir kamu tüzel*

---

[188] Azmi'nin Radyosu, Adana'nın Kozan ilçesinde, Ali Azmi Güven isimli bir vatandaşın elektronik araç ve gereçlere duyduğu merakı geliştirerek kurduğu ve işlettiği bir ilçe radyosu olması bakımından dikkat çekicidir (Tuğrul, S. (1975). *Türkiye'de Televizyon ve Radyo Olayları*. (1. Baskı). İstanbul: Koza Yayınları, s.56).

[189] Bıyıklı, *a.g.e.*, s.154; İçel, *a.g.e.*, s.366.

[190] Tokat Gazi Osman Paşa Lisesi, Turhal Lisesi, Zile Lisesi radyoları, bu radyolar arasında yer almaktadır (Güven, *a.g.e.*, s.61).

[191] Amerikan üslerine ait yayın yapan radyo sayısı, 1971 yılında Çiğli, İncirlik, Karamürsel, Samsun, Sinop ve Trabzon'da olmak üzere 6'ya ulaşmıştır (İmançer, A. (1993). Türkiye'de TRT'nin Yayın Tekeli ve Uydu Yayıncılığının Hukuksal Sorunları. *Düşünceler*. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Y:7, S:6, s.100'den aktaran Serdar, *a.g.e.*, s.56; Kaptan, *a.g.e.*, s.23).

kişiliği hâlinde kanunla düzenlenir" haline dönüştürülmüştür. Anayasadaki değişikliğin ardından, 1971 muhtırası sonrası oluşan çalkantılı dönemde Nihat Erim hükümeti, toplumsal düzenin yeniden sağlanabilmesi amacıyla bazı kanunî düzenlemeler yapmıştır[192]. Söz konusu yeni düzenlemeler kapsamında yerini alan 359 sayılı Kanun da, 1568 sayılı Kanunla değiştirilerek, 1972 yılında TRT Kurumu *"tarafsız"* bir yayın kuruluşu durumuna getirilmiştir.

1960'larla birlikte radyo yayınları, Devlet tekeline rağmen gerek istasyonların gücünün artması, gerek alıcı sayısı, gerekse de teknolojideki gelişmelerin etkisi ile doğrudan bireye hitap etmeye başlamış, diğer bir deyişle halkı radyo başında kendisini dinler konuma getirmiştir[193]. TRT Kurumu'nun kurulması ile Türkiye'de radyo ve televizyon alanında yeni bir dönem başlamıştır. Sonraki yıllar, teknik altyapının yenilenmesi, radyo kanallarının yeniden yapılanması, bölge radyolarının kurulması ve program plânlamasının merkezi sisteme bağlanması[194] gibi gelişmeler, radyo yayıncılığına da altın yıllarını yaşatmıştır. TRT Kurumu tarafından ilk programlı radyo yayınına 1965 yılında geçilmiş ve bütün radyolar haber saatlerinde Ankara Radyosu'na bağlanmışlardır. Seçim sonuçlarını halka duyurmak için radyodan yapılan ve sabaha kadar süren ilk yayın da yine bu yıl, 10 Ekim 1965 tarihinde yapılmıştır[195]. Toplumsal sorumluluklarının bilincinde olan dönemin radyo programcıları tarafından hazırlanan söz programlarının çoğunluğunu eğitim, kültür ve sanat içerikli programlar[196] oluşturmuştur.

TRT Kurumu, 1964 yılından başlayarak, elindeki sınırlı olanaklara rağmen, radyoların yayın saatlerini arttırmaya çalışmış; 1964'te tüm radyoların günlük yayın süresi 128 saatken, bu süre 1966'da 171, 1968'de 193 ve 1969'da 226 saate yükselmiştir[197]. 1974'te Ankara, İstanbul, İzmir, Erzurum, Diyarbakır, Antalya ve Çukurova radyolarının

---

[192] Başbakan Nihat Erim, 359 sayılı TRT Kanununda yapılacak değişikliklerle ilgili Meclis görüşmelerinde sarf ettiği *"Devlete bağlı Radyo-Televizyon Kurumu gibi bir kurum, icradan bağımsız olamaz"* cümlesiyle muhtıra nedeniyle görevine son verilen hükümetle aynı düşüncede olduğunu göstermiştir.

[193] O yıllarda Âşık Veysel sazını alıp, kendine özgü şivesiyle söylediği türküler, *"Beraber ve Solo Şarkılar"*, *"Yurttan Sesler Korosu"*, Pazar sabahları canlı sunulan klâsik batı müziği konserleri, Halit Kıvanç'ın kendine has üslubuyla sunduğu futbol maçları ile Orhan Boran'ın yarışma programları ve tabii ki radyo tiyatroları, TRT tarihine geçen önemli yayınlar olmuşlardır.

[194] TRT radyolarının koordinasyonunu sağlamak, program çakışmalarını önlemek ve haber yayınlarındaki radyolar arası bağlantıları gerçekleştirmek üzere *"Merkez Program Dairesi"* kurulmuştur (Cankaya, *a.g.e.*, s.27).

[195] Kaptan, *a.g.e.*, s.26; Balibeyoğlu, L.U. (2009). *Radyovizyon Dergisi*. Ankara: TRT Yayınları, s.10.

[196] *"Tekniğe Açılan Kapılar, Ev İçin, Hangi Mesleği Seçelim, Türk Sanatı, Kitap Saati, Çocuktan Al Haberi, Nobel ve Yazarları"* adlı programlar, bu dönemde yayınlanmıştır.

[197] Cankaya, *a.g.e.*, s.29.

katılımıyla Radyo 1 kanalı tam gün yayına başlamıştır. 1 Ocak 1975'te Radyo 2 ve Radyo 3 kanalları kurulmuş; 18 Ekim 1987'de de Radyo 4 hizmete girmiştir[198]. 1970'li yılların ortalarından itibaren Türkiye'de yaygınlaşmaya başlayan televizyon yayınları, özellikle *"prime time"*da radyoya gösterilen ilgiyi azaltmış; çok sayıda tecrübeli radyo programcısı da televizyonlarda görev almaya başlamıştır.

Bilindiği üzere Türk demokrasisi, 1960 ve 1971 yıllarındaki kesintilerin ardından 12 Eylül 1980 askeri müdahalesiyle bir kez daha geçici olarak kesintiye uğramıştır. 1980'li yıllarda müdahalenin izlerinin kaybolmaya başlandığı dönemde, ülkede sürdürülen apolitizasyon çalışmalarında radyonun da çok revaçta olduğu bir dönem yaşanmıştır.

Devlet tekeli yerine pazar güçlerine dayanan yeni düzende radyo yayınları, TRT tekelinde yürütülmüş olmasına rağmen, toplumun en önemli haber ve eğlence kaynağı konumuna gelmiştir. Süratle gelişen ve değişen radyo ve televizyon işletmeciliği ve teknolojisindeki yeniliklere daha rahat uyum sağlanabilmesi amacıyla kanun koyucu, 11/11/1983 tarih ve 2954 sayılı *"Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu"*nun yürürlüğe koyarak; 359 sayılı *"TRT Kurumu Kanunu"*nu yürürlükten kaldırmıştır.

Bu Kanun, günümüze kadar bazı değişikliklerle yürürlükte kalmıştır. 2954 sayılı Kanunun 5. maddesinde sıralanan genel yayın esasları kapsamında yurt içine yapılan yayınları izlemek, denetlemek ve değerlendirmek üzere, 12 üyeli *"Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu"* (RTYK) oluşturulmuştur. RTYK'nın gerek hükümete bağlı olacak bir yapıda oluşması, gerekse yaptırım yetkilerinin çok kısıtlı oluşu, yayıncılık üzerinde etkin bir denetim kurmasını engellemiştir. Tarafsızlık ilkesini yitirdiği gerekçesiyle 1980'lerden sonra TRT Kurumu yayınları yoğun biçimde eleştirilmiştir.

1980'lerde dünya ekonomisinde yaşanan değişimler, teknolojik gelişmeler, siyasî ve kültürel nedenler, Avrupa'da özel radyo ve televizyon yayıncılığının hızla yayılmasını sağlamış; bu değişimden Türkiye de etkilenmiştir. Radyo yayınlarının PTT idaresine devredilmesiyle başlayan Devlet tekeli ve denetimi, 1980'lerin sonlarında fiilen kırılmaya başlamıştır.

---

[198] İnternet: *TRT Kurumu Tarihçesi*. Web: http://www.trt.net.tr/Kurumsal/s.aspx?id=tarihce adresinden 11 Aralık 2013'te alınmıştır.

3.1.2.5. Özel radyoların ortaya çıkışı sonrası radyo (1990-2014)

1990'larda ise devlet radyosu TRT'den farklı olarak birçok özel radyo kurulmuş[199]; Anayasanın 133. maddesi ile birlikte 2954 sayılı TRT Kanununu ve 2813 sayılı Telsiz Kanununu ihlâl eden söz konusu radyolar, radyo ve televizyon alanındaki Devlet tekelini fiilen delmişlerdir. Ülkenin tamamına yakınını saran yüzlerce radyo yayını, beraberinde enterferans (frekans kargaşası), politika, inanç, etik gibi konularda çeşitli tartışmalara yol açmıştır.

Ortaya çıkan bu fiilî durum karşısında Ulaştırma Bakanlığı tarafından Telsiz Kanununa muhalefet, Anayasaya aykırılık gibi nedenlerle kapatılan radyo istasyonları olmuştur[200]. Kaset piyasası da özel radyoların yayına başlamasından olumsuz etkilenmiş; telif haklarıyla ilgili hukukî bir düzenlemenin bulunmaması bu olumsuzluğu pekiştirmiştir.

1993 yılında ilk olarak Anayasanın 133. maddesi *"Radyo ve Televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir"* şeklinde değiştirilmiş; ardından 1994 yılında 3984 sayılı *"Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun"* çıkarılmıştır. Radyo ve televizyon yayıncılığında devlet tekelinin kaldırıldığı 13/04/1994 tarih ve 3984 sayılı Kanunla hem devletin hem de özel girişimin yürüttüğü radyo ve televizyon yayınlarının kanunî bir düzenlemeye tâbi tutulduğu çoğulcu sisteme geçilmiştir. Bu değişiklik, TRT Kurumu'nun yeniden özerk olacağı hükmünü de getirmiş; ancak Kurum, bugüne kadar bu hükme uyan bir yayıncılık anlayışı sergileyememiştir. Kanunun yürürlüğe girmesindeki en önemli amaç, var olan ortamdaki başıboşluğun ve karmaşanın kanun yoluyla giderilmesi olmuştur. Fakat, 2000'li yıllara kadar, özel radyo kanallarının kanun kurallarına uyum sağlamaları oldukça sancılı ve uzun sürmüş; hemen hemen pek çok ulusal radyo kanalı, RTÜK tarafından kapatma ya da uyarı cezası almıştır. Bütün bunlara rağmen portatif bir kitle iletişim aracı olan ve farklı ortamlarda dinlenebilme özelliği bulunan radyo, önemini ve kitleler üzerindeki etkisini

---

[199] Bu radyolardan başlıcaları, *"Genç Radyo, Kent FM, Power FM, Number One, Radyo Tek, Süper FM, Best FM ve Show Radyo"*dur.

[200] 15 Mart 1993 tarihinde Ulaştırma Bakanı Yaşar Topçu'nun imzasıyla Valiliklere gönderilen genelge kapsamında 500'den fazla özel radyonun yayınına son verilince, *"Radyomu İstiyorum"* kampanyası düzenlenmiş; aralarında dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in de olduğu kararı protesto edenler, araçlarının antenlerine siyah kurdeleler bağlayarak, tepki göstermişlerdir. Tepkiler neticesinde de yasak, kısa sürede kaldırılarak, radyolar eskisinden de hızlı yayılmaya başlamışlardır.

yitirmemiş; zira, 17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen Yalova depremini TRT Kurumu yayın kuruluşlarından önce ilk olarak bir amatör radyo haber vermiştir.

2000'li yıllardan itibaren de hızla artan teknolojik gelişmeler sonucu yayıncılık, bilgisayar ve telekomünikasyon endüstrileri arasındaki duvarlar yıkılmaya başlamıştır. Söz konusu gelişmelerle birlikte artık kullanıcılar kendilerine sunulan içeriğe bağlı kalmak zorunluluğundan kurtulmuşlardır. Günümüzün televizyon, internet gibi iletişim teknolojilerine rağmen radyo, belirli bir hedef kitleye hitap ederek, konumunu korumaya çalışmaktadır.

Radyonun Türkiye'deki gelişiminin anlatıldığı bu kısım, 1980'li yıllara kadar incelenmiş olup, 1980 sonrası radyo alanında televizyon yayıncılığı da dâhil edilerek yapılan hukukî düzenlemelere, televizyonun Türkiye'deki gelişiminin anlatıldığı bölümde detaylıca yer verilecektir.

3.2. Televizyonun Tarihçesi

İnsan yaşamının önemli bir parçası haline gelen, parlaklığı, göz kamaştırıcılığıyla herkesi etkisi altına alan televizyon, hemen her şeye nüfuz eden önemli bir güç durumundadır. Günümüz radyo ve televizyon sektöründe yaşanan gelişmelere geçmeden önce, gerek kapsama alanı, gerek izleyici sayısı ve gerekse programların niteliği bakımından geçmişten günümüze büyük gelişmeler gösteren televizyonun dünyada ve Türkiye'de nasıl geliştiğine değinmek gerekmektedir.

3.2.1. Televizyonun dünyadaki gelişimi

19. yüzyılın başında elektriğin bulunmasıyla başlayan buluşlar dizisi, 20.yüzyılın ilk yarısında televizyona kadar ulaşmış; televizyonun kitle iletişim aracı olarak toplum yararına kullanılması, radyodan 15-20 yıl kadar sonra gerçekleşmiştir. Radyonun ortaya çıkışından sonra, kısa sürede bir kitle iletişim aracı hüviyetine bürünmesiyle birlikte sesin iletilebilir hâle gelmesi, görüntünün de iletilebileceği yönünde fikirlerin doğmasını sağlamıştır.

Televizyonun ortaya çıkışında tek bir buluşla sınırlı kalınmayıp, zaman içerisinde birbirini destekler nitelikte yapılan farklı buluşlar, televizyon yayınlarının başlaması ve gelişmesinde rol oynamıştır. Televizyon tarihine buluşları ile geçen başlıca isimler ise May, Nipkow, Farnsworth, Baird ve Zworykin'dir. Bilim adamları deneylerini sürdürürlerken sanatçılar da eserlerinde televizyon düşüncesini ortaya koymuşlardır. Jules Verne'nin çağdaşı Albert Robida'nın Resim 3.1'de görülen eseri, televizyonun ön habercisi olarak kabul edilmektedir. Eserde, Faust'un bir oyunu televizyonda izlenmektedir.

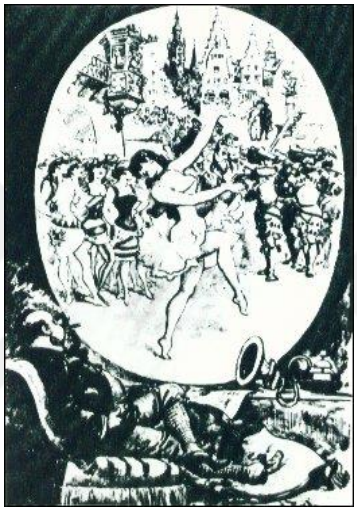

Resim 3.1. Fransız sanatçı Albert Robida'nın 1869 tarihli bir resmi[201]

Televizyonla ilgili ilk teknik buluş, İrlandalı telgrafçı Andrew May tarafından 1873 yılında yapılmıştır. May, ışık dalgalarının elektrik akımına çevrilebildiğini, selenyumun elektriğe karşı olan direncinin de güneş ışığında azaldığını bulmuştur. 1884 yılında Alman bilim adamı Paul Nipkow ise, resimleri dönerken tarayabilen *"Nipkow diski – döner disk"* adını verdiği görüntüyü bir yerden başka yere aktaran ilk aracı yapmış; ancak mekanik yöntemle taranan görüntülerin net olmaması, görüntünün elektronik yöntemlerle taranması gerektiğini ortaya koymuştur. Telefotoğrafın mucidi Arthur Korn'un 1907'de Paris Gazetesi L'Illustration'da yayınlanan *"Uzaktaki görüntüler, sinematografın*

[201] İnternet: *The Invention of Television: The Early Pioneers*. Web: http://www.teletronic.co.uk/pioneers.htm adresinden 14 Aralık 2014'te alınmıştır.

görüntüleriymiş gibi ekranlarda görülebilecek (...)" şeklindeki sözü, televizyonun en az yüz yıllık bir proje olduğunun kanıtıdır[202].

Modern televizyonun mucidi olarak adlandırılan ve o dönem Pittsburgh Westinghouse laboratuvarlarında çalışan Rus asıllı elektrik mühendisi Wladimir Zworykin, 1923 yılında tamamen elektronik bir televizyon sisteminin patentini alan ilk kişidir. Bu sistemde kullandığı ikonoskop (iconoscope) adını verdiği, ortasında kamera tüpü bulunan ve görüntünün elektronik yöntemle taranmasını sağlayan aracı 1924'te geliştirerek, elektronik tarama ile ilk görüntü yayınını gerçekleştirmiştir. Nesnelerin bu araç kullanılarak, hızlı bir şekilde satır satır taranması, insan gözünde sürekli bir resim geçiyor algısı oluşturmuştur. Televizyonun başlangıcı olarak kabul edilen 26 Ocak 1926'da İskoç bilim adamı John Logie Baird, Londra'daki laboratuvarında bilim adamlarından oluşan bir heyete saniyede 28 satırla 12,5 kare tarayarak ilk gösterisini[203] gerçekleştirmiş; böylece hareket eden görüntü ilk kez televizyonda izlenmiştir. 1930'da Philo Farnsworth, yaptığı elektronik tarama denemeleri sonucunda alıcı ile verici arasında etkili bir senkronizasyon sağlayarak, vericiden verilen görüntü sinyallerinin elektromanyetik dalgalar aracılığıyla daha net izlenebildiğini keşfetmiştir[204].

ABD'de deneme şeklindeki ilk televizyon yayınlarına 1920'li yıllarda başlanmış, fakat ilk düzenli televizyon yayınları, İngiltere'de BBC tarafından 1936'da Londra'da Alexandra Palace'ta kurulan televizyon stüdyosunda, ABD'de ise Dünya Fuarı'nın 1939 yılındaki açılışında Başkan Roosevelt'in görüntü ve sesinin NBC tarafından yayınlanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Fransa 1936'da, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) 1937'de, Almanya ise 1938'de televizyon yayınlarına başlamıştır. Yayınlar, alıcı sayısının azlığı nedeniyle geniş bir izleyici kitlesine ulaşamamış olsa da II. Dünya Savaşı'na kadar sürmüştür. Savaş süresince yapılamayan televizyon yayınları, 1945 yılından sonra hızla yayılmaya başlamış; ABD, SSCB ve çeşitli Batı Avrupa ülkelerinde de

---

[202] Barbier, F., Lavenir, C.B. (2001). *Diderot'tan İnternete Medya Tarihi*. (Çev. K. Eksen). İstanbul: Okyanus Yayın. (Eserin orijinali 1996'da yayımlandı), s. 257.

[203] Baird, laboratuvardaki dev ışıkların ısısına dayanamadığı için ilk televizyon çekiminde spiker yerine *"vantrolog kuklaları"*nı kullanmıştır. Diğer bir deyişle ilk televizyon spikeri *"vantrolog kuklaları"*dır. (Kaptan, Ş. (2008). *Radyo ve Televizyonda Program Yapalım, Nasıl Mı?*. Ankara: Sobil Yayıncılık, s.51).

[204] Şahin, *a.g.e.*, s.39-40; Rigel, N. (1991). *Elektronik Rönesans*. İstanbul: Der Yayınları, s.21-25; Uyguç, Ü. (1987). *Televizyon Programcılığı (Ders Notları)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayını, s.3; Özdoğan, A. (2005). *Dünyada Radyo-Televizyon Siyaset Kesişmesi*. İstanbul: A Yayıncılık, s.176-177; Aziz, *a.g.e.*, s.46-48.

gelişimini sürdürmüştür[205]. Başlangıçta televizyondan yalnızca yüksek gelir grubuna mensup olanların yararlanabileceğine inanılırken, televizyon cihazı üretimi ve izleyici sayısı kısa sürede artmıştır. Hatta 1948 yılında Business Week dergisi, savaş sonrası televizyon satışındaki önemli artışı, *"yoksul insanların en son ve en pahalı lüksü"* olarak adlandırarak, o yılı televizyon yılı ilân etmiştir[206]. Teknik imkânların artmasıyla evlerin çatılarında televizyon antenleri yükselmeye başlamış; gündelik hayat televizyona göre ayarlanır hâle gelmiştir. Bu durum, sinemanın popülerliğinin azalmasına ve sinemaya giden kitlelerin televizyonlara yönelmesine neden olmuştur[207]. Televizyonun kullanılmaya başlandığı ilk yıllarda yalnızca ekranda görülen fotoğraf ve resimler üzerine konuşmalar yapılırken; radyodaki haber programları, skeçler, yarışmalar daha sonra televizyona uyarlanmıştır. Broadway'de sahnelenen tiyatro oyunlarının televizyonda yayınlanmasını Hollywood'un eski filmlerini televizyonlara satması izlemiştir.

Televizyon yayınları, önce karasal yayıncılık (terrestrial) yapılmak suretiyle siyah-beyaz (monochrome) başlamıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, televizyon yayıncılığı ve tekniği alanındaki bu hızlı gelişim sonucunda, 1954 yılında ilk renkli televizyon icat edilmiş, 1960 yılında seri üretimine geçilmiştir[208]. Renkli televizyonların geniş kitleler tarafından kullanılması ise, ancak 1960'lı yıllarda mümkün olmuştur. İzleyicilere sunulan görüntülerin renkli olması, gönderilen iletilerin beraberinde daha gerçekçi bir niteliğe sahip olmalarını sağlamıştır. ABD ve Japonya'da kullanılan ve dünyanın ilk renkli televizyon sistemi olan NTSC (National Television System Committee) sistemi, yalnızca bu ülkelerde üretilen televizyon alıcılarıyla renkli yayın alabilirken, İngiltere ve Batı Avrupa ülkelerinde PAL (Phase Alternation Line) sistemi, Fransa, SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerinde ise SECAM (Sequential Couleur á Memoirè) sistemi kullanılıyordu.

---

[205] Bıyıklı, *a.g.e.*, s.146; Barnouw, *a.g.e.*'den aktaran Çiftci, *a.g.e.*, s.9; Pekman, C. (1997). *Televizyonda Özelleşme, Avrupa'da Yayımcılığın Değişim Süreci*. (1. Basım) İstanbul: Beta Yayınları, s.4; Serdar, *a.g.e.*, s.54; Aziz, *a.g.e.*, s.49-50.

[206] Briggs ve Burke; *a.g.e.*, s.253.

[207] İçel, *a.g.e.*, s.354; 1953 yılında Başkan Eisenhower günlüğüne, *"Eğer yurttaşların canları sıkılıyorsa dışarı çıkıp bir dolara bilet almak yerine evlerin oturup televizyon seyretmek daha ucuz ve daha konforlu hale gelmektedir"* diye yazmıştır. Aynı yıl içerisinde düzenlenen kraliçe Elizabeth'in taç giyme törenini de İngiltere ve Amerika'da yaklaşık 20 milyon insan televizyondan takip etmiştir (Briggs ve Burke; *a.g.e.*, s.254-255).

[208] Toraman, C. (2006). *Türk Hukukunda Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Haklarının İhlâli ve Korunması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.26; Aziz, *a.g.e.*, s.52-53.

Avrupa ülkelerinde televizyon yayıncılığı, uzun yıllar kamu hizmeti anlayışıyla yapılmış; televizyon yayınlarının havadan iletimini sağlayan frekansların kamuya ait olduğu görüşünden hareket edilerek, yayınlar kamu adına, devlet tarafından yürütülmüştür. BBC, TRT Kurumu gibi kamu hizmeti yayıncılığı esasına göre sürdürülen yayıncılık anlayışında, devletin vatandaşlarının eğitim ve kültür düzeylerini yükseltme hedefi, program içerikleri belirlenirken ön plânda tutulmuştur. ABD'de ise ticarî yayıncılık anlayışı doğrultusunda başlayan televizyon yayınlarında, yine aynı görüşten hareketle, frekanslar, kamu adına ticarî kanallara kiralanarak, içerik ticarî kanalların daha fazla reklâm alıp kâr etmeleri esasına göre şekillenmiştir. Yayıncı kuruluşların hedef kitleyi eğlendirerek ekrana bağlama hedefi doğrultusunda, her iki yayıncılık anlayışında da hedef kitlenin en düşük ortak paydasına hitap edilerek, toplumdaki en düşük ortak zevk, kültür ve ilgi paydası yakalanmaya çalışılmıştır.

Renkli televizyon yayınlarının başlamasıyla birlikte televizyon kanallarında artış olmuş; yayın süreleri uzamaya, yayın türleri de artmaya başlamıştır. Kablolu televizyon (cable television), uydu (satellite) yayınları ile sayısal-karasal yayıncılığa (digital video broadcating-terrestrial) geçilmesiyle beraber televizyonun kitle iletişimindeki önemi daha da artmıştır[209]. Kitle iletişim teknolojisindeki gelişmelere ve dünyadaki liberalleşme akımlarına paralel olarak, radyo ve televizyon yayıncılığındaki devlet tekeline de son verilmiştir. Yeni düzende Devlet, bu alanda hukukî düzenleme yapma, izin (lisans) verme, lisansı yenileme, verdiği izni geri alma, denetleme, kamu hizmeti ve kamu yararı amacının güdülüp güdülmediğini izleme gibi görev, amaç ve işlevleri üstlenmektedir[210]. 90'lı yıllardan itibaren değişen ve gelişen küresel televizyon yayıncılığında da yeni iletişim altyapılarına yapılan yatırımlar artmış; yeni veri ve haberleşme hizmetlerinin sunumu yapılabilir hâle gelmiştir.

Televizyonun farklı ülkelerde, değişik amaçlarla kullanıldığını, yayın politikalarının da bu amaçlar doğrultusunda oluşturulduğunu belirten İngiliz iletişim araştırmacısı Brian Groombridge'e göre televizyon, ABD'de de diğer işlevlerinden ziyade satış aracı olması bakımından önemlidir. Eski Sovyetler Birliği'nde daha çok yönetimin

[209] 1965'te uzaya fırlatılan ilk ticarî haberleşme uydusu olan Early Bird uydusu televizyon yayıncılığında yeni bir dönem başlatmış; uydular üzerinden ticarî televizyon yayıncılığı ise 1972'de uzaya gönderilen ilk ticarî jeosenkron (geosynchronous/yere eşzamanlı) iletişim uydusu olan Anik-A1 üzerinden 1973 yılında başlamıştır.
[210] Çiftci, *a.g.e.*, s.10.

sesi olmak için kullanılmış; Hollanda'da, ülkenin ideolojik bölünüşünü yansıtmakta; İskandinav ülkelerinde ise daha fazla hürriyet sağlayacağı bir işleve sahiptir[211]. Yani farklı ülkelerdeki medya politikaları, iktidar çevrelerinin isteği doğrultusunda şekillenmektedir.

Özetle; televizyon yayınları, dünyada 1930'lu yıllarda başlamış, 1930-1945 yılları arasında gelişimini sürdürmüş, 1960 yılına kadar olgunluk dönemini geçirmiş ve 1960 yılından sonra gelişimdeki altın çağını yakalamıştır. 1980-2000 yılları arasında haberleşme uydularının hâkim olduğu bir ortamda sınırötesi yayınlar başlamış; 2000'li yıllarda ise internet yayıncılığı ile birlikte analog yayıncılığın dezavantajları olan sinyal zayıflığı, görüntü ve ses kalitesinin düşüklüğü gibi sorunları ortadan kaldıran, aynı zamanda interaktif hizmetlerden yararlanma imkânı sağlayan sayısal-karasal yayıncılık dönemine geçilmiştir.

Radyo yayıncılığının aksine, televizyon yayıncılığı ülkelerin gelişmişlik seviyelerine paralel bir gelişme göstermiştir. Televizyon yayıncılığı, ABD ve gelişmiş Avrupa ülkelerinde birbirine yakın tarihlerde başlarken, gelişmekte olan ülkelerde ancak 1970'li yıllarda uygulanabilmiştir. Bu da ülkelerinin tamamına yayın yapmaya başlayan ve teknolojik gelişmeler içerisindeki ABD ve Avrupa televizyonlarının aksine Türkiye ve pek çok benzer durumdaki ülkeyi, onları taklit eder ve onların ürettiklerini tüketir konuma düşürmüştür.

3.2.2. Televizyonun Türkiye'deki gelişimi

Türkiye'de televizyon, radyonun aksine diğer dünya ülkelerinden çok sonra başlayabilmiştir. Bu durumun çeşitli nedenleri bulunmaktadır: Türkiye'nin engebeli bir araziye sahip oluşu, televizyon şebekesinin kurulmasını zorlaştırmış; yayın istasyonu ve alıcı cihazların ciddi maliyet gerektirmesi nedeniyle de yatırım yapılması ancak İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı[212] içerisinde uygun görülmüştür.

Televizyon yayıncılığının geçirdiği aşamalara bakıldığında ise, dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi yayınların önce devlet tekelinde başladığı, teknolojik atılımların

[211] Groombridge, B. (1995). *Televizyon ve İnsanlar-Demokratik Katılım Açısından Medya*. (Çev. İ. Şener). İstanbul: Der Yayınları. (Eserin orijinali 1972'de yayımlandı), s.14.
[212] İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, televizyonun bir eğitim aracı olarak değerlendirileceğini ve televizyon yayınlarının büyük halk kitlelerine ulaştırılması amacını gütmüştür.

neticesinde devlet tekelinin yıkıldığı ve ticarî amaçlı özel yayıncılığın başladığı görülmektedir. Çalışmanın bu Bölümünde söz konusu aşamalara değinilmektedir.

3.2.2.1. Televizyon yayıncılığının ilk yılları (1949-1970)

Türkiye'de televizyonla ilgili ilk çalışmalar, 1949 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) bünyesinde Yüksek Frekans Tekniği Bilim Dalı öğrencilerine uygulamalı eğitim vermek amacıyla başlatılmıştır. 1952 yılında Hollanda'daki Philips şirketinden satın alınan bir ikonoskop, bir film gösterme aygıtı, ses ve resim için 2 vericiden oluşan araçlar, Yüksek Frekans Tekniği Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Mustafa Santur ve ekibi tarafından montajları tamamlandıktan sonra ilk yayın, 9 Temmuz 1952 tarihinde yapılmıştır. İTÜ uzunca bir süre haftanın belirli gün ve saatlerinde yayınlarını sürdürmüş; öğrencilere verilen mezuniyet tezleri aracılığıyla da televizyonun teknik gelişimine katkıları sağlanmıştır[213].

Türkiye'de radyonun gelişiminin anlatıldığı kısımda da belirtildiği üzere, 1961 Anayasasının 121. maddesinde yer alan hükümler çerçevesinde, Türkiye'deki radyo ve televizyon yayınlarının özerk bir yayıncılık anlayışı içinde, bir kamu kuruluşu çatısı altında toplanması öngörülmüştür. 359 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle de 1 Mayıs 1964'te TRT Kurumu kurulmuş ve Türkiye'de radyo ve televizyon istasyonları kurma ve işletme hakkı Kanunla TRT Kurumu'na verilmiştir. TRT Kurumu televizyon yayınlarıyla ilgili ilk plânlı dönem ise Kurum bünyesinde Televizyon Daire Başkanlığı'nın kurulması ve başına Mahmut Tali Öngören'in getirilmesiyle başlamıştır.

TRT Kurumu tarafından yapılacak olan televizyon yayınları ile ilgili ilk ciddi çalışmalar ise 1964 yılında başlatılmış; altyapının hazırlanması için alınan teknik personel, eğitilmek üzere Almanya'ya gönderilmiştir. Almanya'dan alınan ekipmanlarla 1966 yılında Ankara'da ilk kapalı devre televizyon yayınlarına başlanmış; TRT Kurumu'na ait ilk deneme yayını[214] Almanya'nın yardımıyla kurulan TV Eğitim Merkezi aracılığıyla 31

---

[213] Yengin, H. (1994). *Ekranın Büyüsü, Batıda Değişen Televizyon Yayıncılığının Boyutları ve Türkiye'de Özel Televizyonlar*. İstanbul: Der Yayınları, s.67; Rigel, *a.g.e.*, s.142.

[214] Deneme yayını, 5 kanaldan yayın yapan Ankara Televizyonu spikeri Nuran Emren'in açılış anonsu ve Ankara Televizyon Müdürü Mahmut Tali Öngören'in açış konuşmasıyla başlamış ve ilk haber bülteni, saat 20.00'de Zafer Cilasun tarafından okunmuştur. Hava durumu, çizgi film ve Türk inkîlap tarihini anlatan belgesel yayınından sonra, saat 20.50'de kapanış anonsu ve İstiklal Marşı ile yayın sona ermiştir (Tamer,

Ocak 1968'de Ankara'da yapılmıştır. Altyapı yetersizliği, teknik imkânsızlıklar, uzman kadroların nerdeyse yok denecek kadar az olması, yayınların zor koşullarda yapılmasına neden olmuştur. Kısa yayın saatlerine rağmen deneme yayınlarında çoğunluğu yerli yapımlar olmak üzere Alman ve Fransız yapımlara da yer verilmiştir.

Televizyon yayıncılığına başlanıldığı yıllarda, dünyanın pek çok ülkesinde renkli televizyon yayıncılığına geçilmiş olmasına rağmen Türkiye'nin yayıncılığa siyah-beyaz televizyon teknolojisiyle başlaması, Avrupalı televizyon ihracatçısı şirketlerin yararına olmuştur. Zira, o dönemde Avrupa'da kullanılmayan monochrome televizyon teknolojisi, Türkiye'ye uzunca bir süre, oldukça pahalıya satılmıştır. Türkiye, Batılı ülkelerin stoklarını eritirken, pahalı bir yatırım yaparak maddi kayba uğramıştır.

3.2.2.2. Devlet tekeli (TRT) döneminin ilk yılları (1970-1980)

İTÜ tarafından sunulan yayıncılık hizmeti, 30 Ağustos 1971'de imzalanan protokolle TRT Kurumu'na bırakılmış; böylece televizyon yayınlarında devlet tekeli dönemi başlamıştır. Televizyon vericileri büyük bir hızla ülke geneline yayılmış; TRT Kurumu-İTÜ işbirliği ile İstanbul'dan Ankara ve İzmir bağlantılı yayına başlanmıştır. 1972'de televizyonda yayınlanmaya başlayan reklâmlar, uzun yıllar süregelen tüketim toplumu yaratma çabalarına hizmet etmiştir. Avrupa Yayın Birliği'nin oluşturduğu şebeke aracılığıyla Münih Olimpiyatları'nı naklen yayınlayan TRT Kurumu, pek çok ilki (İlk gündüz yayınları, ilk yabancı dizi seslendirmesi, ilk yerli dizi[215] gibi) bu yıllarda gerçekleştirmiştir. 1974 yılı itibariyle de haftanın yedi günü yayın yapılmaya başlanmıştır.

Yine 1973 yılından itibaren insanları toplumsal ve siyasî sorunlardan uzak tutabilmeyi sağlayan araçlardan birine dönüşen televizyon ekranlarında *"Uzay Yolu, Görevimiz Tehlike, Kaçak vb."* dış kaynaklı dizilere yer verilmiştir. O yıllarda kitlelerin yerine konuşmaya başlayan bu tür diziler, ekran başında gereğinden fazla vakit harcamaya başlayan izleyenlerin herhangi bir sorununa çözüm getirmediği gibi dünyada olup biten ve hayatlarını etkileyen pek çok gelişmeye karşı duyarsızlaşmalarına neden olmuştur.

E.C. (1983). *Dünü ve Bugünüyle Televizyon*. İstanbul: Varlık Yayınları, s.50; Cankaya, *a.g.e.*, s.32; Kaptan, *a.g.e.*, s.53).

[215] Yıldız Kenter ve Şükran Güngör'ün rol aldığı Türk televizyonlarının ilk yerli dizisi olan *"Hayattan Yapraklar"*da günlük yaşamda karşılaşılan sorunlar ele alınmıştır (Cankaya, Ö. (2003). *TRT Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: 1927-2000*. (1. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.129).

Devletin tek kanallı televizyonu olarak yayın yapan TRT Kurumu, siyasî etkilere ve üst düzey yöneticilerinin yayıncılık anlayışına göre değişen yayın politikalarının egemenliğinde bir yayın kurumu olmayı sürdürmüştür. Bu dönemde toplumun sorunlarını irdeleyici programlar, rejim aleyhtarı, ülke ve millet bütünlüğünü sarsıcı yayınlar olarak nitelendirilmiştir[216]. Öte yandan *"kamu hizmeti yayıncılığı"* ilkesi doğrultusunda yayınlarını sürdüren TRT Kurumu, 1970'li yıllarda toplumun beğenisini, günlük alışkanlıklarını, giyim-kuşamını, kısacası kültürel yapısını doğrudan etkilemiş; televizyon odaklı misafirlik dönemi başlamıştır. Evlerin doğal ve davetsiz konukları haline gelen televizyon yıldızları[217], 1960'lı yılların istenildiği zaman görülen popüler sinema yıldızlarının yerine geçmiştir[218].

Henüz 1970'li yıllarda renkli yayına geçilebilecekken, başlangıçta alınan yanlış bir karardan[219] dolayı yayınlar, siyah-beyaz olarak başlamış; maddi ve nakdi kayba uğrandığı gibi renkli yayınlara da ancak 1984 yılında geçilebilmiştir. İlk renkli televizyon yayınlarının kapsama alanı, ülkenin %10'u, nüfus olarak ise %20'si oranında olmuştur[220]. Uzunca bir süre tek kanallı yayın yapan TRT Kurumu bünyesinde, 5. Beş Yıllık Kalkınma Plânında da öngörüldüğü üzere, elindeki imkânları kullanarak 1986'da kültür kanalı olarak İkinci Kanal (TRT 2); 1989 yılında Üçüncü Kanal (TRT TV-3) ile Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) içinde yer alan illere yönelik TRT GAP yayınları; 1990'da da Avrupa'ya yayın yapacak olan TRT-INT ile eğitim kanalı TV-4 yayına başlamıştır.

2016 Ocak ayı itibariyle ise TRT; *"TRT-1, TRT GAP, TRT Spor, TRT-Avaz, TRT Çocuk, TRT Kurdî[221], TRT Türk, TRT Müzik, TRT Belgesel, TRT El Arabia, TRT Haber,*

---

[216] Akbulut, N.T. (2005). Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının Dünü-Bugünü. C. Bilgili. (Derleyen). *Medya Eleştirileri (Toplumsal Etkiler)*. İstanbul: Beta Yayınları, s.281.

[217] Haber spikerleri Zafer Cilasun, Çetin Çeki, Erkan Oyal, Tuna Huş, Jülide Gülizar, Ülkü Kuranel, Aytaç Kardüz gibi isimler, dönemin Yeşilçam yıldızlarından popüler hale gelmişlerdir (Kayador, V. (2004). TRT'nin 40 Yılı. *Bilim Ütopya Dergisi*. S:120, s.57).

[218] Özgen, *a.g.e.*, 2008, s.99.

[219] TRT Kurumu, 1964 yılında stüdyoda kullanması gereken ekipmanı satın almak yerine Almanya tarafından hibe edilen ekipmanları ve sistemi kullanmayı tercih etmiştir.

[220] Aziz, *a.g.e.*, s.205.

[221] TRT 6 adıyla 25 Aralık 2008'de test yayınına başlayan Kanal, 1 Ocak 2009'da TRT Kurumu'na bağlı olarak normal yayınına başlamıştır. Kürtçenin Kurmanci ve Sorani ağızları ile Zazaca yayın yapmakta olan kanalın adı, 10 Ocak 2015 tarihinde ise TRT Kurdî olarak değiştirilmiştir (İnternet: *TRT Kurdî*. Web: http://tr.wikipedia.org/wiki/TRT_Kurd%C3%AE adresinden 7 Haziran 2015'te alınmıştır).

TRT Diyanet, TRT HD, TRT Okul" olmak üzere 14 televizyon kanalı, 3 uluslararası radyo, 5 ulusal radyo, 5 bölgesel radyo, 3 kent radyosu ile dünyaya yayın yapmaktadır[222].

3.2.2.3. Gelişen iletişim teknolojilerinin yol açtığı kaos dönemi (1980-1993)

1980'li yıllarda dünyada neo-liberal politikaların ağırlık kazanmasıyla küreselleşme ile sonuçlanacak ulus ötesi kapitalist *"yeni dünya düzeni"*nin ilk adımları atılmıştır. Türkiye dâhil pek çok ülkede devletin piyasaya müdahalesini öngören *"Keynesyen yaklaşım"* yerine *"Fridman'ın serbest piyasa ekonomisi modeli"* geçerlilik kazanmaya başlamıştır[223]. Televizyon yayıncılığı anlayışı da özelleşme sürecinin yol açtığı dönüşümden etkilenerek, toplumu tüketici olmaya yönlendirme çabalarının araçlarından biri haline gelmiştir. Söz konusu yayıncılık anlayışı, Pekman'a göre daha önce kamu hizmeti yayıncılık anlayışının içerisinde bulunmayan *"kâr ve rekabet"* gibi kavramların ön plana çıkması şeklinde, yine uluslararasılaşma ile küresel rekabetin yayıncılık üzerinde etkin bir rol oynamaya başlaması ve yayıncılığın giderek bir *"hizmet"* olmaktan çıkarak *"iş"*e dönüşmesi çerçevesinde tarif edilmektedir[224].

Kapitalist düzenin tüketim ve davranış kalıpları, Türkiye'de de toplum tarafından benimsenerek, taklit edilmiş; televizyonda yayınlanan yabancı eğlence programları, film ve diziler aracılığıyla kapitalist ideolojiyi içeren Batı'nın kültür kalıpları empoze edilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda hızla gelişen uydu teknolojisinin getirdiği yenilikler, Türkiye'ye de yansımış; yayın süreleri ve geliştirme politikaları artmış, dünyadaki gelişmeler takip edilerek renkli yayıma geçilmesine karar verilmiştir. 21 Mart 1984 tarihinde de Ankara Gölbaşı Yer İstasyonu'ndan Intelsat uydusu ile yurt dışına ilk

---

[222] TRT Yönetim Kurulu tarafından TRT Türk ve TRT Avaz kanallarının birleştirilerek daha geniş bir coğrafyaya hitap edebilmesine yasal zemin oluşturmak amacıyla 10 Kasım 2015 tarihinde alınan karar kapsamında 8 Aralık 2015 tarihinde TRT Yönetim Kurulu tarafından TRT Türk ve TRT Avaz kanallarının *"Türk-Avaz"* şeklinde birleşmesi kararı kesinleştirilerek, ilgili dairelere hazırlıklarını tamamlamaları talimatı verilmiştir. TRT Genel Müdürlüğünden yapılan aynı açıklamada, İngilizce haber kanalı *"TRT World"*ün de en kısa sürede yayın hayatına başlayacağı belirtilmiştir (İnternet: *TRT'nin iki kanalı birleştiriliyor*. Web: http://www.kanalahaber.com/haber/medya/trtnin-iki-kanali-birlestiriliyor-274234/ adresinden 19 Aralık 2015'te alınmıştır).

[223] Cankaya, *a.g.e.,* s.72; ABD'li iktisatçı Milton Friedman, vergi politikasının bir ekonomik yönetim aracı olarak kullanılmasına karşı çıkmış ve kamunun ekonomideki rolünün kısıtlanması gerektiğini ifade etmiştir. Britanyalı iktisatçı John Maynard Keynes ise, döneminde büyük ölçüde devlet eliyle yürütülmekte olan kamusal hizmetlerin piyasa koşulları içerisinde verilmesi gerektiğini söylemiş; bu amaçla, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi, eğer bu gerçekleştirilemiyorsa da piyasa kurallarına göre işletilmesini yani, ticarîleştirilmesini savunmuştur.

[224] Pekman, *a.g.e.,* s.1.

televizyon yayını yapılmıştır. Yabancı menşeli çok sayıda kanal da Türkiye'de izlenmeye başlanmıştır.

Uydu teknolojilerinin bir kolu olarak gelişen kablolu televizyon yayıncılığı ise, PTT Genel Müdürlüğü tarafından Ankara'da 1988 yılının sonlarında gerçekleştirilmiştir. Uzun yıllar tek kanaldan, sonrasında 2. ve 3 kanal yayınlarını izleyenler, düşük bir abone ücreti ödeyerek, aynı anda 30'a yakın yabancı televizyon kanalını izleme fırsatını elde etmişlerdir. Bu da kısa zaman içerisinde yoğun ilgi görmesini ve hızlı bir şekilde yaygınlaşmasını sağlamıştır[225]. Şebekenin genişletilmesiyle birlikte Ankara'nın yanı sıra İstanbul, İzmir, Adana, Bursa, Konya, Gaziantep, Kayseri gibi illerde de izleyiciler, belirli bir ücret karşılığında yerli ve yabancı kanalları izleme imkânına kavuşmuşlardır.

Türkiye'de radyonun gelişiminin anlatıldığı kısımda da belirtildiği üzere, yayıncılık alanında devlet tekelinin devamını sağlayan 1982 Anayasasının radyo ve televizyon yayıncılığı ile ilgili 133. maddesi[226] ile 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, mevzuatta bu dönemde yapılmış en önemli iki düzenlemedir. 2954 sayılı Kanunda bugüne kadar pek çok değişiklik yapılmış; ilave ve eksiltmeler olmuştur. Kanunun nihaî haline, çalışmanın EKLER Bölümünde, EK-2'de yer verilmiştir.

Öte yandan, Türkiye'de özel televizyon yayıncılığına geçiş süreci, farklı tartışmalara sebep olmuştur. Gelişen teknolojinin sunduğu sınırötesi imkânlar ile Anayasa ve 2954 sayılı Kanunda uydu yayınlarının statüsünü belirleyen herhangi bir hükmün bulunmaması, belirsizliği daha da arttırmıştır. Dönemin yöneticilerinin Anayasa ve ilgili Kanunlarda düzenleme yapmak yerine TRT Kurumu vericilerinin PTT'ye devrini sağlayan 3517 sayılı Kanunu çıkartması konuyu daha da karmaşık hâle getirmiştir. Zira, muhalefet partisinin başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesi, Anayasanın 133. maddesinin 1. fıkrasındaki *"radyo ve televizyon istasyonları ancak devlet eliyle kurulur ve idareleri bir*

---

[225] Vericilerin o günlerde TRT'den alınarak PTT'ye devredilmiş olması, PTT'nin Ankara Gölbaşı'nda kurduğu uydu yer merkezine gelen yayınları alarak, kablo ile hanelere ulaştırmasını sağlamıştır. Bunun üzerine harekete geçen RTYK, yayınların Anayasaya aykırı olduğundan yola çıkarak, durdurulması istemiyle mahkemeye başvurmuş; ancak mahkeme, RTYK'yı haksız bulmuştur (Aziz, *a.g.e.*, s.206).

[226] **m. 133:** *"Radyo ve televizyon istasyonları ancak devlet eli ile kurulur ve idareleri bir kamu tüzel kişiliği hâlinde düzenlenir. Kanun, (...) her türlü radyo ve televizyon yayınlarında tarafsızlık ilkesini gözetir"*. Anayasanın 133. maddesinin yayınlarda Devlet tekelini öngören hükümleri, 08/07/1993'te kabul edilen 3913 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir. Özel radyo ve televizyonların kurulmasını, çıkarılacak kanun çerçevesinde serbest bırakan yeni hükme, *"Devlet Tekelinin Kaldırılmasından Sonra Çoğulcu Sisteme Geçiş"*in anlatıldığı ilerleyen kısımlarda değinilecektir.

kamu tüzel kişiliği hâlinde düzenlenir" hükmü ile 2954 sayılı Kanunun 4. maddesinin (a) bendinde yer alan *"radyo ve televizyon verici istasyonlarının kurulması işletilmesi, yayınların düzenlenmesi ile yurt içine ve yurt dışına yayın yapılması devletin tekelindedir"* hükmüne aykırılıktan iptal kararı vermiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın da bizzat eleştirdiği iptal kararı sonrasında TRT Kurumu vericileri ve personeli, PTT'den devredilemediği için hukukî bir boşluk meydana gelmiştir.

Çanak antenler vasıtasıyla yabancı yayınların Türkiye'de izlenmeye başlanması, belediyelerin görevleri arasında olmamasına rağmen dev çanak antenler kurarak halka yabancı yayınları izlettirme yarışına girmesi, yukarı da da belirtilen PTT'nin kablolu yayın aracılığıyla bu yayınları abonelere ulaştırma girişimi, TRT Kurumu yayın tekelinin delindiğinin bariz göstergeleri olmuştur.

Türkiye'de kanunî düzenlemeler oluşturulmadan başlanan özel televizyon yayıncılığının ilk adımını 7 Mayıs 1990 tarihinde Liechtenstein'dan yayın yapmaya başlayan, Türkiye'nin ilk özel televizyonu *"Star 1"* atmıştır. Almanya'da kurulan Rumeli Holding sahibi Uzan Ailesi ve dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın oğlu Ahmet Özal ortaklığında İsviçre'de kurulan *"Magic Box Incorporation"* şirketinin uydu yayıncılığının durumuna ilişkin herhangi bir hükmün bulunmayışından ve Anayasadaki boşluktan yararlanarak yaptığı bu yayınlar, Eutelsat F5 uydusu kanalıyla yapılmıştır.

Aziz, durumun böyle olmadığını, söz konusu yayınların Türkiye'de hazırlanıp, uydu vasıtasıyla tekrar Türkiye'ye gönderildiğini, çalışanlarının tamamının Türk, yapım malzemesinin de Türk toplumuna ait olduğunu belirterek, bu niteliğiyle yayınları Türk kanunî düzenlemelerinin izin vermemesinden ötürü *"korsan yayın"* (piracy) olarak nitelendirmiştir[227]. Öte yandan Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın bu gelişmelerin hemen öncesinde yurt dışından Türkçe yayın yapılmasını engelleyen bir kural olmadığını, kanal kiralayanların Türkiye'ye yayın yapabileceklerini belirttiği açıklaması[228] dikkat çekicidir. Diğer bir deyişle Cumhurbaşkanı Özal, devlet tekelinin fiilen kırılmasına öncülük etmiştir.

Magic Box yayınları beraberinde pek çok tartışmaya yol açmış; Anayasa ve ilgili kanunlarda yurtdışından yapılan uydu yayınlarıyla ilgili bir madde olmadığını öne süren

[227] Aziz, *a.g.e.*, s.208.
[228] Yengin, *a.g.e.*, s.116.

görüşler ile Avrupa Konseyi kararlarına göre iki ülke arasında bir anlaşma yapılmadığı için hükümetin istediği an yayınları durdurabileceğine dair kimi hukukçuların düşünceleri çatışmıştır. RTYK, Devlet tekelini ihlâl ettiği gerekçesiyle Magic Box şirketi ile uydu transponderinin kiralanmasına aracılık eden PTT Genel Müdürlüğü aleyhine Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'na başvurmuş; ancak Savcılık, yayıncı kuruluşun Türk hukukuna bağlı olmadığına, PTT Genel Müdürlüğü'nün kiralama hizmetiyle ilgili de Türk hukuk kurallarının teknolojik gelişmelerle ilgili düzenleme eksikliği bulunduğundan dolayı kovuşturmaya yer olmadığına karar vermiştir.

1992 yılında ikinci bir kanal olarak, Teleon, ardından da Show TV ve Kanal 6 ile birlikte yerel yayın yapan çok sayıda televizyon kanalı kurulmuş; TRT Kurumu bünyesinde yetişmiş ve nitelikli çok sayıda yayıncı, yüksek meblağlar karşılığında özel televizyonlara transfer olmuşlardır. Özel televizyon ekranlarında yayınlanan birbirinden farklı, eğlence ve mizah ağırlıklı programlar, izleyenler tarafından büyük ilgi görmüştür. Yapılan yayınların kısa sürede ciddi bir kamuoyu desteği sağlamasının nedeni ise sansürlü ve ciddi devlet televizyonu yayıncılığının ardından denetimsiz ve düzensiz biçimde toplumsal zaaflara hitap eden bir yayın anlayışının benimsenmesidir.

90'lı yıllarla birlikte işadamı sıfatı taşıyan medya patronları, devletin imkânlarından geniş ölçüde faydalanmaya ve siyasî iktidarların yanında görülmeye başlamışlardır. Söz konusu işadamları, siyasî iktidarların kendilerine sunduğu kredi, teşvik vb. imkânlar sayesinde büyük sermayedarlara dönüşmüşlerdir. Yayıncılık açısından hukukî bir yaptırıma tâbi olunmaması, siyaset, medya ve ticaret üçgeninde cereyan eden gelişmelerin yozlaşmasına neden olmuş; bu durum yayıncılık kalitesine de yansımış ve pek çok etik ilke bu dönemde ihlâl edilmiştir[229].

[229] Özel televizyonculuğun ilk on yılında, yayıncı kuruluşların *"aile değerleri, örf ve âdetler, çocukların ve gençlerin ruhsal gelişimi"* gibi pek çok olguyu zedelediği ortamın vahameti, o yıllarda Suriyeliler tarafından da alay konusu edilmiş olup, Suriyelilerin galiz küfür edecekleri zaman, *"Ananı Türk televizyonunda gördüm"* şeklinde bir deyim kullandıkları görülmektedir (Batmaz, V. (2003). *Karartma: RTÜK Rütüklenemez*. İstanbul: Karakutu Yayınları, s.11-12).

3.2.2.4. Devlet tekelinin kaldırılmasından sonra çoğulcu sisteme geçiş (1993-2015)

Televizyon yayınlarıyla ilgili tüm bu gelişmeler yaşanırken, kanun çalışmalarına da başlanmış; 08/07/1993'te kabul edilen 3913 sayılı Kanun ile yayınlarda devlet tekelini öngören Anayasanın 133. maddesi değiştirilmiştir. Değiştirilen 133. madde[230] kapsamında radyo ve televizyon yayınlarındaki tekelci yapı kaldırılmış, özel radyo ve televizyonların kurulması, çıkarılacak yeni bir kanun çerçevesinde serbest bırakılmıştır. Bu değişiklik, ayrıca 1964 yılında *"özerk"* (autonomous) yapıda kurulan, 1971'de özerkliği kaldırılan, devletin tek yayın kurumu olan TRT Kurumu'nun 22 yıl sonra yeniden özerk yapıda olacağı hükmünü de getirmiştir.

Yasal dayanaktan yoksun olarak faaliyetlerini sürdüren televizyonların kanunî bir zemine oturtulması ise, 20/04/1994'te yürürlüğe giren 3984 sayılı *"Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun"*la birlikte mümkün olmuştur. 3984 sayılı Kanunun 5. maddesi kapsamında, radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek amacıyla, özerk ve tarafsız bir kamu tüzel kişiliği niteliğinde 9 üyeli *"Radyo ve Televizyon Üst Kurulu"* (RTÜK) oluşturulmuştur. 3984 sayılı Kanun, pek çok kez değişikliğe tâbi tutulmuşsa da ilga edilmesine yol açan 6112 sayılı *"Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun"*un çıkarıldığı tarihe kadar yürürlükte kalmıştır. 3984 sayılı Kanun, 2954 sayılı Kanunda bulunan pek çok yetkiyi de devralmış; böylece 2954 sayılı Kanun, artık yalnızca TRT Kurumunun kanunu olma niteliğini kazanmıştır.

Özel televizyonlar tarafından hazırlanan programlar ve habercilik anlayışı, beraberinde rekabeti doğurmuş; TRT Kurumu'nun da geçmiş yayıncılık anlayışını gözden geçirerek, çeşitli çabalar içerisine girmesini sağlamıştır. 2000'li yıllarla birlikte gerek TRT Kurumu, gerekse özel televizyon yayınları, büyük ölçüde piyasanın kontrolü altına girmiş; yayın içerikleri ve programlar, reklâm sektörü ile pazarın talep ve yönlendirmesi sonucu oluşturulmaya başlanmıştır. Diğer bir deyişle programlar, reklâmların arasına serpiştirilmiştir. Demokrasi anlayışından siyasete, bürokrasiden gündelik hayata ve popüler kültürün oluşumuna kadar toplum hayatının pek çok yönü etkilenmiş, kitlelerin televizyonla ilişkisi farklı boyutlarda gelişmeye başlamıştır. 2016 yılı Ocak itibariyle ise

---

[230] **m. 133:** *"Radyo ve televizyon istasyonlarını kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir (...) Devletçe kamu tüzel kişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzel kişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır"*.

Ülkemizde 221'i karasal (ulusal: 28 / bölgesel: 13 / yerel: 180), 373'ü uydu, 158'i kablo ortamında olmak üzere 752 lisanslı televizyon kuruluşu ile 967'si karasal (ulusal: 45 / bölgesel: 84 / yerel: 838), 107'si uydu, 7'si kablo ortamında toplam 1081 radyo kanalı bulunmaktadır[231].

3.3. Günümüz Radyo ve Televizyon Sektöründe Yaşanan Gelişmeler

Günümüzde hemen her ülkede görsel ve işitsel yayın hizmetlerinin yeniden yapılanma süreci geçirdiği söylenebilir. Sosyo-kültürel yaşam alanı içinde farklı yönleriyle etkin olarak yer alan medya hizmet sağlayıcılar, var olan kültürel alışkanlıkları hızla değiştirmektedir. Yine görsel ve işitsel yayın hizmetleri alanında yaşanan gelişmeler, toplumsal ve kültürel yaşamı, toplumsal ve kültürel yaşamdaki gelişmeler de görsel ve işitsel yayın hizmetlerini karşılıklı olarak, birbiriyle yakın ilişki içinde dönüştürmektedir.

Görsel-işitsel medya hizmetlerinin özellikle 90'lı yıllarda başlayan değişimi ve 2000'lerle birlikte yeni bir aşamaya vurgu yapan tartışmalar, insanoğlunun buna paralel değişen gündelik yaşam pratikleri, alışkanlıkları, inanç ve değerler sistemi ile ilişkilerinin de sorgulanmasını gerekli kılmaktadır[232].

Radyo ve televizyon yayıncılığı, genellikle hükümetlerin mülkiyetinde olmuş, onlar tarafından işletilmiştir; özel mülkiyete bırakılan alan ise her zaman sansürcülerin yakın takibinde olmuştur. ABD'de ise, en başından beri özel sektör tarafından gerçekleştirilirken, Batı Avrupa'da ve Türkiye'de ise kamu tekelleri aracılığı ile devlet tarafından gerçekleştirilmiştir. 90'lı yıllara kadar bu şekilde devam eden süreçte benimsenen *"kamu hizmeti"* anlayışı kapsamında bu alana yönelik kanun ve yönetmelikler çıkarılarak bir yayın politikası oluşturulmaya çalışılmıştır. 1 Mayıs 1964'te, özel yasayla (özerk) tüzel kişiliğe sahip olarak kurulan, 1972'deki anayasa değişiklikleriyle de (tarafsız) bir kamu iktisadî kuruluşuna dönüşen TRT Kurumu, Türkiye'de radyo ve televizyon yayıncılığını uzun yıllar tekelinde bulundurmuştur.

---

[231] Söz konusu sayılar, yapılan bilgi edinme başvurusu neticesinde 05/01/2016 tarihinde RTÜK'ten temin edilmiştir. RTÜK İzin ve Tahsisler Dairesi Başkanlığı'nın üst yazısı, EKLER Bölümünde EK-5'te sunulmaktadır.

[232] Özsoy, A. (2011). *Televizyon ve İzleyici*. (1. Baskı). Ankara: Ütopya Yayınevi, s.124-125.

1980'li yıllarda Avrupa'da, 1990'lı yıllarda da Türkiye'de televizyon yayıncılığındaki kamu tekelinin sona ermesiyle özel sektörün de yayıncılığa dâhil olduğu karma bir yapı ortaya çıkmıştır. Yayıncılık alanına girişi engelleyen düzenlemelerin kaldırılması, yatırımcıların bu alana yönelmesine neden olmuş; gerek Avrupa'da gerekse Türkiye'de ticarî televizyon yayın hizmeti sunan medya hizmet sağlayıcıların sayısı hızla artmıştır. Kamu yararından ziyade ticarî kaygılar güden ve kontrolsüz bir şekilde yayın yapmaya başlayan radyo ve televizyon istasyonlarının denetlenmesine yönelik ilk hukukî düzenlemeler de bu dönemde gerçekleştirilmiştir.

Aynı dönemde dünyada ekonomik ve siyasal alanda neo-liberal yaklaşımların güçlenmesi, kapitalist sistemin mücadele ettiği düşüncelerin temsilcisi olarak sunulan SSCB'nin ve bağlı ülkelerin dağılması, rejim değişiklikleri, dünyadaki yeni ekonomik, siyasî istikametin güçlenmesi ile paralellikler taşıyan *"deregülâsyon"* (kuralların kaldırılması/serbestleşme) kavramından iletişim alanında da söz edilmeye başlanmıştır.

1990'lı yıllardan sonra yaşanan gelişmeleri etkileyen önemli bir diğer gelişme ise, Ülkemizin 1959 yılında üyelik başvurusu yaptığı Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), bugünkü şekliyle AB ile süren kesintili bütünleşme sürecinin hız kazanması ve bu süreçte Birliğe uyum için yapılan yasa değişiklikleri içinde iletişim alanına yönelik düzenlemelerin de yer almasıdır.

Türkiye'de hükümetler, batılılaşmanın kurumsal bir göstergesi olarak belirlenen AB ile bütünleşme sürecinde birçok yasa değişikliğini Birliğe uyum koşulları çerçevesinde yaparken artık örnek alınan Batı yanında küresel boyutuyla *"denetleyen / kontrol eden"* bir Batı vardır. Türkiye'nin izlediği neo-liberal politikalar içinde Birliğin özellikle ekonomik anlamda belirleyici hâle geldiğini vurgulamak gerekir. Bu özelliğin bir sonucu olarak Birlik tarihinde tam üye olmadan Gümrük Birliği Antlaşması'nı ilk imzalayan ülke Türkiye olmuştur[233].

1980 sonrasında ise iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin etkisiyle örnek alınan Batı Avrupa'nın iletişim yapısı ve sistemleri değişmeye başlamıştır. Bu süreçte önce 1970'lerde önemli bir sıçrama yapan iletişim teknolojileri, 1990'larda nitel ve nicel

[233] Asker, A. (2010). Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde (1999-2005) Türkiye'nin Değişen İletişim Politikaları. *Yeditepe Üniversitesi Global Media Journal Dergisi*. C:1, S:1, s.3.

değişimler gerçekleştirmiş; iletişim alanında *"basın dönemi"*ni sona erdirerek, *"medya dönemi"*ni[234] başlatmıştır.

1970'lerde popüler olan modernleşme, 80'lerde popüler olan postmodernizmin yerini 90'larda küreselleşme almıştır. Gelişen iletişim teknolojileriyle birlikte hızla yayılan bilgi; ekonomik, siyasî, sosyal, coğrafi ve kültürel alanlarda küreselleşmenin hızlanmasına neden olmuştur. Küreselleşmenin oluşumunda itici bir güç oluşturan medyanın giderek artan etkinliği ile dünyayı saran iletişim ağları sayesinde yeni fikirler ve yeni değerler tüm dünyaya kolayca yayılabilmektedir[235]. Küreselleşme sürecinde yabancı yayın kuruluşları ile olan etkileşimin artması, yabancı tür ve formatların taklit edilmesi, bu kopyalanan formatların Türkiye'ye uyarlanarak, bir anlamda içine yerel unsurlar katılarak yeniden oluşturulma çabaları ve bu haliyle yayın hizmeti tür ve formatlarını da etkileyen melez (hibrit-hybrid) bir yapının ortalıkta dolaşması, süreçteki değişimin en önemli göstergeleri olarak öne çıkmaktadır[236].

Tekinalp, 1990'lı yıllarda medyaya karşı halkı bilinçlendirmek, sonuçta tecimsel medyayı devirip yerine demokratik katılımcılığa ve kültürel çoğulculuğa dayalı gerçek kamu medyasını kurmak amacıyla ABD'de Noam Chomsky'nin önderliğinde *"Immediast"* adlı bir eylem grubunun oluşturulduğunu aktarmaktadır. Görsel medya, ifade edilebilir olanın sınırlarını çok iyi çizerek, kendi çıkarlarının nerede yattığını kavrayıp ortalama insanın aptallığından yararlanmaktadır ve Chomsky'e göre, *"(...) bir yandan baskıcı mesajlarla halkı tutsak alır, öte yandan devlet etkinliklerinin ayrıntı ve boyutlarını demokratik süreçlerden ve halktan gizleyerek siyasal cinayetlere ve ihanete suç ortaklığı eder"*[237].

1990'lı yılların ikinci yarısında ise, artan medya hizmet sağlayıcı sayısı binlerle ifade edilmeye başlanmış, teknolojik gelişmeler (kablolu yayınlar, uydu yayıncılığı, dijital/sayısal yayıncılıkla birlikte gelişen sırasıyla plazma ve LCD TV, HDTV, 3DTV, 4K TV ve 8K TV teknolojileri[238]) sayesinde hem yayıncılığın kalitesi artmış, hem içeriği

---

[234] Kaya, R. (2009). *İktidar Yumağı*. (1. Baskı). Ankara: İmge Yayınevi, s.111.
[235] Büyükbaykal, C.I. (2014). *Küreselleşme ve Küresel Çağda Medya*. (1. Baskı). İstanbul: Derin Yayınları, s.90-91.
[236] Özsoy, *a.g.e.*, s.127-128.
[237] bkz. Ek-7/8: Tekinalp, Ş. (17.07.1995). Medya denetimi üzerine. *Cumhuriyet Gazetesi.*
[238] Söz konusu gelişmelerle ilgili güncel ve detaylı bilgi için bkz. Akyol, O. (2015). Televizyon Ekranının Değişimi. *Yeni Medya Çağında Televizyon*., S. Özel (Editör). İstanbul: Derin Yayınları, s.170-202.

değişmiş hem de izleyici daha geniş imkânlara kavuşmuştur. Geçmişte haber alma gereksinimlerini gidermek amacıyla akşam saatlerinde yayınlanan ana haber bültenlerini bekleyen izleyicilerin, artık zamanla yarışır hâle geldikleri gündelik hayatlarında ya televizyonlarını sürekli açık tuttukları ya da internet aracılığıyla yeni medya ortamlarında dünya ve ülke gündemlerinde olan bitenlerden anında veya çok daha kısa süreler içinde haberdar oldukları görülmektedir. Chomsky, Bourdieu de, 90'lı yılların televizyonunda hedeflenen unsurları şu şekilde aktarmaktadır:[239]

> *"90'lı yılların televizyonu, en geniş izleyici kitlesine ulaşmak için, televizyon izleyicilerine, paradigması talk-show, yaşam kesitlerinin, yaşantıların hiç saklısız teşhiri olan, çoğunlukla aşırılıklar içeren ve bir çeşit röntgenciliği ve teşhirciliği tatmine yarayan ham ürünler (esasen tıpkı, insanların, bir anlık görünürlüğe erişebilmek uğruna, sıradan seyirci olarak bile olsa katılmak için yanıp tutuştukları televizyon oyunları gibi) sunarak, bu beğenileri sömürmeyi ve şımartmayı hedeflemektedir".*

Ancak var olan hukukî düzenlemelerin söz konusu teknolojik gelişmelere ayak uyduramaması ve dünya genelinde uygulanabilir olmayışı nedeniyle *"elektronik sahtekârlık, vandalizm, müstehcenlik, mahremiyete saldırı"* gibi her geçen gün çeşitlenen, bu çağa özgü suçların ortaya çıktığını belirten Gültan, bu durumu şöyle ortaya koymaktadır:[240]

> *"Her türlü metin, görüntü, veri, bilginin internet aracılığıyla denetimsiz biçimde akışı, küresel ağlara bağlı kitlelerin karşı karşıya kaldığı bahsi geçen tehlikeleri bertaraf edecek teknolojik çözümlemelerin de herkes tarafından etkin olarak kullanılamaması, hukukun ise yeterince caydırıcı olmaması, ciddi bireysel ve toplumsal sorunlara neden olmaktadır".*

Nitekim, pek çok ülkenin görsel-işitsel medya mevzuatında ardı ardına yapılan değişiklikler de, hukukî boşluklardan kaynaklanan sorunları ortadan kaldırmaya yöneliktir.

---

[239] Bourdieu, P. (1997). *Televizyon Üzerine*. (Çev. T. Ilgaz). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Eserin orijinali 1996'da yayımlandı), s.54.

[240] İnternet: Gültan, S. (2003). *Toplumsal Açıdan Bilgi ve İletişim Çağı*. Web: http://inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/61.doc adresinden 5 Aralık 2013'te alınmıştır.

1990'lı yıllarla birlikte *"reyting"* kavramının da gerek iletişim doktrininde gerekse gündelik hayatımızda yoğun şekilde karşımıza çıktığı görülmektedir[241]. Reyting, belirli bir zaman dilimi ve demografik grup dâhilinde televizyonda dakika başına düşen ortalama izleyici oranını temsil etmektedir. Başka bir deyişle belirli bir programa ait birim zamandaki ortalama izleyici yüzdesini ifade etmekte; yani o anda ilgili programı izleyen sayısının toplam izleyen sayısına oranı olarak nitelendirilmektedir[242].

Televizyonlar arasındaki reyting yarışının çılgınlık düzeyine ulaştığını, öyle ki, izleyicilerin dikkatini çekmek adına yarışma programlarında at ve inek dışkısı yenildiğini[243], bir eğlence programında sunucunun konuklarının pantolonunu indirecek kadar ileriye gitiğini[244], hatta bazı televizyon programlarının cinayetlere neden olduğunu[245] aktaran Kayış'a göre, *"İzleyiciyi ekran başına bağlayabilmek için toplumun en marjinal, en müptezel kesimleri stüdyoları dolduruyor. Karısını satan muhabbet tellalları, uyuşturucu müptelaları, ensest ilişki kuranlar, kocasını aldatanlar, satanistler, katiller, sapıklar ve manyaklar ardı ardına arz-ı endam ediyor."*[246] Yılmaz da bazı televizyon kanalları marifetiyle sergilenen ve bir şekilde önlenmesi gereken televizyonun *"yozlaştırma"* ameliyesini şu sözlerle ortaya koymaktadır:[247]

---

[241] Önemli bir başka televizyon izleme ölçümü terimi olan *"izleme payı"* (share) ise, belli bir zaman dilimi içerisinde bir kanalın toplam izlemeden aldığı yüzde oranını temsil etmektedir. İzleme payı, izleme oranından farklı olarak, bir kanalın evrende var olduğu kabul edilen tüm izleyiciler içerisinde o anda televizyon izleyen kişilerin tamamından aldığı payı göstermektedir (Hatırnaz, B. (2007). *Reyting Gerçeği, Televizyon İzleme Ölçümleri ve Program Planlaması*. (1. Basım). Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım, s.22; Şahin, D. (2015). TV Yayıncılığında Reyting (Rating) Yapılanması. *a.g.e.*, S. Özel (Editör). s.90).

[242] Şahin, *a.g.m.*, s.90; Başal, B. (1998). *Medya Planlaması*. İstanbul: Çantay Kitabevi. s.61'den aktaran Hatırnaz, *a.g.e.*, s.20-21.

[243] 2006 yılında, önce Number One TV'de, daha sonra S'nek TV'de yayınlanan *"Mayday Mania"* adlı programda, aynı evi paylaşan altı kişinin, heyecan uğruna kendilerine çektirdikleri eziyetler işlenmiştir.

[244] ATV'de yayınlanan ve Mehmet Ali Erbil'in sunduğu, *"Ya Şundadır Ya Bunda"* adlı programda, 9 Haziran 2006 tarihinde meydana gelen olay sonrası, yayıncı kuruluşun, İstanbul Fikrî ve Sınaî Haklar Hukuk Mahkemesi'ne başvurarak, sunucu ve yapım şirketine açtığı manevî tazminat davası sonucunda, 04/10/2013 tarihinde Yargıtay 11. Dairesi tarafından, E. 2013/11800, K. 2013/17444 sayılı kararı ile yerel mahkemenin kararı onanmış ve Erbil'in televizyon kanalına 75 bin TL manevî tazminat ödemesine karar verilmiştir. Söz konusu olayın yazılı basındaki yansımaları da çalışmanın EKLER kısmında (EK-7/9-10) sunulmuştur.

[245] Detalı bilgi için bkz. İnternet: TV programı yüzünden kız kardeşini öldürdü. Web: http://www.milliyet.com.tr/tv-programi-yuzunden-kiz-gundem-2207685/ adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır; bkz. Ek-7/11: 'Kadının sesi' kana bulandı. (18 Mayıs 2005). *Sabah Gazetesi*.

[246] Kayış, S.N. (2007). *Tanrım, Reytingimi Koru!*. (1. Basım). İstanbul: Güncel Yayıncılık, s.7-8. Aynı yıllarda Flash TV'de yayınlanan *"Acı Umut"* adlı programda, bir karı-koca diyaloğunda yer alan ahlâka mugayir ifadeler, televizyon eleştirmeni Yüksel Aytuğ tarafından *"televizyonun çivisinin çıktığı an"* olarak nitelendirilmiştir. Söz konusu diyalog için bkz. Ek-7/12: Aytuğ, Y. (9 Kasım 2007). Televizyonculuğun çivisinin çıktığı an. *Sabah Gazetesi*.

[247] bkz. Ek-7/13: Yılmaz, M.N. (11 Şubat 2005). Bazı TV yayınları üzerine. *Hürriyet Gazetesi*.

"Ekranlarımız kan revan içinde. Çocuklarımız eli tabancalı katillere özendirilmekte. Aile mahremiyeti 'orta malı' haline getirilmiş. Gelinler ortak bir yaşamdan seçiliyor. Bir evin içinde aylarca süren beraberliklerden, duygu harmanlamalarından 'modern eşleştirmeler' yapılıyor. Çiftlik evlerinde müşterek hayatlar yaşanıyor. Dinî ve ahlâkî değerler, âdetler, gelenekler, görenekler eğlence adı altında topluma sunulan bu 'yoz kültür'ün hedefi haline getirilmiş, üst üste darbelerle parçalanıp yok edilmek isteniyor. (...)".

Bütün bu durumlar, radyo ve televizyon yayınlarının denetiminin ne derece elzem olduğuna delâlettir.

Zira, televizyonu bir ticarî yatırım aracı olarak değerlendiren özel radyo ve televizyon kanalları, Machievelli'nin *"başarıya ulaşmak için her türlü yolun mubah olduğu yaklaşımı"*na uygun olarak, programlarını ne şartta olursa olsun izleme oranlarını ve dolayısıyla reklâm gelirlerini arttıracak şekilde hazırlamakta ve planlamaktadırlar. Kitle iletişim araçlarının amacının, izleyicilerin görsel veya işitsel olarak ilgisini çekmek ve bunu sürdürmek olduğuna dikkat çeken McQuail'e göre, bunu yaparken güttükleri ekonomik amaç, izleyicilerden kâr elde etmek; dolaylı amaç ise, izleyicilerin ilgisini reklâmcılara satmaktır[248].

İzleyicilerin, televizyon endüstrisinin birer edilgen işçisi olduğunu savunan ve televizyon karşısında bir yandan da reklâmcılar için mesai yaptıklarına dikkat çeken Mutlu'ya göre, *"Bu mesainin ücreti ise, televizyon programlarının sağladığı haz, doyum, korku, keyif, gülmece, eğlence, oyalanma, kaçma, öğrenme ya da her neyse işte odur"*[249]. Benzer şekilde Cheviron da, iletişim piyasasında görülen aşırı ticarîleşme nedeniyle televizyonun, bireyleri düşünen değil de tüketen fragmanlara dönüştürdüğünü belirtmektedir[250].

Avrupa ve Türkiye'de televizyon yayınlarının ticarîleşmesi ve özelleşmesiyle birlikte izleyiciler ve medya hizmet sağlayıcılar arasındaki ilişkinin izleyici ölçümü

[248] McQuail, D., Windahl, S. (1997). *Kitle İletişim Modelleri*. (Çev. K. Yumlu). Ankara: İmge Yayınları. (Eserin orijinali 1993'te yayımlandı), s.70.
[249] Mutlu, *a.g.e.*, 1999, s.88-89.
[250] Cheviron, *a.g.e.*, s.43.

araştırmaları yoluyla kurulması sayesinde *"izleyici ölçümü"*[251] (audience masurement) önemli bir sektör haline gelmiştir. Bu güçlü sektörün bir ürünü olan reytingin, izleyici ve endüstri arasında sembolik bir ilişki kurulmasını sağladığını belirten İlhan, reytinglerin olumsuz etkileri hakkındaki en genel varsayımlardan birinin ise, televizyon programcılığının kalitesi üzerindeki zararlı etkiler olduğunu aktarmaktadır[252].

Özel medya hizmet sağlayıcıların piyasaya adım atmasıyla daha fazla reklâm yayınlamaya duyulan ihtiyaç, beraberinde yayıncı kuruluşlar arasındaki reyting rekabetini ve izleyici ölçümü araştırmalarını Türkiye'de de ortaya çıkarmıştır. Ölçüm araştırmalarıyla ilgili Şahin, *"araştırmaların objektif olmadığı hakkındaki iddialar ile panel ailelerin adres listelerinin elden ele dolaşması gibi çok ciddi delillerin Türkiye'deki izleyici ölçümleri işinin tarafsızlığına, doğruluğuna ve güvenilirliğine gölge düşürdüğünü"* belirtmektedir[253].

Nitekim, 2009-2011 yılları arasında yaşanan kargaşa dönemiyle birlikte ortaya çıkan zaruret nedeniyle, Devlet tarafından 2012 yılında ölçüm sistemine müdahale edilmiştir. RTÜK tarafından çıkarılarak, 17/10/2012 tarih ve 28444 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren *"Yayın Hizmetlerinin İzlenme ve Dinlenme Oranı Ölçümlerinin Yapılmasına ve Denetlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"* kapsamında mevcut sisteme olabildiğince az müdahale edilmeye çalışılmış; ölçümlerin yapılmasına ilişkin usul ve esaslar, ölçümlerin denetimine ilişkin usul ve esaslar ile yaptırımlara dair hükümler[254] belirlenmiştir.

---

[251] İzleyici ölçümü, bir bölgeyi/ülkeyi temsil etmek üzere seçilen örneklemin (aile bireylerinin) televizyon izleme davranışlarını ölçümlemek üzere yapılan araştırmadır (Şahin, *a.g.m.*, s.89). Ülkemizde televizyon izleme ölçümleri, deneklerin belirlenmesi amacıyla yapılan saha araştırmasının ardından, alıcı cihazlarında *"peoplemetre"* adlı ölçüm sistemi bulunan denek grubundan gelen verilerin raporlaştırılması sonucu gerçekleştirilmektedir. bkz. Ek-7/14: Aytuğ, Y. (11 Eylül 2004). Kim bu Reyting Hazretleri?. *Sabah Gazetesi Günaydın Eki.*

[252] İlhan, *a.g.e.*, s.58-59.

[253] Şahin, *a.g.m.*, s.89.

[254] Yönetmeliğin ölçümlerin denetimine ilişkin usul ve esaslara dair hükümleri, *"Organizasyonel yapı ve/veya araştırma şirketinin denetime ilişkin yükümlülükleri"* başlıklı 13. maddesi ile *"Üst Kurul denetimi"* başlıklı 14. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, *"Organizasyonel yapı, ölçümde kullanılan metodoloji, ölçüm sistemi, raporlama gibi sistemin tüm aşamalarının denetlenmesini içeren denetim sisteminin oluşturulmasından sorumludur. Bu amaçla, alanında uzman en az üç kişiden oluşan bağımsız ve tarafsız denetleme kurulu kurar. Organizasyonel yapı, denetime ilişkin raporlarını Üst Kurula sunar. Organizasyonel yapı ve/veya araştırma şirketi ayrıca, birinci fıkradaki denetimin yanı sıra, bağımsız bir kuruluş tarafından ölçümün tüm süreçlerinin yılda bir defa denetlenmesini sağlar ve bu kuruluşun hazırladığı denetim raporunu Üst Kurula gönderir. (...) Üst Kurul, ihtiyaç duyulması halinde veya kendisine intikal eden ihbar yahut şikâyet üzerine organizasyonel yapının ve/veya organizasyonel yapı vasıtasıyla araştırma şirketinin faaliyet ve işlemlerinin bu Yönetmeliğe uygun olup olmadığının tespiti için, dosya (belge) üzerinde ve/veya yerinde denetim yapabilir veya yaptırabilir."*

Yukarıda anlatılan izleyici ölçüm araştırmalarından ortaya çıkan sonuçlar çerçevesinde, televizyon yayıncılığını *"iki reklâm kuşağının arasını doldurmak"* olarak gören medya hizmet sağlayıcıların, yayın akışlarını reklâm kapasitelerini göz önüne alarak düzenledikleri ve reklâm verenler tarafından finanse edilen programlara öncelik verdikleri görülmektedir[255]. Bu noktada en büyük sorumluluğun reklâm verenlere düştüğü söylenebilir. Zira, çeşitli nedenlerle de olsa seviyesizlikle eleştirilen programlara yüksek izlenme oranlarına ulaşsalar dahi reklâm verilmemesi, programların 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinde belirtilen *"Yayın Hizmeti İlkeleri"*ne uygun şekilde yapılabilmesi sonucunu doğuracak ve program kalitesinin yükselmesine doğrudan katkı sağlayacaktır.

Teknolojik gelişmelerden önemli ölçüde etkilenen radyo ve televizyon yayıncılığının 90'lı yıllarla birlikte giderek değişen niteliği ile birlikte artık kullanıcılar kendilerine sunulan içeriğe bağlı kalmak zorunluluğundan kurtulmuşlardır. Bu gelişmeye ise, Avrupa Komisyonu'nun 1997'de yayınladığı Yeşil Raporu'nda (Green Paper) *"yöndeşme"* (convergence) adı verilmiştir[256].

Yöndeşme, mevcut iletişim teknolojilerinin yeni ürün ve hizmetleri ortaya çıkaracak şekilde birbirine yakınlaşmasını, birbirlerini içermesini, iç içe geçmesini ifade eden bir kavram olarak kullanılmaktadır[257]. Yöndeşme kavramı, temelde benzer hizmetlerin farklı iletişim şebekeleri aracılığı ile taşınabilmesi ve radyo, televizyon, bilgisayar, telefon gibi araçların bir araya gelmesi olarak da tanımlanmaktadır[258].

Pereira, yöndeşme kavramının bahsedilen teknik anlamının yanında ekonomik boyutuna da dikkat çekmektedir. O'na göre ekonomik yöndeşme, teknik yöndeşmenin bir uzantısı olarak teşebbüslerin değişik medya ürünlerini bir araya getirerek kapsam ve ölçek ekonomisine ulaşmak amacıyla birleşmeleri ve işbirliğine gitmeleridir[259].

---

[255] Duran, *a.g.e.*, 1999, s.20.
[256] Çaplı, B. (2002). *Medya ve Etik*. Ankara: İmge Yayınları, s.49-52.
[257] Çakır, V., Gülnar, B. (2007). Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Televizyon Yayıncılığına Yönelik Düzenlemeler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S:18, s.208.
[258] İnternet: European Commission. (1997). *Green Paper on the Convergence of the Telecommunications, Media and Information Technology Sectors, and the Implications for Regulation - Towards an Information Society Approach*. Web: http://ec.europa.eu/avpolicy/docs/library/legal/com/greenp_97_623_en.pdf adresinden 5 Aralık 2013'te alınmıştır.
[259] İnternet: Pereira, M.M. (2002). *EU Competition Law, Convergence, and The Media Industry*. Web: http://ec.europa.eu/competition/speeches/text/sp2002_016_en.pdf adresinden 5 Aralık 2013'te alınmıştır.

ABD'liler arasında yapılan bir araştırmada, insanların mobil uygulamalara televizyondan daha fazla zaman ayırdıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Şekil 3.1'de de görüldüğü üzere; 2013 yılında mobil uygulamalara günde ortalama 126 dakika, televizyona ise ortalama 168 dakika zaman ayrıldığı, 2015 yılına gelindiğinde ise bu rakamın televizyon için değişmediği, ancak uygulamalar için 198 dakikaya yükseldiği görülmektedir[260].

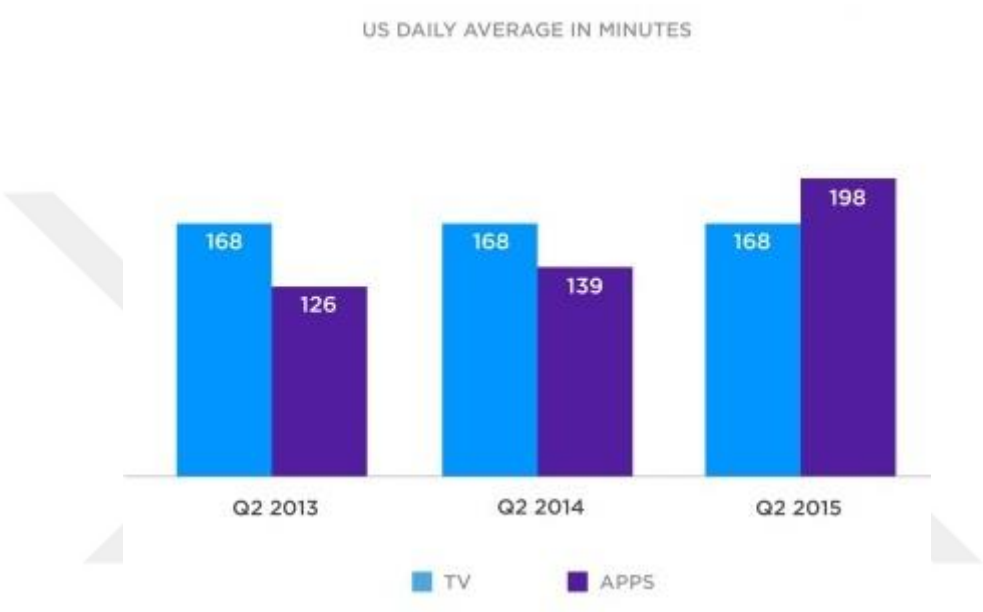

Şekil 3.1. Mobil uygulamalar ve televizyon karşısında geçirilen zaman[261]

Medya endüstrisinde yaşanan bu değişim ve gelişmeler sektörde yeni bir takım yoğunlaşma eğilimlerini de beraberinde getirmektedir. Günümüzde birçok alanda ekonomik girişimlerde bulunan büyük şirketler arasındaki birleşmeler, el değiştirmeler, ticarî anlaşmalar, iletişim sektöründe giderek tekelleşen, dev kuruluşların oluşmasına neden olmuştur. İletişim sektöründe tekelleşme ile kastedilen, az sayıda firmanın kitle iletişim araçlarının mülkiyetine sahip olması; küçük ve medya devleri karşısında güçsüz medya hizmet sağlayıcıların büyük tarafından kontrol altına alınmasıdır.

[260] bkz. EK-7/15: İnsanlar artık uygulamalara, televizyondan daha fazla zaman harcıyor. (19 Ekim 2015). *Hürriyet Gazetesi*.
[261] Kaynak: Flurry Analytics, US Department of Labor Statistics (İnternet: *U.S. Consumers Now Spend More Time In Apps Than Watching TV*. Web: http://techcrunch.com/2015/09/10/u-s-consumers-now-spend-more-time-in-apps-than-watching-tv/#.fkjjdxt:SNzk adresinden 11 Ocak 2016'da alınmıştır).

Kihtir ve Erbuyurucu, kapitalizmin dünya çapında yayılması olarak ele alınan küreselleşme sürecinde, medya endüstrisinde meydana gelen söz konusu değişimlerin *"tekelleşme ve çok uluslulaşma"* şeklinde görüldüğünü şu şekilde aktarmaktadırlar:[262]

> *"Tekelleşen çok uluslu medya yapılanmalarında editoryal bağımsızlık zarar görmüş, medyada üretilen ürünler şirket çıkarlarını desteklemeye zorlanmıştır. Genel eğilim apolitikleşme ve magazinleşme şeklinde olmuştur. Apolitik ve magazinel haber, program, dizi ve filmler tüketim kültürü adı verilen yeni bir kültür yaratmıştır. (...) tüketime dayalı Batı kültürü tüm dünya üzerinde egemen olarak diğer kültürleri silmeye başlamış ve böylece tek tip bir kültür yaratılma yoluna gidilmiştir."*

Dolayısıyla dünya genelindeki kitle iletişim araçlarının önemli bir kısmının yönetiminin belli başlı çok uluslu şirketlerde, Bagdikian'ın deyişiyle *"küresel köyün efendilerinde"*[263] toplandığı, bunların da bir *"küresel medya oligopolü"* oluşturdukları söylenebilir.

Tekelleşme bağlamında medyanın, demokrasileri yeryüzünün gelmiş geçmiş en mutlak totalitarizmi haline getirdiğine dikkat çeken Karaboğa'ya göre *"Tekelci yapıdaki medya ülkelerin değişmez gündem maddelerini belirlemekte, yoksul ve savunmasız kitleleri çıkarları için kullanabilmekte, bir yandan da sömürdüğü kitlelerin seslerini duyurduğunu iddia etmektedir. Birçok televizyon kanalında yayınlanan program içerikleri birbirlerine tıpatıp benzemekte, bu durum da çok seslilik yerine tek sesliliği beraberinde getirmektedir"*[264]. Pek çok ülke tarafından görsel-işitsel medyada tekelleşmeyi önleyici, ulusal medyaya yabancı sermayenin girişiyle ilgili kuralların belirtildiği hukukî düzenlemeler yapılmaktadır. Ancak bu noktada üzerinde durulması gereken husus, küresel birlikteliklerden uzak kalamayan, tekel konumundaki medya hizmet sağlayıcıların dahi sundukları hizmetlerin hazırlık ve sunum süreçlerinde kamu yararını ön planda tutarak, toplumsal sorumluluk ilkesiyle hareket etmeleri gerektiğidir.

---

[262] Kihtir, A., Erbuyurucu, A.G. (2013). Küreselleşme Çağında Medyanın Dönüşümü. *Uluslararası İletişimin Ekonomi-Politiği*. (1. Basım). İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi, s.201.
[263] Bagdikian, B.H. (1989). The Lords of the Global Village. *The Nation*. s.805-820'den aktaran Pekman, *a.g.e.*, s.95.
[264] Karaboğa, *a.g.e.*, s. 59-60.

Özetle, yayıncılık alanının yeniden düzenlenmesine gerek duyulmasının temelinde deregülâsyon süreci; dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanan küreselleşme ile birlikte pazar sisteminin liberalleşmesi; artan rekabet ve daha fazla izlenme oranına ulaşma talebi sonucu ortaya çıkan ticarî kaygılar; sayısal teknoloji ile televizyon yayıncılığının telekomünikasyon ve enformasyon teknolojileri ile yöndeşmesi; sektörler arası yatay ve dikey entegrasyonlar sonucu uluslararası ölçeğe yayılan tekelleşme bulunmaktadır.

Tüm bu gelişmeler sonucunda kural tanımaz, başına buyruk bir kimliğe bürünebilen medya hizmet sağlayıcılar, denetim yoksunluğundan kaynaklı güçlenerek, merkezi otoritelerin (medya sahibi, devlet) toplum ve bireyler üzerinde tahakkümünü meşrulaştırabilmekte; yine insanî ve toplumsal ilişkilere zarar verebilmektedir. Kuralların uygulanamaması, ortadan kalkması ya da yasal boşlukların oluşması neticesinde oluşan durum, görsel-işitsel medya hizmetlerinin düzenlenmesiyle birlikte denetlenmesi ihtiyacını doğurmaktadır.

4. DENETİM KAVRAMI, DENETİM TÜR VE METOTLARI İLE RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA DENETİM UYGULAMALARI

Radyo ve televizyon yayıncılığında denetim konusunun anlaşılabilmesi için öncelikle *"denetim"* kavramı, denetim tür ve metotları ile denetimin yararları ve varsa sakıncaları üzerinde durulmalıdır.

4.1. Denetim Kavramı

Türkçe Sözlükte denetim/denetleme (control/supervision/audit), *"bir görevin yolunda yürütülüp yürütülmediğini anlamak için yapılan araştırma, bakı, teftiş, murakabe, kontrol"* anlamına gelmektedir.

Denetim; düzen ve disiplin içerisinde sürmesi gereken işlemlerin şeffaflığını ve hesap verme sorumluluğunu arttırarak kurallara uygun hareket edilmesini sağlayacak olan önemli bir mekanizmadır. Atay'a göre ise denetim, *"önceden belirlenmiş politikalar, bu politikalara uygun kararlara göre belirlenen amaçlara ulaşma ve bu amaçlara ulaşmada yol gösterici bir kuvvetin var olmasını ifade etmektedir"*[265].

Denetim olgusunu bürokrasinin yaygınlaşması ve modern örgütlerin rasyonelleşmesiyle ilişkilendiren Weber, özellikle modern toplumlarda yaygınlaşan işbölümü ve hiyerarşinin denetimi zorunlu hâle getirdiğini belirtmektedir[266]. Zira, kamuda ve özel sektörde yürütülen hizmetlerin verimli, etkili ve kamuya yararlı bir biçimde yürütülmesi; idarenin (yönetim) de işlerinin plân ve programlara uygun ve verimli bir biçimde yürüyüp yürümediğinin denetlenmesi gerekir. Bu anlamda denetim, yöneticilerin temel görevlerinden birisidir.

Denetleme görevini yapan kişilere *"denetçi, denetmen, murakıp"* (auditor, supervisor) denmektedir. Denetim kavramı, sanayi devrimi sonrasında demokratik sistemlerin yerleşmesiyle bugünkü niteliğine kavuşmuş; kamu ve özel kurum ve

[265] Atay, C. (1999). *Devlet Yönetimi ve Denetimi*. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım, s.21.
[266] Tartanoğlu, Ş. (2012). Örgütlerde Denetim ve Gözetim. *Örgüt Sosyolojisi*., M. Zencirkıran (Editör). Bursa: Dora Basım Yayın, s.215.

kuruluşlarındaki iş hacminin artışı ve karmaşıklığa paralel olarak denetçinin işlev alanı da genişlemiştir.

Denetim kavramıyla eş anlamlı diğer bir kavram ise *"teftiş"*tir (inspection). Teftiş kelimesi, *"gözden geçirme, yoklama, süzme"* anlamına gelen Latince *"inspicere"*den gelmektedir[267]. Kamu hizmetlerinin kanunlara ve hizmetin gereklerine uygun olarak yapılıp yapılmadığını belirlemek amacıyla baş yönetici tarafından ya da onun adına görevlendirilen memurlarca (müfettiş gibi) yapılan denetim olarak ifade edilebilir. Genel anlamda teftiş ve denetim, gerek devlet daire ve teşkilatlarının, gerekse özel hukuk hükümlerine göre kurulmuş kurum ve kuruluşların kamu menfaati açısından kanun, tüzük ve yönetmelik hükümlerine göre çalışıp çalışmadıklarının tetkik edilmesidir. Denetim, teftişten daha kapsamlıdır.

Denetim ve teftiş kavramları günümüzde *"gözetim"* (surveillance) kavramıyla da ilişkilendirilmektedir. Bu itibarla gözetim kavramı üzerinde de durulmalıdır. Gözetimin bürokratik olmaktan öte sosyal denetimin bir aracı olduğuna dikkat çeken Lyon'a göre, *"Modern hükümetlerin doğumları, evlilikleri ve ölümleri kaydetmeye, modern işletmelerin çalışmayı izlemeye ve çalışanların ücret ve gelişmesinin doğru kayıtlarını tutmaya başlamasından bu yana gözetim yaygınlaşmaktadır"*[268].

Kişi ya da grupların iletişim ve/veya eylemlerinin sistematik izlemesi olarak da adlandırılabilecek modern toplumdaki gözetim mekanizmasını anlatmak için Foucault, *"Hapishanenin Doğuşu: Gözetim ve Ceza"* adlı eserinde mimar ve düşünür Jeremy Bentham'ın yeni bir hapishane modeli olarak tasarladığı ve *"Panopticon"* adını verdiği gözetim ve denetim mekanizmasını, modern zamanlardaki iktidarın işleyiş biçimini gözler önüne seren bir metafor olarak aktarmaktadır. Foucault'ya göre, iktidarlar geliştirdikleri göz tekniği ile bireyleri ve onların bedenlerini kontrol altında tutar ve disipline eder. Bu bakımdan *"panoptikon"*un, aynı zamanda gözleyene tam bir gözetleme olanağı sağlaması nedeniyle gücü temsil ettiği söylenebilir. Gözleyenin orada bulunma olasılığı bile gözlenenenin kendi kendisini kısıtlamasına ve denetlemesine yol açmaktadır. Gözlenenlerin kendi kendilerini denetler hâle gelmeleri, söz konusu yapının gücünün

[267] Avşar, B.Z., Demir, V. (2005). *Düzenleme ve Uygulamalarla Medyada Denetim*. Ankara: Piramit Yayıncılık, s.26.
[268] Lyon, D. (1997). *Elektronik Göz, Gözetim Toplumunun Yükselişi*. (Çev. D. Hattatoğlu). İstanbul: Sarmal Yayınevi. (Eserin orijinali 1994'te yayımlandı), s.17.

artmasına ve gücün sürekli olarak kendi kendisini yeniden üretmesini sağlamaktadır.[269]. Panoptikonun, hem denetim açısından hem de denetlenen açısından görmenin olanaklarını belirlediğini aktaran Hülür'e göre de, mahkûmların denetiminin, gören ama görülmeyen göz vasıtasıyla otomatik olarak sağlanması, disiplin toplumunda bireylerin boyun eğdikleri ancak *göremedikleri* iktidarın özgür taşıyıcıları olmalarıyla benzer bir işleyişe sahiptir. Her iki alanda da en azından görünürlük temelinde bir uyum ve denetim söz konusudur[270].

Gözetim ve gözetim toplumunun yaygınlaşması hadisesinin daha net anlaşılabilmesi amacıyla George Orwell'in *"1984"* adlı romanına değinmek gerektiğini belirten Tartanoğlu şunları aktarmaktadır:[271]

> *"Kitap, denetim ve gözetimin son derece fazla olduğu bir toplum tasvirine dayanmaktadır. Bireyler 24 saat gözetim altında tutulmakta, hareketleri devlet tarafından kısıtlanmakta, ne yapacakları ve nasıl konuşacakları dahi devletin koyduğu kurallar çerçevesinde belirlenmektedir. Orwell'in bu kitap ile literatüre kazandırdığı en önemli kavram 'Büyük Birader' olmuştur. Orwell bu kavramla, devletin denetleme ve gözetleme mekanizmalarını anlatmaktadır. Günümüzde dahi baskı ve denetim araçlarının etkinliğini anlatmak için 'Büyük Birader sizi gözetliyor' ifadesi kullanılmaktadır. Büyük Birader merkezi bir güç olarak her yerde, her şeyi gözetlemektedir. Ondan kurtulmak ve saklanmak mümkün değildir. Büyük Birader insanların davranış ve hareketlerini denetlemesinin yanı sıra insanların düşüncelerine de hâkim olmaktadır."*

Günümüzde toplumların gözetleyen ve denetleyen, görünmez bir iktidar ile karşı karşıya kaldığını, iktidarın gözünün her yerde olduğunu vurgulayan Yaşlı, Alan Moore'un çizgi roman serisinden sinemaya uyarlanan *"V for Vendetta"* adlı filmde de *"1984"*tekine benzer bir güvenlik toplumundan söz edildiğini şöyle aktarır:[272]

---

[269] Tartanoğlu, *a.g.m.,* s.220-221; İnternet: Tümürtürkan, M. (2010). Gündelik Hayatın Gözetimi: Panoptikon Toplumu. *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar Dergisi*. S:3, s.8. Web: http://www.ethosfelsefe.com/ethosdiyaloglar/mydocs/Ethos-7%20Gozetim.pdf adresinden 15 Ocak 2015'te alınmıştır.

[270] Hülür, H. (2009). Görme ve Söylemenin Mekanı Olarak Birey ve Denetim: Michel Foucault'da Işık ve Söz Rejimi. *EKEV Akademi Dergisi*. Y:3, S:38, s.121.

[271] Tartanoğlu, *a.g.m.,* s.221-222.

[272] bkz. Ek-7/16: Yaşlı, F. (17 Ekim 2013). Panoptikon, Big Brother, Rejimin Teminatı. *Yurt Gazetesi*.

"Tek parti ve tek adam diktatörlüğüyle yönetilen ülkede, her türlü muhalif odak bastırılmıştır, sokaklarda elleri sopalı rejim muhafızları dolanmakta, her yer kameralar aracılığıyla gözetlenmekte, mobil dinleme araçları evlerdeki konuşmaları dahi dinleyerek, rejime tehdit olabilecek cümleler sarf edenleri tespit etmeye çalışmaktadır. (...) Modern iktidar, kendisini görünmez kılmakta ama her şeyi izlemekte, böylelikle bireyler iktidar ve disiplin mekanizmalarını içselleştirerek ona göre hareket etmektedirler. Dolayısıyla 1984'te ve V for Vendetta'da anlatılan toplum modeli, bir kurgu ya da fantezi değil, yaşadığımız toplumun bir hakikatidir."

1980'lerden itibaren iletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda teftiş/gözetim/denetim gibi kavramların medya alanı da dâhil olmak üzere elektronik platformda da yansımaları görülmeye başlanmıştır. Avşar ve Demir'e göre, medya özelinde denetim, *"bir kitleye yönelik yayın, yayım vb. üzerinde, bir otorite tarafından yapılan ve bunları serbest bırakmak ya da yasaklamakla sonuçlanan ön incelemedir"*[273]. Medyada denetim olgusunu *"eşik bekçiliği"* (gate keepers)[274] ile bağdaştıran Parsa'ya göre ise habercilik bakımından muhabirler, kameramanlar, metin yazarları, redaktörler, araştırmacılar, yapımcı ve yönetmenler *"eşik bekçiliği"* kavramı içine girmektedirler. Kimi zaman haberlerin nesnelliğine zarar verip, kendi bakış açılarını katabilir, gerçekliği değiştirebilir veya alınan enformasyonu sınırlandırabilirler[275].

Görsel-işitsel yayıncılık, yazılı basından farklı olarak çok yoğun bir düzenleme ve denetime tâbi tutulmuştur. Söz konusu düzenleme ve denetim sadece teknik konulara, mülkiyet sınırlamalarına değil aynı zamanda yayın içeriğine de yöneliktir. Radyo ve televizyon yayımcıları kendi yayım düzeneklerini diledikleri gibi hazırlayacak, güncel siyasal, sosyal konuları kendi editoryal çizgilerine göre yansıtacak kadar bağımsız değildirler[276]. Yayın hizmetlerinin sunumunda denetim, iletişim hürriyetinin kullanılmasını kısıtlayıcı olmamalıdır.

---

[273] Avşar, Demir, *a.g.e.*, s.27.
[274] *"Gate keepers"* terimi, ilk kez iletişim kanalı içinde haberlerin akışını yöneten kimse ya da bir grup insanı tanımlamak üzere, Avusturyalı psikolog Kurt Lewin tarafından kullanılmıştır.
[275] Parsa, *a.g.e.*, s.122-124.
[276] Barendt, E. (1995). *Broadcasting Law (A Comparative Study)*. United States: Oxford University Press, s.32'den aktaran Yılmaz, H. (2006). *İdarenin Görsel-İşitsel İletişim Alanındaki İşlevi*. Ankara: İmaj Yayınevi, s.17.

Yukarıda da belirtildiği üzere idarenin işlem ve eylemleri ile kamu sektörünü ve özel sektörü değerlendirmek, verimliliği ve aksayan yönleri tespit etmek için çeşitli denetim tür ve metotlarına başvurulmaktadır.

4.2. Denetim Tür ve Metotları

Radyo ve televizyon yayıncılık alanının hukuk kurallarıyla düzenlenmesi öngörülmektedir. Öngörülen kurallara uygunluğun denetimi ise, farklı denetleme sistemlerinde, farklı denetim yöntemleri ile sağlanmaktadır. Denetim sistemleri, ülkelerin siyasî yapılarına göre değişmekte olup; *"otoriter teori, liberal teori, Sovyet medya teorisi, toplumsal sorumluluk teorisi, gelişme aracı teorisi ve demokratik-katılımcı medya teorisi"*, farklı denetim sistemlerini farklı siyasî yapılara göre açıklamaktadır.

Bu sistemlere bir sonraki bölümde daha detaylı biçimde değinilecektir. Durum değerlendirmesi ve aksayan yönlerin saptanması amacıyla başvurulan denetim yöntemlerini ise şu şekilde sıralamak mümkündür: (bkz. Şekil 4.1)

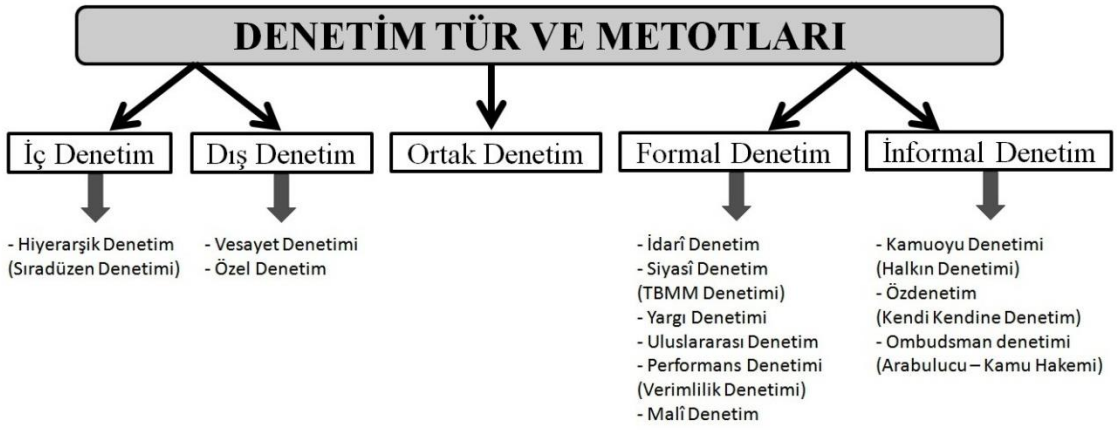

Şekil 4.1. Denetim tür ve metotları

4.2.1. İç ve dış denetim

Yönetsel denetim çeşitli biçimlerde yürütülür. Bir kamu kuruluşu, kendi kendini denetleyebileceği gibi, başka bir kamu kuruluşu tarafından da denetlenebilir. Kamu

kuruluşlarının kendi iç tasarruflarını denetlemesine *"iç denetim"* (idarî teftiş, iç teftiş), başka bir kamu kuruluşu tarafından denetlenmesine ise *"dış denetim"* denir[277].

İç denetim, 24/12/2003 tarih ve 25326 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 63. maddesinde *"kamu idaresinin çalışmalarına değer katmak ve geliştirmek için kaynakların ekonomiklik, etkililik ve verimlilik esaslarına göre yönetilip yönetilmediğini değerlendirmek ve rehberlik yapmak amacıyla yapılan bağımsız ve nesnel güvence sağlayan danışmanlık faaliyeti"* olarak tanımlanmaktadır. İç denetçiler tarafından yapılan bu faaliyetler, idarelerin yönetim ve kontrol yapıları ile malî işlemlerinin risk yönetimi, yönetim ve kontrol süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek yönünde sistematik, sürekli ve disiplinli bir yaklaşımla ve genel kabul görmüş standartlara uygun olarak gerçekleştirilir.

5018 sayılı Kanunun 68. maddesinde ise Sayıştay tarafından yapılacak harcama sonrası dış denetimin amacı, *"genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin hesap verme sorumluluğu çerçevesinde, yönetimin malî faaliyet, karar ve işlemlerinin; kanunlara, kurumsal amaç, hedef ve plânlara uygunluk yönünden incelenmesi ve sonuçlarının Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) raporlanması"* olarak ifade edilmiştir.

Dış denetimde denetimi yapan kuruluşun dışında yer alan kurumların ya da vatandaşların mevzuat hükümlerine uyup uymadıkları denetlenmektedir. Maliye Bakanlığı'nın teftişle görevli birimlerinin şirketler ve vatandaşların hesapları üzerinde yaptıkları vergi denetimleri dış denetim örneğidir. Dış denetimin bir başka türü de Devletin, özel denetim ve düzenleme kuruluşları arasında yer alan RTÜK, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu gibi kurullar[278] eliyle yürütmekte olduğu denetimdir.

---

[277] Gözübüyük, A.Ş. (2009). *Yönetim Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, s.365.

[278] Çizelge 4.1'den de görüleceği üzere, Türkiye ölçeğinde *"Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Enerji Piyasası Düzenleme ve Denetleme Kurumu (EPDK), Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), Kamu İhale Kurulu (KİK), Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF), Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu (TAPDK), Devlet Denetleme Kurulu (Anayasa m.108) ve Rekabet Kurumu"* da düzenleyici kurumlar arasında yer almaktadır. Bu kurumların her biri ayrı bir yasayla düzenlendiğinden doğrudan bir tanım veya yasayla hangi kurumların bu kapsama girdiğini belirleyen tek dolaylı norm, 5018 sayılı *"Kamu Malî Yönetim ve Kontrol Kanunu"*ndaki *"Düzenleyici-Denetleyici Kurum"* başlıklı ek listedir.

Anayasanın 160. maddesinde belirtildiği üzere Sayıştay da Devletin özel denetim kuruluşları arasında bulunmaktadır. Serbest rekabetin sürdürülmesine katkı sunmakla birlikte asıl kuruluş amaçları, kamusal yararın gözetilmesi olan söz konusu kurulların Türkiye'deki gelişim çizgisi, Çizelge 4.1'den izlenebilir.

Çizelge 4.1. Türkiye'deki üst kurullar[279]

Adı	**Düzenleme Alanı**	**Kuruluş Tarihi**
SPK	Sermaye Piyasaları	1981
Rekabet Kurumu	Rekabet Piyasaları	1994
RTÜK	**Radyo, Televizyon**	**1994**
BDDK	Bankacılık	1999
BTK	Telekomünikasyon	2000
EPDK	Elektrik, Doğal Gaz, Petrol	2001
Şeker Kurumu	Şeker Piyasası	2001
KİK	Kamu Mal-Hizmet Alımları	2002
TAPDK	Tütün, Alkol	2002

Bu ve benzeri kurumları düzenlemek için hazırlanan *"Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar Hakkında Kanun Tasarısı"*, 12/7/2004 tarihinde meclise gönderilmiş, ancak yasalaşmamıştır[280]. Söz konusu kurum ve/veya kurulların tamamı ayrı kamu tüzel kişiliklerinin yanı sıra bağımsız karar alabilmelerini sağlayacak güvencelere de sahiptir.

Bu noktada, denetleyici kuruluşların da denetime tâbi olup olmadıkları sorusu akla gelmektedir. Mülga 3984 sayılı Kanunun 9. maddesi, 15/5/2002 tarihli ve 4756 sayılı Kanunla değiştirilmiş ve RTÜK Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun denetimine tâbi tutulmuştur. Ancak bu hüküm, Anayasa Mahkemesinin 21/9/2004 tarihli ve E.:2002/100, K.:2004/109 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir. 10/7/2008 tarihli ve 5785 sayılı Kanunda yeniden düzenlenmesi suretiyle kanun koyucu, Üst Kurul'un Sayıştay'ın denetimine tâbi tutulacağını belirtmiştir (m.1). 6112 sayılı Kanunda da RTÜK'ün Sayıştay'ın denetimine tâbi tutulacağı hükmü korunmuştur (m.34/5). Yine, 5018 sayılı Kanunun 69. maddesine göre, Sayıştay da denetime tâbidir. Buna göre, Sayıştay'ın denetlenmesi, her yıl TBMM adına TBMM Başkanlık Divanı tarafından görevlendirilen ve

[279] Çapar, S., Turgut, K. (2010). Katılımcılık Bağlamında Düzenleyici Kurumlarda Yönetişim. *Türk İdare Dergisi*. S:469, s.68.

[280] İnternet: *Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar Hakkında Kanun Tasarısı*. Web: http://www.legalisplatform.net/hukuk_metinleri/D%C3%BCzenleyici%20ve%20Denetleyici%20Kurumlar%20Yasa%20Tasar%C4%B1s%C4%B1.pdf adresinden 29 Aralık 2015'te alınmıştır.

gerekli meslekî niteliklere sahip denetim elemanlarından oluşan bir komisyon tarafından, hesaplar ve bunlara ilişkin belgeler esas alınarak yapılır.

İç denetim, malî denetim ile personel işlemleri denetimini de içermektedir. İç denetimin en belirgin örneği *"hiyerarşi denetimi"*, dış denetiminki ise *"vesayet denetimi"*dir. Her iki denetim türü de aşağıda daha ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

4.2.1.1. Hiyerarşik denetim (sıradüzen denetimi)

Herhangi bir kuruluş içinde yer alan görevliler arasında bir sıradüzen, diğer bir deyişle *"ast-üst ilişkisi"* vardır. Görevlilerin kurum ve kuruluşunda ast ve üst (memur-amir) biçiminde örgütlenmesine hiyerarşi veya hiyerarşik yapılanma (silsile-i meratip) denilmektedir. Bir kuruluşta üstün ast üzerindeki denetimine *"hiyerarşik denetim"* denir[281]. Hiyerarşi kudretini, idarenin bütünlüğü ilkesinin gerçekleştirilmesinin temel araçlarından biri olarak nitelendiren Atay'a göre, *"Bu araç sayesinde ilgili birimler arasında uyumlu ve işbirliğine dayalı bir çalışma ve iç düzene ilişkin karar ve önlemlerin alınması sağlandığı gibi alınan kararlar ve uygulamaların hukukîliği ve hizmetin gereklerine uygunluğu da denetlenmiş olur"*[282].

Gözübüyük'e göre, hiyerarşi ilişkisi, üst'ün ast'a emir vermesi, ast'ı yönlendirmesi yetkisini içerir. Ast görevini yerine getirirken, başka bir deyişle işlem ve eylemlerde bulunurken, yalnız yasaları kendi anlayışına göre uygulamaz; üst'ün anlayışı ve yönlendirmesi doğrultusunda uygular. Üst'ün anlayışı, ast için bağlayıcı niteliktedir[283]. Yine Atay tarafından hiyerarşi yetkisinin *"emir ve talimat verme (instruction), iptal etme (annulation) veya yürürlükten kaldırma (abrogation), düzeltme ve değiştirme (reformation) veya astın yerine geçerek işlem tesis etme yetkisi (le pouvoir de substitution)"* şeklinde somutlaştığı aktarılmaktadır[284].

Hiyerarşi yetkisinin anayasal dayanakları, Anayasanın *"Görev ve Siyasî Sorumluluk"* başlıklı 112. maddesi ile *"Kanunsuz Emir"* başlıklı 137. maddelerinde yer

[281] Gözübüyük, *a.g.e.*, s.366.
[282] Atay, E.E. (2014). *İdare Hukuku*. (4. Bası). Ankara: Turhan Kitabevi, s.175.
[283] Gözübüyük, *a.g.e.*, s.366-367.
[284] Frier, P.L. (2001). *Précis de droit administratif*. Montchrestien, Paris, s.97-98 ile Rouault, M.C. (2004). *Droit Administratif*. (2ème édition). Gualino éditeur, Paris, s.93'ten aktaran Atay, *a.g.e.*, s.180.

alan düzenlemelerdir. Genel olarak üst'ün ast üzerindeki denetimi için, kanunî bir dayanağa ise gerek olmadığı söylenebilir. Zira, üst'ün astlarını denetlemesi, üst'ün yönetme görevi içindedir.

Hiyerarşik üstler, astları üzerinde hukuka uygunluk, yerindelik, verimlilik, ekonomiklik, etkililik, yönünden denetim yetkisine sahiptirler. Üstlerin astlar üzerinde atama, sicil verme, yükseltme, disiplin cezası uygulama ve hizmet yerini değiştirme gibi hiyerarşik yetkileri bulunmaktadır. Örneğin, medya hizmet sağlayıcılara parasal kaynağı sağlayan medya patronunun, genel yayın yönetmenini; genel yayın yönetmeninin, yapımcı ve yönetmeni; yönetmenin, çekim ekibini denetlemesi, bu denetime örnek olarak verilebilir. Ancak, hiyerarşik denetimde tarafsızlığın ne şekilde sağlandığına dair de ciddi tartışmalar bulunmaktadır. Malî kaygıların ön planda olduğu bir ortamda, söz konusu denetimin tarafgirliğe yola açabileceğini söylemek yanlış olmaz. Zira, medya hizmet sağlayıcıların etik kodları göz önünde bulunduran, tarafsız ve objektif yayıncılık anlayışıyla kamuoyunu oluşumuna yardımcı olan bir yayın amacı bulunmalıdır.

TRT Kurumu yayınları üzerindeki kontrol mekanizmasını da hiyerarşik denetime örnek göstermek mümkündür. TRT Kurumu'nda yayın hizmetinin, hazırlandığı andan yayın anına varan süreçte, bir sıradüzen içerisinde otokontrol yöntemleriyle denetlendiği bir ortamda son denetim de *"Yayın Denetleme ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı"*[285] tarafından yapılmaktadır. TRT Kurumu yayınlarının denetimiyle ilgili 2954 sayılı Kanunun *"Yayınların Denetimi"* başlıklı 31. maddesinde, *"Türkiye Radyo–Televizyon Kurumunun yayınlayacağı programların son denetimi, Genel Müdür adına ve Genel Müdüre doğrudan bağlı Yayın Denetleme ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı tarafından yapılır"* hükmü yer almaktadır. TRT Kurumu yayınlarının kurum içi ve kurum dışı denetimi, tezin 6. Bölümünde etraflıca işlenmektedir.

RTÜK bakımından ise farklı bir durum söz konusudur. Atay, RTÜK vb. düzenleyici, izin verici ve denetleyici kurulların ifa etkileri hizmetin doğası dolayısıyla, alacakları karar ve tesis edecekleri işlemler üzerinde hiyerarşi yetkisi kullanılamayacağını aktarmaktadır[286].

---

[285] *"Yayın Denetleme Kurulu Başkanlığı"* ibaresi, 11/06/2008 tarihli ve 5767 sayılı Kanunun 10. maddesiyle *"Yayın Denetleme ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı"* şeklinde değiştirilmiştir.

[286] Atay, *a.g.e.*, s.182.

4.2.1.2. Vesayet denetimi

Kamu hizmetlerinin tüm ülkede en iyi şekilde, dengeli biçimde yerine getirilmesi için yerinden yönetim kuruluşlarının, kendilerinin dışındaki, başka bir idarî kuruluş tarafından, kanunların verdiği yetki ve öngördüğü sınırlar dâhilinde denetlenmesine *"vesayet denetimi"* (trusteeship control) denir. Yer bakımından yerinden yönetim kuruluşları üzerinde vesayet yetkisi İçişleri Bakanı, mülki idare amirlerinden vali ve kaymakam tarafından kullanılmaktadır.

Gözübüyük'e göre, *"1982 Anayasası'nda da yer alan vesayet denetimi deyimi, iyi seçilmiş bir deyim değildir; günümüzde özel hukuktaki vesayetle bir ilişkisi yoktur. Bu tür denetim, yerinden yönetim kuruluşlarının yeteneksizliklerinden dolayı konmuş değildir. Bu denetim, daha çok, Devlet dışındaki kamu tüzel kişilerinin, Devlet tüzel kişiliği ile ilişkisini ve yönetimin bir bütün olarak uyumlu, kanunlara uygun bir biçimde çalışmasını sağlama amacına yöneliktir"*[287]. Kanımızca da söz konusu denetim, yerinden yönetim kuruluşlarının kamu kaynaklarını ne ölçüde etkili, verimli ve ekonomik kullandıklarının tespit edilip, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde ihmal ve terahi gösterilip gösterilmediğinin belirlenip önlenmesi açısından önemlidir.

Yerinden yönetim kuruluşları üzerinde merkezi idarenin denetim yetkisinin kapsamının, yerinden yönetim idaresinin tutum ve davranışlarının hukukîliğini ve yerindeliğini denetleme anlamında kullanıldığını belirten Atay ise, bu durumu şu şekilde aktarmaktadır:[288]

> *"Yerindelik denetimi ihtimalinde vesayet makamı yerinden yönetim idaresinin tutum ve davranışları üzerinde kendi görüşlerinin ön planda tutulmasını istemektedir. Hukukîlik denetiminde ise, merkezi idare yerinden yönetim idaresinden ancak hukuk kurallarının öncelikle dikkate alınmasını istemekte ve her halükârda hukuk kurallarına saygı gösterilmesi zorunluluğunu yerinden yönetimlere empoze etmektedir."*

[287] Gözübüyük, *a.g.e.*, s.368.
[288] Atay, *a.g.e.*, s.188.

Vesayet denetimini hiyerarşi denetiminden ayıran temel özelliğin ise, vesayet makam ve yetkilerinin kanunda açıkça gösterilmesi olduğunu belirten Atay'a göre "(…) hiyerarşik yetkinin kullanılmasında zamanı belirleme hususunda hiyerarşik amirin geniş bir takdir yetkisi söz konusudur. Buna karşılık vesayet makamları, vesayet yetkilerini ancak kanunda öngörülen durumların varlığında kullanabilirler."[289]

Vesayet denetimi, hiyerarşik denetimle birlikte Türk kamu yönetimini belirleyen Anayasal ilkelerden biri olan *"yönetimin bütünlüğü"* ilkesinin gerçekleşmesini sağlar. Yönetimin bütünlüğü ilkesiyle ilgili detaylı bilgi, idarî denetimin anlatıldığı bölümde verilmektedir.

4.2.1.3. Özel denetim

Dış denetimin başka bir biçimi de Sayıştay gibi özel denetim kurumlarınca yapılan denetimdir. Özellikle kamu yönetiminin malî yönden denetimi ile kamu iktisadî teşebbüslerinin denetimi Sayıştay tarafından yapılmaktadır[290].

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa 2011 yılında getirilen köklü değişikliklerden biri de *"özel denetim müessesesi"*nin kurulmasıdır. Herhangi bir ticarî kuruluşun iş ve işlemlerinden Kanunda sayılan bazı özel nitelikteki işlemlerle sınırlı olarak yapılan denetim ve raporlama faaliyetine *"özel denetim"* adı verilmektedir[291].

6102 sayılı Kanunun 207. maddesinde şu hüküm yer almaktadır:

> *"Denetçi, işlem denetçisi, özel denetçi, riskin erken saptanması ve yönetimi komitesi; bağlı şirketin, hâkim şirketle veya diğer bağlı bir şirketle ilişkilerinde hilenin veya dolanın varlığını belirtir şekilde görüş bildirmişse, bağlı şirketin her pay sahibi, bu konunun açıklığa kavuşturulması amacıyla, şirket merkezinin*

---

[289] Atay, *a.g.e.*, s.193.

[290] Kamu iktisadî teşebbüslerinin denetimi, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu (BYDK) tarafından yapılmakta iken 03.12.2010 tarihinde yürürlüğe giren 6085 sayılı Sayıştay Kanunu'nun Geçici 4. maddesi ile BYDK'nın personeli, araç, gereç ve her türlü taşınır ve taşınmaz malları ve bütçesi Sayıştay'a devredilmiş ve böylece denetleme yetkisi de Sayıştay'a geçmiştir.

[291] İnternet: Kayar, H. (2011). *Yeni Türk Ticaret Kanununda Özel Denetçilik Müessesesi*. Web: http://www.samden.com.tr/makale.php?id=155 adresinden 15 Mayıs 2014'te alınmıştır.

bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinden özel denetçi atanmasını isteyebilir".

Özel denetçi, yasada özel denetçi talebinde bulunma yetkisi tanınanların başvurusu üzerine, şirket merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesi tarafından atanmaktadır. Denetçi olabilecekler, denetçiliğe mani haller ve denetim hizmetlerinin verilebileceği maksimum süre ile ilgili hükümler ile denetçiliğe mani haller, Kanunun 400. maddesinde yer almaktadır.

Özel denetimin yapılmasının esasları ise 6102 sayılı Kanunun 441. maddesinde şu şekilde sıralanmıştır:

"Özel denetim, amaca yararlı bir süre içinde ve şirket işleri gereksiz yere aksatılmaksızın yapılmalıdır. Yönetim kurulu, şirketin defterlerinin, yazışmaları dâhil yazılarının, kasa, kıymetli evrak ve mallar başta olmak üzere, varlıklarının incelenmesine izin verir. Kurucular, organlar, vekiller, çalışanlar, kayyımlar ve tasfiye memurları önemli olgular konusunda özel denetçiye bilgi vermekle yükümlüdür. Uyuşmazlık hâlinde kararı mahkeme verir. Mahkemenin kararı kesindir. Özel denetçi, şirketin özel denetimin sonuçlarına ilişkin görüşlerini alır. Özel denetçi sır saklamakla yükümlüdür."

Özel denetçi hakkının, pay sahiplerinin kişisel hakları arasında yasal güvenceye kavuşturulmuş olması, sermaye şirketlerine iştirakte yaşanan tereddütleri büyük ölçüde ortadan kaldıracak ve sermaye piyasalarına olumlu katkı sağlayacaktır.

Özel denetim başlığı altında, Anayasal bir kuruluş olan ve Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan *"Devlet Denetleme Kurulu"* (DDK) tarafından gerçekleştirilen denetimlere de değinilmesi gerekmektedir. Anayasanın 108. maddesinde[292] de öngörüldüğü üzere, Devlet Denetleme Kurulu, TRT Kurumu ve RTÜK gibi kamu tüzel kişilikleri üzerinde de denetim yapma yetkisine sahiptir.

[292] **m. 108:** *"İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar. (...)"*

Örneğin, 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, TRT Genel Müdürlüğü seçimi sırasında RTÜK'ün *"İbrahim Şahin"* ismini sürekli olarak, birkaç defa Bakanlar Kurulu'na göndermesi üzerine, Anayasanın m.108 hükmüne göre, DDK'ya TRT Kurumu ile RTÜK'ü denetleme emri vermiştir. Yine, DDK tarafından TRT Kurumu'nda yapılan bir başka inceleme sonucunda hazırlanan 07/01/2004 tarihli denetleme raporunda özellikle işe alımlar ve ihale uygulamalarında birtakım usulsüzlükler ve kötü yönetim örneklerine rastlanmıştır[293].

DDK tarafından, RTÜK'ün 2006-2007 ve 2008 yılları faaliyet ve işlemlerinin denetlenmesine ilişkin hazırlanan, 17/02/2010 tarihli denetleme raporunda ortaya konan tespitler, özetle şu şekilde ifade edilmektedir:[294]

> *"RTÜK'ün aslî görevlerini yerine getirme hususunda kurulduğu günden bu yana başarılı sonuçlar ortaya koyamadığını açıkça göstermektedir. Özerklik uygulaması ile yaratılan çalışma ortamı yeterince değerlendirilememiştir. Düzenlenmesi ve denetlenmesi öngürülen sektörün ve siyasî tartışmaların etkisi altında kalınmıştır. Bu nedenle, özerkliğin gerektirdiği bağımsız ve tarafsız davranışlar/uygulamalar ortaya konulamadığı gibi zaman içerisinde oluşan hatalı özerklik algılaması ile kurum imkânlarının etkili, ekonomik ve verimli şekilde kullanılmamasına yol açıldığı ve hesap verilebilirlikten uzak bir çalışma kültürünün Üst Kurula hâkim olduğu sonucuna varılmıştır."*

DDK raporları, gerek mevzuat değişikliği ve idarî tedbirlerin alınmasını gerektiren hususların değerlendirilmesi, gerekse de ilgili kurum ve kuruluşlarca yapılması gereken inceleme, soruşturma ve diğer idarî işlemlerin yapılmasının temini maksadıyla, 2443 sayılı *"Devlet Denetleme Kurulu Kurulması Hakkında Kanun"*un 6. maddesi[295] uyarınca Başbakanlığa gönderilmektedir.

---

[293] Önen, S.M., İmik Tanyıldızı, N. (2010). TRT Yayınlarının Yönetsel Denetimi: BBC Bir Model Olabilir Mi?. *Amme İdaresi Dergisi*, C:43, S:3, Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, s.135; İnternet: *Torpili bulan TRT'ye kapağı atmış.* Web: http://www.memurlar.net/haber/11197/ adresinden 15 Nisan 2014'te alınmıştır.

[294] *Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu. (2010). Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 2006 - 2007 ve 2008 Yılları Faaliyet ve İşlemlerinin Denetlenmesi Konulu Denetleme Raporu. Ankara,* S:2010/2, s.505-506.

[295] **m. 6:** *"(...) Kurul raporları, Cumhurbaşkanının onayı alındıktan sonra Başbakanlığa gönderilir. Kurul raporlarında; incelenmesi, teftişi, tahkiki veya dava açılması istenilen konular en geç kırkbeş gün içinde gereği yapılmak üzere Başbakanlıkça yetkili mercilere intikal ettirilir. Sonuçtan Başbakanlık aracılığı ile Cumhurbaşkanlığına bilgi verilir. Cumhurbaşkanı gerek gördüğünde önemli konularla ilgili raporları doğrudan adli ve idari mercilere intikal ettirir."*

4.2.2. Formal denetim (resmî denetim)

Genel manâda denetim kavramını, özelde ise kitle iletişim araçları üzerindeki denetimi, formal denetim ve informal denetim olarak ikiye ayırmak da mümkündür. Formal denetim; idarî denetim, siyasî denetim, yargı denetimi, uluslararası denetim, performans denetimi ve mali denetimden; informal denetim ise özdenetim, ombudsmanlık ve kamuoyu denetiminden oluşmaktadır.

Formal denetim veya düzenlemeleri, biçimsel denetim ya da düzenlemeler şeklinde de nitelendirmek mümkündür. Ülkelerin mevzuatında bu denetimin nasıl ve ne şekilde yapılacağı net bir biçimde belirlenmiştir. Bir ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasî sisteminin yansıması olan Anayasa ve kanunlarına bakarak, iletişim araçlarının mülkiyet biçiminden, özerkliklerine kadar pek çok unsur görülebilmektedir. Formal düzenlemelere aykırı bir durum gerçekleştiği takdirde ise yayın hizmetinin durdurulmasından yayın izninin iptaline ve eğer ortada bir suç unsuru varsa yargı kararına bağlı olarak hapis cezasına kadar bir dizi yasal yaptırım uygulanabilmektedir[296].

Yayın sonrası olmak şartıyla görsel ve işitsel yayın hizmetlerini düzenlemek ve denetlemekle görevli üst kurulların[297] yaptığı denetim, yargı denetimi, uluslararası denetim, özel denetim, idarî denetim, siyasî denetim mekanizmalarının kullanılması (soru, genel görüşme, meclis araştırması vb.) gibi denetim türleri, formal denetim türleri yani yollarıdır.

4.2.2.1. İdarî denetim

Genel bir tanım yapmak gerekirse, idarî kuruluşlar tarafından yapılan denetime *"idarî denetim"* denmektedir. Ulusoy'a göre idarî denetim, *"idarî teşkilat içindeki bir organ, birim, makam ve kişinin, yine idarî teşkilat içindeki başka bir organ, birim, makam*

[296] Işık, M. (2007). *Dünya ve Türkiye Bağlamında Kitle İletişim Sistemleri*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları, s.72-73.

[297] Türkiye'de RTÜK; ABD'de FCC, Fransa'da CSA (Conseil Supérieur de l'audio-visuel / Görsel-işitsel Yüksek Konsey); İngiltere'de OFCOM (The Office of Communications / İletişim Dairesi); İtalya'da AGCOM (Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni / İletişimi Koruma Otoritesi) gibi üst kurulların görev ve yetkileri çalışmanın 5. Bölümünde etraflıca ele alınacaktır.

ve kişi üzerinde hukukî sonuç doğuran ve hukukî etki yaratan birtakım kararlar alabilme yetkisidir"[298].

İdare üzerinde iki tür denetim yapılır: Bunlardan biri *"hukuka uygunluk"*, diğeri *"yerindelik denetimi"*dir[299]. Hukuka uygunluk denetimi, idarenin verdiği kararların hukuka yani mevzuata uygun olup olmadığını belirlemek üzere yargı mercilerince yapılmakta; yerindelik denetimi ise yönetimin davranışlarının yerinde (isabetli) olması, diğer bir deyişle, kamu hizmetlerinin en iyi biçimde, kamuya yararlı ve verimli olarak yürütülmesi için yapılmaktadır.

İdarenin davranışlarının sadece hukuka uygun olması yetmez; ayrıca bunların yerinde olması, başka bir deyişle, kamu hizmetlerinin iyi bir biçimde, kamuya yararlı ve verimli olarak yürütülmesi de gerekir. Kamu kaynaklarını kullanan, kamu adına karar alma yetki ve sorumluluğu taşıyan ve gelir elde eden bağımsız idarî otoritelerin (Independent Regulatory Authorities) de idarî denetime konu olmaları gerekmektedir. Aksi takdirde, Anayasanın 123. maddesinde[300] belirtilen *"idarenin bütünlüğü ilkesi"* zedelenecektir[301].

İdarenin bütünlüğü ilkesi nedeniyle teşkilat anlamında bağımsızlık değil, özerklikten bahsetmek gerektiğine dikkat çeken Sever'in görüşleri şu şekildedir:[302]

> *"Bu kurumlar bakımından bağımsızlık unsuru, kurumsal yapıya değil, karar organlarına ilişkin bir kavram olarak ele alınmalıdır. Yani, bu kurumlar kurumsal anlamda özerklik, karar organları bakımından ise yürütme organından bağımsız hareket edebilme nitelikleriyle ön plana çıkarlar. Bu nedenle kurumsal yapı ve karar organı bakımından bu tür bir ayrımdan hareket edildiğinden bu kurumların bağımsız sıfatıyla nitelenmesi de tercih edilmemiştir".*

---

[298] Ulusoy, A. (2003). *Bağımsız İdari Otoriteler*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, s.71.
[299] Gözübüyük, *a.g.e.*, s.365.
[300] **m. 123:** *"İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. Kamu tüzel kişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur."*
[301] Ulusoy, *a.g.e.*, s.68.
[302] Sever, D.Ç. (2015). Türkiye'de Düzenleyici Kurumların Yapısı, İşlevi ve Dönüşümü. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C:64, S:1, s.195-236.

Aynı durumu Sezen ise şöyle açıklamaktadır:[303]

"Kamu hizmetlerinin niteliğine göre devletin kurumsal örgütlenmesinde farklılaşmalara gitmek doğaldır. Nitekim ülkemizde, devlet tüzel kişiliği içinde yer alan genel idare kuruluşlarının yanı sıra, ayrı tüzel kişiliğe sahip, idari ve mali açıdan özerk yerinden yönetim kuruluşlarının varlığı bunu göstergesidir. Ancak, bu kuruluşlara tanınmış olan göreceli ayrıcalıklar, özerklik, ayrı tüzel kişilik, ayrı bütçe vb. bunların yürütme organından bağımsız olduklarını göstermez. İdarenin kuruluş ve görevlerinin merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayandığını belirten Anayasanın 123. maddesinde, idarenin kuruluş ve görevleriyle bir bütün olduğunun vurgulanmasının anlamı budur."

Bağımsız idarî otoritelerin Anayasal bir dayanağının bulunduğunu söylemenin güç olduğuna dikkat çeken Atay ise bunun için Anayasada değişiklik yapılarak, 123. maddeye konuya ilişkin bir fıkra[304] eklenmesinin yerinde olacağını belirtmektedir. Aksi takdirde söz konusu kuruluşların sağlam tartışmalı bir hukukî statü kapsamında varlıklarını sürdürmesi, hem kurumlara olan güven ve saygıyı azaltacak, kararlarının meşruluğu ve tartışmaya açıklığının sürmesine neden olacak, hem de varlık sebeplerini gerektiği ölçüde gerçekleştirmesini engelleyecektir[305]. Diğer bağımsız idarî otoritelere kıyasla ayrıksı bir durumu bulunan RTÜK, 21/06/2005 tarih ve 5370 sayılı Kanunla Anayasanın 133. maddesinde yapılan değişiklik sonucu Anayasal dayanağa kavuşmuştur.

Medyanın idarî denetimi, bir ölçüde, idarî kararlar aracılığıyla basın-yayın hürriyetine sınırlama getirilmesi olarak ifade edilebilir. Gelişmiş ülkelerde basın-yayın hürriyeti belirli bir olgunluğa erişinceye kadar denetim olgusu, idarî kararlar yoluyla etkinliğini korumuş; ancak iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile demokrasi algısının yaygınlaşmasıyla birlikte idarî kararlar aracılığıyla denetimin, demokrasinin mantığına ters düştüğü ortaya çıkmıştır. Zira, gelişen teknoloji nedeniyle iletişim alanının klâsik idarî ve

---

[303] Sezen, S. (2003). *Türk Kamu Yönetiminde Kurullar, Geleneksel Yapılanmadan Kopuş*. (1. Basım). Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, s.137.

[304] Anayasanın 123. maddesine ilave edilebileceği belirtilen hüküm şu şekildedir: *"Temel hak ve hürriyetlerin idare karşısında güvencelerinin arttırılması, piyasa ekonomisinin düzenlenmesi, enerji, haberleşme ve iletişim alanlarında merkezi yönetimin hiyerarşi ve vesayet denetimine tâbi olmayan bağımsız, idarî ve malî bakımdan özerk kuruluşların oluşturulması kanunla düzenlenir. Kanunda kuruluşun teşekkülünde, görev ve yetkilerinin ifasında bağımsızlığını ve özerkliğini sağlayıcı hükümler gösterilir. Bu tür kuruluşlara görev ve yetkilerile orantılı olarak gelir sağlanır."* (Atay, *a.g.e.*, s.397).

[305] Atay, *a.g.e.*, s.397.

yargısal yöntemlerle etkin bir şekilde denetlenmesi zorlaşmış; politikacılara duyulan güvenin kaybolması sonucu iletişim sektöründe siyasî iktidarın söz sahibi olmasıyla tarafsızlık ve objektiflik açılarından ciddi sorunlar meydana gelmiştir. Bu durumdan etkilenen kanun koyucu da iletişim hürriyetinin sınırlandırılmasını daha doğru bir deyişle, hürriyetin düzenlenmesini, bağımsız idarî otoritelere bırakmıştır. Söz konusu hürriyetin sınırlanma sebepleri ise, Anayasanın 26. maddesinin ikinci fıkrasında açık ve seçik bir şekilde öngörülmüştür. Kanun koyucu tarafından öngörülen sebepler şunlardır:

- Millî güvenliğin korunması,
- Kamu düzeninin korunması,
- Kamu güvenliğinin korunması,
- Cumhuriyet'in temel niteliklerinin korunması,
- Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması,
- Suçların önlenmesi,
- Suçluların cezalandırılması,
- Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması,
- Başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi.

Birçok ülkede özellikle de ABD ve AB ülkelerinde görsel-işitsel medya hizmetleriyle ilgili içerik, teknik ve malî açıdan yapılan idarî denetimler, kamusal yayıncılığın yerini ticarî yayıncılığın almasıyla birlikte, *"Düzenleyici Kurullar"* eliyle gerçekleştirilmektedir. Odak noktası, kültürden ekonomiye kayan yeni yayıncılık politikaları, her ülkede özelleşen, ticarîleşen ve genişleyip karmaşıklaşan yayıncılık alanına ilişkin kuralları tek elden yürütüp uygulayacak düzenleyici kurulların ortaya çıkmasına yol açmıştır[306]. Bu kurum ve /veya kurullar, *"bağımsız idarî otorite"*[307], *"bağımsız idarî*

[306] Kejanlıoğlu, B., Adaklı, G. ve Çelenk, S. (2001). Yayıncılıkta Düzenleyici Kurullar, B. Kejanlıoğlu, S. Çelenk ve G. Adaklı. (Derleyenler). *Medya Politikaları*. (İkinci Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, s.97.

[307] *"Bağımsız idarî otorite"* söz öbeğindeki üç sözcüğün, üç özelliği ortaya koyduğunu belirten Tan, *"bağımsız"* sözcüğünün, organik ve işlevsel anlamda yürütme organı karşısında kurumun bağımsızlığını; *"idarî"* sözcüğünün, ayrı kamu tüzel kişileri olsun olmasın idarî organ niteliğinde olduklarını; *"otorite"* sözcüğünün de bunların danışma organı değil, düzenleyici veya birer idarî icraî kararlar alıp uygulayan kuruluşlar olduklarını ifade ettiğini aktarmaktadır (Tan, T. (2002). Bağımsız İdarî Otoriteler veya Düzenleyici Kurullar. *Amme İdaresi Dergisi*. C:35, S:2, Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, s.15).

kurum", *"düzenleyici-denetleyici kurum"*, *"üst kurul"*, *"düzenleyici kurum"* gibi farklı isimler altında incelenebilmektedir.

Düzenleme ihtiyacının bir sonucu olarak ortaya çıkan düzenleyici, değerlendirme ve sınıflandırma kurulları (RTÜK, Reklâm Kurulu, Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu, vb.), özellikle bilişim ve iletişim sektörlerinin geleneksel devlet kurumlarıyla düzenlenmesinin ve denetlenmesinin mümkün olamayacağının anlaşılması üzerine oluşturulmuştur[308]. Zaman içinde özerklik ve bağımsızlık seviyelerinde belirgin düşüşlerin gözlemlendiği söz konusu otoriteler üzerinde merkezi idarenin daha etkin olmaya başladığı söylenebilir.

"Devlet içinde devletçik"[309], *"bilge kurulları"*[310], *"yeni ya da yavru Leviathan"*[311], *"özerk adacıklar"*[312] veya *"idarî teşkilatta adalar"*[313] olarak da nitelendirilen bu kurumların ortaya çıkışındaki en belirgin neden, Gözübüyük tarafından *"kamusal ve özel güçlerden gelebilecek teknik, malî ve siyasî baskı ve müdahalelerden temel hak ve özgürlükler ile ekonomik düzeni korumak üzere, bunların neden olacağı tehlike ve zararları önleme ve yaptırıma bağlama yetkisine sahip kurumlara olan gereksinim"* şeklinde tanımlanmaktadır[314].

Kanunla kurulan, belirli sayıda kişiden oluşan, karar organı bulunan, idarî, malî ve ekonomik özerkliğe sahip, yetkilerini kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak kullanan, yasalarda belirlenen ilkeler çerçevesinde hesap veren, tüzel kişiliğe sahip kamu kurumları olan düzenleyici kurulların sorumlu oldukları alana ilişkin kuralları koyma ve yaptırım uygulama yetkileri bulunmaktadır.

---

[308] Kaya, A. (2004). *Bağımsız ve Düzenleyici Üst Kurullar*. Konya: Eğitim Kitabevi, s.62-63.
[309] Ulusoy, *a.g.e.*, s.6.
[310] Kaya, *a.g.e.*, s.64.
[311] İnternet: Aslan, N.T. (2010). Yönetimin Yeni Yapı Taşları Bağımsız İdari Otoriteler: Yavru Leviathanlara Doğru. *Sosyal Siyaset Konferansları*, S:59, s.44. Web: file:///C:/Users/mehmet/Downloads/1745-5124-1-PB.pdf adresinden 29 Aralık 2015'te alınmıştır.
[312] Doğan, K.C. (2015). Küreselleşme Sürecinde Bürokrasinin Artan İktidar Gücü ve Yönetişim Sorunsalı: Üst-Kurullar Bürokrasisi Örneği. *Küreselleşme Ekseninde İktidar ve İletişim*. F. Ustakara (Editör). İstanbul: Literatürk Yayınları, s.136-137.
[313] Sobacı, M.Z. (2006). Türk İdarî Teşkilatındaki "Adalar": Bağımsız İdarî Otoriteler. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C:55, S:2, s.157-180.
[314] Gözübüyük, *a.g.e.*, s.185.

Atay, Ülkemizdeki düzenleyici kurum ve/veya kurulların bu iki yetkiye ilaveten *"izin verme, izleme ve denetleme, kamuoyunu bilgilendirme, görüş bildirme, danışmanlık yapma, anlaşmazlıkları çözme, araştırma, geliştirme ve eğitim, bilgi isteme"* gibi yetkilerle de donatıldıklarını aktarmaktadır[315]. Kanaatimizce, bu yetkilere *"yönlendirme"* yetkisini de eklemek gerekir. Nitekim, İçel de, medya hizmet sağlayıcılar bakımından devlet tekelinden çoğulcu sisteme geçişle ilgili olarak, radyo ve televizyon yayıncılığında devlet tekelciliğinin, *"denetim ve yönlendirme tekelciliği"*ne dönüştüğünü, çoğulculuğun da *"devletin izni, denetimi ve yönlendirmesi ile çoğulculuk"* şeklinde görüldüğünü belirtmektedir[316]. RTÜK ev sahipliğinde, 17/02/2016 tarihinde düzenlenen *"Evlilik Programları Hakkında İstişare Toplantısı"*[317], RTÜK'ün yukarıda anlatılan *"yönlendirme yetkisi"*ni kullandığı somut olaylardan biri olarak değerlendirilebilir. Toplantıda, medya hizmet sağlayıcı kuruluş temsilcileri, reyting sisteminin masaya yatırılması gerektiğine vurgu yaparken, Üst Kurul temsilcileri de, evlilik programlarıyla ilgili sorunların özdenetim yoluyla giderilmesinin daha arzu edilir olduğunu belirtmişlerdir.

Ülkemizde radyo ve televizyon yayın hizmetleri sektörünü düzenleme ve denetleme yetkisi, 6112 sayılı Kanunun 34. maddesi ile idarî ve malî özerkliğe sahip, tarafsız bir kamu tüzel kişiliği niteliğindeki RTÜK'e verilmiştir. Kamu tüzel kişiliği bulunan RTÜK'ün denetim amacıyla aldığı kararlar idarî nitelikte olup, Anayasanın 125. maddesi[318] gereği idarî yargının da denetimine tâbidir. RTÜK'ün görsel-işitsel medya hizmetleriyle alâkalı denetim süreci, çalışmanın 6. Bölümünde tüm boyutlarıyla işlenmektedir.

---

[315] Atay, *a.g.e.*, s.417.

[316] İçel, *a.g.e.*, s.362.

[317] Toplantıya, RTÜK Başkanı Prof. Dr. İlhan Yerlikaya'nın yanı sıra, Üst Kurul Üyeleri ve idarecileri ile birlikte yayın akışlarında evlilik programlarına yer veren yayıncı kuruluşların temsilcileri: Star TV Genel Yayın Yönetmeni Çağatay Önal, Kanal D Genel Yayın Yönetmeni Barış Tünay, ATV Genel Müdür Yardımcısı Mutlu İnan, Fox TV Yöneticisi Cenk Soner, Flash TV Genel Yayın Yönetmeni Şenay Şenol ve TV 8 Yayın Yönetmeni Bilgin Arslan, heyetleri ile birlikte katıldılar (Toplantı hakkında detaylı bilgi için bkz. İnternet: *RTÜK'te "Evlilik Programları Hakkında İstişare Toplantısı" Yapıldı*. Web: www.rtuk.gov.tr adresinden 25 Mayıs 2016'da alınmıştır). Söz konusu programları *"bayağılaşmış programlar"* olarak nitelendiren Çolak da, televizyonda kurumsal ahlâksızlığın yaygınlaşmasıyla toplumsal değerlerin ayaklar altına alındığını ve ahlâki yozlaşmaya sebep olunduğunu aktarmaktadır. bkz. Ek-7/17: Çolak, B. (11 Şubat 2016). Şehit var! "Şov yapma ver müziği". *Yeniçağ Gazetesi.*

[318] Anayasanın 125. maddesinin birinci fıkrasında *"İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir"* hükmü yer almaktadır.

6112 sayılı Kanunun 32. maddesi ile Üst Kurula, belli yükümlülükleri yerine getirmeyen yayın kuruluşlarına *"idarî para cezası, program durdurma, yayın durdurma ile yayın lisansının iptali"* gibi yaptırımlar uygulama yetkisi tanınmıştır. RTÜK'ün almış olduğu yaptırım kararlarına karşı yine 32. maddenin 9. bendi kapsamında, 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanunu hükümlerine göre iptal davası açılabilir. İdare mahkemesi bu durumda kararın hukuka uygun olup olmadığını inceler, başka bir ifadeyle denetlemiş olur.

Deforme olmamaları ve özelliklerinin kaybolmaması için Üst Kurul ve üyelerinin idarî denetim yoluyla sorumlu tutulmamaları gerekir. Böyle bir idarî denetim, son tahlilde siyasî irade tarafından tetikleneceğinden, bu durum, RTÜK'ün temel varoluş nedenlerinden olan *"siyasetin ve siyasetçilerin etkisinden soyutlanmış olarak karar alınması"* amacıyla temelden çelişecektir.

İdari denetimi, yönetim kendiliğinden yapabileceği gibi, ilgililerin başka bir deyişle, yönetilenlerin isteği üzerine de yapabilmektedir[319]. Kamu yönetimi üzerindeki denetim, idarî kuruluşlar tarafından yapıldığı gibi, yönetimin dışında yer alan kuruluşlarca da yapılabilir. Bu denetimlere yasama organınca yapılan denetim ile yargı mercileri ve kamuoyu tarafından yapılan denetim örnek gösterilebilir.

4.2.2.2. Siyasî denetim (yasama-parlamento-Meclis denetimi)

Halkın temsilcilerinden oluşan parlamentonun kamu yönetimi üzerinde dolaylı bir denetimi söz konusudur. Yasama organınca yapılan bu denetim, niteliği gereği siyasî bir denetimdir.

Parlamentonun denetimi, hükümete yöneliktir. Klâsik bürokrasinin yasama denetimi, kurumların hiyerarşi ya da vesayet ilişkisiyle bağlı bulundukları bakanların parlamento tarafından denetlenmesi biçiminde gerçekleşmektedir. Siyasî denetimin etkili olabilmesi için, hükümet ve bakanların, dolayısıyla kamu bürokrasisinin parlamentonun üstünlüğünü kabul etmiş olması gerekmektedir. Yine etkili bir siyasî denetim için Meclis Araştırma Komisyonlarının kamu yönetiminden gerekli bilgileri toplama sürecinde yetkilerinin sınırlandırılmaması ve bilgi akışında herhangi bir sorun yaşamamaları da

[319] Gözübüyük, *a.g.e.*, s.366.

önemlidir. Parlamento tarafından yapılacak denetimin sınırları da iyi çizilmelidir. Yasama organının yönetimin günlük işleyişine müdahâlesi kimi zaman yönetimi ve kamu görevlilerini çalışamaz, iş yapamaz hâle getirebilir[320].

Ülkemizde siyasî denetim, Anayasanın 98, 99 ve 100. maddelerinde yer alan TBMM'nin denetleme yollarıdır. TBMM'nin hükümeti ve tek tek bakanları denetleme konusunda sahip olduğu araçları; *"Soru (yazılı ve sözlü olmak üzere), Genel Görüşme, Meclis Araştırması, Meclis Soruşturması ve Gensoru"* olarak sıralamak mümkündür. Bunlar dışında, TBMM'de çeşitli kanunlar görüşülürken milletvekilleri, kamu yönetiminin işleyişiyle ilgili olarak saptadıkları problem ve aksaklıkları eleştiri olarak Meclis Genel Kurulu'nda ve Komisyonlarda dile getirip, bakanların ve kamuoyunun dikkatinin bu aksaklıklar üzerine yönelmesini sağlayabilirler. Söz konusu denetim araçları, Ülkemizde de milletvekilleri tarafından TRT Kurumu yayınlarına ilişkin olarak sıklıkla kullanılmaktadır.

Örneğin, ART TV'nin badrollü bir CD'den yayınladığı şarkı nedeniyle RTÜK tarafından bir ay süreyle kapatılması, 08/04/2004 tarihinde Ana Muhalefet Partisi'nden bir milletvekili tarafından verilen soru önergesiyle (Esas No:7/2309) Meclis'e taşınmıştır[321]. Yine bir cemaat liderinin yeni kitabının reklâmı, TRT Kurumu televizyon kanallarında konu edinilmiş; daha sonra bu durum, Ana Muhalefet Partisi'nden bir milletvekili tarafından 13/02/2012 tarihinde Başbakan Yardımcısı ve medya ile ilişkilerden sorumlu Devlet Bakanı'na yazılı soru önergesi (Esas No:7/4269) verilerek sorulmuştur. 30/03/2012 tarihinde de Milliyetçi Hareket Partisi'nden (MHP) bir milletvekili tarafından TRT 6'da yayınlanan Hozan Diyar adlı şarkıcının klibinin daha önce bölücü terör örgütünün yayın organı olarak bilinen ROJ TV stüdyolarında çekildiği iddialarının medyaya yansıması üzerine, yazılı soru önergesi (Esas No:7/6022) verilerek, bu durum Başbakan Yardımcısı ve medya ile ilişkilerden sorumlu Devlet Bakanı'na sorulmuştur.

Anayasa'nın 74. maddesinde düzenlenmiş olan *"dilekçe hakkı"*nın kullanılması da siyasî denetimi işleten bir mekanizma olarak görülmelidir. Vatandaşlar, yönetimle ilgili şikâyetlerini yazılı olarak TBMM'ye iletebilirler. TBMM'de kurulmuş olan dilekçe

[320] İnternet: *Siyasal Denetim*. Web: http://notoku.com/siyasal-denetim/#ixzz34HJuwlCw adresinden 15 Mayıs 2014'te alınmıştır.
[321] bkz. Ek-7/18: "Kan emici" şarkı TV kapattırdı. (10 Mayıs 2004). *Akşam Gazetesi.*

komisyonu, vatandaşların bu yakınmalarını incelemek suretiyle, sonucunu vatandaşlara bildirirler.

TBMM, denetim yetkisi içerisinde oluşturmuş olduğu Araştırma Komisyonlarını doğrudan medya konusuna ayırabilmekte ve hazırlanan raporlar[322] aracılığıyla medyanın güncel sorunları üzerinde durabilmektedir. RTÜK ve benzeri özerk kurumların ise klâsik anlamda siyasî denetim içinde oldukları söylenemez. Ancak bütçe yasası bir siyasî denetim aracı olarak kullanılmaktadır. Bağımsız idarî otoritelerin bütçeleri her yıl Meclis tarafından görüşülerek karara bağlanmaktadır. Söz konusu bütçe görüşmeleri siyasî denetim olarak sayılabileceği gibi yine özerk kurumların faaliyetlerine ilişkin Sayıştay tarafından hazırlanan dış denetim raporlarının meclise sunulması, bağımsız idarî otoritelere kendilerine yetki veren kuruma hesap verme ve uygulanan politikalar ile uygulanması düşünülen politikaları tartışma olanağını sağlamaktadır.

4.2.2.3. Yargı denetimi

Yargı denetimini, idarî yargı denetimi ve adlî yargı denetimi olarak ikiye ayırmak mümkündür. Kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi gibi idarenin işlem ve eylemlerinin de yargı denetimine tâbi tutulması gerekmektedir. İdarî yargı denetimi, idarî işlem ve eylemlerin hukuka uygun olup olmadığının başvuru üzerine idarî mahkemelerce denetlenmesidir. Demokratik hukuk devletlerinde idarenin gerçekleştirdiği tüm faaliyetler yargı denetimi altındadır[323]. Atay, idarenin sahip olduğu üstünlük ve ayrıcalıkları, yani kamu kudretini kanunsuz ve keyfi olarak kullanması, bir diğer deyişle hukuka aykırı davranması hâlinde, yargı denetimi yoluyla hukuka uygun davranmaya zorlanmasının bir gereklilik olduğunu belirtmektedir[324]. Bu aynı zamanda, Anayasanın 125. maddesinde öngörülen *"İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır"* ifadesinin de bir gereğidir.

---

[322] Söz konusu raporlara, TBMM bünyesinde 24. Dönem, 2. Yasama yılında *"Bilgi Toplumu Olma Yolunda Bilişim Sektöründeki Gelişmeler ile İnternet Kullanımının Başta Çocuklar, Gençler ve Aile Yapısı Üzerinde Olmak Üzere Sosyal Etkilerinin Araştırılması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu"*nun 2012 yılı Haziran ayında yayınlanan raporu örnek gösterilebilir.

[323] Er, S. (2008). Denetleyici Kurumların Dış Denetimi ve 5018 sayılı Kanunda Yapılan Değişiklikler. *Sayıştay Dergisi*, S:68, s.29-46.

[324] Atay, *a.g.e.*, s.148.

Kanunlar, bir konuda özgürlük verirken, aynı zamanda sorumluluk da yüklemektedir. Dolayısıyla, bir kurum yasal olarak faaliyete geçtiğinde o ülkedeki hukuk kurallarının öngörülerini de kabul etmiş olmaktadır. Ülkemizde idarî yargı denetimini idarî mahkemeler (idare mahkemesi, bölge idare mahkemesi, Danıştay) yapmaktadır. Adlî yargı denetimi ise, adlî yargı mercilerince yapılır. Bu da kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Tazminat davaları hukuk mahkemelerinde, fiilin suç teşkil etmesi hâlinde ise, davalar ceza mahkemelerinde görülmektedir.

Her ülkenin görsel-işitsel medya hizmetleriyle alâkalı dar veya geniş kapsamlı hukukî düzenlemeleri bulunmaktadır. Yayın hizmetleri ile ilgili pek çok husus, bu kanunî düzenlemelere bağlı olarak yürütülmektedir. Medya hizmet sağlayıcıların sundukları yayın hizmetinin suç unsuru teşkil etmesi veya yayınlardan kişilerin zarar görmeleri hâlinde yargı yoluna başvurmaları mümkündür. Zira, geniş kitlelere hitap eden iletişim alanı, başıboş, hukuksuz bir alan olmayıp, hukuk kurallarının oluşturduğu kanunî düzene tâbi bir alandır. Bu bağlamda iletişim araçları, hukuk kurallarının bütününe uygun davranmak zorundadır.

Ancak, kuvvetler ayrılığı ilkesinin tam manâsıyla uygulanamadığı rejimlerde, yargı denetiminin hukukî bir denetim olmaktan çıkıp, adeta idarenin bir uzantısı olma riski bulunmaktadır. Bu nedenle, demokratik sistemin sağlıklı işleyebilmesi için, siyasî iktidarlar, yargı denetiminin bir hukuk devletine yaraşır şekilde gerçekleşebilmesi yolunda gerekli düzenlemeleri yapmak durumundadırlar[325]. İdarenin üzerindeki en etkili ve güvenceli denetim mekanizmasının *"yargı denetimi"* olduğunu vurgulayan Atay, idarenin hukuka uygun davranmasını sağlayan, *"kamuoyu denetimi, siyasî denetim, kamu denetçiliği"* gibi yargı dışı denetim yollarının da bulunduğunu belirtmektedir[326]. Görsel ve işitsel yayın hizmetleri alanında uygulanan yargı denetimi, farklı boyutlarıyla çalışmanın 6. Bölümünde etraflıca irdelenmektedir.

RTÜK'ün karşı idarî yargı yoluna gidilmesine ise, aşağıdaki kararların örnek gösterilmesi mümkündür:

---

[325] Yücel, A. (2012). *İletişim Özgürlüğü ve Medyada Özdenetim*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, RTÜK, Ankara, s.30.
[326] Atay, *a.g.e.*, s.149.

- Danıştay 13. Daire, T. 19.11.2012, E. 2012/2797, K. 2012/3120:

"Dava; davacı şirkete ait 'C…' logosuyla yayın yapan televizyon kanalında 25.06.2011 tarihinde yayınlanan 'G… M… H…' isimli programdaki ifadelerin 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin 1. fıkrasının (m) bendinde düzenlenen 'Türkçenin, özellikleri ve kuralları bozulmadan doğru, güzel ve anlaşılır bir şekilde kullanılmasını sağlamak zorundadır; dilin düzeysiz, kaba ve argo kullanımına izin verilmez' ilkesini ihlâl ettiğinden bahisle davacı şirketin uyarılmasına ilişkin RTÜK'ün 02.08.2011 tarih ve 5320 sayılı işlemle duyurulan 27.07.2011 tarih ve 2011/45 sayılı toplantıda alınan 26 No'lu kararının iptali istemiyle açılmış; İdare Mahkemesi'nce; uyuşmazlık konusu olaya ilişkin dava dosyasında bulunan bilgi ve belgeler ile programa ait CD kayıtlarının incelenmesinden, söz konusu programın canlı olarak yayınlanmasına rağmen küfürlü konuşmanın gerçekleştiği olayın program tarihinden önce meydana geldiği ve programda tutuklanan bir vatandaş tarafından yapılan küfürlü konuşmanın açık şekilde duyulduğu anlaşıldığından tesis olunan dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, bu karar davacı şirket tarafından temyiz edilmiştir. Davanın yukarıda özetlenen gerekçeyle reddi yolundaki temyize konu Ankara 4. İdare Mahkemesi'nin 02.02.2012 tarih ve E. 2011/1736, K. 2012/219 sayılı kararında, 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanununun (İYUK) 49. maddesinin 1. fıkrasında[327] sayılan bozma nedenlerinden hiçbirisi bulunmadığından, temyiz istemi yerinde görülmeyerek anılan Mahkeme kararının onanmasına."[328]

- Danıştay 13. Daire, T. 22.11.2012, E. 2012/2659, K. 2012/3304:

"Dava; 'B…' logosuyla yayın yapan davacı yayın kuruluşuna ait televizyon kanalında 2011 Ağustos ayının ilk haftasından itibaren yayınlanan 'D… S…' adlı programda 6112 sayılı Kanunun 9. maddesinin 3. fıkrasında yer alan yayın ilkesinin ihlâl edildiğinden bahisle, davacı şirketin aynı Kanunun 32. maddesinin 2. fıkrası uyarınca uyarılmasına ilişkin RTÜK'ün 06.09.2011 tarih ve 2011/53-40 sayılı kararın iptali istemiyle açılmış, İdare Mahkemesi'nce; davacı şirkete ait

---

[327] Bu madde başlığı *"Kararın bozulması"* iken, 18/06/2014 tarihli ve 6545 sayılı Kanunun 22. maddesiyle *"Temyiz incelemesi üzerine verilecek kararlar"* şeklinde değiştirilmiştir. Yapılan değişiklikle birlikte, temyiz incelemesi sonunda Danıştay'ın incelenen kararı bozabileceği durumlar, İdarî Yargılama Usulü Kanununun (İYUK) 49. maddesinin 2. fıkrasında şu şekilde öngörülmüştür: *"a) Görev ve yetki dışında bir işe bakılmış olması, b) Hukuka aykırı karar verilmesi, c) Usul hükümlerinin uygulanmasında kararı etkileyebilecek nitelikte hata veya eksikliklerin bulunması."*

[328] Çiftçi ve Kırgıl, *a.g.e.*, s.63.

'B…' logosuyla yayın yapan televizyon kanalında 2011 Ağustos ayının ilk haftasından itibaren sağlık programı olarak yayınlanan programa konuk olarak katılan kişilerce, aynı sorunların anlatıldığı ve çözüm yollarının önerildiği; izleyicinin, programda konuk olan kişiler değişmeyerek, ekranda beliren 'D… H…' yazısı ile M… E… ve ekibinin imal ettiği bitkisel ürünlere yönlendirildiği; ürünün satışının arttırılmasının amaçlandığı; programda gizli ticarî iletişim yayını yapıldığı; bu itibarla dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmediği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, bu karar davacı şirket tarafından temyiz edilmiştir. Davanın yukarıda özetlenen gerekçeyle reddi yolundaki temyize konu Ankara 14. İdare Mahkemesi'nin 21.03.2012 tarih ve E. 2011/1998, K. 2012/322 sayılı kararında, 2577 sayılı İYUK'un 49. maddesinin 1. fıkrasında sayılan bozma nedenlerinden hiçbirisi bulunmadığından, temyiz istemi yerinde görülmeyerek anılan Mahkeme kararının onanmasına."[329]

- Danıştay 13. Daire, T. 22.11.2012, E. 2012/2828, K. 2012/3339:

"Dava; davacı şirkete ait '…' logosuyla yayın yapan televizyon kanalında 24.04.2011 tarihinde yayınlanan 'S… Ü…-G…' adlı yarışma programında 6112 sayılı Kanunun 32. maddesinin 2. fıkrası uyarınca uyarılmasına ilişkin RTÜK'ün 16.06.2011 tarih ve 2011/37 sayılı toplantısında alınan 58 No'lu kararının iptali *istemiyle açılmış, İdare Mahkemesi'nce; programda yer alan görüntülerin incelenmesi neticesinde, uyuşmazlık konusu yayın içeriğinde K… ve C…C… ürünlerine anılan yayın ilkesine aykırı olarak aşırı vurgu yapıldığı anlaşıldığından, 6112 sayılı Kanunun 13. maddesinin 3. fıkrasında yer alan '… Ürün yerleştirmede, ürün veya hizmetlerin kiralanması veya satın alınması doğrudan teşvik edilemez ve ürüne aşırı vurgu yapılamaz…' yayın ilkesinin ihlâl edildiği kanaatine varılarak davanın reddine karar verilmiş, bu karar davacı şirket tarafından temyiz edilmiştir. Davanın yukarıda özetlenen gerekçeyle reddi yolundaki temyize konu Ankara 8. İdare Mahkemesi'nin 21.03.2012 tarih ve E. 2011/1506, K. 2012/363 sayılı kararında, 2577 sayılı İYUK'un 49. maddesinin 1. fıkrasında sayılan bozma nedenlerinden hiçbirisi bulunmadığından, temyiz istemi yerinde görülmeyerek anılan Mahkeme kararının onanmasına."*[330]

[329] Çiftçi ve Kırgıl, *a.g.e.,* s.65.
[330] Çiftçi ve Kırgıl, *a.g.e.,* s.69.

4.2.2.4. Uluslararası denetim

Uluslararası denetim, bir ülkedeki uygulamaları, uluslararası örgütleri de içeren uluslararası toplumun denetlemesi olarak tanımlanabilir. Küreselleşme ve ülkelerarası ilişkilerin yoğunlaşmasıyla birlikte, ülkelerin iç düzenlemeleri ve uygulamalarına uluslararası örgütlerin ve toplulukların da müdahil olduğunu görülmektedir. Ülkelerin taraf oldukları sözleşmeler, özellikle demokrasiye ilişkin temel ilkeler, insan hak ve hürriyetlerine ilişkin ilkeler bu tür düzenlemelerdir[331].

Yönetim üzerindeki denetim, yalnız ulusal düzeyde olmaz; uluslararası denetim de söz konusu olabilir. Örneğin, insan hak ve hürriyetlerinin ihlâli durumunda uluslararası denetim mekanizmasını harekete geçirme, bireyi devlet kuruluşlarına karşı koruma imkânı da vardır[332]. Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) ile Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Temel Hürriyetlerin Korunmasına Dair Sözleşme'de (AİHS) kişilerin *"ifade hürriyeti"* (Freedom of Speech) temel alınmakta ve bu belgeleri kabul eden ülkelerin hukuk mevzuatları nazarında bağlayıcılıkları bulunmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Strazburg'da bir İnsan Hakları Mahkemesi (Adalet Divanı) kurulmuştur. Türkiye, hem BM İHEB'e hem de Avrupa Konseyi'nce çıkarılan AİHS'ye Taraftır ve ayrıca Türkiye Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yargı yetkisini 28/01/1987 tarihinde tanımıştır. Mahkemenin zorunlu yargı yetkisini ise 28/01/1990'da kabul etmiştir. Bu tarih itibariyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları, Türkiye için bağlayıcı hâle gelmiştir.

Yayıncılıkla ilgili uluslararası yasal düzenlemelerden olan bir diğer önemli belge ise Avrupa Konseyi'ne dâhil ülkeler için geçerli olan *"Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi"*dir. Bunun yanında yine doğrudan yayınlarla ilgili olarak Avrupa Konseyi'nin Bakanlar düzeyinde Avrupa Konseyi Ülkeleri için bağlayıcılığı olan birçok tavsiye kararından ikisi olan 1996 yılında kabul edilen *"Yayıncılık Alanındaki Düzenleyici Kuruluşların Bağımsızlığı ve İşlevleri"* ile 2000 yılında kabul edilen *"Kamu Hizmeti Yayıncılığının Bağımsızlığının Güvence Altına Alınması"* örnek gösterilebilir[333].

---

[331] Safaz, M. (2011). *Seçim Dönemlerinde Radyo ve Televizyonlardaki Siyasî İçerikli Yayınların Denetlenmesi (Türkiye Örneği)*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, RTÜK, Ankara, s.33.

[332] Gözübüyük, *a.g.e.*, s.365.

[333] Açık Toplum Enstitüsü. (2005). *Avrupa'da Televizyon, Düzenleme, Politikalar ve Bağımsızlık İzleme Raporu*. V:1, Ankara, s.105-107. Yazılı basında da, Türkiye'de yayınlanan gazete ve dergilerin tirajlarını

Uluslararası örgütler (BM, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı-AGİT, AB vb.) ve ülkelerin yetkisini kabul ettikleri uluslararası mahkemeler, önceden iç siyasetin konusu olan seçimlerin yürütülmesi, seçim dönemlerinde ifade hürriyetinin, yayınlarda tarafsızlık ve çoğulculuğun sağlanması ve medyanın düzenlenmesi gibi birçok konuya müdahil olmaktadır.

AB Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu üyesi Stefan Füle'nin, 10 Nisan 2014 tarihinde Brüksel'de düzenlenen *"Karma Parlamento Komisyonu"* toplantısında yaptığı konuşmada, Türkiye'de bazı sosyal medya sitelerine getirilen erişim yasağına dikkat çekerek, Türkiye'nin AB'nin değer ve standartlarına bağlılığına şüphe düşürdüğünü vurgulaması ve özellikle temel haklar ve ifade hürriyetiyle ilgili yeni çıkacak yasalarla kapsamında AB ile daha yakın istişare içinde olunmasını istemesi, medyanın uluslararası açıdan denetim ve kontrolüne örnek gösterilebilir.

Özellikle günümüzde AB gibi bölgesel birliklerin, üye ve aday ülkelere, görsel-işitsel medya hizmetlerinin denetimi ile ilgili verdikleri tavsiyeler de, bir çeşit uluslararası denetimdir. Örneğin, Avrupa Konseyi çeşitli tavsiyeler yayınlayarak, üye ülkelere, kendi kendine denetleme sistemine geçilmesi, uygulanan sistemlerin uyumlaştırılması vb. önerilerde bulunmaktadır. Zira, 3984 sayılı Kanunu ilga ederek yürürlüğe giren, 6112 sayılı Kanunda yapılan yeni düzenlemeler bu minvalde oluşturulmuştur. AB'ye uyum sürecinde yapılan söz konusu düzenlemeler ileride daha ayrıntılı ele alınacaktır.

4.2.2.5. Performans denetimi (verimlilik denetimi)

Performans, amaçlı ve plânlı faaliyetler sonucunda ulaşılanı nicel ve nitel olarak belirleyen bir kavram olup, hizmette etkinlik ve üretimde verimlilik ve tutumluluk, genel anlamda performansı tanımlamaktadır. Performans denetimi ise *"verimlilik, etkinlik ve tutumluluk"* (efficiency, effectiveness, economy) şeklinde üç temel unsur üzerine inşa edilmiştir. Performans denetimi, kaynakların bu üç unsur doğrultusunda yönetilip yönetilmediğini ve hesap verme sorumluluğunun gereklerinin belirli ölçüde karşılanıp

---

belirlemek üzere, Tiraj Denetim Kurulları Uluslararası Federasyonu'nun onayıyla kurulan, gazete ve dergileri kâğıt alımından son kullanıcıya ulaşıncaya kadar her aşamada denetleyen *"ABC Türkiye Tiraj Denetleme Kurulu"* örnek verilebilir. bkz. Ek-7/19: Tirajlara uluslararası denetim geliyor. (10 Aralık 2004). Zaman Gazetesi.

karşılanmadığını görmek için bir kurumun, kuruluşun, programın ya da faaliyetin değerlendirilmesidir.

İlk kez 1949 yılında Amerika'da, Hoover Komisyonu'nda[334] sözü edilen performans denetiminin 2 temel amacı bulunmaktadır. Bunlardan ilki kaynakların ne şekilde kullanılıp yönetildiğine ilişkin yasama organına ve kamuoyuna güvenilir bilgi vermek, önerilerde bulunmak; ikincisi ise denetlenen kurumu harcanan malî kaynaklardan en fazla verim alma yolları ile sistemlerini geliştirmesi için gerekli önlemleri almaya teşvik etmektir. Böylece yasamanın yürütme üzerindeki kontrolünün eksiksiz yapılmasına yardımcı olunmakta ve kamu yönetiminde performans yönetimlerinin kurulup geliştirilmesi, iyi uygulama örneklerinin yaygınlaştırılması sağlanmaktadır. Performans denetimi, yönetimin her aşamasında sorumluluğun yaygınlaşmasını sağladığı gibi kamu görevlilerinin topluma, hükümetlerin vergi verenlere, alt düzey yöneticilerin ve personelin üstlerine karşı sorumlu tutulmalarına katkıda bulunmaktadır[335].

Denetim sürecinin işleyişine yönelik uygulamada karşılaşılan birtakım zorluklar da bulunmaktadır. Denetimden beklenen amacın gerçekleşmesini önleyen başlıca engeller şu şekilde sıralanabilir[336]:

- Günü geçmiş yönetim anlayışı ve örgütsel davranışlar,
- Yönetim kademelerinde motivasyon eksikliği,
- Yönetim tarafından sunulan bilginin kendisine güvendeki eksiklik,
- Yöneticilere kontrolü mümkün olmayan alanlarda sorumluluk yükleyen organizasyon yapıları,
- Kısa dönemli beklentilerin yüksek olması,
- Yöneticilerin manipüle edemeyecekleri ölçümleri tanımlama ihtiyacı.

---

[334] Amerikan Federal Hükümet Yürütme Organının Yeniden Düzenlenmesi Kanunu uyarınca kurulan komisyon, idarî reform niteliğinde çalışmalar yapmış; özellikle de denetimin odak noktasının kullanılan kaynaklardan (harcama kalemlerinden), yürütmenin faaliyetleri, işlevleri, maliyetleri ve başarılarına doğru değişmesini sağlamıştır. (Caiden, G.F. (1987). Devlet Denetiminin Yeni Yönleri. *Devlet Denetimi*. Ankara: T.C. Sayıştay 125. Kuruluş Yıldönümü Yayınları, s.128'den aktaran Kubalı, D. (1998). Performans Denetiminin Kavram ve İlkeleri. *Performans Denetimi*. Ankara: T.C. Sayıştay Başkanlığı Yayını, s.13)

[335] Kubalı, D. (1999). Performans Denetimi. *Amme İdaresi Dergisi*. C:32, S:1, Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları s.42-43.

[336] Kubalı, *a.g.m.*, 1998, s.124; Kubalı, *a.g.m.*, 1999, s.60.

Türkiye'de performans denetimi, Sayıştay tarafından yapılmaktadır. 5018 sayılı Kanunun 68. maddesinde, dış denetim organı olarak vasıflandırılan Sayıştay'a *"Kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli olarak kullanılıp kullanılmadığının belirlenmesi, faaliyet sonuçlarının ölçülmesi ve performans bakımından değerlendirilmesi"* şeklindeki düzenleme ile performans denetimi, görev olarak tahmil edilmiştir.

4.2.2.6. Malî denetim

Malî denetim, kamu kaynaklarının belirlenmiş amaçlar doğrultusunda ilgili mevzuatta belirlenen kurallara uygun harcanıp harcanmadığının denetlenmesidir. Malî denetim, kaynakların etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak için oluşturulan bir denetim sistemidir. Sistem, Türkiye'de 213 sayılı *"Vergi Usul Kanunu"*nun 134 ve 135. maddeleri uyarınca vergi incelemeleri şeklinde tezahür etmektedir. Medya hizmet sağlayıcılar da bu kapsamda incelemeye tâbi tutulabilmektedir. Kamuoyunda siyasî iktidarla bağ kurulması suretiyle bir nevi *"medyayı sindirme operasyonları"* olarak değerlendirilen incelemeler, meslek örgütleri ve medya mensupları tarafından keyfi bir tutum sergilendiği gerekçesiyle sıkça eleştirilmektedir.

Siyasî iktidar ile medya ilişkisinin bir türlü oturamadığını belirten Okay Gönensin, yasa ihlâlleri dışında, kanalların yayın politikasını yalnızca izleyicilerin değerlendirmesi gerektiğini[337]; Çağdaş Gazeteciler Derneği Genel Başkanı Ahmet Abakay ise yaptığı açıklamada, iktidarın, bu tip uygulamalarla Maliye Bakanlığı'nı tetikçi olarak görevlendirerek medyaya gözdağı verdiğini belirtmiştir. Bu tarz girişimlerin kötü niyetli, politik, haber alma hakkına, basın-yayın ve ifade hürriyetine yönelik ilkel bir baskı olduğuna değinen Abakay, *"Bu vergi denetimi değil, televizyon kanalının sesini kısma, giderek karartma girişimidir"* ifadelerine yer vermiştir[338].

Örneğin, 2007 yılında, Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yapılan açıklamada, Kanaltürk televizyonu bünyesinde yürütülen vergi incelemesinin ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamak amacıyla yapıldığı ifade edilmiş; bu çerçevede, denetim elemanlarının tamamen kanunların kendine verdiği

[337] bkz. Ek-7/20: Gönensin, O. (24 Şubat 2007). Oturamayan ilişki. *Vatan Gazetesi*.
[338] İnternet: *Kanal Türk'e yönelik girişim politiktir. Yayın özgürlüğünü yok etmeye yöneliktir*. Web: http://www.cgd.org.tr/index.php?Did=80 adresinden 15 Mayıs 2014'te alınmıştır.

görev ve yetkiler çerçevesinde inceleme gerçekleştirdikleri vurgulanmıştır. İncelenen tek televizyon kanalının Kanaltürk olmadığının da belirtildiği açıklamada, *"incelemenin yürütülmesi sırasında denetim elemanının incelenen firmanın, firma ortaklarının, yönetim kurulu üyelerinin, çalışanlarının ve firmayla ilgili bulunan diğer kişilerin hesaplarıyla ilgili bilgi alması, kanunun inceleme elemanlarına verdiği bir yetki olup vergi incelemelerinde sıkça kullanılan bir yöntemdir"* ifadesine yer verilmiştir[339].

Bir kamu kurumu olarak bağımsız idarî otoritelerin de malî işlemlerinin mutlaka her yıl periyodik olarak denetlenmesi gerekmektedir. Kamu parası harcayan bir kurumun özerk bile olsa malî işlerinin denetim dışı kalması düşünülemez. Bu denetimin nasıl yapılacağı, denetleyici kurumun kim olacağı ise bir siyasî tercih ve karar konusudur[340].

Ülkemizde 10/12/2003 kabul tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile kalkınma plânları ve programlarında yer alan politika ve hedefler doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını, hesap verilebilirliği ve malî saydamlığı sağlamak üzere kamu malî yönetiminin yapısı ve işleyişi, kamu bütçelerinin hazırlanması, uygulanması, tüm malî işlemlerin muhasebeleştirilmesi, raporlanması ve malî kontrolünü düzenlemek amaçlanmıştır. Kanun, merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri, sosyal güvenlik kurumları ve mahalli idarelerden oluşan genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin malî yönetim ve kontrolünü kapsamaktadır.

5018 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle düzenleyici, izin verici ve denetleyici kurumların (RTÜK gibi) malî ve performans denetimlerinin Sayıştay tarafından yapılması Kanunun 68. maddesi ile hüküm altına alınmıştır. Kanunun 78. maddesinin 2. fıkrasında da düzenleyici ve denetleyici kurumların malî yılsonunda oluşan gelir fazlalarının, izleyen yılın Mart ayı içerisinde genel bütçeye gelir kaydedileceği hükmü bulunmaktadır. 2954 sayılı Kanunun 57. maddesinde ise, TRT Kurumu'nun idarî ve teknik konuların yanı sıra malî konularda Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun denetimine tâbi olduğu öngörülmektedir.

---

[339] İnternet: *Kanaltürk'te mali denetim*. Web: http://www.gazetevatan.com/kanalturk-de-mali-denetim-109640-gundem/ adresinden 15 Mayıs 2014'te alınmıştır.

[340] Karacan, A.İ. (2002). *Özerk Kurumlar Üzerine Denemeler*. Ankara: Creative Yayıncılık, s.44.

4.2.3. İnformal denetim (resmî olmayan denetim)

Çoğulcu demokratik rejimlerde katı, tek taraflı ve baskıcı bir devlet denetimi, yerini giderek toplumsal sorumluluk teorisinin bir yansıması olarak informal denetime bırakmıştır. Medya hizmet sağlayıcıların hem sorumlu oldukları hedef kitlenin güvenini kazanabilmek, hem de daha fazla izlenme oranı elde edebilmek adına formal denetim mekanizmaları dışında informal denetim mekanizmalarına açık olması gerekmektedir.

Yayıncının/sektörün kendi kendini denetlemesi (özdenetim/oto-kontrol), kamuoyu denetimi (baskı gruplarının, sivil toplum kuruluşlarının denetimi), ombudsman denetimi ile halkın (okuyucunun, dinleyicinin, izleyicinin, seyircinin, kullanıcının) denetimine informal denetim adı verilmektedir. Medya hizmet sağlayıcılar, yayın hizmeti sundukları kişilerin beğeni, istek ve ihtiyaçlarını dikkate alarak bu doğrultuda bir informal denetimi kabul etmektedir.

4.2.3.1. Kamuoyu denetimi (halkın denetimi)

"Kamuoyu" (public opinion), herhangi bir olay, konu veya sorun hakkında toplumun yahut belli grupların ortak düşünce ve tutumlarını ifade eder. Kamuoyunu oluşturanlar tarafından yapılan *"kamuoyu denetimi"* ise, halkın örgütlenerek siyasî iktidarın, idarenin veya toplumdaki diğer kurumların faaliyetlerini takip etmesi sonucu haksız eylem ve işlemlere tepki göstermesi, isteklerini ortaya oyması olarak tanımlanabilir.

"Amme efkârı, efkâr-ı umumîye" olarak da bilinen kamuoyu denetimi, *"halkın ortak çıkarlar etrafında, yönetimin karar ve uygulama sonuçlarını geçmişe ve geleceğe dönük olarak etkileme gücünü"* ifade etmektedir[341]. Burada amaç, yönetimin yanlış bulunan eylem ve işleminin geri alınmasını, sonuçlarının tazminini, eylem ve işlemin halkın istekleri doğrultusunda yeniden düzenlenmesini sağlamaktır. Bu denetim yönteminde bireylerin tek tek veya toplu olarak yazılı, sözlü veya gösteri yaparak, kamu makamlarını uyarma, kınama, protesto, aydınlatma, etkileme gibi yöntemleri kullanmaları söz konusudur[342].

---

[341] Altun, M., Kuluçlu, E. (2005). Doktrin ve Mevzuat Işığında Kamuoyu Denetimine Genel Bir Bakış. *Sayıştay Dergisi*. Ocak-Mart Sayısı, s.31.
[342] Avşar; Demir, *a.g.e.*, s.31.

Kamuoyu denetimi, demokratik toplumlarda daha çok medyayla işbirliği içinde yürütülmektedir. Medya, hem kamuoyu denetimini olanaklı kılan bir araç olarak işlev görmekte, hem de kamuoyu denetiminin bir konusu olarak öne çıkmaktadır. Halk adına siyasî iktidarı denetleyen medyanın denetimi de, kuşkusuz medyanın bizzat oluşmasına katkı sağladığı kamuoyu tarafından yapılacaktır. Okuyucu ve izleyici mektupları, şikâyetleri, cevap-düzeltme talepleri, toplantı ve protestolar bu tür denetim örnekleri olarak gösterilebilir[343]. İzleyiciler tarafından kurulan oluşumların en etkili olanlarından biri de *"Medya Gözlemcileri"*dir.

"Medya Gözlemcileri" (media observers), ABD başta olmak üzere pek çok Avrupa ülkesinde, özellikle televizyon yayınlarının giderek yaygınlaşması ile 1960'lı yılların ikinci yarısından sonra kurulmaya başlanmıştır. Bu kuruluşlar, genel olarak izler kitleye, özel olarak ise çocuklara, gençlere ya da kadına yönelik yayınlarda küçük düşürücü, aşağılayıcı, şiddeti teşvik edici yayınların olup olmadığını sürekli izleyen, araştıran, raporlaştıran çalışmalar yapmaktadırlar. Yapılan bu çalışmalar daha sonra, başta bu yayınları yapan kuruluşlar olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlara ve özellikle de etkili olması açısından yazılı basına ve görsel-işitsel medya kuruluşlarına gönderilmekte ve yayınların hemen düzeltilmesi ya da yayından kaldırılması istenmektedir.[344]

Medya, toplumda meydana gelen olayları izler, bunlar hakkında kamuyu bilgilendirir ve kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunur[345]. Etik yayıncılığın uygulanmasından fayda sağlayacak olan kesimin kamu olduğu düşünüldüğünde, sorumlu yayıncılık anlayışının gelişmesi, bir ülkenin siyasî, toplumsal ve kültürel yapısı kadar kamunun medyaya verdiği önemle de doğrudan ilintilidir.

Kamunun bilinçli olması, kamuoyu denetiminin sağlanması için şarttır. Medya konusunda bilinçli bir kamu, daha yapıcı ve baskıcı eleştiriler ortaya koyabilecektir. Gelişmiş ülkelerde sivil toplum kuruluşları, radyo ve televizyon dernekleri, *"aile, çocuk ve gençlerin korunmasına yönelik"* çeşitli girişimlerle yayıncılık alanını denetlemesine katkıda bulunmaktadırlar.

---

[343] Avşar; Demir, *a.g.e.*, s.32.
[344] Aziz, *a.g.e.*, s.193
[345] Polat, B. (2009). *Kamuoyu Denetimi: Türkiye`de Kamu Yönetimi Eğitiminin Kamu Yönetimine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.26.

Ülkemizde ise salt yayıncılık alanını ele alan bir sivil toplum hareketi bulunmamakla birlikte 2010 yılında dönemin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın[346] *"Ebeveyn İzleme Kurulu"* oluşturulması yönünde bir girişimi olmuştur. Yasayla oluşturulacak Kurul'da aile uzmanı, psikolog, pedagog gibi uzmanların görev yapacağı; sakıncalı bulunan programlarla alâkalı sponsorlara *"destek vermeyin"* çağrısının yapılacağı; yasaklayıcı bir yol izlenmeyip ailelerin ve toplumun vereceği tepkiye göre hareket edileceği ve baskıyı göze alamayan kanalın programı yayından kaldırmak zorunda kalacağı belirtilmiştir. *"RTÜK'e Kardeş Geliyor"*[347] şeklinde algılanan bu girişimi, kamuoyu denetiminin geliştirilmesi noktasında atılmış önemli bir adım olarak değerlendirmek de mümkündür.

4.2.3.2. Özdenetim (kendi kendine denetim)

Özdenetim, bir kişinin, kurumun veya bir örgütün kendi kendisini denetlemesi, kontrol etmesidir. Başka bir deyişle, *"hiçbir yasal yaptırım söz konusu olmadan, birtakım ahlâk kuralları çerçevesinde kişilerin, kurumların, örgütlerin veya toplumların kendi kendilerini denetlemesidir"*[348]. Belli bir mesleği icra eden kişilerin ya da belli bir sektördeki firmaların kendi aralarında oluşturdukları ilke ve uygulamalardan oluşan bir sistem olan özdenetim, Gürsoy'a göre, *"iktisadî işletmeler, sosyal ortaklar, sivil toplum örgütleri ve derneklerin kendi aralarında kendileri için ortak rehber ve ilkler oluşturabilmelerini sağlayan bir çeşit gönüllülük girişimidir"*[349].

AB Konseyi tarafından hazırlanan GİMHY'de özdenetim; *"iktisadî işletmelerin, sosyal ortaklarının, sivil toplum örgütlerinin ve derneklerin kendi aralarında kendileri için ortak rehber ilkeler oluşturabilmelerini sağlayan bir çeşit gönüllülük girişimi"* olarak tanımlanmaktadır. Aziz'e göre ise özdenetim; *"yayıncıların yayın için kullandıkları*

---

[346] Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın yerine 06/04/2011 tarihli ve 6223 sayılı *"Kamu Hizmetlerinin Düzenli, Etkin ve Verimli Bir Şekilde Yürütülmesini Sağlamak Üzere Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilat, Görev ve Yetkileri İle Kamu Görevlilerine İlişkin Konularda Yetki Kanunu"*nun verdiği yetkiye dayanılarak, 03/06/2011 tarihli Bakanlar Kurulu kararınca (KHK/643) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulması kararlaştırılmıştır.

[347] İnternet: Aydemir, B. (2010). *RTÜK'e kardeş geliyor*. Web: http://www.haberturk.com/medya/haber/504488-rtuke-kardes-geliyor adresinden 15 Nisan 2014'te alınmıştır.

[348] Alemdar, Z. (1990). *Oyunun Kuralı*. İstanbul: Bilgi Yayınevi, s.13.

[349] Gürsoy, Y. (2011). *6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, Getirdiği Değişiklikler ve Yenilikler*. İstanbul: Scala Yayıncılık, s.76.

frekans ve kanalları toplumun malı olduğunun bilincinde olarak, 'toplumsal sorumluluk' hissederek yayın yapmalarıdır"[350].

Herhangi bir suç ya da olay gerçekleşmeden, sırf etik yayıncılık adına, toplumsal sorumluluk ilkesini dikkate alarak yayıncılık yapmayı sağlayan özdenetimin amacı, iletişim hürriyetini ve meslekî itibarı korumak, kişilik haklarını güvence altına almak, izleyicinin medya hizmet sağlayıcılara güven duymasını sağlamak ve bunu sürdürmek, dış müdahalelerden özellikle Devlet ya da siyasî iktidarın denetiminden bağımsız bir sisteme ulaşmaktır.

Medya hizmetlerinin sunumunda özdenetim oluşturmanın gerekliliği şu nedenlerle açıklanabilir:

- Medya özdenetimi, editoryal özgürlüğü korur.
- Devlet müdahalesini (hükümetin etkisini) en aza indirmeye yardımcı olur.
- Medyanın kalitesini arttırır.
- Medyanın hesap verebilirliğine kanıttır.
- Okuyucuların medyaya erişimine yardımcı olur[351]. Ayrıca basın-yayın hürriyetinin gelişmesine katkıda bulunur; basın mensupları arasında dayanışma sağlar.

Medya hizmet sağlayıcılar, sadece izleyici sayısı veya reklâm geliri endişesi duyan ekonomik kurumlar değil, aynı zamanda sosyal kurumlardır. Aksi halde salt reklâm hizmeti veren, insanları birer nesne gibi gören kurumlara dönüşeceklerdir[352]. Radyo ve televizyon programları daha yapım aşamasındayken gerek evrensel yayın ilkeleri, gerekse 6112 sayılı Kanunda yer alan yayın hizmeti ilkelerinin yapımcı ve yayıncı tarafından göz önünde bulundurulmasıyla medya hizmet sağlayıcılarca bir denetim yapılması mümkündür.

Kanunlarla uyumlu bir biçimde yapılmak durumunda olan medya özdenetimi, çoğunlukla medya hizmet sağlayıcılar tarafından uygulanmakta olup, medya çalışanlarının

[350] Aziz, *a.g.e.*, s.192.
[351] Haraszti, M. (2008). *Medya Öz-denetim Rehber Kitabı*. (Çev. RTÜK). Viyana, s.12.
[352] Demir, V. (2006). *Medya Etiği*. (1. Basım). İstanbul: Beta Yayınları, s.38.

gönüllülük esasına dayalı rehber ilkeler oluşturmak ve bu ilkelere uymak amacıyla harcadıkları ortak bir çabadır. Bu çabayı harcarken bağımsız medya, bir taraftan bu ilkelere biçim vermede editoryal özerkliklerini tam anlamıyla korurken, bir taraftan da kamuya hitap etme kalitesi konusundaki sorumluluk payını kabul etmektedir[353]. Hukukî bağlayıcılığı olmayan söz konusu ilkeler, yayıncıları ve medya mensuplarını sağduyulu bir biçimde hareket etmeye yönlendirseler de, gelişimi ve uygulanması için medya patronları tarafından kararlı ve güçlü bir biçimde desteklenmedikleri takdirde, gönüllülük esasına göre çalışan bir sistem olması nedeniyle çok çabuk biçimde zayıflayabilecek ve anlamını kaybedebilecek bir yapıya sahiptir.

İzler kitlenin dâhil olmadığı bir özdenetimin etkin olması da mümkün değildir; aksi takdirde izleyiciler, ihtiyaçlarını doğru bir biçimde yansıtamadığından olası sorunlara da etkin çözümler üretilememiş olacaktır. Kanaatimizce, medya sektörünün her geçen gün artan rekabet ortamında daha fazla izleyiciye ulaşabilme kaygısıyla yaşanabilecek olası yanlışlıkların gerçekleşmeden önce engellenebilmesi de özdenetimle mümkündür.

ABC[354], BBC[355], TRT Kurumu[356], Doğan Medya Grubu[357] gibi bazı yayın kuruluşlarının kendilerine ait kurumsal yayıncılık ilkeleri de bulunmaktadır. Hatta BBC, hukuk normlarının belirleyiciliğinden çok kendi özdenetimi ve ilkeleri çerçevesinde işleyen bir mekanizmaya sahiptir.

Medya hizmet sağlayıcılar kimi zaman da, ayrı yayıncılık ilkeleri bulunsun ya da bulunmasın, kendi iç dinamikleriyle veya oluşturdukları yayın kurullarının kararları doğrultusunda *"yayın öncesi tedbirler"* alabilmektedirler. Örneğin, 2006 yılında şarkıcı Tarkan Erkan'ın *"Almam Lâzım"* adlı albümünde yer alan *"Yaylalar"* isimli türküye çektiği klip, Kral TV'nin Yayın Kurulu tarafından, türkünün bazı sözlerinin müstehcen

---

353 Haraszti, *a.g.e.*, s.9.

354 *"ABC Editoryal Ölçütleri"* hakkında detaylı bilgi için bkz. İnternet: *Editorial Standards*. Web: http://www.abc.net.au/tv/independent/working_editorial.htm adresinden 1 Ocak 2016'da alınmıştır.

355 *"BBC Yayın İlkeleri*" hakkında detaylı bilgi için bkz. İnternet: *BBC Yayın İlkeleri*. Web: http://www.bbc.co.uk/turkce/kurumsal/2009/07/000000_yayin_ilkeleri.shtml adresinden 1 Ocak 2016'da alınmıştır.

356 *"TRT Kurumu Yayın Esasları*" hakkında detaylı bilgi için bkz. 2954 sayılı Kanun, madde 5.

357 *"Doğan Yayın İlkeleri"* hakkında detaylı bilgi için bkz. İnternet: *Doğan Yayın İlkeleri*. Web: http://www.doganholding.com.tr/is-alanlari/dogan-yayin-ilkeleri.aspx adresinden 1 Ocak 2016'da alınmıştır.

içerikte olduğu gerekçesiyle sakıncalı bulunarak geri çevrilmiştir[358]. Bu tür denetime *"kurum içi denetim"*, diğer bir deyişle *"oto-sansür"* denilmesi, kanaatimizce daha uygundur.

Ticarî kaygılar taşıyan medya hizmet sağlayıcıların önlerindeki en büyük engelin, içinde bulundukları kıyasıya rekabet ortamı olduğu söylenebilir. Yayıncılık etiğine uymayan *"ilkesiz"* medya mensupları, diğer meslektaşlarının da kurallara uymamasına sebep olmaktadır. Çoğu zaman vicdan bir kenara itilmekte; bu amaçla kurulan meslek örgütleri dahi kendi çıkarlarına öncelik vererek, özeleştiriyi unutmaktadır[359]. Sendikasız ve iş güvenliğinden yoksun medya mensuplarının özdenetimlerini özgürce gerçekleştirmeleri realitede pek mümkün görünmemektedir. İşsiz kalma riskiyle karşı karşıya kalan medya mensupları için en önemli belirleyici, işini korumak olmaktadır.

Özdenetim, medya mensupları veya medya hizmet sağlayıcıların gönüllü bir şekilde biraraya gelerek kendi aralarında kurdukları oluşumlar eliyle de yapılabilmektedir. Basın Şeref Divanı, Basın Konseyi, İletişim Konseyi ve Medya Konseyi bu tarz kuruluşlardandır. Söz konusu kuruluşlar, kanunî bir yaptırım ve zorlama olmadan kendilerini oluşturan kişilerin verdiği yetkileri kullanarak, bir nevi kontrol mekanizması olarak var olmaktadırlar.

Amaçları, yönetimin (genelde iktidarın), ülke içinde ekonomik güç odaklarının, reklâm veren kesimin baskılarından medyayı korumak, basın hürriyetinin koruyucusu ve basın mensuplarının iletişim hürriyetinden kaynaklanan çeşitli haklarının savunucusu olmaktır[360]. Ancak, yaptırımlarının sınırlı olması ve kanunî bir karşılığı bulunmamasından dolayı etkin bir işlev sergileyemedikleri gibi camianın tamamını kapsayamama ve belli menfaat gruplarının elinde toplanma tehlikesi de söz konusudur.

---

[358] Türkünün sakıncalı bulunan bölümü, *"Ayın önünde yıldız, yaylalar yaylalar, nerden gelirsen baldız, dilo dilo yaylalar, sen git de ablan gelsin, yaylalar yaylalar, duramirem yalnız, dilo dilo yaylalar"* şeklindedir (bkz. Ek-7/21: Kral TV "Yaylalar"ı müstehcen buldu. (14 Eylül 2006). *Vatan Gazetesi*.).

[359] Bertrand, C.J. (2004). *Medya Etiği*. (Çev. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü). Ankara: Özkan Matbaacılık, s.94-95.

[360] Erkelli, N.K. (1998). *İletişim Özgürlüğü ve Medyada Oto-Kontrol*. İstanbul: Beta Yayınları, s.25.

Medyadaki özdenetim mekanizmalarından en önemlisi ve en yaygını ise *"Basın Konseyleri"*dir. İlk Basın Konseyi, 1916'da İsveç'te kurulmuştur[361]. Ülkemizde ise 1960 yılına gelinceye kadar, basının kendi kendini kontrolü konusunda bir girişimde bulunulmamış; 27 Mayıs 1960 tarihinden sonraki gelişmeler, basının kendi kendini kontrol etmesi gerekliliğini doğurmuştur. Basın kuruluşları, 24 Temmuz 1960 tarihinde kurulan *"Basın Şeref Divanı"* tarafından hazırlanan *"Basın Ahlâk Yasası"*na uyma taahhüdünde bulunmuş olsalar da sistem, çeşitli nedenlerle Türkiye'de istenen başarıya ulaşamamış; sistemin revize edilmesiyle 6 Şubat 1988 tarihinde *"Basın Konseyi"* kurulmuştur.

Basın Konseyi Sözleşmesinin 1. maddesinde Konseyin amacı şu şekilde ifade edilmiştir:[362]

> *"Özgürlükçü bir demokratik sistemin temel taşı olan, 'halkın gerçekleri öğrenme hakkı'nı savunmak; özgür ve sorumlu basının ve basın mensuplarının, meslek uygulamalarını, özgür ve saygın bir basından beklenecek düzeyde sürdürmelerine yardımcı olmak üzere, bu amaçları Basın Meslek İlkeleri şeklinde düzenleyip benimseyen gazetecilerin imzaladıkları bu sözleşmeyle bir Basın Konseyi kurulmuştur."*

Sözleşmeyi imzalayan basın organları ve mensuplarının aşağıda belirtilen *"Basın Meslek İlkeleri"*ne[363] uymaları gerekmektedir.

1. Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, sosyal düzeyi ve inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.
2. Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlâk anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayın yapılamaz.
3. Kamusal bir görev olan gazetecilik, ahlâka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez.

---

[361] Farklı ülkelerdeki Basın Konseyleri ve Basın meslek ahlâkını düzenleyen kurullar için bkz. Özgen, M.İ. (1994). Basın *Meslek Ahlâkı ve Yasalar.* İstanbul: Filiz Kitabevi, s.99-129.

[362] İnternet: *Basın Konseyi Sözleşmesi*. Web: http://www.basinkonseyi.org.tr/basin-konseyi-sozlesmesi adresinden 15 Haziran 2015'te alınmıştır.

[363] İnternet: *Basın Meslek İlkeleri*. Web: http://www.basinkonseyi.org.tr/basin-meslek-ilkeleri adresinden 15 Haziran 2015'te alınmıştır.

4. Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan ve iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.
5. Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz.
6. Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanamaz.
7. Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanamaz.
8. Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymüş gibi kamuoyuna sunulamaz. Ajanslardan alınan özel ürünlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilir.
9. Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse *"suçlu"* ilan edilemez.
10. Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.
11. Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasal, ekonomik ve benzeri nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır.
12. Gazeteci görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır.
13. Şiddet ve zorbalığı özendirici yayın yapmaktan kaçınılır.
14. İlan ve reklâm niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.
15. Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.
16. Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.

Bülbül'e göre, söz konusu ilkeler, Türk Basınının etik ve kendi kendine denetim bağlamında Anayasası olarak görülmektedir[364]. Basın Konseyi Yüksek Kurulu, hakkında Basın Meslek İlkeleri'ne aykırı hareket ettiği iddiasıyla ve usulüne uygun şekilde şikâyette bulunulmuş basın mensupları ile yazılı, görsel ve işitsel medya hizmet sağlayıcıların uygulamalarını değerlendirerek karara bağlar. Kurul, yapılan başvurular nedeniyle *"şikâyeti yersiz bulma"*, *"uyarma"* ve *"kınama"* kararlarından birini verebilir.

[364] Bülbül, R. (2001). *İletişim ve Etik*. (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s.181.

Yaptırımların basın organlarında yayınlanması esas olmakla beraber, bu durumu *"teşhir"* yaptırımı olarak algılamak da mümkündür. Baykal ise, basın konseyinin gazeteciler ile basın-yayın kuruluşlarına uyguladığı bu yaptırım yöntemini, *"moral yaptırım"*[365] şeklinde ifade etmektedir.

Gazeteci Selahattin Duman, *"Kınama Yazısını Kınama Yazısı"* başlıklı köşe yazısında[366], balık çiftlikleriyle ilgili *"Kör Levrek"* başlıklı bir yazısından dolayı Basın Konseyi tarafından kınandığını, ancak bu karara saygı duymadığını, kararı tanımadığını, meşru saymadığını hatta ikiyüzlü bulduğunu belirterek, *"(...) Kendilerine iş de icat etmişler. Oradan buradan gelecek şikâyetleri değerlendirmek. Şikâyete konu olan gazeteciyi suçlu bulurlarsa kınamak. Bütün yaptırımları bu. Onlar kınayacak. Ayağı dolanan gariban muhabir de 'Kınama Konsey beni kınama. El içinde oldum sinema' diye ağlayacak (...)"* ifadeleriyle Basın Konseyi'ni eleştirmiştir.

Konseyin almış olduğu kararların büyük bir çoğunluğu yazılı basın kuruluşları ve mensuplarıyla alâkalı olmakla birlikte tez çalışmasının konusunu oluşturan medya hizmet sağlayıcılara yönelik yaptırımlar da uygulanmaktadır. Örneğin, TRT-1 Televizyon Kanalında 23 Temmuz 2013 tarihinde canlı yayınlanan, *"Ramazan Sevinci"* adlı programda Konuk Ömer Tuğrul İnançer'in sarf ettiği bazı sözler[367] üzerine TRT Genel Müdürü İbrahim Şahin, Konuşmacı Ömer Tuğrul İnançer ve Sunucu Bekir Develi, Kadın Adayları Destekleme Derneği tarafından Basın Konseyi'ne şikâyet edilmiş ve yaptırımda bulunulması talep edilmiştir. Basın Konseyi Yüksek Kurulu'nun 14/08/2013 tarihinde yapılan toplantısında alınan 2013/68 sayılı karar[368] kapsamında, Basın Meslek İlkelerinin 1. 2. ve 13. maddesi ilkelerinin ihlâl edildiğine ve TRT Genel Müdürlüğü'nün *"kınanmasına"* oy birliğiyle karar verilmiştir. Aynı konuda inceleme yapan RTÜK ise,

---

[365] Baykal, K.C. (2008). *Radyo ve Televizyon Yayıncılığında Yayın İlkelerinin İhlali ile Yaptırım Uygulamasında Ortaya Çıkan Sorunlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.93.

[366] bkz. Ek-7/22: Duman, S. (28 Mart 2008). Kınama yazısını kınama yazısı. *Vatan Gazetesi*.

[367] *"Hamileliği davul çalarak ilân etmek de terbiyemize aykırıdır. Böyle karınla sokakta gezilmez. Her şeyden önce estetik değildir. Yedinci, sekizinci ayda biraz hava almak için beyinin otomobiline biner şöyle bir dolanır anne adayı kardeşimiz. Şimdi ise maşallah, kanatlısı kanatsızı uçuşuyor. Ayıptır, ayıp. Bunun adı realizm değildir, bunun adı terbiyesizliktir. (...) 'Kadının ekonomik hürriyeti' gibi aldatmacalardan vazgeçilmesi lazımdır. İstatistikle meşgul olanlar boşanmaların kimler arasında olduğunu bir istatistikî anket yapıversinler. Çalışan kadından bahsediyorum. 'Ben kocama muhtaç değilim' diye evvela ailesini dağıtıyor. Kocasına muhtaç değil ama elin adamının patronunun hizmetinde olmayı haysiyetine uygun buluyor. Kocasının emrinde olmayı haysiyetine uygun bulmuyor. Ben eş demem. Eş yoktur, eşitlik yoktur. Ben karımla çocuğumla eşit değilim. Eşim değil zevcem olur. Karı da kurumsallığı anlatmak için kullanılır."*

[368] İnternet: *Basın Konseyi TRT'nin Kınanmasına Karar Verdi*. Web: http://www.basinkonseyi.org.tr/basin-konseyi-kararlari/basin-konseyi-trtnin-kinanmasina-karar-verdi adresinden 1 Haziran 2014'te alınmıştır.

31/10/2013 tarih ve 2013/60 sayılı Üst Kurul Toplantısı Kararı ile mezkur yayında yer yer felsefî derinliği bulunan bir yaklaşımla sarf edilen sözlerin, ifade hürriyeti kapsamında ele alınması gerektiğine ve herhangi bir ihlâl bulunmadığına oy çokluğuyla karar vermiştir.

Yine, ATV Televizyonu'nda yayınlanmakta olan, *"Hayat Devam Ediyor"* isimli dizi filmin 18 Kasım 2011 tarihinde yayınlanan ilk bölümünün bir sahnesinde, fiziksel engelli bir karaktere karşı aşağılayıcı sözler[369] kullanıldığı ve bu durumun Basın Meslek İlkeleri'ni ihlâl ettiği iddiasıyla Türkiye Sakatlar Konfederasyonu Genel Sekreteri Rıfat Emekçi tarafından şikâyette bulunulmuştur. Basın Konseyi Yüksek Kurulu, şikâyet konusu televizyon dizisinde, böyle bir sahneye yer verilmesinin esas amacının özürlü yurttaşları incitmek veya onlara karşı bir ayrım uygulamak değil, tam aksine özürlülerin sorunlarına toplumun dikkatini çekmek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Basın Konseyi Yüksek Kurulu, 2011/50 sayılı kararı ile şikâyet konusu dizideki bu repliğin, özürlülere yönelik bir negatif bakışı eleştirel bir şekilde vurgulayarak, toplumsal bilinci harekete geçirme amacını taşıdığı ve bu nedenle, söz konusu repliğin amacı göz önüne alınarak, oy çokluğuyla ATV televizyonu hakkındaki *"şikâyetin yersiz olduğu"* sonucuna ulaşmıştır[370].

Kanımızca, söz konusu televizyon dizisinde bir engelliye hitaben yöneltilmiş olan yukarıda belirtilen sözler, duyarlılıktan yoksun bir aşağılamayı bünyesinde barındırıyor olmasına rağmen, Basın Konseyi Yüksek Kurulu'nun verdiği karar, her bireyin aynı zamanda bir engelli adayı olduğu da düşünüldüğünde, Türk toplumunun ahlâkî değer yargılarıyla bağdaşmamaktadır. Karar, 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin engellilere ilişkin hükümleri de barındıran (e) ve (ğ) bentlerindeki hükümler ile basın meslek ilkelerine de aykırı olduğu gibi etik de değildir.

Öte yandan Basın Konseyleri, bir kamu hizmeti yürütücüsü sorumluluğuyla çeşitli kamu hizmetlerinin adil bir biçimde görülmesinde katkısı bulunan basın-yayın mesleğinin belli bir düzen içinde faaliyet sürdürmesi adına kuşkusuz çok yararlı kuruluşlardır. Ancak medya organları ya da bu organların patronları tarafından finanse edilmeleri, Konseylerin

[369] Bu sahnede, töre cinayeti işlemesi için ailesinden bir kadın tarafından fiziksel engelli bir gence baskı yapılmakta ve bu çerçevede bu gence yönelik olarak *"Eğer sakatım diyorsan onu bilemem. Şimdiye kadar yarımdın. Şimdi tam erkek olmak istiyorsan bu pisliği temizlersin. Diyeceğim bu kadar"* şeklindeki sözler sarf edilmiştir.

[370] İnternet: *Basın Konseyi, ATV Televizyonu'nda Yayınlanan "Hayat Devam Ediyor" İsimli Televizyon Dizisi Hakkında Şikâyetin Yersizliğine Karar Verdi*. Web: http://www.basinkonseyi.org.tr/basin-konseyi-kararlari/basin-konseyi-atv-televizyonunda-yayinlanan-hayat-devam-ediyor-isimli-televizyon-dizisi-hakkinda-sikayetin-yersizligine-karar-verdi adresinden 1 Haziran 2014'te alınmıştır.

tarafsızlıkları açısından eleştiri konusu olmakta ve bu sebeple bu Konseyler, birçok ülkede istenilen düzeyde etkinliğe ulaşamamaktadır[371].

Yayıncılık alanını da kapsayan bir diğer oluşum ise, 2007 yılında kurulan *"Medya Etik Konseyi"*dir[372]. Konseyin özdenetimi tüm kitle iletişim araçlarını kapsamaktadır. Konsey, televizyonların özdenetiminde sadece şikâyetlere bağlı kalmamakta, başta etik açıdan olmak üzere çok yönlü bir özdenetim faaliyetini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır[373].

Özdenetim modeli çoğu ülkenin görsel-işitsel medyasında da etkin bir şekilde uygulanmaktadır. Amerika'da 1922 yılında kurulan, görsel-işitsel medya hizmetlerini düzenleyen Ulusal Yayıncılar Birliği'nin (National Association of Broadcasters - NAB) 3000'den fazla radyo ve 500'den fazla televizyon kuruluşu olmak üzere birçok üyesi bulunmaktadır. Birliğin oluşturduğu kapsamlı etik kodda yer alan hususlar ise şunlardır:[374]

- Çocuklara karşı sorumluluk,
- Kimsenin din, dil, ırk, cinsiyet gibi nedenlerle kınanmaması ve aşağılanmaması,
- Tüm dinlere saygı gösterme,
- Evliliğin ve ailenin kutsallığına önem verme,
- Sigara ve alkol kullanımı ile eşcinselliğin olumlu bir davranış gibi yansıtılmaması,
- Fal ve astroloji gibi içeriklere yer verilmemesi.

Almanya'nın görsel-işitsel medya hizmetlerinde uyulması gereken etik ilkeleri, Alman Kamu Yayın Kuruluşlar Derneği ile Almanya'nın ikinci kanalı ZDF tarafından oluşturulan kurullarca belirlenmiştir[375].

---

[371] Işık, *a.g.e.*, s.79.
[372] İnternet: *Medya Etik Konseyi*. Web: http://www.medyaetikkonseyi.com adresinden 15 Nisan 2014'te alınmıştır.
[373] Bozkurt, B.A. (2012). *Televizyon Yayınlarının Denetlenmesinde Sivil Toplumun Rolü: ABD Ebeveyn Televizyon Konseyi (Parents Television Council) Örneği*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, RTÜK, Ankara, s.20.
[374] İnternet: *Ethics and Television*. Web: http://www.museum.tv/eotv/ethicsandte.htm adresinden aktaran Yücel, A., *a.g.t.*, s.38.
[375] Yücel, A. *a.g.t.*, s.39.

Türkiye'de ise, medya hizmet sağlayıcıların özdenetim yapabilmelerinin sağlanması amacıyla RTÜK tarafından 2006 yılında oluşturulan *"izleyici temsilciliği sistemi"*nin, kanunî altyapısı, 6112 sayılı Kanunun 22. maddesiyle oluşturulmuştur. Yazılı basında *"okur temsilcisi"* olarak da adlandırılan ombudsmanlık müessesesinin görsel-işitsel medya hizmetlerindeki yansıması olarak görülebilecek olan sistem, çalışmanın 6. Bölümünde etraflıca irdelenmektedir.

4.2.3.3. Ombudsman denetimi (arabulucu-kamu hakemi)

Ombudsman denetimi, *"yasama organı tarafından atanan kamu denetçilerinin idarenin faaliyetlerini denetlemeleri"* şeklinde tanımlanabilir. Kamu denetçileri, yaptıkları incelemelerde hukuka aykırı buldukları eylem ve/veya işlemleri bir raporla parlamentoya bildirmekte, parlamento da bu rapor doğrultusunda gerekli önlemleri almak için harekete geçmektedir. Bu yöntem, yargı denetiminin sınırlılığı, geç sonuçlanması, etkisizliği ve dolayısıyla yetersizliği, idarenin kendi içinde yaptığı denetimde taraflı davranması gibi nedenlerle birçok ülke tarafından uygulanmaktadır[376]. Avşar, ombudsmanlık müessesesinin denetim işlevi kadar önemli bir diğer işlevinin, *"bir çeşit hak arama yolu ve vatandaşı merkeze alan bir kamusal halkla ilişkiler kurumu olma özelliği"* olduğunu belirtmektedir[377].

Bürokrasinin bürokratizme dönüştüğü, yargı yoluyla hak aramanın yıllar aldığı, idarî yollardan hak aranmak istendiğinde idarenin tarafsız davranmadığı, kendisini haklı çıkarmaya çalıştığı, siyasî denetimin yeterli olmadığı zamanlarda bir çıkış noktası olarak algılanan *"ombudsmanlık kurumu"*, her ülkenin kendi yapısına uygun olarak farklı biçim ve işlevlere bürünmektedir. Bu farklılıklar ombudsman kurumlarının isimlerine de yansımaktadır. Kurum, İngiltere'de *"Yönetim İçin Parlamento Komiseri"*, Fransa'da *"Arabulucu"*, Kanada'da *"Yurttaş Koruyucusu"*, İtalya'da *"Sivil Haklar Savunucusu"*, Polonya'da *"Yurttaş Hakları Savunucusu"*, Avusturya'da *"Halk Avukatı"*, İsrail'de *"Devlet Müfettişi"* gibi değişik adlarla ortaya çıkmaktadır[378].

---

[376] İnternet: Gottehrer, D.M., Hostina, M. (1998). *Essential Characteristics of a Classical Ombudsman*. Web: http://siteresources.worldbank.org/INTLAWJUSTINST/Resources/Essential.PDF adresinden aktaran Yücel, Ahmet, *a.g.t.*, s.33.

[377] Avşar, B.Z. (2000). Ombudsman Tartışmaları ve Türkiye'de Olabilirliği. *RTÜK İletişim Dergisi*. Y:3, S:18, s.8.

[378] Avşar, Demir, *a.g.e.*, s.36; İnternet: Bozkurt, M.K. *Ombudsmanlık Kurumu*. Web: http://www.ombudsman.gen.tr/makale/detay.asp?id=27 adresinden 15 Haziran 2014'te alınmıştır.

Yönetimin bilerek ya da bilmeyerek yaptığı yanlışların düzeltilmesi için halk adına yönetim üzerinde yargı dışı denetim yapan bir kurum olan *"ombudsmanlık",* ilk olarak İsveç'te ortaya çıkmıştır. İsveç Kralı XII. Karl, 1709'da Ruslar tarafından Poltava savaşında bozguna uğrayınca Osmanlı topraklarına sığınmak durumunda kalır. Burada halkın yönetimle olan ilişkilerini düzenleyen ahilik sistemini yakından inceleyen Kral, bu sistemden etkilenerek kendisi uzaktayken görevlileri denetleyecek, onun gözü kulağı olacak, doğru bilgi verecek güvenilir bir kişiyi (Hogst Ombudsman) gözlemci olarak atar. Bu kişiyi tarihteki ilk ombudsman olarak nitelendirmek mümkündür.

Günümüzde devlet, emreden bir kuvvet olarak değil, aksine vatandaşlarını kamu hizmetlerinin saygın birer müşterisi olarak gören, belirli standartlarda hizmet sunan konumdadır. Kamu hizmetlerindeki standartların yükseltilmesi ise, kamu yönetiminde bağımsız ve tarafsız denetim araçlarıyla saydamlığın sağlanması ve hizmet kalitesinin arttırılmasıyla mümkündür. İdarenin iyi işlemesi, insan haklarında ilerlemenin sağlanması ile bağlantılı olduğundan, ombudsman denetimi, aynı zamanda bir demokratikleşme aracıdır. Hatta diğer denetim organlarının yetersiz kaldığı veya tıkandığı noktalarda bireyle devlet arasında her iki taraf için de memnuniyetle kabullenilir çözümler arama noktasındadır. Örneğin, idarî denetimin yerini almaz, ancak onun dava yükünü azaltarak daha iyi çalışmasına yardımcı olan bir kurumdur.

Medyada ombudsman modeli de 1969'da yine İsveç'te kurulmuş, medya kuruluşlarının haber verme işlevinin yerine getirilmesi sırasında ortaya çıkan yanlışlıkların, yanlılıkların, eksikliklerin ve kusurların deneyimli ve tarafsız bir gazeteci tarafından izlenerek düzeltilmesi amaçlanmıştır[379]. Dünyada ise ombudsmanlar, Haber Ombudsmanları Örgütü (ONO) çatısı altında organize olmuşlardır. ONO'nun amaçları şu şekilde sıralanmaktadır:

- Gazetecilik mesleğinin, habercilik alanında yüksek etik standartlar kazanmasına ve bu standartları sürdürmesine yardımcı olmak, bu sayede mesleğin hizmet ettiği insanların gözündeki güvenilirliğini arttırmak,
- Haber ombudsmanları ya da okur temsilcileri için ilkeler belirlemek ve bunları geliştirmek,

[379] Uzun, R. (2007). *İletişim Etiği Sorunlar ve Sorumluluklar*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, s.44.

- Haber ombudsmanlığının yaygınlaşmasına destek olmak,
- Üyeleri arasında deneyim, bilgi ve fikirlerin paylaşılması için bir platform sağlamak,
- Yayıncılar, editörler, basın konseyleri ve diğer meslek kuruluşlarıyla bağlantılar kurmak, belirli çıkar grupları için sözcü sağlamak ve medya soruşturmalarına yanıt vermek[380].

Ancak Uzun'a göre *"ombudsman/okur temsilcisi/ izleyici temsilcisi modelinin etkinliği, söz konusu yayın kuruluşunun örgüt kültürünün demokratik özelliklerine, eleştirilere açık olup olmamasına, kendini düzeltme yönündeki esnekliğine bağlıdır"*[381]. İzleyici ile medya hizmet sağlayıcı arasında köprü işlevi gören izleyici temsilciliği mekanizması, izleyicilerin yine izleyiciler adına yaptıkları bir nevi *"kalite kontrolü"* olarak da nitelendirilebilir.

Ombudsmanlar, maaşlarını çalıştıkları medya hizmet sağlayıcıdan alıyor olsalar da yöneticilerine karşı tarafsızlıklarını korumak durumundadırlar. Bu da ancak, meslekî etik ilkelere bağlı, sorumluluk sahibi ve çalıştığı kuruluşun vereceği maaşa ihtiyaç duymayacak kimselerin ombudsman olarak tercih edilmesiyle gerçekleşebilir. Meens'e göre, *"ideal olan ombudsmanın meslekî bağımsızlığını garanti altına alan bir sözleşmeye sahip olmasıdır"*[382]. Mutlak anlamda mümkün olmasa da tarafsızlığın ciddi ölçüde sağlanabilmesi amacıyla ombudsmanlık yapacak kişinin meslektaşları tarafından saygı duyulan, dengeleri tutabilme yetisine sahip, üstlerinden beklentisi olmayan biri olmasında ve yaşam boyu seçilmesinde yarar bulunmaktadır.

Ombudsmanın yaptığı iş, en basit deyişle izleyicilerle posta, telefon, e-posta ya da bloglar aracılığıyla iletişim kurmaktır. Kurulan iletişim kapsamında editörlere temel meslekî sorumlulukları olduğunu hatırlatmak ombudsmanın görevidir. Meens'e göre, *"Ombudsmanın editoryal kadro içinde dostu yoktur; olması da gerekmez. Tek gerekli olan*

[380] Meens, T. (2010). Ombudsman: Okur/İzleyici ile Medya Arasındaki Kilit İsim. *Televizyon Haberciliğinde Etik*., B. Çaplı ve H. Tuncel (Editörler). Ankara: Fersa Matbaacılık, s.154; İnternet: *Organization of News Ombudsmen*. Web: http://newsombudsmen.org adresinden 1 Haziran 2014'te alınmıştır.
[381] Uzun, *a.g.e.*, s.45.
[382] Meens, *a.g.m.*, s.149.

haber müdürünün, alabileceği tüm eleştirilere karşın ombudsmana koşulsuz inanç duymasıdır"[383].

Ombudsmanlığa karşı olanlar genelde, bu kurumun masraflı olmasına, bürokrasiye yol açmasına ve editörlerle okurlar arasındaki doğrudan iletişimi engellemelerine vurgu yapmaktadır. Ombudsmanlığı savunanlar ise tam aksine, ombudsmanın editöre giden yolu açtığını ifade etmektedir[384]. Zira, çalıştığı medya hizmet sağlayıcıya eleştirel bakabilen bir ombudsmanın varlığı son derece önemlidir.

Ombudsman denetimiyle ilgili belirtilmesi gereken önemli bir husus da AB'ye uyum sürecinde, Anayasanın 74. maddesinin, 07/05/2010 tarihinde yürürlüğe giren 5982 sayılı Kanunun 8. maddesi ile değiştirilerek, bir nevi ombudsmanlık müessesesi olarak, herkese *"kamu denetçisine başvurma hakkı"* tanınmasıdır[385]. Bununla birlikte, 14/06/2012 tarih ve 6328 sayılı Kanun[386] ile Kamu Denetçiliği Kurumu kurulmuş ve hizmete girmiştir. Dolayısıyla yukarıda anlatıldığı üzere, kamu denetçiliği müessesesinin, informal denetime giren yönü bulunmakla birlikte kamu kuruluşu olması nedeniyle formal bir niteliğe de büründüğü görülmektedir.

4.2.4. Ortak denetim (denetimde eşgüdüm)

Ortak denetim (co-regulation), kamu otoritesinin ortaya koyduğu hedeflere (kamu yararına) ulaşmak için, düzenleyici otoriteler ile medya mensupları ve sivil toplum kuruluşlarının bir araya geldiği denetim rejimi olarak ifade edilmektedir[387]. Bu yönüyle kamuoyu denetimiyle özdenetim arasında karma bir denetim türü olduğu da söylenebilir.

---

[383] Meens, *a.g.m.*, s.159

[384] Meens, *a.g.m.*, s.153-154.

[385] Ülkemizde *"Kamu Denetçiliği Kurumu"*, ilk olarak 28/09/2006 tarih ve 5548 sayılı *"Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu"* ile oluşturulmuş; ancak söz konusu Kanun, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin 25/12/2008 tarih, 2006/140 Esas ve 2008/185 sayılı Kararının eleştirisi için bkz. Atay, E.E. (2009). Türkiye'de İnsan Haklarının Korunması ve Kamu Denetçiliği Kurumu. *Medeniyetler İttifakı Uluslararası İnsan Hakları Konferansı*. 21-23 Mayıs, Ankara, s.112-121.

[386] 29/06/2012 tarih ve 28338 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren *"Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu"*nun amacı; kamu hizmetlerinin işleyişinde bağımsız ve etkin bir şikâyet mekanizması oluşturmak suretiyle, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve önerilerde bulunmak üzere *"Kamu Denetçiliği Kurumu"*nu oluşturmaktır.

[387] Avşar, Demir, *a.g.e.*, s.90.

1990'lı yılların ortalarından itibaren yaygınlaşmaya başlayan ortak denetimde, demokratik ve çoğulcu bir denetim modelinin oluşturulabilmesi için ele alınan konunun tüm taraflarının katılımının sağlanması esastır. Ortak denetim esnasında devletin ağırlığının fazla olması hâlinde denetimin, ağırlaştırılmış etik ilkelere dönüşme riski söz konusudur. Bu nedenle görece daha demokratik ülkelerde ortak denetim modelinin daha başarılı olacağı aşikârdır.

Yönetenler (hükümet) ile yönetilenler (sivil toplum kuruluşları, çıkar grupları, kamuoyu veya bireyler) arasında yönetimde işbirliğini öngören *"yönetişim"* (governance) kavramı ile de paralellik gösteren ortak denetimin çoğunlukla görsel-işitsel medya alanında uygulandığı görülmektedir. Konu, AB GİMHY'de şu şekilde ifade edilmektedir: *"Ortak denetim, asgari düzeyde, Üye Devletlerin hukukî geleneklerine uygun olarak özdenetim ve ulusal kanun koyucu arasında yasal bir bağlantı oluşturur. Ortak denetim, amaçların karşılanmadığı olaylarda Devlet müdahalesi olasılığına izin vermelidir."* Devletin birçok yönüyle küçüldüğü ve etkili denetim imkânlarını kaybettiği günümüzde, devlet, özel sektör ve sivil toplum işbirliği kaçınılmaz görünmektedir. Kamu otoritesi, medya sahipleri ve yayıncılar tarafından belirlenen ilkelerin ortak bir irade ürünü olmaları nedeniyle uygulanmaları da görece bir kolaylık taşımaktadır[388].

İngiltere'de de medya düzenleyicileri biraraya gelerek bir *"Aile Portalı"* (ParentPort)[389] oluşturmuşlardır. İzleyici, televizyonda veya diğer kitle iletişim araçlarında yayınlanan bir program, film, reklâm veya video oyununda uygunsuz bir şeyle karşılaştığında ParentPort'un internet sayfasına başvurmaktadır. Bu sayfada, şikâyet etmek istediği konuyla ilgili sorulara vereceği cevaplarla şikâyetini yapabileceği kurumu tespit edebilmekte ve ilgili kurumun web şikâyet sayfasına yönlendirilmektedir. Böylece izlediği veya gördüğü herhangi bir yayından rahatsızlık duyan bir izleyici, çok fazla zaman harcamadan doğru yere şikâyette bulunabilmektedir[390].

Güney Afrika modelinde de ortak denetim mekanizmasına örnek olacak 2 ayrı denetim rejimi uygulanmaktadır. Yayın etik ilkelerini imzalayıp uyma taahhüdü vermeyen yayın kuruluşları, doğrudan Güney Afrika Yayın Şikâyet Komisyonu'nun denetimine

---

[388] Safaz, *a.g.t.*, s.30-31.
[389] İnternet: *ParentPort Working Together For Media Standards*. Web: http://www.parentport.org.uk adresinden 15 Nisan 2014'te alınmıştır.
[390] Bozkurt, *a.g.t.*, s.21.

tâbiyken, ilkeleri imzalayan ve kendi denetim mekanizmalarını kuran kuruluşlar ise şikâyet üzerine işleyen, daha esnek bir denetim rejimine bağlıdır[391].

Ülkemizde ise 6112 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte hukukî statüye kavuşan *"ortak denetim"* kavramına Kanunun 37. maddesinin birinci fıkrasının (k) bendinde yer verilmiştir. Buna göre, yayın hizmetleri ile ilgili gelişmeleri takip etme, sektöre ilişkin genel stratejileri, ortak denetim, özdenetim ve ortak düzenleme mekanizmalarını belirleme görevi RTÜK'e verilmiştir.

RTÜK tarafından bu doğrultuda yapılan çalışmaların ilkini 25 Haziran 2007 tarihinde imzalan *"Yayıncılık Etik İlkeleri"* oluşturmaktadır. RTÜK ile Televizyon Yayıncıları Derneği (TVYD) tarafından ortak bir çalışma yürütülmesi suretiyle, Türkiye'de televizyon yayıncılığı alanında yaşanan sorunlar karşısında yayın kuruluşlarının etrafında uzlaşacakları kriterler belirlenmiştir[392].

Temel olarak, yayınlarda insan haklarına, temel hak ve hürriyetlere saygılı olunmasını, olayların doğru ve tarafsız bir biçimde yayınlanmasını, ırk, renk, dil, din ve cinsiyet bağlamında ayrımcılık yapılmamasını, cevap ve düzeltme haklarına saygılı olunmasını, özel hayata ve mahremiyete saygılı olunmasını, kadınların bir *"nesne"* gibi görülmemesini, çocukların ve gençlerin uygunsuz içerikten korunmasını amaçlayan ilkelere uymayan medya hizmet sağlayıcılar için ise, herhangi bir yaptırım öngörülmemektedir.

Görsel-işitsel medya hizmetlerine yönelik ülkemizde son dönemde gerçekleştirilen en önemli ortak denetim çalışmasını *"Spor Programları Rehber İlkeleri"*[393]nin belirlenmesi oluşturmaktadır. Spor programlarında özellikle küfür ve hakaretin reyting malzemesi olarak kullanılmasından dolayı artan izleyici şikâyetlerinin ve tartışmaların[394]

---

[391] İnternet: *About Broadcasting Complaints Commission of South Africa*. Web: http://www.bccsa.co.za adresinden aktaran Safaz, *a.g.t.*, s.31.

[392] Baykal, *a.g.t.*, s.95-96; Erol, G. (2012). *İletişim ve Etik.* (1. Baskı). İstanbul: Hiperlink Yayınları, s.293-294; ilkelerin tamamı için bkz. Ek-8.

[393] Coşkun, S. (2015). Türkiye'deki Futbol İçerikli Spor Programlarının Rehber İlkeler Kapsamında Ortak Denetim Açısından Değerlendirilmesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*. S:10, s.59-60; bkz. Ek-7/23: RTÜK'ten 'spor' ilkeleri. (13 Nisan 2013). *Habertürk Gazetesi.*

[394] Örneğin; 1 Ekim 2012 tarihinde TV 8'de yayınlanan *"Telegol"* adlı programa canlı yayında bağlanan Genç Fenerbahçelilerin tribün lideri Sefa Kalya, stüdyoda bulunan yorumculara *"karaktersiz, şerefsizler "* derken, hakaretlere dayanamayan programın yorumcularından Gökmen Özdenak da *"karaktersiz sensin"* diyerek cevap vermiştir. Yine aynı tarihte Beyaz TV'de yayınlanan *"Beyaz Futbol"* adlı programda

2012 yılında giderek daha da yoğunlaşması nedeniyle RTÜK tarafından, konunun tüm taraflarına çağrıda bulunulmuş ve spor programlarında zaman zaman yaşanan olumsuzlukların önlenmesine yönelik, medya hizmet sağlayıcıların kendi etik ilkelerini hazırlamalarına, bu amaçla toplantıya katılan kurumların temsilcilerinin ve program sorumlularının da yer aldığı bir çalışma grubunun oluşturulmasına, böylece spor programlarında uyulacak rehber ilkelerin belirlenmesine karar verilmiştir.

Alınan karar çerçevesinde TVYD, RTÜK, Türkiye Futbol Federasyonu, Merkez Hakem Kurulu, Gençlik ve Spor Bakanlığı Spor Genel Müdürlüğü ve Türkiye Spor Yazarları Derneği'nden birer temsilci ile İlker Yasin, Faik Çetiner, Serhat Ulueren ve Mehmet Şeyhoğlu'nun da içinde bulunduğu bir komisyon kurulmuş; kurulan komisyon tarafından spor programlarının sunumu konusunda rahatsızlık oluşturacak konuların izolesiyle ilgili birtakım etik kurallar[395] belirlenmiştir.

Kamu düzenleyicisinin denetim hedeflerini, işleyişini ve yaptırımlarını belirlediği; sivil toplum kuruluşlarının ise hedefler doğrultusunda ilkelerin belirlenmesine katkıda bulunduğu ortak denetim müessesesiyle olayın tüm taraflarının denetime katkısı sağlanmaktadır. Böylece hem daha geniş katılımlı ve uzlaşmacı bir denetim gerçekleşecek hem de söz konusu denetimin daha hızlı ve esnek uygulanması mümkün olacaktır.

Şu hususu belirtmek gerekir ki, denetim tür ve metotlarının yukarıdaki sınıflandırması tam bir kesinlik ifade etmemektedir[396]. Zira, özel sektörde de mesela bir ticarî şirkette de idarî, malî denetim, performans denetimi söz konusudur. Dolayısıyla tarafımızca anlaşılmayı kolaylaştırmak amacıyla yukarıdaki sınıflandırma yapılmıştır. Denetimin yararları ile birlikte sıkı denetimin sakıncaları ise aşağıda sıralanmaktadır.

---

yorumcular Ümit Özat ile Rasim Ozan Kütahyalı'nın tartışması esnasında da *"maganda, karaktersizsin, şerefsizsin*" şeklinde ifadeler kullanılmıştır (Coskun, *a.g.m.,* s.59).

[395] Rehber ilkelerin tamamı için bkz. Ek-9.

[396] Denetim biçimleriyle ilgili Richard Edwards'ın da üçlü bir sınıflandırmaya gittiğini aktaran Tartanoğlu'na göre, *"Denetim biçimlerini basit, teknik ve bürokratik denetim olarak da sınıflandırabilmek mümkündür. Teknik denetim, denetim mekanizmasının işyerinin fiziksel yapısın göre şekillendiği anlayışına işaret etmektedir ve emek sürecine hâkim olan bir teknolojinin varlığı durumunda ortaya çıkmaktadır. (...) Kurumsallaşmanın ve hiyerarşik yapılanmanın sıklıkla görüldüğü işyerlerinde ise bürokratik denetim hâkimdir. (...) Sanayi devriminden sonra gelişen rekabetçi kapitalizm döneminde ise sermayenin doğrudan otorite kurduğu basit denetim mekanizmaları hâkimdir"* (Edwards, R. (1979). *Contested Terrain: The Transformation of the Workplace in the Twentieth Century*. New York: Basic Books'dan aktaran Tartanoğlu, *a.g.m.,* s.215-216).

4.3. Denetimin Yararları

Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde görülen aksaklıklar denetim sırasında meydana çıkacaktır. Denetlemenin amacı, yanlışlıkların ortaya konması suretiyle, bu yanlışlıkların tekrarına engel olmaktır. Denetim sayesinde, doğru olmayan veya yapılmasının sakıncalı olduğu düşünülen işlerin yapılmasına engel olunacağı gibi, yine denetim sayesinde amaçların belirlenen hedefler doğrultusunda gerçekleştirilmesi imkânı doğacaktır.

Kamu kurum ve kuruluşlarında (genel olarak kamu yönetiminde) özel hukuk hükümlerine göre kurulmuş kuruluşlarda (dernek, vakıf, şirket, kooperatif vb.) denetim ve teftiş yapılmasını gerektiren aşağıda sıralanan sebepleri, aynı zamanda denetimin yararları olarak ele almak mümkündür:

- Kalkınma plân ve programlarında yer alan politika ve hedefler doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını sağlamak,
- Kamu hizmetlerinin mevzuata göre yerine getirilip getirilmediğini tespit etmek,
- Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde suiistimallerin, sapmaların olup olmadığını, ihmâl ve terahi (gayretsizlik) gösterilip gösterilmediğinin belirlenip, önlenmesi,
- Kamu maliyesinin usulüne göre kullanılıp kullanılmadığını belirlemek,
- Kamu görevlilerinin mesai saatlerine, kılık-kıyafet mevzuatına uyup uymadıklarını belirlemek,
- Yönetimin aksayan yönlerini tespit etmek,
- Yolsuzluk ve usulsüzlüklerle mücadele etmek ve önlemler almak.

İletişim alanına özel olarak ise denetim, radyo ve televizyon yayıncılığında yayın hizmeti ilkelerine riayet edilip edilmediğini tespit ederek, söz konusu ilkelere uyulmasını ve bu suretle artan bir kamu yararı sağlar. Yine, ticarî iletişim ilkelerine uyulup uyulmadığını tespit eder. Seçim dönemlerinde de siyasî reklâm ve propaganda yayınlarına ilişkin, Yüksek Seçim Kurulu (YSK) tarafından belirlenen kurallara uyulup uyulmadığının denetlenmesine katkıda bulunur.

Görsel-işitsel yayın hizmetlerinin denetim müessesesi aracılığıyla uluorta yapılmasının engellenmesi, genelde toplum, özelde ise, başta korunmaya daha muhtaç durumdaki çocuklar ve gençler ile kadınlar üzerinde olumlu etkilere yol açacaktır. Görsel-işitsel yayın hizmetlerini denetlemenin gerekli ve yararlı olduğu düşünülse de, birtakım sakıncaları da bünyesinde barındırdığını belirtmek gerekir.

4.4. Sıkı Denetimin Sakıncaları

Denetim yoluyla özel veya kamu kurum ve kuruluşlarının işleyişleri sürekli olarak izlenip eksik yönleri belirlenerek, amaçlarından sapmalar engellenmekte ve daha sağlıklı bir işleyiş geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu anlamda denetim, yönetim sürecinin en önemli halkalarından birisi olarak düşünülebilir. Ancak yapılan denetimin sıkı veya sıklıkla olması da beraberinde çeşitli sakıncalar doğurabilmektedir. Sıkı, zamansız, keyfi, sürekli ve yoğun bir denetim, çalışanlarda bıkkınlık oluşturabileceği gibi, çalışanları işten yani görev yapmaktan bezdirebilir.

Bunlardan en önemlisi yürütülen çalışmalar üzerinde oluşan bürokrasiyi arttırıcı etkidir. Medya hizmet sağlayıcılar, hedef kitle üzerinde olumlu/olumsuz etkiler oluşturabilecek yayın hizmetlerine imza atma kaygısı duymaya başlar; hatta siyasî otoriteye *"şirin"* gözükmek pahasına *"yandaş medya"* olarak ifade edilen bir yayıncılık anlayışına sahip olabilirler. Bunun yanı sıra, medya hizmet sağlayıcıların sunduğu yayın hizmetleri ile ilgili mevzuatta hukukî sorumluluğun kimde olduğu belirtilmiş olsa da bu sorumluluğu yüklenmekten ve hatta verilen görevi yerine getirmekten imtina edilmesi de söz konusu olabilir.

Denetleme sonucunda uygulanması muhtemel cezaî yaptırımların net bir şekilde tanımlanması da denetim süreci açısından önem taşımaktadır. Yaptırımların anlaşılır ve net olmaması veya muğlâk (vague) ifadeler içermesi hâlinde çeşitli mağduriyetlerin, kayırmacılık vb. keyfi uygulamaların yaşanması mümkündür.

Yine denetçinin ve denetlenenin farklı dünya görüşleri olması, soyut kavramların farklı değerlendirilmesine de yol açabilir. Örneğin, özel bir medya hizmet sağlayıcının yayın politikasını ve programlarını tasvip etmeyen bir denetçi, denetlemede tarafsızlığını kaybedebilir, subjektif görüşler ortaya koyabilir. Nitekim, 7 Haziran 2015 ile 1 Kasım

2015 tarihli genel seçimler sonrasında 298 sayılı *"Seçimlerin Temel Hükümler ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun"*da belirtilen, *"Tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine uygun davranmakla yükümlü radyo ve televizyon kuruluşları ile yazılı, sözlü ve görsel basının tek yönlü taraf tutan yayınlar yapamayacaklarına, bu kuruluşların yayınlarında demokratik kurallar çerçevesinde siyasî partiler arasında fırsat eşitliği sağlamak zorunda olduklarına"* dair hükümleri ihlâl ettiği gerekçesiyle AHaber kanalına RTÜK'ün raporu doğrultusunda YSK tarafından 239 adet yayın durdurma cezası verildiği, diğer medya hizmet sağlayıcılara ise böyle bir uygulamanın yapılmadığı görülmektedir.

Sıkı denetimin uygulandığı ortamlarda denetlenen kişi ve/veya kuruma rehberlik etme işlevinin gereği gibi gerçekleştirebildiğini söylemek de güçtür. Denetim sürecinin ön önemli unsurlarından biri olan *"rehberlik etme görevi"*nin, *"inceleme ve yaptırım uygulama"*ya nazaran sürekli olarak geriye itilmesi, ikinci plânda tutulması ve denetim sistemi içinde işlerlik kazanamaması hâlinde denetim işlevi de sağlıklı bir şekilde yerine getirilememiş olur. Zira, medya hizmet sağlayıcıların uyması gereken hâlihazırda çok sayıda rehber ilke ve etik kod gerek kendi kurumları, gerekse meslek birlikleri ve sivil toplum örgütleri tarafından da ortaya konmuştur. Bu ilkelere riayet etmelerine fırsat verilmeden çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya bırakılmaları, medya hizmet sağlayıcıların iletişim hürriyetlerini dahi kısıtlayabilmektedir. Medya profesyonelleri herhangi bir yaptırımla karşılaşma kaygısı içerisinde inandığı objektif ve tarafsız yayıncılıktan daha farklı yönlere sapabilir.

Günümüzde medya üzerinde uygulanan geleneksel denetim yöntemlerinin hantal bir yapı sergilediğini, bunun yerine özdenetim ve ortak denetim gibi işbirliği faktörünü temel alan yöntemlere ağırlık verilmesi gerektiğini aktaran Erol'a göre de, *"Hızla gelişen ve giderek birbirine daha çok yakınlaşan yeni teknolojiler nedeniyle idarî otoriterler tarafından yapılan denetim, kitle iletişimi alanında karşılaşılan birçok sorunun gerisinde kalmakta ve çözümünde etkili olamamaktadır. Bu tarz denetim, karmaşık olan mekanizması dolayısıyla da ağır işlemektedir"*[397].

Kanaatimizce de çok sık ve katı kurallarla yapılan bir radyo ve televizyon yayıncılığı denetiminin, bu alanda önemli yeri olan ifade hürriyetinin, yayın hürriyetinin ve

[397] Erol, *a.g.e.*, s.291.

program düzenleme serbestliğinin zedelenmesine, tam olarak kullanılamamasına, hatta yok olmasına yol açması muhtemeldir.

Sıkı veya sıklıkla yapılan denetim, denetlenen ile denetçi arasındaki ilişkinin bir süre sonra gevşemesine, ikili arasında çıkar çatışması (conflict of interest) gibi uygunsuz ilişkilerin oluşmasına ve hatta denetçide kayıtsızlığa yol açabilir. Bunun sonucu olarak da denetimin gereği gibi yapılamama riski doğabileceği gibi, bu, bir nevi *"denetim körlüğü"* (surveillance blindness) oluşmasına da neden olabilir. Bu nedenle gerekli tedbirlerin alınması suretiyle belirli periyodlar içerisinde denetim yapılmasının çok daha uygun olacağı söylenebilir. Ancak, denetimin mutlaka olacağı, yönetenlerin ve kurumda çalışanların zihninde var olmalıdır. Kısacası denetim, zamanında, yerinde, etkili olacak şekilde yapılmalı; kurum çalışanlarını bıktıracak, bezdirecek şekilde yapılmamalıdır.

5. KİTLE İLETİŞİM SİSTEMLERİ BAĞLAMINDA FARKLI ÜLKELERDE RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARININ DENETİMİ

Günümüzde insanoğlunun hayatında çok önemli bir konuma sahip olan görsel-işitsel medya hizmetlerinin ne şekilde düzenlenip, denetleneceği, pek çok ülkenin iletişim alanında her zaman önemli tartışma konularının başında gelmektedir.

Doktrinde, görsel-işitsel medya hizmetleri alanının *"kanal kıtlığı, kamu yararının sağlanması, endişe ve korkunun önlenmesi, yayınlarda bütünlüğün sağlanması"*[398] gibi gerekçelerle hukuk kurallarıyla düzenlenmesi öngörülmektedir. Öngörülen kurallara uygunluğun denetimi ise farklı denetleme sistemlerinde, farklı denetim yöntemleri ile sağlanmaktadır. Ülkeler bazında değerlendirmeye geçmeden önce ülkelerin siyasî yapısına göre şekillenen kitle iletişim teorileri üzerinde durmak gerekmektedir.

5.1. Kitle İletişim Sistemleri

Bir ülkenin görsel-işitsel medya hizmetlerinin denetim yapısı, daha önce de belirtildiği üzere; o ülkenin siyasî yapısına göre değişiklik göstermektedir. Bu nedenle, görsel-işitsel medya hizmetlerinin denetim yapıları incelenirken, öncelikle siyasî yapıya yönelik bir değerlendirme yapılmalıdır. İçel, görsel-işitsel medya hizmetlerinin yönetim ve denetiminin sağlandığı düzenlere *"rejim"* adını vererek, söz konusu rejimlerin kökten tekelcilikten çoğulculuğa doğru bir gelişim gösterdiğini belirtmektedir[399].

Nitekim, Siebert, Peterson ve Schramm da 1963 yılında *"The Four Theories of The Press / Basının Dört Teorisi"* adlı eserlerinde dünyadaki denetim sistemlerini siyasî yapıyla ilişkilendirerek, bunları; *"Otoriter Teori, Liberal Teori, Sovyet Medya Teorisi, Toplumsal Sorumluluk Teorisi"*ne göre incelemiştir[400]. 1983 yılında *"Mass Communication Theory and Introduction / Kitle İletişim Teorisi ve Giriş"* adlı eserinde McQuail, bu teorilere ek olarak *"Gelişme Aracı Teorisi ile Demokratik-Katılımcı Medya*

[398] Çiftci, *a.g.e.*, s.38-39.
[399] İçel, *a.g.e.*, s.355-362.
[400] Siebert, F. S., Peterson, T., Schramm, W. (1963). *The Four Theories of The Press*. Urbana: University of Illinois Press'ten aktaran Vural, *a.g.e.*, s.8.

*Teorisi"*ni geliştirmiştir[401]. Aşağıda, söz konusu altı farklı kitle iletişim teorisine de değinilerek, bu teorilerin öngördüğü denetim sistemleri ele alınacaktır.

5.1.1. Otoriter teori

Merkezi devletlerin ve kilisenin etkisinin en yoğun olduğu 16. yüzyıl Avrupa'sında görülen *"Otoriter Teori"*ye (Authoritarian Theory) göre, her türlü güç, devleti yöneten kişide bulunmaktadır. Otoriter teorinin felsefî temellerini, Eflatun (Platon), Machiavelli ve Hobbes'un görüşlerinde bulmak mümkündür.

Eflatun, *"The Republic / Devlet"* adlı eserinde, devletin yalnızca nitelikli, akıllı insanların yönetiminde güvenli olabileceğini, bunun da tüm denetim araçlarının devlette olması yoluyla sağlanabileceğini öne sürmüştür[402]. Niccolo Machiavelli'ye göre, kanunları olan bir devleti simgeleyen prens, monarşide en üstün emretme gücüne sahiptir. Zira, ona göre önemli olan, devletin bekası ve güçlü olmasıdır. Ancak insanların (özellikle yönetilenlerin) doğası gereği kötü olmalarından dolayı sürekli tehlike içinde olan prens, iktidarını sürdürmek, dolayısıyla da devleti koruyabilmek için, hileye, kurnazlığa, kaba güce, zulme ve zora başvurma hakkını elinde bulundurmaktadır[403]. Başka bir ifadeyle belirtecek olursak, *"amaca giden her yol mubahtır"*. *"Leviathan"* adlı eserinde mutlak monarşiyi savunan Thomas Hobbes ise, insanların doğal yaşam süreci içinde adeta bir cehennem hayatı yaşadıklarını *"insan insanın kurdudur"* (homo homini lupus) şeklinde ifade ederek, bireylerin kendi aralarında bir sözleşme imzaladıklarını ve böylelikle sınırsız hürriyetlerini hukukun tek kaynağı olan devlet denilen yapıya devrettiklerini söylemektedir[404].

Kimi hususlarda farklılık taşısalar da, belirtilen görüşlerin ortak noktası, devleti, sınırsız yetkilerle donatılmış hükümdarlarla özdeşleştirmeleridir. *"devlet"*i amaç, *"birey"*i araç olarak gören ve otoriter teorinin temelini oluşturan mutlak monarşilerde, düşünceleri

---

[401] McQuail, D. (1983). *Mass Communication Theory and Introduction*. London'dan aktaran Vural, *a.g.e.*, s.8. Bir başka ayrımı da Raymond Williams yapmıştır. Williams'ın ayrımı ise *"Otoriter model, paternal model, ticarî model, demokratik model"* şeklindedir (Güvenir, O.M. (1991). *Siyasal İktidarın Basını Denetlemesi ve Yönlendirmesi, 2. Dünya Savaşında Türk Basını*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, s.25'ten aktaran Özer, Ö. (2010). *Liberal Basın*. İstanbul: Literatürk Yayınları, s.40).

[402] Platon. (2007). *Devlet*. (Çev. K. Çetinoğlu). İstanbul: İskele Yayıncılık, s.86-87.

[403] Machiavelli, N. (1998). *Hükümdar Il Principe*. (Çev. H.K. Karabulut). İstanbul: Sosyal Yayınlar, s.132-133; Ağaoğulları, M.A. (2004). *Tanrı Devletinden Kral Devlete*. Ankara: İmge Yayınları, s.186.

[404] Işık, *a.g.e.*, s.18

özgürce ifade etmek olanaksız olduğundan *"ifade hürriyeti"* gibi bir kavramın varlığından söz etmek de mümkün değildir. Bu noktada Alman düşünür Hegel'in *"Özgürlük, insanın özgür olmadığını bilmesidir"*[405] şeklindeki görüşü dikkat çekicidir. İçel de mutlakiyetçi siyasî rejimlerin dinî ve cismanî davranışlarının sözle ve yayın araçları ile eleştirilmesinin bir çeşit küfür ve Tanrının iradesine karşı gelme şeklinde kabul edildiğini belirtmektedir[406]. Yukarıda sıralanan görüşler dikkate alındığında, otoriter teoride, kitle iletişim araçlarının işlevi, yönetim gücünü elinde bulunduran devlet yöneticilerinin politik çıkarlarını korumak, kollamak ve amaçlarının gerçekleşmesine destek vermekten öteye geçememektedir.

Bu teori çerçevesinde denetim mekanizması, *"pozitif yönlü denetleme"* ve *"negatif yönlü denetleme"* olmak üzere iki şekilde işlemektedir: Bunlardan ilkinde, kitle iletişim araçları doğrudan doğruya hükümetin amaç ve politikalarını gerçekleştirmek için onun güdümünde ve denetiminde faaliyet göstermektedir. Kitle iletişim araçlarının bunun dışındaki etkinlikleri engellenmektedir. İkincisinde ise, kitle iletişim araçlarının egemen otoriteyi sarsıcı, onun amaçlarına ulaşmasını engelleyici etkinliklerde bulunması hâlinde, bu teşebbüsün denetim yoluyla engellenmesi öngörülmektedir[407].

Pozitif yönlü denetim, genellikle *"devlet tekeli"* biçiminde yansıma bulmakta, negatif yönlü denetim ise, medya hizmet sağlayıcıların özel sektörün elinde bulunduğu ülkelerde gerçekleşmektedir. İçerik üreten medya hizmet sağlayıcıların tamamının gerçekten bağımsız olamamaları ve son tahlilde (gerektiğinde zorla) hükümetin otoritesine bağlı kalmaları, otoriter teori içinde kalan iletişim sistemlerinin ortak özelliğidir.

Otoriter teorinin hüküm sürdüğü ülkelerde kitle iletişim araçları, siyasî otoriteye (hükümetlere/krallara), kiliseye (dinî liderlere) her zaman tâbi olmalı ve kurulu düzeni bozucu yayın yapmamalı, egemen ya da yaygın ahlâkî ve siyasî değerlere riayet etmeli, hatta egemen ideolojiyi yeniden inşa etmelidir. Gramsci'nin hegemonyanın kurulması için sürekli rıza üretiminde en önemli araçlardan biri olarak değerlendirdiği, Louis Althusser tarafından da devletin ideolojik aygıtlarından biri olarak tanımlanan kitle iletişim araçları, egemen ideolojiyi yeniden inşa etme görevini yerine getirmektedir.

---

[405] Vural, *a.g.e.*, s.11.
[406] İçel, *a.g.e.*, s.58.
[407] Vural, *a.g.e.*, s.12-13.

Bu durumun son yansımalarından biri de 22 üyeli Arap Birliği ülkelerinin 2007 yılı Şubat ayında Kahire'deki düzenledikleri toplantıda imzaladıkları, Birliğe üye ülkelerde yayın yapan uydu kanalları üzerindeki hükümet kontrolünü arttıran ve hükümetleri eleştiren programlara kısıtlama getiren yayın sözleşmesinde görülmektedir. Katar dışındaki 21 Birlik ülkesinin kabul ettiği sözleşme uyarınca, *"sosyal barışı, ulusal birliği, kamu düzenini bozan ve görgü kurallarına aykırı yayın yapan"* tüm televizyon programlarının yasaklanması öngörülmüştür[408].

Siyasî otorite, kendi amaçlarını gerçekleştirmede kitle iletişim araçlarını kullanmayı, *"Gaye vasıtayı meşru kılar"* sözünden hareketle meşru bir hak olarak görmekte; belirlediği şartlara uymayan kitle iletişim araçlarını da yayın öncesi denetime tâbi tutmak suretiyle, sansür mekanizmasını işletebilmektedir. Hatta demokratik rejimle idare edilen ülkelerde bile kimi zaman dâhili ve harici tehdit endişeleri yoğunlaştığında, iletişim hürriyetine yönelik kısıtlayıcı tedbirler alınması gündeme gelebilmektedir.

Dönmezer ve Bayraktar da, savaş, ihtilâl gibi olağanüstü hallerde basın hürriyetinin kamu otoritesi tarafından sınırlanabilmesi ve hatta, geçici olarak tamamıyla ortadan kaldırılabilmesi, yani, tatil edilebilmesi ilkesinin, bütün ülkelerin basın-yayın mevzuatlarında öngörüldüğünü aktarmaktadırlar[409].

Örneğin, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de düzenlenen, sivil ve askerleri hedef alan terör saldırıları sonrasında toplumu umutsuzluğa sevk eden ve iyi niyet içermeyen ABD medyası yayınlarına yönelik yürütülen *"yayın yasağı (gag order) ve baskılar"*[410], benzer şekilde Eski Sovyet cumhuriyetlerinden Belarus'ta da 19 Aralık 2010 tarihinde yapılan Devlet Başkanlığı seçiminin ardından, Devlet Başkanı Aleksander Lukaşenko'yu protesto etmeleri için halka sokaklara çıkma çağrısında bulunan muhaliflerin siyasî mesajlarını

---

[408] bkz. Ek-7/24: Din adamlarını eleştirmek yasak!. (14 Şubat 2007). *Milliyet Gazetesi*.

[409] Dönmezer, S., Bayraktar, K. (2013). *Basın Hukuku.* (5. Bası). İstanbul: Beta Yayınları, s.160. İngiltere'de ise *"savunma notları"* (defense-notes) adlı bir sistem geliştirilmiştir. Bu sistemde, Bakanlıklarda uzmanların katıldıkları kurullar tarafından ulusal savunmaya ilişkin konular hakkında hazırlanan açıklamalar, basına verilmekte ve sadece bir tavsiye niteliği taşımaktadır (Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.*, s.154).

[410] Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleza Rice'ın çağrısıyla 10 Ekim 2001 tarihinde bir araya gelen ABC, CBS, NBC, Fox ve CNN yöneticileri, Rice'ın gelecekte El Kaide'den gelecek açıklama kasetlerini kısaltmaları ve ortalığı alevlendirici nitelikteki ifadeleri yayından önce çıkarmaları konusundaki önerisini kabul etmişlerdir. Yine, saldırıların hemen ardından *"Clear Channel"* adlı radyo şebekesi, ABD çapına yayılan 1225 kanalına, arasında Steve Miller grubunun *"Jet Airliner"*, Pretenders'in *"My City Was Gone"* isimli şarkılarının da yer aldığı 150 sayfalık bir yasaklanmış şarkı listesi göndermiştir (Akıner, N. (2014). *Uluslararası Medya Emperyalizmi*. İstanbul: Hükümdar Yayınları, s.338-344).

yayımladığı gerekçesiyle ülkenin en popüler özel radyo istasyonu Avtoradio'nun kapatılması[411] buna örnek verilebilir.

Romanya'da da izleyicilerin ruh sağlığını korumak amacıyla, ülkedeki bütün radyo ve televizyon yayınlarında iyi ve kötü haberlerin eşit oranda olmasına ilişkin yapılan yasal düzenleme, daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından ifade hürriyetini kısıtladığı gerekçesiyle iptal edilmiştir. Muhalif nitelikli yayınlarla ilgili dikkat çekici bir başka uygulama da Afrika ülkesi Botsvana'da gerçekleştirilmektedir. Botsvana yasaları kapsamında, Devlet ya da Hükümet Başkanına muhalefet eden herhangi bir yayın yapmanın yasaklanması öngörülmüştür[412].

Ülkemizden benzer bir duruma, 11 Haziran 2014'te Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu'na yapılan baskınla ilgili haberlere getirilen yayın yasağı kararı[413] örnek verilebilir. Musul'daki olayların ardından alınan yayın yasağı kararının, Başbakanın *"Yazmayın, çizmeyin, hatta konuşmayın"* şeklindeki çağrısından sonra alınması ise iktidar erkinin gerek yargı üzerindeki etkisine, gerekse de basına yönelik ne denli yaptırım gücüne sahip olduğunun görülmesi bakımından oldukça manidardır. Başbakanın bu ifadesi iki şekilde algılanabilir. Söz konusu emredici ifadeler, toplumda kötü bir algının veya bir infialin oluşmasını önlemek amacıyla söylenmiş olabileceği gibi, medya üzerinde kurulmak istenen baskının bir dışavurumu olarak da değerlendirilebilir. Bu anlayış, kişiden kişiye değişmektedir. Kanımızca, *"basın hürriyeti, düşünce ve kanaat hürriyeti, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti"* gibi temel hak ve hürriyetlerin azami ölçüde korunabilmesi bakımından, basın-yayın kuruluşlarına yönelik, dikte edici bir üslup kullanılmamalıdır.

Otoriter eğilimlere, Türkiye'den başka örnekler vermek de mümkündür. 1960 askeri müdahalesinin gerekçelerinden de birini oluşturan radyonun, siyasî iktidarın amaçları doğrultusunda kullanılması, bunlardan biridir. Son döneme bakılacak olursa, 8

---

411 İnternet: Belarus Closes Private Radio Statiton. *The Moscow Times*. Web: http://www.themoscowtimes.com/news/article/belarus-closes-private-radio-station/428492.html adresinden 22 Haziran 2015'te alınmıştır.

412 bkz. Ek-7/25: Kalkandelen, Z. (27 Temmuz 2008). Medyanın hali. *Cumhuriyet Gazetesi*.

413 Ankara 9. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından da 16/06/2014 tarihli ve 2014/566 Değişik İş sayılı kararıyla, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, Anayasal Düzene Karşı İşlenen Suçlar Soruşturma Bürosunun 2014/84425 sayılı dosyasıyla ilgili olarak, Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu'na yapılan baskın sonucu kaçırılan Türk vatandaşlarının güvenliklerinin sağlanması için, soruşturma tamamlanıncaya kadar her türlü yazılı, görsel basın ve internette CMK 157 ve 5187 Sayılı Basın Kanununun 3 ve Anayasanın 26/2 maddesi gereğince yayın yasağı konulmasına karar verilmiştir. Türkiye'de son yıllarda, yargı kararlarıyla geçici yayın yasağı getirilen bazı önemli olayların listesi, çalışmanın bir sonraki Bölümünde, Çizelge 6.1.'de yer almaktadır.

Eylül 2008 tarihinde Aydın Doğan'ın *"Demokrasi ve Özgür Basını İçine Sindir"* başlığıyla Başbakanın Doğan Medya Grubu'na yönelik otoriter bir tutum içerisinde bulunduğuna dair Hürriyet Gazetesi'nde yayınlanan açıklamaları[414] ile dönemin Gençlik ve Spor Bakanı Suat Kılıç'ın, *"Maalesef medyanın tamamı kontrolümüzde değil"* şeklindeki açıklaması[415] da dikkat çekicidir.

TBMM 21. Dönem Doğru Yol Partisi Milletvekili Hüseyin Çelik, 2001 yılında TBMM'de yaptığı bir konuşmada, ABD'de hükümetlerin medyayla ilişkisinin *"carrot and stick policy"* (havuç ve sopa politikası) ifadesiyle açıklandığını belirterek, ne medyanın devlet üzerinde tahakküm edici bir güce, ne de devletin medya üzerinde despot bir güce dönüşmemesi gerektiğine değinerek, şunları söylemiştir:

> *"Havuç nedir; medyaya verilen bedava hazine arazileri, uzun vadeli, düşük faizli krediler, telefonda indirim, efendim, uçak biletinde indirim vs. vs.; bunlar havuçtur. Dünyanın her yerinde medyaya havuç verilir; fakat, medya kendisini yargının yerine koyarsa, medya, kendisini icranın yerine koyarsa, medya hem suçlar hem yargılarsa, yani, haddini aşarsa, hükümetler ellerindeki sopayla, yani, medyayı disipline eden yasalarla medyanın ensesine vurur, onu yola getirirler. Bizim Ülkemizde de uzun yıllardan beri, oldum olası, bu havuç ve sopa politikası uygulanır; ancak bir farkla; sopa, medyanın elindedir. Medya her zaman havuç ister, hükümetler de daima havuç verir. Havuç kısıldığı zaman, medya, elindeki sopayla hükümetlerin enesesine vurur ve havucunu yine alır (...)".*[416]

Milletvekili Çelik'in bu sözleri, radyo ve televizyon kuruluşları üzerindeki siyasî denetimi, daha uygun bir deyişle, siyasî baskıyı yansıtmaktadır. Kanatimizce de, gerek basın kuruluşlarının, gerekse görsel-işitsel medya hizmet sağlayıcıların, taşıdıkları ticarî kaygılar nedeniyle, ülkede gerçekleştirilen genel seçim sonuçlarıyla -haber ve bilgi verme işlevinden bağımsız bir şekilde- yakından ilgilendikleri ve seçim sonuçlarına endeksli bir

---

414 *"(...) Eğer bizden biat medyası kültürü bekliyorsanız, bizim medya grubumuz biat etmez. Bizim grubumuzda yansızlık var, bağımsızlık var, doğrular var. Yanlış yapmıyor muyuz. Tabi olmuştur. Onları da her zaman düzeltmeye amadeyiz. Benim yakama niye yapışıyorsun (...) Senin benim haberlerimi alıp Türkiye'de yetkililere talimat verip onlar için tahkikat açtırman lazımken, beni susturmaya çalışıyorsun. Peki beni susturursan, tek sesli medya bu demokrasi mi olur (...) eğer bu ülkede demokrasi varsa, mutlak suretle özgür basın olmalı. Ve senin de özgür basına, o yansız basına saygı duyman lazım. Saygı duymayı bırak, onları içine sindirmen lazım".*

415 bkz. Ek-7/26: Arslan, A. (9 Haziran 2013). Medyada Yine Yaprak Dökümü. *Yurt Gazetesi*.

416 Çetin, B. (2002). *Kod Adı: RTÜK.* Ankara: Arşiv Kitapları, s.60-61.

yayın politikası güttükleri görülmektedir. Siyasî iktidarla iyi geçinmeyi şiar edinmiş yayıncı kuruluşların çoğunlukla farklı sektörlerde, yüksek bütçeli işler yürüttükleri, hatta kimi zaman muhalefet partileriyle birlikte hareket etmek suretiyle, seçim takvimlerinin oluşmasına doğrudan etki ederek, Ülke yönetiminde söz sahibi olan siyasî iktidarların sona ermesine destek oldukları bilinmektedir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından da 22 Eylül 2015 tarihinde Kanal 7, Ülke TV ve Radyo 7 ortak yayınında gerçekleştirilen *"İskele Sancak Özel"* adlı programda[417] sarfedilen *"15 yıl önce Türkiye'yi medya patronları yönetiyordu. Medya patronları hükümet yıkar, hükümet kurardı. Eli cebinde Başbakanla konuşanlar vardı. Bana bizzat söyledi bu kişi, 'hükümet yıkar, hükümet kurarız' demişti. Ben 'Kusura bakma ben doğma büyüme Kasımpaşılıyım. Hakkınız olanı alırsınız, hakkınız olmayanı da alamayacaksınız bunu bilesiniz' dedim."* şeklindeki sözler de, bu durumun (medyanın siyasete olan merakının) yıllardan beri sürdüğüne işaret etmektedir.

Bu bağlamda, 1 Kasım 2015 tarihinde gerçekleştirilen 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri öncesinde Adalet ve Kalkınma Partisi'ni yoğun bir şekilde eleştiren, hatta bu nedenle saldırıya dahi uğrayan Doğan Grubu'nun seçim sonuçlarının açıklanmasıyla birlikte takındığı tutum değişikliğine de değinmek gerekir. Seçimden Adalet ve Kalkınma Partisi'nin tek başına iktidar olarak çıkmasının ardından, Doğan Grubu yayın organlarından Hürriyet Gazetesi'nin 4 Kasım 2015 tarihli birinci sayfasında, tabiri yerindeyse, *"1 Kasım'da sandıktan kimsenin öngöremediği bir sonuç çıkmıştır. Alınan sonuç, Adalet ve Kalkınma Partisi açısından bir başarı tablosudur. Bu başarıda, bütün süreçte ağırlığını hissettiren Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın, aktif bir seçim kampanyası yürüten Başbakan Sayın Ahmet Davutoğlu'nun ve ayrıca bütün AK Parti kademelerinin rolü bulunmaktadır. (...)"* gibi ifadelerin de yer aldığı bir çeşit *"af dileme yazısı"*[418] yer almıştır.

*G*örsel-işitsel yayınların denetimi bakımından önemli olan ve *"Alo Fatih Olayı"* olarak adlandırılan bir diğer olayda ise, 4 Haziran 2013 tarihinde Başbakanın Fas'tan HaberTürk Yayın Grubu yöneticisi Fatih Saraç'ı arayarak, MHP Genel Başkanı'na ait:

---

[417] İnternet: *İskele Sancak Özel - Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan - 22 Eylül 2015.* Web: https://www.youtube.com/watch?v=wRnXAIPbisY adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.

[418] Metnin tamamı için bkz. Ek-7/27: 1 Kasım'dan Sonraya Bakmak. (4 Kasım 2015). *Hürriyet Gazetesi.*

"MHP Lideri Devlet Bahçeli, Köşk'teki Gezi Parkı görüşmelerine ilişkin: Cumhurbaşkanı görüşmeler yerine Türkiye'yi huzura kavuşturacak adımlar atsın. Birinci görevi budur" şeklindeki *"kayan yazıyı"*, kendisine dair hakaret edildiği gerekçesiyle yayına müdahil olarak HaberTürk ekranından kaldırtması söz konusudur.

Yine dünyadaki en önemli sosyal paylaşım ağlarından biri olan ve Türkiye'de 13 milyona yakın kullanıcısı bulunan *"Twitter"*a 21 Mart 2014 tarihinde Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'nca (TİB) verilen tedbir amaçlı erişim engelleme kararı[419] ile video paylaşım sitesi *"Youtube"*a 27 Mart 2014 tarihinde getirilen erişimi engelleme kararı[420] da vurgulanmaya değer örneklerdir.

Yukarıda anlatılan bu ve benzeri durumlar, ifade ve yayın hürriyetinin sınırlandırılmasına ve zedelenmesine yol açabilir. Dönmezer ve Bayraktar da, basın hürriyetini, daha geniş bir ifadeyle, kitle iletişim hürriyetini engelleyici unsurları, yani, medya mensuplarının şikâyet ettikleri baskıları, *"kanunların uygulanış biçiminden çıkan baskılar, ekonomik baskılar, siyasî baskılar, idarî baskılar"* olmak üzere dört grupta toplamaktadırlar[421]. Kamudan gelebilecek baskıların diğer kaynaklardan geleceklere göre çok daha önemli olduğunu da belirten Dönmezer ve Bayraktar, bu durumun sonuçlarını şöyle ifade etmektedirler: "*Zira, bir kamu hizmet kurumu olarak basın, kamu gücü tarafından baskıya değil ve fakat yardıma, onunla işbirliği yapmaya muhtaçtır. Bu itibarla kamu gücünden gelecek baskı, özgürlüğün özünü yok etmek sonucuna kadar götürebilir."*[422]

Otoriter medya teorisinin hâlihazırda hüküm sürdüğü sistemlerde, medya hizmet sağlayıcıların bir arada iki türlü yayın hizmeti sundukları görülmektedir.

- Teorinin fikrî temellerini haklı çıkaracak düzeyde mesleğin etik ilkelerini göz ardı eden, düşünce ve ifade hürriyeti zırhının arkasına saklanarak, sırf iktidara muhalif olmak üzere yayın yapan medya hizmet sağlayıcılar,

---

[419] *"Twitter"*a erişimin engellenmesi kararı, ifade hürriyetinin ihlâl edildiği gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinin 02.04.2014 tarih ve 2014/3986 sayılı bireysel başvuru kararıyla kaldırılmıştır.
[420] *"Youtube"*a erişimin engellenmesi kararı, Anayasa Mahkemesinin 29.05.2014 tarih ve 2014/4705 sayılı bireysel başvuru kararıyla kaldırılmıştır.
[421] Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.,* s.148.
[422] Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.,* s.156.

- Vatandaşların hak ve taleplerini dikkate almayan, iktidara yaranmak adına yanlı davranan, basın-yayın hürriyetine yönelik tehditlere aldırış etmeyen ve iktidar erkinin amaçlarına hizmet etmeyi kendine şiar edinen medya hizmet sağlayıcılar.

Damlapınar'a göre, ikinci türdeki kitle iletişim araçları, *"Siyasal iktidarın söylemi doğrultusunda gündemi yönlendirme, bunalım konularını yaygınlaştırma, toplumu siyasal konulardan uzaklaştırma, yani siyasetsizleştirerek kayıtsızlaştırma, konuyla ilgili bilgilerden yoksun bırakma, mevcut durumu normal kaçınılmaz şartlar olarak sunma, toplumsal umudu söndürme, iktidar ve politikalarının alternatifsizliğini vurgulama, muhtemel sivil itaatsizlik girişimlerini engelleme amacına uygun bir basın-yayın politikası"* benimseyebilmektedir[423].

Her ne kadar, yaygın örneklerine 17. ve 18. yüzyıllarda rastlansa da günümüzde Ortadoğu ülkeleri başta olmak üzere çoğulcu demokrasiye geçememiş ya da geçiş süreci içinde bulunan dünyanın pek çok ülkesinde hâlen geçerli olan otoriter teori, dünyada aydınlanma hareketleri ve birey-devlet ilişkilerinin yeniden sorgulanması ve kapitalizmin etkisiyle gelişen sanayileşme sonucu güç kaybetmiştir[424].19. yüzyılla birlikte liberal teorinin ortaya çıkışıyla beraber kitle iletişim araçlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya alışkın egemen otoritelerin kontrol araçlarının değiştiği görülmektedir. Bu araçları şu şekilde sıralamak mümkündür:[425]

- Yasama yoluna başvurulması (sıkı yasal düzenlemeler),
- Üretim üzerinde doğrudan devlet kontrolü,
- Mesleğe zorunlu davranış kuralları getirilmesi,
- Editör ve yazarların rüşvete alıştırılması ve korkutulması,
- Vergi ve benzeri ekonomik yaptırımlar uygulanması[426],

---

[423] Damlapınar, Z. (2008). Medya ve Siyasette Güvenilirlik. *Medya ve Siyaset*. Konya: Eğitim Kitabevi, s.191.

[424] Işık, *a.g.e.*, s.21; Kaya, *a.g.e.*, 1985, s.40; Demir, V. (2007). *Türkiye'de Medya Siyaset İlişkisi*. İstanbul: Beta Yayınları, s.35.

[425] Vural, *a.g.e.*, s.17; Kaya, *a.g.e.*, s.39; Işık, *a.g.e.*, s.21-22; McQuail, D. (1994). *Kitle İletişim Kuramı (Giriş)*. (Çev. A. H. Yüksel). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını'ndan aktaran Demir, *a.g.e.*, s.35.

[426] Medya mensuplarının aldığı ücretlerin düşük olduğu ülkelerde, doğrudan doğruya para verilmesi şeklinde uygulamalar da bulunmaktadır. Küba'nın eski rejiminde, adeta bir tür rüşvet tarzındaki bu uygulamaya *"hotella"* denilmektedir (Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.*, s.151). Türkiye'den örnek vermek gerekirse, Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı'nca 2007 yılında Kanaltürk televizyonu ve ortaklarına yönelik

– Yazı işleri kadrosunun doğrudan hükümet tarafından atanması[427].

Basına yönelik baskıların tek parti diktatörlerinin yöntemi olduğunu dile getiren Atay da, basının susturulduğu rejimlerin demokrasi olmayacağını vurguladığı görüşlerini şöyle aktarmaktadır:[428]

> *"(...) Basın hem Anayasa hem de taraf olduğumuz uluslararası mevzuatta güvence altına alınmıştır. Basın hürriyetinin engellenmesi, demokrasiyi tanımamaktır. Demokratik değerleri tamamen rafa kaldırmaktır. Bunu tek parti rejimlerindeki diktatörler yapar. Hitler, Stalin, Suriye'de Baas basına aynısını yapıyordu. Bugün basına yönelik baskılar, tek parti diktatörlerinin mutad olarak kullanmış oldukları uygulamaların tekkerürüdür."*

Elbette, kitle iletişim araçları üzerinden kişi ve kurumlara hakaret etmek, sövmek, iftirada bulunmak ve özel hayatı gereğinden fazla teşhir etmek suç olduğu kadar insan haklarına ve hukuka aykırıdır. Ancak hukuk devletinde benzeri eylemlerle mücadele etmenin yolu kanunlarla belirlenmiştir. Kanaatimizce hukuk kurallarını öteleyerek, genel yasaklar koymanın, medya hizmet sağlayıcıların sundukları yayın hizmetine müdahalelerde bulunmanın demokrasi ve hukuk devleti ile bağdaşır yanı bulunmamaktadır.

Paris merkezli Uluslararası Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün (Reporters Sans Frontieres / RSF) her yıl yayınladığı *"Dünya Basın Özgürlüğü Sıralaması"*na bakıldığında ise 180 ülke içerisinde 2014 yılında 154. sırada yer alan Türkiye'nin, 2015 yılında 149. sırada yer aldığı görülmektedir. Ülkelerin çoğulculuk, medyanın bağımsızlığı, gazetecilerin güvenlik ve özgürlüğüne saygı açısından değerlendirmeye alındığı sıralamada

---

başlatılan vergi incelemesi ile 2009 yılında Doğan TV Holding bünyesindeki şirketlere ilişkin vergi incelemeleri bu tarz uygulamalar olarak değerlendirilebilir. Zira, Doğan TV Holding'in 2005, 2006 ve 2007 hesap dönemlerine ilişkin vergi incelemelerinde, vergi kaybına neden olunduğu iddiasıyla toplam 3 milyar 755 milyon TL vergi aslı ve cezası kesilmiştir (İnternet: *Maliye, Doğan Yayın Holding'e 3.7 milyar TL rekor vergi cezası kesti*. Web: http://www.radikal.com.tr/turkiye/maliye-dogan-yayin-holdinge-3-7-milyar-tl-rekor-vergi-cezasi-kesti-953649/ adresinden 22 Haziran 2015'te alınmıştır).

[427] Koza İpek Grubu bünyesindeki Kanaltürk, Bugün TV, Bugün Gazetesi ve Millet Gazetesi'ne 2015 yılı Ekim ayında gerçekleştirilen kayyum atamaları, Ülkemizde bu durumun son örnekleri olarak değerlendirilebilir. Yapılan tenkisat neticesinde, söz konusu medya hizmet sağlayıcılardan ayrılan basın mensupları, internet üzerinden *"www.medyamadokunma.com / www.ozgurdusunce.net"* adlı sitelerden yayın yapmayı sürdürmektedirler. Bu durumu, hem yargı denetimi, hem de siyasî denetim olarak ele almak mümkündür.

[428] bkz. Ek-7/28: Hitler ve Stalin basına aynısını yaptı. (28 Ekim 2015). *Zaman Gazetesi*.

Türkiye'nin haberleşme hürriyetinde gerilemeye devam ettiğine dikkat çekilmekte; basın özgürlüğünde model ülkeler olarak Finlandiya, Norveç ve Danimarka sıralamanın başında bulunurken, en sonda ise Türkmenistan, Kuzey Kore ve Eritre yer almaktadır[429].

Uluslararası düzeyde medya hürriyetini savunan RSF, Türkiye'deki gerilemenin kaynağı olarak, internete uygulanan sansürü, gazetecilere açılan davaları, eleştiri getiren gazetecilerin işlerine son verilmesini ve bazı konulara yayın yasağı getirilmesini gösterdi. Söz konusu yasak ve baskı araçları, AİHS'nin 10. maddesine, Anayasanın 22, 25 ve 26. maddelerine aykırı olduğu gibi Türkiye'nin, düşünce ve ifade hürriyetini kısıtlayan Kuzey Kore, Çin, Suudi Arabistan, İran ve Sudan gibi otoriter ve baskıcı rejimlerle yönetilen anti-demokratik ülkeler safında anılmasına yol açmıştır.

McLuhan'ın deyimiyle, *"global bir köy"* (global village) haline gelen ve hızla küreselleşen dünyada, insan hakları, düşünce ve ifade hürriyeti gibi konuların evrensel biçimde ele alınması ve düzenlenmesiyle, deregülâsyon sürecinde, bu katı yaklaşımdan giderek uzaklaşılmaktadır.

5.1.2. Liberal teori

"Liberal Teori" (Liberal Theory), otoriter teoriye bir tepki olarak, Rönesans ve Reform hareketleri ile yükselmeye başlayan aydınlanma düşüncesinin de etkisiyle, *"hürriyet"* ve *"eşitlik"* kavramları ekseninde, 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Zira, otoriter teori, devleti merkez alırken; liberal teori bireyi merkez almaktadır[430]. Şöyle ki, devlet merkezli yaklaşımda, devletin varlığı ve devamlılığı amaç iken, bireyler bu amaca ulaşmak için birer araç konumundadırlar. Birey merkezli yaklaşımda ise, bireyin mutluluğu ve refahı amaç olup, bu amacı en iyi şekilde yerine getirmek devletin görevidir.

Kuruculuğunu John Locke'un yaptığı klâsik liberalizm üzerinde şekillenen teorinin temelinde insanın hürriyetleri sınırlanmadığı takdirde, kendi problemlerini kendisinin

[429] İnternet: *Details About Turkey*. Web: http://index.rsf.org/#!/index-details/TUR adresinden 22 Haziran 2015'te alınmıştır.
[430] Işık, *a.g.e.*, s.22.

çözebileceğine ilişkin varsayım yatmaktadır[431]. Locke, kimsenin bir diğerinin hayatına, sağlığına, hürriyetine, mülkiyetine zarar verme hakkının bulunmadığını savunmaktadır. Hürriyet ve eşitlik gibi kavramlardan yola çıksa da, iktisadî bir temelde doğan ve Adam Smith'in: *"Bırakınız Yapsınlar, Bırakınız Geçsinler"* (Laisse Faire, Laisse Passes)[432] ifadesiyle açıklanabilen liberal teori tarafından basın-yayın alanı, öncelikle iktisadî bir faaliyet olarak görülmüştür. Özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda artan ülkelerarası ticaret sonucunda farklı bölgelere ait bilgilere ulaşma isteğinin, *"ticarî bülten"* niteliğindeki ilk gazeteleri ortaya çıkarması, bu durumun bir göstergesidir. Liberal teorinin medyadaki yansımalarının tam olarak açıklanabilmesi için, öncelikle liberal görüşün fikrî, siyasî ve felsefî temel kaynakları üzerinde durulmalıdır.

Medyada liberal teorinin öncü düşünürü, *"Areopagitica"* adlı eserinde her çeşit sansürden uzak basın hürriyetini savunan John Milton olmuştur[433]. Milton'a göre sansür, Tanrı'dan ödünç aldığı aklıyla seçim yapabilme yeteneğinde olan insanoğlunun aşağılanması anlamına gelmektedir. Milton tarafından yayıncılık alanı iyi ve kötü, her türlü düşüncenin açıklandığı bir pazar yeri olarak görülmüş ve bu ortamda halkın en iyiyi seçeceği iddia edilmiştir. Bu bağlamda, *"fikirlerin rekabeti"* sürecinin, kaçınılmaz olarak iyi ve doğru düşüncenin sahte ve yalanlara karşı üstün geleceği bir süreç olacağı öngörülmektedir. Milton'a göre gerçek kesindir ve ispat edilebilir; hür bir ortamda ifade edilmesine izin verildiğinde de ayakta kalma gücüne sahiptir[434]. Liberal anlayış kapsamında, *"özdoğrulama"* (self-righting) yöntemi[435] ile farklı görüşler, rekabetçi bir ortama maruz bırakılmakta ve söz konusu görüşlerden yararlanan eşit kabiliyete sahip bireylerin sağduyuları sayesinde seçim yaptıkları bir ortam hedeflenmektedir. Özdoğrulama yöntemi ile düşüncelerin serbest pazarında kişilerin doğru ile yalan arasındaki farklılığı bulmasına imkân sağlanmaktadır. Kitle iletişim araçlarının da özel

---

[431] Vural, *a.g.e.*, s.19.

[432] *"Laissez faire, laissez aller, laissez passer / Bırakınız yapsınlar, bırakınız gitsinler, bırakınız geçsinler"* cümlesi, Dr. François Quesnay ve Jean-Claude Marie Vincent Gournay'ın ortaya attıkları, Adam Smith tarafından yeniden ele alınan, kamu müdahalelerinin, önerdiklerinin aksine sonuçlar üreteceğini belirtmektedir (İnternet: *Laissez faire*. Web: http://tr.wikipedia.org/wiki/Laissez_faire adresinden 15 Haziran 2014'te alınmıştır; Demir, *a.g.e.*, s.43).

[433] İçel, *a.g.e.*, s.59.

[434] Bury, J.B. (1945). *Fikir ve Söz Hürriyeti*. (Çev. A. Başman). İstanbul, s.85'ten aktaran İçel, *a.g.e.*, s.59; Bittner, J.R. (1986). *Mass Communication: An Introduction*. New Jersey, s.35'ten aktaran Akdemir, S.S. (1993). *Uluslararası İletişim Alanının Düzenlenmesine Yönelik Normatif Kavramlarda Ortaya Çıkan Yeni Gelişmeler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, s.19-20; Işık, *a.g.e.*, s.25.

[435] Demir, *a.g.e.*, s.41.

mülkiyete dayalı, açık bir pazarda rekabet etmesi gerektiği anlayışı da buradan gelmektedir.

İfade hürriyetini, Tanrı tarafından verilen bir hak olarak gören Thomas Erskine ise, bu hakkın basın tarafından kullanılmasının, toplumsal çatışmaları, isyanı ve anarşiyi önleyici bir yol olduğunu belirtmektedir. 18 Aralık 1792 tarihinde, *"The Right of Human"* adlı eserin yazarı olan Thomas Paine'i Londra'daki bir mahkemede 4 saat boyunca savunan Erskine, basın ve ifade hürriyetine ilişkin mahkeme sırasında şunları söylemiştir:[436]

> *"İnsanların düşüncelerini özgürce başkalarına iletmelerine izin verirseniz, öfkeleri yüzeyi yalayıp geçen bir ateş gibi uçup gider; yayılmış barut gibi tutuşturur, iletişim kurdurur; patlaması ne gürültülü ne de tehlikelidir: ama baskı altına alırsanız, için için yanar, ta ki bir gün gözden uzaktaki çalkantısı bir deprem ya da yanardağ gibi patlayıncaya kadar".*

Değinilmesi gereken diğer bir düşünür olan Thomas Jefferson'un ise teoriye katkısı, basına yüklediği, *"halkı bilgilendirme ve eğitme"* işlevlerinden kaynaklanmaktadır. Jefferson, basın hürriyetini: *"Doğruluğa giden en etkili ana cadde"* olarak kabul etmektedir. Ancak basının bu işlevleri yerine getirmesi, yalnızca devlet kontrolünün dışında mümkündür[437].

Yukarıda bahsedilen düşünürlerin aksine, *"Hürriyet Üzerine"* (On Liberty) adlı eserinde, daha farklı bir noktaya dikkat çeken John Stuart Mill'e göre, tüm fikirler yanlış bile olsa mutlaka söylenmelidir; ancak bu, mutlak bir ifade hürriyeti anlamına gelmemektedir. Hiç kimse, bir başkasının itibarına zarar verecek, yaşamsal sırlarını kamuya açacak biçimde bir *"ifade hürriyeti"* hakkına sahip değildir[438]. Böylece Mill, basına, birtakım ahlâki ve yasal sınırlamaların getirilmesini savunmaktadır.

Yukarıdaki düşünürlerin de katkılarıyla, 17. ve 18. yüzyıllarda ifade hürriyeti alanında önemli gelişmeler olmuştur. Bunlar, 1628 tarihli İngiltere'de kabul edilen Haklar

---

[436] Keane, J. (1992). *Medya ve Demokrasi*. (Çev. H. Şahin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.23.
[437] Işık, *a.g.e.*, s.25-26; Özgen, M. (2002). *Gazetecinin Etik Kimliği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, s.97.
[438] Işık, *a.g.e.*, s.26; Özgen, *a.g.e.*, s.95-96.

Dilekçesi (Petition of Rights), 1689'da İngiltere'de çıkarılan Haklar Bildirgesi (Bill of Rights), 12 Haziran 1776 tarihli Amerika'da çıkarılan ve sansürsüz bir basın hürriyetini kabul eden Virginia Haklar Deklarasyonu (Virginia Bill of Rights), 11. maddesinde fikir ve düşüncelerin serbestçe yayınlanmasının insanın en değerli haklarından biri olduğunu düzenleyen 1789 tarihli Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi ile Amerika'da 1791 Anayasası'na konulan ve *"Kongre, söz ve basın hürriyetini sınırlayan kanun yapamaz"* ifadesini taşıyan 1. Ek Madde'dir (First Amendment)[439].

İletişim ve ifade hürriyetinin ilk iki şartı, hiç kuşkusuz, hürriyeti gerçekleştirecek araçların serbestçe işletilebilmesi ve bunu sağlayacak kurumların serbestçe kurulması ile üçüncü kişilerin yayınlara ön denetim ya da sansür uygulama haklarının bulunmamasıdır[440]. En yalın haliyle medya hizmet sağlayıcıların dilediği şeyi yayınlamada hür olmasını öngören liberal teorinin en temel özelliği ise, kitle iletişim araçları üzerindeki devlet denetimini tamamıyla reddetmesidir. Liberal teorinin kitle iletişim araçları için belirlediği temel ilkeler; basılı yayın yapmanın ve dağıtımın herkese ya da herhangi bir gruba önceden izin belgesi almadan serbest olması, yayınlarda baskı ve kısıtlama olmaması, yayıncılık sektörünün üçüncü bir oluşum tarafından denetlenmemesi ve ülke güvenliğine aykırı yayın yapmak gibi konuların haricindeki tüm yayınların herhangi bir ceza sistemine tâbi olmamasıdır[441].

İfade hürriyetine yaptıkları katkılarla beraber, liberal teoriyi ortaya çıkaran düşünürlerin *"ifade hürriyeti"*nin (right to speech) sınırı konusundaki fikirleri tartışma konusudur. Curran ve Seathon, liberal medya teorisinde basının üç önemli fonksiyonu bulunduğuna dikkat çekmektedirler: Basın günlük olaylar hakkında kamu tartışmalarına bir forum sağlayarak, söz konusu tartışmalar sonucu oluşan kamuoyunun kendini ifade edebilmesine yardım etmektedir. Vatandaşlar adına devletin ve hükümetin informal denetimini yapan bir araç durumundadır. Vatandaşları eğiterek onların seçim zamanlarında bilinçli olarak oy kullanmalarına yardım etmektedir[442].

---

[439] Çiftci, *a.g.e.*, 2015, s.271-272; İçel, *a.g.e.*, s.59.
[440] Kaya, *a.g.e.*, s.45-46.
[441] Vural, *a.g.e.*, s.22.
[442] Curran, J., Seaton, J. (1992). *Power Without Responsibility: The Press and Broadcasting in Britain*. London: Routledge, s.277-278'den aktaran Işık, *a.g.e.*, s.27.

Kitle iletişim araçlarına, haber verme, hükümetlere karşı bekçilik yapma, halkın eğitim ve kültür düzeyini yükseltme ve eğlendirme[443] fonksiyonlarını yükleyen liberal teoride, *"yayıncının sorumluluğu"*nun sınırları da net biçimde çizilmemektedir. Mill'in, basının birtakım ahlâki kurallara uyması gerektiği şeklindeki görüşünün dışındaki yaygın kanı, yayıncının halka karşı herhangi bir sorumluluğunun olmamasıdır. Çünkü aynı zamanda *"kitle iletişiminin tüketicisi"* konumunda olan halk, iyiyi ve doğruyu, gerçeği ve sahteyi ayırt edecektir. Bu kısaca, *"doğru iletinin yanlış iletiyi kovmasıdır"*.

Önce radyonun daha sonra da televizyonun mesafe tanımaksızın geniş yığınlara aynı anda seslenebilmesi sonucu mümkün hâle gelen kitlesel iletişim sürecinde, liberal teorinin oluşturduğu problem ve belirsizlikler, McQuail tarafından şu şekilde sıralanmaktadır:[444]

- Teorinin, artık bireysel yaşama girmeye başlayan ve medyanın büyük bölümünü oluşturan televizyonculuğu ne kadar destekleyebileceği konusu şüpheli görünmektedir.
- Bilgi üzerine bir birikime sahip olmayan teorinin, aynı zamanda bireysel yaşamın gizliliği ya da sosyalleşme ile ilgili ilkeleri yoktur.
- Sadece medya patronları korunmakta; sektör çalışanlarına ya da medya yüzünden mağdur olanlara cevap hakkı tanınmamaktadır.
- Teori, pazardaki hareketlilikten dolayı medyanın ele geçirdiği baskı gücünden korunma yollarını belirtmemektedir.

Liberal teori içinde uzun yılladır tartışılan bir konu da kitle iletişim araçlarının ne kadar hür olması gerektiğidir. Günümüzde, özellikle radyo ve televizyon gibi kitleler üzerinde büyük öneme sahip araçların varlığı düşünüldüğünde, kitle iletişim araçlarına uygulanan sıkı denetim uygulaması, düşüncelerin serbestçe iletilebilmesi açısından düşünce ve ifade hürriyeti ile çelişmektedir. Ancak bir taraftan da bu hürriyetin sorumsuzca kullanılması hâlinde kamu düzeni ve genel ahlâkın bozulacağı, özellikle de ayırt etme yeteneği henüz gelişmemiş çocukların ve/veya gençlerin gelişimine zarar vereceği ihtimali, bu hürriyete de bir sınır getirilmesi gerekliliğini gündeme getirmektedir. Zira, yayıncının yalnızca izlenme oranı kaygısıyla yaptığı şiddet ve müstehcen içerikli

[443] Vural, *a.g.e.*, s.21.
[444] McQuail, *a.g.e.*, s.124-125'ten aktaran Demir, *a.g.e.*, s.47.

yayınlardan televizyon karşısındaki başta çocuklar ve gençler olmak üzere savunmasız izleyicilerin nasıl etkileneceği önemli bir soru işaretidir. Liberal teori içinde devletlere düşen görev, bu araçlara fazla müdahale etmeden, kamu düzeni ve özellikle de çocuklar ve gençlerin korunması için gerekli düzenlemeleri yapmaktır.

20. yüzyılla birlikte liberal teorisyenler, kamu yararı söz konusu olduğunda ve tekelleşmenin önlenebilmesi amacıyla devlet düzenlemesini ve müdahalesini kabul etmişlerdir. Zira, ABD Kongresi 1927 yılında radyo yayıncılığını düzenlemek amacıyla Federal Radyo Yasası'nı çıkarmış; 1934 yılında kurulan FCC ile birlikte radyo yayıncılığı yapmak isteyenlere gerekli şartları yerine getirmek kaydıyla lisans alma zorunluluğu getirilmiştir. Aynı dönemde Fransa'da hükümet iletişim araçlarını kendi işletirken, İngiltere'de ise, hükümete dolaylı sorumluluklar veren kamu hizmeti yayıncılığının uygulanmaya çalışıldığı görülmektedir.

Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise sermayenin medya alanındaki hakimiyeti, medyanın diğer ticarî işletmelerle olan ilişkileri, tekelleşme ve temerküz eğilimi (the trend of monopolization and focalization) gibi sorunlar, sektöre girişi zorlaştırdığı gibi diğer yandan da sunulan iletilerde benzeşmeye yol açmış ve liberal teorinin çeşitli kesimlerce eleştirilmesine neden olmuştur.

Özetle, medyada liberal teori, daha çok medya patronlarını himaye etmiş ve pazar ekonomisi içinde düşünülen medya gücünün nasıl dengeleneceği konusunda öneriler geliştirmemiş olsa da, *"ifade hürriyeti"* kavramının doğup gelişmesine önemli ölçüde katkılarda bulunmuştur. Liberal teori, görsel-işitsel medya hizmetlerinin denetimi bakımından, önceki başlıkta açıklanan otoriter teoriden ise önemli biçimde farklılıklar göstermektedir. Kitle iletişim araçları üzerinde otoriter teoride öne çıkan *"devlet denetimi"*, liberal teoride yerini *"yayıncının denetimi" (özdenetim)* ile *"kamuoyunun denetimi"*ne bırakmaktadır.

5.1.3. Sovyet medya teorisi

Otoriter teorinin bir uzantısı olarak görülebilecek teori, o zamanki adıyla Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde ortaya çıkıp, gelişmiştir. Mutlak demokrasiye ulaşma isteğini sınıfsız bir toplumda gerçekleştirmeyi amaçlayan Birlik, bu hedefine ulaşmak için

kitle iletişim araçlarını Komünist Parti'nin sesi ve işçi sınıfının çıkarlarına hizmet eden bir propaganda ve ajitasyon[445] aracı olarak kullanmaya çalışmıştır. Bu nedenle ülke içinde üretilen ve dışarıdan gelen her türlü yayın, parti yetkililerince sıkı denetim altında tutulmuştur.

Otoriter teoride devletten bağımsız halde bulunan kitle iletişim araçlarının devlet tarafından sıkı denetiminin aksine, Sovyet Medya Teorisi'nde (Soviet Media Theory), araçlar tamamen devlet tarafından yönetilmekte; asla özel mülkiyete konu olamamaktadırlar[446]. İki yaklaşım arasındaki ayrımın özgürlük kavramında odaklandığını belirten Schramm, Sovyet Medya Teorisindeki uygulamaları şu şekilde aktarmaktadır:[447]

> *"Kitle iletişim araçları için mutlak özgürlük mümkün değildir. Önemli olan Komünist Parti'nin doğru ve gerçek olarak kabul ettiği şeyleri söyleme özgürlüğüdür. Dolayısıyla özgürlük ancak yönetimin doğru kabul ettiği şeyleri ifade etmede kullanılabilir. Bu bağlamda kitle iletişim araçlarının, devlete karşı bir özgürlüğü söz konusu değildir. Devlet karşısında bireyin hürriyeti şaibeli olduğundan devlete karşı hiçbir özgürlük olamaz. İletişim araçlarını elinde bulunduran devlet, erişimi güvence altına alarak gizli sınıf kontrolüne engel olacağından, bu sayede de çatışan sınıf çıkarları ortadan kaldırılmaktadır. Özgürlük ve sorumluluk bir bütünün ayrılmaz parçalarıdır. Bu nedenle de ayrılmaz şekilde ilişkilendirilerek, birbirleriyle bağlantılandırılmıştır."*

Teorinin temel varsayımları çerçevesinde sansürün kabul edildiğini belirten Kaya, devlete karşı işlenen suçlardan dolayı basın mensuplarının cezaî sorumluluk taşımalarının da meşru görüldüğünü aktarmaktadır[448]. Otoriter teoride medyanın, hakim gücü (otorite/statüko) koruması beklenirken, Sovyet medya teorisinde ise medya toplumu dönüştürücü bir görev yüklenmektedir.

Sovyet Medya Teorisi'nde devlet ve partiye ait olan kitle iletişim araçlarının toplumun ilerlemesi yönünde, *"kolektif bir örgütleyici"* olmaları planlanmıştır. Bu rolün

---

[445] Ajitasyon, kelime anlamı olarak *"zihinde ve duygu dünyasında sarsıntı yaratma, duygu sömürüsü yapma"* anlamına gelmektedir.
[446] Demir**,** *a.g.e.*, s.38; Işık, *a.g.e.*, s.41.
[447] Schraam, W. (1963). The Soviet Communist Theory. *The Four Theory of Press*. Urbana: University of Illinois Press, s.126-130'dan aktaran Işık, *a.g.e.*, s.41-42.
[448] Kaya, *a.g.e.*, s.58.

yerine getirilebilmesi için kitle iletişim araçlarının yeni toplumun toplumsallaşmasında, siyasallaşmasında, planlanmış toplumsal ve ekonomik hedeflere ulaşılması için seferberliğin sağlanmasında görev alması gereklidir. Söz konusu kitle iletişim araçları, Komünist Parti'nin yöntemlerini eleştirebilmekte, fakat amaçlarını asla eleştirememektedirler[449]. Medyanın asıl işlevi, doğruları gizlemek ve iktidardaki özel imtiyazlara sahip kişilerin (nomenklatura) çıkarlarına uymayan ne varsa onu saklamaktır[450]. Kitle iletişim araçlarının kendilerini düzenleyerek belli bir sorumluluk geliştirmesi, profesyonel yönetim normları ortaya koyması ile birlikte halkın talep ve gereksinimlerine cevap vermesi de medyadan beklenenler arasındadır.

Birtakım özelliklerinin hâlen Kore, Küba ve Çin[451] gibi ülkelerde görüldüğü Sovyet Medya Teorisi, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve ardından serbest pazara girme çabaları, teorinin doğup geliştiği bu ülkede terk edilmesine neden olmuştur. İçel, Rusya'da ve diğer eski Sovyet Cumhuriyetleri'nden oluşan yeni devletlerde gelişen özgürlükçü akımıyla zaman içerisinde radyo-televizyon yönetiminde de çoğulculuğa doğru bir gelişim sağlanmasının beklenebileceğini belirtmiştir[452].

Sovyet medya teorisinin klâsik demokrasi anlayışıyla bağdaştırılması ve savunulması mümkün değildir. Zira, basın-yayın hürriyetinin birçok uluslararası metinde yer aldığı 21. yüzyılda, kitlelerin hükümetler tarafından sürekli bir propaganda ile yönlendirilmesinin, muhalif, hatta en basit farklı düşüncenin bile sansür ve benzeri yöntemlerle baskı altına alınmasının ne kadar kabul göreceği ise önemli bir soru işaretidir.

5.1.4. Toplumsal sorumluluk teorisi

Toplumsal Sorumluluk Teorisi (Social Responsiblity Theory), liberal teoride muğlâk, tutarsız ve belirsiz olan *"hürriyet"*in kötüye kullanımına bir tepki olarak doğmuş ve bu Teorinin eksik bıraktığı alanların tamamlanması gerektiğini savunmuştur. 20 yüzyılla birlikte yazılı basının tekelinin kırılması ve elektronik yayıncılığın başlamasıyla

[449] Kaya, *a.g.e.*, s.57; Işık, *a.g.e.*, s.42; Severin, W., Tankart, J.W. (1994). *İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları*. (Çev. A.A. Bir, N.S. Sever). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, s.506'dan aktaran Demir**,** *a.g.e.*, s.37.
[450] Bertrand, *a.g.e.*, s.16.
[451] Çin Basın Kanunu'nun 1. maddesinde gazetecilerin, ülkeleri ile birlikte Komünizme sadık olmaları ve Parti tarafından tanımlanan ilke ve politikaları uygulamaları gerektiği hükmü yer almaktadır (Bertrand, *a.g.e.*, s.16).
[452] İçel, *a.g.e.*, s.355.

beraber yayıncılık alanında artan sorunlar, kitle iletişim araçlarının toplumun beklentilerine cevap vermekte yetersiz kalması, özellikle ABD'de 20 yüzyılın ortalarına doğru liberal teoriye yöneltilen eleştirilerin artmasına neden olmuştur.

Nitekim Petersen'in belirttiği gibi, reklâmların yayın içeriklerini belirlemeye başlaması, tiraj ve reyting kaygısıyla yalnızca yüzeysel konulara değinilmesi, bir anlamda medyanın yapısından kaynaklanan tüm işlevlerini ikinci plâna atmış; onu diğer mal ve hizmetlerle eşdeğer tutmuştur. Bu örnekler aynı zamanda John Milton'un, *"fikirlerin rekabeti"*nin kaçınılmaz olarak iyi ve doğru düşüncenin sahte ve yalanlara karşı üstün geleceği bir süreç olduğu şeklindeki düşüncesiyle de ters düşmektedir[453]. Tartışmalar ise özellikle geniş kitlelere hitap eden kitle iletişim araçlarının, izler kitleyi doğrudan etkilemeleri nedeniyle, bu araçları ellerinde bulunduranların ve çalışanların toplumsal bir sorumluluğu bulunmasında yoğunlaşmıştır. Sorumluluklarını yeterince yerine getiremeyen kitle iletişim araçlarının, kimi zaman güçlerini kötüye de kullandıkları görülmüştür. Özellikle yayıncıların daha fazla izlenme oranı ve kâr elde etme ve benzeri kaygılarının etkisiyle, kamu yararı yeterince korunamamaktadır.

Teorinin denetim açısından liberal teoriden farkı, hükümetin alanı denetlemedeki rolünden kaynaklanmaktadır. Liberaller pek çok alanda olduğu gibi, yayıncılık alanında da hükümetin hiçbir rolünün, etkisinin olmamasını veya bunun en az seviyede olmasında ısrar ederken, toplumsal sorumluluk teorisini savunanlar ise, hükümetin arka planda kalarak, kitle iletişim araçlarını özdenetim yoluyla sorumlu olmaya zorlaması gerektiğini öne sürmektedirler[454]. Kaya'ya göre, kitle iletişim araçlarının, toplumun sağlıklı ve demokratik işleyebilmesine yardımcı olabilmek için şiddet kullanımına, toplumsal karmaşaya, suça yol açabilecek öğelerin kendi araçlarında yer bulmamasına özen göstermeleri, toplumda kültürel ve siyasî bakımdan azınlıkta kalanları incitecek mesajlardan da uzak durmaları gerekmektedir[455]. Bu yaklaşıma göre medyada yayınlar aracılığı ile yapılan bilgi aktarımlarında; gerçeklik, doğruluk, kesinlik, nesnellik ve dengelilik ilkelerinin göz ardı

---

[453] Baykal, *a.g.t.,* s.24.
[454] Işık, *a.g.e.,* s.35-36.
[455] Kaya, *a.g.e.*, s.55; Bu konuda ulusal ve uluslararası medyadan örnekler veren Akıner, ABD'nin Afganistan'a düzenlediği operasyon sırasında bir Fox muhabirinin *"Usame Bin Ladin'i Öldürmeye Gidiyorum"* isimli bir dizi yaptığını; Kosova Savaşı sırasında Türkiye Gazetesi'nden bir muhabirin de benzer bir şey yaparak, *"Bir Sırp'ı Vurdum"* başlığıyla işlediği cinayeti manşetten duyurduğunu; yine Kardak krizi sırasında gazetecilerin ellerine Türk bayrağı alıp kayalıklara dikme yarışına girdiklerini aktarmaktadır (Akıner, *a.g.e.,* s.341).

edilmemesi ve bunları sağlayacak meslekî standartların geliştirilmesi toplumsal sorumluluğun yerine getirilmesinin önemli koşullarıdır.

Liberal teori, 1947'de, *"Hutchins Komisyonu"*[456] olarak da bilinen *"Basın Hürriyeti Komisyonu"* tarafından yayınlanan *"Hür Fakat Sorumlu Basın"* isimli raporla geçerliliğini büyük ölçüde yitirmeye başlamıştır. *"Toplumsal Sorumluluk Teorisi"* teriminin ilk kez kullanıldığı söz konusu raporda, basın-yayın hürriyetine yönelik tehditler ve liberal teorinin aksaklıkları sorgulanmış; *"gerçek ve önemli"* olanın yerine *"sıra dışı ve sansasyonel"* olanı sunma eğilimindeki Amerikan basınının bilgi ve tartışmaları topluma ulaştıramadığına ve tekelleşmeyle birlikte *"güç ve kâr aracı"* olma yolunda ilerlediğine ilişkin eleştiriler yöneltilmiştir.

Rapor, kitle iletişim araçlarını elinde bulunduran, sayıları az miktardaki işletmecilerin, toplumun gereksinimlerine yanıt verecek hizmeti üretemediğini, bunların bazılarının hükümet tarafından yapılacak bir düzenleme ve denetim mekanizmasını gerektirecek ölçüde, kamu tarafından kınanacak uygulamalar sergilediğini ve bu olumsuz durumun çözülmesi için basına daha fazla sorumluluk yüklenmesinin yanı sıra, halkın da basının yüklendiği görevi yerine getirmesi konusunda üzerine düşen görevi yapması gerektiğini bildirmektedir[457].

"Sorumlu bir hürriyet" çağrısında bulunan Komisyon, hükümet tarafından yapılacak bir düzenlemeyi *"kamu yararı"* açısından gerekli görmekte ve başta medya hizmet sağlayıcı ile halkın içinde bulunduğu, çok ayaklı bir denetim modeli öngörmektedir. Böyle bir kanaatin oluşmasında, kitle iletişim araçlarının *"denetimsiz"* bırakılmayacak kadar önemli bir güç olduğunun anlaşılması ve elindeki gücü kötüye kullanması etkili olmuştur.

İçel'e göre liberal teoride basın hürriyetinin gelişmesine dönük, kitle iletişim alanını özgürleştirici bir tutum içerisindeki devlet, Toplumsal Sorumluluk Teorisinde

---

[456] **Hutchins Komisyonu:** Chicago Üniversitesi Rektörü Rektör Hutchins tarafından, Henry Luce adlı bir gazete patronunun, kendisine Amerikan Basınını incelemesi için iki yüz bin dolar hibe etmesinin ardından kurulan komisyondur (Vivian, J. (1999). *The Media of Mass Communication*. Boston: Ally and Bacon, s.444-445'ten aktaran Işık, *a.g.e.*, s.34; Bertrand, *a.g.e.*, s.17).

[457] Özgen, *a.g.e.*, s.112.

bizzat aktif önlemler alarak yayıncılık alanına müdahil olmalıdır[458]. Günümüzde kitle iletişim araçlarını ellerinde bulunduranlar ile bunlarla iletişimi sağlama görevini üstlenenlerin kendi paylarına düşen sorumlulukları aldığı *"kamu hizmeti yayıncılığı"*nın temelleri, toplumsal sorumluluk teorisine dayanmaktadır[459]. Gerçek ve tüzel kişilere tanınan hak ve hürriyetlerin kamu hizmeti yayıncılığı anlayışı içerisinde sorumlulukla dengelenmesi, söz konusu hürriyetlerin yanlış amaçlar için kullanılmasına da engel olacaktır.

Medya sahipliği ve kontrolünü özel bir hak ve imtiyaz olarak değil, bir çeşit halk hizmetkârlığı olarak gören Demir'e göre toplumsal sorumluluk teorisi, birbirine bir dereceye kadar zıt olan üç prensibi uzlaştırmayı denemek zorundadır:[460]

- Bireysel hürriyet ve seçim,
- İletişim hürriyeti,
- Medyanın topluma karşı görevi.

Agee, Ault ve Emery ise, kitle iletişim araçlarında toplumsal sorumluluğu biçimlendirirken beş aşamalı bir denetim mekanizması öngörmektedirler. Söz konusu mekanizma, suya atılan taşların iç içe halkalar çıkarmasında olduğu gibi, birbirine değmeden iç içe geçmiş toplumsal sorumluluk halkalarından oluşmaktadır[461].

En içteki küçük halka, bireylerin yani medya profesyonellerinin (medya patronu, muhabir, programcı, editör, haber müdürü vb.) oluşturduğu kişisel, meslekî standartları ve ahlâkî tecrübeleri simgelemektedir. Kişi, her şeyden önce kendi vicdanına ve inançlarına karşı sorumludur. İkinci halkayı, medya kuruluşlarının kendi kurumsal standartları ve etik kuralları oluşturmaktadır. Medya mensuplarının da çalıştıkları kuruluşun oluşturduğu ilke ve esaslara uymaya özen göstermeleri gerekir.

Üçüncü halkada ise, üzerinde anlayış birliği bulunan ve ülkede yerleşik meslekî ahlâk kuralları bulunmaktadır. Basın Konseyi'nin 16 ilkeden oluşan, *"Basın Meslek İlkeleri"* ile Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin, *"Gazetecinin Doğru Davranış Kuralları"*,

[458] İçel, *a.g.e.*, s.62-63.
[459] Aziz, *a.g.e.*, s.89; Kaya, *a.g.e.*, s.53.
[460] McQuail, *a.g.e.*, s.128'den aktaran Demir, *a.g.e.*, s.53.
[461] Erciyes, C. (2011). Medya Etiği ve Klasik Etik Kodları. *Türkiye ve Siyaset Dergisi*. Mayıs-Haziran, s.50.

ABD'de ise Profesyonel Gazeteciler Birliği'nin (Professional Journalists Society) *"Sigma Delta Chi Ahlâk Yasası"* ile Ulusal Radyo ve Televizyon Yayıncıları Birliği'nin (National Association of Radio and Television Broadcasters / NAB) *"Televizyon Yayıncıları için Uygulama Kodu"*, bu kategoriye girmektedir.

Dördüncü halka, devletin ve toplumsal sistemin oluşturduğu yayın ilke ve esaslarından yani hukukun koyduğu sınırlamalardan (mevzuat hükümlerinden) oluşmaktadır. En dıştaki halka, yani beşinci halka ise, toplumun ne tür haberlere, ne kadar tolerans gösterip veya gösteremeyeceğini ifade eden kriterleri içermektedir. Her toplumun kendine has bir tolerans sınırı vardır. Türk toplumu bakımından da örneğin, dizilerde ele alınan marjinal konular, karşı cinsler arasındaki ilişkiler, aile içi ensest ilişkiler vb. şekillerde işlenen temalar, toplumun tahammül sınırlarını zorlamakta ve ciddi eleştirilere neden olmaktadır.

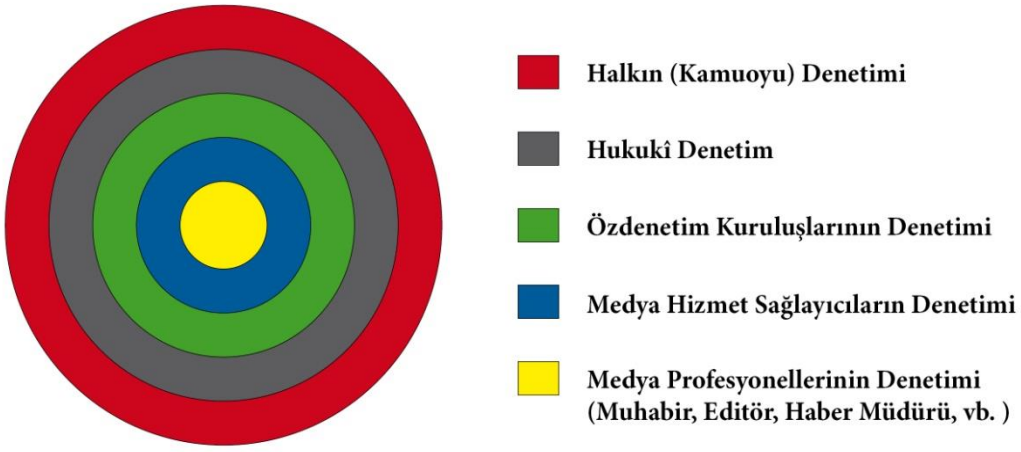

Şekil 5.1. Toplumsal sorumluluk halkaları

Kanımızca; Agee, Ault ve Emery'nin öngördüğü denetim mekanizmasının üç temel halkaya indirgenmesi de mümkündür:

- Medya hizmet sağlayıcının denetimi (medya hizmet sağlayıcılar tarafından oluşturulan yayın ilke ve esasları),
- Özdenetim kuruluşları tarafından uygulanan denetim (özdenetim kuruluşları tarafından oluşturulan yayın ilke ve esasları),
- Devlet denetimi (mevzuatta yer alan yayın ilke ve esasları).

Batmaz'a göre görsel-işitsel medya, yazılı medyadan temel olarak farklıdır. Bunun tek nedeni, bu araçların kamuya ait olan frekansları kullanmaları değildir; bu konudaki diğer önemli neden, yayınların kültürel, eğitsel ve demografik farklılık göstermeksizin tüm topluma aynı anda ve yaygın olarak seslendiklerinden, kamusal ortak paydayı göz önünde bulundurmakla mükellef olarak kamusal bir mal ya da kamusal bir alan olmalarıdır[462]. İnsanların doğal gündelik yaşamları içerisinde evlerinde bulunan radyo ve televizyonları takip etmelerinin, herhangi bir ücret ya da emek gerektirmemesi de kanaatimizce, bu araçların daha fazla izlenmesinin önemli nedenlerinden biridir. Zira, gazete ya da dergi okumak için evden çıkmak, belli bir ücret ödemek, okuma yazma bilmek ve o gazeteyi ya da dergiyi okumak için belli bir emek sarf etmek gerekmektedir. Oysa radyo ve televizyon yayınlarını takip etmek için bunların hiçbirine gerek yoktur. Kuşkusuz tüm bunlar, medya hizmet sağlayıcıların topluma karşı daha fazla sorumlu olmalarını, devletin de bu alanı kamu yararına uygun biçimde düzenlemesini gerektirmektedir.

Söz konusu düzenlemeler çerçevesinde, Toplumsal Sorumluluk Teorisinin kamu hizmeti yayıncılığı görünümünün ilk kez ABD'de ortaya çıkışı ve bazı Avrupa ülkelerinde uygulanışı, çalışmanın bir sonraki Bölümünde daha ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

5.1.5. Gelişme aracı teorisi

Yukarıda da ifade edildiği üzere, ekonomik, toplumsal ve siyasal alandaki değişim ve dönüşümler sonucunda Siebert, Schramm ve Peterson tarafından ortaya atılan *"Basının Dört Teorisi"*nin zamanla yetersiz kaldığını düşünen Denis McQuail, yukarıda değinilen teorileri temel alan iki yeni teori geliştirmiştir.

Bunlardan biri olan Gelişme Aracı Teorisi (Development Media Theory), ekonomik ve teknolojik yönden dışa bağımlı bulunan, bunun yanında gelişmiş bir iletişim organizasyonunda gerekli bazı koşulların (meslekî bilgi ve beceri, uygun bir üretim düzeyi, yeterli bir izleyici kitlesi) bulunmadığı, teknik ve uzmanlık bakımından yetersiz haldeki gelişmekte olan ülkeler tarafından oluşturulmuştur.

---

[462] Batmaz, *a.g.e.,* s.38-39.

Temel amacı, *"kitle iletişim araçlarının gelişmekte olan ülkelerin toplumsal gelişmesine ve kalkınmasına katkıda bulunması"* olan bu Teorinin medyaya yüklediği en önemli işlevler ise, var olan millî politikayla tutarlı bir yayıncılık anlayışına sahip olmak, yayın içeriklerinde millî dile ve kültüre önem vermek ile kültürel, siyasî ve coğrafi yakınlığı bulunan diğer gelişme yolundaki ülkelerle ilgili haberlere öncelik vermektir[463].

Ayrıca bu Teori, aracın denetimi bakımından devlete önemli yetkiler tanımaktadır. Kitle iletişim araçlarının hürriyeti, toplumun gelişme ihtiyaçlarına uygun olarak kısıtlamaya açık olmalıdır. Buna göre devlet, millî politikaya uygun bir biçimde, ülkenin gelişimiyle ilgili alınan kararlar doğrultusunda araca müdahale etme ve sansür koyma hakkına sahiptir; subvansiyon ve doğrudan kontrol yapabilir[464]. Teorinin kurucularından biri olan Hatchen de tüm kitle iletişim araçlarının millî yapılanma sürecine yardımcı olacak biçimde merkezi hükümet tarafından seferber edilmeleri gerektiğini aktararak, basın hürriyetinin, toplumun gelişme ihtiyaçları doğrultusunda hükümet tarafından sınırlandırılabileceğini belirtmiştir[465].

Gelişme Aracı Teorisi'nin uygulanmasını daha çok üçüncü dünya ülkelerinde görmek mümkündür. Teori, gerek enformasyon, gerekse görsel ve işitsel yayın hizmetleri alanında tekel konumunda bulunan Batı'ya ve bilhassa ABD'ye karşı kendini koruma güdüsünün bir sonucu olarak görülebilir. Türkiye'de de televizyon yayıncılığına başlanılan ilk yıllarda televizyonun yayına başlaması yönünde kamuoyu oluşturanların bu araca dair fikirleri büyük ölçüde kalkınmacı bir biçimde şekillenmiştir. Televizyonun *"görüntü"* unsurunu kullanması nedeniyle, radyoya göre çok daha etkili bir araç olarak görülmesi, beraberinde nüfusun eğitim-öğretim ve kültür seviyesinin yükseltilmesinde bir araç olarak kullanılması sonucunu doğurmuştur.

Kanımızca, Gelişme Aracı Teorisi, kitle iletişim araçlarına, toplumun pek çok farklı alanda kalkınması ve gelişmesi adına olumlu görevler yüklese de, devlete verdiği önemli kontrol yetkisi nedeniyle birtakım sakıncaları da beraberinde taşımaktadır. Nitekim Teorinin ortaya koyduğu, *"mevcut millî politikayla tutarlılık"* gibi niteliği belirsiz

---

[463] Kaya, *a.g.e.*, s.61; Vural, *a.g.e.*, s.30.

[464] Altschull, J.H. (1984). *Agents of Power*. New York: Annenberg/Longman Communication Books, s.284'ten aktaran Vural, *a.g.e.*, s.31; McQuail, *a.g.e.*, s.131-133'ten aktaran Demir, *a.g.e.*, s.57; Işık, *a.g.e.*, s.45-46.

[465] Hatchen, W. (1987). *The World News Prism: Changing Media, Clashing Ideologies*. Lowa: Lowa State University Press, s.30-31'den aktaran Akdemir, *a.g.t.*, s.78.

kavramların, kitle iletişim hürriyetini sınırlayıcı müdahalelerin önünü açabileceği; bu durumdan istifade eden Batılı ülkelerin de, *"ne amaçla olursa olsun, kitle iletişim araçlarına her türlü müdahale sansürdür"* argümanını işleterek teoriyi geçersiz kılmaya çalışacağı söylenebilir.

5.1.6. Demokratik-Katılımcı medya teorisi

Egemenliğin kullanılması bakımından ve demokrasinin esaslarından biri olan *"temsilî demokrasi"*, 1950 yılından beri modern anayasalarda yer almaya başlamıştır. Ancak günümüzde, temsilî demokrasiye ilaveten ortaya çıkan *"katılımcı demokrasi"* anlayışının kitle iletişim sistemleri bakımından da uygulamaya konduğu görülmektedir. Demokratik-Katılımcı Medya Teorisi (Democratic-Participant Media Theory) de, toplumsal sorumluluk anlayışına göre biçimlendirilmiş kamu yayın kuruluşlarının merkezileşmesi ve bürokratikleşmesi karşısında, özel mülkiyete dayalı yayın kuruluşlarının ise ticarîleşmesi ve tekelleşmesine bir tepki olarak doğmuştur.

Teorinin savunucularına göre, medyada ortaya çıkan tekelleşme, yayıncıların kamu yararına hizmet etmelerini engellemekte ve küçük grupların araca ulaşmasını olanaksızlaştırmaktadır. Bu nedenle, demokrasinin özü gereği, halkın yönetime katılmasını sağlamak üzere hangi grubun temsilcisi olursa olsun herkesin görüşlerini ifade edebilmesi için elverişli ortam hazırlanmalı, kitle iletişim araçlarına ulaşması sağlanmalı, eşit katılım için fırsatlar üretilmeli, siyasî ve toplumsal tartışmalar canlı tutularak, tekelleşme engellenmelidir.

McQuail'e göre Teori, *"merkezileştirilmiş, yüksek değerli, profesyonelleştirilmiş, tarafsızlaştırılmış veya devlet kontrolünde bir medyanın gerekliliğini reddetmektedir. Çoğulculuğu, miktarın düşüklüğünü, yerelliği, kurumsallaşmayı, verici-alıcı rollerinin değişilebilirliğini, toplumun bütün seviyelerinde iletişim bağlantılarının yatay oluşunu ve etkileşmeyi ise destekler niteliktedir"*[466].

Çoğulcu-klâsik demokrasiyi kurum ve kurallarıyla uygulayan, daha çok gelişmiş liberal-demokrat toplumlarda kendine uygulama alanı bulan Teoride, kitle iletişim

[466] McQuail, *a.g.e.*, s.134'ten aktaran Demir, *a.g.e.*, s.59.

araçlarının denetlenmesinde en önemli rolü halk oynamaktadır. Yayınların denetimi ise, mesajları düzenleyen medya hizmet sağlayıcılara, mesajları üreten halka ve güçlüye karşı zayıfların haklarını koruyan yargıya bırakılmaktadır.

Demokratik – Katılımcı Medya Teorisi'nde savunulan çoğulculuk ve halkın kitle iletişim araçlarına ulaşması gibi düşünceler, 1947'deki Basın Hürriyeti Komisyonu'nda belirtilen, kitle iletişim araçlarının, *"toplumdaki tüm çıkar gruplarını temsil etmesi"* işlevine benzemektedir. Ancak bu Teorinin, Toplumsal Sorumluluk Teorisi'nin aksine, medyada yaşanan tüm sorunları tekelleşmeye bağladığı ve tekelleşmeden kaynaklanmayan diğer sorunları göz ardı ettiği söylenebilir[467]. Hâlbuki, günümüz medyasında yaşanan pek çok sorunun kaynağında medya-siyaset ilişkisi, yasal düzenleme eksiklikleri, meslekî etik problemler gibi önemli hususlar bulunmaktadır. Zira, denetimin olmadığı bir kitle iletişim ortamında pek çok olumsuzluğun ortaya çıkacağı da aşikârdır. Denetim bunun için elzemdir.

Görsel ve işitsel yayın hizmetlerinin denetlenmesi bakımından toplumsal sorumluluk teorisinin savunulduğu Tez çalışmasında, doğrudan ve kayda değer etkileri olan radyo ve televizyon yayınlarının uluorta yapılmasının önlenebilmesi ve *"hür fakat sorumlu"* bir medyanın oluşturulabilmesi için denetimin son derece gerekli ve yararlı olduğu vurgulanmaktadır.

5.2. Avrupa Birliği'nde ve Farklı Ülkelerde Radyo ve Televizyon Yayınlarının Denetimi

Ülkelerin radyo ve televizyon yayıncılığı alanındaki denetim sistemlerine bakıldığında bir kısmının RTÜK gibi düzenleyici, izin verici ve denetleyici kuruluşlara sahip oldukları görülmektedir. Bu kuruluşların, ülkeden ülkeye değişebilmekle birlikte, genel olarak; yayın kuruluşlarının faaliyetlerinin ülkenin mevzuatına uygunluğunun denetlenmesi, radyo ve televizyonlara yayın izni ve lisans verilmesi, programların denetlenmesi, radyo ve televizyon yayıncılığı alanını düzenleyen kuralların belirlenmesi ve kamu yayıncılığı yapan radyo ve televizyon kuruluşlarının üst yönetimi için adaylar belirlenmesi gibi yetkileri bulunmaktadır.

---

[467] Baykal, *a.g.t.*, s.29.

Bu kuruluşların diğer bir kısmı ise radyo ve televizyon yayıncılığının yanı sıra uydu iletişimi, telefon ve posta hizmetleri alanında da düzenleme yetkisine sahiptir. Bununla birlikte, radyo ve televizyon yayıncılığı alanında hizmet veren bu tür kuruluşların olmadığı ve bu hizmetlerin devlet eliyle yürütüldüğü ülkeler de mevcuttur.

Bu başlık altında AB'de önemli bir ağırlığa sahip olan ve birçok alanda diğer AB ülkelerine öncülük eden Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya gibi Avrupa Birliği ülkeleri ile ABD, Japonya ve Rusya gibi farklı ülkelerde radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin denetiminde görev yapan düzenleyici, izin verici ve denetleyici kuruluşlar hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır. Bu incelemeye geçmeden önce Türkiye'nin de hâlihazırda üyelik müzakerelerini devam ettirdiği AB'nin görsel-işitsel politikası üzerinde durulması gerekmektedir.

5.2.1. Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politikası ve önemi

Türkiye ile 1951'de Avrupa Kömür Çelik Topluluğu ile temelleri atılan ve 1991 Maastricht Antlaşması ile kurulan AB arasındaki ilişkiler, Avrupa Topluluğu (AT) ile 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması'nın temel oluşturduğu ortaklık rejimi kapsamında gelişmektedir. Türkiye, Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunu 14 Nisan 1987 tarihinde yapmış ve 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye adaylık statüsü tanınmış ve diğer aday ülkelerle eşit konumda olacağı ifade edilmiştir. Zirvede Türk hukuk sisteminin AB hukuku çerçevesine yakınlaştırılması süreci yeniden tanımlanmıştır. Mevzuat uyum çalışmaları ekonomik ve sosyal hayatın tüm alanlarını kapsayacak şekilde genişletilerek, tüm AB müktesebatına (acquis communautaire) uyuma dönüşmüştür.

2004 yılında tam üyelik müzakerelerine başlanılması için karar alınmış ve AB ile Türkiye arasında 2005 yılında tam üyelik müzakerelerine resmen başlanmıştır. Tam üyelik müzakereleri (negotiation) için 35 başlık belirlenmiştir. Tam üyelikten önce her aday Devletin her alandaki politika ve mevzuatını AB müktesebatına uyumlaştırması ve ayrıca 1993 yılında Copenhagen Zirvesi'nde belirlenen kriterleri karşılaması gerekmektedir. Kopenhag kriterleri olarak bilinen bu kriterler başlıca; ekonomik kriterler, siyasî kriterler ve AB müktesebatını kabullenme (hukukî kriter)dir. Türkiye'nin her alanda olduğu gibi tam üyelik öncesi bu kriterleri de karşılaması gerekmektedir. Avrupa Birliği'nin

müktesebatı, ilgili alanlardaki politikalardan ve kurucu anlaşmalar ile o alanları düzenleyen mevzuattan oluşmaktadır.

Avrupa'da hane halkının %98'inde televizyon bulunduğu ve ortalama olarak bir AB vatandaşının günde 3 saatini televizyon izlemekle geçirdiği göz önünde tutulduğunda, görsel-işitsel medya hizmetleri sektörünün sosyal ve ekonomik olarak da ele alınmasının önemi ortaya çıkmaktadır[468].

AB'nin her alanda (tarım, ulaştırma, ortak dış politika, sağlık, çevre, istihdam vb.) bir politikası ve mevzuatı olduğu gibi, medya alanında da bir politikası ve mevzuatı mevcuttur. AB'nin medya alanındaki müktesebatı ise, iki hususdan oluşmaktadır: Bunlar, *"medya politikası ve medya mevzuatı"*dır.

AB'nin medya politikasının ise, *"ifade hürriyeti ve basın-yayın hürriyeti ile medyada çoğulculuk (media pluracy)"* şeklinde başlıca iki temel dayanağı bulunmaktadır. Nitekim AB tarafından 2000 yılında kabul edilen Avrupa Temel Haklar Şartı'nın 11. maddesinde bu iki husus, temel kriter olarak öngörülmüştür. Diğer yandan AB-Türkiye arasında belirlenen ve bir kısmı açılıp devam eden 35 müzakere başlığından 10 no'lu başlık *"Bilgi Toplumu ve Medya"*dır (Information Society and Media). AB'nin medya politikası içerisinde bir de görsel-işitsel medya politikası mevcuttur. Buna göre, Türkiye'nin görsel-işitsel politikasını AB görsel-işitsel politikasına da uyumlaştırması (harmonization) gerekmektedir. Bu doğrultuda atılan adımlar ise şu şekildedir:

- Anayasanın 133. maddesinde öngörülen radyo ve televizyon yayıncılığındaki Devlet tekelinin kaldırılarak çoğulcu sisteme geçilmesi,
- 1994 yılında 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun çıkarılması,
- 03/03/2011 tarihinde çıkarılan ve 3984 sayılı Kanunu ilga eden 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun.

1980'li yıllarda uydu yayıncılığı başta olmak üzere iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve ABD ile AB arasında görsel-işitsel yayıncılık alanında mevcut olan

[468] Tursun, H.T. (2004). *Avrupa Birliği'nin Kültür ve Görsel-İşitsel Politikası ve Türkiye'nin Uyumu*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı, s.22.

farkın açılmaya başlamasıyla birlikte elektronik yayıncılığın ekonomik bütünleşmedeki önemini kavrayan AB, bünyesindeki tüm üye ülkelerin uyacağı ortak politikaları belirlemeye yönelik çalışmalarını hızlandırmıştır. Yayınların giderek ülke sınırlarını aşan (transfrontier), uluslararası nitelikte yayınlara dönüşmeleri neticesinde, birçok Devlet ve uluslararası kuruluş tarafında da, konferanslar düzenlenmeye ve sözleşmeler imzalanmaya başlanmıştır.

Avrupa Konseyi tarafından bu doğrultuda hazırlanan *"Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi"* (ASTS), Avrupa Konseyi'ne üye Devletler ve Avrupa Kültür Sözleşmesi'ne Taraf olan diğer Devletlerce 05/05/1989 tarihinde imzaya açılmış ve 01/05/1993'te yürürlüğe girmiştir. Sınırötesi televizyon yayınlarının Sözleşmeye uyumunu sağlamak, yayının kaynaklandığı ülkenin sorumluluğunda yer alırken; her Taraf Devlet, Sözleşme kurallarını uygulamak için gerekli yasal düzenlemelerini yapmak ve uygulamakla yükümlüdür.

Sözleşme, Türkiye tarafından, *"Milletlerarası Antlaşmaları Uygun Bulma"* başlıklı Anayasa m.90'da öngörülen prosedür çerçevesinde 07/09/1992 tarihinde imzalanmış ve 04/11/1993 tarih ve 3915 sayılı Kanunla onaylanmıştır. Sözleşme, Türkiye'de Kanun gücündedir; ancak, Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılması söz konusu değildir[469]. Sözleşmenin iç hukuka doğrudan yansıması, 13/04/1994 tarihinde kabul edilen, mülga 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ile gerçekleştirilmiştir. Avrupa Konseyi tarafından çıkarılan söz konusu düzenlemeye taraf olan 47 devletin içinde AB üyesi 28 ülkenin tamamının yer alması dolayısıyla, ASTS de AB medya müktesebatı içinde değerlendirilebilir.

AB'nin görsel-işitsel yayıncılık alanındaki varlığını güçlendirmek amacıyla hızlandırdığı çalışmalar sonucunda, ASTS'nin hükümlerine paralel hükümler içeren, 89/552/EEC sayılı ve 03/10/1989 tarihli *"Sınırsız Televizyon Direktifi"* (STD) hazırlanmıştır. Direktif, Avrupa'da görsel-işitsel hizmetlerin uyumlaştırılmasına dair bir girişim olması ve ülkelere Avrupa'dan alınacak yayınları sınırlamamasını şart koşarak, yani programların serbestçe dolaşımını öngörmesi bakımından oldukça önemlidir.

[469] Çiftci, *a.g.e.*, 1999, s.104-105.

Daha sonra, gelişen koşullar göz önünde bulundurularak, bu alanda yeni çalışmalar yapılması gündeme gelmiş ve hazırlıklar neticesinde, *"Sayısal Çağda Topluluk Görsel-İşitsel Politikası için Kurallar ve Rehber İlkeler Konulu Bildirge"* yayımlanmıştır. 14/12/1999 tarihinde yayımlanan bu bildirgede, dijital teknolojide yaşanan gelişmelerin görsel-işitsel alanı da etkileyeceği belirtilmiş ve yeni bir düzenleyici çerçevenin oluşturulması gereği üzerinde durulmuştur[470].

Avrupa Komisyonu tarafından 28/07/2004 tarihinde yapılan değerlendirmede, Direktifin 4. ve 5. maddelerinin (Televizyon Programlarının Üretim ve Dağıtımının Geliştirilmesi-Bağımsız Eserler-Avrupa Eserleri) 2001-2002 yıllarındaki uygulanmasına ilişkin Bildirge'nin kabul edildiği belirtilmiştir[471]. AB görsel-işitsel politikası, aynı zamanda Avrupa Topluluğu Kurucu Anlaşması'nda kültür konusu ile bütünleşmiş bir biçimde yer almakta ve 151. madde ile düzenlenmektedir.

STD devam eden süreçte 1997 yılında ilk yapısal değişikliğini geçirmiş; 2007 yılında ise son yapısal değişikliğini geçirerek, *"Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi"* (Audio-Visual Media Services Directive) olarak yeniden düzenlenmiştir. 18/12/2007 tarihinde AB Resmî Gazetesi'nde yayımlanarak yürürlüğe giren Yönerge, Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'nin 10/03/2010 tarih ve 2010/13/EU sayılı *"Görsel-İşitsel Medya Hizmetlerinin Sağlanması"* Hükmüne İlişkin Üye Devletlerdeki Kanun, Düzenleme veya İdarî Eylem Yoluyla Oluşturulan Belirli Hükümlerin Eşgüdümleri Hakkındaki Yönerge ile güncellenmiştir.

Yönergede görsel-işitsel içeriğin dağıtılmasında bütün teknolojileri kapsayan bir yaklaşım izlemiştir. Radyo, televizyon, internet veya mobil telefon gibi teknolojilerden hangisi olursa olsun ortak kuralların tüm bu platformlara uygulanması söz konusudur. Bununla birlikte reklâmlar ve küçüklerin korunması konularında sıkı kurallar getirmekle beraber, medya servis sağlayıcılarının tanımlanması ve olası bir ihlâlde dava yeri, kin ve nefreti arttırıcı söylemlerin yasaklanması, engellilerin görsel-işitsel medya hizmetlerine erişimi, ticarî iletişim için gerekli kalite düzeyi, sponsorluk ve ürün yerleştirme gibi

[470] Tursun, *a.g.e.*, s.21.
[471] Tursun, *a.g.e.*, s.27-28.

konular da düzenlemeye tâbi olmuştur[472]. AB'nin görsel-işitsel alandaki uygulama ve yönergelerinin üye ve aday ülkeler arasında güçlü bir sektör kurma amacı taşıdığını belirten Erol'un görüşleri ise şöyledir:[473]

> *"Birliğin karşılaştığı sorunlara ortak çözümler bulmanın yanı sıra teknoloji kullanımını da özendiren birlik politikaları, görsel-işitsel sektörün doğan gücünden faydalanmayı ilke edinmiştir. Programlar aynı zamanda yapısal eksikliklerin giderilmesi ve multi-medya endüstrisinin gelişimine katkıda bulunmaktadır. (...) Örneğin, kuruluşlar ile vatandaşların birbirlerini tanımaları, farklı kültür, dil, din, cinsiyet ve engellilik kavramı olmaksızın yüksek bir Avrupalılık bilincinin yerleşmesi için çalışılmaktadır."*

Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'nin yürürlüğe girmesinin ardından Türkiye'nin görsel-işitsel alandaki müktesebatını AB GİMHY ile uyumlaştırmak, RTÜK'ün şeffaflığını ve bağımsızlığını güçlendirmek amacıyla kanun değişikliği çalışmalarına başlanmış; 15/02/2011 tarihinde kabul edilen, AB görsel-işitsel mevzuatını temel alan, 6112 sayılı *"Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun"*un, 3984 sayılı Kanunu yürürlükten kaldırmasıyla, radyo ve televizyon alanında yeni bir hukuk rejimi kurulmuştur[474].

Görsel-işitsel medya, fikrî haklar, bilişim ve telekomünikasyon alanlarında AB'nin yukarıda belirtilen çok sayıda Yönerge (Direktif), karar, tavsiye ve görüşleri bulunmaktadır. Dolayısıyla, tam üyelik sürecinde bulunan ve katılım müzakereleri devam eden Türkiye'nin de kendi mevzuatını AB'nin görsel-işitsel alandaki mevzuatına tam üyelik öncesinde uyumlaştırması ve AB Görsel-İşitsel Politikasını benimsemesi gerekmektedir. Bu minvalde düzenlenen ve çalışmanın temelini oluşturan, radyo ve televizyon yayınlarının denetlenmesi bakımından özel durumlara ve uygulanmaya başlanan pek çok yeniliğe, çalışmanın 6. Bölümünde etraflıca değinilmektedir.

---

[472] Demirbilek, H. (2011). *Avrupa Birliği'nde Medya Yoğunlaşması; Teori ve Uygulama*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, RTÜK, Ankara, s.56-57.
[473] Erol, G. (2007). Avrupa Birliği'nde Görsel-İşitsel Politikalar. G. Erol. (Derleyen). *a.g.e.*, s.24.
[474] İçel, *a.g.e.*, s.415.

5.2.2. Avrupa Birliği ülkelerinde radyo ve televizyon yayınlarının denetimi

Tarihsel olarak, Avrupa'da yayıncılığın geniş, fakat tek bir model şeklinde örgütlendiğini belirten Çaplı'ya göre; ortak değerler ve ilkeler etrafında şekillenen ve geniş kabul gören bu model, kısaca *"kamu hizmeti yayıncılık modeli"* olarak tanımlanabilir. Bu modelin değişik uygulamalarında, ülkelerin tarihsel deneyimleriyle siyasî ya da politik kültürünün özgün yapılarının yansımalarını görebilmek mümkündür[475]. 1990'lı yıllarla birlikte, Devlet tekellerinin ortadan kaldırılması neticesinde ortaya çıkan ve ticarî kaygılarla hareket eden özel radyo ve televizyon kuruluşlarının yayın yapmaya başladıkları, dolayısıyla söz konusu kamu hizmeti yayıncılık modelinin ihmal edildiği, bu nedenle de Avrupa ülkelerinde yayın hizmetlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesine ilişkin hukukî düzenlemelerin oluşturulduğu görülmektedir. Bu başlık altında AB'nin Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya gibi köklü yayıncılık geçmişine sahip 4 önemli ülkesindeki radyo ve televizyon yayınlarının denetim sistemi ele alınacaktır.

5.2.2.1. Almanya

Almanya, radyo ve televizyon yayın kuruluşlarının çok sayıda olduğu bir devlettir. Görsel ve işitsel yayın hizmetleri, kamusal ve özel radyo ve televizyonlardan oluşmaktadır. 1980'li yıllarla birlikte Alman radyo ve televizyon yayıncılığında da önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Federal Anayasa Mahkemesinin 1981 yılında verdiği kararda: *"İletişimin hiçbir kimsenin ya da grubun tekelinde olamayacağı, toplumdaki ilgili tüm kesimlerin elektronik iletişim sisteminin yönetiminde söz sahibi olmaları gerektiği; ayrıca yayınların toplumdaki bütün görüşleri dengeli bir biçimde yansıtmasının çok önemli olduğu vurgulanmıştır."*[476] 1986 yılına gelindiğinde ise kamusal radyo ve televizyonlar, *"halkın temel bilgi ve haber"* ihtiyacını karşılamakla görevlendirilmiş; 1984'ten beri yayın yapan özel radyo ve televizyonlara ise, *"temel yayınların tamamlanması"* görevi verilmiştir[477].

Alman Anayasa Mahkemesi'nin 04/11/1986 tarih ve BVerfGE 73-118 sayılı kararında, radyo ve televizyon hürriyetinin amacı, bireysel ve kamusal alanda hür düşünce oluşumunun sağlanması olarak belirlenmiş; bu amaç doğrultusunda da, medyanın Devlet

[475] Çaplı, B. (2001). *Televizyon ve Siyasal Sistem*. Ankara: İmge Kitabevi, s.32-33.
[476] Williams, A. (1985). West Germany, The Search for the Way Forward., R. Kuhn (Editör). *The Politics of Broadcasting*. Londra, s.102'den aktaran Çaplı, *a.g.e.*, s.120.
[477] İnceoğlu, Y.G. (2004). *Uluslararası Medya "Medya Eleştirileri"*. İstanbul: Der Yayınları, s.289-290.

etkisinden uzak olması ve tüm düşüncelerin medyada imkânlar dâhilinde tam olarak ifade edilmesinin mevzuat tarafından sağlanması ve korunması gerektiği kanaatine varılmıştır. Nitekim Alman Federe Devletleri tarafından da 1987 yılında, Mahkeme'nin öngördüğü sınırlar içinde, radyo ve televizyon yayınlarıyla ilgili oluşturulacak hukukî mevzuatın çerçevesini çizen bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmanın öngördüğü esaslardan bir tanesi ise, özel radyo ve televizyonların denetlenmesi için özel denetleme ve kontrol organlarının kurulması ve bunların finansmanlarının sağlanmasıdır[478].

Nihayet, 1991 yılında gerçekleşen ve Doğu Almanya ile Federal Almanya'nın birleşmesiyle sonuçlanan gelişmelerin ardından eyalet sistemiyle idare edilen Almanya'da, yayıncılığın düzenlenmesi için gereken çalışmalar başlatılarak, özel televizyonlara yayın izni verilmesi ve yayınların izlenmesi amacıyla her eyalette bir Eyalet Medya Kurulu (Landesmedialten) oluşturulması kararlaştırılmıştır[479].

5.2.2.1.1. Mevcut denetim sistemi

Radyo ve televizyon yayıncılığında denetimin eyaletlerin kontrol ve sorumluluğunda bulunduğu Almanya'da 14 ayrı Eyalet Medya Kurulunun[480] faaliyet gösterdiğini belirten Avşar ve Öngören'in, söz konusu kurullar hakkında verdikleri bilgiler şu şekildedir:[481]

> *"Her kurulda, eyaletin büyüklüğüne göre sayısı 20 ile 45 arasında değişen üye bulunmaktadır. (...) Kurul üyeleri, halkı temsil edecek bir şekilde üniversiteler, sendikalar, dinî topluluklar, çevre bilimciler, serbest meslek sahipleri, tüketiciler, feministler, ziraatçılar vb. aynı zamanda bir sosyal grubu temsil eden kişilerdir. Kurulun üyeleri arasından seçtiği bir direktör, alınan kararların yerine getirilmesini takip eder. Direktörlerin hukuken kurulu temsil ve imza yetkileri vardır, gelir ve giderlerden sorumludur. Ancak aslî işlerle ilgili yetki kurul üyelerinindir ve bu üyeler dört yıl süreyle fahrî olarak görev yaparlar".*

---

[478] İçel, *a.g.e.*, s.360.

[479] Çaplı, *a.g.e.*, s.127; Özenirler, I. (2006). *Kitle İletişiminde Denetim, Denetim Modelleri ve Özellikle Radyo-Televizyon Yayıncılığında Denetim*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.235-236; Avşar, Öngören, *a.g.e.*, s.34; Tekinalp, *a.g.e.*, s.174.

[480] Kurullarla ilgili detaylı bilgi için bkz. İnternet: *Landesmedienanstalten*. Web: http://www.die-medienanstalten.de/ueber-uns/landesmedienanstalten/adressen-der-landesmedienanstalten/alphabetische-liste-aller-alm-mitglieder.html adresinden 11 Haziran 2015'te alınmıştır.

[481] Avşar, Öngören, *a.g.e.*, s.34-35.

Özerk yapıya sahip kurullarda iki farklı birimin yer aldığını belirten Çaplı ise, bu birimlere ilişkin şunları aktarmaktadır:[482]

> *"Bunlardan birincisi, toplumun değişik kesimlerinin temsilcilerinden ya da çok farklı bir oylama sistemi ile belirlenen üyelerden meydana gelen 'panel'dir. Panelin temel görevi, yayın izni vermek ve istasyonları izlemektir. İkinci birim olan 'Müdür'ün ise panele tavsiyelerde bulunmak, kararlarını uygulamak ve diğer bürokratik işlemleri yerine getirmek gibi görevleri vardır."*

Almanya'nın çok parçalı, federatif yapısından dolayı, görsel ve işitsel yayın hizmetlerinin düzenlendiği ve denetlendiği yapının da kendine özgü, oldukça karmaşık bir yapı olduğu görülmektedir.

5.2.2.1.2. Görev ve yetkiler

Yukarıda sıralanan Kurulların görev alanlarına kamu yayın kurumları da girmektedir. Ancak söz konusu denetimde kurulların asıl görevi, televizyon yayınlarına yapılacak devlet müdahalelerini engellemektir[483]. Bu sayede, medya hizmet sağlayıcıların Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi iktidarındaki gibi propaganda amacıyla kullanılmasının önlenmesi amaçlanmıştır. Ancak Krotz'a göre, kurullar, uyguladıkları anti-tekel yasalarına rağmen ülkede ortaya çıkan tekelleşme hareketi başta olmak üzere yayıncılığa ait pek çok problemi giderme konusunda başarısız olmuşlardır[484].

Enformasyon hürriyeti ve düşünce çeşitliliğinin korunup korunmadığını kontrol eden, kurulların başlıca görevleri arasında yayıncı kuruluşların lisanslarını vermek, yöneticilerini seçmek, bütçelerini onaylamak ve yayınların yasalara uyumluluğunu denetlemek yer almaktadır. Kurulların ortak yönetim ofisi (Arbeitsgemeinschaft der Landesmedienanstalten / ALM) ise Berlin'de bulunmaktadır. Tüm kurulların karar alma

---

[482] Çaplı, *a.g.e.*, s.127.
[483] Çaplı, *a.g.e.*, s.128-129.
[484] Krotz, F. (2000). The Radio and Television Systems in Germany. *Radio and Television Systems in Europe*., Han-Bredow-Institute for Media Research (Editör). Strasbourg: European Audiovisual Observatory, s.126'dan aktaran Gül, A.A. (2013). *Görsel-İşitsel Politikasıyla Avrupa Birliği: Televizyon Yayıncılığından Yöndeşen Medyaya*. İstanbul: Beta Yayınları, s.157.

süreçleri, günlük olarak buradan koordine edilmektedir[485]. Söz konusu kurulların özerk kamu tüzel kişisi niteliğinde olduklarını belirten İçel, kamu yayın kurumlarının yanı sıra özel girişimcilere de yayın için izin verme ve frekans tahsis etme ile özel radyo ve televizyonları denetleme görevini de bu kurulların üstlendiğini aktarmaktadır[486].

ALM'nin işleyişine yönelik genel kurallar, *"Principles of ALM Cooperation"* adı altında 1997 yılında düzenlenmiştir. Buna göre ALM'nin görevleri arasında: Ulusal ve uluslararası seviyede, yayıncılık alanındaki üye düzenleyici otoritelerin menfaatlerini korumak, radyo ve televizyon yayıncıları arasında haber ve görüntü alışverişini sağlama, görsel-işitsel medya alanında özellikle, programcılık, hukuk, teknoloji, araştırma ve finans konularındaki ortak çıkarlardaki sorunları tartışmak ve üyelerin işlerindeki esas önemli sorunlar hakkında raporlar hazırlayacak uzmanlar görevlendirmek sayılabilir[487].

Almanya ile AB yayın politikaları arasında belirgin bir farklılık bulunduğundan da söz edilebilir. Zira, radyo ve televizyon yayıncılığı, Almanya'da eyaletlerin kültürel özerkliği çerçevesinde değerlendirilirken, AB'de ise görsel-işitsel politikalar bağlamında uluslararası pazarlara açılma açısından güçlendirilmesi gereken bir sektör olarak kabul edilmektedir.

Alman bilim insanı Prof. Dr. Jörg Becker kendisiyle yapılan bir röportajda günümüz Almanya medyası ile ilgili şöyle der:[488]

> *"Alman medyasına bakıldığında son 30-40 yıldır çok sesliliğin azaldığı, tekelleşme temayülünün arttığı bir süreci yaşıyoruz. Almanya'da televizyon sektörüne gelince, devlet tarafından desteklenen televizyon kanalları ile özel sektöre ait ve devletten tamamen bağımsız olmak üzere iki tür yayıncılık yapılıyor. Bazı televizyon kanallarını devlet tarafından desteklenmesinin başlangıçtaki amacı, tarafsızlığı korumak ve ekonomi ile siyasete aynı mesafede durabilmekti. Fakat zamanla bu*

[485] İnternet: *The media authorities*. Web: http://www.die-medienanstalten.de/en/profile.html adresinden 11 Haziran 2015'te alınmıştır.
[486] İçel, *a.g.e.*, s.360.
[487] İnternet: *Tasks*. Web: http://www.die-medienanstalten.de/en/profile/tasks.html adresinden 11 Haziran 2015'te alınmıştır.
[488] İnternet: Özcan, Z. *Alman Medyası gurbetçiden aldığı parayı futbol maçlarına yatırıyor!*. Web: http://profjoergbecker.de/Dokumente/autobiotexte/Z-%C3%96zcan%20Interview%20mit%20J%C3%B6rg%20Becker%20t%C3%BCrk..pdf adresinden 11 Haziran 2015'te alınmıştır.

anlayış kayboldu ve bir siyasallaşma yaşandı. Bu kanallar artık devlet politikasına aracılık işlevi yapıyor. Başlangıçta hedeflenen tarafsız yayıncılık anlayışı kalmadı. Kamu televizyonları özel sektörle rekabet sürecinde çok ciddi kalite kaybına uğradı, daha az siyasete ve dış politikaya yer veren, insanları daha az bilgilendiren kanallar oldular. Yayın politikaları ise özel kanallara benzemeye başladı."

Becker'in belirttiği Alman yayın düzeninin Ülkemizle paralellik sergilediği, neredeyse birebir örtüştüğü söylenebilir. Zira, 2000'li yıllarla birlikte TRT Kurumu'na bağlı radyo televizyonların da kimi zaman özel sektörle rekabet edecek düzeyde, yüksek oranda izlenme oranı elde etme ihtimali bulunan yarışma programlarına, dizi ve filmlere bilhassa *"prime time"*da yer vermeye başladıkları görülmektedir.

5.2.2.2. Fransa

Fransa'da radyo ve televizyon yayınları ilk olarak, 1964 yılında çıkarılan bir Kanunla *"Office de Radiodiffusion Television Française"* (ORTF) adında bir kamu kuruluşunun tekeline verilmiştir. Halkın bilgi, kültür, eğitim ve eğlence ihtiyacını radyo ve televizyon yayınları ile karşılamak amacıyla kurulan ve Enformasyon Bakanlığı'nın denetimin altında bulunan kurum, hükümetin bildirilerini ve gerekli gördüğü haberleri de yayınlamakla görevlendirilmiştir[489]. Fransa'da bütün kanalların tek bir kuruma bağlı olması nedeniyle çıkan tartışmalar sonucunda, 1974 yılında kurumun dağıtılmasıyla beraber oluşturulan birbirinden farklı statülerde, bağımsız yedi kuruluş arasında bir rekabet ortamı oluşmaya başlamıştır.

TF1, A2 ve FR3 televizyon yayınlarını, Radio France radyo yayınlarını yapmakla, diğer üç kuruluş da program yapımı, iletim ve personel, arşiv gibi konularda çalışmakla görevlendirilmişlerdir. Dönemin Cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing, bu düzenlemeyle yayıncılık sektörünü siyasî baskılardan uzak tutmaya, çoğulcu ve tarafsız bir yapıya kavuşturmayı amaçlamış fakat girişimleri sonuçsuz kalmıştır[490].

---

[489] İlal, E. (1972). *Radyo Hürriyeti, Özerklik ve 1961 Anayasası*. İstanbul, s.60-61; İçel, *a.g.e.,* s.356; Pekman, *a.g.e.,* s.67.
[490] Pekman, *a.g.e.,* s.67.

Dönemin Sosyalist Parti lideri François Mitterand'ın, 1981 yılında Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından, iletişimde çoğulculuk ilkesine uyan Fransa'da, radyo ve televizyon yayınlarında Devlet tekeli kaldırılarak, yayıncılık alanının kapıları özel sektöre açılmıştır.

Barbier ve Lavenir, 1980'li yılların, Fransa'da, daha önceleri birbirine karışmış olan program türlerinin ayrışmasına sahne olduğunu belirterek, kamusal olanla özel olanın, siyasî olanla kişisel olanın, önemli olanla saçma olanın, yeni programlar içinde birbirlerine karışmış şekilde bulunduğunu aktarmaktadırlar[491].

Söz konusu kargaşa ortamında sürdürülen görsel-işitsel medya hizmetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulmuş ilk otorite olan*"Görsel-İşitsel İletişim Yüksek Kurulu"* (Haute Autorite de la Communication Audiovisuelle / HACA), 29/07/1982 tarihinde çıkarılan Kanunla[492] oluşturulmuştur. Kamu yayınlarındaki siyasî baskıyı ortadan kaldırmada hükümetlerle kamu yayın kurumları arasında tampon görevi görmesi amacıyla, hükümetten bağımsız olarak yapılandırılmış olan Kurulun varlığı, atamalardaki ve bazı uygulamalardaki hükümet yanlısı tavır nedeniyle fazla uzun sürmemiştir[493].

Jacques Chirac hükümeti dönemiyle birlikte bu kez neo-liberal yaklaşımın Fransız televizyonuna uyarlanması gündeme gelmiştir. *"İletişim Özgürlüğü Kanunu"*nun (Freedom of Communication Act)[494] çıkarılmasıyla yayıncılık deregülâsyonunun seyrinin önemli ölçüde değiştiği söylenebilir. Bu dönemde gerçek bir özel sektör yaratarak görsel-işitsel iletişimi her türlü baskıdan kurtarmak, şeffaflığı ve çoğulculuğu desteklemek

---

[491] Barbier ve Lavenir, *a.g.e.*, s.295.

[492] Kanunun 1. maddesinde *"hava yoluyla ya da kablo ile seslerin, imgelerin, verilerin ve her türlü iletilerin toplumun kullanımına sunulması"* olarak tanımlanan *"görsel-işitsel iletişim"*in özgür olduğu belirtilmiştir. 2. maddede de *"Yurttaşlar özgür ve çoğulcu bir iletişim hakkına sahiptirler"* denmek suretiyle iletişimin temel bir hak olduğu kabul edilmiştir (Sarmaşık, J. (1993). *Radyo ve Televizyon Yayınlarını Denetim Yöntemleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, s.63).

[493] Örneğin, La Cinq isimli özel kanal Mitterand'a yakınlığı ile tanınan bir ortaklığa, La Six kanalı da yine Mitterand'ın görüşlerine uygun bir gruba verilmiştir. Yine Cumhurbaşkanı Mitterand, Yüksek Kurulun Genel Sekreterliğine damadının atanmasını sağlamıştır (Tekinalp, *a.g.e.*, s.162; Gül, *a.g.e.*, s.62).

[494] İletişim Özgürlüğü Kanunu, Fransa'nın görsel-işitsel iletişimini düzenleyen temel Kanundur. 1986, 1987, 1989, 1990, 1992, 1994, 1998, 2000 ve 2001 yıllarında, Kanuna yeni hükümler eklenmek suretiyle çeşitli değişikliklere uğramıştır. İletişim Özgürlüğü Kanunu, 8 başlık ve 111 maddeden oluşmaktadır. Başlıklar sırasıyla; Yayıncılık Yüksek Konseyi, İletişim Süreçlerinin Kullanımı, Kamusal Görsel İşitsel İletişim Sektörü, Ulusal Yayın Şirketinin İletimi *"Fransa 1 Televizyonu"*, Film Eserlerinin Gelişimi, Cezaî Hükümler Çeşitli Hükümler, Geçici ve Son Hükümler'den oluşmaktadır (Koç, N. (2011). *ABD, İngiltere ve Fransa'da Yayınların Düzenlenmesi ve Yayın İçeriği İhlallerine Karşı Yaptırımlar*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, RTÜK, Ankara, s.93).

amacıyla yayınlanan Kanunla birlikte günümüz Fransız yayıncılığında halen geçerli olan denetim sistemi kurulmuştur.

5.2.2.2.1. Mevcut denetim sistemi

30 Eylül 1986 tarih ve 86-1067 sayılı *"İletişim Özgürlüğü Kanunu"* ile ABD'deki FCC modeli örnek alınarak *"İletişim ve Özgürlükler Ulusal Komisyonu"* (Commission Nationale de la Communication et des Libertes / CNCL) oluşturulmuş ve kamuya yönelik her türlü görsel-işitsel yayına izin verme yetkisi tamamen bu komisyona devredilmiştir. 1988 yılında kabul edilen ve 17/01/1989 tarihinde yürürlüğe giren Leotard Kanunu[495] ile tüm kamusal ve özel televizyonların denetimini yapmak amacıyla bu kez *"Görsel-İşitsel Yüksek Konsey"* (CSA) kurulmuştur[496].

CSA'nın kurulduğu tarihte 9 olan üye sayısı, önce 8'e, 15/11/2013 tarihli Kanun değişikliğiyle de 7'ye düşürülmüştür. Bu 7 üyeden üçü Cumhurbaşkanı, üçü Senato, biri ise Ulusal Meclis tarafından atanmaktadır. Söz konusu atamalar, kadın ve erkeklerin eşit şekilde temsil edilme ilkesine bağlı kalınarak gerçekleştirilmektedir[497]. CSA üyeleri, ulusal meclis üyesi, kamu çalışanı, özel yayın çalışanı ya da bu yayın kuruluşlarının hissedarı olamazlar. Üyeler, görsel-işitsel iletişim sektörü ile ilgili; film, basın, yayın, sinema, reklâm, iletişim şirketi alanlarında faaliyet gösteremezler, bu kuruluşların çalışanı veya hissedarı olamazlar[498].

---

[495] Defalarca değişikliğe uğrayan Kanunun Fransızca tam metni için bkz. İnternet: *Loi n° 86-1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication (Loi Léotard)*. Web: http://legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000512205&fastPos=1&fastReqId=78965485&categorieLien=cid&oldAction=rechTexte adresinden 11 Haziran 2015'te alınmıştır.

[496] Darendeli, A.V. (2013). *İdarî Ceza Hukuku Açısından Görsel-İşitsel Medya Alanındaki İdarî Yaptırımların Hukukî Rejimi.* Ankara: Yetkin Yayınları, s.122; İçel, *a.g.e.,* s.356-357; Tekinalp, Ş. (1990). *Elektronik Kitle İletim ve Değişim*. İstanbul: Beta Yayınları, s.36; Yıldız, A. (2003). *Bir Düzenleyici Kurul Analizi: Radyo Televizyon Üst Kurulu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.23; Sim, Ş. (2006). *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye'de Özel Televizyon Yayıncılığı ve RTÜK Olgusu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.33-34; Gönenç, Ö. (2010). *Dünya Medyası*. İstanbul: Truva Yayınları, s.45; Bülbül, A.R. (2000). *Uluslararası İletişim*. Konya: Damla Ofset, s.83; İnternet: *An Independent Authority to Protect Audiovisual Communication Freedom*. Web: http://www.csa.fr/en/The-CSA/An-Independent-Authority-to-Protect-Audiovisual-Communication-Freedom adresinden 15 Haziran 2015'te alınmıştır.

[497] İnternet: *Le Collège*. Web: http://www.csa.fr/Le-CSA/Presentation-du-Conseil/Le-College adresinden 15 Haziran 2015'te alınmıştır.

[498] Bülbül, *a.g.e.*, s.83; Temiztürk, H. (2003). Batılı Ülkelerde Radyo Televizyon Yayınlarının Denetimi ve Denetleyici Kurullar. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. S:16, s.273; İnternet: *The Board (Collège).* Web: http://www.csa.fr/en/The-CSA/An-Independent-Authority-to-Protect-Audiovisual-Communication-Freedom/The-Board-College adresinden 15 Haziran 2015'te alınmıştır; Sarmaşık, *a.g.e.,* s.73-74; İnceoğlu, *a.g.e.,* s.202.

CSA'yı diğer ülkelerdeki benzerlerinden ayıran en önemli özelliğin, ayrı bir tüzel kişiliğinin bulunmayışı olduğunu söyleyen Berkman, hükümetten bağımsız olmasına rağmen, CSA'nın genel kamu idarî yapısının dışında olmadığını belirtmektedir[499]. Zira, tıpkı RTÜK gibi, idarî bakımdan yürütme ve yasama organlarıyla hiyerarşik bir ilişki içinde bulunmasa da bütçe ve malî denetim bakımından diğer kamu birimlerine benzer kurallara tabidir.

5.2.2.2.2. Görev ve yetkiler

CSA, özellikle çocuklar ve gençlerin korunması, Fransız dili ve kültürünün korunmasını, tanıtımını, serbest rekabeti; programların kalitesi ve çeşitliliğini, ulusal görsel-işitsel yaratıcılığı gözetmektedir. Bir yandan reklâm ve tele-market yayınları üzerinde bir kontrol uygularken diğer taraftan CSA, frekansların tahsisi ve yönetimini denetlemektedir. Aynı şekilde uluslararası platformda Fransa'nın konumuna ilişkin görüş bildirme, koordinasyonu sağlama görevini yerine getirmektedir[500].

CSA bir sansür kuruluşu değildir; zira Konsey, bir program yayınlanmandan önce herhangi bir medya hizmet sağlayıcıyla bağlantıya geçmemektedir. Konsey tarafından karar alma süreçlerinde izleyici ve dinleyicilerin tepkileri önemli görülse de, medya hizmet sağlayıcıların editoryal hürriyetlerinin bulunduğu da belirtilmektedir. Radyo ve televizyonda cevap hakkının uygulanmasıyla ilgili CSA'nın bir sorumluluğu bulunmamakta; cevap hakkı kullanma talebinin doğrudan medya hizmet sağlayıcılara iletilmesi veya yargı yoluna başvurulması gerekmektedir. Anket veya kamuoyu araştırması yapmak, CSA'nın görevleri arasında yer almazken, sinemalarda gösterilen reklâm filmleri de Konseyin yetki alanı içinde bulunmamaktadır[501].

Kamu sektörü söz konusu olduğunda CSA; bu sektördeki radyo ve televizyon kuruluşlarının yöneticilerini tayin etmekle yetkilidir. Seçim kampanyaları ile ilgili yayınların yapım ve yayınına ilişkin kuralları belirler ve parlamento yayınları dâhil olmak üzere, canlı yayınlar ile ilgili olarak uygulanacak kod, usul ve ilkeleri de tespit eder. CSA,

---

[499] Berkman, A.N. (2011). *Bağımsız Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların İktisadî Etkileri*. Adana: Nobel Kitabevi, s.56.
[500] İçel, *a.g.e.*, s.357; Özenirler, *a.g.t.*, s.232.
[501] İnternet: *Ce que ne fait pas le CSA*. Web: http://www.csa.fr/Le-CSA/Presentation-du-Conseil/Des-missions-diversifiees/Ce-que-ne-fait-pas-le-CSA adresinden 15 Haziran 2015'te alınmıştır.

özel sektör üzerinde ise daha geniş yetkilere sahiptir. Özel radyoların kullanacağı frekansları saptar; yerden elektromanyetik yolla, uydu veya kablolu dağıtım vasıtasıyla yayın yapan televizyon şebekelerine izin verir ve denetler. Seçim kampanyaları için yetkili servislere öneriler gönderir; tele pazarlama yayınlarının kurallarını belirler ve izin sahiplerinin uymak zorunda oldukları yükümlülükleri denetler[502].

Radyo ve televizyon lisansı sahipleri; CSA ile imzalamış oldukları yükümlülükler belgesine (cahiers des missions et des charges)[503] ve mevzuatta öngörülen diğer yükümlülüklere[504] uymak durumundadırlar. Aksi halde CSA, uyum konusunda ilgili kuruluşa bir ihtarname gönderme ve bunu kamuoyuna ilân etme yetkisine sahiptir. Lisans sahibinin yükümlülüklerine riayet etmemesi veya ihtarnameye uymaması hâlinde, CSA ihlâlin ciddiyetini göz önünde bulundurarak çeşitli yaptırımlar uygulayabilir. Bunlar; *"uyarma, para cezası verme, yayın durdurma, yayın iznini kısaltma ya da iptal etme"* şeklinde olabileceği gibi izin şartlarına yahut kanun hükümlerine uyulmaması durumunda kovuşturma istenmesi şeklinde de ortaya çıkabilir[505].

Fransa'da radyo ve televizyon yayınlarına uygulanan yaptırım sistemi, tıpkı Türkiye'de olduğu gibi kademeli bir sistemdir ve yayın durdurma cezası ciddi bir ceza olup; uygulanması için ihlâlin tekrarı ve kademeli sistemdeki önceki cezaların öncelikle uygulanmasını gerektirmektedir.

Fransa, son dönemdeki bazı yayın durdurma kararlarıyla da dünyanın dikkatini de üzerine çekmiştir. Eutelsat operatörü ile yayınları AB ülkelerinde de izlenebilen, Lübnan Hizbullahı'na ait olduğu iddia edilen Arapça yayın yapan *"El Manar"* adlı televizyon kanalına CSA tarafından 2014 yılı Kasım ayında uydudan yayın izni verilmesine rağmen,

---

[502] Topuz, H. (1990). *Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni*. İstanbul: Mozaik Basım ve Yayıncılık, s.24-25; Sarmaşık, *a.g.e.*, s.74; Tekinalp, *a.g.e.*, 2003, s.163; Özenirler, *a.g.t.*, s.232-233.

[503] Bu belgede sıralanan ilkeler ise şunlardır: 1. Yayıncılar, kanunlarla belirlenmiş yükümlülükleri yerine getirirken, bireye saygı göstererek, izleyicilere, bilgilendirici, eğlendirici ve kültürel yayınlar sunacaklardır. 2. Yayıncılar, coğrafi olarak tüm bölgelere ve tüm izleyicilere açık yayın yapma politikası izleyerek, çoğulculuğu güvence altına alacaklardır. 3. Yayıncılar, kültürel programlar ile gençlere yönelik yayınlarda çeşitliliğin ve içerik zenginliğinin sağlanmasına özen göstereceklerdir. 4. Ulusal yapımlar özendirilecek ve kültürel mirasın korunması sağlanacaktır. (İnceoğlu, *a.g.e.*, s.202; Çaplı, *a.g.e.*, s.151).

[504] CSA, anayasal düzen aleyhine yayın yapmayı yasaklamış; programların demokratik ve sosyal hukuk devletine ve uluslararası anlaşmalara aykırı olamayacağını; yayınlarda insan haysiyetine, inanç ve ahlâki değerlere saygılı olunmasını; şiddeti özendirici, pornografik içerikli, çocukların ve gençlerin bedensel ve ruhsal gelişimlerini engelleyici yayınlar yapılamayacağını hükme bağlamıştır (Tekinalp, *a.g.e.*, s.164).

[505] Öksüz, S. (2004). *Küreselleşmede Nasıl Bir Medya Düzeni*. Ankara: Piramit Yayıncılık, s.38-39; Özenirler, *a.g.t.*, s.233.

izin verildikten 1 ay sonra, terörizmi övdüğü, militanca ve Yahudi düşmanı sayılabilecek yayın yaptığı (Suriye'de çekilen El Şatat dizisi gibi) gerekçesiyle Fransa Danıştay'ı tarafından kanalın yayınına son verilmiştir[506]. Pek çok alanda olduğu gibi görsel-işitsel yayıncılık alanında da kısıtlamalar ve yasaklar eleştirilse de, bir çözüm olarak görülmese de, medya hizmet sağlayıcıların Fransa'da veya dünyanın herhangi bir ülkesinde halkları, toplulukları birbirlerine karşı kışkırtabilecek propaganda araçları haline dönüşmemeleri amacıyla bu ve benzeri tedbirler alınmasında yarar bulunmaktadır.

CSA, yine bir başka kararında ise haksız rekabete yol açması nedeniyle *"Facebook"* ve *"Twitter"* kelimelerinin televizyonda kullanımına kısıtlama getirmiştir. CSA sözcülerinden Christina Kelly, karara ilişkin yaptığı açıklamada, söz konusu kelimelerin haber değeri taşıyan konular dışında televizyonda anılmasını yasakladıklarını, bu sayede her iki ticarî markayla yarışan ve fark edilmek için çırpınan diğer sosyal ağların tekrar rekabete katılabileceklerini ifade etmiştir[507]. *"Facebook ve Twitter"* elbette birer ticarî markadır, ancak bulundukları sosyal medya ortamı nazara alındığında diğer markalarla sağlıklı bir rekabet ortamının sağlanması, yayıncı kuruluşlarda anılmamaları suretiyle mümkün görünmemektedir. Kanımızca bu vb. markalar, rekabet konusu olmaktan çıkmışlardır. Zira, 21. yüzyılla birlikte gelişen yeni medya teknolojileri, sosyal medya ile beraberindeki ticarî marka ve uygulamalar, bilinçaltı veya gizli reklâm yapma gayesine gerek duyulmaksızın hayatımızın her alanına kolaylıkla girmektedir.

CSA'nın son dönemde yüklendiği en önemli misyonlar ise resmî web sayfasında: *"Koruyucu sağlık hizmeti faaliyetlerine önem verilmesini, yine işitme veya görme engelli bireylere yönelik televizyon programları yapılmasını sağlamak ve Fransız toplumunda var olan çeşitliliği medyada da temin etmek"* şeklinde sıralanmaktadır[508].

---

[506] İnternet: *Fransa Hizbullahın Kanalına Yayın İzni Verdi*. Web: http://www.forum.bianet.org/bianet/medya/50134-fransa-hizbullahin-kanalina-yayin-izni-verdi adresinden 12 Haziran 2015'te alınmıştır; İnternet: *Fransa El Manar TV'yi Bir Ay Sonra Kapattı*. Web: http://www.bianet.org/bianet/medya/50886-fransa-el-manar-tvyi-bir-ay-sonra-kapatti adresinden 12 Haziran 2015'te alınmıştır.

[507] İnternet: *Fransız Televizyonunda Facebook ve Twitter Yasağı*. Web: http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/130550-fransiz-televizyonunda-facebook-ve-twitter-yasagi adresinden 12 Haziran 2015'te alınmıştır.

[508] İnternet: *Présentation du Conseil*. Web: http://www.csa.fr/Le-CSA/Presentation-du-Conseil adresinden 15 Haziran 2015'te alınmıştır.

Görüldüğü üzere, devletçi ve milliyetçi bir geleneğe sahip Fransa; yayıncılığın devletten bağımsızlığı ilkesini benimseyen Almanya'dan farklı olarak, çoğunlukçu nitelikteki demokrasisine uygun denetimli çoğulcu bir yayıncılık modeli geliştirmiş ve *"Televizyon, Fransa'nın sesidir"* anlayışı çerçevesinde yayıncılık görevinin devlete ait olduğunu kabul etmiştir[509].

5.2.2.3. İngiltere[510]

Kalkınmanın, kültürel bütünlüğün ve nitelikli bir eğitimin kitle iletişim araçlarıyla sağlanabileceğini savunan, düşünce ve basın hürriyetinin anavatanı sayılan İngiltere'de, basın hürriyeti, yasalar ve anayasal metinler yerine, bunlar kadar güçlü yazılı olmayan kurallara (Common Law) dayanmaktadır. Buradan hareketle yayın hizmeti üretim sürecinde rol oynayan bireylerin sahip oldukları değerler ile medya hizmet sağlayıcıların oluşturdukları özdenetim ilkelerinin öncelikli olarak etkili olduğu söylenebilir.

İçel'e göre İngiliz basını, her İngiliz vatandaşının sahip bulunduğu hürriyetlerden sansür ya da bir başka yasaklayıcı engele uğramadan yararlanabilmektedir. Basının bu durumu, *"Rex versus Grey"* kararında: *"Basının hürriyeti Kraliçenin uyruğu olan her vatandaşın sahip olduğu özgürlükten ne daha büyük, ne de daha küçüktür"* şeklinde tanımlanmıştır[511].

Görsel-işitsel medya hizmetlerine bakıldığında ise, İngiltere'de yarı rekabetçi bir yayıncılık modelinin benimsendiği görülmektedir. Bir diğer ifadeyle, İngiltere'de radyo ve televizyon yayıncılığında hem özel hem de kamu yayıncılığına açık, karma bir sistem bulunmaktadır. Radyo alıcı cihazları üretmek için kurulan şirketin devamı niteliğindeki BBC, 1922 yılında kurulmuş; 01/01/1927 tarihinde yayınlanan Kraliyet Beratı (Royal Charter) ile statüsü değiştirilerek bir kamu kuruluşuna dönüştürülmüştür.

İngiltere'deki yayın tekeli ise 1954 yılında çıkarılan yasayla kaldırılmıştır. Ticarî televizyonların *"Bağımsız Televizyon Otoritesi"* (Independent Television Authority / ITA)

---

[509] Çaplı, *a.g.e.,* s.33.
[510] İngiltere, 25 Haziran 2016 tarihinde yapılan *"Brexit (İngiltere'nin Birlik'ten çıkması) Referandumu"* sonrasında, seçmenlerin yüzde 52'sinin AB'den çıkma konusunda oy kullanmaları neticesinde AB'den ayrılma kararı almıştır. Sonuç, İngiliz hükümetini yasal açıdan bağlamıyor olsa da, siyasî açıdan görmezden gelinemeyeceği için İngiltere'nin 2 yıl içinde AB'den ayrılışının kesinleşmesi bekleniyor.
[511] İçel, *a.g.e.,* s.64.

denetiminde çalışmasına izin verilmiştir. ITA, 1973 yılında *"Bağımsız Yayın Otoritesi"* (Independent Broadcasting Authority / IBA) olarak yeniden düzenlenmiş; 1990 yılında ise yapılan yasa değişikliğe neticesinde bütün özel televizyonları yönetimi altında toplayan *"Bağımsız Televizyon Kurulu"* (Independent Television Commission / ITC) kurulmuştur[512]. 1990 Yayıncılık Yasası ile ayrıca kamusal ve özel televizyonlarla ilgili şikâyetlerle ilgilenmek üzere *"Yayın Şikâyetleri Komisyonu"* (The Broadcasting Complaints Commission / BCC) ve *"Yayın İlkeleri Komisyonu"* (The Broadcasting Standards Commission / BSC[513]) kurulmuştur. 1996 yılında çıkarılan yasayla bu iki Komisyon, BSC adı altında birleştirilmiştir[514].

5.2.2.3.1. Mevcut denetim sistemi

ITC, varlığını 29 Aralık 2003 tarihine kadar sürdürmüş ve İngiliz Hükümeti tarafından, halen yürürlükte olan *"İletişim Kanunu 2003"* (Communication Act 2003) ile birlikte *"İletişim Ofisi"* (OFCOM) kurulmuştur. OFCOM, ITC'nin yanı sıra daha önce kurulan 4 düzenleyici kurumun daha görevini devralmıştır. Bu düzenleyici kurullar; BSC, Telekomünikasyon Bürosu, (The Office of Telecommunications / OFTEL), Radyo Otoritesi (The Radio Authority) ve Telsiz Ajansı (The Radiocommunications Agency)'dır[515]. İletişim sektörünün bu şekilde tek bir çatı altında toplanması suretiyle iletişimin farklı alt sektörleri arasındaki sinerjinin de olumlu yönde etkileneceği söylenebilir.

OFCOM yönetimi, Türkiye'deki radyo ve televizyon yayıncılığı alanındaki düzenleyici ve denetleyici üst kurul olan RTÜK gibi 9 üyeden oluşmaktadır. Üyelerin 6

---

[512] ITC; bir başkan, bir başkan yardımcısı ve sayıları sekizden az, ondan fazla olamayacak üyelerden oluşmaktadır. Kültür Bakanı tarafından atanan bu üyelerden üçü ise İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'yı temsil etmek zorundadır. Gerek frekans tahsisinde, gerekse tahsisin yapılmasından sonra, denetim ve yaptırım gücü bulunan ITC'nin gerekli görüldüğünde yayıncı kuruluştan cevap ya da özür yayını isteme, uyarı, para cezası, yayın durdurma, yayın izninin iptali veya kısaltılması gibi yaptırımları bulunmaktadır. Kararları yargıya açıktır. (Bülbül, *a.g.e.,* s.83; Tekinalp, *a.g.e.*, s.159; Çaplı, *a.g.e.*, s.92; Öksüz, *a.g.e.*, s.21-24).

[513] Sekiz üyeden oluşan BSC; programlara yönelik izleyicilerden gelen tepkileri (özellikle özel hayata müdahale, şiddet, cinsellik, küfür ve argo unsurların kullanımı gibi konularda) değerlendirip, belirli ilkeler geliştiren ve televizyon yönetimlerini uyaran bir kuruluştur. Diğer bir deyişle, izleyicinin feedback oluşturmasını sağlayarak, yayınları dikeylikten yataylığa geçirmeye çalışan *"Basın Konseyi"*ne ya da *"Ombudsman"*a benzer bir hakemlik mekanizmasıdır (Tekinalp, *a.g.e.*, s.153; Çaplı, *a.g.e.*, s.99).

[514] Tekinalp, *a.g.e.*, s.157-159.

[515] İnternet: OFCOM. (2006). *A case study on public sector mergers and regulatory structures*. OFCOM, s.4. Web: http://www.ofcom.org.uk/files/2010/07/public_sector_merger_case_study.pdf adresinden 4 Aralık 2015'te alınmıştır; Berkman, *a.g.e.,* s.49; Darendeli, *a.g.e.,* s.122.

tanesi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı tarafından atanırken, diğer 3 üye bu 6 üye tarafından seçilmektedir. Bu 3 üyeden birisi idarecidir, diğer ikisi ise OFCOM çalışanları arasından seçilmektedir[516].

İngiltere'deki tüm ticarî televizyonlar ile radyolara lisans verme yetkisine sahip olan OFCOM, radyo ve televizyonların programlarında uymaları gereken yayıncılık kodlarını (OFCOM Broadcasting Code) da düzenleyerek, denetimi sağlamaktadır. On başlık altında düzenlenen yayıncılık kodlarının en son değişikliğe uğramış hali, 1 Temmuz 2015 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yayıncılık kodlarının başlıkları ise şu şekilde sıralanmaktadır:

1. 18 yaş altının korunması[517],
2. Zararlı içerik ve hakaretten izleyicilerin korunması,
3. Suça teşvik edici yayınlara, radyo ve televizyonlarda yer verilmemesi,
4. Yayıncıların, dinî programların içeriği ile ilgili olarak gereken sorumluluğu göstermelerini sağlamaları, belirli bir din veya mezhebe ait inançların yayınlarda olumsuz davranışlar şeklinde gösterilmemesi,
5. Doğruluk ve tarafsızlık ilkeleri bağlamında farklı düşüncelere önem verilmesi,
6. Seçimler ve referandum yayınlarında tarafsızlığı sağlamaya ilişkin düzenlemelerin seçimler ve referandum sırasında uygulanması,
7. Yayıncıların, programlarda bireylere ve kurumlara hakkaniyetli davranması,
8. Yayıncıların, programlarda mahremiyetin haksız yere ihlâlinden kaçınmaları,
9. Televizyon programları içeriği üzerindeki editoryal bağımsızlığın sürdürülmesi, reklâmlar ile editoryal içeriğin birbirinden ayrılması suretiyle ticarî amaçlar için programların bozulmasının engellenmesi,
10. Sadece radyo yayınları için geçerli olan bu kısımda tüketiciyi koruma amacıyla ticarî iletişimde şeffalığının sağlanması[518].

---

[516] İnternet: *Regulatory Authority of United Kingdom-OFCOM's Board Composition*. Web: http://epra3-production.s3.amazonaws.com/organisations/documents/39/original/Profile_GB_Ofcom_06%2013.pdf?1370528632 adresinden 4 Aralık 2015'te alınmıştır.

[517] İngiliz televizyon kuruluşu ITV'nin sunucularından Coleen Nolan'ın 16 yaşındaki oğluna sınavlarını geçmesi karşılığında, hediye olarak Amsterdam'a gidip bir hayat kadınıyla birlikte olmasını sağlayacağını televizyonlardan vaat etmesi, 18 yaş altının korunmasıyla ilgili yayıncılık kodunun ihlâline örnek gösterilebilir. bkz. Ek-7/29: Sınıfı geçerse oğlunu geneleve gönderecek. (5 Haziran 2005). *Hürriyet Gazetesi.*

[518] İnternet: *OFCOM Broadcasting Code Guidance*. Web: http://stakeholders.ofcom.org.uk/broadcasting/guidance/programme-guidance/bguidance adresinden 4 Aralık 2015'te alınmıştır.

OFCOM tarafından belirlenen söz konusu yayıncılık kodlarına kendi yayın ilkeleri ile birlikte azami ölçüde riayet eden BBC de kimi zaman izleyiciler tarafından eleştirilebilmektedir[519].

5.2.2.3.2. Görev ve yetkiler

İletişim Kanunu 2003'ün 319. maddesi, OFCOM Yayıncılık Kodlarının temelini oluşturmaktadır. 319. maddenin birinci fıkrasına göre, *"radyo ve televizyon yayın hizmetleri için yayıncılık standartları belirlemek ve bunları zaman zaman gözden geçirerek yenilemek"* OFCOM'un görevidir. Standartların hedefleri ise yine aynı maddenin ikinci fıkrasında yer almaktadır[520].

OFCOM'un önemli bir görevi de yayın lisansı bulunan medya hizmet sağlayıcılarda yayınlanan programlar hakkında izleyici ya da dinleyicilerden gelen şikâyetleri incelemektir. OFCOM bir şikâyet aldığında, yayıncıdan programın bir kopyasını ister, herhangi bir yayın kodu ihlâli olup olmadığını görmek için program içeriğini inceler. Yayıncıdan şikâyete ilişkin savunmasını ister; bu yanıta göre de şikâyeti haklı ya da haksız bulur. Kod ihlâli iddialarını dikkate alan OFCOM'un uygulayabileceği yasal yaptırımlar ise, *"ihlâlin yapıldığı programın yayınlandığı saatte yayınlanmak üzere OFCOM'un belirlediği formatta düzetme veya açıklama yayınlama, para cezası, BBC, Channel 4 ve S4C haricindeki kanalların yayın lisansı sürelerinin kısaltılması veya lisanslarının iptali"* şeklinde sıralanabilir[521]. Kanaatimizce OFCOM dâhil ondan önceki düzenleyici kurulların üstünde, güçlü bir iç ve özdenetim geleneği oluşturan İngiliz medya hizmet sağlayıcılarının kendi yayın ilkelerine uyma konusundaki titizlikleri, olası yayın ihlâllerinin gerçekleşmesini önemli ölçüde engellemektedir.

---

[519] Örneğin, iki BBC haber spikerinin mini etekleriyle masa üzerinde bülten sunmaları üzerine İngilizler, yayıncı kuruluşu protesto etmişlerdir. bkz. Ek-7/30: "Yeter bacak değil haber istiyoruz". (24 Ağustos 2007). *Akşam Gazetesi*; yine, *"Kocanızı Dize Getirin"* adlı gizli kamera şovunda cinsiyet ayrımcılığı yapıldığını iddia eden seyircilerden gelen şikâyetler üzerine BBC, özür dilemek zorunda kalmıştır. bkz. Ek-7/31: BBC televizyonu erkeklerden özür diledi. (1 Eylül 2005). *Hürriyet Gazetesi.*

[520] İnternet: *Communications Act 2003*. Web: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/21/section/319 adresinden 4 Aralık 2015'te alınmıştır.

[521] İnternet: *OFCOM's Response to its Consultation on its Proposed Guidelines for the Handling of Standards Complaints and Cases*. Web: http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/consultations/stnds_complaints/responses/response.pdf adresinden 4 Aralık 2015'te alınmıştır; İnternet: *Broadcasting regulation: a quick guide*. Web: http://uk.practicallaw.com/4-504-3931 adresinden 4 Aralık 2015'te alınmıştır.

Medyada bütünleşmenin kurumsal olarak gerçekleştirilmesi açısından örnek teşkil eden OFCOM, yapısal olarak incelendiğinde de ilerleyen kısımlarda üzerinde durulacak olan ABD'deki FCC'ye benzer bir görünüm sergilemektedir. OFCOM da FCC gibi hem yayıncılık hem de telekomünikasyon alanlarını düzenlemekten sorumludur. Her iki ülke de Anglosakson kültürden gelmelerine karşın, İngiltere aynı sisteme ABD'den ancak 67 yıl sonra geçebilmiştir. OFCOM'un oluşumuna giden süreçte İngiltere'nin sürecin her aşamasını tartışmalarla geçirerek, sistemi kendilerine en uygun hâle getirmek istemesi sürenin bu denli uzamasına neden olmuştur.

5.2.2.4. İtalya

İtalya'da radyo ve televizyon yayıncılığındaki Devlet tekeli, 1944 yılında Millî Kurtuluş Komitesi tarafından oluşturulan Geçici Kabine tarafından kurulan *"Radiotelevisione Italiana"* (RAI) adlı kamu kuruluşu tarafından sürdürülmüştür[522]. Devlet tarafından tanınan bu imtiyaz, belirli aralıklarla yenilenen sözleşmelerle uzun süre devam etmiştir. 1970'li yıllarda iş adamı Berlusconi'nin başını çektiği Fininvest şirketler grubuna ait ilk özel televizyon istasyonlarının ortaya çıkması ile birlikte yayıncılık sektöründe oluşan duopol, Devlet tekelinin kaldırılmasına yönelik ilk adımların atılmasını sağlamıştır.

İtalya Anayasa Mahkemesi, 16/07/1974 tarihli kararı ile Devlet tekeli görüşünü korumakla birlikte ülkenin küçük bir bölümüne yayın yapan özel televizyonların ifade ve özel girişim hürriyetinin gereği olarak yasal olduğuna karar vermiştir. Ancak bazı bölgesel özel televizyon istasyonlarının paket programlarını tüm ülkeye dağıtmaya başlamasıyla birlikte mahkeme tarafından bu yayın kuruluşlarının kapatılmasına karar verilmiştir[523]. Özel radyo ve televizyonların kurallarını kendilerinin koydukları piyasa düzeninin, İtalya'daki deregülâsyonu *"kuralsız ticarîleşme"* sürecine dönüştürdüğüne dikkat çeken Pekman'a göre, *"Denetimsiz biçimde çoğalan radyo ve televizyon istasyonları, radyo ve televizyon mülkiyetinde herhangi bir düzenlemenin olmaması gibi faktörlerin yanı sıra yayınlanan programların içeriği bakımından da İtalya, 1980'lerin başında ticari*

[522] Noam, E. (1991). *Television in Europe*. Oxford: Oxford University Press, s.149'dan aktaran Gül, *a.g.e.*, s.26.
[523] Özay, İ. (1994). Televizyonda Devlet Tekelinden Özelleşmeye: İtalya ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S:3, C:49, s.352; Tekinalp, *a.g.e.*, 1990, s.36-37; İçel, *a.g.e.*, s.357; Çiftci, *a.g.e.*, s.26; Çaplı, *a.g.e.*, s.173-174.

televizyonculuğun Avrupa'daki en aşırı örneğini oluşturmaktadır"[524]. Televizyon konusunda Cheviron da siyasî otoritenin aşırı denetimden kaçınmasının ve ekonomik iktidarın öne sürdüğü her şeyin pazar yasasıyla çözümlendiği iddiasının eleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir[525].

Laissez-faire felsefesi etrafındaki liberal yaklaşımın İtalyan yayıncılık politikasında da uzun yıllar kabul görmesi sonucunda özel televizyon yayıncılığında uzun süre devam eden bu fiili (de facto) durum, 06/08/1990 tarihli ve 223 sayılı *"Mammi Law"* olarak adlandırılan yasayla[526] düzenlenerek, hukukî olarak (de jure) güvence altına alınabilmiştir. Bu yasanın 6. maddesi de yasada belirtilen hükümleri uygulamak, radyo ve televizyon yayıncılığında disiplini sağlamak amacıyla *"Garantörler Bürosu"* (Ufficio del Garante) adlı bir üst kurul öngörmüştür. Bu oluşumun başında senato ve millet meclisi başkanlıklarınca önerilip, Cumhurbaşkanı tarafından 3 yıllığına atanan ve *"Garantör"* olarak adlandırılan bir kişi bulunmaktadır. Yetki kapsamına RAI girmemesine rağmen, RAI ile birlikte tüm özel yayın kurumlarında yönetmeliklerle belirlenen program içeriğine ve planlamasına ilişkin ilkelere uyulup uyulmadığını denetleyen Kurul, Yasanın 31. maddesinde öngörülen yayın yükümlülüklerine aykırı davranılması durumunda yayın kuruluşu hakkında uyarma, para cezası, yayını durdurma ve iznin iptali gibi yaptırımları uygulama yetkisine de sahiptir[527].

1990 Yayıncılık Yasası ile *"Garantör"*e *"İzleyiciler Ulusal Konseyi"* adlı 18 üyeden oluşan bir oluşum kurma yetkisi de tanınmıştır. Çeşitli izleyici ve dinleyici örgütlerinin temsilcilerinden oluşan Konsey, *"insan onuru, çoğulculuk, tarafsızlık ve siyasî, kültürel ve dinî yapıdaki tüm düşüncelerde çeşitlilik sağlanması"* gibi kavramlara özel yayın kuruluşları tarafından saygı gösterilmesini gözetme işlevini üstlenmiştir. Hiçbir yaptırım gücü bulunmayan bu Konsey, yayıncılık alanında zuhur eden tartışmalı konularda yalnızca deklarasyonlarda bulunabilmektedir[528]. Öte yandan 2003 yılında İtalya genelinde gerçekleştirilen televizyon boykotu da ses getirmiştir. Televizyonda yayınlanan kalitesiz

[524] Pekman, *a.g.e.*, s.73.
[525] Cheviron, *a.g.e.*, s.44.
[526] Yasanın İtalyanca tam metni için bkz. İnternet: *Legge, 6 agosto 1990, n. 223, Disciplina del sistema radiotelevisivo pubblico e privato*. Web: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=230199 adresinden 8 Aralık 2015'te alınmıştır; Gül, *a.g.e.*, s.154.
[527] İnternet: İnceoğlu, Y. (2003). *TV Denetim Sistemlerinden Örnekler*. Web: http://www.yasemininceoglu.com/default.aspx?cat=4&pag=116 adresinden 8 Aralık 2015'te alınmıştır; İçel, *a.g.e.*, s.358; Çaplı, *a.g.e.*, s.179-182.
[528] Çaplı, *a.g.e.*, s.183-184.

programları protesto etmek amacıyla, Ernesti adlı bir grup tarafından düzenlenen eylem kapsamında 400 bine yakın kişi, 3 gün boyunca televizyon izlememe kararı almıştır[529]. Ticarîleşme yolunda hızla ilerleyen İtalyan radyo ve televizyonlarının, STD'ye uyum çerçevesinde *"1990 Yayıncılık Yasası"*na getirilen düzenlemelerle bir nebze de olsa denetim altına alındıkları söylenebilir.

5.2.2.4.1. Mevcut denetim sistemi

31/07/1997 tarih ve 249 sayılı Maccanico Kanunu ile kurulan *"İletişimi Koruma Otoritesi"* (AGCOM) ise mevcut denetim sisteminin en önemli ayağını oluşturmaktadır. 5 üyeden oluşan AGCOM, telekomünikasyon ve görsel-işitsel yayıncılık alanlarında uzmanlığa sahip, ulusal ve bağımsız bir otoritedir[530].

Kurum Başkanı, Cumhurbaşkanı tarafından 7 yıllığına atanır ve yeniden seçilemez. Geriye kalan üyelerden bir tanesi yine Cumhurbaşkanı tarafından atanırken, üç üye İtalya Parlamentosunca seçildikten sonra Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır[531]. Üyeler, Parlamentodaki siyasî güç paylaşımına göre eşit olarak dağıtılmaktadır ve belirleyici güç ise Hükümetin adayı olan AGCOM Başkanının elinde bulunmaktadır[532]. İtalya'nın mevcut düzenleyici rejimi, güçlü yayıncılara karşı sert kararlar vermekten çekinen, hâkim durumdaki zayıf yasal hükümler ve belirsiz icra tedbirleri ile karakterize edilmektedir[533].

Pek çok Avrupa ülkesinde olduğu gibi, İtalya'da da mevzuatta yapılan değişiklik, telekomünikasyon sektörünü düzenlemek, denetlemek ve yaptırımlar uygulamaktan sorumlu yetkili makamların tek bağımsız organ ile birleştirilmesini sağlamıştır. Bu organ, 90/387 sayılı Direktif gibi Avrupa Topluluğu mevzuatına uyulması ve 1990'lı yıllarda

---

[529] bkz. Ek-7/32: Televizyonsuz 3 gün. (14 Aralık 2003). *Radikal Gazetesi*. Benzer şekilde, Türkiye'de de 2002 yılından itibaren Tüketiciler Birliği'nin öncülüğünde, farklı sivil toplum örgütlerinin de desteğiyle 19-25 Nisan tarihlerinde, dünya genelinde büyük bir sorun haline gelen bilinçsiz televizyon izleme alışkanlığına karşı *"Turn Off TV/Turn On Life"* adlı kampanya düzenlenmiş. 2011 yılı ile birlikte de kampanya, *"Ekransız Hafta"* ismini almıştır. Kampanya hakkında detaylı bilgi için İnternet: *"Ekranları Kapa, Yaşamı Aç"*. Web: http://tuketiciler.org/ekranlari-kapa-yasami-ac/ adresinden 8 Aralık 2015'te alınmıştır.

[530] İnternet: *Attività del Consiglio e delle Commissioni*. Web: http://www.agcom.it/attivita-del-consiglio-e-delle-commissioni adresinden 8 Aralık 2015'te alınmıştır.

[531] İnternet: *Componenti*. Web: http://www.agcom.it/componenti adresinden 8 Aralık 2015'te alınmıştır.

[532] Açık Toplum Enstitüsü, *a.g.e.*, s.51.

[533] Açık Toplum Enstitüsü, *a.g.e.*, s.53.

bağımsız düzenleyici otoriteler için daha güçlü bir rol talep edilmesine yol açan bir siyasî bir krize tepki olarak kısmen oluşturulmuştur[534].

Nitekim, tıpkı OFCOM'da olduğu gibi birden çok sektörü düzenleme görevini üstlenen bir organizasyon yapısına sahip olan AGCOM'un bünyesinde, biri *"Altyapı ve Şebekeler Komisyonu"* adlı ilgili tüm sektörlerdeki altyapı ve şebekelerin düzenlenmesi ve gözetiminden sorumlu, diğeri de ilgili sektörlerdeki her türlü hizmet ve ürünü denetleyip düzenlemekten sorumlu *"Hizmetler ve Ürünler Komisyonu"* adlı iki ayrı komisyon yer almaktadır[535].

5.2.2.4.2. Görev ve yetkiler

AGCOM'un faaliyetlerinde göz önünde bulundurduğu 3 temel husus, resmî web sitesinde şu şekilde belirtilmektedir:[536]

- Yayıncılık sektöründe adil rekabeti sağlamak,
- Kullanıcıları korumak amacıyla kaliteli ve evrensel hizmet standartları sağlamak,
- Özellikle zayıf grupta yer alanlara (çocuk ve engelliler) dikkat etmek suretiyle vatandaşların özgürlük haklarına saygı gösterilmesini sağlamak.

Basın ve yayın aktivitelerinin resmî düzenleyicisi olan Basın ve Yayın Garantörü'nün yetkilerini devralan AGCOM'un, ifade hürriyetinin uygulanmasını güvence altına almak ve rekabeti düzenlemekten sorumlu, hukuken tanımlanmış bir otorite olması nedeniyle kendinden önceki organlardan daha fazla sorumluluğa sahip olduğu söylenebilir[537].

---

[534] Açık Toplum Enstitüsü. (2005). *Avrupa'da Televizyon, Düzenleme, Politikalar ve Bağımsızlık İzleme Raporu*. V:2, Ankara, s.884.
[535] Berkman, *a.g.e.*, s. 65.
[536] İnternet: *Autorità per le garanzie nelle comunicazioni – Chi siamo*. Web: http://www.agcom.it/documents/10179/2899371/Documento+generico+13-10-2015/066e87e3-83f0-4352-9497-072750c01d92?version=1.0 adresinden 8 Aralık 2015'te alınmıştır.
[537] Açık Toplum Enstitüsü. *a.g.e.*, s.887

AGCOM'un görsel-işitsel medya hizmetleriyle ilgili sorumlulukları ise şu şekilde sıralanabilir:[538]

- Posta ve Telekomünikasyon Yüksek Enstitüsü de dâhil olmak üzere iletişim ve multimedya servisleri alanındaki teknolojik yenilik ve gelişmeler için yapılacak araştırma ve çalışmaları teşvik etmek,
- Frekans tahsislerini yapmak,
- Sunulan hizmetlerin kalitesinin belirli bir düzeyde olması ve benimsenmesi için talimatlar çıkarmak,
- Radyo ve televizyon lisans ve yetki ücretlerini belirlemek, lisans kriterleri ve prosedürlerle ilgili yönetmelik çıkarmak,
- Reklâm yayınları ile seçim dönemi propaganda yayınlarında uyulacak kuralları belirlemek ve eşit erişim kurallarına bağlı kalarak uygulanmasını sağlamak.

AGCOM'un kararlarına karşı Roma'daki Lazio Bölge İdare Mahkemesi'ne ve ardından Danıştay'a başvurma imkânı bulunduğunu aktaran Berkman, AGCOM'un bir ilginç özelliğinin de merkezinin Roma'da değil, Napoli'de yer alması olduğunu belirtmektedir[539].

Özetle, İngiltere ve Fransa'da yaşanan gelişmelerin dışında kalamayan İtalya'da da yayıncılık alanının zorlanması suretiyle fiili durum yaratılması, sistemin bu gelişme karşısında hiçbir düzenlemeye gitmemesi ve ortaya çıkan karmaşa ile Türkiye'deki gelişmelerin aynı çizgide seyrettiği görülmektedir. Her iki ülkede de mevzuat çerçevesinde oluşan bir düzen değil, radyo ve televizyon yayıncılığı alanındaki mevcut düzenin ve şartların mecbur kıldığı bir hukukî mevzuat söz konusudur.

Avrupa kıtası özelinde değinilmesi gereken önemli bir husus da, (European Platform of Regulatory Authorities / EPRA) *"Avrupa Düzenleyici Otoriteler Platformu"*dur. 1995 yılında kurulan ve Avrupa'da yayıncılık alanındaki düzenleyici kuruluşların uygulama ve düzenlemeleri hakkında görüş alışverişi yapabilecekleri bir platform olan EPRA'ya halen 46 farklı ülkeden, RTÜK de dâhil olmak üzere 52

[538] İnternet: *Competenze del Consiglio*. http://www.agcom.it/competenze-del-consiglio adresinden 8 Aralık 2015'te alınmıştır.
[539] Berkman, *a.g.e.*, s.66.

düzenleyici otorite üyedir. Yılda iki kez düzenlenen EPRA toplantılarında temel yayıncılık ilkelerinin ülkelerarası karşılaştırmalı analizlerinin yapılmasının yanı sıra, Avrupa medya dünyasındaki güncel gelişmeler hakkında da bilgi paylaşımı yapılmaktadır[540]. Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi, Avrupa Görsel-İşitsel Gözlemevi ile AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisi, platform toplantılarına gözlemci olarak katılmaktadırlar. Dünyanın en eski ve en geniş yayıncılık düzenleyici ağı olan EPRA'nın toplantılarında değinilen belli başlı konular arasında *"Kullanıcıların Güçlendirilmesi: Koruma Araçları, Düzenleyici Otoritelerin Bağımsızlığı, Sayısal Radyo, Ticarî iletişim, Kamu Medya Hizmetinin Yönetişimi, Medya Okuryazarlığı"* yer almaktadır.

Avrupa kıtasında ve dışında EPRA benzeri platformlar (Iberian Conference of Independent Authorities / CICA; The African Communication Regulation Authorities Network / ACRAN; The Central European Regulatory Forum / CERF) yer almakla birlikte, Türkiye'nin ve dolayısıyla RTÜK'ün üyesi olduğu 3 oluşum daha bulunmaktadır. Bunlar:

- Akdeniz Düzenleyici Otoriteler Ağı (Mediterranean Network of Regulatory Authorities / MNRA)[541],
- Karadeniz Yayıncılık Düzenleyici Otoriteleri Forumu (Black Sea Broadcasting Regulatory Authorities Forum / BRAF)[542],
- İslam İşbirliği Teşkilatı Yayıncılık Düzenleyici Otoriteleri Forumu (Organization of Islamic Cooperation Broadcasting Regulatory Authorities Forum / IBRAF)[543]'dır.

[540] Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2015). *2014 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: RTÜK Strateji ve Geliştirme Daire Başkanlığı, s.76; İnternet: *General Information on EPRA*. Web: http://www.epra.org/articles/general-information-on-epra adresinden 8 Aralık 2015'te alınmıştır.

[541] 21 ülkeden toplam 24 üyesi bulunan MNRA, Akdeniz ülkeleri arasında devamlı bilgi alışverişi ve görsel-işitsel düzenlemeye ilişkin konular hakkında bir araştırma ortamı oluşturmak ve Akdeniz'in kültürel kimliğini korumak amacıyla 1997 yılında kurulmuştur.

[542] BRAF, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne (KEİ) üye ülkelerin yayıncılık düzenleyici otoriteleri arasında işbirliği olanaklarını geliştirmek üzere 2008 yılında oluşturulmuş bir platformdur. KEİ'ye üye 12 ülke temsilcilerinin yer aldığı BRAF'ın Daimi Sekretarya hizmetleri, RTÜK tarafından yürütülmekte; Genel Sekreterliği ise 2008 yılından beri RTÜK Üyesi Doç. Dr. Hamit Ersoy tarafından yapılmaktadır.

[543] 2011 yılında İstanbul'da kurulan IBRAF, İslam İşbirliği Teşkilatı'na üye ülkelerin yayıncılık düzenleyici otoriteleri arasında diyalog ve işbirliğinin geliştirilmesi, bilgi, görüş ve tecrübe alışverişinin sağlanması amaçlarına yönelik uluslararası bir organizasyondur. Daimi Sekretaryası Ankara'da bulunan IBRAF'ın Genel Sekreterliği de 2012 yılından bu yana RTÜK Üyesi Doç. Dr. Hamit Ersoy tarafından yürütülmektedir.

5.2.3. Diğer ülkeler

Avrupa ülkelerinin görsel-işitsel yayın hizmetlerindeki düzenleyici ve denetleyici sistem ve kurulların benzer ve farklı özelliklere sahip oldukları görüldüğü gibi, her ülkenin yayıncılık alanını düzenlemek ya da denetlemek için farklı yöntemler kullandıkları da görülmektedir. Bu bölümde de Avrupa kıtası dışında yer alan ABD, Japonya ve Rusya Federasyonu'nun görsel ve işitsel yayın hizmetlerini ne şekilde denetledikleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

5.2.3.1. ABD

Özgürlükçü, çoğulcu ve katılımcı demokratik rejimle yönetilen ABD'de radyo ve televizyon istasyonlarının hükümetle ilişkileri yok denecek seviyededir. Medya hizmet sağlayıcıların kurulup işletilmesi tamamen özel sektörün elinde olup, Devletin rolü sadece uygulanan *"Vesayet Modeli"* (Trusteeship Model) aracılığıyla genel olarak teknik ve hukukî düzenlemeleri yapmakla sınırlıdır. Kurallara uyan herkes radyo-televizyon istasyonu kurup, yayın yapabilir[544]. Radyo ve televizyon yayıncılığının gelinen süreçte tamamen ticarî bir niteliğe büründüğü ABD'de pek çok radyo ve televizyon şirketi bulunmaktadır. ABD halkının bu kuruluşlara ilgisine dikkat çeken izlenme ölçüm şirketleri Nielsen ve Arbitron'un hesaplamalarına göre, bir Amerikalı günde 4 saat televizyon izlemektedir; ortalama olarak da televizyon 7 saat süreyle açık kalmaktadır[545].

Görsel ve işitsel yayın hizmetleri, ABD'de her ne kadar özel sektör tarafından yapılıyor olsa da yayınların tamamında *"Kamu Yararı İlkesi"* (The Principle of Public Benefit) gözetilmektedir. Söz konusu ilkenin bir sonucu olarak da radyo ve televizyon yayınları denetim altında tutulmaktadır.

ABD'nin radyo ve televizyon yayıncılığı ile ilgili hukukî düzenlemelerini; çalışmanın 3. Bölümünde de değinildiği üzere, "1927 yılında çıkarılan *"Federal Radyo Kanunu"* (Federal Radio Act), *İletişim Kanunu 1934"*te (Communication Act 1934), *"Birleşik Devletler Kodları"*nda (United States Code) ve *"Federal Düzenleme Kodları"*nda (Code of Federal Regulation / CFR) bulmak mümkündür. 1927 yılında

[544] Pember, *a.g.e.*'den aktaran Çiftci, *a.g.e.*, s.40; Sarmaşık, *a.g.e.*, s.45.
[545] İnceoğlu, *a.g.e.*, s.87.

yürürlüğe giren Federal Radyo Kanunu ile kurulan *"Federal Radyo Komisyonu"* (Federal Radio Commission / FRC), dünyanın ilk bağımsız idarî otoritesidir. Bağımsız bir düzenleyici otorite olan FCC ise, 1934 yılında çıkarılan İletişim Kanunuyla birlikte kurulmuştur.

"Telekomünikasyon Kanunu 1996" (Telecommunications Act 1996)[546] ile değişikliğe uğrayan *"İletişim Kanunu 1934"*[547], görsel-işitsel alanda halen yürürlükte olan ABD mevzuatının temelini oluşturmaktadır. McChesney'e göre Kanun, yayıncılık ve iletişim sektörlerini tamamen serbestleştirerek, özelleştirmek yerine yayıncılık ve iletişim lisanslarına yönelik tekel haklarının özel mülkiyete devrinin kamu çıkarlarını gözetmesi şartıyla gerçekleştirilmesini öngörmektedir[548].

Televizyon yayıncılığını ilgilendiren çok sayıda maddenin de yer aldığı 54 başlıktan oluşan *"Birleşik Devletler Kodları"*[549] da ABD'nin en genel ve kalıcı kanunlarından birisidir. Kodların 47. başlığının 303a maddesinde televizyonlarda yayınlanan çocuk programlarının standartları[550]; 325. maddesinde yanlış, sahte veya izinsiz yayınlar[551]; 543. maddesinde de reytinglerin düzenlenmesi[552] ile ilgili hükümler yer almaktadır. Federal Hükümet tarafından yayınlanan ve 50 başlıktan oluşan *"Federal Düzenleme Kodları"*[553] ise, her takvim yılında güncellenmektedir. CFR'nin 47. başlığının 73. bölümünde de Federal Haberleşme Komisyonu (Federal Communications Commission / FCC) yayıncılık kurallarının düzenlendiği görülmektedir.

---

[546] İnternet: *Telecommunications of 1996*. Web: https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-104publ104/pdf/PLAW-104publ104.pdf adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.

[547] İnternet: *Communication Act 1934*. Web: https://transition.fcc.gov/Reports/1934new.pdf adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.

[548] McChesney, R.W. (2006). *21. Yüzyılda İletişim Politikaları, Medyanın Sorunu*, (Çev. Ç. Çidamlı, E. Coşkun ve E. Usta). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık. (Eserin orijinali 2003'te yayımlandı), s.46.

[549] İnternet: *United States Code*. Web: http://uscode.house.gov adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.

[550] İnternet: *Standards for Children's Television Programming*. Web: http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=standards+for+children%27s+television+programming&f=treesort&fq=true&num=3&hl=true&edition=prelim&granuleId=USC-prelim-title47-section303a adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.

[551] İnternet: *False, Fraudulent, or Unauthorized Transmissions*. Web: http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=television+programming&f=treesort&fq=true&num=41&hl=true&edition=prelim&granuleId=USC-prelim-title47-section325 adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.

[552] İnternet: *Regulation of Rates*. Web: http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=television&f=treesort&fq=true&num=292&hl=true&edition=prelim&granuleId=USC-prelim-title47-section543 adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.

[553] İnternet: *Code of Federal Regulations (CFR).* Web: http://www.ecfr.gov/cgi-bin/ECFR?page=browse adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.

5.2.3.1.1. Mevcut denetim sistemi

1934 yılında kabul edilen *"İletişim Kanunu"* ile özel teşebbüsün radyo dalgalarından yararlanarak, kamu yararına uygun biçimde bir kamu hizmeti görmeleri kabul edilmiş ve yukarıda da belirtildiği üzere, 1927 yılında *"Radyo Kanunu"*yla oluşturulan *FRC'nin* lağvedilmesi sonucunda 1934 yılında çıkarılan Kanunla birlikte bağımsız bir düzenleyici otorite olarak FCC kurulmuştur[554]. Düzenleyici ve denetleyici ilk üst kurul olan FCC, ABD'nin 50 eyaletinin tamamında, Columbia bölgesi ve Amerika topraklarında eyaletlerarası ve uluslararası radyo, televizyon, tel, uydu ve kablo yoluyla gerçekleştirilen iletişimini düzenleyen bir kurumdur. Kongre tarafından yönetilen Bağımsız bir Amerikan Devlet Kurumu olan FCC, ABD'nin iletişim yasa ve yönetmelikleri ile teknolojik yenilikler bakımından öncelikli otoritesidir[555]. FCC yalnızca iletişim alanında öncü bir düzenleyici kurul değil, aynı zamanda, 1980'lerde dünya geneli iletişim sistemlerinde yaşanan dönüşümün baş aktörlerinden biri konumundadır[556].

İletişim Kanunu 1934'ün 4. maddesine göre; FCC, ABD Başkanı tarafından önerilen ve Senato tarafından onaylanan medya ile çıkar ilişkisi olmayan, alanında söz sahibi, birikimli kişiler arasından seçilen ABD vatandaşı 5 üyeden oluşmaktadır. Komisyon üyelerinden biri Başkan tarafından FCC'nin Başkanı olarak atanır (Komisyonun organizasyon şeması için bkz. Şekil 5.2). Üyelerin görev süresi (term of office) 5 yıldır; kademeli olarak düzenlenen süreler aynı anda sona ermemektedir. Yine, beş komisyon üyesinden üçten fazlasının aynı siyasî partiden olmama zorunluluğu bulunmaktadır.

ABD'deki üye belirleme sisteminin Türkiye'deki uygulamanın tam tersi olduğu söylenebilir. Zira, Türkiye'de medya hizmet sağlayıcıların denetimi için kurulan Üst Kurul'un üyeleri, TBMM'de grubu bulunan siyasî partilerin temsil oranına göre, siyasî partilerin kendi kontenjanları için her boş üyelik için gösterdikleri iki aday arasından yasama organı tarafından seçilmektedir. Görüldüğü üzere, RTÜK üyelerinin seçim ve atanmasında Cumhurbaşkanının herhangi bir rolü bulunmamaktadır.

---

[554] Belmas, G., Overbeck, W. (2012). *Major Principles of Media Law*. Boston: Wadsworth Cengage Learning, s.459-460; Biagi, S. (1994). *Media/Impact, An Introduction to Mass Media*. (Second Edition). California: Wadsworth Publishing Company, s.122; İçel, *a.g.e.*, s.361; Çiftci, *a.g.e.*, s.41; Darendeli, *a.g.e.*, s.121; Vural, *a.g.e.*, s.44; İnceoğlu, *a.g.e.*, s.89; Ünlüer, *a.g.e.*, s.40-41.

[555] İnternet: *About The FCC*. Web: https://www.fcc.gov/about/overview adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.

[556] Kejanlıoğlu, Adaklı, Çelenk, *a.g.m.*, s.94.

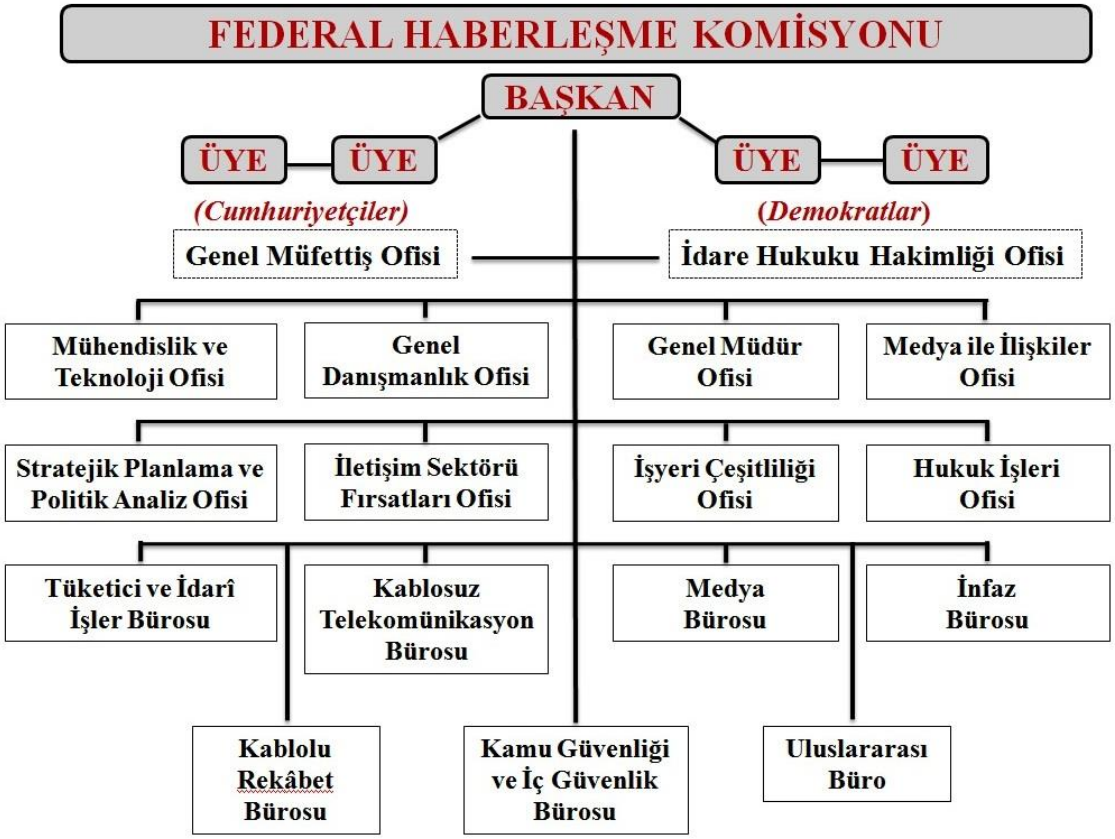

Şekil 5.2. Federal Haberleşme Komisyonu'nun organizasyon şeması
(Kaynak: Federal Haberleşme Komisyonu Web Sitesi, www.fcc.gov)

Dönemin FCC Uluslararası Masası Uydu ve Telekomünikasyon Bölüm Şefi Özel Danışmanı Karl A. Kensinger, Aydın Doğan Vakfı ile Amerikan Basın ve Kültür Merkezi tarafından 3-4 Haziran 1997 tarihinde, İstanbul'da düzenlenen *"ABD ve Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının Sorunları"* adlı sempozyumda yukarıda sıralanan üyelik koşullarının, Komisyon'da görev alanların görüşlerinde ve Komisyon'un oluşturulmasında süreklilik sağlanması ve Komisyon'un siyasî etkilerden uzak tutulması için konulduğunu belirtmiştir. Kensinger ayrıca Komisyon üyelerinin tamamının halkın önünde, halka açık görüş bildirdiklerini ve yine kararların ilgili tarafların ve halkın yorumda bulunmalarına olanak verilen belirli bir sürenin sonunda alındığını vurgulamıştır[557].

[557] Aydın Doğan Vakfı. (1997). *ABD ve Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının Sorunları.* İstanbul: Aydın Doğan Vakfı Yayınları, s.47-48.

5.2.3.1.2. Görev ve yetkiler

FCC'nin *"kamu yararı, kamu düzeni ve kamu ihtiyacı"* kaydıyla belirlenen yetkileri *"İletişim Kanunu 1934"*ün 303. maddesinde 24 başlık hâlinde sıralanmaktadır. Bu yetkilerden radyo ve televizyon yayıncılığı ile ilgili olanlar ise: *"Yayın istasyonlarına verilecek frekansları saptamak; istasyonlararası enterferansı önlemek için Kanuna aykırı olmayan düzenlemeler yapmak; radyo ve televizyon kuruluşlarına lisans vermek ve Kanun hükümlerini yürütmek için düzenlemeler yapmak"* şeklinde sıralanabilir.

Medya hizmet sağlayıcıların uymaları gereken yayın hizmeti ilkelerine bakıldığında ise İletişim Kanunu 1934'ün 326. maddesinin sansürü ve ifade hürriyetine müdahaleyi yasakladığı görülmektedir. Söz konusu maddenin dayanağı ise ABD Anayasasında, kongrenin ifade ve basın hürriyetini kısıtlayacak hiçbir yasa çıkaramayacağını hükme bağlayan *"The First Amandment"*tır. Ancak, uygulamada görsel-işitsel medya hizmetleri bakımından ifade hürriyeti, mutlak ve sınırsız bir hürriyet olarak görülmemekte ve bazı sınırlamalara tâbi tutulmaktadır. Buna göre ifade hürriyeti bulunan bir yayıncının uyması gerekli 4 temel ilke ve gerektirdikleri şu şekildedir:[558]

- *"Kamu Yararı İlkesi"*ne (The Principle of Public Benefit) göre kamuya ait bir mal (Public Property) olan frekansları kullanan yayıncılar, öncelikle kamu yararı amacıyla yayın yapmalıdırlar.
- *"Hakkaniyet İlkesi"*ne (The Fairness Doctrine)[559] göre, yayıncılar, kamuyu ilgilendiren tartışmalı konularda tüm tarafların görüşlerine yer vermeli ve yanlı davranmaktan kaçınmalıdırlar.
- *"Adayların Faydalanma Hakkı Kuralı"* (The Candidate Access Rule), yayıncıların, kamu görevi için yapılacak seçimlerde, yayın istasyonlarını,

[558] Çiftci, *a.g.e.*, s.47-51; Kaya, *a.g.e.*, s.142-143; İnceoğlu, *a.g.e.*, s.77-80.

[559] Doktrin, ticarî yayıncılara yayınlarında kamu meselelerine yeterli zaman ayırmalarını şart koşsa da, yayıncıları hiçbir zaman buna zorlamamıştır. Bu durumdan yararlanan yayıncılar da, mümkün olduğunca az toplumsal soruna değinmek amacıyla, meseleleri çok taraflı olarak ele almayı bir bahane olarak kullanmışlardır (McChesney, *a.g.e.*, s.47-49). Doktrin, FCC tarafından, *"deregülâsyon"* olarak da adlandırılan, kuralların giderek azaltılması sürecinde, kamu yararına hizmet etmediği gerekçesiyle 1987 yılında kısmen kaldırılmıştır (O'Connor, D.A. (2015). On the Air., J. W. Benz, J. E. Mago, J. Timmerman (Eds.). *NAB Legal Guide to Broadcast Law and Regulation*. New York: Taylor&Francis Group, s.50; Belmas, Overbeck, *a.g.e.*, s.477-478). Zira, bunun gerekçesi, farklı görüşlerin ifadesi için artan sayıda olanağın ortaya çıkması, gelişen teknolojiyle birlikte elektronik iletişimin giderek çeşitlenmesi neticesinde gerçek veya tüzel bir kişinin cevap vermesi için özel bir televizyonda olanak sağlanmasına gerek kalmamasıdır.

adaylara, ücret karşılığında kullandırmalarını düzenlemektedir. Kurala göre, yayıncılar, yayın istasyonlarını, adaylar arasında fark gözetmeden kullandırmak durumundadırlar.

- *"Eşit Fırsat Kuralı"* (The Equal Opportunity Rule)[560] ise, kamu görevi için yapılacak seçimlerde, adayların, ekranlarda eşit zamanlarda, eşit imkânlarda kısaca eşit bir biçimde yer almalarını sağlamaya hizmet etmektedir.

Söz konusu temel ilkelerin yanı sıra, FCC'nin program türlerine göre belirlediği yayın ilkeleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- Asılsız haber (hoaxes)[561] ve haber çarpıtmaya (news distortion)[562] ilişkin yasaklar,
- Müstehcen (obscene material) içerikte yayınların hiçbir zaman yapılmaması, uygunsuz (indecent) ve sinkaf edici (profane material) içerikli yayınların ise 22.00-06.00 saatleri arasında yayınlanması gerektiği[563],
- FCC'nin lisans verdiği medya hizmet sağlayıcıların yayınlayacakları yarışmalarla ilgili tam ve doğru bilgi vermeleri gerektiğine dair düzenlemeler[564],
- Reklâm yayınlarına ilişkin olarak da medya hizmet sağlayıcılarda, sigara, küçük sigara, tütün, dumansız tütün, çiğneme tütününün reklâmının yapılması yasaktır. Bununla birlikte sigara aksesuarlarının reklâmının yapılması yasak değildir. Kongre'nin ve FCC'nin alkollü içecek reklâmını yasaklayan herhangi bir düzenlemesi ise bulunmamaktadır[565].

---

[560] Oxenford, D.D. (2009). *Political Broadcasting*. Washington: Broadcast Group of Davis Wright Tremaine LLP, s.7; O'Connor, *a.g.m.*, s.42.

[561] İnternet: *Hoaxes*. Web: https://www.fcc.gov/reports-research/guides/hoaxes adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.

[562] İnternet: *Complaints About Broadcast Journalism*. Web: https://www.fcc.gov/consumers/guides/complaints-about-broadcast-journalism adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.

[563] İnternet: *Objectionable Programming*. Web: https://www.fcc.gov/media/radio/public-and-broadcasting#OBSCENE adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır; O'Connor, *a.g.m.*, s.50-51.

[564] İnternet: *Broadcasting, Contests, Lotteries, and Solicitation of Funds*. Web: http://transition.fcc.gov/cgb/consumerfacts/contests.pdf adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.

[565] İnternet: *Tobacco and Alcohol Advertising*. Web: https://www.fcc.gov/media/radio/public-and-broadcasting#TOBACCO adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.

Yayın içeriğiyle ilgili ihlâllerde ise FCC Uygulama Bürosu (Enforcement Bureau)[566] tarafından, *"uyarı mektubu, para cezası, yayın lisansının yeni koşullarda yenilenmesi ve yayın lisansının tamamen iptali"* yaptırımları uygulanmaktadır[567].

Yayın ihlâllerine karşı yaptırım uygulanma süreci ise, Neslihan Koç'un *"ABD, İngiltere ve Fransa'da Yayınların Düzenlenmesi ve Yayın İçeriği İhlallerine Karşı Yaptırımlar"* adlı çalışmasında şu şekilde aktarılmaktadır:

> *"Süreç, izleyici şikâyetleri ile başlamaktadır. Şöyle ki; FCC personeli, ihlâlin bulunup bulunmadığı yönlerinden değerlendirme yapabilmek için her bir şikâyeti ayrı ayrı değerlendirmekte ve şikâyet bildirisinde şikâyet konusu ile ilgili yeterince bilgi verilip verilmediğini araştırmaktadır. Söz konusu ilk inceleme sonucunda, şikâyetle ilgili yeterince bilgi verilmediğinin anlaşılması durumunda, şikâyetçiden eksik bilgileri tamamlaması ve yeniden şikâyette bulunması istenmektedir. İhlâl bulunduğu kanaatine varılması durumunda yayıncı kuruluşa bir bildirim yapılmak suretiyle inceleme başlatılmaktadır. İhlâl bulunmadığı kanaatine varılması durumunda ise şikâyetçiye, şikâyetinin reddedildiği bildirilmektedir. Bu durumda şikâyetçinin kararın yeniden gözden geçirilmesini isteme veya yeni bir başvuru olarak FCC'ye (Komisyona) başvurma hakkı bulunmaktadır. Bu başvuru karşısında FCC ihlâle konu programın müstehcen, uygunsuz veya bayağı içerikte olduğu kanısına varırsa yayıncı kuruluşa, FCC kurallarının ihlâl edildiği ön bulgusunun bulunduğunu gösteren 'Sorumluluk Bildirimi' verebilmektedir. Bu ön bulgunun onaylanmasından sonra yayıncı kuruluşun yayın lisans hakları azaltılabilmekte veya yayın lisansı iptal edilebilmektedir"*[568].

McChesney'e göre ise, FCC, klâsik bir *"eli kolu bağlı"* düzenleme mercisi haline gelmiş; düzenleme retoriği kamu yararı terminolojisine yerleşirken, düzenleme mantığı yayıncıları kârlı kılan bir gerçekliğe dönüşmüştür[569]. FCC'nin etkin bir yaptırım gücünün bulunmaması, uyarı niteliği taşıyan kararlarının dahi yargı yoluyla iptal edilebiliyor

---

[566] İnternet: *Enforcement Bureau*. Web: https://www.fcc.gov/enforcement adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.

[567] Bu müeyyidelere ek olarak, kimi zaman FCC, kaygılandığı yayınlarla alâkalı olarak yayıncıya uyarı mahiyetinde bir mektup da yazabilmektedir. Buna, uygulamada *"kaş kaldırma yoluyla program düzenleme"* (regulation by raised eyebrow) denilmektedir (Pember, *a.g.e.*, s.568'den aktaran Çiftci, *a.g.e.*, s.43-44).

[568] Koç, *a.g.t.*, s.35.

[569] McChesney, *a.g.e.*, s.50-51.

olması, iletişim endüstrisinin olabildiğince özgür bir ortamda yayın yapması sonucunu doğurmaktadır.

Örneğin; FCC, 2006 yılı Mart ayında aldığı bir kararda, FOX TV'nin Billboard Müzik Ödülleri'nin yayını sırasında şarkıcı ve oyuncu Cher'in *"Fuck"* sözcüğünü kullanması, yine oyuncu Nicole Richi'nin de bir başka yayında *"Shit"* ifadesine yer vermesi nedeniyle ahlâk kurallarını çiğnediğine karar vermiştir. Herhangi bir cezaî yaptırım uygulanmamasına rağmen, FOX TV, FCC'nin ahlâki ölçütlerinin belirsiz olduğunu, ifade hürriyeti haklarının ihlâl edildiği iddiasıyla mahkemeye başvurmuş; ABD Federal Temyiz Mahkemesi de gelişigüzel ve keyfi davranarak standart belirlediği gerekçesiyle, FCC'nin yayınlar sırasında kullanılan ahlâk dışı veya müstehcen kelimelere ilişkin düzenlemesini oy çokluğu ile iptal etmiştir. İptal kararı üzerine açıklama yapan dönemin FCC Başkanı Kevin Martin: *"Bir New York Mahkemesi'nin, Amerikan ailelerine, çocukların da izlediği bir zaman diliminde televizyonda bu kelimelerin kullanılabileceğini söylemesine inanamıyorum"* diyerek, FCC'nin *"Prime time"* yayın diliminde bu kelimelerin kullanımını yasaklayamaması hâlinde, Hollywood'un istediğini istediği zaman söyleyebileceğini belirtmiştir. FOX TV ise, alınan karardan sanatsal ifade ve anayasal haklar açısından memnuniyet duyduğunu açıklamış; teknolojinin geliştiğini, anne ve babaların çocukları ile ilgili kısıtlayıcı her türlü teknik düzenlemeyi yapabileceğini belirtmiştir[570]. Benzer bir durum Türkiye'de de söz konusudur; idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunu açık tutan Anayasa m. 125 ve 6112 sayılı Kanunun 32. maddesinin 9. fıkrası hükmüne göre, aldığı kararın niteliği ne olursa olsun, RTÜK'ün idarî yaptırım kararlarına karşı da yargı yolu açıktır. Başvurulan idarî yargı yolu işlemin iptali davası olup, kararın tebliğinden itibaren 15 gün içerisinde, uyuşmazlığın niteliğine göre İdare Mahkemelerine iptal veya tam yargı davası açılabilir.

Özetle, ABD'de özel televizyon yayıncılığı, ifade hürriyetine sınırlama getirilmeyeceğini öngören ABD Anayasasının bir gereği olarak ele alınmaktadır. Bu sayede özel televizyona geçişin, yeni bir yasa çıkarmaya gerek kalmadan mevcut yasal düzen içerisinde uygulamada yetkili düzenleyici otorite kararıyla sağlandığı görülmektedir. Çalışmada da belirtildiği üzere Avrupa ülkelerinde ise genelde bir yeniden yapılanma söz

[570] İnternet: Cindemir, K. (2007). *ABD'de Televizyon Yasakları Mahkemelik*. Web: http://www.hurriyet.com.tr/abd-de-televizyon-yasaklari-mahkemelik-6654510 adresinden 19 Aralık 2015'te alınmıştır.

konusudur. Zira, uzun yıllar Devlet tekelinde sürdürülen görsel-işitsel yayıncılık alanı özel girişime açılmaktadır. Bu da beraberinde kamusal yayıncılık ile özel yayıncılığın birlikte var olabilmesi için yeni yasal düzenlemeleri gerekli kılmış ve bu doğrultuda siyasî kararlar alınmasının yolunu açmıştır. Avrupa'nın geneline bakıldığında, yayıncılık sistemlerindeki düzenlemelerde sırasıyla devletçi, ardışık politikalar ve çoğulcu yaklaşımların benimsendiği söylenebilir.

5.2.3.2. Japonya

Japonya, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iletişim teknolojilerinin en hızlı geliştiği ülkelerin başında gelmektedir. Zira, gündelik hayatlarının büyük bir bölümünü çalışarak geçiren Japonlar için çalışma süresi, o işin bitirilmesi için gerekli olan zamandır. Japonya'nın yüksek okuryazarlık oranı (%100) ve insanlarının yeni şeyler öğrenme arzusu, kitle iletişim araçlarının cazibesinin de sürmesini sağlamaktadır.

Ülkenin toplam hane sayısıyla neredeyse eşit oranda televizyon bulunan 50 milyona yakın haneye sahip Japonya, ABD'den sonra dünyanın en büyük ikinci televizyon reklâm pazarına sahiptir. Sanayileşmiş ülkelerde gerçekleştirilen bir araştırmada, televizyonun günde 4 buçuk saatle en çok ABD ve Japonya'da izlendiği tespit edilmiştir. Başka bir araştırmada ise, Japonların Amerikalılardan günde ortalama 1 saat daha fazla televizyon izledikleri tespit edilmiştir[571].

Konfüçyüs (Confucianism) öğretilerine duyulan derin saygıyla hiyerarşi ve otoriteye bağlılığın ön planda olduğu Japonya'da görsel-işitsel medya sağlayıcıların herhangi bir siyasî partiyle organik bağı bulunmamaktadır. Hükümet ile medya kuruluşları arasındaki anlaşmaya bağlı olarak bazı haberlere zaman zaman kısıtlamalar getirildiği görülmektedir. Japon medyasının İmparator Hirohito'nun ölümünü resmî açıklama yapılana kadar haber olarak vermemesi ve Japonların imparatorlarının ölümünü ilk kez CNN'den duymaları buna örnek olarak gösterilebilir[572].

---

[571] İnternet: Hays, J. (2013). *Media in Japan: Radio, Newspapaers, Television, NHK and Privacy*. Web: http://factsanddetails.com/japan/cat20/sub133/item727.html adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır; Nippon Television. (2006). Basic Knowledge about Television in Japan. *Annual Report 2006*. s.26.

[572] İnceoğlu, *a.g.e.*, s.212.

Japonya'da medya, haber alma kaynağı olduğu kadar, bir eğlence aracı niteliği de taşımaktadır. Medyanın çeşit ve zenginliği üst düzeylerde olmasına rağmen, dördüncü erk olarak işlev gördüğünü söylemek oldukça güçtür. Çünkü güçlü ve istikrarlı iktidarlar nedeniyle medyanın siyasî arenada hareket yeteneği oldukça zayıftır ve hükümet politikalarını halka benimsetmekte bir araç işlevi görmekten öteye gidememektedirler[573].

Medyanın sık sık Japon liderlerin siyasî gündemini destekleyecek şekilde hikâyeler oluşturduğu, İmparatorluk ailesi veya Kuzey Kore hükümetinin kötü bir ülke olarak tasviri gibi bazı konuların ise eleştirilemediği görülmektedir. Bu görüşlere meydan okumaya cesaret edenlerin, alaycı politikaların gazabına uğrayacakları gibi hoşlanmadıkları görüşleri beyan edenleri tehdit ederek öldürmeye kalkan, aşırı sağcı aşırılıkla başa çıkmaları gerekmektedir[574].

5.2.3.2.1. Mevcut denetim sistemi

Görsel-işitsel medya hizmetleri mevzuatının oluşum süreci incelendiğinde ise ilk adımın Japonya İçişleri ve Haberleşme Bakanlığı (Ministry of Internal Affairs and Communication) tarafından atıldığı görülmektedir. Bakanlık tarafından, iletişimle bağlantılı Kanunları Anayasa ile uyumlu hâle getirmek; iletişim alanını tamamen demokratik hâle dönüştürmek ve askeri vesayetin tüm izlerini kalıcı şekilde ortadan kaldırmak; geçerliliği kalmamış yasal hükümleri revize ve modernize etmek amacıyla 1946 yılı Kasım ayında Bakan Yardımcısı başkanlığında bir *"Geçici Yasama Konseyi"* kurulmuştur[575].

Konseyin Japonya'da radyo ve televizyon yayınlarını düzenlemek amacıyla yürüttüğü çalışmalarını tamamlamasıyla Japonya'daki televizyon istasyonlarının faaliyetleri, en son 03/12/2010 tarihinde değişikliğe uğrayan, 02/05/1950'de yürürlüğe

---

[573] Büyükbaş, H. (2013). Japon Siyasal Sisteminin Gelişimi Üzerine Bir İnceleme (1868-2003). *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S:28, s.68.

[574] İnternet: Hays, *a.g.m.* Web: http://factsanddetails.com/japan/cat20/sub133/item727.html adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır.

[575] İnternet: Seiichi, M. (2009). Stipulations on Programming in the Broadcast Law: The Intersection of Japanese and GHQ Agendas. *NHK Broadcasting Studies*. s.135. Web: https://www.nhk.or.jp/bunken/english/reports/pdf/09_no7_09.pdf adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır.

giren, 132 sayılı *"Televizyon Yayıncılığı Kanunu"* (Broadcast Act)[576] ve aynı tarihte yürürlüğe giren, son olarak da 28 Aralık 2007 tarihinde değişikliğe uğrayan 131 sayılı *"Radyo Kanunu"* (Radio Law)[577] ile güvence altına alınmıştır[578].

Televizyon Yayıncılığı Kanunu'nun amacı, 1. maddede şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"Kanunun amacı, aşağıdaki esaslar çerçevesinde yayıncılığın ses geliştirme konularının kamu yararına uygun olacağı şekilde yayıncılığı düzenlemektir. Bunlar:*
> *- Kamuda yayıncılığın yayılmasının büyük oranda mümkün hâle gelmesini ve kamu yararı elde edilmesini güvence altına almak,*
> *- Tarafsızlığı, doğruluğu ve yayın özerkliğini güvence altına almak suretiyle yayın yoluyla ifade hürriyetini sağlamak,*
> *-Yayıncılıkla ilgili kişilerin sorumluluklarının açıklanması ile ifade hürriyetinin gelişimine katkıda bulunmak için yayıncılığı etkin hâle getirmektir."*

Radyo Kanunu'nun amacı ise: *"Radyo dalgalarının adil ve etkin kullanımını sağlamak suretiyle kamu yararını arttırmaktır"* (m.1).

Televizyon Yayıncılığı Kanunu'nun Dördüncü Bölümü ise, *"Denetim Komitesi"* (Audit Committee) ile ilgili hükümleri barındırmaktadır (m.42-48). Buna göre, Japon Yayıncılık Kuruluşu NHK (Nippon Hoso Kyokai) bünyesinde kurulacak olan Denetim Komitesi, 3 veya daha fazla üyeden oluşmakta, denetim üyeleri NHK Yönetim Kurulu tarafından atanmaktadır.

---

[576] İnternet: *The Broadcast Act (Unofficial Translation)*. Web: http://www.soumu.go.jp/main_sosiki/joho_tsusin/eng/Resources/laws/pdf/090204_5.pdf adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır.

[577] İnternet: *Radio Law (Unofficial Translation)*. Web: http://www.soumu.go.jp/main_sosiki/joho_tsusin/eng/Resources/laws/2003RL.pdf adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır.

[578] İnceoğlu, *a.g.e.*, s.235; Nippon Television, *a.g.m.*, s.26.

5.2.3.2.2. Görev ve yetkiler

Televizyon Yayıncılığı Kanunu kapsamında oluşturulan *"Denetim Komitesi"*, NHK çalışanlarının yürüttükleri görevlerin performans denetimlerini yapmakla yetkilendirilmiş; yine Komitenin soruşturmaları nasıl yürüteceği, NHK Yönetim Kuruluna raporlama yükümlülüğü, Komite tarafından alınacak tedbirler, Komitenin nasıl toplanacağı ve Komitenin karar alma yöntemi Kanunla belirlenmiştir. Japonya'daki temel yayıncılık standartlarını belirleyen Televizyon Yayıncılığı Kanunu'nun programları doğrudan denetleyen herhangi bir hükmü bulunmamaktadır.

Söz konusu Kanunlar ile 1926 yılında kamusal radyo yayın kurumu olarak kurulan NHK, bir kamu kuruluşu haline dönüştürülerek yeniden yapılandırılmış, ticarî yayıncılığın başlaması için de gerekli adımlar atılmıştır[579]. Kamusal ve özel olmak üzere şekillenen ikili sistem içerisinde bir tarafta hem radyo, hem de televizyon istasyonları ile kamu kuruluşu olan NHK yer almakta; diğer tarafta ise ticarî yayıncılık yapan özel radyo ve televizyon istasyonları bulunmaktadır. Ticarî yayıncılar reklâmlar aracılığıyla gelir sağlarken, NHK'nın ise tıpkı BBC gibi reklâm alması yasaktır. Gelirleri, radyo ve televizyonlardan alınan lisans ücretlerinden oluşmaktadır. Kâr amacı gütmeyen NHK'nın söz konusu abonman ücreti sistemi, programları bakımından bağımsız ve tarafsız olabilmesini de kolaylaştırmaktadır. NHK'nın yayınlarını, *"önyargıdan bağımsız ve geniş kapsamlı bir tarafsızlık"* içinde gerçekleştirdiğine dikkat çeken Seiichi, kamu güvenliği ve dürüstlük ilkelerinin ise belirsiz göründüğünü, hatta önemli unsurlar olarak kabul edilmediğini belirtmektedir[580].

Ticarî yayıncılık yapan özel televizyon istasyonları ise 1953 yılıyla birlikte kurulmaya başlamıştır. Özel istasyonların ortaklarını diğer gelişmiş ülkelerde olduğu şekilde, genellikle büyük basın kuruluşları, banka ve sigorta şirketleri oluşturmaktadır. Daha fazla izlenme oranı ve reklâm geliri elde etmek amacıyla ve oluşan rekabet ortamının etkisiyle programların kültürel düzeyini göz ardı eden söz konusu medya hizmet sağlayıcılar, bilhassa 80'li yılarla birlikte eğlence, şiddet ve cinsellik içeren yapımlara

[579] Tekinalp**,** *a.g.e.*, 2003, s.184-185; İnceoğlu, *a.g.e.*, s.232-236; Özenirler, *a.g.t.*, s.237; İnternet: Ergin, İ. (2007). *Dünyada Radyo Televizyon Yayıncılığının Kronolojik Yapısı ve Denetim Mekanizmaları*. Web: http://www.itp.tv.tr/habergoster.asp?id=488 adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır.
[580] Seiichi, *a.g.m.*, s.136-137.

yönelmişlerdir. Özer, *"Japon RTÜK'ü uyuyor mu?"* başlıklı yazısında[581] *"Tokyo Shock Boys, Namidame, The Stinger"* gibi uçlarda yer alan bazı programları eleştirerek, söz konusu programları: *"Ucubik televizyon programları"* olarak nitelendirmektedir.

Nitekim, Ulaştırma ve Telekomünikasyon Bakanlığı, 1988 yılı Kasım ayında yayın lisanslarını yenilerken yaptığı açıklamada, yayıncıların programlarını daha özenli hazırlamalarını, televizyonun çocuk ve gençler üzerinde yaptığı olumsuz etkiyi dikkate almaları konusunda uyarmıştır[582]. Luebs de söz konusu Japon televizyonlarını, kültürel arındırmanın (distilation) döngüsel süreci için birer katalizör şeklinde tanımlamaktadır[583]. Japon televizyon istasyonlarının ABD'nin aksine, program yapımı ve telif hakkı sahipliği üzerinde herhangi bir kısıtlaması bulunmamaktadır. Medya hizmet sağlayıcılar program yapımı, kurgu, yayın ve telif haklarını kendileri denetlemekte; telif haklarının kontrolü sayesinde çeşitli amaçlar için aynı içeriği kullanabilmektedirler[584].

Özdenetim fonksiyonunun gerçekleştirilebilmesi amacıyla özel radyo ve televizyon istasyonlarında 7 kişiden oluşan bir *"Denetleme Kurulu"* oluşturulmuştur. Bunun dışında merkezi bir kurul bulunmamaktadır. Radyo ve televizyon işletmeleri, Kurulların vereceği kararlara uymak zorundadır. Bu zaruret dolayısıyla Japonya'da 1950 yılından beri yargıya intikal etmiş veya bu nedenle yayını durdurulmuş herhangi bir radyo ve televizyon istasyonu bulunmamaktadır[585].

2000'li yıllarla birlikte ise, yayıncılar ile telekomünikasyon sağlayıcılar arasındaki rekabet şartlarını değiştiren teknolojinin gelişmesi nedeniyle Japon yayıncılık endüstrisinin geneli ile özelde televizyon sektörünün piyasa yapısında önemli değişiklikler yaşanmıştır. *"Televizyon Yayıncılığı Kanunu"*, yayın sistemlerinin güçlendirilmesi için dijitalleşmedeki ilerleme doğrultusunda sistemi yeniden düzenlemek, modernize etmek ve yeni bir

---

[581] bkz. Ek-7/33: Özer, E. (24 Ekim 2004). Japon RTÜK'ü uyuyor mu?. *Akşam Gazetesi Pazar Eki*; absürd ve olumsuz içeriğe sahip Japon yarışma ve eğlence programları hakkında detaylı bilgi için bkz. İnternet: *Japonların Çılgın TV Şovları*. Web: http://2fmagazine.com/japon-tv-sovlari adresinden 11 Ocak 2016'da alınmıştır; İnternet: *Japon Yarışma Programlarından Beyin Hasarı Yaratacak 22 Görüntü*. Web: http://onedio.com/haber/japonya-daki-yarisma-programlari-493337 adresinden 11 Ocak 2016'da alınmıştır.

[582] İnceoğlu, *a.g.e.*, s.234.

[583] İnternet: Luebs, E. (2015). *Is Japanese Television a Tool For Establishing Social Order?*. Web: http://blog.gaijinpot.com/is-japanese-television-a-tool-for-establishing-social-order/ adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır.

[584] Nippon Television. (2007). The Japanese Television Industry. *Annual Report 2007*, s.5.

[585] İnternet: İlkiz, F. (2002). *Türkiye'de Radyo Televizyon Yayınları ve Hukuk*. Web: http://www.tgc.org.tr/ybs/24-09.htm adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır.

düzenleyici çerçeve oluşturmak amacıyla 2010 yılında, 60 yıllığına revize edilmiştir. *"Telekomünikasyon Hizmetleri Yayını Hakkında Kanun", "Kablolu TV Yayın Kanunu"* ve *"Kablolu Ses Yayın Hizmetlerinin İşletilmesinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun", "Televizyon Yayıncılığı Kanunu"* çatısı altında birleştirilerek bir araya getirilmiş; böylelikle güçlendirilerek, modernize edilen yayıncılık sistemi, pazara erişimi kabul edilen yeni girişimciler için daha esnek hâle getirilmiştir[586].

5.2.3.3. Rusya Federasyonu

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte başını çektiği Doğu Bloku, 1990 yılında çökmüştür. Böylece yeni kurulan Rusya Federasyonu'nda medya alanında ifade hürriyeti ve çoğulculuk bakımından bazı köklü değişiklikler yapılması yoluna gidilmiştir. Televizyon, pek çok ülkede olduğu gibi geniş kapsamlı ve gelişmiş bir medyaya sahip olan Rusya'da da haber ve bilgi edinme amacıyla başvurulan ve en fazla ilgi gören kitle iletişim aracıdır. Hemen her Rus'un evinde televizyon mevcuttur ve televizyonda yayınlanan haberler açık ara en yaygın bilgi edinme biçimidir. Keza, radyo da tıpkı yazılı basın gibi her dönemde mevcuttur.

Rusya'da Devlet, radyo ve televizyon altyapısının %80'ine sahiptir. Programlar arasında, çoğunluğu yabancı menşeili olmak üzere film ve televizyon dizileri baskındır. Rusların çoğu Amerikan dış politikasını eleştirseler de, Amerikan durum komedilerinin izleyici oranı bakımından en üst sırada yer aldıkları görülmektedir[587]. Hannah Thoburn tarafından 2015 yılından hazırlanan, *"Rusya Siyasetini Anlama Kılavuzu"* adlı çalışmada, Rusya'nın mevcut televizyon yapısı şu şekilde aktarılmaktadır:[588]

> *"Rusya'da doğrudan Devletin sahip olduğu ya da kontrolü altında bulundurduğu birkaç ulusal kanal (Rusya-1, NTB, TNT, Rusya 24, STS, Domanişni, Dojd) bulunmaktadır. Bu kanalların editoryal çizgileri hemen hemen birbirinin aynıdır ve Rus halkının büyük bir bölümü, hükümetin önemli televizyon kanallarını*

---

[586] İnternet: Organisation for Economic Co-operation and Development. (2013). *Competition Issues in Television and Broadcasting 2013*. OECD, s.195. Web: http://www.oecd.org/daf/competition/TV-and-broadcasting2013.pdf adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır.
[587] Castells, *a.g.e.*, s.315-316.
[588] Thoburn, H. (2015). *Rusya Siyasetini Anlama Kılavuzu*. İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, s.81-82.

sansürlediğini düşünmektedir. 'Yağmur' anlamına gelen ismiyle 'Dojd'[589] ise Rusya'nın tek bağımsız televizyon kanalıdır, kablolu ve internet üzerinden aboneli yayın yapmaktadır. 2010 yılında yalnızca internetten yayın yapmak üzere kurulan kanal, diğer birçok Rus televizyon kanallarındaki tek tip haber ve programların tamamen tersine medyaya yeni bir soluk getirmiştir. 2011-2012 döneminde Rusya'yı sarsan protesto dalgaları sırasında tanınan Dojd, 2011-2012 döneminde özellikle yaratıcı kesimler arasında giderek daha fazla etkili olmaya başlamıştır. Ocak 2014'te 1941 Leningrad kuşatmasının bir takım ayrıntılarını yayınladığı gerekçesiyle hükümetin tepkisiyle karşılaşmıştır. Bu nedenle çok sayıda kablo abonesini kaybeden kanalın 2015 yıl sonuna kadar kapanması beklenmektedir".

Rus halkının televizyon izleme alışkanlıklarına ilişkin 2015 yılında yapılan başka bir çalışmada[590] ise, Rus halkının tamamına yakınının (%98.4) evlerinde televizyon bulunduğu ve büyük çoğunluğunun da (%96.7) her gün televizyon izlediği görülmüştür. Televizyon sahiplerinin yarısı (%51.3), geriye kalanlarının çoğunun (34.6) kablolu televizyonu olmasına rağmen, sinyallerini karasal anten aracılığıyla almaktadırlar. Televizyon sahiplerinin %19.8'i bireysel uydu antenine, %3'ü ise paylaşımlı uydu antenine sahip olduklarını belirtmişlerdir. %6.2'lik bir kitle ise sinyallerini internet aracılığıyla almaktadır. Kablolu servisten yararlanma oranı da kent yerleşimlerinde, kırsal kesime oranla hiç şaşılmayacak düzeyde, 5 kat daha yüksektir.

5.2.3.3.1. Mevcut denetim sistemi

Rusya'da iletişim hürriyeti alanında ilk önemli adımın, basında sansür uygulamasına son veren 01/08/1990 tarihinde yürürlüğe giren Kanun olduğuna dikkat çeken İçel, hükümetin yayın organı Izvestia'nın bu haberi verirken birinci sayfasında gece yarısı müdahalelerinde kullanılan sansür onay mührünün resmini yayınladığını ve *"Elveda, Sansür"* şeklinde manşet attığını aktarmaktadır. Yine aynı haberde, *"Her şey*

[589] 2015 yılı içerisinde uydu bağlantısı kesilen bağımsız TV kanalı Dojd TV, paralı yayına geçmek zorunda kalmıştır. Moskova'daki ofisleri iki kere zorla boşaltılan Dojd TV, uzun süre bir çalışanının evinden yayınına devam etmiştir (İnternet: *Rusya'da bağımsız bir televizyon kanalı daha elden gidiyor*. Web: http://www.agos.com.tr/tr/yazi/9894/rusya-da-bagimsiz-bir-televizyon-kanali-daha-elden-gidiyor adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır).

[590] İnternet: *Contemporary Media Use in Russia*. Web: http://www.bbg.gov/wp-content/media/2014/02/Russia-research-brief.pdf adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır.

yasaktı, hatta Sansür Kurulu'nun varlığını açıklamak bile" cümleleri yer almıştır[591].

1990'lı yıllarla birlikte iletişim hürriyetinin önemini fark eden Rusya'da, yasama organı tarafından çıkarılan ve televizyon alanındaki faaliyetleri düzenleyen başlıca kanunlar ise, 27/12/1991 tarih ve 2124 sayılı *"Kitle İletişim Kanunu"* ile 03/03/2006 tarih ve 38 sayılı *"Reklâmcılık Kanunu"*dur. Medyaya özgü federal kanunların temeli olan Kitle İletişim Kanunu, kanal ve yayıncılar tarafından kitle bilgilendirme hürriyetinin kötüye kullanılmaması ve sansüre izin verilmemesi gibi basın-yayın hürriyetinin temel ilkelerini barındırmakta; kitle iletişim araçlarının kuruluşunu, sahipliği ile kullanımını ve bilginin yaygınlaştırılmasını düzenleyen hükümler içermektedir. Kitle iletişim araçları ile vatandaşlar ve/veya kuruluşlar arasındaki ilişkiler bağlamında da düzenlemeler içeren Kanun, gazetecilerin hak ve yükümlülüklerini belirlemekte ve kitle iletişim ile ilgili yasaların ihlâli hâlinde doğacak sorumlulukları saptamaktadır. Kitle İletişim Kanunu, Rusya'da özel yayıncılığa izin vermekle birlikte kitle iletişim aracı kurmak isteyen yabancı bireylerin ise, haklarını sınırlamaktadır[592]. Kitle İletişim Kanunu, sonuncusu 2015 yılında olmak üzere defalarca değişikliğe uğramış olup, son değişiklikler ise, medyada aşırılığın, terörizm, şiddet ve pornografinin yayınlanmasını sınırlandırmaya yöneliktir.

Devletin medya üzerindeki denetiminin kilit mekanizmaları, medya ağları üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak bürokratik ve malî denetim sağlanmasıyla gerçekleşmektedir. Medya üzerindeki kontrol mekanizması ise, işlerini ve çalışma koşullarını korumak isteyen sorumlu gazetecilerin ve yöneticilerin bir kural olarak *"kendi kendini sansürlemek"* şeklinde aldıkları kararlara dayanmaktadır Prensipte sansür olsa da, birkaç yasa ve kararname, millî güvenliği korumaya ve sibersuçlarla mücadeleye yönelik istisnaları oluşturmaktadır[593].

Rusya Federasyonu'nda, iletişim ve medya hizmetlerindeki yapılanmanın, pek çok ülkeden farklı olarak, Bakanlık düzeyinde kurumsallaştığı görülmektedir. Telekomünikasyon, medya, bilgi teknolojileri ve posta hizmetlerinden sorumlu olarak

---

[591] İçel, *a.g.e.*, s.61.

[592] Key Vision Group Research. (2013). *TV Market and Video on Demand in the Russian Federation*, European Audiovisual Observatory, s.12; İnternet: *Television in Russia*. Web: https://en.wikipedia.org/wiki/Television_in_Russia adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır; İnternet: Krasnoboka, N. *Media Landscapes-Russia*. European Journalism Centre. Web: http://ejc.net/media_landscapes/russia adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır.

[593] Castells, *a.g.e.*, s.312-314.

2008 yılında kurulan *"Rusya Federasyonu Telekom ve Kitle İletişim Bakanlığı"* (Ministry of Telecom and Mass Communications of the Russian Federation), bilgi teknolojileri alanında devlet politikaları ve yasal düzenlemelerin geliştirilmesi ve hayata geçirilmesi amacıyla kurulmuş yürütme erkinin federal bir kurumudur.

Bakanlık, aşağıdaki alanlarda ulusal politika ve kanunî düzenlemeler geliştirilmesi ve uygulanmasından sorumludur[594]:

- Posta iletişimi ile radyo frekans spektrumunun tahsisi ve dönüşümü de dâhil olmak üzere Telekomünikasyon,
- Elektronik ortam, internet, televizyon ve radyo yayınları ile ilgili teknolojiler de dâhil olmak üzere kitle iletişim araçları,
- Basılı medyanın basım, yayın ve dağıtımı,
- Kamu bilgi kaynaklarının oluşturulması ve bu kaynaklara erişimin sağlanması da dâhil olmak üzere bilgi teknolojileri,
- Kişisel veri işleme ile özellikle zararlı olduğu varsayılan bilgilere karşı çocukların sağlık ve/veya gelişimlerini korumak için oluşturulan kamu politikalarının performans ve gerçekleştirilmesine yönelik internet denetimi.

Bakanlığın televizyon özelindeki yetkileri ise, yayınların başlangıcında ve reklâm arası gibi her bir duraklamanın devamında sembol belirlemek; ulusal ve bölgesel düzeyde, sosyal açıdan da önemli televizyon programlarını ülke nüfusunun tamamına ulaştırmak; karasal yayıncılık için üretilen ve izin verilen (sinema filmleri dışında) Federal mülkiyete ait televizyon programları, fonogramlar ve diğer görsel ve işitsel yapımlar için düzenleme ve uygulama prensipleri geliştirmektir[595].

Bakanlığa bağlı radyo ve televizyon yayıncılığı alanındaki en önemli otorite ise, *"Telekomünikasyon, Bilgi Teknolojileri ve Kitle İletişimi Alanında Federal Denetleme Birimi"*dir (Federal Service for Supervision in the Sphere of Telecom, Information Technologies and Mass Communications / Roskomnadzor). Rusya'nın medyayı ve telekomünikasyon araçlarını denetleyen Devlet Kurumu Roskomnadzor, 16/03/2009 tarih

[594] Key Vision Group Research, *a.g.e.*, s.17; İnternet: *General Information*. Web: http://www.minsvyaz.ru/en/ministry/common/ adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır.
[595] Key Vision Group Research, *a.g.e.*, s.18.

ve 228 sayılı *"Kitle İletişimi, Bilgi Teknolojisi ve Federal İletişim Hizmetlerinin Denetimi"* adlı Rusya Federasyonu Hükümeti Yönetmeliği çerçevesinde 5 üyeyle faaliyetlerini sürdürmektedir[596].

5.2.3.3.2. Görev ve yetkiler

Roskomnadzor, radyo frekansları hizmet faaliyetlerinin düzenlenmesi için Rusya Federasyonu mevzuatı standartlarıyla uyumlu olarak kişisel verilerin işlenmesinin uygun olup olmadığını izlenmesi, elektronik ve kitle iletişimi, bilgi teknolojileri ve iletişimi de dâhil olmak üzere kitle iletişim araçları alanında kontrol ve izleme işlevlerini icra etmekle görevli federal yürütme erkinin bir organıdır[597].

Roskomnadzor'un yetkileri ise şu şekildedir[598]:

- Kitle iletişim, televizyon yayıncılığı ve radyo yayıcılığı alanlarında Rusya Federasyonu kanunlarına uygunluk bakımından devlet denetiminin sağlanması,
- Çocukların sağlıklarına ve/veya gelişimlerine zararlı içeriğe karşı onları korumayla ilgili politikalar sunulmasının sağlanması,
- Lisans koşullarına uygunluğun ve lisans sahipleri tarafından yapılacak televizyon ve radyo yayınlarıyla ilgili taleplerin kontrolü de dâhil olmak üzere lisans faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi,
- Televizyon ve radyo kanallarının yayınlarını icra eden iletişim sağlayıcılar hakkında bu televizyon ve radyo kanalı yayıncılarıyla yapılan sözleşmeye bağlı olarak veri kayıtlarının tutulması,
- Televizyon ve radyo yayıncılığı lisans kayıtlarının lisanslama yetkilisi tarafından kayda geçirilmesi ve süreçlerin oluşturulması,
- Televizyon kanalları ve/veya radyo kanallarını sözleşmeye göre kullanan yayıncılara ilişkin lisanslama yetkilisine iletişim sağlayıcı tarafından veri gönderimi için süreçlerin oluşturulması,

---

[596] İnternet: *Statue of Roskomnadzor*. Web: http://eng.rkn.gov.ru/about/statute_of_roskomnadzor/ adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır.
[597] Key Vision Group Research, *a.g.e.*, s.18.
[598] Key Vision Group Research, *a.g.e.*, s.18-19.

- Televizyon ve radyo yayınlarını daha etkin hâle getirebilmek amacıyla radyo frekans spektrumunun geliştirilmesi ve uydular için yörünge yuvaları ile yeni radyo frekansları keşfetmek üzere çalışılması,
- Televizyon ve radyo yayıncılığı ile bunların aktivitelerinin biçimlenişi, düzenlenişi ve sürdürülmesiyle ilgili Federal İçerik Komisyonu hakkındaki açıklamaların onaylanması.

Günümüzde ise Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in politikaları nedeniyle görsel-işitsel medya başta olmak üzere, Rus medyasında otoriter nitelikte bir rejimin oluşmaya başladığı söylenebilir. Rusya'daki medya ortamı, yalnızca uluslararası yayıncılar bakımından değil, Kremlin tarafından sahip olunmayan ve kontrol edilemeyen bağımsız yerel yayıncılar için de günden güne daha baskıcı hâle gelmektedir.

Örneğin, 2013 yılı Kasım ayında devlet kontrolündeki enerji devi Gazprom'un, Profmedia'yı satın almasının ardından, Aralık ayı başında da devletin ana haber ajansı *"Ria Novosti"*yi fesheden Başkan Putin, yeni bir medya ajansı olan *"Rossiya Segodnya"*yı kurmak amacıyla Ria Novosti'yi Rus devlet radyo servisi *"Rusya'nın Sesi Radyosu"* (Voice of Russia) ile birleştirmiştir. Ria Novosti yönetimi tarafından yapılan açıklamada, söz konusu hareketlilik, *"hâlihazırda sıkı bir denetim ortamının bulunduğu medya sektöründeki devlet denetiminin daha da sıkılaştığının kanıtı"* olarak değerlendirilmiştir[599]. Heritage da bütün bu hizmetlerin tek çatı altında toplanmasının büyük oranda Devletin medyayı ve editoryal çizgisini daha fazla kontrol altına alma isteğinden kaynaklandığına dikkat çekmektedir[600].

Yine, Rus hükümeti tarafından 2014 yılı Mayıs ayında çıkarılan kanunla, İkinci Dünya Savaşı'yla ilgili tarihî addedilen anılara her türlü aşağılamada bulunanların ağır para cezası veya hapis cezasına çarptırılacağı hükme bağlanmıştır[601]. 2015 yılından itibaren ise Rusya'da medya faaliyetlerine ve basın hürriyetine yönelik kısıtlamaların daha

---

[599] İnternet: *Contemporary Media Use in Russia*. Web: http://www.bbg.gov/wp-content/media/2014/02/Russia-research-brief.pdf adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır.

[600] İnternet: Heritage, T. (2013). *Putin Dissolves State News Agency, Tightens Grip On Russia Media*. Web: http://www.reuters.com/article/us-russia-media-idUSBRE9B80I120131209 adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır.

[601] İnternet: *Signed a law aimed at countering attempts assault on historical memory regarding the events of World War II*. Web: http://www.kremlin.ru/events/president/news/20912 adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır.

da arttığı görülmektedir. Örneğin, 20 yılı aşkın süredir yayınlarına devam eden bağımsız televizyon kanalı *"Tomsk TV-2"*nin yayınları, Rusya Televizyon Yayın Kurulu'nun aldığı karar kapsamında 1 Ocak 2015 itibariyle sona erdirilmiştir. Kanalın editörü Viktor Muchnik ise, verilen kararın Rusya'daki muhalif yayınları susturmada bir yöntem olarak kullanıldığını belirtmektedir[602].

2015 yılı Şubat ayında da Rus hükümeti tarafından, içeriğinde *"aşırıcı"* materyal olduğu iddia edilen web sitelerine erişimin engellenmesi mümkün hâle getirilmiştir. Yine konuşma içeriğine de kısıtlamaların getirildiği Rusya'da, halka açık performanslarda veya medyada küfre para cezası uygulanmasına karar verilmiştir[603].

Çizelge 5.1. Ülkelere göre denetleyici organlar

	HUKUKÎ DAYANAK	DENETİM ORGANI	ÜYE SAYISI
TÜRKİYE	3.3.2011 tarih ve 27368 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6112 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun"	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)	9
ALMANYA	Eyalet Kanunları	Denetim, eyaletlerin kontrol ve sorumluluğunda olduğundan "Eyalet Medya Kurulları" (Landesmedialten) bulunmaktadır. Kurulların ayrıca ortak bir yönetim ofisi (Arbeitsgemeinschaft der Landesmedienanstalten / ALM) mevcuttur.	Her kurulda, eyaletlerin büyüklüğüne göre 20-45 arası üye bulunmaktadır.
FRANSA	17.1.1989'da yürürlüğe giren "Leotard Kanunu"	Görsel-İşitsel Yüksek Konsey (The High Council for Broadcasting / Conseil Supérieur de l'audio-visuel / CSA)	7
İNGİLTERE	29.12 2003'te yürürlüğe giren "İletişim Kanunu 2003" (Communication Act 2003)	"İletişim Ofisi" (Office of Communications / OFCOM)	9
İTALYA	31.7.1997 tarih ve 249 sayılı "Maccanico Kanunu"	İletişimi Koruma Otoritesi (The Communications Guarantee Authority – Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni / AGCOM)	5
ABD	"Federal İletişim Kanunu 1934" Communications Act 1934)	"Federal Haberleşme Komisyonu"nun (Federal Communications Commission / FCC)	5
JAPONYA	132 sayılı "Televizyon Yayıncılığı Kanunu" (Broadcast Act) ile 131 sayılı "Radyo Kanunu" (Radio Law)	Özel medya hizmet sağlayıcılar bünyesinde bulunan "Denetleme Kurulları" ile Japon Yayıncılık Kuruluşu NHK bünyesindeki "Denetim Komitesi" (Audit Committee)	Denetleme Kurulları:7 Denetim Komitesi:3
RUSYA	16.3.2009 tarih ve 228 sayılı "Kitle İletişimi, Bilgi Teknolojisi ve Federal İletişim Hizmetlerinin Denetimi" adlı Yönetmelik	Rusya Federasyonu Telekom ve Kitle İletişim Bakanlığı'na bağlı bulunan "Bilgi Teknolojileri ve İletişim Federal Denetleme Kurumu" (Roskomnadzor)	5

Yukarıda da incelendiği ve çizelgeden de gösterildiği üzere, Devletler, radyo ve televizyon yayınlarını düzenlemek ve denetlemek amacıyla özerk (FCC, AGCOM, OFCOM vb.) ya da ilgili Bakanlığa bağlı yüksek kurullar (Roskomnadzor vb.) oluşturma

602 İnternet: *Rusya'da bağımsız bir televizyon kanalı daha elden gidiyor*. Web: http://www.agos.com.tr/tr/yazi/9894/rusya-da-bagimsiz-bir-televizyon-kanali-daha-elden-gidiyor adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır.

603 Thoburn, *a.g.e.*, s.80.

yoluna gitmektedirler. Bu kurullar, RTÜK, CSA, gibi özel olarak radyo ve televizyon yayıncılığı alanının düzenlenmesi, denetlenmesi ve yayın kuruluşlarına lisans verilmesi için oluşturulabildikleri gibi; FCC, OFCOM, AGCOM ve Roskomnadzor'da olduğu üzere, radyo ve televizyon yayıncılığının yanı sıra uydu yayıncılığı, internet, mobil iletişim, telefon ve posta hizmetleri gibi çeşitli alanlarda da düzenleme ve denetleme yetkilerine sahiptirler.

Kanaatimizce, medya hizmet sağlayıcıların kamuoyu oluşturmadaki gücünün toplum ve devlet aleyhine kullanılmasını, toplumun ve devletin moral değerlerine zarar verilmesini önlemek amacıyla yayın hizmetlerinin amaç, ilke, görev esasları ve planlamaya uygun olarak yerine getirilip getirilmediğini kontrol edecek denetim mekanizmalarının oluşturulması gerektiği kanaatine varılmaktadır. Diğer bir deyişle, demokrasiyle yönetilen ülkelerde devletler, yazılı basından, tabiri caizse elini ayağını çekerken, yani yazılı basını denetlemekten vazgeçerken ve makul sebepler olmadıkça sansür uygulaması yapmazken, görsel-işitsel kitle iletişim araçlarında (radyo, televizyon ve sinema filmleri) dizginleri ellerinde bulundurma yoluna gitmektedirler. Kısacası, devletlerin radyo, televizyon ve sinema alanından tamamen çekilmedikleri söylenebilir.

Türkiye'de de yukarıda ele alındığı üzere, 1990 yılında uydu yayınlarının sınırötesi işlevinden yararlanarak, henüz hukukî düzenlemeler yapılmadan kimi girişimciler tarafından yurt dışından Türkiye'ye yönelik yayına başlanmış; yurt içinde yasadışı olarak kurulan vericiler vasıtasıyla da yayınlar yaygın hâle getirilmiştir. Görsel-işitsel yayıncılık sektöründeki faaliyetlere ilişkin çerçeve çizme, kurallar koyma (regulation) mekanizmasının işlerlik kazamamasının da sağladığı geniş özgürlüğün etkisiyle sayıları hızla artan ve yaygınlaşan özel televizyonlar nedeniyle bu alanda bir karmaşa ve kaosun yaşanmasına yol açılmıştır.

Nitekim, 1994 yılında çıkarılan Kanunla oluşturulan düzenleyici kurul RTÜK'e geniş yetkiler verilmiştir. De facto durumun sona ermesiyle birlikte geçen on yedi yılın ardından 3984 sayılı Kanun, 2011 yılında yürürlüğe giren 6112 sayılı *"Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun"*la ilga edilmiş ve bu yeni Kanunla görsel-işitsel medya hizmetleri alanında önemli yenilikler getirilmiştir.

Çalışmanın 6. Bölümünde Türkiye'deki radyo ve televizyon rejiminin ana kaynağı olan 6112 sayılı Kanunun çıkarılış nedeni ve sistematiği, yayın hizmeti ilkeleri, AB müktesebatına uyum sürecinde modernize ve revize edilen denetim sürecinin, *"denetleyici organ, denetim zamanı, denetlemede dikkate alınacak ilke, esas ve kurallar, denetleme bakımından özel durumlar ile yaptırımlar"* gibi özellikleri üzerinde etraflıca durulacak; ortaya çıkan sorunlar kapsamında öneriler geliştirilmeye çalışılacaktır.

6. 6112 SAYILI KANUNLA BİRLİKTE TÜRKİYE'DE RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARININ DENETLENMESİNDE YENİ UYGULAMALAR

6.1. Mevcut Durum

Pozitif hukuk bakımından, Ülkemizde radyo ve televizyon yayıncılığını düzenleyen iki adet kanun bulunmaktadır. Bunlardan birisi kamu hizmeti yayın kuruluşu olan ve 1983 yılında çıkarılan 2954 sayılı *"Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu"* olup, sadece TRT Kurumu'nu düzenlemektedir. Diğer Kanun ise, 6112 sayılı *"Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun"* olup, 15/02/2011 tarihinde TBMM'de kabul edilmiş; 03.03.2011 tarih ve 27368 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylece, bu Kanunla, çoğulcu sisteme uygun olarak ve 3984 sayılı Kanuna nazaran daha kapsamlı olarak, Türkiye'de yepyeni bir görsel-işitsel yayıncılık dönemi başlamış ve bu alandaki mevzuat, AB düzenlemeleri ile büyük ölçüde uyumlu hâle getirilmiştir.

Aşağıda 6112 sayılı Kanunun çıkarılış nedenleri, AB'ye uyum durumu, düzenleyici, izin verici ve denetleyici bir bağımsız idarî otorite olan RTÜK (yapı ve denetim açısından), denetim zamanı, denetlemede dikkate alınacak ilke, esas ve kurallar, ihlâl hâlinde uygulanacak müeyyideler ile yargı denetimi hususları üzerinde etraflıca ve eleştirel bağlamda durulacaktır.

6.2. 6112 Sayılı Kanunun Çıkarılış Nedeni

6112 sayılı Kanunun çıkarılışının en önemli nedeninin, 1994 yılından 2011 yılına kadar yürürlükte kalan ve yaklaşık 20 kez değişikliğe uğrayan mülga 3984 sayılı Kanunun bilim ve teknolojideki hızlı gelişmelere ayak uyduramaması olduğu söylenebilir. Yayın teknolojisindeki hızlı değişimin yanı sıra Anayasa Mahkemesi tarafından verilen iptal kararları da yeniden düzenleme (re-regulation) sürecini hızlandırmıştır.

Yine izleyici talepleri ile birlikte AB'ye uyum sürecinde, AB normlarına uyum sağlanması bakımından yapılması gereken elzem değişiklikler (ifade ve haber alma

hürriyetinin, düşünce çeşitliliğinin, rekabet ortamının ve çoğulculuğun güvence altına alınması, yoğunlaşmanın önlenmesi, yayıncılıkla ilgili yeni kavramların ortaya çıkması gibi) de yeni bir radyo ve televizyon mevzuatını zorunlu kılmıştır.

Zira, Türkiye ile AB arasındaki tam üyelik müzakereleri kapsamında açılan dosyalardan biri olan 10 No'lu *"Bilgi Toplumu ve Medya"* fasılı çerçevesinde TBMM'de onaylanan AB Müktesebatı Ulusal Programı'nda da söz konusu mevzuatın 2009 yılı sonuna kadar yenilenerek çıkarılması karara bağlanmıştır.

Bununla birlikte Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (International Telecommunications Union / ITU) Genel Kurulu'nun aldığı karar doğrultusunda 2015 yılına kadar Avrupa'daki tüm ülkelerin sayısal karasal yayıncılığa geçişi tamamlaması gerekmektedir. Bu nedenle de, sayısal karasal yayına geçişi net bir takvime bağlayan, ilgili yol haritasının belirlendiği bir Kanuna ihtiyaç duyulmuştur.

AB Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'ne uyum amaçlı çıkarılan 6112 sayılı Kanunun Yönerge ve ASTS'nin tadil edilmiş Paris metniyle büyük benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Nitekim, Kanunun sistematiğine bakıldığında radyo ve televizyon yayıncılığının; isteğe bağlı yayıncılığı ve farklı iletim mecralarını (IPTV, MobilTV, Web TV gibi) da kapsaması amacıyla *"medya hizmet sağlayıcıları"* şeklinde kapsayıcı bir terminolojiyle tanımlandığı, hem teknik açıdan hem de uygulamada birliği sağlamak üzere AB müktesebatında (acquis communautaire) yer alan tanımların esas alındığı da görülmektedir.

Yapılan düzenlemeyle, *"Avrupa eserleri, bağımsız yapımcı, editoryal sorumluluk, editoryal bağımsızlık, gizli ticarî iletişim, isteğe bağlı yayın hizmeti, koruyucu sembol, sayısal yayın, ürün yerleştirme, verici tesis ve işletim şirketi ve mültipleks kapasitesi"* gibi yeni tanımlar getirilmiştir. Yine Kanunda anlam bütünlüğü sağlamak amacıyla sadeleştirilen tanımlarla birlikte RTÜK'ün *"düzenleme"* görevine ağırlık veren, sektörle işbirliğini arttırıcı hükümleri içeren usul ve esasların belirlendiği de söylenebilir.

6.3. Denetleyici Organ: RTÜK

Mülga 3984 sayılı Kanunla birlikte radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek amacıyla, özerk ve tarafsız bir kamu tüzel kişiliği niteliğinde *"Radyo ve Televizyon Üst Kurulu"* kurulmuştur. Kurul'un göreve başlamasıyla beraber 2954 sayılı Kanun tarafından kurulmuş olan RTYK'nın görevi sona ermiş; RTYK'nın TRT Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu üyelerinin atanmasına ilişkin yetkileri RTÜK'e, diğer yetkileri ise, TRT Yönetim Kurulu'na geçmiştir.

3984 sayılı Kanunun yerine yürürlüğe giren 6112 sayılı Kanunun 34. maddesinin birinci fıkrasında, RTÜK'ün *"Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetleri sektörünü düzenlemek ve denetlemek amacıyla"* kurulduğu ifadesi yer almaktadır. Bu hükümle RTÜK'e, kamusal yaşamın en hassas alanlarından biri olan görsel ve işitsel iletişim hürriyeti alanında genel olmakla birlikte geniş bir düzenleme yetkisi verildiği görülmektedir.

6.3.1. Genel bilgiler

21/09/2011 tarih ve 28061 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan *"Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Teşkilatı ile Hizmet Birimlerinin Görev, Yetki ve Sorumluluklarına Dair Yönetmelik"* ile Kurum birimleri ve yapacakları görevler belirlenmiştir. Bu Yönetmelik kapsamında oluşturulan Kurul'un teşkilat yapısı Şekil 6.1'de gösterilmiştir.

İstanbul, İzmir ve Diyarbakır temsilcilikleri de bulunan RTÜK'ün, gerekli gördüğü takdirde, sayısı beşi geçmemek üzere yayıncılık faaliyetlerinin yoğun olduğu bölge merkezlerinde temsilcilik açabilme yetkisi de bulunmaktadır. Üst Kurul'a verilen görevlerin gerektirdiği aslî ve sürekli görev ve hizmetler, Üst Kurul uzmanları ile Üst Kurul uzman yardımcılarından oluşan meslek personeli ve idarî personel eliyle yürütülmektedir.

Şekil 6.1. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun organizasyon şeması
(Kaynak: RTÜK Web Sitesi, www.rtuk.gov.tr)

RTÜK'ün kuruluşu, görev ve yetkileri ile üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri ilk defa 3984 sayılı RTÜK Kanununda düzenlenmiştir[604]. 3984 sayılı Kanunun 03/03/2011 tarih ve 27863 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 15/02/2011 tarih ve 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunla ilga edilmesi neticesinde, söz konusu hususlara, yeni Kanunda yer verilmiştir. RTÜK üyelerinin nitelikleri, seçim usulü ve görev süreleri ise, 6112 sayılı Kanunun 35. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, RTÜK, en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş, meslekleriyle ilgili konularda kamu kurum ve kuruluşları veya özel kuruluşlarda en az on yıl süreyle görev yapmış, meslekî açıdan yeterli bilgiye, deneyime ve

[604] Kanun, 24/04/1994 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 15/05/2002 tarih ve 4756 sayılı Kanunla 3984 sayılı Kanunun 3, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 24, 26, 28, 29, 30, 31, 32 ve 33. maddelerinde ek ve değişiklikler yapılmış, beş adet ek madde, dört adet geçici madde ilave edilmiştir. Ayrıca 03/08/2002 tarih ve 4771 sayılı Kanunla 3984 sayılı Kanunun 4. maddesinde ek ve değişiklikler yapılmıştır. Yine 4756, 4771, 4928, 4962, 5101, 5217 ve 5218 sayılı Kanunlarla değişiklikler yapılmış ayrıca 15/05/2002 tarih ve 4756 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerle ilgili olarak Cumhurbaşkanlığı tarafından Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru ile 3984 sayılı Kanunun 6, 28, 29 ve geçici 13. maddelerinde yapılan düzenlemelerle ilgili iptal kararı yayınlanmıştır.

Devlet memuru olma niteliğine sahip, otuz yaşını doldurmuş kişiler arasından Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilen dokuz üyeden oluşmaktadır[605].

Üyelerin seçimi için, siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı aday gösterilir ve Üst Kurul üyeleri bu adaylar arasından her siyasî parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Ancak, siyasî parti gruplarında, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak seçimlerde kime oy kullanılacağına dair görüşme yapılamaz ve karar alınamaz. Seçim sonucu Resmî Gazete'de yayımlanır.

Üst Kurul üyelerinin görev süresi altı yıldır. Üyelerin üçte biri iki yılda bir yenilenir. Üyelerin görev sürelerinin bitiminden iki ay önce; üyeliklerde herhangi bir sebeple boşalma olması hâlinde, boşalma tarihinden veya boşalma tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise, tatilin bitiminden itibaren bir ay içinde aynı usulle seçim yapılır. Bu seçimlerde, boşalan üyeliklerin siyasî parti gruplarına dağılımı, ilk seçimde siyasî parti grupları kontenjanından seçilen üye sayısı ve siyasî parti gruplarının hâlihazırdaki oranı dikkate alınmak suretiyle yapılır. Üyeliklerdeki boşalma sebebiyle yapılan seçimlerde seçilen üyeler, yerlerine seçildikleri üyelerin görev süresini tamamlar.

Üst Kurul üyeleri, 6112 sayılı Kanunun 36. maddesinin birinci fıkrası kapsamında, seçim sonuçlarının Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihten itibaren onbeş gün içinde toplanarak kendi aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçer. Başkan ve başkan vekilinin görev süreleri iki yıldır. Başkanvekilliğine seçilen Üst Kurul üyelerinin başkan vekilliği görev süresi ise, başkanın görevde bulunduğu süreyle sınırlıdır.

6112 sayılı Kanunda Üst Kurul, *"idarî ve malî özerkliğe sahip, tarafsız bir kamu tüzel kişiliği"* olarak nitelendirilmektedir (m.34/1). *"Bağımsız"* bir kurum olduğu ise, doğrudan ifade edilmemektedir. Kanunda RTÜK için *"kendisine verilen görev ve yetkileri kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak yerine getirir ve kullanır"* hükmü yer alsa da, kanımızca bu, RTÜK'ü kurumsal düzeyde bağımsız olarak tanımlamakla aynı şey değildir.

---

[605] Üst Kurul'un çalışma usul ve esasları, 16/12/2011 tarih ve 28144 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren *"Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik"*te ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir.

Üst Kurul'un yukarıda belirtilen yapısı, kurulduğu tarihten bu yana *"özerklik"* noktasında eleştiri konusu olmaktadır[606]. Üyelerin kendilerini aday gösteren siyasî partilerden bağımsız hareket etmeleri güvence altına alınmış gibi görünse de genellikle tam tersi hareket ettikleri görülmektedir. Kurul çalışmalarına zaman zaman siyasetin damga vurduğunu[607] ve Kurul üyelerinin *"tarafsızlık"* ilkesinden ayrıldıklarını vurgulayan Aziz'e göre, üyelerin aday gösterilmesi aşamasında objektiflikten uzaklaşılmakta; aday üyelerin pek çoğu liyâkate, mesleğin getirdiği bilgi ve donanıma göre değil, siyasî partilere yakınlıklarına göre seçilmektedirler[608]. Hâlbuki, görsel-işitsel yayıncılığın, gerek teknik, gerekse içerik bakımından özelliklerini bilen, iletişim alanlarında uzmanlaşmış kişilere de Kurul üyeleri arasında yer verilmesi gerekmektedir.

Öte yandan, Üst Kurul üyelerinin, kendilerini aday gösteren siyasî parti temsilcileri tarafından, partilerine yakın konumda yer alan medya hizmet sağlayıcıları kollamadıkları, bir diğer deyişle, yanlı karar almadıkları için eleştirildikleri de görülmektedir. 25. ve 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinin ardından, RTÜK'ün raporu ve YSK'nın kararı doğrultusunda, A Haber kanalına verilen yayın durdurma cezalarını eleştiren Adalet ve Kalkınma Partisi İstanbul Milletvekili Mehmet Metiner, üyesi bulunduğu siyasî parti kontenjanından seçilen RTÜK üyelerini şöyle eleştirir:[609]

> *"YSK'nın elinde bir takım kanunlar, mevzuatlar olabilir. YSK yöneticileri mevzuatı yüzyılımızın ulaştığı demokrasi ve hukuk anlayışına göre yorumlayabilirler ancak bu yorumdan yoksunlar. RTÜK için bir şey demiyorum. RTÜK'te bizim de hata payımız var. Oraya kendimizden olan birilerini yerleştirdiğimiz zaman zannediyoruz ki, onlar orada yiğitçe direnirler. Yok direnmiyorlar işte…".*

---

606 Cankaya, Ö., Batur Yamaner, M. (2012). *Kitle İletişim Özgürlüğü.* (2. Basım). İstanbul: Beta Yayınları, s.243; Üst Kurul'a getirilen en sert eleştirilerden biri ise, RTÜK eski Başkanlarından Sedat Nuri Kayış tarafından yapılmıştır. Kayış, dışarıdan kelli-felli, okumuş-yazmış, aklı başında insanların bir araya geldiği nezih bir çalışma grubu izlenimi verse de Üst Kurul'u gerçekte kavganın, hakaretin, küfürün hiç eksik olmadığı bir platfom olarak nitelendirmiştir. (Kayış, S.N. (2006). *Ben RTÜK Başkanıyken…* (Birinci Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi, s.14.)

607 RTÜK eski Başkanı Kayış, her gün en az 10 milletvekiliyle konuştuğunu ve milletvekillerinin genellikle seçmenlerine iş bulabilmek amacıyla kendisini aradıklarına dikkat çekerek, şu tarz cümlelere maruz kaldığını ifade etmektedir: *"Başkanların Başkanı... Nasılsın... Gözlerinden öpüyorum…"*; *"Vallahi RTÜK'ün başına öyle yakışıyorsun ki, yani bu kadar olur…"*; *"Az önce kulaklarını çınlattık da, sevgili kardeşimi bir arayıp halini hatırını sorayım dedim…".* (Kayış, *a.g.e.,* s.55.)

608 Aziz, A. (2014). 6112 Sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun Üzerine. *İletişim, Anlam, Arayış: Erol Mutlu'ya Armağan.* (Haz. D. B. Kejanlıoğlu, E. Ç. Rahte, O. Taş, T. Taş, M. Yergebekov). Ankara: Ütopya Yayınevi, s.153; Çetin, *a.g.e.,* s.106.

609 İnternet: *RTÜK'tekiler yiğitçe direnmiyor!*. Web: http://www.sabah.com.tr/medya/2015/07/06/a-habere-rekor-ceza adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.

Bu durum, Üst Kurul üzerindeki ve ayrıca Anayasal bir kuruluş olan YSK üzerindeki siyasî baskıyı[610] açıkça ortaya koymaktadır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan da 19/11/2015 tarihinde ATV ile A Haber kanallarının ortak yayınında, söz konusu cezaları eleştirerek, medya gruplarının dilediği tarafı tutup, dilediğince tek yanlı yayın yapabileceğini ve buna kimsenin karışamayacağını savunmuştur. *"Özel sektörün yazılı ve görsel yayın gruplarına müdahale edilemez, düpedüz sansürdür, fikir ve düşünce özgürlüğü noktasında talihsiz adımlardır"* diyerek, YSK'yı kararlarını gözden geçirmeye, iktidarı da bu kararlara mesnet teşkil eden düzenlemeyi bir an önce değiştirmeye çağırmıştır[611]. Cumhurbaşkanı'nın bu açıklamasını, basın hürriyeti bağlamında, medya hizmet sağlayıcıların diledikleri şeyi yayınlamada hür olamalarını öngören liberal teoriyi destekleyici bir ifade olarak değerlendirmek de mümkündür.

Üst Kurul'un, üyelerinin atanma sistemiyle *"organik bağımsızlığa"*, kararları üzerinde vesayet yetkisi bulunmamasıyla da *"işlevsel bağımsızlığa"* sahip olduğunu ifade eden Tutal da, Kurul'un güçlü düzenleme, denetleme, izin ve yaptırım yetkileriyle donatıldığını belirtmektedir[612]. Oysa mülga 3984 sayılı Kanunla benzer biçimde 6112 sayılı Kanunda da yer verilen -RTÜK üyeliğini Parlamento aritmetiğine bağlamayı sürdüren- hükümlerin (m.35), kurumsal düzeyde bağımsızlığa engel teşkil ettiği söylenebilir.

Nitekim, pozitif hukuk bakımından Ülkemizde sinema sektörünü düzenleyen 5224 sayılı *"Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun"*un 4. maddesine göre, sinema filmlerini değerlendirerek, sınıflandırmasını yapan *"Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulu"* 9 üyeden oluşmaktadır. Kurulda, Kültür ve Turizm, İçişleri ve Millî Eğitim Bakanlıklarından birer üye, ilgili alan meslek birliklerince önerilecek uzman kişiler arasından Bakanlıkça seçilecek üç üye ile Bakanlık tarafından belirlenecek, alanında doktora derecesi bulunan bir sosyolog, bir psikolog ve bir çocuk gelişimi uzmanı yer almaktadır.

---

[610] RTÜK eski başkanlarından Davut Dursun'un *"Bir siyasî baskı ile karşılaştığımı söylemem mümkün değil!"* sözü üzerine Gazeteci Selcan Taşçı'nın yazdığı *"İlahi Davut Bey!.."* başlıklı eleştiri yazısı için bkz. Ek-7/34: Taşçı, S. (15 Temmuz 2015). İlahi Davut Bey!.. *Yeniçağ Gazetesi.*

[611] bkz. Ek-7/35: Beki, A. (21 Kasım 2015). Erdoğan'ın "özgür basın"a iltifatı. *Hürriyet Gazetesi*.

[612] Tutal, E. (2014). Bağımsız İdari Otoriteler: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ve 6112 Sayılı Kanun. *Adalet Dergisi*. S:48, s.37.

Kanımızca, RTÜK üyelerinin belirlenmesi hususunda da *"Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulu"*na benzer şekilde, daha demokratik usul ve yöntemlerin tercih edilerek, hayata geçirilmesi sağlanmalıdır. Bilhassa iletişim fakülteleri ile birlikte görsel-işitsel iletişim alanındaki meslek örgütlerinin (Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği-RATEM, Televizyon Yayıncıları Derneği-TVYD, Türkiye Haber Kameramanları Derneği gibi) aday gösterme süreçlerinde yer almaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra, Üst Kurul üyeliği için aranan niteliklerden biri olan *"meslekî açıdan yeterli bilgi ve deneyim"* de her zaman radyo ve televizyon yayıncılığı ile ilgili olmayabilir.

Üst Kurul ile ilgili düzenlemelerde önemli bir husus da, Kurul üyelerinin görevleriyle bağlantılı olarak işledikleri iddia edilen suçlara ilişkin soruşturma açılmasının Başbakanın veya ilgili bakanın iznine tâbi olmasıyla ilgili düzenlemedir (m.39/6). Söz konusu düzenleme ile Üst Kurul üyelerine bir nevi dokunulmazlık sağlanarak, koruma zırhı altına alınmaları, uygulamada kuşkular doğmasına yol açmaktadır. Buna rağmen, Üst Kurul, iktidara yakın kesimlerce de sürekli eleştirilerin odağında kalmakta, hatta kamuoyuna RTÜK'ün lağvedileceğine dair görüşler aktarılmaktadır[613].

6.3.2. Görev ve yetkiler

6112 sayılı Kanunun 34. maddesinin birinci fıkrasında, radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetleri sektörünü düzenlemek ve denetlemek amacıyla, idarî ve malî özerkliğe sahip, tarafsız bir kamu tüzel kişiliği niteliğinde RTÜK'ün kurulduğu ifade edildikten sonra, Kurul'un görev ve yetkileri, aynı Kanunun 37. maddesinde ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Kurul'un görev ve yetkilerini düzenleyen bu maddenin 3984 sayılı Kanundan farklı olarak yeniden düzenlenmesinde, AB müktesebatı dikkate alınmıştır.

[613] Gazeteci Cem Küçük tarafından, 23/11/2015 ve 09/12/2015 tarihlerinde Star Gazetesi'nde kaleme alınan yazılarda, özetle, RTÜK'ün lağvedilmesi noktasında Cumhurbaşkanının çok kararlı ve haklı olduğu, yakında lağvedilecek olan ve hukuken yok hükmünde olan Üst Kurul'un önemsenmemesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) tarafından tahsis edilecek basın mahkemelerinin RTÜK'ün yetkilerini devralmasıyla, HSYK'nın tayin edeceği söz konusu hâkimler heyetlerinin televizyon ve radyo hukukuna dair her meseleyi çözeceği ifade edilmektedir (İnternet: *RTÜK gerekirse lağvedilecek.* Web: http://haber.star.com.tr/yazar/rtuk-gerekirse-lagvedilecek/yazi-1071444 adresinden 15 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır; İnternet: *Türk medya düzeni daha da değişecek ve dönüşecek.* Web: http://haber.star.com.tr/yazar/turk-medya-duzeni-daha-da-degisecek-ve-donusecek/yazi-1075004 adresinden 15 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır).

3984 sayılı Kanunda RTÜK'e verilen görev ve yetkiler, 6112 sayılı Kanun ile kıyaslandığında ise, kanun koyucunun RTÜK'e yüklediği görev ve buna bağlı yetkilerde ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Görev ve yetkiler belirlenirken Üst Kurulun radyo ve televizyon yayınlarını düzenleyen otorite olması özelliğine uygun görev ve yetkilerle donatılmasına önem verilmiştir. 3984 sayılı Kanunda RTÜK'ün görev ve yetkilerinin belirlendiği 8. madde 15 bentten oluşurken, 6112 sayılı Kanunda RTÜK'ün görev ve yetkilerini belirleyen 37. madde, 28 bentten oluşmaktadır.

Söz konusu görev ve yetkiler, şu şekilde sıralanmaktadır:

"a) Yayın hizmetleri alanında ifade ve haber alma özgürlüğünün, düşünce çeşitliliğinin, Rekabet Kurumunun görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla rekabet ortamının ve çoğulculuğun güvence altına alınması, yoğunlaşmanın önlenmesi ve kamu menfaatinin korunması amacıyla gerekli tedbirleri almak,

b) Millî frekans planında karasal radyo ve televizyon yayınları için 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu hükümlerine göre Üst Kurula tahsis edilen frekans bantları çerçevesinde televizyon kanal ve radyo frekans planlamalarını yapmak veya yaptırmak ve uygulamak,

c) Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların yayın lisansı talebinde bulunabilmeleri için gerekli idarî, malî ve teknik şartları belirlemek ve bu kuruluşlardan şartları sağlayanlara yayın lisansı vermek, denetlemek ve gerektiğinde iptal etmek,

ç) Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla, platform, multipleks, altyapı işletmecileri ile verici tesis ve işletim şirketinin radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin iletimi faaliyetlerine ilişkin uymaları gereken idarî, malî ve teknik şartları belirlemek, bunlara yayın iletim yetkisi vermek ve gerektiğinde iptal etmek,

d) Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmeti sağlayıcı kuruluşlardan alınacak yayın lisans ücretleri, karasal ortamdan sunulacak yayın hizmetleri için yıllık televizyon kanal, multipleks kapasitesi ve radyo frekansı kullanım ücretleri ile platform, multipleks, altyapı işletmecileri ve verici tesis ve işletim şirketinden alınacak yayın iletim yetkilendirme ücretini belirlemek,

e) Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yerleşik medya hizmet sağlayıcılarının yayın hizmetlerini, bu Kanun hükümlerine ve Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası andlaşmalara uygunluğu açısından izlemek ve denetlemek,

f) Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yerleşik olmayan, ancak Türkiye Cumhuriyeti yargı yetkisi altında bulunan medya hizmet sağlayıcılarının yayın hizmetlerinin bu Kanun hükümlerine ve Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası andlaşmalara uygunluğunu gözetmek, gerekli hâllerde diğer devletlerin yetkili kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği yapmak,

g) Yayın hizmetlerinin izlenmesi ve denetlenmesi için gerekli izleme ve kayıt sistemlerini, gerekli hâllerde yayıncı kuruluş stüdyolarına da cihaz yerleştirerek kurmak,

ğ) Medya hizmet sağlayıcılarının yayın hizmetlerinde yer verecekleri koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esasları belirlemek,

h) Medya hizmet sağlayıcılarının sunduğu yayın hizmetlerinde ve platform, multipleks, altyapı işletmecileri ile verici tesis ve işletim şirketinin sunduğu hizmetlerde bu Kanuna ve ilgili diğer mevzuata aykırılık tespit edilmesi veya yayın lisansı şartlarına uyulmaması hâlinde gerekli müeyyideleri uygulamak,

ı) Yayın hizmetlerine ilişkin kamuoyu araştırmaları yapmak veya yaptırmak ve bu araştırmaların sonuçlarını ilgili taraflar ve kamuoyuyla paylaşmak,

i) Yayın hizmetlerinin izlenme ve dinlenme oranı ölçümlerinin yapılmasına ve denetlenmesine ilişkin usul ve esaslar ile bu usul ve esaslara uymayan şirket ve kuruluşlara uygulanacak müeyyideleri belirlemek,

j) 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla ve bireysel amaçlı iletişim yöntemleri hariç, teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni yayın iletim yöntemleri de dâhil olmak üzere yayın hizmetleri ile ilgili düzenlemeler yapmak ve deneme yayını izni vermek,

k) Yayın hizmetleri ile ilgili gelişmeleri takip etmek, sektöre ilişkin genel stratejileri, ortak denetim, özdenetim ve ortak düzenleme mekanizmalarını belirlemek; yayın hizmetlerinin ülkemizde gelişmesini sağlayacak çalışma ve teşviklerde bulunmak; medya hizmet sağlayıcılarının çalışanlarına yönelik eğitim ve sertifika programları düzenlemek ve sertifika vermek,

l) Yayın hizmetleri alanında hazırlanan mevzuat taslakları hakkında görüş bildirmek,

m) Görev alanına giren konularla ilgili ikincil düzenlemeleri yapmak,

n) Dışişleri Bakanlığının ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla, yayın hizmetleri ile ilgili uluslararası hukuk tüzel kişiliğine sahip kuruluşlar nezdinde ülkemizi temsil etmek; medya hizmet sağlayıcılarının üye olmadığı uluslararası hukuk tüzel kişiliğine sahip olmayan uluslararası kuruluşlarda

temsil görevini yerine getirmek ve bu bent gereğince düzenlenen ve uluslararası andlaşma niteliği bulunmayan belgeleri ilgili bakanlık ve kurumların görüşlerini de alarak usulüne göre imzalamak,

o) Üst Kurulun stratejik planını hazırlamak, performans ölçütlerini, amaç ve hedeflerini, hizmet kalite standartlarını belirlemek, insan kaynakları ve çalışma politikalarını oluşturmak,

ö) Engellilerin ve yaşlıların yayın hizmetlerine ve yeni teknolojilere erişimini kolaylaştırmak amacıyla gerekli tedbirlerin alınmasını teşvik etmek,[614]

p) Taşınmaz alımı, satımı, kiralanması ve tahsisi konularını karara bağlamak,

r) Medya okuryazarlığının toplumun tüm kesimlerini içerecek şekilde yaygınlaştırılması amacıyla, başta Millî Eğitim Bakanlığı olmak üzere diğer kamu kurumları ile işbirliği yapmak,

s) Medya hizmet sağlayıcılardan görevleri kapsamında her türlü bilgi, belge ve kayıtları almak, medya hizmet sağlayıcıları yerinde denetlemek ve lisans şartlarına uymayan cihazları mühürleyerek kapatmak,

ş) Gerekli hâllerde geçici veya belli bir ihtisas gerektiren nitelikteki işler için hizmet satın almak,

t) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü ve Yönetim Kurulu üyeliği için adayları belirlemek,

u) Kurul üyeleri ile Kurum personelinin uyacakları meslekî ve etik ilkeleri belirlemek,

ü) Üst Kurulun ana stratejisi ile amaç ve hedeflerine uygun olarak hazırlanan bütçesini görüşmek ve karara bağlamak,

v) Seferberlik ve savaş ilânı hallerinde görev ve yükümlülükleri yerine getirmek için ihtiyaç duyulan hususları, Milli Savunma Bakanlığı ile koordineli olarak çıkarılacak bir yönetmelikle belirleyerek yayıncı kuruluşlara bildirmek ve bunları denetlemek,

y) Mevzuatla verilen diğer görevleri yapmak."

RTÜK, yukarıda belirtilen görev ve yetkileri ile Türkiye'de radyo ve televizyon yayıncılığı alanında son derece önemli ve güçlü bir durumdadır. Özellikle izin ve lisans verme ve yayınları denetleyerek 6112 sayılı Kanunun 32. maddesinde bulunan idarî

[614] 25/04/2013 tarih ve 6462 sayılı *"Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"*un 1. maddesi ile (ö) bendinde yer alan *"Özürlülerin"* ibaresi *"Engellilerin"* şeklinde değiştirilmiştir.

yaptırımları uygulama yetkisinin Üst Kurul'a ait olması, Kurul'un bu alandaki gücünü göstermektedir. Kurul'un bu gücünden dolayı, kanun koyucu tarafından, Üst Kurul üyeleri ile ilgili bazı sınırlamalar getirilmiştir[615]. Söz konusu sınırlamalar, Kanunun 38. maddesinde[616] yer almaktadır.

6.4. Denetim Zamanı

Yazılı basından farklı olarak Devletler bir yandan radyo ve televizyon yayıncılığına devam etmekte, diğer yandan ise, görsel-işitsel yayıncılık alanının denetimini ve yönlendirilmesini kendi tekelinde tutmaktadır. Özel radyo ve televizyon yayınlarına ruhsat (izin) verilmesi, yayın hizmeti ilkelerinin saptanması, bu ilkelere uyulup uyulmadığının denetlenmesi gibi önemli yetkiler, bizzat Devlet tarafından atanan üyelerden oluşan Konseylere verilmektedir.

Radyo ve televizyon yayıncılığında Devlet tekelciliğinin, *"denetim ve yönlendirme tekelciliği"*ne dönüştüğünü ifade eden İçel'e göre, *"Devletlerin basın özgürlüğü gibi bir radyo-televizyon özgürlüğü tanımaya yanaşmadıkları ortaya çıkmaktadır. Bu görüntüden çıkarılacak sonuç, radyo-televizyon yayınları alanında çoğulculuğun 'Devletin izni, denetimi ve yönlendirmesi ile çoğulculuk' şeklinde yerleşme yolunda olmasıdır."* [617]

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yargı yetkisi altında faaliyette bulunan radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetleri, 6112 sayılı Kanun hükümleri ile Ülkemizin taraf olduğu milletlerarası antlaşmalara uygunluğu açısından RTÜK tarafından izlenmekte ve denetlenmektedir[618]. Yayın denetimi, *"Sayısal Kayıt, Arşiv ve Analiz Sistemi"*

---

[615] İçel, *a.g.e.*, s.426.

[616] **m. 38:** *"(1) Üst Kurul üyeleri ile üçüncü derece dâhil üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yayın hizmetleri alanında Üst Kurulun görev ve yetki alanına giren konularda herhangi bir taahhüt işine giremez, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlarda veya bu kuruluşların doğrudan veya dolaylı ortaklık bağı bulunan şirketlerde ortak veya yönetici olamazlar. (2) Üst Kurul üyeleri, aslî görevlerini aksatmayan bilimsel amaçlı eser hazırlama, ders ve konferans verme, jüri ve komisyon üyeliği yapma hariç, resmî veya özel nitelikte hiçbir görev alamaz, özel veya kamu medya hizmet sağlayıcılarının görev ve yetki alanına giren konularda doğrudan veya dolaylı olarak taraf olamaz ve bu konularda hiçbir maddî menfaat sağlayamaz ve siyasî partiye üye olamaz. (...)"*

[617] İçel, *a.g.e.*, s.362.

[618] RTÜK tarafından sürdürülen izleme ve denetleme görevinin, esasen *"gözetleme ve sansür"* olduğunu ifade eden Uslu, söz konusu eylemi, açık toplum ilkeleri bakımından da ağır kusurlu olarak nitelendirmektedir. Uslu'ya göre, *"(...) RTÜK, adeta radyo-televizyon dünyasının Büyük Birader'i konumunda. Hani şu George Orwell'in 1984 kitabındaki tele-ekranlar yoluyla her şeyi gören ve denetleyen Büyük Birader'i. (...)"* bkz. Ek-7/36: Uslu, C. (25 Aralık 2015). Kurumsal gözetleme ve sansür mekanizması. *Yeni Yüzyıl Gazetesi.*

(SKAAS)[619] kapsamında kayda alınan yayınları düzenli olarak izleyen uzmanlar tarafından yapılmaktadır. Uzmanlar tarafından izlenen yayınlarda tespit edilen ihlâller, Üst Kurula rapor edilmekte; söz konusu raporlar Üst Kurul'da değerlendirilerek karara bağlanmaktadır.

Bunun yanı sıra *"444 1 178 - RTÜK İletişim Merkezi"* ve *"rtuk.gov.tr"* adresine gelen programlara ilişkin izleyici bildirimleri de ihlâl tespit edilmesi hâlinde karara bağlanmak üzere rapor edilerek, Üst Kurula sunulmaktadır. Yayın ilkelerini ihlâl eden kuruluşlara, 6112 sayılı Kanunun 8. maddesi gereğince ihlâlin niteliği doğrultusunda yaptırım uygulanır. Söz konusu yaptırımlara *"Yaptırımlar"* başlığı altında değinilmektedir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara 6112 sayılı Kanun kapsamında uygulanan denetimin ilk ayağı daha kuruluş aşamasındayken gerçekleşmektedir. Kanunun 19. maddesi, özel medya hizmet sağlayıcı kuruluşların şirket yapıları (anonim şirket) ve hisse oranları ile ilgili olarak uymaları gereken koşulları öngörmektedir. Daha kuruluş aşamasındayken denetime tâbi olan koşullar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Medya hizmet sağlayıcı kuruluşun *"anonim şirket"* statüsünde olması ve sadece radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmeti sunmak amacıyla kurulmuş olması gerekmektedir.
- Bir anonim şirket ancak bir radyo, bir televizyon ve bir isteğe bağlı yayın hizmeti sunabilir.
- Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların hisseleri nama yazılı[620] olmak zorundadır.
- Bir gerçek veya tüzel kişi doğrudan veya dolaylı olarak en fazla dört karasal yayın lisansına sahip medya hizmet sağlayıcı kuruluşa ortak olabilir.

---

[619] RTÜK İzleme Uzmanları, 2008 yılından itibaren SKAAS ile Radyo ve TV yayınlarını, en son teknolojik imkânlarla donatılmış sistem üzerinden kendilerine verilen ve üzerinde PARDUS işletim sistemi kurulu bulunan bilgisayarlar ile izleyip değerlendirmekte ve yayınlar üzerinde yayın analizleri de yaparak çok kısa sürede ve etkin bir şekilde raporlarını hazırlayıp Üst Kurula sunabilmektedirler. Ulusal yayınlar son bir yıl, diğer yayınlar ise son 6 ay arşivde saklanmaktadır. İzleme Uzmanları tarafından SKAAS arşivinden istenen yayının, istenen tarihteki kayıtları izlenebilmekte ve anahtar kareler ile yayın içeriği hızlı bir şekilde görüntülenebilmektedir. Yayınların izlenmesi ve değerlendirilmesinde sistemle entegre çalışan 7 adet analiz modülü bulunmaktadır. Bunlar; Video Çekim Analizi (VÇA), Video Text Okuma (VTO), Video Klip Yakalama (VKY), Video Program Analizi (VPA), Radyo Reklam Analizi (RRA), Anahtar Kelime Yakalama (AKY) ve Kavram Tanıma modülleridir (İnternet: *Sayısal Kayıt Arşiv Analiz Sistemi (SKAAS).* Web: http://www.rtuk.org.tr adresinden 15 Mayıs 2016 tarihinde alınmıştır).

[620] Nama yazılı hisse, *"anonim ortaklık payını temsil etmek üzere çıkarılan ve belli bir kişinin adına düzenlenmiş olan evraktır; 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 487. maddesinin 2. fıkrasına göre de, sahibinin adını da içeren kıymetli evrak"*tır.

- Gerçek kişiler için eşler ile üçüncü derece dâhil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımlara ait hisseler de aynı kişiye aitmiş gibi değerlendirilir.
- Bir medya hizmet sağlayıcı kuruluşta doğrudan toplam yabancı sermaye payı, ödenmiş sermayenin yüzde ellisini geçemez.
- Yerli ve yabancı hissedarlar hiçbir şekilde imtiyazlı hisse senedine sahip olamazlar.

Kanunda; siyasî partiler, sendikalar, meslek kuruluşları, kooperatifler, birlikler, dernekler, vakıflar, mahallî idareler ve bunlar tarafından kurulan veya bunların doğrudan veya dolaylı ortak oldukları şirketler ile sermaye piyasası kurumları ve bunlara doğrudan veya dolaylı ortak olan gerçek ve tüzel kişilere yayın lisansı verilemeyeceği; bu kuruluşların, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara doğrudan veya dolaylı ortak olamayacakları öngörülmektedir (m.19/1-b). Söz konusu düzenlemenin demokratik sistemle bağdaşmadığı söylenebilir. Zira, yayın lisansı alması yasaklanan kuruluşların radyo ve televizyon yoluyla kullanabilecekleri ifade hürriyetleri, demokrasiyle bağdaşmayacak ölçüde kısıtlanmaktadır.

Görsel-işitsel medya hizmetlerinde yani radyo ve televizyon yayıncılığında esas olarak, *"yayın öncesi denetim"*, başka bir ifade ile *"sansür"*[621] yoktur. Yayın sonrası denetim mevcuttur. Bu durum, 6112 sayılı Kanunun 6. maddesinin 1. fıkrasında da *"Yayın hizmetlerinin içeriğine ve yayınlanmasına önceden müdahale edilemez ve yayınların içeriği önceden denetlenemez."* şeklinde hükme bağlanmıştır. Herhangi bir makam ya da mercinin yayın hizmetinin seçimi ve sunumunda medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara baskı yapması kanunen mümkün değildir. Yayın hizmetlerini bağımsız şekilde sürdüren medya hizmet sağlayıcıların, program düzenleme serbestliğine sahip oldukları görülmektedir.

Hatta 6112 sayılı Kanunun 7. maddesinin 1. fıkrasında, savaşlar, terör amaçlı saldırılar, doğal afetler ve benzeri olağanüstü durumların ortaya çıkardığı kriz zamanlarında dahi ifade ve haber alma hürriyetinin esas olduğu, yayın hizmetlerinin

[621] Sansür, yukarıda da belirtildiği üzere, *"her türlü yayının (gazete, dergi ve kitapların yanı sıra radyo ve televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarının), sinema ve tiyatro eserinin siyasî iktidarlar tarafından önceden denetlenmesi"* anlamına gelmektedir. Özgün bir mesajın tümünü veya bir kısmını bloke etmeyi, yeniden düzenlemeyi ve manipüsyonunu içeren bir süreç olarak da tanımlanmaktadır (Mutlu, *a.g.e.*, 2012, 264-265).

önceden denetlenemeyeceği ve yargı kararları saklı kalmak kaydıyla durdurulamayacağı ifade edilmiştir. Kanun koyucu aynı fıkrada, medya hizmet sağlayıcılara yayın öncesi denetimden ziyade *"geçici yayın yasağı"* getirilebileceğine ilişkin de istisnai bir hüküm getirmiştir. Kanunda bu husus, *"millî güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hâllerde yahut kamu düzeninin ciddî şekilde bozulmasının kuvvetle muhtemel olduğu durumlarda, Başbakan veya görevlendireceği bakan geçici yayın yasağı getirebilir"* şeklinde yer almaktadır.

Bu kararlar aleyhindeki iptal davaları, doğrudan Danıştay'da açılmakta olup, Danıştay söz konusu davalara öncelikle bakmakta ve karara bağlamaktadır. Yürütmeyi durdurma talepleri hakkında da Danıştay tarafından 48 saat içerisinde karar verilmektedir. Danıştay'ın almış olduğu söz konusu kararlar, kimi zaman siyasî iktidarlar tarafından da eleştirilebilmektedir[622].

Ülkemizde son birkaç yıl içinde, bu minvalde, millî güvenlik, kamu düzeni vb. gerekçelerle görsel-işitsel medya hizmetlerine de yayın yasağı getirilen bazı önemli olaylar şu şekilde sıralanmaktadır:

Çizelge 6.1. Yargı kararlarıyla geçici yayın yasağı getirilen bazı önemli olaylar

TARİH	**OLAY**
11 / 05 / 2013	Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde düzenlenen bombalı saldırılar
17 / 12 / 2013	Rüşvet ve yolsuzluk soruşturmaları
06 / 02 / 2014	Başbakanın ofisi ve evinde bulunan dinleme cihazlarına ilişkin soruşturma
29 / 03 / 2014	Dışişleri Bakanlığı'nda yapılan Suriye görüşmesiyle ilgili ses kayıtları
07 / 05 / 2014	Adana Ceyhan M Tipi Cezaevi'nde çocuğa cinsel istismar skandalı
13 / 05 / 2014	Manisa'nın Soma ilçesinde meydana gelen maden faciası
28 / 05 / 2014	MİT'e ait tırların Hatay ve Adana'da, savcılık kararıyla durdurulması
17 / 06 / 2014	IŞİD'in Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu'na düzenlediği baskın
09 / 10 / 2014	Bingöl Emniyet Müdürü ve beraberindekilere düzenlenen silahlı saldırı
26 / 10 / 2014	Hakkâri'nin Yüksekova ilçesinde üç askerin sokak ortasında öldürülmesi
26 / 11 / 2014	Dört eski bakan hakkında kurulan Soruşturma Komisyonu'na ilişkin haberler
31 / 03 / 2015	Rehin alınan ve öldürülen Savcı Mehmet Selim Kiraz'la ilgili haberler

[622] bkz. Ek-7/37: Yayın yasağını kaldıran Danıştay'a sert çıktı. (3 Kasım 2007). *Zaman Gazetesi.*

10 / 06 / 2015	Halkların Demokratik Partisi'nin Diyarbakır mitingine düzenlenen bombalı saldırı
22 / 07 / 2015	Şanlıurfa'nın Suruç ilçesinde düzenlenen terör saldırısı
10 / 10 / 2015	Ankara Garı önünde meydana gelen terör saldırısı
12 / 01 / 2016	İstanbul Sultanahmet Meydanı'nda gerçekleşen terör saldırısı
17 / 02 / 2016	Ankara'da TSK servis araçlarına yönelik bombalı saldırı
13 / 03 / 2016	Ankara Güvenpark Mevkii'nde düzenlenen bombalı saldırı
19 / 03 / 2016	İstanbul İstiklal Caddesi'nde meydana gelen terör saldırısı
24 / 03 / 2016	Diyarbakır'ın Sur İlçe Jandarma Komutanlığı'na bağlı Mermer Jandarma Karakolu'na düzenlenen terör saldırısı
11 / 04 / 2016	Diyarbakır'ın Hani ilçesinde düzenlenen bombalı saldırı
10 / 05 / 2016	Diyarbakır Batıkent Mevkii'nde düzenlenen bombalı saldırı
01 / 05 / 2016	Gaziantep ilinde meydana gelen bombalı saldırı
01 / 05 / 2016	Diyarbakır'ın Dicle İlçe Jandarma Komutanlığı'na yönelik bombalı saldırı
07 / 06 / 2016	İstanbul Vezneciler Mevkii'nde düzenlenen bombalı saldırı
08 / 06 / 2016	Mardin'in Midyat ilçesinde düzenlenen bombalı saldırı
28 / 06 / 2016	İstanbul Atatürk Havalimanında gerçekleşen terör saldırısı
15 / 08 / 2016	Diyarbakır-Bismil karayolunda Bölge Trafik Şube Müdürlüğü'ne yapılan saldırı
18 / 08 / 2016	Elazığ İlinde meydana gelen patlama
21 / 08 / 2016	Gaziantep İlinde meydana gelen patlama
26 / 08 / 2016	Şırnak/Cizre'de meydana gelen patlama
12 / 09 / 2016	Van'ın Beşyol Mevkii'nde meydana gelen patlama

Kitleler üzerinde en etkili kitle iletişim aracı olan radyo ve televizyon yayınlarının yasaklanabilmesinde dikkate alınması gereken hususa ilişkin İçel[623], yayın yasağı getirmenin çok önemli, acil durumların zorladığı olağanüstü bir önlem niteliğinde kabul edilmesi ve bu önlemin ancak çok istisnâi durumlarda uygulanması gerektiğini belirtmektedir.

Sulh Ceza Hâkimliklerince verilen kararlarla birlikte ayrıca, 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu (m.23) ve 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunda (m.7) *"yayın yasağı koyma"* müesseseleri bulunmaktadır[624]. AİHS'nin ifade hürriyetine ilişkin 10. maddesinde de, ifade hürriyetinin mutlak olmadığı, sınırları tanımlı bir hak olarak düzenlendiği ve millî güvenliğin, toprak

[623] İçel, *a.g.e.,* s.122.

[624] Yazılı basında ise hürriyetçi parlamenter demokrasi ile yönetilen ülkelerde tam bir basın hürriyetinin sağlandığı söylenebilir. Bu nedenle, yazılı basında, yayım öncesi veya sonrası denetim söz konusu değildir. Ancak *"dağıtımın tedbir yoluyla önlenmesi", "toplatma", "kapatma"* ile *"zapt ve müsadere"* müesseselerinin bilinmesi gerekir (Anayasa m. 28 ve 31; mülga 5680 sayılı Basın Kanunu). 26.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5187 sayılı Basın Kanunu ile 15/07/1950 tarihli ve 5680 sayılı Basın Kanunu ilga edilmiş, diğer bir deyişle yürürlükten kaldırılmıştır. 5187 sayılı Yeni Basın Kanununda *"dağıtımın tedbir yoluyla önlenmesi", "toplatma", "kapatma"* ile *"zapt ve müsadere"* müesseselerine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ile suç işlenmesinin önlenmesi gibi nedenlerle bu hürriyetin sınırlandırılabileceği belirtilmiştir. Bu hükümden de anlaşılacağı üzere, kamu otoriteleri belirli durumlarda söz konusu hakka kanunlar çerçevesinde müdahalede bulunabilmektedirler. Dolayısıyla ifade hürriyetinin sınırlanması bakımından Anayasa m. 26/2 hükmü, AİHS m.10 hükmü ile uyumludur.

Radyo ve televizyon yayınlarından doğan sorumluluk ise, 6112 sayılı Kanunun 46. maddesi gereğince, yayını yöneten veya programı yapanla birlikte sorumlu müdüre aittir. Kanun koyucu, bu düzenlemeyle görsel ve işitsel yayınlar yoluyla işlenen suçlar ve haksız fiillerle birlikte sorumluluk esasına yer vermektedir. Buna karşılık, 2954 sayılı Kanunun 28. maddesinde[625], suçlardan veya haksız fiillerden doğan sorumluluğun çok daha farklı şekilde düzenlendiği görülmektedir. TRT Kurumu ile diğer medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar arasında sorumluluk açısından oluşan söz konusu ikilemin giderilmesi gerekmektedir.

6.5. Denetlemede Dikkate Alınacak İlke, Esas ve Kurallar

Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin neden olması muhtemel kamusal ve bireysel zararlar nedeniyle, ilgili Kanun ve yönetmeliklerde belirtilen ilkelere uygun yapılıp yapılmadığının etkin bir şekilde gözetim ve denetim altında bulundurulması, gerektiğinde idarî ve adlî yaptırım uygulanabilmesine imkân verilmesine yönelik düzenlemeler yapılmasının zarurî olduğu bilinmektedir.

Çalışmanın bu kısmında RTÜK'ün sürdürmekte olduğu denetleme işlevinde temel aldığı kaide ve kıstasların göz önünde bulundurulması suretiyle *"Yayın hizmeti ilkeleri, ticarî iletişime dair esas ve kurallar ile birlikte TRT Kurumu yayınlarının denetimi, farklı dil ve lehçelerdeki yayınların denetimi, seçim dönemlerindeki yayınların denetimi,*

---

[625] **m. 28:** *"Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun yayınları yoluyla işlenen suçlarda veya haksız fiillerde, yayın tespit yoluyla yapılmışsa, metni yazan veya sesi tespit edilen, bu metni veya tespiti fiilen kontrol eden ve yayını fiilen yöneten ve kontrol eden kişiler sorumludur.*
Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun, kendilerine tevdi edilen metni aynen okumakla görevli personeli o yayının yönetim ve kontrolünde özel olarak görevlendirilmiş olmamak şartıyla, o yayın yoluyla işlenen suçtan veya haksız fiilden sorumlu tutulmazlar.
Bu Kanunun 18, 22 ve 27 nci maddeleri uyarınca yapılan ve bu özelliği anonsla belirtilen yayınlar ile tespitlerden faydalanmaksızın Türkiye Radyo Televizyon Kurumu istasyonları dışındaki bir radyo ve televizyon kuruluşundan naklen yapılan yayınlardan, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu personeli sorumlu değildir. (...)."

koruyucu sembol sistemi, izleyici temsilciliği, logo ve çağrı işareti gibi özel durumlar" üzerinde durulacaktır.

6.5.1. Yayın hizmeti ilkeleri[626]

Radyo ve televizyon yayınları, görsel-işitsel özellikleri dolayısıyla toplum ve kişiler üzerinde büyük etkiye sahip olduğundan, belli ilke ve esaslara göre yapılmalıdır. 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, yayınların hangi ilkeler doğrultusunda olacağı ile ilgili kuralları ve sınırları belirlemiştir. Bu ilkeler belirlenirken Ülkenin sosyo-kültürel ve idarî yapısı ile birlikte Anayasa, AİHS, ASTS, AB GİMHY'de yer alan ifade ve haber alma hürriyetine ilişkin hükümlerin esas alındığı görülmektedir. 6112 sayılı Kanunun 3. Bölümünde, m. 8'de yer alan yayın hizmeti ilkeleri şu şekilde belirlenmiştir:

"(1) Medya hizmet sağlayıcılar, yayın hizmetlerini kamusal sorumluluk anlayışıyla bu fıkrada yer alan ilkelere uygun olarak sunarlar. Yayın hizmetleri;

a) Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı olamaz.

b) Irk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz.

c) Hukukun üstünlüğü, adalet ve tarafsızlık esasına aykırı olamaz.

ç) İnsan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez[627].

---

[626] Mülga 3984 sayılı Kanunun 4. maddesinde *"Yayın ilkeleri"* başlığı altında sunulan radyo ve televizyon yayıncılığında uyulması gereken ilkeler, 6112 sayılı yeni Kanunda *"Yayın hizmeti ilkeleri"* başlığı altında sıralanmaktadır.

[627] Örneğin, Kanal D'de 17/12/2005 tarihinde yayınlanan *"Televizyon Makinası"* adlı programın sunucusu Okan Bayülgen'in programında yer verdiği Şarkıcı Lerzan Mutlu'nun görüntüleri sırasında *"Kadın vermeye hazır, şimdi verecek"* şeklinde bir söz sarfetmesi üzerine ikili, davalık olmuşlardır (bkz. Ek-7/38: Okan'ın esprisi mahkemelik oldu. (23 Aralık 2005). *Sabah Gazetesi Günaydın Eki*). Kanaatimizce de, Bayülgen'in sözleri, kişiyi aşağılayıcı ifadeler içerdiği gibi, 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin (s) bendini ihlâl eder nitelikte, kadın istismarına yol açan ifadeler de barındırmaktadır. Aynı kanalda 14/04/2006 tarihinde yayınlanan *"Beyaz Show"* adlı programda, programın konuklarından Mazhar Alanson'un, programa canlı telefon bağlantısıyla katılan bir izleyiciye *"kaşar"* demesi de aynı bağlamda değerlendirilebilir (bkz. Ek-7/39: Canlı yayında "kaşar" krizi. (16 Nisan 2006). *Sabah Gazetesi*).

d) Terörü övemez ve teşvik edemez, terör örgütlerini güçlü veya haklı gösteremez, terör örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerini yansıtıcı nitelikte olamaz. Terör eylemini, faillerini ve mağdurlarını terörün amaçlarına hizmet eder şekilde sunamaz.

e) Irk, renk, dil, din, tabiiyet, cinsiyet[628], engellilik, siyasî ve felsefî düşünce, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapan ve bireyleri aşağılayan yayınları içeremez ve teşvik edemez.[629]

f) Toplumun millî ve manevî değerlerine[630], genel ahlâka ve ailenin korunması[631] ilkesine aykırı olamaz.

g) Suç işlemeyi, suçluyu ve suç örgütlerini övücü, suç tekniklerini öğretici nitelikte olamaz.

ğ) Çocuklara, güçsüzlere ve engellilere karşı istismar içeremez ve şiddeti teşvik edemez.[632]

h) Alkol[633], tütün ürünleri ve uyuşturucu gibi bağımlılık yapıcı madde kullanımı ile kumar oynamayı özendirici nitelikte olamaz.

---

[628] Show TV'de yayınlanan *"Güzel ve Dahi"* adlı yarışma programı, kamuoyundan gelen şikâyetlerin yanı sıra, programda *"güzel ve aptal kadın"* klişesi üzerinden kadınların küçük düşürüldüğü ve cinsiyet ayrımcılığı yapıldığını savunan Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Nimet Çubukçu'nun programın yayından kaldırılmasına ilişkin RTÜK'e göndermiş olduğu yazıyı da dikkate alan kanal yönetimi tarafından, planlanan tarihten önce sonlandırılmıştır. bkz. Ek-7/40: "Dâhice" bir karar. (28 Temmuz 2007). *Takvim Gazetesi*. Bu konu, 15 Ocak 2008 tarihinde NTV'de yayınlanan *"Neden"* adlı programda da ele alınmıştır. Programın yapımcısı Fatih Aksoy, *"(...) programcı olarak beni Radyo Televizyon Üst Kurulu ilgilendirmez. Ben halka karşı sorumluyum; ben seyredilecek programlar üretmeye çalışıyorum ve çocuklara karşı sorumluyum; çocukların, yetişkin olmayanların gerçekten de sıkıntıya düşeceği bir şey yapmamaya çalışıyorum (...)"* şeklinde görüşlerini ifade etmiş, programının kadınları küçük düşürdüğüne katılmadığını, faydasız programlar üretmiş olabileceğini ancak zararlı bir program üretmediğini aktarmıştır.

[629] 25/04/2013 tarih ve 6462 sayılı *"Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"*un 1. maddesi ile (e) bendinde yer alan *"özürlülük"* ibaresi *"engellilik"* şeklinde değiştirilmiştir.

[630] CNBC-E televizyon kanalında yayınlanan *"Nip/Tuck"* adlı dizi filmin 31 Temmuz 2005'te gösterilen bölümündeki bazı sahnelerin *"yayınların toplumun millî ve manevi değerlerine aykırı olamaması"* ilkesini ihlâl ettiği gerekçesiyle kanala uyarı yaptırımı uygulanmıştır (bkz. Ek-7/41: Hollywood dizisine, RTÜK uyarısı geldi. (4 Şubat 2006). *Sabah Gazetesi*).

[631] 3984 sayılı Kanunda var olan *"Türk aile yapısı"* ifadesinin muğlâk olduğu gerekçesiyle değiştirilerek *"ailenin korunması"* şeklinde yoruma son derece açık bir ifade olmayı sürdürdüğü görülmektedir. Ülkemizden bu maddeyle bağlantılı olarak, evlilik dışı ilişkiyi meşrulaştırdıkları gerekçesiyle eleştirilen *"Behzat Ç."* ve *"1 Erkek 1 Kadın"* adlı diziler örnek gösterilebilir. Kamuoyundan gelen baskılar neticesinde, Behzat Ç. adlı dizide *"Behzat ile Savcı Esra"*, 1 Erkek 1 Kadın adlı dizide de *"Zeynep ile Ozan"* karakterleri dizi senaristleri tarafından nikâh masasına oturtulmuşlardır (Yenerer, *a.g.e.,* s.182; İnternet: *"1 Erkek 1 Kadın" nikâh masasında.* Web: http://www.milliyet.com.tr/-1-erkek-1-kadin-nikah-masasinda/magazin/magazindetay/30.05.2012/1546686/default.htm adresinden 15 Şubat 2016'da alınmıştır). Yine, Fox TV'de yayınlanan *"Hasret Bitiyor"* adlı programda, 24 yaşındaki kızını doğduğundan beri görmeyen bir baba, 100 bin dolarlık ödül kazanma uğruna, tabiri yerindeyse babalığını satışa çıkartarak, başka baba adaylarının da bulunduğu bir ortamda kızının kendisini tanımasını beklemiştir (bkz. Ek-7/42: Aytuğ, Y. (24 Temmuz 2007). Az kullanılmış "babalık ruhu". *Sabah Gazetesi Günaydın Eki*).

[632] 6462 sayılı Kanunun 1. maddesi ile (ğ) bendinde yer alan *"özürlülere"* ibaresi de*"engellilere"* şeklinde değiştirilmiştir.

ı) Tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almak ve toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamak zorundadır; soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayınlanamaz; haberin verilişinde abartılı ses ve görüntüye, doğal sesin dışında efekt ve müziğe yer verilemez; görüntülerin arşiv veya canlandırma niteliği ile ajanslardan veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesi zorunludur.

i) Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimse suçlu ilân edilemez veya suçluymuş gibi gösterilemez; yargıya intikal eden konularda yargılama süresince, haber niteliği dışında yargılama sürecini ve tarafsızlığını etkiler nitelikte olamaz.

j) Haksız çıkarlara hizmet eden ve haksız rekabete yol açan unsurlar içeremez.

k) Siyasî partiler ve demokratik gruplar ile ilgili tek yönlü veya taraf tutar nitelikte olamaz.

l) Genel sağlığa, çevrenin ve hayvanların korunmasına zarar verecek davranışları teşvik edemez.

m) Türkçenin, özellikleri ve kuralları bozulmadan doğru, güzel ve anlaşılır şekilde kullanılmasını sağlamak zorundadır; dilin düzeysiz, kaba ve argo kullanımına yer verilemez.[634]

n) Müstehcen olamaz.[635]

o) Kişi veya kuruluşların cevap ve düzeltme hakkına saygılı olmak zorundadır.

---

[633] RTÜK İzleme ve Değerlendirme Dairesi tarafından, 2008 yılında hazırlanan raporda, televizyonlarda yayınlanan *"Yaprak Dökümü, Binbir Gece, Selena, Yabancı Damat, Ihlamurlar Altında"* gibi yerli dizilerdeki içki sahnelerinin yayın ihlâli taşıdıkları belirtilmiştir (bkz. Ek-7/43: RTÜK'ten dizilere "alkol" testi. (19 Şubat 2008). *Akşam Gazetesi*).

[634] RTÜK'ün Türk Dil Kurumu'na, radyo ve televizyonlarda Türkçe'nin kullanımı konusunda yaptırdığı araştırma sonucunda bazı sohbet ve eğlence programlarında ortaya çıkan cümlelerden bazıları şu şekildedir: *"Kanal D/Zaga - Bütün organların boyun gibi uzun mu?; Star/Reyting Hamdi - Aldın mı üçün birini; Star/Defne ve Geveze - Kızlardan biri biraz defolu; Kanal A/Klipmatik - Ulan keriz seni de andık vallahi; Number 1/Geveze Pringles Show - Guam'da bakirelerin evlenmesi yasakmış. Bunun için kızlar bekâretlerini para karşılığında bu işi yapan kişlere bozduruyorlarmış. Haydi arkadaşlar, doğru Guam'a. Bizim işimiz hazır orda; Number 1/Geveze Show - Bir yanlışım olduysa haberim olsun öpüyüm, yalıyım, problemi bitirelim"* (Kayış, *a.g.e.*, 2007, s.151-153). Bu ifadeleri, radyo ve televizyonların halkın eğlence ihtiyacını karşılama işleviyle bağdaştırmak mümkün değildir. Bütün bunlar, yayıncılıkta denetimin ne derece gerekli olduğunun altını bir kez daha çizmektedir.

[635] Yayınların müstehcen olmayacağı ilkesi, müstehcenlik algısının kişiden kişiye değişebilme ihtimalinden dolayı uygulayanlara göre farklı şekillerde yorumlanması mümkün bir ilke olarak dikkat çekmektedir. Nitekim, RTÜK tarafından 2005 yılında Digitürk'ün yayın paketi içinde yer alan şifreli erotik kanalların kapatılması, kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştır. Söz konusu karara tepki gösteren Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Güldal Akşit, şifreli kanallar parayla tercih kullanılarak izlendikleri için böyle bir karar alınmasını doğru bulmadığını belirtmiş; aynı şekilde Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanvekili Faruk Çelik de parasını vererek şifreli yayın satın alanların, istediğini seyretme hürriyetinin kısıtlanmaması, yayın denetiminin ise toplumun genelinin satın aldığı hizmetler için geçerli olması gerektiğini söylemiştir (bkz. Ek-7/44: Para verene haksızlık. (8 Mayıs 2005). *Hürriyet Gazetesi*; Ek-7/45: Akşit'ten şifreli yasağa tepki. (11 Mayıs 2005). *Sabah Gazetesi*).

ö) Bilgi iletişim araçları yoluyla yarışma veya lotarya içeremez, dinleyici ve seyircilere ikramiye verilemez veya ikramiye verilmesine aracılık edemez.

p) Medya hizmet sağlayıcı tarafından yapılan veya yaptırılan anket ve kamuoyu yoklamalarının, hazırlık aşamasından sonuçların ilânına kadar noter nezaretinde gerçekleştirilmesi zorunludur.

r) Kişileri fal veya batıl inançlar yoluyla istismar edemez.

s) Toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düşen, kadınlara yönelik baskıları teşvik eden ve kadını istismar eden programlar içeremez[636]*.*

ş) Şiddeti özendirici veya kanıksatıcı olamaz.

(2) Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz.

(3) İsteğe bağlı yayın hizmeti sağlayıcıları, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimini olumsuz etkileyebilecek nitelikteki yayın hizmetlerinin, bunların bu tür hizmetleri normal şartlar altında duymayacakları ve görmeyecekleri şekilde sunulmasını sağlamakla yükümlüdür."

Medya hizmet sağlayıcıların yayın hizmetlerini kamusal sorumluluk anlayışıyla yukarıda sıralanan ilkelere uygun olarak sunmaları gerekmektedir. Düzenlemeyle, yayın hizmetlerinin tâbî olacağı ortak ilkeler belirlenirken, *"radyo ve televizyon yayın hizmetleri"* ile *"isteğe bağlı yayın hizmetleri"* için özel hükümler de getirilmiştir. Bununla, özellikle radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin sunulmasında çocuk ve genç izleyicilerin korunması amaçlanmaktadır.

Madde düzenlenirken 3984 sayılı Kanunun 4. maddesinde yer alan birçok muğlâk ilkeye yer vermekten kaçınılmıştır. Burada temel olarak yayıncının program düzenleme serbestliği ve program muhtevasını belirleme hürriyeti korunurken, toplumun genel kabul görmüş değer yargılarının, özellikle de çocukların ve gençlerin korunmasına yönelik temel hükümler getirilmiştir[637]. Bunun yanı sıra masumiyet karinesi esas alınarak, haberlerde tarafsızlığın korunması; çevrenin ve hayvanların korunması; haberlerde abartılı sese yer

---

[636] Türkmax'ta yayınlanan *"Seray Sever ve Erkekler"* adlı programın sunucusu Seray Sever'in erkeklerin kadınlara tacizi konuşulurken, *"Beni hiç kimse ellemedi"* demesi üzerine, konuğu olan Ali Poyrazoğlu'nun *"Herşeyin bir ilki var"* diyerek sunucuyu taciz etmesi, söz konusu bendin ihlâline örnek gösterilebilir (bkz. Ek-7/46: Ekranda taciz. (17 Mart 2007). *Sabah Gazetesi*).

[637] Gürsoy, *a.g.e.*, s.59.

verilmemesi ile ilgili yeni hükümler dikkat çekmektedir. Ayrıca yayın hizmeti ilkelerinin TRT Kurumu yayınları için de geçerli olduğu Kanunun 45. maddesinde belirtilmektedir.

6.5.2. Ticarî iletişime dair esas ve kurallar

Ticarî iletişim ve bunun içinde yer alan reklâmlar, günümüzde başlı başına bir sektör, bir faaliyet alanı haline gelmiştir. Bu itibarla reklâm yayınlarının da denetlenmesi gerekir. İnternet, mobil telefonlar ve benzeri yeni medya ortamları sayesinde televizyonun, zaman ve mekândan bağımsız, günün her saatinde istenildiği şekilde izlenilebilen, günlük haber ve bilgi alma ihtiyacının karşılandığı ve ihtiyaç duyulan her türlü hizmetin (eğlence, spor vb.) de satın alınabildiği bir araca dönüştüğü görülmektedir. Bu sayede yemek tariflerinden, iş başvurularına, tur kiralama hizmetlerinden, market alışverişine kadar pek çok hizmete erişim kolaylıkla sağlanabilmektedir. Teknolojik gelişmelerin bir yansıması olan yeni medya aracı olarak televizyonun söz konusu dönüşümü bir tarafa bırakıldığında ise, mevcut durumda reklâmları da içinde barındıran ticarî iletişim faaliyetleri, televizyon yayıncılığının yegâne geliri olarak görünmektedir.

Ticarî iletişim[638], 6112 sayılı Kanunun 3. maddesinin (z) bendinde *"radyo ve televizyon reklâmları, program desteklemesi, tele-alışveriş ve ürün yerleştirmeyi de kapsamak üzere, ekonomik bir faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişinin, ürün, hizmet veya imajını, doğrudan veya dolaylı olarak tanıtmak amacıyla tasarlanmış sesli veya sessiz görüntülerin bir ücret veya benzeri bir karşılıkla ya da öz tanıtım amacıyla bir programla birlikte ya da bir program içine yerleştirilerek verilmesi"* şeklinde ifade edilmiştir.

Görsel ve işitsel yayın hizmetlerinde ticarî iletişimin tâbi olduğu genel esaslar, AB GİMHY'ye uygun olarak, Kanunun 9. maddesinde düzenlenmektedir. Bu madde kapsamında ticarî iletişimin, *"yayın hizmetinin diğer unsurlarından görsel ve işitsel olarak kolayca ayırt edilebilir olması; ticarî iletişimde bilinçaltı tekniklerine başvurulmaması; gizli ticarî iletişimin yapılmaması; haber bülteni ve haber programlarını düzenli olarak sunan kişilerin görüntü veya seslerine ticarî iletişimlerde yer verilmemesi ve medya hizmet*

[638] Ticarî iletişimden birtakım nüanslarla ayrılan ticarî reklâm kavramı ise 6502 sayılı Kanunda şöyle tanımlanmaktadır: *"Ticarî reklam, ticaret, iş, zanaat veya bir meslekle bağlantılı olarak; bir mal veya hizmetin satışını ya da kiralanmasını sağlamak, hedef kitleyi oluşturanları bilgilendirmek veya ikna etmek amacıyla reklam verenler tarafından herhangi bir mecrada yazılı, görsel, işitsel ve benzeri yollarla gerçekleştirilen pazarlama iletişimi niteliğindeki duyurulardır"* (m. 61/1).

sağlayıcıların editoryal bağımsızlığını ve program içeriğini etkileyecek şekilde kullanılmaması" gerekmektedir.

Aynı maddenin 6. fıkrasında ticarî iletişim esnasında 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinde belirtilen yayın hizmeti ilkeleri saklı kalmak kaydıyla, uyulması gereken zorunluluklar şöyle sıralanmaktadır:

a) Adalet, hakkaniyet ve dürüstlük ilkelerine uygun olmak,

b) Cinsiyet, ırk, renk veya etnik köken, tabiiyet, din, felsefî inanç veya siyasî düşünce, engellilik, yaş ve herhangi bir ayrımcılığı içermemek veya teşvik etmemek,[639]

c) Yanıltıcı olmamak ve tüketicinin çıkarlarına zarar vermemek,

ç) Çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimine zarar vermemek, deneyimsizliklerini veya saflıklarını istismar ederek, çocukları bir ürün veya hizmeti satın almaya veya kiralamaya doğrudan yönlendirmemek; çocukları reklâmı yapılmakta olan ürün veya hizmetleri satın almak için ebeveynlerini veya başkalarını ikna etmeye doğrudan teşvik etmemek; çocukların ebeveynlerine, öğretmenlerine veya diğer kişilere duyduğu güveni istismar etmemek veya sebepsiz olarak çocukları tehlikeli durumlarda göstermemek,

d) Kadınların istismarına yönelik olmamak,

e) Sağlık, çevre ve güvenliğe zarar verecek davranışa teşvik etmemek.

Şekil 6.2. Ticarî iletişim türleri

[639] 25/04/2013 tarih ve 6462 sayılı *"Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"*un 1. maddesi ile (b) bendinde yer alan *"özürlülük"* ibaresi *"engellilik"* şeklinde değiştirilmiştir.

Yayın hizmetlerinde ticarî iletişim, Şekil 6.2.'de de görüldüğü üzere, *"radyo ve televizyon reklâmları, tele alış-veriş, program desteklemesi ve ürün yerleştirme"*yi kapsamaktadır. Ticarî iletişim türleriyle ilgili detaylı bilgi, aşağıda verilmektedir.

6.5.2.1. Reklâmlar ve tele-alışveriş

6112 sayılı Kanunun 10. maddesinde televizyon ve radyo yayın hizmetlerinde *"reklâmlar ile tele-alışveriş"*in, sesli ve/veya görüntülü bir uyarıyla açıkça fark edilebilecek ve program hizmetinin diğer unsurlarından kolaylıkla ayırt edilebilecek biçimde düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir. Program aralarına reklâmların girmesi ile ilgili kuralların daha basit ve daha esnek bir hâle getirildiği, reklâmlara yönelik nicelik sınırlamalarının kaldırıldığı görülmektedir.

AB GİMHY ile uyumlu bir şekilde kanun koyucu tarafından reklâm ve tele-alışveriş yayınlarıyla ilgili getirilen diğer sınırlamalar ise şu şekildedir:

- Tele-alışveriş yayınları hariç her türlü reklâm yayınlarının oranı, bir saat başından bir sonraki saat başına kadarki yayın içinde %20'yi aşamaz.
- Bu orana, program desteklemesi ve yayıncının kendi programlarının tanıtımlarına ayrılan süre ile ürün yerleştirme dâhil değildir. Program tanıtımlarının oranı, bir saat başından bir sonraki saat başına kadarki yayın içinde %5'i aşamaz.
- Bir saat başından bir sonraki saat başına kadarki süreden bağımsız olarak, sesli ve görüntülü bir uyarı ile açıkça belirtilerek, kesintisiz en az 15 dakika süreyle tele-alışveriş yayını yapılabilir. Bu yayının süresi bir gün içinde toplam bir saati aşamaz.
- Ücretsiz yayınlanan ve Üst Kurul tarafından tavsiye edilen kamu hizmeti duyuruları reklâm sürelerine dâhil edilmez.
- Reklâm ve tele-alışveriş yayınları, programların arasına veya programın bütünlüğü, değeri ve hak sahiplerinin hakları zedelenmeyecek biçimde bir program içine yerleştirilebilir. Bağımsız bölümlerden oluşan programlarda veya devre araları içeren spor programları ve benzer yapıdaki olay ve gösteri

programlarında, reklâm ve tele-alışveriş yayınları bölüm veya devre aralarına yerleştirilir.

- Sinema ve televizyon için yapılmış filmler ile haber bültenleri[640] ve çocuk programları, planlanan yayın süreleri otuz dakikadan fazla olması hâlinde, her otuz dakikalık yayın süresi için bir kez olmak üzere reklâm ve tele-alışverişle kesilebilir.
- Dinî tören yayını içine hiçbir şekilde reklâm ve tele-alışveriş yayını yerleştirilemez. Bunun temel nedeninin ise, toplumun dinî ve moral değerlerinin ticarî amaçlar doğrultusunda kullanılmasını engellemek olduğu söylenebilir.

Sözü geçen sınırlamaların yanı sıra, 6112 sayılı Kanunun 11. maddesi kapsamında alkol ve tütün ürünleri, reçete ile satışına izin verilen ilaçlar ve tedavilerin reklâmı da yasaklanmıştır. Söz konusu yasağın gerekçesini belirtilen ürünlerin reklâm ve tele-alışveriş yayınının tüketicileri yanlış yönlendirerek, ürünlerin kullanımını teşvik edebileceği hususu oluşturmaktadır. Reçeteye tâbi olmayan ilaçlar ve tedavilerin reklâmlarının dürüstlük ilkesi çerçevesinde, gerçeği yansıtan ve doğrulanması mümkün unsurlardan oluşacak şekilde hazırlanması gerekmektedir. İlaçlar ve tıbbî tedaviler için tele-alışverişe ise izin verilmemektedir.

AB GİMHY'de ise, sigara ve tütün ürünlerinin ticarî iletişimi yasaklanırken, alkollü içeceklerin reklâm ve tele-alışverişi belli şartlara bağlanmıştır. GİMHY m. 9 (e) bendi hükmüne göre, alkollü içecekler için yapılan görsel-işitsel ticarî iletişimlerin, özellikle çocukları hedef almaması ve bu tür içeceklerin aşırı tüketimini teşvik etmemesi gerekmektedir. Alkollü içeceklerin televizyonda reklâmı ve tele alış-verişi hakkında söz konusu Yönergenin 22. maddesinde yapılan düzenlemede öngörülen kıstaslar da şunlardır:

[640] Haber yayının 30 dakikadan fazla olması hâlinde, her 30 dakika için bir kereye mahsus olsa da reklâmların dâhil edilmesi hükmünü eleştiren Erol, haber gibi aydınlatma, bilgilendirme işlevi taşıyan ciddi bir yapımın içine reklâm girmesinin dikkatin dağılmasına ve giderek haber ile reklâm arasındaki çizginin netliğinin kaybolmasına neden olacağını belirtmektedir (Erol, *a.g.t.,* 2012, s.206). Piyasa koşulları açısından düşünüldüğünde de, bunun yerine Erol'un da belirttiği üzere, haber programının başında ve sonunda birer reklâm kuşağı uygulanması fikri daha yerindedir. Haber bültenlerinde program desteklemesine ve ürün yerleştirmeye izin verilemeyeceğine dair hükümler ise, 6112 sayılı Kanun m.12/4 ve m.13/4'te öngörülmektedir.

(a) Özel olarak gençleri hedef almamalı veya özellikle gençleri bu içecekleri tüketirken betimlememelidir,
(b) Alkol tüketimini fiziksel performansın artışı ile veya araç kullanımı ile bağlantılandırmayacaktır,
(c) Alkol tüketiminin sosyal ve cinsel başarıya katkıda bulunduğu izlenimi yaratılmayacaktır,
(d) Alkolün tedavi edici özellikleri olduğu veya bir uyarıcı, yatıştırıcı ya da kişisel çatışmaları çözmenin bir yolu olduğu iddiasında bulunmayacaktır,
(e) Aşırı alkol tüketimini teşvik etmeyecek ve olumsuz bir atmosfer içinde alkollü içeceklerden kaçınmayı veya itidalli olmayı sergileyecektir,
(f) Yüksek derecedeki alkollü içeceğe sanki içeceklerin olumlu bir özelliğiymiş gibi vurgu yapmayacaktır.

Daha önce belirtildiği üzere, FCC'nin alkollü içecek reklâmını yasaklayan herhangi bir düzenlemesi bulunmazken, Amerika Ulusal Yayıncılar Birliği'nin oluşturduğu etik kodlar arasında ise, *"alkol kullanımının olumlu bir davranış gibi yansıtılmaması"* hükmü yer almaktadır.

6.5.2.2. Program desteklemesi

"Program desteklemesi", diğer bir deyişle *"sponsorluk"* (sponsorship), radyo ve televizyon yayıncılık faaliyetlerinin maliyetlerinin azaltılması konusunda sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Program destekleme, 6112 sayılı Kanunun 3. maddesinin (s) bendinde de, *"Yayın hizmetinin sağlanmasıyla veya görsel-işitsel eserlerin üretimiyle bağlantılı olmayan gerçek veya tüzel kişilerin adını, markasını, logosunu, imajını, faaliyetlerini veya ürünlerini tanıtmak amacıyla programlara yönelik yaptığı her türlü katkı"* şeklinde tanımlanmaktadır.

Programların hazırlık aşaması, yayına hazırlanması, gerekli malzemenin sağlanması vb. ihtiyaçların temin edilmesi karşılığında destek olan kişi ya da kurumların tanıtımlarının yapılması yönünde bir uygulama olarak değerlendirilmektedir[641]. 3984 sayılı Kanunda düzenlenmiş fakat tanım olarak yer almamıştır; 6112 sayılı Kanunda ise, hem tanımlar

[641] Çolak, *a.g.e.*, s.237.

kısmında hem de 12. maddede program desteklemeye ilişkin hükümler yer almaktadır. Buna göre; bir programın tamamen veya kısmen destek görmesi hâlinde, bu hususun programın başında, program içindeki reklâm kuşaklarına giriş ve çıkışta ve programın sonunda uygun ibarelerle belirtilmesi gerekmektedir.

Kanun koyucu tarafından program desteklemesiyle ilgili getirilen sınırlamalar da aynı maddede şu şekilde sıralanmaktadır:

- Program tanıtımlarında programı destekleyene atıfta bulunulamaz.
- Desteklenen programlarda, destek verene veya üçüncü bir kişiye ait mal ve hizmetlere atıfta bulunulamaz ve bunların alınması, satılması ve kiralanması teşvik edilemez.
- Programlar, ticarî iletişimi yasaklanmış olan mal ve hizmetlerin üretimi veya satışıyla iştigal eden gerçek ve tüzel kişilerce desteklenemez. Tıbbî ürünleri üreten, pazarlayan veya satan ya da tıbbî tedavileri pazarlayan veya sunan gerçek ve tüzel kişilerin program desteklemesinde bulunması hâlinde, gerçek ve tüzel kişilerin ismi, markası, logosu veya imajı program desteklemesinde kullanılabilir; ancak gerçek ve tüzel kişilerin üretim veya satışını yaptığı reçeteye tâbi tıbbî ürünler veya tıbbî tedaviler kullanılamaz.
- Haber bülteni ve dinî tören yayınlarında program desteklemesine izin verilemez.
- Program desteklemesinin, medya hizmet sağlayıcının editoryal bağımsızlığını ve sorumluluğunu etkilemesine izin verilmez. Programın başında, program içindeki reklâm kuşaklarına giriş ve çıkışta ve programın sonunda program desteklemesi yapıldığı belirtilirken, programı destekleyenin ürün veya hizmetlerinin kiralanması veya satın alınması doğrudan teşvik edilemez ve ürün veya hizmetlere aşırı vurgu yapılamaz.

6.5.2.3. Ürün yerleştirme

6112 sayılı Kanunun 13. maddesinde düzenlenen ve markalı ürünlerin bir bedel karşılığında belirli bir amaçla iletişim mecralarına yerleştirilmesi anlamına gelen *"ürün yerleştirme"* (product placement) de AB mevzuatına uyum açısından belli koşullarda

serbest hâle getirilen yeni düzenlemelerden biri olması bakımından önemlidir. Reklâmlara ilişkin kuralları basitleştirmek, esnetmek ve modernize etmek amacıyla AB Yönergesinde yapılan düzenlemelerde, bilhassa medya hizmet sağlayıcıların gelirlerini arttırma amacı güdülmektedir.

Görsel-işitsel politikada ekonomik olanın, kültürel olana üstün geldiğini belirten Pekman da ürün yerleştirme düzenlemelerinin *"AB'nin görsel-işitsel politikalarını kimilerinin öne sürdüğü gibi 'çok seslilik, kültürel uzlaşı, sınırsız televizyon hizmeti' gibi amaçların değil, piyasanın belirlediğini gösterdiğini"* aktarmaktadır[642]. Literatürde farklı şekillerde tanımlandığı görülen *"ürün yerleştirme"* kavramı; izleyicinin inanç ve davranışlarını firma lehine etkilemek üzere, bir sinema filmi, televizyon programı ya da başka bir sanat yapıtı içine yapılan plânlı ürün girişleri şeklinde tanımlanabilir.

Reklâm Terimleri Sözlüğü'nde *"(...) televizyon programlarında sunucunun markalı bir ürün –içecek şişesi gibi– taşıması gibi yollarla, reklâm olduğu belirtilmeden yapılan reklâm"*[643] şeklinde tanımlanan ürün yerleştirme kavramı, Karrh'a göre *"iletişim ortamlarına işitsel ve/veya görsel şekilde markalı ürünlerin ve marka belirleyicilerinin belirli bir bedel karşılığında dâhil edilmesi sürecidir"*[644]. Zeren ve Paylar da ürün yerleştirmeyi, izleyici karşısına çıkan film, televizyon programları gibi yayınlara ücretli bir reklâm mesajının, reklâm olduğu belirtilmeden, sade, kolay, anlaşılabilir ve izleyiciyi etkileyecek biçimde yerleştirilmesi sonucunda gerçekleştirilen reklâm uygulaması şeklinde açıklamaktadırlar[645]. Schejter'in yaptığı tanıma göre de ürün yerleştirme, *"reklâmcılar ve eğlence ürünleri yaratıcılarının işbirliği hâlinde, eğlence ve sanat kaygılarının ötesinde tüketimi özendirmek amacıyla çeşitli markaları popüler eğlence ürünlerinin içine iliştirmesi"* şeklinde ifade edilmektedir[646].

---

642 Pekman, C. (2009). AB'de Medya Okuryazarlığının Sonu: Ürün Yerleştirme. N.Türkoğlu, S. T. Alayoğlu (Derleyenler). *Karaelmas 2009, Medya ve Kültür*. (1. Basım). İstanbul: Urban Kitap, s.576.

643 Gülsoy, T. (1999). *Reklam Terimleri ve Kavramları Sözlüğü*. İstanbul: Adam Yayınları, s.411.

644 Karrh, J.A. (1998). Brand Placement: A Review. *Journal of Current Issues and Research in Marketing*. 20 (2), s.33'ten aktaran Gürel, E., Alem J. (2014). *Ürün Yerleştirme*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s.21.

645 Zeren, D., Paylar, Z. (2014). *Ürün Yerleştirme*. Adana: Karahan Kitabevi, s.10.

646 Schejter, A.M. (2004). Product Placement as an International Practice: Moral, Legal, Regulatory and Trade Implications. *32nd Research Conference on Communication, Information and Internet Policy.* George Mason University'den aktaran Pekman, *a.g.m.,* s.517.

Televizyon yapımlarının arasında/esnasında ticarî ürün tanıtımına izin veren ürün yerleştirme, esasen reklâm kadar içerik gücüne sahip olmamakla birlikte rekabet üstünlüğü sağlamak isteyen firmalara sunulmuş etkin bir tanıtım iletişimi uygulamasıdır. Ürün yerleştirmenin firmalara yönelik marka farkındalığı yaratmak, markaya ilişkin referans vermek, satın alma niyetine katkıda bulunmak, marka ve yaşam arasında bağ kurmak gibi yararlarından söz edilmektedir[647]. Televizyon içeriğinin gücünden yararlanarak, reklâm şirketlerince planlanan çalışmalar doğrultusunda, reklâmdan kaçan izleyicilere ürünlerin sunulmasını da kolaylaştırmaktadır. Zira, izleyiciler, ürün yerleştirme ile karşılaştıklarında klâsik reklâmları izlerken geliştirdikleri savunma mekanizmaları devre dışı kalmakta, reklâmlar vasıtasıyla sunulan mesajlara savunmasız yakalanmakta ve tepki geliştirememektedirler.

İzleyicilerin reklâmları izlerken verdikleri tepkilere değinen Auty ve Lewis de, ürün yerleştirme uygulamalarının başarıyla ve profesyonelce gerçekleştirildikleri takdirde markanın; iletişim içeriğinde yer alan karakterlerin nitelikleri ve gücüyle özdeşleşmesini sağladığını, tüketicinin markaya yönelme konusundaki karşı çıkışlarını azalttığını ve zihinsel bazda gerçekleşmesi olası bir *"içsel zapping"* (internal zapping) durumunu ortadan kaldırdığını belirtmektedirler[648]. Bu noktada göz önünde bulundurulması gereken hususlardan biri de izleyicinin izlediği programlar aracılığıyla reklâm bombardımanına tutulma riskidir. Nitekim, bir dizide aynı anda ürün yerleştirme, sanal reklâm ve akar reklâmla karşılaşılma olasılığı bulunmaktadır. Buna bir de reklâm kuşaklarındaki reklâmlar eklendiğinde, izleyicinin reklâmdan kaçması neredeyse imkânsız hâle gelmektedir[649].

Nihayet belirtmek gerekir ki, radyo ve televizyon yayınlarında *"gizli (örtülü) reklâmlar"* sıkça yer almaktadır. Bu, bilinçsizce yapılmış olabileceği gibi, mal veya hizmet üretenle (reklâmveren) yayın kuruluşu arasındaki gizli bir ilişkiden de kaynaklanmış olabilir. Zira, bir yandan yayın kuruluşları reklâmlardan gelir elde edip vergi verirken, diğer yandan, reklâmverenler de yayın kuruluşlarına reklâm yayın ücreti ödemektedirler. Bu durum, radyo ve televizyonlarda sıkça gizli reklâm yayınlanmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda ürün yerleştirme, gizli reklâma başvurulmasının önüne geçmek için getirilmiş bir ticarî iletişim tarz ve türüdür.

---

[647] Gürel ve Alem, *a.g.e.,* s.1.
[648] Auty, S., Lewis, C. (2004). Exploring Children's Choice: The Reminder Effect of Product Placement. *Psychology&Marketing*. 21 (9), s.701'den aktaran Gürel ve Alem, *a.g.e.,* s.23.
[649] Aziz, *a.g.m.,* s.138.

Ürün yerleştirmeye ilişkin 6112 sayılı Kanunun 13. maddesinde belirtilen hususlar ise şu şekilde sıralanmaktadır:

- Sinema ve televizyon için yapılmış filmler, diziler ile spor ve genel eğlence programları haricinde, yayınlarda ürün yerleştirmeye yönelik uygulamalara yer verilemeyeceği öngörülmektedir. Ürün yerleştirme uygulamaları ticarî iletişimle ilgili düzenlemelere tâbidir.
- Üst Kurul tarafından belirlenecek şartlarda, belirli mal ve hizmetlerin ücretsiz olarak program içine dâhil edildiği durumlarda da ürün yerleştirmeye izin verilebilir.
- Ürün yerleştirmenin, medya hizmet sağlayıcının editoryal bağımsızlığının ve sorumluluğunun etkilenmesine izin verilmez. Ürün yerleştirmede, ürün veya hizmetlerin kiralanması veya satın alınması doğrudan teşvik edilemez ve ürüne aşırı vurgu yapılamaz. İzleyiciler, programın başında, sonunda ve reklâm arası sonrasında program başladığında ürün yerleştirmenin varlığı hakkında açıkça bilgilendirilir.
- Haber bültenlerinde, çocuk programlarında ve dinî programlarda ürün yerleştirmeye izin verilmez.
- Ticarî iletişimi yasaklanmış ürünlerin ürün yerleştirmede kullanılmasına izin verilmez.

Görsel ve işitsel yayınlarda ticarî iletişim faaliyetlerinin denetimi bakımından 07/11/2013 tarihli ve 6502 sayılı *"Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun"*un 63. maddesi kapsamında kurulan *"Reklâm Kurulu"*na da değinmek gerekmektedir. 19 üyeli Kurul'un görevleri, Kanunun 63. maddesinin birinci fıkrasında şu şekilde sıralanmaktadır:

- Ticarî reklâmlarda uyulması gereken ilkeleri belirleme ve haksız ticarî uygulamalara karşı tüketiciyi korumaya yönelik düzenlemeleri yapma,
- Bu hususlar çerçevesinde inceleme ve gerektiğinde denetim yapma, inceleme ve denetim sonucuna göre durdurma veya aynı yöntemle düzeltme veya idarî para cezası veya gerekli görülen hâllerde de üç aya kadar tedbiren durdurma cezası verme.

Reklâm Kurulu, incelemesini ilgili belgelerin yer aldığı dosya üzerinden yapmaktadır. Kurul, gerekli gördüğü takdirde özel uzmanlık gerektiren hususlarla ilgili olarak ihtisas sahibi üniversiteler, özel hukuk tüzel kişileri ile gerçek kişilerin görüşlerine başvurmaktadır (m.63/9). Kurul kararları, tüketicilerin bilgilendirilmesi, aydınlatılması ve ekonomik çıkarlarının korunması amacıyla Bakanlıkça açıklanmaktadır (m.63/10). Bu düzenleme ile evrensel tüketici haklarından biri olan bilgi edinme hakkının tipik bir örneği olarak Kurul kararlarının kamuoyuna açıklanması öngörülmüştür. Çeşitli kamu otoritelerinin tüketicilerle işlem yapanlara yönelik yapılan incelemeleri sonucunda elde ettiği bilgileri ve aldığı kararları kamuoyuna açıklaması uygulamada yaygınlık kazanmaktadır. Bir reklâmın aldatıcı olduğuna karar verilmesi tek başına yeterli değildir. Bu kararın, reklâmın hedef kitlesi olan tüketiciler için anlam ifade edebilmesi ve onların aydınlatılmaları için Bakanlıkça kamuoyuna duyurulması gerekmektedir[650].

6502 sayılı Kanunun 61. maddesine göre de, ticarî reklâmların Reklâm Kurulu'nca belirlenen ilkelere, genel ahlâka, kamu düzenine, kişilik haklarına uygun, doğru ve dürüst olmaları esastır. Tüketiciyi aldatıcı veya onun tecrübe ve bilgi noksanlıklarını istismar edici, can ve mal güvenliğini tehlikeye düşürücü, şiddet hareketlerini ve suç işlemeyi özendirici, kamu sağlığını bozucu, hastaları, yaşlıları, çocukları ve engellileri istismar edici ticarî reklâm yapılamaz. Reklâm olduğu açıkça belirtilmeksizin yazı, haber, yayın ve programlarda, mal veya hizmetlere ilişkin isim, marka, logo veya diğer ayırt edici şekil veya ifadelerle ticarî unvan veya işletme adlarının reklâm yapmak amacıyla yer alması ve tanıtıcı mahiyette sunulması *"örtülü reklâm"* olarak kabul edilir. Her türlü iletişim aracında sesli, yazılı ve görsel olarak örtülü reklâm yapılması yasaktır. Aynı ihtiyaçları karşılayan ya da aynı amaca yönelik rakip mal veya hizmetlerin karşılaştırmalı reklâmı yapılabilir. Ayrıca reklâm verenler ticarî reklâmlarında yer alan iddiaların doğruluğunu ispatla yükümlüdür.

Ticarî iletişimin medya hizmet sağlayıcılar bakımından son derece önemli olduğu yukarıdaki açıklamalardan anlaşılmaktadır. Ticarî iletişim ve bunun içinde yer alan reklâmlar, tele-alışveriş, program destekleme ve ürün yerleştirmeye ilişkin ilke ve kurallara uyulup uyulmadığı hususu ise, bizatihî denetimi ilgilendirmektedir.

---

[650] İnternet: *Reklam Kurulu İncelemelerini Nasıl Yapar ve Sekreterya Hizmetini Kim Yürütür?* Web: http://tuketicimahkemesi.net/2015/10/17/reklam-kurulu-incelemelerini-nasil-yapar-ve-sekreterya-hizmetini-kim-yurutur/ adresinden 25 Mayıs 2016'da alınmıştır.

6.5.3. Denetleme bakımından özel durumlar

6112 sayılı Kanun ile birlikte tüm görsel-işitsel yayınlar bakımından merkezi denetim sistemine geçilmiş; söz konusu denetim de yukarıda anlatıldığı üzere RTÜK tarafından gerçekleştirilmektedir. Çalışmanın bu kısmında, radyo ve televizyon yayın hizmetleri bakımından *"TRT Kurumu yayınlarının denetimi, farklı dil ve lehçelerdeki yayınların denetimi, seçim dönemlerindeki yayın denetimi, siyasî reklâmlar, koruyucu sembol sistemi, izleyici temsilciliği ile logo ve çağrı işareti"* gibi denetleme bakımından özel durumlara ilişkin dikkate alınacak ilke, esas ve kurallar irdelenmektedir.

6.5.3.1. TRT Kurumu yayınlarının denetimi

Türk yayıncılık literatüründe en önemli tartışma konularından birini oluşturan TRT Kurumu yayınlarının denetiminin, *"kurum içi ve kurum dışı"* olmak üzere 2 farklı şekilde gerçekleştirildiği görülmektedir.

a) Kurum içi denetim: Bir açıdan *"özdenetim"*, diğer açıdan ise kurum içinde *"hiyerarşik denetim"* olarak da adlandırılan, kurumun kendi iç işleyişi doğrultusunda yapılan rutin denetimlerdir. 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununun 31. maddesi gereğince TRT Kurumu'nun yayınlayacağı programların son denetimi, Genel Müdür adına ve Genel Müdüre doğrudan bağlı Yayın Denetleme ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı[651] tarafından icra edilir. 2954 sayılı Kanunun 31. maddesinin ikinci fıkrasında, TRT Kurumu yayınlarının, yayın öncesinde TRT Kurumu dışından hiçbir kişi veya kuruluş tarafından denetlenemeyeceği öngörülmektedir. Bu durumun yegâne istisnası ise, aynı fıkrada belirtildiği üzere, Genel Kurmay Başkanlığı'nın olumlu görüşü alındıktan sonra yapılan Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilgili yayınlardır.

---

[651] 11/06/2008 tarihli ve 5767 sayılı Kanunun 10. maddesiyle; *"Yayın Denetleme Kurulu Başkanlığı"* ibaresi *"Yayın Denetleme ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı"* şeklinde değiştirilmiştir. Kurulun görevleri; TRT Kurumu'nun resmi web sayfasında, *"haber ve spor yayınları ile canlı yayınlar hariç olmak üzere kurumun mecralarında yayınlanan tüm radyo ve televizyon programlarının metin, ses ve görüntüleri ile kurum repertuarına alınacak müzik eserlerinin sözleri, yerli-yabancı sinema ve televizyon filmleri ile müzik klipleri yayından önce denetlemekle ve denetim sonuçlarına uygun olarak yayınlanıp yayınlanmadıklarını kontrol etmek"* şeklinde sıralanmaktadır (İnternet: *Yayın Denetleme ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı*. Web: http://www.trt.net.tr/kurumsal/kurumsalyapidetay.aspx?id=Yay%u0131n+Denetleme+ve+Koordinasyon+Kurulu+Ba%u015fkanl%u0131%u011f%u0131 adresinden 25 Mayıs 2016'da alınmıştır).

Örneğin, 25 Ocak 2014 tarihinde, TRT 1 Ana Haber Bülteni'ni sunan spiker Anda Özmen, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile ilgili haberini bitirdikten sonra MHP ile ilgili habere geçerken, *"Yavru muhalefet"* ifadesini kullanmıştır. TRT Kurumu da bunun üzerine *"görevden alma"* ve *"özür"* mekanizmalarını işletmiştir[652]. RTÜK tarafından TRT 1'e, söz konusu yayında 6112 sayılı Kanunun, *"Yayın hizmetleri (...) kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez."* şeklindeki 8. maddesinin (ç) bendinin ihlâl edildiği gerekçesiyle uyarı cezası uygulanmıştır[653]. Benzer bir örnek, bu kez 25 Mart 2014 tarihinde TRT Haber'de *"Günlük"* programını sunan Mustafa Alcan'ın, mikrofonunun açık unutulması sonucu, MHP haberini sunduktan sonra söylediği *"Abi şey dese miydim? CHP'den geçelim yavru muhalefete... Yavrular... Yavrularıma."* sözlerin canlı yayına gitmesi sonucu gerçekleşmiştir[654].

Yine, 2012 yılında özel radyolar tarafından sıkça yayınlanmaya başlanan şarkıcı Levent Ertan'ın *"Günaha Davet"* adlı çıkış şarkısının, TRT Kurumu tarafından yapılan denetim sonucunda, sözlerinin fazlaca müstehcen içeriğe sahip olmasından dolayı, TRT FM'de yayınlanmasının yasaklanmasına karar verilmiştir[655].

TRT Kurumu'nun buna benzer uygulamaları, Yenerer tarafından şöyle aktarılmaktadır:[656]

> *"-TRT spikeri, Londra 2012 Yaz Olimpiyatları'nın kapanış töreninde çalan John Lennon'un Imagine şarkısının 'no religion too' (dinler de yok) sözlerini sansürlemişti. (...) -TRT aynı zamanda Tosun Paşa filmindeki hamam sahnesini sansürlemişti. -TRT'de gösterilen 1965 yapımı Halit Ziya Uşaklıgil'in romanından senaryolaştırılan ve Halit Refiğ'in yönettiği Kırık Hayatlar isimli filmde öpüşme sahnesi ve kadın oyuncuların mini etek giydikleri sahneler kesildi. Muayene*

---

652 İnternet: *"Yavru muhalefet" diyen spiker görevden alındı.* Web: http://www.yenicaggazetesi.com.tr/yavru-muhalefet-diyen-spiker-gorevden-alindi-94054h.htm adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.

653 İnternet: *TRT'ye "Yavru Muhalefet"ten Ceza.* Web: http://bianet.org/bianet/medya/153940-trt-ye-yavru-muhalefet-ten-ceza adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.

654 İnternet: *TRT'de 2. 'yavru muhalefet' vakası.* Web: http://www.milliyet.com.tr/trt-de-2-yavru-muhalefet-vakasi/siyaset/detay/1859182/default.htm adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.

655 Söz konusu şarkının sözleri, *"Kanımı kaynatıyor ahu afet, seninki güpegündüz günaha davet, doğru yanlış yattım ben, tenhalarda yattım ben, doruklarda uçarken senden çok tattım ben, sırılsıklam içim dışım, alev alev kor olmuşum, aşkın bitti âlemde, senin için tutulmuşum"* şeklindedir (Yenerer, *a.g.e.,* s.174).

656 Yenerer, *a.g.e.,* s.181-184.

sahnesinde kadın oyuncunun göğsü ve sırtı özel bir teknik ile görüntüden çıkarıldı. (...) Lübnan doğumlu şarkıcı Jehan Barbur, TRT'nin Arapça yayın yapan kanalında katıldığı bir programda kıyafet uyarısı aldı (...)."

b) Kurum dışı denetim: Kurum dışı denetim bakımından öncelikle, 6112 sayılı Kanunun 45. maddesinde düzenlenenen *"TRT Kurumu'nun yükümlülüğü"* konusuna değinmek gerekmektedir. Bu madde kapsamında, Kanunda belirtilen yayın ilkeleri ile Kanunun yayın hizmetlerinde ticarî iletişimi düzenleyen hükümlerinin, TRT Kurumu yayınları hakkında da uygulanması hükme bağlanmıştır. Bu önemli düzenlemenin nedenleri Gerekçe'de şu şekilde açıklanmıştır:

"Kamu yayın kuruluşları ile özel yayın kuruluşlarının ayrı kurallara ve denetime tâbi olması, Avrupa Birliği müktesebatına uyum çerçevesinde yapılan tarama sürecinde eleştirilmiş ve bu durumun özel yayın kuruluşları açısından haksız rekabete neden olduğu değerlendirmeleri yapılmıştır. Bu bağlamda Tasarı ile 3984 sayılı Kanun'un ilk hâlinde olduğu gibi TRT'nin de denetiminin Üst Kurul tarafından gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır."[657]

Dış denetim açısından, TRT Kurumu yayınlarının millî güvenlik açısından men edilmesinin mümkün olduğunu öngören 2954 sayılı Kanunun 23. maddesi üzerinde de durulması gerekir. Bu düzenlemeye göre, yayınlar, Başbakan veya görevlendireceği bir bakan tarafından, millî güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde durdurulabilir. Durdurma, bir diğer deyişle, men kararlarının yazılı olması; acele hâllerde sözlü olarak durdurma yetkisi, başbakan veya görevlendireceği bakana verilmiş ise de bilahare yazılı hâle getirilmesi gerekmektedir. Daha önce belirtildiği üzere, 6112 sayılı Kanunun 7. maddesi de olağanüstü dönemler için benzer bir hüküm öngörmektedir. Söz konusu düzenlemelerde siyasî iktidara tanınan yetkiler, kamuya ait radyo ve televizyonların kamu yararı doğrultusunda yayın yapmasını sağlamaya yönelik düzenlenmiş yetkilerdir. Ancak, basın-yayın hürriyeti, ifade hürriyeti, düşünceyi açıklama hürriyeti vb. hürriyetlerin günümüzde ulaştığı seviye göz önüne alındığında bu yönde bir dış denetime ihtiyaç bulunup bulunmadığı tartışma konusu olmaktadır.

---

[657] TBMM. (2010). *Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun Tasarısı ile Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm; Avrupa Birliği Uyum ve Anayasa Komisyonları Raporları*, s.2.

Medya sektöründe kamu hizmeti yayıncısı (TRT Kurumu) ile özel yayıncıların (özel medya hizmet sağlayıcıların) yayın hizmeti ilkeleri ve ticarî iletişim konularında ortak düzenlemelere tâbi tutulmasının yerinde bir uygulama olduğuna dikkat çeken Sümer ve Adaklı, kamu hizmeti yayıncısı olarak TRT Kurumu'nun Türkiye'deki özgül konumu göz önünde bulundurulduğunda ve hâlihazırda Kurum'un kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usülleri düzenleyen kapsamlı bir kanun varken, TRT'nin 6112 Sayılı Kanunda öngörülen düzenleme kapsamına dâhil edilmesinin ise, karışıklığa neden olabileceğini belirtmektedirler[658].

Zira, 6112 sayılı Kanunun 45. maddesinin ikinci fıkrası gereği, söz konusu yükümlülüğün yerine getirilmemesi hâlinde, TRT Kurumu'nun ihlâlin niteliği açıkça belirtilerek, Üst Kurulca uyarılması ve yükümlülüğün gereğinin yerine getirilmesinin ilgili Bakanlığa bildirilmesi gerekmektedir. Sümer ve Adaklı'nın TRT Kurumu'na yaptırımların hükümet tarafından uygulanacak olmasının önünü açan bu hükümle ilgili görüşü de, *"Eğer, TRT'ye yaptırım uygulayacak olan düzenleyici kurul değil de hükümet olacaksa, TRT'nin bu düzenleme kapsamına alınmasının bir anlamı yoktur. Burada önemli olan TRT'nin bu Kanun'daki yayın ve ticarî iletişim ilkelerine uymasıysa, bu gereklilik TRT'yi düzenleyen 2954 Sayılı Kanun'da yapılacak bir değişiklikle zaten sağlanabilirdi"* şeklindedir[659].

Hâlbuki, TRT Kurumu yayınlarının denetimi yetkisi, mülga 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun ilk şeklinde var olan *"Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun yükümlülüğü"* başlıklı 35. maddede[660] yer alan hüküm gereği RTÜK'e verilmiştir. Yayın ilke ve esasları ihlâl edildiğinde TRT Kurumu önce uyarılmakta, ihlâlin tekrarlanması durumunda da özel yayıncılar için söz konusu olan yayın durdurmayı gerektirecek hallerde, TRT Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu'nun görevinin sona erme ihtimali bulunmaktaydı.

---

[658] Sümer, B. ve Adaklı, G. (2007). 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun'a İlişkin Değerlendirme Raporu, *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), s.157.

[659] Sümer ve Adaklı, *a.g.m.*, s.158.

[660] **m. 35:** *"Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu bu Kanunda öngörülen yayın ilke ve esaslarına uygun yayın yapmakla yükümlüdür. Yayın ilke ve esaslarının ihlâli halinde Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, ihlâlin niteliği ve ağırlığı açıkça belirtilerek Üst Kurulca uyarılır. Durdurmayı gerektirecek şekilde yayın yapılması halinde, Üst Kurulun bu doğrultuda vereceği karar üzerine Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Genel Müdürü ve Yönetim Kurulunun görevi düşer."*

Nitekim, 30/10/1995 tarihinde TRT Kurumu televizyonlarında yayınlanan *"Ulusa Sesleniş"* adlı programda, Başbakan Tansu Çiller'in yaptığı konuşmanın *"siyasî çıkar amacı taşıdığı"* kanısına varan RTÜK tarafından, aynı yayın ilkesini ikinci kez ihlâl eden TRT Kurumu'na bu defa ikinci uyarının yapılması üzerine, yukarıda da belirtildiği üzere, TRT Genel Müdürü'nün ve Yönetim Kurulu üyelerinin görevleri sona ermiştir[661]. Bu durumda TRT Kurumu yönetimsiz kalmıştır. Kanun koyucunun önceden kestiremediği bu durumun bir daha yaşanmaması için Kanunda değişiklik yapılması yoluna gidilmiştir. 2002 yılında, 4756 sayılı Kanunla mülga 3984 sayılı Kanunun 35. maddesinin yürürlükten kaldırılmasıyla, bir süreliğine de olsa, RTÜK'ün TRT Kurumu üzerinde hiçbir düzenleme, denetleme ve yaptırım yetkisi bulunmadığı bir dönem de yaşanmıştır.

Bugün gelinen noktada, üzerinde durulması gereken husus, ticarî yayıncılarla aynı ilkeler kapsamında denetlenen TRT Kurumu'nun, ihlâl durumunda yalnızca ilgili Bakanlığa bildirimde bulunulacağı ifadesidir. Bu anlamda *"yürütme"*nin Kurum üzerindeki etkisinin pekiştirildiği söylenebilir. Yürütme organının TRT Kurumu üzerindeki etkisinin bir diğer boyutu da 2954 sayılı Kanunun 57. maddesinde öngörülmektedir. Bu düzenlemeye göre de, TRT Kurumu; idarî, malî ve teknik konularda *"Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu"*nun denetimine tabidir.

Bunun yanı sıra, 6112 sayılı Kanunun *"Görev ve yetkiler"* başlıklı 37. maddesinin (t) bendinde, *"Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü ve Yönetim Kurulu üyeliği için adayları belirlemek"* şeklinde bir hüküm yer almakta ve RTÜK'ün konumunun da yürütme erkini aratmayacak oranda güçlendiği görülmektedir. Bu hükme göre TRT Genel Müdürlüğü ve 4 Yönetim Kurulu üyeliği için adaylar RTÜK tarafından belirlenmektedir. RTÜK'ün buradaki yetkisi, Tutal'ın de ifade ettiği üzere, yürütmeye karşı değil topluma karşı sorumlu olması gereken TRT Kurumu için önemli bir güvencedir[662].

Kanaatimizce TRT Kurumu'nun 6112 sayılı Kanun kapsamına alınarak, yayın hizmeti ilkeleri ile yayın hizmetlerinde ticarî iletişimi düzenleyen hükümlerinin TRT Kurumu için de uygulanması yerinde bir düzenlemedir. Ancak, diğer medya hizmet sağlayıcılara uyarıda bile bulunmadan programlarının bir ila beş kez arasında

[661] bkz. Ek-7/47: TRT Genel Müdürü Akgüner görevden alındı. (5 Eylül 1996). *Cumhuriyet Gazetesi*.
[662] Tutal, *a.g.m.*, s.44.

durdurulabileceği ya da program kataloğundan çıkartılabileceği belirtilirken, TRT Kurumu radyo ve televizyonlarının sadece RTÜK tarafından uyarılacağı belirtilmektedir. Bu da idarî yaptırımların kapsamı göz önünde bulundurulduğunda çifte standarda sahip bir değerlendirme ortamının oluşmasına yol açmaktadır. Ayrıca TRT Kurumu'nun uyarıya konu olacak ihlâli tekrarlaması durumunda nasıl bir yaptırımla karşı karşıya kalacağı da kanun koyucu tarafından belirtilmemiştir. Belirsizliğe yol açan bu durumun hakkaniyet ilkesi bakımından çözümlenmesi gerekmektedir.

6.5.3.2. Farklı dil ve lehçelerdeki yayınların denetimi

Denetim bakımından farklı dil ve lehçelerde yapılan yayınlar da önem taşımaktadır. Ülkemiz açısından farklı dil ve lehçelerde yayın konusu ve bu alandaki düzenlemeler, AB-Türkiye arasındaki tam üyelik müzakerelerinde, AB'nin medya ve kültürel birlik politikalarının bir sonucu olarak önümüze getirilen temel konular içerisinde yer almaktadır. AB'nin her ülkesinde, farklı kültürlere sahip, farklı dil veya lehçe konuşan toplumlar bulunduğunu aktaran Çiftci, çeşitli sebeplerle kaybolmaya yüz tutan bu farklı bölgesel veya yerel, kültür, dil ve lehçelerin korunması, yaşatılması ve geliştirilmesinin; *"Medya Politikası"* içinde farklı dil ve lehçelerde radyo ve televizyon yayıncılığı yapılması sonucunu doğurduğunu belirtmektedir[663].

Nitekim, bir kamu hizmeti olarak başlayan görsel-işitsel yayıncılık hizmetleri, hedef kitlenin haber ve bilgi alma, eğitim, eğlenme gibi ihtiyaçlarını karşılayan bir alan olarak düşünüldüğünde, yürütülen kamu hizmetinin ihtiyaca uygunluğunun sağlanması, muhatapların kolay anlayabileceği bir dilde yayınların yapılmasıyla doğru orantılıdır. Söz konusu yayın hizmetlerinden yararlanacak kişilerin sunulan hizmeti anlayabilmelerinin en kolay yolu da yayınların muhataplarının anadilinde yapılmış olmasıdır[664].

Farklı dil ve lehçelerde yayın konusu, AB'ye uyum sürecinde, AB Komisyonu tarafından Ülkemize ilişkin olarak 1998'den itibaren her yıl yayınlanan ilerleme raporlarında eleştiri konusu yapılmış ve *"uyum paketleri"*[665] adı verilen mevzuat

---

[663] Çiftci, A. (2007). *Farklı Dil ve Lehçelerde Yayın Hukuku*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, s.13-14.
[664] Çolak, *a.g.e.*, s.205-206
[665] Radyo ve televizyonlarda farklı dil ve lehçelerdeki yayınlar, Üçüncü Uyum Paketi kapsamında çıkartılan ve 03/08/2002 tarihinde kabul edilen 4771 sayılı Kanunla serbest hale gelmiştir. Söz konusu Kanunla, 3984 sayılı Kanunun 4. maddesinde değişikliğe gidilerek *"Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarda geleneksel*

yakınlaştırmalarıyla gündemde tutulmuştur. Zira, Türkiye'de 2000 yılından bu yana radyo ve televizyon mevzuatında, düşünce ve kanaatleri açıklama ve yayma hürriyetinin sağlanması bakımından birçok düzenleme yapılarak önemli gelişme kaydedilmiştir. Özellikle, Türk vatandaşlarının günlük yaşamda geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapılmasına ilişkin düzenlemeler yapılarak ifade hürriyeti bakımından önemli adımlar atılmıştır.

Mülga 3984 sayılı Kanunun yayın ilkelerini düzenleyen 4. maddesinin birinci fıkrasında farklı dil ve lehçelerle yayın yapılmasına ilişkin şu ifadeye yer verilmiştir:

> *"Radyo, televizyon ve veri yayınları, hukukun üstünlüğüne, Anayasanın genel ilkelerine, temel hak ve özgürlüklere, millî güvenliğe ve genel ahlâka uygun olarak kamu hizmeti anlayışı çerçevesinde yapılır. Yayınların Türkçe yapılması esastır. Ancak, evrensel kültür ve bilim eserlerinin oluşmasına katkısı olan yabancı dillerin öğretilmesi veya bu dillerde müzik veya haber iletilmesi amacıyla da yayın yapılabilir. (Ek hükümler: 03/08/2002 - 4771 S.K./8. md.) (Değişik cümle: 15/07/2003 - 4928 S.K./14. md.) Ayrıca, kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Bu yayınlar, Cumhuriyetin Anayasada belirtilen temel niteliklerine, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamaz. Bu yayınların yapılmasına ve denetimine ilişkin usul ve esaslar, Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.*"

Söz konusu düzenlemeye bakıldığında, farklı dil ve lehçelerde yayın yapacak televizyon yayınlarının, kamu kuruluşu olan TRT Kurumu tarafından mı, özel radyo ve televizyon kuruluşları tarafından mı, yoksa her ikisi tarafından mı yapılacağı açıkça öngörülmemiştir[666]. Ayrıca farklı dil ve lehçelerde yayınlara, sadece haber, müzik ve

---

olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. (...)" hükmü eklenmiştir. Altıncı Uyum Paketi kapsamında çıkartılan ve 19/07/2003 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanan 25173 sayılı Kanun, düşünce ve ifade hürriyeti alanlarında YSK'nın özel radyo ve televizyon kuruluşlarına yönelik yaptırım yetkisini hafifletmiş ve Terörle Mücadele Kanununun 8. maddesini düşünce ve ifade hürriyetinin genişletilmesi amacıyla yürürlükten kaldırmıştır. Bununla birlikte bu kanun, 3984 sayılı Kanunda da değişikliklere giderek Türk vatandaşlarınca günlük yaşamda geleneksel olarak kullanılan farklı dil ve lehçelerde yayın yapılması imkânının, hem kamu hem de özel radyo ve televizyon kuruluşları aracılığıyla sağlanmasını yasal güvence altına almış ve seçim dönemlerindeki yayın yasağının süresini 1 haftadan 24 saate indirmiştir (Çabuk, D. (2013). Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinde Türkiye'de Medya Politikalarının Dönüşümü. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi.* C:2, S:1, s.42.).

[666] Çiftci, *a.g.e.*, s.68.

kültür programları şeklinde izin verilmesi de 3984 sayılı Kanunun bu alandaki sınırlılıklarındandır.

Farklı dil ve lehçelerdeki yayınlar, TRT Kurumu tarafından önce Radyo-1'de daha sonra da TRT 3'teki programlarla hayata geçirilmiştir. TRT Kurumu bünyesinde farklı dil ve lehçelerdeki ilk televizyon yayını, 7 Haziran 2004 tarihinde, 35 dakika süren, *"Kültürel Zenginliğimiz"* adlı programla yapılmıştır. İlk radyo yayını ise, saat 06.10'da Radyo-1'den, Boşnakça gerçekleştirilmiştir. Radyo-1 ve TRT 3'teki yayınlar, Pazartesi: Boşnakça, Salı: Arapça, Çarşamba: Kirmançice, Perşembe: Çerkezce ve Cuma günleri de Zazaca yapılmıştır[667].

Yine, mülga 3984 sayılı Kanunun yürürlükte olduğu dönemde TRT Kurumu, başta Güneydoğu ve Doğu Anadolu olmak üzere yurdumuzun diğer bölgelerinde yaşayan Kürt kökenli vatandaşlarımız için 1 Ocak 2009'da Kürtçe yayın yapan TRT 6 kanalını yayına başlatmıştır. TRT 6 yayınları, hem süre hem de içerik olarak her geçen gün gelişmektedir. Ancak gerek bölge insanının televizyon izleme eğilimlerine yönelik, gerekse TRT 6'nın izlenirliğine yönelik araştırmalar yok denecek kadar azdır[668]. 2011 yılında ise, yürürlüğe giren 6112 sayılı Kanunla birlikte yeni düzenlemeler getirilmiştir. Kanunun 5. maddesinde, yayın hizmetlerinin Türkçe yapılmasının esas olduğu belirtilmekle birlikte, *"(...) Ancak Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Yayınlar seçilen dilin kurallarına uygun olarak yapılmak zorundadır. Bu yayınlara ilişkin usul ve esaslar Üst Kurulca yönetmelikle belirlenir"* hükmü getirilerek, farklı dil ve lehçelerde radyo ve televizyon yayıncılığı yapılmasına izin verilmiştir.

Bu konuda ilk düzenleme, 2002 yılında RTÜK tarafından çıkarılan *"Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik"*[669] ile yapıldı. Bu yönetmeliğin ardından 2004 yılında *"Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik"*[670] çıkarıldı. Üçüncü düzenleme olan 13/11/2009 tarihli ve 27405 sayılı Resmî

[667] Yıldız Aydınlı, A. (2007). *Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Farklı Dil ve Lehçelerde Radyo ve Televizyon Yayıncılığı.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.80-81.
[668] Çakır, V., Bozkurt, Ö. (2014). Televizyon İzleme Alışkanlıkları, Motivasyonları ve TRT 6: Hakkâri Örneği. *Global Media Journal Dergisi,* C:4, S:8, s.62.
[669] Yönetmelik, 18/12/2002 tarihinde 24967 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
[670] Yönetmelik, 25/01/2004 tarihinde 25357 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Gazete'de yayımlanan *"Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik"*in yürürlükten kaldırılmasının ardından ise halen yürürlükte olan*"Yayın Hizmetlerinin Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik"* yayınlandı.

02/11/2011 tarihli ve 28103 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren bu yönetmeliğin 7. maddesinde de *"Türkçe Dışındaki Dil ve Lehçelerde Yapılacak Yayınların Usul ve Esasları"* başlığı altında, yapılacak yayınların tâbi olacağı ilkeler şu şekilde sıralanmaktadır:

> *"(1) Yayın hizmetlerinin Türkçe yapılması esastır. Ancak Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Yayınlar seçilen dilin kurallarına uygun olarak yapılmak zorundadır.*
> *(2) Medya hizmet sağlayıcıların farklı dil ve lehçelerde yayın yapabilmeleri, Üst Kurulun bu Yönetmelik hükümlerine göre vereceği izne tabidir. Üst Kurul izni olmadan bu dil ve lehçelerde yayın yapılamaz.*
> *(3) Farklı dil ve lehçelerde yayın yapmak isteyen medya hizmet sağlayıcılar; yayın yapmak istedikleri dil ve lehçeleri, bu dil ve lehçelerde yayınlanacak program türlerini, bu programların, günlük yayın akışı içindeki yerleşimini ve aylık yayın planlarını belirleyen yönetim kurulu kararı ile birlikte Üst Kurula başvururlar.*
> *(4) Yayın lisansına sahip olan ve farklı dil ve lehçelerde yayın yapmak isteyen medya hizmet sağlayıcıların talepleri, yayın alanı, teknik imkânlar ve talep edilen dil ve lehçelerde yayın yapan diğer kuruluşlar da göz önünde bulundurularak Üst Kurul tarafından değerlendirilir ve uygun görülmesi hâlinde bu dil ve lehçelerde yayın yapma izni verilir.*
> *(5) Farklı dil ve lehçelerdeki münferit müzik eserleri, sinema filmleri, ticarî iletişim ve isteğe bağlı yayın hizmetleri için izin şartı aranmaz.*
> *(6) Farklı dil ve lehçelerde Üst Kuruldan yayın yapma izni alan medya hizmet sağlayıcılar, yayınlarını, Kanun ve Kanuna dayanılarak çıkartılan yönetmeliklere, Üst Kurulun öngördüğü diğer yükümlülüklere uygun olarak yapmakla yükümlüdürler."*

6112 sayılı Kanunun 5. ve 8. maddeleri ile Yönetmelikte yer alan ilkeler çerçevesinde yapılması gereken farklı dil ve lehçelerde yayınların, ayrılıkçı, ayrımcı,

bölünmeye yol açan değil, kültürel zenginliğin ve çeşitliliğin bir ifadesi olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Daha demokratik bir toplum düzeninin kurulmasına yardımcı olma niteliği de bulunan söz konusu yayınlar, ifade hürriyetinin de bir gereğidir.

6.5.3.3. Seçim dönemlerindeki yayınların denetimi

Medya hizmet sağlayıcıların seçim dönemlerindeki siyasî yayınları ile siyasî partilerin seçim propaganda yayınları da denetim bakımından ayrı bir önemi haizdir. Zira, siyasî partiler gibi *"hür fakat bağımsız bir medya"* da demokrasinin unsurlarındandır.

Seçim dönemlerinde, seçim düzeninin sağlanması için radyo ve televizyon yayınlarının belli kurallar çerçevesinde yapılması gerekmektedir. Ülkemizde Cumhurbaşkanlığı seçimi, genel ve yerel seçimler ile halk oylamalarının tamamı Anayasanın amir hükmü (m. 79)[671] gereğince, YSK'nın görev ve yetkileri kapsamında kalmakta olup, bu konudaki düzenlemelerin tamamı da YSK tarafından yapılmakta ve sonuçlandırılmaktadır.

6112 sayılı Kanunun *"Seçim Dönemi"* başlıklı 9. Bölümünde ise, seçim dönemlerindeki yayın ve siyasî reklâm konuları ele alınmıştır. 30. madde hükmü ile 298 sayılı *"Seçimlerin Genel Hükümleri ile Seçmen Kütüklerinin Yenilenmesi Hakkında Kanun"*un 55/A ve 149/A maddelerinin uygulanmasına yönelik hükümler düzenlenmektedir.

6112 sayılı Kanunun 30. maddesinde yer alan hüküm şu şekildedir:

> *"(1) Seçimlerle ilgili olarak seçim dönemlerinde yapılan yayınlara ilişkin usul ve esaslar Yüksek Seçim Kurulu tarafından düzenlenir.*
> *(2) Üst Kurul, medya hizmet sağlayıcılarının seçim dönemlerindeki yayınlarını Yüksek Seçim Kurulunun kararları doğrultusunda izler, denetler ve değerlendirir.*

---

[671] Anayasanın 79. maddesinin birinci ve ikinci fıkrasında sırasıyla, *"Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzluklar, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulu'nundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir merciye başvurulamaz."* hükümlerine yer verilmiştir.

(3) 26/04/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 149/A Maddesinde düzenlenen hükümler, Yüksek Seçim Kurulu kararlarını müteakip Üst Kurulca yerine getirilir."

RTÜK, yukarıda belirtildiği üzere denetim görevini, YSK'nın ilke kararları doğrultusunda yerine getirmekte; YSK tarafından medya hizmet sağlayıcılar hakkında verilen yaptırım kararlarını ilgili kuruluşlara tebliğ edip, uygulanıp uygulanmadığını takip etmektedir. Yayınlara ilişkin oluşturulan raporlar hakkında nihaî kararı verme sorumluluğu ise YSK'ya aittir. YSK, Üst Kurul'un ihlâl görmediği bir yayın hakkında yaptırım uygulanmasını RTÜK'ten talep edebildiği gibi, ihlâl gördüğü bir yayın hakkında da ihlâl olmadığı yönünde değerlendirme yapabilmektedir. YSK tarafından medya hizmet sağlayıcılara uygulanan program durdurma yaptırımlarının yerine getirilmesi amacıyla medya hizmet sağlayıcılara çoğunluğu TRT Kurumu'ndan temin edilen belgesel nitelikli programlar, telif hakları Üst Kurul tarafından ödenmek suretiyle *"ikâme program"*[672] olarak gönderilmektedir.

Tez çalışmasının hazırlandığı dönemde gerçekleştirilen seçimler incelendiğinde; RTÜK tarafından 2014 Mahalli İdareler Seçimi'nde YSK ilke kararları doğrultusunda *"198 adet değerlendirme raporu"* düzenlendiği; bunlardan 161 adet değerlendirme raporunda ihlâl olduğu kanaatinin belirtildiği tespit edilmiştir. YSK tarafından 113 adet rapora müeyyide uygulama kararı, 85 adet rapora da müeyyideye gerek yok kararı verilmiştir. 61 adet rapor YSK tarafından, Cumhurbaşkanı seçim döneminin başlaması nedeniyle görüşülmemiştir. Yine 2014 yılında yapılan Cumhurbaşkanı Seçimi'nde YSK ilke kararları doğrultusunda, *"255 adet değerlendirme raporu"* düzenlenmiş; YSK tarafından 128 adet rapora müeyyide uygulama kararı, 122 adet rapora ise müeyyideye gerek yok kararı verilmiştir. YSK tarafından alınan ara kararlar doğrultusunda düzenlenen 5 adet rapor da YSK tarafından sonuçlandırılmamıştır[673].

2015 yılında ise, 7 Haziran 2015 tarihinde yapılan 25. Dönem Milletvekili Genel Seçimi döneminde, *"263 adet değerlendirme raporu"* düzenlenmiş olup, Üst Kurul tarafından 59 raporda ihlâl olduğu kanaati belirtilmiştir. YSK tarafından 243 rapora da

[672] Gazeteci Murat Çelik'in özellikle haber kanallarında *"haber yayını"* yerine ikame programları izliyor olmayı eleştiren yazısı için bkz. Ek-7/48: Çelik, M. (16 Haziran 2007). Haber yayını değil yayın balığı. *Bugün Gazetesi.*

[673] RTÜK, *a.g.r.*,s.48.

müeyyide uygulanmasına karar verilmiştir. 1 Kasım 2015 tarihinde yapılan 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Döneminde ise, düzenlenen 216 değerlendirme raporundan 183'ünde ihlâl olduğu kanaati belirtilmiş; YSK tarafından 190 rapora da müeyyide uygulanmasına karar verilmiştir[674].

RTÜK'ün iktidar partisi dışındaki siyasî parti kontenjanından seçilen üyeleri Ali Öztunç, Süleyman Demirkan, Esat Çıplak ve Ersin Öngel, 25. Dönem Milletvekili Genel Seçimi döneminde yaptıkları açıklamada, Üst Kurul'un her siyasî partiye eşit mesafede olmadığı ve yayın denetimlerinde adil davranmadığı gerekçesiyle, üyesi bulundukları Kurul'u kamuoyuna şikâyet etmişlerdir[675]. Bu durumun, daha önce de belirtildiği üzere, Üst Kurul üyeliğini Parlamento aritmetiğine bağlamayı sürdüren yapıdan kaynaklandığını söylemek mümkündür. Zira, kurulduğu tarihten bu yana *"özerklik"* noktasında eleştirilen RTÜK'ün üyelerinin kendilerini aday gösteren siyasî partilerden bağımsız hareket etmeleri neredeyse imkansızdır.

26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi dönemi olarak belirlenen 31 Ağustos-01 Kasım 2015 tarihleri arasındaki yayınlarda RTÜK tarafından hazırlanan raporlarda tespit edilen başlıca ihlâller ise şu şekilde sıralanabilir:

- YSK'nın 26/08/2015 tarih ve 2015/1550 sayılı kararının sonuç bölümünün 1. maddesinin (b) bendinde belirtilen *"tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk"* ilkelerinin ihlâli[676],
- YSK'nın 01/11/2015 tarih ve 2015/2192 sayılı kararında yer alan, 1 Kasım 2015 tarihinde seçim sonuçlarının saat 19.00'dan önce açıklanmaması kararının ihlâli,

---

[674] Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2016). *2015 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: RTÜK Strateji ve Geliştirme Daire Başkanlığı, s.68.

[675] bkz. Ek-7/49: Bayer, Y. (29 Mayıs 2015). RTÜK ve YSK seçimin galibi!. *Hürriyet Gazetesi.*

[676] 25. ve 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinin ardından, RTÜK'ün raporu ve YSK'nın kararı doğrultusunda, A Haber kanalına verilen yayın durdurma cezaları, söz konusu ihlâle örnek gösterilebilir. YSK, yayın durdurma cezalarına gerekçe olarak, söz konusu medya hizmet sağlayıcının *"Başbakan Ahmet Davutoğlu ile Gündem Özel"*, *"Yaz Boz"*, *"Birlikte Bakalım"*, *"Ajans Bugün"*, *"%100 Siyaset"*, *"Kadraj"*, *"Anlatılmamış Öyküler"* ve *"60 Dakika"* gibi programlarında, tek bir siyasî partinin adaylarına ve faaliyetlerine yönelik yayın yapılmasını göstermiştir. (İnternet: *A Haber'e 12 yayın cezası daha!.* Web: http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/11/16/a-habere-12-yayin-cezasi-daha adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır; İnternet: *A Haber'e sansür gibi ceza!.* Web: http://www.ahaber.com.tr/gundem/2014/04/10/a-habere-yeni-yasak adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır).

- YSK'nın 26/08/2015 tarih ve 2015/1550 sayılı kararının sonuç bölümünün 4. maddesinde yer alan *"(...) kamuoyu araştırmaları ve anketlerin yayınlanması sırasında, araştırmanın hangi kuruluş tarafından yapıldığının, denek sayısının, araştırmanın kim tarafından finanse edildiğinin açıklanmasının zorunlu olduğuna"* hükmünün ihlâli[677],
- YSK'nın 22/09/2015 tarih ve 2015/1751 sayılı kararında yer alan siyasî reklâma ilişkin hükmün ihlâli,
- YSK'nın 01/09/2015 tarih ve 2015/1586 sayılı kararında belirtilen *"Medya hizmet sağlayıcılarının, yayınlayacakları siyasî reklâmların 6112 sayılı Kanun'un 10. maddesi hükmünde yer alan esaslara tabî olduğuna ve reklâmlardan ayrı olarak siyasî reklâm kuşağı düzenleyemeyeceklerine"* dair hükmün ihlâli.

Bu noktada üzerinde durulması gereken konulardan biri de *"radyo ve televizyonla propaganda"* konusudur. 298 sayılı Kanunun 52. maddesi kapsamında, özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak üzere, seçime katılan siyasî partiler, oy verme gününden önceki 7. günden itibaren, oy verme gününden önceki gün saat 18.00'e kadar radyo ve televizyonda propaganda yapabilirler. Aynı maddede belirtilen diğer hükümler ise şöyle sıralanmaktadır:

- Seçime katılan; siyasî partilere ilk gün 10, son gün 10 dakikayı geçmemek üzere, programlarını ve yapacakları işleri anlatan iki konuşma; Mecliste grubu bulunan siyasî partilerin her birine ilaveten 10'ar dakikalık propaganda; iktidar partisine veya iktidar partilerinden büyük olanına 20 dakikalık, iktidar partilerinden diğerlerine 15'er dakikalık ilave propaganda; ana muhalefet partisine ilaveten 10 dakikalık propaganda hakkı verilmektedir. Bu propaganda sürelerinin yarısını aşmamak üzere siyasî partiler propagandalarını görüntülü olarak da verebilirler. Görüntülü propagandalar, TRT dışında hazırlatılır. Görüntülü propagandalarda siyasî partiler yaptıkları ve yapacakları icraatı

[677] Beyaz TV'nin 04/01/2014 tarihli Ana Haber Bülteni'nde 30 Mart 2014 tarihinde yapılacak olan Mahalli İdareler Genel Seçimine yönelik yapılan bir seçim anketine dair haber sunumunda, anketin sadece *"ORC Şirketi"* tarafından yapıldığı bilgisine yer verilmiş; ancak, anket çalışmasına ait denek sayısı ve anketin finansörüne ilişkin bilgilendirme yapılmaması nedeniyle, YSK'nın 11/01/2014 tarih ve 36 sayılı kararı ile uyarılmasına karar verilmiştir. Kanımızca, söz konusu fiile yaptırım uygulanması yerindedir. Aksi halde, inandırıcılığı olmayan bu tarz yayınlar nedeniyle, kamuoyu yanlış yöne sevkedilerek, yanıltılmış olacak; hatta, haksız rekâbete yol açılacaktır.

anlatırlar. Bu propagandalarda suç teşkil edecek görüntülere yer verilemez. Siyasî partilerin bu propagandaları bir defada iki dakikadan az olamayacağı gibi, toplam süresi bir günde 10 dakikayı geçemez. Siyasî partiler propaganda haklarını TRT'nin birden fazla kanalına dağıtabilirler. YSK, TRT imkânlarına göre bu görüntülerin hangi süre içinde TRT'ye teslim edileceğini ve TRT'deki gösterilme zamanlarını tanzim eder. Bu görüntülerde suç teşkil eden bir husus[678] bulunduğu takdirde YSK bunların yayımına izin vermez.

- Siyasî partiler, radyo ve televizyonla ilk konuşmalarında seçim beyannamelerini izah ederler.
- Radyo ve televizyon konuşmaları, Türkiye'deki bütün radyo ve televizyon postaları ile aynı zamanda yayınlanır.
- Radyo ve televizyonda yayınlanacak propaganda konuşmalarının her gün hangi saatte, hangi parti adına yapılacağı, TRT tarafından haber yayınları sırasında, önceden duyurulur.
- Radyo ve televizyonda yapılacak propaganda yayınlarının, tam bir tarafsızlık ve eşitlik içinde yapılması, YSK ile TRT tarafından sağlanır.
- Televizyonda seçime katılan siyasî partiler adına (...) yukarıdaki fıkralar gereğince yayınlanacak propaganda konuşmalarında Türk Bayrağı ile Yüksek Seçim Kurulunun tespit edeceği yere asılacak olan bu Kurul'un belirlediği büyüklükteki parti bayrağı ve konuşmayı yapan kişi dışında hiçbir görüntüye yer verilmez. Konuşmacılar, ceket giyme ve kravat takmak zorundadırlar; bayanlar tayyör giyerler.
- Özel radyo ve televizyonlarda siyasî partilerin propaganda konuşmaları TRT'de uygulanan usul ve esaslara göre yapılır. Bu yayınların ulusal nitelikte olanları Yüksek Seçim Kurulunca, yerel nitelikte olanları da İl Seçim Kurullarınca tanzim edilir ve denetlenir. Bu hüküm dışında propagandaya ilişkin yayın yapılamaz. Bu hükme aykırı davrananlar hakkında ise, 298 sayılı Kanunun 151/2 hükmü[679] uygulanır.

Çizelge 6.2.'den de görüleceği üzere, RTÜK ev sahipliğinde, 5 farklı bölgede düzenlenen, *"Seçim Dönemine İlişkin Medya Hizmet Sağlayıcı Kuruluşların Uyması*

[678] *"Suç teşkil eden bir husus"* ifadesi, neyin suç unsuru olduğu açıkça tarif edilmediği için keyfi yasaklara ve sansüre yol açabilecek, muğlâk bir ifade olarak değerlendirilebilir. YSK'nın bu konuda alacağı kararlarda net açıklamalar yapması gerekmektedir.

[679] Söz konusu hükümde, *"altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılma"* öngörülmektedir.

Gereken Yayın İlkeleri ve Yüksek Seçim Kurulu Kararları" ile ilgili bilgilendirme toplantıları, medya hizmet sağlayıcıların ve çalışanlarının seçim dönemlerinde uymaları gereken ilke, esas ve kurallar hakkında bilinçlendirilmesi hususunda atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Çizelge 6.2. Seçim dönemine ilişkin 2015 yılı bilgilendirme toplantıları[680]

Şehir	**Katılımcı Sayısı**	**Tarih**
İstanbul	240 Yayıncı	10.03.2015
İzmir	210 Yayıncı	12.03.2015
Ankara	220 Yayıncı	17.03.2015
Samsun	150 Yayıncı	19.03.2015
Diyarbakır	120 Yayıncı	27.03.2015

Kamuoyunun siyasî partilere ilişkin haber ve bilgi alma ihtiyacının en üst seviyede olduğu seçim dönemlerini *"görsel, işitsel medyanın bir bakıma imtihan dönemleri"* olarak nitelendiren RTÜK eski Başkanı Prof. Davut Dursun da, yayıncı kuruluşların zaman zaman birtakım ilkeleri göz ardı edebildikleri hususunu şöyle aktarmaktadır:[681]

> *"(...) Seçim dönemine ilişkin olarak yayın politikalarında bir takım farklılıklar söz konusu. Müeyyide sisteminde bir takım farklılıklar söz konusu. O sebeple normal dönemlerdeki radyo ve televizyon yayınlarıyla seçim dönemlerindeki radyo ve televizyon yayınları arasında önemli farklılıklar, her bakımdan hem yapısal olarak, hem uygulama olarak, hem müeyyide sistemi olarak, hem gözeteceğiniz bir takım ilkeler olarak bir takım farklılıklar görülüyor. O sebeple bunlar bazen yayıncı kuruluşlar tarafından, yayıncı kuruluşların politikalarını yapan değerli çalışanlar tarafından gözden ırak tutulabiliyor. Bunu bir kez daha hatırlatmak için imtihan dönemidir diyorum"*.

Kanaatimizce de herhangi bir yayın kuruluşunun radyonun veya televizyonun sadece bir siyasî partinin sözcüsüymüş, mikrofonuymuş gibi hareket etmesi bir nevi seçim kurallarının ihlâlidir. Seçim döneminde ilgili mevzuat ve YSK tarafından alınan kararlar doğrultusunda, medya hizmet sağlayıcıların, mümkün olduğu kadar tarafsız ve fırsat

---

[680] RTÜK, *a.g.r.*, s.103.

[681] İnternet: *RTÜK Başkanı Dursun: Seçim Dönemleri Medyanın İmtihan Dönemi.* Web: http://www.haberler.com/samsun-rtuk-baskani-dursun-secim-donemleri-7096074-haberi adresinden 25 Mayıs 2016'da alınmıştır.

eşitliği ilkesine dikkat ederek yayın yapma konusunda hassasiyet göstermeleri gerekmektedir. Yayınlarda uyulması elzem olan *"tarafsızlık, dürüstlük, hakkaniyet ve doğruluk ilkeleri"* bunu gerektirmektedir. Bu, hem *"hür fakat sorumlu basın-yayın"* düsturunun hem de saygın bir medya oluşturulmasının gereğidir.

6.5.3.4. Siyasî reklâmların denetimi

Bilinen en eski propaganda biçimlerinden biri olan reklâm, başta siyaset olmak üzere günümüz propaganda uygulamalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Berger'e göre, *"çekicilik üretme süreci"* olan reklâm aslında *"bir iletişim biçimi"* değil, etki yaratmak için iletişim biçimlerinin kullanılmasının bir yoludur[682]. Siyasî reklâmlar ise, Nedimoğlu'na göre, maliyeti yüksek, kısa, basit, görsel, işitsel ve dilsel anlatımlarla seçmeni kısa sürede ikna etmeyi amaçlayan çarpıcı, kolay anlaşılan, akılda kalıcı siyasî iletiler[683]; Mutlu'ya göre de siyasal kişiliklerin ve imgelerin seçmenlere satılması (benimsetilmesi) amacıyla yürütülen ve ağırlıklı olarak kitle iletişim araçlarının kullanıldığı bir reklâm sürecidir[684].

Siyasî reklâm, dar anlamda *"İçeriği siyasal olan reklâm türü (...)"*[685] olarak tanımlanmakta; geniş anlamda ise, *"seçmenlerin siyasal inançlarını, tutumlarını veya davranışlarını etkilemek amacıyla bir siyasal parti veya aday tarafından politik pazarlama uzmanlarına hazırlatılan siyasî mesajların, kitle iletişim araçlarında yer ve zaman satın alınarak yayımladığı kontrollü bir siyasal iletişim biçimi"*[686] şeklinde ifade edilmektedir.

Altı farklı türde siyasî reklâm olduğunun belirten Joslyn'in sınıflandırması ise şu şekildedir:[687]

---

[682] Berger, J. (1988). *Görme Biçimleri*. (Çev. Y. Salman). İstanbul: Metis Yayınları, s.131.
[683] Nedimoğlu, Ö. M. (1990). *Siyasal İletişimde Dönüşümler, Yeni Bir Olgu: Siyasal Reklamlar*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, s.58-59.
[684] Mutlu, *a.g.e.,* s.276.
[685] Seçim, M. Ö. (2013). *Toplumsal Değişimlerin Siyasal Reklama Yansımaları: 2000-2010 Türkiye Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir, s.92.
[686] Ergen, B. (2013). *Barack Obama'nın 2008 Başkanlık Seçim Sürecini Kazanmasında Yeni İletişim Teknolojileri ve Sosyal Medyanın Kullanımı.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, s.22.
[687] Joslyn, R. A. (1990). Election Campaigns as Occasions for Civic Education. D. L. Swanson, D. Nimmo (Derleyenler). *New Directions in Political Communication: A Resource Book.* Newbury Park: Sage, s.86-114'ten aktaran Mutlu, *a.g.e.,* s.276.

- Gelecekteki politikalara ilişkin tercih: Seçmenlere adayların politik vaatlerini, kendi politik tercihlerine en yakın adaya oy verebilmeleri için karşılaştırma olanağı veren bu türün özelliği, geleceğe yönelik, özgül, ayrıntılı ve farklılaştırıcı olmasıdır.
- Geçmişe dönük siyasal icraat: Geçmişteki icraatları konu alan bu tarzdaki reklâmlar, vatandaşların zaman içinde geriye bakmalarını, geçmişteki icraattan ne denli tatmin olduklarına karar vermelerini ister.
- Partizan reklâm: Bir adayın parti kimliğini belirtmeye veya adayı partisinin diğer önde gelen üyeleriyle birlikte gözler önüne sermeye yöneliktir.
- Yardımsever önder imgesi: Adayın kişilik özellikleri ve yapıları üzerinde odaklanan reklâmlardır.
- İdeolojik reklâmlar: Seçmenleri adaylara çekmek için açık ideolojik terminoloji kullanan reklâmlardır.
- Simgesel reklâmlar: Kültürel ideallerin (hür teşebbüs, dürüstlük, cesaret, hoşgörü, kalkınma gibi) dile getirilmesine ve inandırıcı etki için bir kahramanlar ve kötüler tasvirine dayanan reklâm türüdür.

6112 sayılı Kanunun 3. maddesinin (ş) fıkrasında; radyo ve televizyon reklâmı; *"taşınmazlar, hak ve yükümlülükler dâhil olmak üzere mal veya hizmetlerin teminini teşvik etmek, bir amaç veya düşünceyi yaymak veya başka etkileri oluşturmak amacıyla ticaret, iş, zanaat veya bir meslekle bağlantılı gerçek ve tüzel kişi tarafından, bir ücret veya benzeri bir karşılıkla yapılan her türlü duyuru veya öz tanıtım yayını"* olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan yola çıkılarak siyasî reklâmın amacı da, siyasî partilerin program ve projelerini, adayların ise, yapmayı düşündükleri siyasî faaliyetlerini ve kendilerini halka anlatması olarak ifade edilebilir.

Seçimlerin olmadığı zamanlarda parti kongreleri vb. etkinliklerin duyurulması ve yapılan icraatların anlatılması gibi amaçlarla kullanılan siyasî reklâm faaliyetleri, özellikle seçime yakın dönemlerde seçmenler üzerinde daha etkili olacağı düşüncesiyle hız kazanarak daha da artmaktadır. Seçim dönemlerinde yoğunluk ve hız kazanan siyasî reklâm kampanyaları, güç isteyen siyasî aktörlerin bir nevi propaganda aracına dönüşmektedir. Ülkemizde hukukî dayanağı olmadığı için radyo ve televizyon aracılığıyla yapılamayan siyasî reklâmlar, YSK tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde

yapılabilir hâle getirilmiştir. Böylece hem siyasî parti ve adayların propagandalarını halka daha kısa yoldan ulaştırmaları, hem de medya hizmet sağlayıcı kuruluşların gelir elde etmeleri mümkün hâle gelmiştir.

6112 sayılı Kanunun 31. maddesi kapsamında medya hizmet sağlayıcılar, YSK tarafından ilân edilen seçim döneminde, yayın yasaklarının başlayacağı saate kadar siyasî parti ve aday reklâmları yayınlayabilir. Siyasî reklâmlar, 6112 sayılı Kanunda yer alan hükümlere ve YSK tarafından belirlenen usul ve esaslara uygun olmak zorundadır.

Görsel ve işitsel yayın hizmetleri arasında yer alan siyasî reklâmların denetiminde uygulanan yaptırımlara Ülkemizden örnek vermek gerekirse, son dönemde hazırlanmış olup, YSK kararıyla yayınlanmasının yasaklanmasına ve yayından kaldırılmasına karar verilen bazı reklâm filmlerine değinilebilir. YSK tarafından, 05/08/2014 tarihli ve 3541 sayılı kararla, başlangıç kısmında ezan sesi ile dua eden kadın bölümünün yer aldığı, Cumhurbaşkanı Adayı Recep Tayyip Erdoğan'ın reklâm filmi ve yine YSK'nın 22/03/2015 tarihli ve 417 sayılı kararıyla da Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, çeşitli ibadet yerlerinin (cami, kilise, havra ve cem evi gibi) iç ve dış mekân görüntüleri ile Türk Bayrağı'nın kullanıldığı *"Selam Olsun Bahara"* adlı reklâm filmi, propaganda yasakları kapsamında değerlendirilerek, söz konusu siyasî reklâmların televizyon ve radyolar ile internette yayınlanmasının yasaklanmasına ve yayından kaldırılmasına karar verilmiştir.

Kanaatimizce de etnik, dinî, mezhepsel ve ideolojik farklılıklar gözetmeksizin, Türk toplumunun tüm kesimlerini bir arada tutan harç niteliğindeki ortak değerler olan vatan, bayrak sevgisi ile ibadethane, dua gibi dinî motiflerin *"demokrasinin tekerleri"*[688] olarak adlandırılan seçim kampanyalarında kullanılmak suretiyle istismar edilmemesi gerekmektedir. Zira, bütün dünyada kampanyalar, ya doğrudan ilânlarla ya da medyayı mesajlarla besleyerek, esasen medya üzerinden iletişim kurmaya dayanmaktadır.

Yine, 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri öncesinde, TRT Kurumu'na, 10/04/2015 tarihinde gönderilen CHP'nin *"Milletçe Alkışlıyoruz"* başlıklı, 45 ve 59 saniyelik iki reklâm filmi, TRT Kurumu tarafından yasaklanmıştır. TRT Kurumu'ndan yapılan açıklamada, Kurum'un herhangi bir siyasî partiye veya reklâmlarına sansür uygulamasının

[688] Castells, *a.g.e.,* s.270.

söz konusu olmadığına dikkat çekilerek, söz konusu reklâm filmlerinin YSK'nın siyasî reklâmlarla ilgili olarak aldığı 291 sayılı kararında atıf yapılan mevzuat hükümlerine aykırı bulunduğu ve gerekçeleri belirtilerek *"yayınlanamaz"* raporu verildiği belirtilmiştir. Açıklamada ayrıca, geçmiş seçim dönemlerinde de iktidar partisi de dâhil bazı siyasî reklâmların da Yayın Denetleme Kurulu tarafından ilgili mevzuat hükümlerine aykırılık gerekçesiyle *"yayınlanamaz"* olarak raporlandırıldığı ve bu şekilde raporlanan siyasî reklâmların da yayınlanmadığı vurgulanmıştır[689].

Ancak, Anayasanın 79. maddesine[690] göre, YSK, açıkladığı seçim takvimi içinde yapılacak siyasî yayın ve reklâmlar konusunda tek yetkili Anayasal kurumdur. TRT Kurumu'nun kendisini RTÜK ve YSK yerine koyup, bir siyasî partinin reklâmlarını reddetmesi de yetki aşımını ifade eder. Öte yandan, TRT Kurumu'nda veya özel bir medya hizmet sağlayıcıda yayınlanan açıkoturum, yorum, tartışma vb. programlarda, kanunlarda belirlenen sınırlar (2954 sayılı Kanun m.5 ve 6112 sayılı Kanun m.8) ile YSK tarafından belirlenen yayın ilkeleri çerçevesinde, siyasî partilerin birbiri hakkında eleştirilerde bulunabilmesi de elbette mümkündür. Ancak, bir siyasî partinin reklâmı yapılırken diğer siyasî partilerin kötülenmemesi gerekmektedir.

YSK'nın 1 Kasım 2015 tarihinde yapılan 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi döneminde aldığı, 01/09/2015 tarih ve 2015/1586 sayılı kararı, siyasî reklâmlara ilişkin hazırlanmış en kapsamlı metinlerden biri olarak değerlendirilebilir. Kararın sonuç bölümünde;

---

[689] Söz konusu reklâm filminin yayınlanmama gerekçesi, YSK'nın 291 sayılı kararı ve bu kararda uyulması gerektiğine hükmedilen 6112 sayılı Kanunun m.8/1 (ç) bendi *"(...) kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez"* ve aynı fıkranın (i) bendi *"Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimse suçlu ilan edilemez veya suçluymuş gibi gösterilemez, yargıya intikal eden konularda yargılama süresince, haber niteliği dışında yargılama sürecini ve tarafsızlığını etkiler nitelikte olamaz"* ile Ticarî Reklâm ve İlânlara İlişkin İlkeler ve Uygulama Esaslarına Dair Yönetmeliğin 5. madde (d) fıkrası *"Dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri özelliklere yönelik kötüleme, istismar, önyargı veya ayrımcılık içeremez"* ve aynı yönetmeliğin 10. maddesinde belirtilen *"Reklamlar, hiçbir kişi, kurum veya kuruluşu, ticari ya da mesleki faaliyeti, malı ya da hizmeti, reklamı veya markayı aşağılayamaz, açıkça alay konusu edemez ve benzeri bir biçimde kötüleyemez"* hükümlerine aykırılıktır. (İnternet: *TRT'den "Sansür" açıklaması*. Web: http://www.haber7.com/televizyon/haber/1343537-trtden-sansur-aciklamasi adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.) Gerekçede belirtilen *"Ticari Reklam ve İlanlara İlişkin İlkeler ve Uygulama Esaslarına Dair Yönetmelik"*, 10/01/2015 tarihinde 29232 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren *"Ticari Reklam ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliği"* ile yürürlükten kaldırılmıştır.

[690] **m. 79:** *"(...) Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulunundur (...)".*

- Medya hizmet sağlayıcıların, seçimin başlangıç tarihi olan 31 Ağustos 2015 tarihinden oy verme gününden önceki yirmi dört saate kadar (30 Ekim 2015, saat 24.00) olan sürede siyasî reklâm yayınlayabilecekleri,
- Siyasî parti ve adayların siyasî reklâmlarında Türkçe'nin yanı sıra farklı dil ve lehçeleri de kullanılabilecekleri,
- Adayların ve siyasî partilerin verecekleri siyasî reklâmlarda Türk Bayrağı ve dinî ibarelerin kullanılamayacağı,
- Medya hizmet sağlayıcılarının, bu görevi yerine getirirken demokratik toplum düzeni gereklerine uygun bir seçim yapılabilmesi için, siyasî parti ve adaylara siyasî reklâm tahsisi yaparken tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine uygun hizmet sunmaları gerektiği,
- Siyasî reklâm yayınlarının 6112 sayılı Kanunun 8. maddesi ile Ticarî Reklâm ve Haksız Ticarî Uygulamalar Yönetmeliği'nin 5 ve 7. maddelerinde yer alan yayın hizmeti ilkelerine uygun olması,
- Aynı reklâm kuşağında, birden çok seçime katılan siyasî parti ve adayın siyasî reklâm yayınlanmasını istemesi hâlinde; istekliler arasında kura çekilerek o reklâm kuşağında yayınlanacak siyasî reklâmların tespit edilmesi, yayın dışında kalanlara ise istek hâlinde bir sonraki reklâm kuşağında yayınlanması için öncelik verilmesi,
- Medya hizmet sağlayıcılarının, yayınlayacakları siyasî reklâmların 6112 sayılı Kanunun 10. maddesi hükmünde yer alan esaslara tâbi olduğuna ve reklâmlardan ayrı olarak siyasî reklâm kuşağı düzenleyemeyecekleri,
- Bir medya hizmet sağlayıcısında yayınlanacak siyasî reklâmların ücretinin siyasî partilere ve adaylara göre değişkenlik göstermemesi,
- Seçimin başlangıç tarihi olan 31 Ağustos 2015 tarihinden yayın yasaklarının başlayacağı oy verme gününden önceki son yirmi dört saate kadar (30 Ekim 2015, saat 24.00) olan sürede medya hizmet sağlayıcıları tarafından yayınlanacak siyasî reklâmların YSK kararları doğrultusunda RTÜK tarafından izlenmesi, denetlenmesi ve değerlendirilmesi gerektiği,
- TRT Kurumu ile ulusal düzeyde yayın yapan bütün özel radyo ve televizyon kanalları ayrım gözetilmeden izlenerek siyasî reklâm yayın ilkelerine aykırılığın tespiti hâlinde düzenlenecek raporların, seçim dönemi içerisinde

RTÜK tarafından değerlendirilip, her haftanın Perşembe günleri saat 17.00'ye kadar, YSK Başkanlığı'na sunulmasına,

- Yerel düzeyde yayın yapan radyo ve televizyon kanallarının siyasî reklâm yayın ilkelerine aykırılığının tespiti hâlinde ise, RTÜK tarafından düzenlenecek olan raporların, 298 sayılı Kanunun 149/A maddesi çerçevesinde yayın kuruluşunun merkezinin bulunduğu yer İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı'na bekletilmeden gönderilmesi şeklinde hususlar sıralanmaktadır.

Amacı, zamanı, sıklığı, finansman kaynağı ve etkileri bakımından diğer reklâmlardan ayrılan siyasî reklâmları halka ulaştırmada birer araç olarak kullanılan medya hizmet sağlayıcıların, bu görevlerini yerine getirirken demokratik toplum düzeninin özünü teşkil eden seçimin hür, serbest ve eşit koşullarda, adil bir biçimde yapılabilmesi için, adaylar arasında fırsat eşitliğini sağlayacak biçimde hizmet sunmaları, siyasî parti ayrımı yapmamaları ve partiler arasında fırsat eşitliğini sağlamaları gerekmektedir. Reklâm yayınlarından yararlandırılmada tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine ve ücret eşitliğine uyulmalıdır. ABD'de de, radyo ve televizyon yayınlarında benzer ilkelere (kamu yararı ilkesi, hakkaniyet ilkesi, adayların faydalanma hakkı kuralı ve eşit fırsat kuralı gibi) uyulması gerektiğine dair düzenlemelerin yapıldığı önceki bölümlerde belirtilmiştir.

Diğer yandan, siyasî reklâm yayını yapan medya hizmet sağlayıcıların, yayınları sırasında 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinde sıralanan yayın hizmeti ilkeleri ile ticarî iletişim yayınına ilişkin ilkelere, ayrıca Ticarî Reklâm ve Haksız Ticarî Uygulamalar Yönetmelik'in *"Temel İlkeler"* adlı 5. maddesinin yanı sıra 6. ve 7. maddelerinde[691] öngörülen yayın hizmet ilkelerine uygun hareket etmeleri gerekmektedir.

---

[691] **m. 6:** *"(1) Biçimi ve yayınlandığı mecra ne olursa olsun bir reklamın, reklam olduğu açıkça anlaşılmalıdır. (2) Çok kısa sürelerle imaj veren elektronik aygıt ya da başka bir araç kullanılarak veya yapılarını izleyenlerin fark edemeyecekleri ya da bilemeyecekleri bir biçime sokarak bilinçaltıyla algılanmasını sağlayan reklamlar yapılamaz. (3) Reklamlar, editoryal içerikten görsel ve işitsel olarak açık bir şekilde ayırt edilebilir olmalıdır. (4) Herhangi bir mecrada yayınlanan yazı, yayın ve program ile özdeşleşmiş bir başlık, logo, set veya müziğin bir reklamda kullanılması halinde, söz konusu mesajın reklam olduğu tüketiciler tarafından kolaylıkla fark edilebilir olmalıdır. (5) Haber bültenleriyle veya kamu hizmeti duyurularıyla özdeşleşmiş bir görüntü veya ses efektinin reklamda kullanılması halinde, söz konusu mesajın reklam olduğu tüketiciler tarafından kolaylıkla fark edilebilir olmalıdır."*
m. 7: *"(1) Reklamlar doğru ve dürüst olmalıdır. (2) Reklamlar, ekonomik ve sosyal sorumluluk bilinci içinde ve haksız rekabete yol açmayacak şekilde hazırlanmalıdır. (3) Reklamlar, ortalama tüketicinin algılama düzeyi ile reklamın tüketici üzerindeki olası etkisi göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır. (4) Reklamlar, tüketicinin güvenini kötüye kullanamaz ya da onun tecrübe ve bilgi eksikliklerini istismar edemez. (5) Reklamlar, aşağıda sayılan haller başta olmak üzere, hiçbir konuda tüketiciyi doğrudan veya dolaylı olarak yanıltabilecek ifade ya da görüntüler içeremez: a) Malın; yapısı, bileşimi, tedariki, faydası, riski, aksesuarları, üretim yöntemi ve tarihi, amaca uygunluğu, kullanım şekli, kullanım ömrü ve alanları, teknik*

Söz konusu yönetmeliğin 5. maddesinde yer alan ve reklâm veren, reklâm ajansları, mecra kuruluşları ve reklâmcılık ile ilgili tüm kişi, kurum ve kuruluşlar ile ticarî uygulamada bulunanların uyması gereken temel ilkeler ise şunlardır:

Reklâmlar;

a) Genel ahlâk kurallarına aykırı ifade ya da görüntüler içeremez.
b) Kamu sağlığını bozucu nitelikte olamaz.
c) Kamu düzenini bozan, şiddet hareketleri ile yasadışı veya kınanacak davranışlara yol açan, göz yuman, bu davranışları özendiren veya destekleyen unsurlar içeremez.
d) Hasta, çocuk, yaşlı ve engellileri istismar edici ifade ya da görüntüler içeremez.
e) Dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri özelliklere yönelik kötüleme, istismar, önyargı veya ayrımcılık içeremez.
f) İnsan onuru ve kişilik haklarını zedeleyici biçimde yapılamaz.
g) Önceden izin alınmadan, hiç kimsenin özel ya da sosyal yaşamına dair ifade veya görüntüler içeremez; reklâmlarda o kişiye atıfta bulunulamaz; kişinin özel mülkü, ilgili ürüne ya da organizasyona verilmiş kişisel onay etkisi oluşturacak şekilde görüntülenemez veya belirtilemez.
h) Tüketicilerin korkularını ve batıl inançlarını istismar edemez.
i) Hastaların tedavi öncesi ve sonrasına ait ifade ya da görüntüler içeremez.
j) Toplumu endişeye sevk edici veya yanıltıcı biçimde; hastalık, yaralanma ve benzeri bir durumla ilgili ifade ya da görüntüler içeremez.

özellikleri, verim ve performansı, miktarı, menşei, çevreye etkisi gibi özellikleri, b) Hizmetin nitelikleri, c) Mal veya hizmet sunan kişi ya da kuruluşun ticaret unvanı, işletme adı, statüsü ve yetki alanları, ç) Mal veya hizmetin değeri ve ödenecek gerçek toplam fiyatı, d) Kiralama yoluyla satış, kiralama, taksitle satış ve kredili satış gibi diğer ödeme şartları, e) Teslim, değiştirme, geri alma, garanti, satış sonrası hizmetleri, yedek parça veya bakım ve onarım şartları, f) Fikrî ve sınaî mülkiyet hakları, g) Resmî tanınma ya da onay, madalyalar, ödüller, diplomalar ve benzeri belgeler, ğ) Sosyal amaçlı yardımlar, h) Tüketicilerin yasal hakları veya karşılaşabileceği riskler. (6) İlgili mevzuatı gereği bir mal veya hizmete ilişkin olarak düzenlenmesi zorunlu ruhsat, izin, onay, kayıt gibi belgeler ile uyulması gereken diğer yasal süreçler, o mal veya hizmetin diğerlerinden farklı ya da daha üstün olduğu algısı oluşturacak biçimde reklamlarda kullanılamaz. (7) Reklamlarda tüketicinin sahip olduğu yasal haklar, tüketicilere fazladan sunulan bir hak gibi gösterilemez. (8) Reklamlarda yer alan; a) Araştırma sonuçları veya bilimsel yayınlardan yapılan alıntılar çarpıtılamaz. b) İstatistikler gerçekte olduklarından farklı sonuçlar doğuracak biçimde sunulamaz. c) Bilimsel terimler yanıltıcı biçimde kullanılamaz. ç) İddialar, gerçekte sahip olmadıkları bir bilimsel temele sahipmiş gibi gösteren bilimsel terminoloji ve ifadeler içeremez."

k) Güvenlik kurallarının gözetilmediği ve güvenlik açısından tehlike oluşturabilecek uygulama ve durumlarla ilgili hiçbir sunum ya da tanımlama içeremez.

Televizyonlarda yayınlanacak siyasî reklâmlarla ilgili yasaklar, İngiltere, İsveç Danimarka, Fransa, Belçika ve Norveç gibi birçok Avrupa ülkesinde yer almaktadır[692]. Örneğin, 04/12/1992 tarih ve 127 sayılı Norveç Yayıncılık Kanunun[693] 3. Bölümünün 3/1 maddesinde, yayıncıların yaşam felsefesi veya siyasî görüşlerle ilgili reklâmları televizyon aracılığıyla iletemeyecekleri öngörülmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise, Avrupa'da televizyonlarda siyasî reklâmların yasaklanma zorunluluğuyla ilgili olarak bir fikir/uygulama birliği bulunmadığı için devletlerin bu konuda izin verici olmaktan çok yasaklayıcı olmayı tercih ettiklerini belirtmektedir. Dolayısıyla Mahkeme tarafından, siyasî reklâmlara ilişkin yasakların AİHS'nin ifade hürriyetine ilişkin 10. maddesinin ihlâli olduğu şeklinde karar verilmektedir[694].

6.5.3.5. Koruyucu sembol sistemi

Televizyonda sunulan özellikle şiddet içeriğinin, çocuklar ve gençlerin korunması amacıyla nasıl kontrol edileceğine dair tartışmalar, 1990'lı yıllardan itibaren görsel-işitsel medyada ticarî yayıncılığın yaygınlaşmasıyla daha da artmıştır. Bununla birlikte argoya ve uygunsuz diyaloglara da, eskiye oranla daha sık rastlanılmıştır. Öncelikli amacı kâr elde etmek olan televizyon endüstrisinin, olumsuz görülen bu içeriği sunmaya devam ederek, soruna bulduğu en akılcı çözüm, ebeveynleri televizyon içeriği konusunda uyarmak için sembol geliştirmek olmuştur. Bu sisteme *"sınıflandırma sistemi"* adı verilmektedir.

---

[692] Darendeli, *a.g.e.*, s.132.
[693] İnternet: *Broadcasting Act.* Web: https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/broadcasting-act-/id420612/ adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.
[694] Darendeli, *a.g.e.*, s.131-132.

Özonur, ABD ve Hollanda'da kullanılan sınıflandırma sistemlerini ele aldığı çalışmasında, söz konusu sistemlerin tam anlamıyla işlemediğini, ancak başka bir açıdan önemli bir işlevi yerine getiriyor gözüktüğüne dikkat çekerek şunları aktarmaktadır:[695]

> *"Sistem, televizyon endüstrisini olası bir hükümet sansüründen korurken aynı zamanda endüstrinin kâr elde etmek için olumsuz içeriği sunmaya devam edebilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla, sistem bu hâliyle izleyiciden çok yayıncıyı (televizyon endüstrisi) korumaktadır. Çünkü sistemin uygulanmaya başlamasıyla birlikte düzenleyici kuruluşların televizyon endüstrisi üzerindeki baskısı kalkmıştır. Bu sistem sayesinde televizyon endüstrisi, bir anlamda üzerindeki sorumluluğu izleyiciye devretmektedir. Çünkü, endüstri bir şekilde kendi üstüne düşen görevi izleyiciyi uyararak yerine getirmektedir. Yayıncı, programa bir kere sınıflandırmasını verdikten sonra gerisi izleyiciye kalmaktadır."*

Ülkemizde de özellikle çocukların ve gençlerin televizyon yayınlarının zararlı etkilerinden korunmaları amacıyla Hollanda örneğinden yola çıkılarak, RTÜK tarafından 17/04/2003 tarihli *"Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik"*in 41. maddesinde öngörülen *"Akıllı İşaretler"* (Smart Figures) adıyla *"Koruyucu Sembol Sistemi"* oluşturulmuş ve sistem, 23 Nisan 2006 tarihinde uygulanmaya başlanmıştır.

Toplumun farklı kesimlerinin temsil edildiği geniş çaplı bir araştırma sonucunda, anne ve babaların %80'e yakınının televizyon programlarının içeriği konusunda bilgilenmek ve uyarılmak istediklerinin tespit edilmesi, sistemin en önemli gerekçesini oluşturmuştur[696]. Yayın hizmetlerindeki zararlı içerik kategorileri, yaş kategorileri ve kullanılacak sembollerin özellikleri, Üniversitelerin İletişim Fakülteleri ile Psikoloji Bölümlerinden, Tıp Fakültelerinin Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Bölümlerinden öğretim üyelerinin ve uzmanların katılımıyla, RTÜK bünyesinde kurulan komisyonlar ile birlikte ayrı bir akademik çalışma grubu[697] tarafından oluşturulmuştur.

---

[695] Özonur, D. (2016). Televizyon Programlarını Sınıflandırma Sistemleri. *Global Media Journal TR Edition*. 6 (12), s. 224-225.

[696] İnternet: *Akıllı İşaretler Nedir?*. Web: https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/content?id=1&mid=3 adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.

[697] Söz konusu grup tarafından yapılmış olan Akademik Çalışma Altyapısı hakkında detaylı bilgi için bkz. İnternet: *"Çocuklar ve Gençlerin Televizyonun Zararlı İçeriklerinden Korunması: Akıllı İşaretler*

6112 sayılı Kanunun 3. maddesinin (j) bendinde yer alan koruyucu sembol ifadesi; "*yayın hizmetinin içeriği hakkında izleyicilerin bilgilendirilmesi amacıyla medya hizmet sağlayıcılar tarafından kullanılan ortak semboller*" olarak tanımlanmaktadır. Böylece hukukî dayanağa kavuşan ve medya hizmet sağlayıcıların gönüllü katılımı sayesinde uygulanan koruyucu sembol sistemi, Kanunun 24. maddesi ile düzenlenmektedir. Yayın hizmetlerinin zararlı etkilerinden en çok etkilenen izleyici kesiminin çocuk ve gençler olduğu bilinmektedir. Bu madde ile çocuk ve gençlerin televizyon yayınlarının zararlı etkilerinden korunmaları amaçlanmaktadır.

Söz konusu maddede konuyla ilgili olarak *"1) Medya hizmet sağlayıcılar, koruyucu sembol sistemi kullanarak, izleyicileri program hizmetlerinin içeriği hakkında sesli veya yazılı olarak bilgilendirir.*

2) Koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esaslar Üst Kurulca belirlenir.

3) Bu madde, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu hakkında da uygulanır." hükmü öngörülmektedir.

Hollanda örneği esas alınarak belirlenen koruyucu semboller aşağıdaki gibidir:

Şekil 6.3. Koruyucu semboller[698]

Sınıflandırma Sistemi". Web: https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/content?id=1&mid=3 adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.

[698] Kaynak: İnternet: *Semboller ve Anlamları.* Web: https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/content?id=2&mid=4 adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.

Yukarıda görüldüğü üzere; üçü yaşa, üçü konuya, ve biri de hem yaşa hem de konuya dair olmak üzere toplam 7 koruyucu sembol belirtilmiştir. TRT Kurumu'nu da kapsayan, karma bir sistem olan koruyucu sembol sistemi, yayın hizmetlerinin olası zararlı içeriği[699] ve hangi yaş grubuna uygun olduğu[700] konusunda bilgi vermektedir. Benzer şekilde sinema filmleri için de, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından *"koruyucu semboller"*, diğer bir deyişle, *"içerik belirten işaret ve ibareler"* geliştirilmiştir[701].

Görsel-işitsel yayın hizmetlerinde, medya hizmet sağlayıcıların yayınlarında yer verecekleri koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esasları belirleme görevi, 6112 sayılı Kanunun 37. maddesinin (ğ) bendi kapsamında RTÜK'e verilmiştir. Yine Kanunun 8. maddesinin ikinci fıkrasına göre, radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programların da bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanması yasaklanmıştır.

*"Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik"*in 23. maddesinin altıncı fıkrası kapsamında, bir programın hangi türde zararlı içerik taşıdığı ve hangi yaş grubunun izlemesinin uygun olduğu, medya hizmet sağlayıcıların görevlendirdiği ve sistem hakkında önceden eğitilmiş sertifika sahibi kodlayıcıların Üst Kurul'un resmî internet sitesinde yer alan *"Örnek Kodlama Formu"*nun elektronik ortamda doldurulması sonucunda verilen cevaplara göre sistem tarafından otomatik olarak saptanmaktadır. Bu işlem sonucunda sistem tarafından verilen yaş ve içerik sembolleri, programın başında 5 saniye süreyle ekranın tümünde (tam ekran) ve her kesintiden sonra da 15 saniye süreyle ekranın sağ üst köşesinde olacak şekilde yayınlanmaktadır.

Aynı yönetmelikte 2014 yılında yapılan değişiklikle 13+ ve 18+ sembolleri programın yayını süresince ekranın bir köşesinde sabit ve sürekli olarak yayınlanması

---

[699] Zararlı etkileri olabilecek içerik alanları; şiddet ve korku, cinsellik ve örnek oluşturabilecek olumsuz davranışlar (ayrımcılık, alkol ve sigaranın aşırı kullanımı, madde kullanımı, yasa dışı davranışlar ile kaba konuşma / küfür) olarak belirlenmiştir.

[700] Programlardan etkilenme düzeylerine göre yaş grupları; genel izleyici, 7 yaş, 13 yaş ve 18 yaş olmak üzere dört grupta ele alınmıştır.

[701] 5224 sayılı Kanun ile Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik hükümleri gereğince, değerlendirme ve sınıflandırması yapılan tüm sinema filmlerinin, belirlenen işaret ve ibarelerinin, her türlü tanıtım ve gösterim alanında ve tüm taşıyıcı materyaller üzerinde kullanılması ve bu işaret ve ibarelere uygun olarak dağıtılması zorunluluğu getirilmiştir. (bkz. EK-7: İçerik Belirten İşaret ve İbareler).

öngörülmektedir. 7+ bir programın günün her saatinde yayınlanabileceği, 13+ bir programın 21.30'dan sonra yayınlanabileceği, 18+ bir programın 24.00-05.00 aralığı dışında yayınlanamayacağı anlamına gelmektedir (m.23/5).

Bir program için uygun yaş sembolü yanında birden fazla içerik sembolü de kullanılabilmektedir. Sembolleri kullanan yayın kuruluşları, teleteks hizmeti vermeleri hâlinde, bu sembolleri teleteks yayınlarında da kullanmaktadırlar. Semboller, haber bültenleri haricindeki programlarda kullanılmaktadır. Sembol kullanılması zorunlu olmayan programların yayınında korumalı saatler dikkate alınmaktadır. Sembol kullanılması zorunlu programların tanıtım duyurularında da semboller kullanılmaktadır. Bu tür programların tanıtım duyurularında, şiddet/korku, cinsellik vb. içeren görüntüler kullanılmamakta; buna ilişkin duyurular, saat 21.30'dan sonra yapılmaktadır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından 2013 yılında yapılan *"Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması"*nda, katılımcıların %62,5'inin, *"koruyucu sembol sisteminin, televizyon programlarının içeriği konusunda izleyicileri bilgilendirdiğini"* ifade ettiği tespit edilmiştir. Araştırmaya katılanların %62,3 gibi önemli bir kısmı koruyucu sembol sistemi uygulamasını faydalı bulmaktadır. Araştırma neticesinde görülmektedir ki, koruyucu sembol sistemi %53,8 oranında program tercihlerini etkilemektedir. Araştırmada deneklere koruyucu sembollerin işaretleri gösterilmiş ve deneklerin bu işaretlerin anlamlarını bilip bilmedikleri ölçülmüştür. Yapılan çalışmada deneklerin %87,7'sinin genel izleyici, %80,1'inin korku-şiddet sembollerini yüksek bir oranda bildiği; %39,4 oranı ile en az oranda olumsuz örnek işaretini tanıdığı gözlenmiştir. Denekler yaş gruplarıyla ilgili sembolleri ise, %90 gibi yüksek bir oranda bilebilmektedirler. Koruyucu sembollerin program içeriğine uygun kullanılıp kullanılmadığı deneklere sorulduğunda, %50'nin üzerinde bir oranla işaretlerin program içeriklerine uygun yerleştirildiği ifade edilmiştir[702].

Koruyucu sembol sistemine ilişkin önemli bir tartışma konusu da özellikle ticarî yayıncılık ile birlikte medyanın *"ifade hürriyeti"* kılıfı altında kâr getiren içerikten ödün vermeksizin, sınırsız ve sorumsuzca içerik üretme isteği ile çocukların ve gençlerin bu içerikten olumsuz şekillerde etkilendiği gerçeğidir. Medya hizmet sağlayıcılar, hükümetlerin içerik denetimi yapmasını *"ifade hürriyetine müdahale"* olarak görerek,

[702] Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2014). *Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Sektör Raporu*. Ankara: RTÜK Strateji ve Geliştirme Daire Başkanlığı, s.45.

olumsuz karşılamakta; diğer taraftan denetimin *"oto-kontrol"* çerçevesinde yayıncıya bırakılması durumunda ise, yayıncının kâr elde etmeyi daha çok düşünmesi ve dolayısıyla çözümün daha çok medya hizmet sağlayıcılar çıkarına olma tehlikesi doğmaktadır.

Kanaatimizce, koruyucu sembol sistemi, yasaklayıcı ya da denetleyici değil; esasen medya hizmet sağlayıcıların çocukları ve gençleri televizyonun olası zararlı etkilerinden koruma sorumluluğuna işlerlik kazandıran, bilgilendirici bir özdenetim mekanizması olarak faaliyet göstermelidir.

6.5.3.6. İzleyici temsilciliği

"İzleyici temsilciliği" uygulaması, medya hizmet sağlayıcıların özdenetim mekanizmalarını kurmalarına ve geliştirmelerine yönelik, herhangi bir mecburiyet ya da yasal yaptırım olmaksızın ulusal televizyon kanallarının işbirliği ile 29 Eylül 2006 tarihinde başlatılmıştır. Uygulama sayesinde o tarihten bu yana televizyon izleyicileri, izledikleri programlarla ilgili şikâyetlerini bildirmek üzere televizyon kanallarına ulaşmak istediklerinde karşılarında mutlaka bir muhatap bulmaktadırlar.

Söz konusu müesseseyle ilgili düzenlemeler, 6112 sayılı Kanunun 22. maddesinde öngörülmektedir. Bu madde kapsamında, *"Medya hizmet sağlayıcılar, ortak denetim ile öz denetim mekanizmalarının oluşturulması, izleyici ve dinleyicilerden ulaşan şikâyetlerin değerlendirilip kuruluşun yayın kuruluna sunulması ve sonuçlarının takip edilebilmesi amacıyla en az on yıllık meslekî tecrübeye sahip bir izleyici temsilcisi görevlendirirler. Belirlenen izleyici temsilcisi uygun vasıtalarla kamuoyuna duyurulur ve Üst Kurula bildirilir."*

Düzenlemeyle medya kuruluşlarına, yürüttükleri yayıncılık hizmetlerine ilişkin izleyicilerinin haklarının korunması, taleplerinin dikkate alınması ve yayınların bu talepler doğrultusunda şekillendirilmesi konusunda bir yükümlülük getirilmiştir[703]. Böylece, daha önce Üst Kurul kararı ve sektörün desteği ile uygulanan sistem, kanunî altyapıya kavuşarak, yalnızca televizyon yayıncılığını değil, radyo ve isteğe bağlı yayıncılığı da kapsayıcı niteliğe bürünmüştür.

[703] Çolak, *a.g.e.*, s.250.

Kanunda izleyici temsilciliği müessesine yasal bir zemin sağlanmasının önemli ve yerinde olduğuna dikkat çeken Sümer ve Adaklı, söz konusu sisteme ilişkin görüşlerini şöyle aktarmaktadırlar:[704]

> *"(...) Bu kurumsallaşma adımı ileriye taşınmalı, örneğin, şikâyet bildirimlerinde kullanılmak üzere, doğru yapılandırılmış formlar üretilmeli ve izleyiciyi bilinçlendirecek, düşünmeye sevk edecek bir mekanizma oluşturulmalıdır. Bununla bağlantılı olarak, diyelim, izleyicilerden gelen 'bu programda çok fazla cinsellik var' ya da 'bu programda Türklüğe hakaret ediliyor' türünden bildirimler, medya hizmet sağlayıcılarına yaptırım uygulamak için gerek ve yeter şart olarak kabul edilmemelidir. Sözünü ettiğimiz mekanizmanın göstermelik olmayan, sürdürülebilir bir işleyişe sahip olması da önemlidir."*

Kanaatimizce de, söz konusu kurumsallaşma adımı, daha ileriye taşınmalı, formlar gözden geçirilmeli ve izleyicilerin, gerek dünya uygulamaları gerekse de Kanun hükümleri hakkında bilinçlendirilmesi suretiyle, irdeleme ve muhakeme yapmalarını sağlayacak bir mekanizma oluşturulmalıdır.

İzleyici temsilciliği ile radyo ve televizyon izleyicilerinin talep, şikâyet ve eleştirilerini doğrudan ilgili kanala iletebilmesi amaçlanmaktadır. İzleyiciler, RTÜK'ün internet sitesinden hangi kanalın izleyici temsilcisinin kim olduğu, telefon numarası ve e-posta adresini öğrenebildiği gibi, şikâyet veya eleştiride bulunacakları kanalın internet sitesinden de izleyici temsilcisi bilgilerine ulaşabilmekte veya form doldurarak mesaj gönderebilmektedir.

Ayrıca 444 1 178 RTÜK İletişim Merkezi[705] kanalıyla RTÜK'e intikal eden bütün şikâyet, eleştiri ve yorumlar, en kısa sürede değerlendirilmek üzere bilgisayar ortamında günlük olarak yayın kuruluşunun takibini yapan sorumlu uzmanlara iletilmekte, yapılan işlemler uzmanlarca sisteme girilmektedir. Aynı zamanda periyodik olarak medya hizmet sağlayıcıların izleyici temsilcilerine aktarılarak şikâyetlerin radyo ve televizyon

[704] Sümer ve Adaklı, *a.g.m.*, s.152..
[705] 2015 yılında RTÜK İletişim Merkezine gelen yayınlarla ilgili bildirimlerde 2014 yılına göre yaklaşık yüzde 0,5 oranında bir yükselme görülmüş ve toplam 121.746 bildirim yapılmıştır. Bu bildirimlerin %24'ünün dizi filmlerle, %22'sinin beceri ve direnç yarışmalarıyla, %11'inin ve %5'inin tele-alışveriş ile ilgili olduğu görülmüştür (RTÜK. *a.g.r.,* 2016, s.71).

kuruluşlarına iletilmesi sağlanmaktadır. Böylece, medya hizmet sağlayıcılar, ihlâller konusunda izleyiciden gelen tepkiler hakkında RTÜK'le aynı anda bilgi sahibi olacak; atayacakları izleyici temsilcileri aracılığıyla izleyici ve dinleyicilerden gelecek tepki, beğeni ve önerileri alarak, bunları değerlendirmek suretiyle, yayın hizmetlerinin sunumunda özdenetim yapma imkânı bulacaklardır[706]. Bu sayede medya hizmet sağlayıcılar, RTÜK'ün denetimine ihtiyaç kalmadan birçok olumsuzluğu daha baştan önleme fırsatına sahip olacaklardır.

Yayıncıların kendi kendini denetlemelerinin önemine işaret eden RTÜK eski Başkanvekillerinden Avşar da Üst Kurul denetiminin bir yere kadar olduğunu ,*"Biz testi kırıldıktan sonra önlem alabiliyoruz, yayın öncesi denetim gerekir ve bunun da sansüre girmemesi için özdenetim gereklidir"* sözleriyle vurgulamış; bu sayede özdenetim ve meslek örgütlerinin denetimiyle sıkıntıların çok daha çabuk çözülebileceğini dile getirmiştir[707].

Uygulama, aynı zamanda radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmeti izleyicilerinin televizyon kanalıyla ilgili görüşlerinin, tepkilerinin, şikâyetlerinin kanal yönetimi tarafından düzenli olarak takip edilmesine imkân sağlamaktadır. Bu veriler, kanal yöneticilerine yayın planlama çalışmalarında yardımcı olmaktadır. Öte yandan izleyiciler de görüş ve önerilerinin kanal yönetimi tarafından dikkate alınıp alınmadığını görebilmektedirler. Böylece televizyon kanalları ile izleyiciler arasında doğrudan bir etkileşim (interaktivite) kurulmaktadır.

RTÜK İletişim Merkezi'nin zaman zaman amacı dışında başvurulara da muhatap olduğu görülmektedir. Örneğin, bir izleyici, Sütaş reklâmında bir futbol takımının oyuncusu olarak gösterilen *"Ayraniç"* isimli ineğin gol atarken memelerinin görüldüğünü belirterek, RTÜK'e böylesine müstehcen görüntüler karşısında neden sessiz kalındığını sormuştur. Bir başka izleyici ise, eşinin dizilere dalıp yemek pişirmeyi unuttuğunu gerekçe göstererek, akşam saatlerinde pembe dizilerin yayınına izin verilmemesini istemiştir[708].

---

[706] Bozkurt, *a.g.t.,* s.18; Demir, *a.g.e.,* 2006, s.164-165.
[707] bkz. Ek-7/50: "RTÜK, testi kırıldıktan sonra tedbir alıyor". (06 Mart 2005). *Zaman Gazetesi.*
[708] Kayış, *a.g.e.,* 2006, s.30-31.

6.5.3.7. Logo ve çağrı işareti

İzleyici ve dinleyiciler, takip ettikleri medya hizmet sağlayıcı hakkında gerekli bilgiye sahip olmak durumundadır. Medya hizmet sağlayıcılar tarafından sunulan yayın hizmetlerinin birbirinden ayırt edilebilmesi ve bu yayın hizmetlerinin denetlenebilmesi de bunu zorunlu kılmaktadır[709]. Yayın hizmetinden yararlanan kullanıcıların yayıncı hakkında farkındalığa sahip olabilmeleri için de ayırt edici nitelikte bir logo veya çağrı işaretine gereksinim duyulmaktadır.

Logo/çağrı işareti, 6112 sayılı Kanunun 3. maddesinin (k) bendinde, *"medya hizmet sağlayıcılarının Üst Kurul ve ilgili kurumlara tescil ettirmek zorunda oldukları hizmet adının veya bu adın harf veya sözcüklerinin blok hâlinde grafik tasviri veya sesli duyurusu"* şeklinde tanımlanmaktadır.

Kanunun 21. maddesinde de medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara logo ve çağrı işareti kullanma zorunluluğu getirilmektedir. 6112 sayılı Kanun ile ilk defa yapılan bu düzenlemeye göre,

> *"(1) İlgili mevzuata uyulması ve kamu düzeni ve genel ahlâka aykırı olmamak şartıyla, her türlü ad ve bu adı tasvir eden blok grafikler logo olarak; sesli duyurular ise çağrı işareti olarak kullanılabilir. Logo ve çağrı işaretlerinin Üst Kurul nezdinde tescili zorunludur. Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar, logo ve çağrı işaretlerini Üst Kurul izni ile değiştirebilirler.*
> *(2) Medya hizmet sağlayıcılar, test yayını yaptıkları süre de dâhil olmak üzere, yayın süreleri boyunca tek bir logo ve çağrı işareti kullanmakla yükümlüdür. Televizyon yayın hizmeti sağlayıcı kuruluşların, reklâm yayını esnasında logolarını değiştirmek suretiyle kullanmaları ve blok grafiğinin temel karakteristiğini bozmamaları esastır. (...)"*

Böylece medya hizmet sağlayıcı kuruluşların yayınlarında kullandıkları logo/çağrı işaretlerinin Üst Kurul tarafından tescili hususuna 6112 sayılı Kanunda yer verilmiş; kuruluşların yerine getirmesi gerekli yükümlülükler de *"Medya Hizmet Sağlayıcı*

[709] Gürsoy, *a.g.e.*, s.76.

*Kuruluşlar ile Platform ve Altyapı İşletmecilerinin Uymaları Gereken İdarî ve Malî Şartlar Hakkında Yönetmelik"*le yeniden düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 18. maddesinde ise aşağıdaki hükümlere yer verilmiştir:

"(1) Medya hizmet sağlayıcılar, yayın süreleri boyunca tek bir logo ve çağrı işareti kullanmakla yükümlüdür.
(2) İlgili mevzuata uyulması ve kamu düzeni ve genel ahlâka aykırı olmamak şartıyla, her türlü ad ve bu adı tasvir eden blok grafikler logo olarak; sesli duyurular ise çağrı işareti olarak kullanılabilir.
(3) Üst Kurul nezdinde tescili zorunlu olan logo ve çağrı işaretleri, Üst Kurulun izni ile değiştirilebilir. Logo ve çağrı işaretlerinin Üst Kurul nezdinde tescili için ilgili makam nezdinde marka tescil başvurusunun ibrazı zorunludur. Marka tescil işlemi tamamlandığında ilgili kuruluş tarafından 30 gün içinde Üst Kurula bildirilir.
(4) Üst Kurul tarafından tescil edilmiş olan logo/çağrı işaretleri, Türkiye genelinde birden fazla yayın kuruluşu tarafından kullanılamaz.
(5) Televizyon yayın hizmeti sağlayıcı kuruluşların, reklam yayını esnasında logolarını değiştirmek suretiyle kullanmaları ve blok grafiğinin temel karakteristiğini bozmamaları esastır. Yayın logosu ile reklâm logosunun birbirinden ayırt edilir şekilde olması zorunludur. Reklâm logosu hareketli ve değişken olamaz ve şeffaflığı yüzde elliyi geçemez."

Söz konusu mevzuat hükümleri çerçevesinde, medya hizmet sağlayıcı kuruluşların Üst Kurul'dan izin almadan logo ve çağrı işareti değişikliği yapmaları mümkün değildir. Ayrıca, platform ve altyapı işletmecisi kuruluşların, Üst Kuruldan logo ve çağrı işareti değişikliğine ilişkin onay yazısı olmadan, logo ve çağrı işareti değişikliğini kabul etmemeleri, logo veya çağrı işaretini izinsiz değiştiren kuruluşların yayınlarının iletimine son vermeleri gerekmektedir. Üst Kuruldan izinsiz logo ve çağrı işareti değiştiren medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar ile bu yayınları ileten platform veya altyapı işletmecileri hakkında, 6112 sayılı Kanunun 32. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında yaptırım işlemi uygulanacaktır.

Üst Kurul'un izni ile logo ve çağrı işaretini değiştirme başvurusunda bulunan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara bakıldığında, 21/04/2016 tarih ve 2016/25 sayılı Üst Kurul toplantısında alınan 4 no'lu karar kapsamında Yeşilırmak Yayıncılık A.Ş.'nin logo ve yayın türünde değişikliğe gidilmiştir. İlgili Kanun ve Yönetmelik hükümleri çerçevesinde, Türk Patent Enstitüsü'ne *"halkeuro"* ibaresi ile marka tescil başvurusunda bulunan Ahmet Faraç'ın markasının kullanımına muvafakat verdiği *"Yeşilırmak Yayıncılık A.Ş."* unvanlı kuruluşun *"Sinemafon"* olan televizyon logosunun *"halkeuro"* olarak değiştirilmesine; anılan kuruluşun yeni logosuyla yayın yapmasına izin verilmesine; ayrıca televizyon yayınının *"sinema-dizi"* konulu tematik yayın türünden *"haber"* konulu tematik yayın türü olarak Üst Kurul kayıtlarında değiştirilmesine karar verilmiştir.

Yine, 20/04/2016 tarih ve 2016/24 sayılı Üst Kurul toplantısının 9 no'lu kararıyla da Türk Patent Enstitüsü'ne *"Süper Kent"* ibaresi ile marka tescil başvurusunda bulunan *"İstanbul Yıldız Radyo Yayıncılık Rek. Hiz. A.Ş."* unvanlı kuruluşun, *"Best City"* olan çağrı işaretinin değiştirilmesine ve anılan yayın kuruluşunun yeni çağrı işaretiyle yayın yapmasına izin verilmesine ve *"Süper Kent"* olarak Üst Kurul nezdinde tescil edilmesine karar verilmiştir.

6.6. Yaptırımlar

Yaptırım (müeyyide), sözlükte *"kanun, ahlâk gibi kurumların buyruklarının yerine getirilmesini sağlama"* olarak tanımlanmaktadır[710]. İdarî yaptırımların (administrative sanctions), *"idarî para cezası, müsadere, mülkiyetin kamuya geçirilmesi, yıkım kararı, sürücü ehliyetinin geri alınması, işyerinin kapatılması, barodan kaydının silinmesi, vatandaşlığın kaybettirilmesi, meslek ve sanatın icrasından men, izin veya ruhsatın geri alınması, uyarma, kınama, maaştan kesme, kademe ilerlemesini durdurma ve memurluktan çıkarma"* şeklinde çeşitleri bulunmaktadır[711].

Bağımsız idarî otoritelerin ise yetkili bulundukları alana ilişkin kural koyma, bu kuralları uygulama, yasa ve yönetmeliklerde belirlenen ilkelere uymayan kişi ve kuruluşlara yönelik de idarî yaptırım uygulama yetkileri bulunmaktadır. Denetleme sonucu yaptırım uygulayabilme, ilgili ülkenin iç hukukunda bu kurullara tanınan yetki ve güçle

[710] Yılmaz, E. (2010). *Hukuk Sözlüğü.* (4. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları, s.580.
[711] Darendeli, *a.g.e.*, s.42.

orantılıdır. Ülkemizde güçlü yaptırım yetkileriyle donatılmış görsel-işitsel ve isteğe bağlı yayın hizmetleri alanında faaliyet gösteren Üst Kurul (RTÜK) bünyesinde ihlâlin niteliğine göre *"uyarı, idarî para cezası, arttırımlı para cezası, programın yayınını 1-5 kez arasında durdurma ve nihayet yayın izninin iptali"*nden oluşan çok aşamalı bir yaptırım mekanizması kurulmuştur.

Yayın hizmeti ilkelerine ve 6112 sayılı Kanunda belirtilen diğer esaslara aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara uygulanacak idarî ve adlî yaptırımlar, 6112 sayılı Kanunun 10. Bölümünde (m.32-33) düzenlenmektedir. *"Adlî yaptırımlar"*, yayın tekniği, yayın izni ve kaçak yayınlar konularını düzenlerken, yayın içeriğiyle ilgili alanları kapsayan *"idarî yaptırımlar"* iki kısımda değerlendirilmektedir.

3984 sayılı Kanunda olduğu gibi, 6112 Sayılı Kanunda da kapsamının genişliği nedeniyle eleştiri konusu olan idarî yaptırımların ilk kısmı, Kanunun 32. maddesinin ilk fıkrasında öngörülmektedir. Bu kapsamda, Kanunun 8. maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (d), (g), (n), (s) ve (ş) bentlerindeki yayın hizmeti ilkelerine aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara, ihlâlin ağırlığı ve yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlâlin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticarî iletişim (reklâm, tele-alışveriş, program destekleme, ürün yerleştirme) gelirinin yüzde ikisinden beşine kadar idarî para cezası uygulanmaktadır. İdarî para cezası miktarının, radyo kuruluşları için bin Türk Lirasından, televizyon kuruluşları ve isteğe bağlı medya hizmet sağlayıcıları için on bin Türk Lirasından az olamayacağı öngörülmekte; ayrıca, idarî tedbir olarak, ihlâle konu programın yayını beş keze kadar durdurulabilmekte; isteğe bağlı yayın hizmetlerinde ise ihlâle konu program katalogdan çıkarılabilmektedir. İhlâlin mahiyeti göz önünde bulundurularak, idarî para cezası ile birlikte idarî tedbire karar verilebileceği gibi, sadece idarî para cezasına veya tedbire de karar verilebilmektedir.

Kanaatimizce, söz konusu yayın hizmeti ilkelerine aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcılarının, ihlâle yol açan yayınlarının, toplum üzerinde oluşturacağı olumsuz etki ve açacağı telâfisi mümkün olmayan yaralar göz önünde bulundurulduğunda, RTÜK tarafından hiçbir uyarı yapılmadan yaptırımlara maruz kalacak olmaları, yerinde bir uygulama olarak değerlendirilebilir.

32. maddenin ikinci fıkrasında ise, 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin birinci fıkrasının (c), (ç), (e), (f), (ğ), (h), (ı), (i), (j), (k), (l), (m), (o), (ö), (p), (r) bentleri ile ikinci ve üçüncü fıkralarında ve bu Kanunun diğer maddelerinde belirlenen ilke, yükümlülük veya yasaklara aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcılar uyarılmaktadır. Uyarının ilgili kuruluşa tebliğinden sonra ihlâlin tekrarı hâlinde medya hizmet sağlayıcıya ihlâlin ağırlığı ve yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlâlin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticarî iletişim gelirinin yüzde birinden üçüne kadar idarî para cezası verilmektedir. İdarî para cezası miktarının da, radyo kuruluşları için bin Türk Lirasından, televizyon kuruluşları ve isteğe bağlı medya hizmet sağlayıcıları için onbin Türk Lirasından az olamayacağı öngörülmektedir.

İdarî tedbir uygulanması sonucu yayını durdurulan programların yerine, aynı yayın kuşağında ve ticarî iletişim yayını barındırmayan, Üst Kurul tarafından temin edilen, *"eğitim, kültür, trafik, kadın ve çocuk hakları, gençlerin fiziksel ve ahlâki gelişimi, uyuşturucu ve zararlı alışkanlıklarla mücadele, Türk dilinin güzel kullanımı, çevre eğitimi, sağlık vb."* kamuya yararlı konularda hazırlanmış programlar (ikâme programlar) yayınlanmaktadır. İhlâle konu olan programın yapımcısı veya varsa sunucusu, programın durdurulduğu süre zarfında aynı veya farklı hiçbir kuruluşta yapımcılık ya da sunuculuk yapamamaktadır (m.32/4). Kanaatimizce, cezaya yol açan fiilde sorumlulukları belirlendiği takdirde programın yapımcısının ve varsa sunucusunun da programın durdurulması süresince hiçbir ad altında başka bir program yapamayacağı ya da sunamayacağı yaptırımı, bir mağduriyete yol açıyor gibi görünse de, yaptırımların hukuka aykırı davranan kişiyi *"ıslah etme fonksiyonu" olduğu* unutulmamalıdır.

Yayını durdurulan programların yerine, yukarıda da belirtilen ikâme programların yayınlanması zorunluluğunun gerek medya hizmet sağlayıcılar, gerekse de izleyiciler tarafından bir nevi *"ceza"* şeklinde algılanmasına neden olacağına dair görüşler[712] de mevcuttur.

Bu görüşe katılmak mümkün değildir. Zira, idarî tedbir olarak uygulanan bu yaptırım, öncelikle ihlâle sebebiyet veren fiilin tekrarlanmasının engellenmesi bakımından önemlidir. Yukarıda da belirtildiği üzere, yaptırımların, yaptırım uygulanmasına sebebiyet

[712] Sümer ve Adaklı, *a.g.m.*, s.153-154; Cankaya ve Yamaner, *a.g.e.*, s.241.

veren fiilin işlenmesinden dolayı sorumluluğu olanları *"ıslah etme fonksiyonu"* bulunmaktadır. Öte yandan, önemli konularda hazırlanan ikâme programların yeterli düzeyde izlenmesi halinde -program format ve içeriğinin kaliteli olması şartıyla- kamusal bir yarara hizmet edilmiş olunur. Kaldı ki, günümüzde izleyicilerin isteklerindeki farklılaşma ve çeşitlenme sonucu, dijitalleşme ve kanalların çoğalmasıyla birlikte ortaya çıkan, genel izleyici kitlesi yerine, özel izleyici gruplarına yönelen ve onların beğenilerine uygun temalarda yayın yapan çok sayıda tematik nitelikte yayın hizmeti sunan medya hizmet sağlayıcı bulunmaktadır. İkâme programlar yerine izleyicilerin bir başka medya hizmet sağlayıcıyı tercih edebilme şansına sahip oldukları düşünüldüğünde de, *"izlettirme zorunluluğu"* şeklinde bir algının oluşması zaten mümkün değildir.

Kanun koyucunun, 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerinin ihlâline ilişkin de özel bir düzenlemeye gittiği görülmektedir (m.32/5). Söz konusu bentlerin ihlâli üzerine alınan yaptırım kararının tebliğinden itibaren bir yıl içinde aynı ihlâlin tekrarı hâlinde, medya hizmet sağlayıcı kuruluşun yayınının on güne kadar durdurulması; ikinci tekrarı hâlinde ise, yayın lisansının iptali öngörülmektedir (m.32/5).

Lisans verilen kuruluşun yayın şartlarından birini kaybetmesi hâlinde, ilgili medya hizmet sağlayıcı kuruluşa bu şartlarını yerine getirmesi için 30 günlük süre verilir. Bu süre zarfında gerekli şartları yerine getiremeyen kuruluşun yayını üç ay süreyle durdurulmaktadır. Üç ayın sonunda da aynı şartların sağlanamaması hâlinde, yayın lisansının iptali ile kanal ve/veya frekans kullanımına son verilmesi gerekmektedir (m.32/6). Yayın lisans şartlarını hile ile sağlayan kuruluşların ise, yayın lisansları iptal edilmekte; daha önce tahsil edilen yayın lisans bedeli ile kanal ve frekans yıllık kullanım bedeli iade edilmemektedir (m.32/7). 6112 sayılı Kanun döneminde idarî yaptırımların, *"idarî para cezası verilmesi, program yayınının durdurulması ve lisans iptali"* şeklinde üç başlık altında toplandığı; *"lisans iptali"* konusunun ise, mülga 3984 sayılı Kanun dönemine göre zorlaştırıldığı görülmektedir.

İdarî yaptırım kararları karşısında, işlemin medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde yargı yoluna başvurmak suretiyle, İdare Mahkemesinde iptal davası açma hakkı tanınmaktadır (m.32/9). Üst Kurul tarafından verilen uyarı kararları, medya hizmet sağlayıcı kuruluşun Üst Kurul'a bildirdiği elektronik posta adresine gönderilmek suretiyle, tebliğ edilmektedir (m.32/10). Söz konusu

düzenlemenin, Ülkemizde internet teknolojisinin güvenilirliği dikkate alındığında, problemli olduğu görülmektedir. Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların yayın hayatını yakından ilgilendiren böyle önemli bir durumda, kararın herhangi bir yazılı belgeye dayanmadan yalnızca web sayfası aracılığıyla açıklanması ya da elektronik posta yoluyla gönderilmesi sakıncalara yol açar niteliktedir. Nitekim, *"ayrıntı"* olduğu aşikâr olan böyle bir hususun, Kanuna kapsamına alınması da doğru değildir.

Verilen idarî para cezalarının ise, bir ay içinde ödenmesi gerekmektedir (m.32/11)[713]. Ancak, idarî para cezalarının, medya hizmet sağlayıcıların sundukları yayın hizmetlerinin *"yerel, bölgesel veya ulusal ölçekli"* olup olmadığına bakılmaksızın, aynı oranda uygulanması sonucu gerçekleşen ağır yaptırımlar, özellikle yerel ve bölgesel yayıncıları ekonomik açıdan ciddi anlamda zorlamaktadır. Zira, özellikle radyo ve televizyon alanındaki hızlı teknolojik gelişmeler ve acımasız rekabet koşullarında bu gelişmelere ayak uydurma zorunluluğu ve yasal düzenlemelerle getirilen malî yükümlülükler, yayıncılığı maddi açıdan yıpratıcı bir konuma da getirmiştir.

Adlî yaptırımlarla ilgili düzenlemelerin bulunduğu 33. maddede, kanun koyucu, *"korsan yayın"* (piracy) yapılması durumunda uygulanacak yaptırımları da düzenlemiştir. 33. maddenin birinci fıkrasında, Üst Kurul'dan yayın lisansı almadan veya yayınları Üst Kurul tarafından geçici olarak durdurulmasına ya da yayın lisansı iptal edilmesine rağmen yayın yapan gerçek kişiler ile tüzel kişilerin yönetim kurulu üyeleri ve genel müdürünün, *"bir yıldan iki yıla kadar hapis ve bin günden beş bin güne kadar adlî para cezası"* ile cezalandırılacağı belirtilmektedir.

Tüzel kişiler hakkında ayrıca 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 60. maddesindeki[714] güvenlik tedbirlerinin uygulanacağı ve izinsiz olarak faaliyetine devam

[713] RTÜK tarafından 2015 yılında mülga 3984 sayılı ve 6112 sayılı Kanun kapsamındaki yayın ihlâlleri, 4207 ve 4250 sayılı Kanunlar kapsamındaki ihlâller ve 6112 sayılı Kanunun 42/5 maddesi kapsamındaki ihlâller nedeniyle *"25.172.119,00 TL"* tutarında idarî para cezası tahakkuk ettirilmiştir. 6112 sayılı Kanun kapsamında yayın ihlâlleri nedeniyle 79 medya hizmet sağlayıcı kuruluşa uygulanan toplam 856 müeyyidenin tutarı 23.591.162,00 TL, 6112 sayılı Kanunun 42/5 maddesine göre 159 medya hizmet sağlayıcı kuruluşa uygulanan 368 müeyyidenin toplam tutarı ise 856.498,00 TL'dir. (RTÜK, *a.g.r.*, s.36-37.)

[714] **m. 60:** *"(1) Bir kamu kurumunun verdiği izne dayalı olarak faaliyette bulunan özel hukuk tüzel kişisinin organ veya temsilcilerinin iştirakiyle ve bu iznin verdiği yetkinin kötüye kullanılması suretiyle tüzel kişi yararına işlenen kasıtlı suçlardan mahkûmiyet halinde, iznin iptaline karar verilir.*
(2) Müsadere hükümleri, yararına işlenen suçlarda özel hukuk tüzel kişileri hakkında da uygulanır.
(3) Yukarıdaki fıkralar hükümlerinin uygulanmasının işlenen fiile nazaran daha ağır sonuçlar ortaya çıkarabileceği durumlarda, hâkim bu tedbirlere hükmetmeyebilir.

eden yayın cihaz ve tesislerinin Üst Kurul tarafından mühürlenerek kapatılacağı öngörülmektedir.

Kanunun 25. maddesine uygun olarak yayın kayıtlarını muhafaza etmeyen veya süresi içerisinde Üst Kurul ya da Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından istenmesine rağmen aslına uygun olarak teslim etmeyen özel medya hizmet sağlayıcı kuruluşların sorumlu müdürünün *"bin günden beş bin güne kadar"*; gönderilen kayıtların içerik bakımından istenen yayın olmaması veya kayıtlarda tahrifat, çıkarma, silme gibi işlemler yapılması hâlinde de özel medya hizmet sağlayıcı kuruluşların sorumlu müdürünün *"beş bin günden on bin güne kadar"* adlî para cezasıyla cezalandırılması öngörülmektedir (m.33/3-4).

Programlara yayından önce müdahale etme ve programları yayından kaldırma yetkisi bulunmayan Üst Kurul'un 1 Ocak 2015 tarihinden 31 Aralık 2015 tarihine kadar alınmış olan yaptırım kararları ile bu kararların dayanağı olan Kanun hükümleri şu şekildedir:

Çizelge 6.3. 2015 yılında 6112 sayılı Kanun çerçevesinde alınan yaptırım kararları[715]

Yasa Hükmü	**Müeyyide Sayısı**	**Yasa Hükmü**	**Müeyyide Sayısı**	**Yasa Hükmü**	**Müeyyide Sayısı**
4.3	1	*8.1.m*	32	*10.2*	46
8.1.a	2	*8.1.n*	2	*10.3*	1
8.1.b	3	*8.1.o*	5	*10.4*	47
8.1.c	21	*8.1.ö*	9	*10.7*	3
8.1.ç	109	*8.1.r*	1	*10.10*	8
8.1.d	25	*8.1.s*	6	*12.1*	7
8.1.e	6	*8.1.ş*	5	*12.2*	13
8.1.f	12	*8.2*	41	*13.3*	6
8.1.g	2	*9.3*	41	*14.2*	8
8.1.ğ	1	*9.4*	1	*17.2*	2
8.1.h	3	*9.6*	1	*24.1*	3
8.1.ı	69	*9.6.c*	468	*24.2*	12
8.1.i	25	*9.6.ç*	221		
8.1.j	10	*10.1*	57		

Çizelge 6.3.'te de görüldüğü üzere, 2015 yılı içerisinde 40 farklı Kanun hükmüne dayandırılan, toplam 1.335 adet yaptırım kararı alınmıştır.

---

(4) Bu madde hükümleri kanunun ayrıca belirttiği hallerde uygulanır."

[715] RTÜK, *a.g.r.*, s.67.

Çizelge 6.4. 2015 yılında en çok bildirim alan 5 televizyon programı[716]

Program Adı	**Kanal Adı**	**Bildirim Adedi**	**Bildirim Yüzdesi (%)**
Muhteşem Yüzyıl-Kösem	STAR TV	8.533	7,48
Ütopya	TV 8	4.890	4,29
Bu Tarz Benim	SHOW TV	4.628	4,06
İşte Benim Stilim All Star	TV 8	3.913	3,43
Survivor All Star	TV 8	2.843	2,49

Çizelge 6.4. incelendiğinde 2015 yılında en çok bildirim alan 5 televizyon programının *"Muhteşem Yüzyıl-Kösem, Ütopya, Bu Tarz Benim, İşte Benim Stilim All Star, Survivor All Star"* olduğu görülmektedir.

Çizelge 6.5. En çok bildirim alan programların adlarına göre bildirimlerinin dağılımı[717]

Program Adı	**Kanal Adı**	**Programın Yayın Tarihi**	**Müeyyide Önerilen Yayın İlkesi**	**Müeyyide Aldığı Yayın İlkesi**	**Aldığı Müeyyide**
Muhteşem Yüzyıl-Kösem	STAR TV	26/11/2015	6112 Sayılı Kanun 8/2		Rapor Yazıldı
Ütopya	TV 8	28/01/2015		6112 Sayılı Kanun 8/1-ç	Müeyyide uygulandı: Para Cezası
Bu Tarz Benim	SHOW TV	5,6,9,10/02/2015		6112 Sayılı Kanun 8/1-ç	Müeyyide uygulandı: Para Cezası
Bu Tarz Benim	SHOW TV	31/1/2015		6112 Sayılı Kanun 8/1-ç	Müeyyide uygulandı: Para Cezası
Survivor All Star	TV 8	6/4/2015	6112 Sayılı Kanun 10/1 ve 13/3		
İşte Benim Stilim All Star	TV 8	27,29,30/10/2015		6112 Sayılı Kanun 8/1-ç ve 8/1-s	Müeyyide uygulandı: Para Cezası
İşte Benim Stilim All Star	TV 8	3/11/2015		6112 Sayılı Kanun 8/1-ç ve 8/1-m	Müeyyide uygulandı: Para Cezası

[716] RTÜK, *a.g.r.*, s.73.
[717] RTÜK, *a.g.r.*, s.74.

İşte Benim Stilim All Star	TV 8	10/11/2015	6112 Sayılı Kanun 8/1-ç, 8/1-ş, 8/2		Rapor Yazıldı
İşte Benim Stilim All Star	TV 8	13/11/2015	6112 Sayılı Kanun 8/1-ç ve 8/2		Rapor Yazıldı

"Muhteşem Yüzyıl-Kösem" adlı programın 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında müeyyide önerildiği; "Ütopya"ya 8. maddenin birinci fıkrasının (ç) bendini ihlâlden para cezası verildiği; "Bu Tarz Benim"e 8. maddenin birinci fıkrasının (ç) bendini ihlâlden 2 kez para cezası verildiği; "Survivor All Star"a 10. maddenin birinci fıkrası ile 13. maddenin üçüncü fıkrasını ihlâl ettiği gerekçesiyle müeyyide önerildiği; "*İşte Benim Stilim All Star"* adlı programa da 8. maddenin birinci fıkrasının (ç), (s) ve (m) bentlerini ihlâlden 2 kez para cezası verildiği görülmektedir.

Kamuoyunun idarî yaptırımlara tepkisinin, farklılaşması ve çeşitlenmesiyle birlikte sayısal olarak en yüksek seviyeye ulaştığını belirten Darendeli'ye göre, izleyicilerden, hükümetten, siyasî partiler ile insan hakları kuruluşlarından gelen şikâyet ve protestolar yanında, sosyal medyada düzenlenen kampanyalar aracılığıyla gelen tepkiler, görsel-işitsel medya alanındaki idarî yaptırımların önemini ortaya koymaktadır[718].

6.7. Yargı Denetimi

Kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi gibi idarenin işlem ve eylemlerinin de yargı denetimine tâbi tutulması gerekmektedir (Anayasa m.125/1). Çalışmanın denetim tür ve metotları başlıklı 4. Bölümünde de belirtildiği üzere *"yargı denetimi"*, idarî işlem ve eylemlerin yönetimin ve halkın adaleti arama yeri olan bağımsız yargı mercileri yani mahkemelerce denetlenmesi olarak tanımlanmaktadır.

Ülkemizde radyo ve televizyon yayın hizmetleri sektörünü düzenleme ve denetleme yetkisine sahip RTÜK'ün denetim amacıyla aldığı kararlar idarî nitelikte olup, Anayasanın 125. maddesi gereği idarî yargının da denetimine tâbidir.

[718] Darendeli, *a.g.e.*, s.39.

Yaptırımlar başlıklı kısımda da değinildiği üzere, 6112 sayılı Kanunun 32. maddesi ile Üst Kurul'a, belli yükümlülükleri yerine getirmeyen yayın kuruluşlarına *"idarî para cezası, program durdurma, yayın durdurma ile yayın lisansının iptali"* gibi yaptırımlar uygulama yetkisi tanınmıştır. RTÜK'ün almış olduğu yaptırım kararlarına karşı yine 32. maddenin 9. bendi kapsamında, 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanunu hükümlerine göre iptal davası açılabilir. İdare mahkemesi bu durumda kararın hukuka uygun olup olmadığını inceler, başka bir ifadeyle denetlemiş olur.

Görsel-işitsel medya hizmetleri alanında uygulanan yargı denetiminin iki farklı boyutu bulunmaktadır. Bunlardan ilki, alanın görsel-işitsel medya hizmetlerini düzenlemek üzere çıkarılan kanun ve yönetmeliklerle yani hukukî dayanakları ile denetlenmesidir. Ülkemizde bu konudaki en temel kanun, 6112 sayılı *"Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun"* ve bu Kanuna uygun olarak RTÜK tarafından çıkarılarak, 02/11/2011 tarihli ve 28103 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren *"Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik"*tir. 6112 sayılı Kanun ve ilgili yönetmeliklerin hazırlanmasında ise, Anayasa, ASTS ve AB GİMHY gibi Taraf olduğumuz uluslararası metinler de dikkate alınmıştır.

Yargının rolünün olduğu ikinci durum ise, yayınlar yoluyla işlenen suçların denetimidir. Medya hizmet sağlayıcılar, hukuk ve ceza davaları yoluyla denetime tâbidir. Yayın yoluyla işlenen kişilik ihlâlleri, hakaret, yargıyı etkileme, iftira gibi suç oluşturan eylemler ile yayının kendisinin suç teşkil etmesi hâlinde yargılama gündeme gelmektedir[719]. Vural'a göre ise, medya mensuplarını sınırlandıran ve Türk hukukuna göre yasa dışı olarak nitelendirilen suçlar arasında, *"hırsızlık, aldatma, haber sızdırma, cevap ve düzeltme hataları, başkasının eserini kendine mâl etme, pornografi, şiddet ve iletişim hürriyetini sınırlandıran Kanun hükümleri çerçevesinde suç işleme"* yer almaktadır[720]. Kanunda suç olarak nitelendirilen ve yayın yoluyla gerçekleşen fiillerin cezası yargı tarafından verilmektedir. Bazı durumlarda yargı denetiminin sınırlandığına, *"suçun ve cezanın şahsiliği"* gibi ceza hukuku ilkelerine aykırı olacak şekilde yayıncıların cezalandırıldığı örneklere de rastlanabilmektedir. Medya hizmet sağlayıcıların hangi

[719] Avşar; Demir, *a.g.e.*, s.27.
[720] Vural, *a.g.e.*, s.164-170.

hallerde yargı denetimine tâbi oldukları, 6112 sayılı Kanunun *"Adlî Yaptırımlar"* başlıklı 33. maddesinde belirtilmektedir[721].

Ülkemizde bağımsız idarî otoritelerin karar ve işlemlerinin hukuka uygunluk denetimi yargı mercilerince yapılmaktadır. Medya hizmet sağlayıcıların RTÜK'ün almış olduğu kararların iptali için idarî yargı yolu açıktır. 6112 sayılı Kanunun 47. maddesinin 3. bendi hükmüne göre Üst Kurul aleyhinde açılacak davalarda ise Ankara İdare Mahkemeleri yetkilidir.

Yargı denetiminin birtakım sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bir mahkeme, medya hizmet sağlayıcı tarafından işlenen bir fiile yaptırım uygulayabilir. Ancak ihmaller karşısında pek fazla bir şey yapması mümkün değildir. Zira Bertrand'ın da ifade ettiği üzere *"yargı çarkı yavaş işlemektedir, pahalıdır ve insanları yıldırmaktadır"*[722].

Üst Kurul'un kararlarına karşı idarî yargı yoluna gidilmesine aşağıdaki örnekleri vermek mümkündür:

- Danıştay 13. Daire, T. 09.03.2010, E. 2009/4431, K. 2010/2131:

"Dava; davacı yayın kuruluşuna ait '...' logosuyla yayın yapan televizyon kanalında 03.09.2008 tarihinde yayınlanan 'K... K...' adlı programda 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un değişik 4. maddesinin (f) bendinde belirlenen 'Özel hayatın gizliliğine saygılı olunması'

[721] **m. 33:** *"1) Üst Kuruldan yayın lisansı almadan veya yayınları Üst Kurul tarafından geçici olarak durdurulmasına ya da yayın lisansı iptal edilmesine rağmen yayın yapan gerçek kişiler ile tüzel kişilerin yönetim kurulu üyeleri ve genel müdürü, bir yıldan iki yıla kadar hapis ve bin günden beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Tüzel kişiler hakkında ayrıca 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 60 ıncı maddesindeki güvenlik tedbirleri uygulanır. İzinsiz olarak faaliyetine devam eden yayın cihaz ve tesisleri Üst Kurulca mühürlenerek kapatılır.*
2) Yayın lisansı olmasına rağmen lisans tipi dışında yayın yapan ve izinsiz verici tesis eden medya hizmet sağlayıcılar Üst Kurulca uyarılır, yapılan uyarıya rağmen izinsiz yayına devam edenler hakkında birinci fıkra hükmü uygulanır.
3) 25 inci maddeye uygun olarak yayın kayıtlarını bir yıl süreyle muhafaza etmeyen veya Üst Kurulca ya da Cumhuriyet başsavcılığınca istenmesine rağmen, süresi içerisinde ve aslına uygun olarak teslim etmeyen özel medya hizmet sağlayıcı kuruluş sorumlu müdürü bin günden beşbin güne kadar adlî para cezasıyla cezalandırılır.
4) Gönderilen kayıtların içerik bakımından istenen yayın olmaması veya kayıtlarda tahrifat, çıkarma, silme gibi işlemler yapılması hâlinde, özel medya hizmet sağlayıcı kuruluşların sorumlu müdürü beşbin günden onbin güne kadar adlî para cezasıyla cezalandırılır.
5) Bu kanun çerçevesinde açılan kamu davalarına Üst Kurul katılır."
[722] Bertrand, *a.g.e.*, s.25.

ilkesinin[723] *ihlâl edildiği öne sürülerek yayın kuruluşunun uyarılmasına ilişkin RTÜK'ün 16.12.2008 tarih ve 2008/61-22 sayılı kararının iptali istemiyle açılmış, İdare Mahkemesi'nce; uyuşmazlığa konu 03.09.2008 tarihinde yayınlanan 'K... K...' adlı programa ilişkin CD ve kaset kayıtlarının incelenmesinden, annesinin boğazını keserek öldürdüğü iddialarıyla yargılanmasına devam edilen kişinin konu edildiği ve arkadaşları ile yakınlarının ifadelerine yer verilen bu yayının 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (f) bendinde ifade edilen 'özel hayatın gizliliğine saygılı olunması' ilkesine aykırılık teşkil ettiği sonuç ve kanaatine varıldığından "..." logolu yayın kuruluşunun, aynı Kanunun 33. maddesine göre uyarılmasına ilişkin işlemde hukuka aykırılık görülmediği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, bu karar davacı vekilince temyiz edilmiştir. Davanın yukarıda özetlenen gerekçeyle reddi yolundaki temyize konu Ankara 13. İdare Mahkemesi'nin 22.04.2009 tarih ve E. 2009/43, K. 2009/496 sayılı kararında, 2577 sayılı İYUK'un 49. maddesinin 1. fıkrasında sayılan bozma nedenlerinden hiçbirisi bulunmadığından, bozma istemi yerinde görülmeyerek anılan Mahkeme kararının onanmasına, dosyanın adı geçen Mahkemeye gönderilmesine, 09.03.2010 tarihinde oybirliği ile karar verildi."*[724]

– Danıştay 13. Daire, T. 03.12.2012, E. 2012/2620, K. 2012/3483:

"Dava; davacı şirkete ait 'S...' logolu yayın kuruluşunda 3 ve 8 Ağustos 2011 tarihlerinde yayınlanan 'G... S...' ve 'C... S...' isimli programlarda 6112 sayılı Kanun'un 9. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenen 'Gizli ticarî iletişime izin verilemez' ilkesinin ihlâl edildiğinden bahisle davacı şirketin uyarılmasına ilişkin RTÜK'ün 06.09.2011 tarih ve 2011/53-30 sayılı işleminin iptali istemiyle açılmış, İdare Mahkemesi'nce; dosyadaki mevcut bilgi ve belgeler ile yayına ilişkin kaydın yer aldığı CD birlikte değerlendirildiğinde, programa katılan daimi konukların kullandıkları ifadelerin ve programda yer verilen yazıların, obezite, zayıflama, kalp ve damar hastalıkları hakkında izleyicilere bilgi verilmesinin sınırlarını aşarak katılımcıların ürettikleri bitkisel bazlı ürünlerin tanıtımına ve pazarlanmasına dönüşmesi ve böylelikle gizli ticarî iletişim yapıldığı sonucuna varılması sebebiyle, davacı yayın kuruluşunun uyarılmasına ilişkin dava konusu işlemdehukuka aykırılık bulunmadığı, her ne kadar davacı tarafından ürünün ismine programda yer

[723] Bu yayın ilkesi, 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin (ç) bendinde öngörülmüştür.
[724] Çiftçi ve Kırgıl, *a.g.e.*, s.60-61.

verilmediği belirtilmekte ise de, gizli ticarî iletişimin gerçekleşebilmesi için mutlaka ürün isminin anılmasının yukarıda anılan mevzuat hükümlerine göre gerekmemesi karşısında, davacının bu iddiasının yerinde görülmediği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, bu karar davacı şirket tarafından temyiz edilmiştir. Davanın yukarıda özetlenen gerekçeyle reddi yolundaki temyize konu Ankara 11. İdare Mahkemesi'nin 29.03.2012 tarih ve E. 2011/2239, K. 2012/468 sayılı kararında, 2577 sayılı İYUK'un 49. maddesinin 1. fıkrasında sayılan bozma nedenlerinden hiçbirisi bulunmadığından, temyiz istemi yerinde görülmeyerek anılan Mahkeme kararının onanmasına."[725]

[725] Çiftçi ve Kırgıl, *a.g.e.*, s.65-66.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Türkiye'de radyo ve televizyon yayın hizmeti bakımından uygulanan denetim, özellikle Türkiye'nin AB'ye uyum süreci göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Türkiye gibi, AB'ye tam üye olmak isteyen her devlet, tam üyelik öncesi her alandaki politikasını ve mevzuatını AB politikalarına ve mevzuatına (acquis communautaire) uyumlaştırmak zorundadır. AB'nin bir de *"medya politikası"* mevcuttur. Bu, AB-Türkiye arasındaki 35 başlıktan (Fasıl) oluşan katılım müzakerelerinin 10. Faslında *"Bilgi Toplumu ve Medya"* başlığı altında yer almaktadır. Buna göre AB'nin medya politikası, *"medyada çoğulculuk; ifade hürriyeti ve basın-yayın hürriyeti"* olmak üzere başlıca iki hususa dayanmaktadır. Söz konusu hususlar, AB tarafından 2000 yılında kabul edilen Temel Haklar Şartı'nın 11. maddesinde de öngörülmüştür.

Türk radyo ve televizyon mevzuatında, ilk olarak 1994 yılında 3984 sayılı Kanun ile daha sonra da 6112 sayılı *"Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun"* ile gerçekleştirilen deregülâsyon (deregulation), yani alanı katı kurallardan arındırma ve yeniden düzenleme (re-regulation) süreci, kanımızca, söz konusu uyumlaştırma sürecinde atılmış adımlardır. Kısacası, radyo ve televizyon yayın hizmetleri yoluyla her konuda program yapımı ve bu şekilde düşünce ve kanaatlerin açıklanması, eleştiri yapılması, görsel ve işitsel medya sektöründe çalışanlar ile medya hizmet sağlayıcıların sayısının arttırılması önemli ölçüde gerçekleşmiş ve bu süreç devam etmektedir. Ancak, ifade hürriyeti ve kitle iletişim hürriyeti bakımından AB'ye uyum sürecinde birtakım sorunlar bulunduğunun da altını çizmek gerekmektedir.

6112 sayılı Kanun, 12 bölüm altında yer alan 8'i geçici madde olmak üzere toplam 50 maddeden oluşurken, mülga 3984 sayılı Kanun ise, 8 bölümde yer alan, 14'ü geçici madde olmak üzere 55 maddeden oluşmaktadır. Bir önceki düzenlemeye nazaran, 6112 sayılı Kanunda hem bölüm sayısının fazla olduğu hem de yayın hizmetlerine ilişkin daha ayrıntılı bir bölümlemeye gidildiği görülmektedir. Bu farklılığın, 6112 sayılı Kanunun önemli bir bölümünün AB Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi ile Avrupa Konseyi'nin 1989 yılında çıkardığı Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nin tadil edilmiş metnine uyum amaçlı hazırlanmasından kaynaklandığı söylenebilir.

1994 yılından beri uygulanan 3984 sayılı Kanunu yürürlükten kaldıran 6112 sayılı Kanun, sektörün sorunlarına daha etkin çözüm getirilmesi, karasal ortamda 1994 yılından beri süren lisanssız dönemin sona erdirilmesi, kanal ve frekansların daha etkin ve verimli kullanılması gibi konularda önemli düzenlemeler getirmektedir. Öte yandan Kanunda birtakım boşluklar, eksiklikler ve gerektiğinde Devletin müdahalesine imkân tanıyan hükümler de bulunmaktadır.

Söz konusu hükümlerden radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde denetimle ilgili sorun olarak nitelendirilebilecek hükümler, bunlara ilişkin öneriler ve yenilikler şu şekilde sıralanabilir:

- 6112 sayılı Kanunun *"Tanımlar"* Bölümünde yer alan terimlerin çoğunun AB GİMHY'den aynen ya da ufak değişikliklerle Türkçe'ye çevrilerek alınması nedeniyle Kanunun diliyle ilgili problemler yaşanmaktadır. Kanunun adı her ne kadar *"Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun"* olsa da, teknolojik gelişmelere de uygun olarak, yeni Kanun ile birlikte *"radyo ve televizyon kuruluşları ve yayıncı"* kavramı yerine daha kapsayıcı olan *"medya hizmet sağlayıcı"* kavramı mevzuata girmiştir. Ancak, dilimizde *"medya"* kavramı; yazılı basın, sinema, radyo, televizyon ve internet gibi farklı türde kitle iletişim araçlarının tamamını kapsayıcı bir terim olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle *"medya hizmet sağlayıcı"* kavramının, kullanışlı olmayan ve yerli yerine oturmayan bir kavram olduğu söylenebilir. Kanunun dilinde var olan probleme ilişkin bir diğer örnek de *"editoryal sorumluluk"* ve *"editoryal bağımsızlık"* kavramlarıdır. Çoğunlukla yazılı basında kullanılan *"editoryal"* kelimesi, elektronik yayıncılık alanında daha önce kullanılmadığı için tam olarak anlaşılamayan bir terim olarak vücut bulmaktadır. Kanun koyucunun Kanunun dili konusunda özenli davranmadığına dikkat çeken Aziz de, RTÜK gibi üst düzey bir yayın kurulunun bu süreçte çok duyarlı olmadığını ifade ederek, hâlbuki RTÜK'ün Türk Dil Kurumu, İletişim Fakülteleri, Fen ve Edebiyat Fakülteleri'nin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleriyle ilişki kurarak, terimlere Türkçe karşılıklar bulmaya ve dili zenginleştirmeye öncülük edebileceğini aktarmaktadır[726].

[726] Aziz, *a.g.m.,* s.134.

- Kanunla getirilen yeniliklerden bir diğeri de Türkçe lisanı dışında da yayın yapılabilmesinin önünün açılmasıdır. Mülga 3984 sayılı Kanunun 4. maddesinde yer alan *"Türkçe yayın yapılması esastır"* hükmüne ilave yapılarak, farklı dillerde radyo ve televizyon yayıncılığına imkân sağlanmıştır. 6112 sayılı Kanunun 5. maddesinde yer alan düzenlemeye göre, *"Yayın hizmetlerinin Türkçe yapılması esastır. Ancak Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Yayınlar seçilen dilin kurallarına uygun olarak yapılmak zorundadır. Bu yayınlara ilişkin usul ve esaslar, Üst Kurulca yönetmelikle belirlenir"*. Düzenleme doğrultusunda farklı etnik kökene sahip Türk vatandaşlarına hitap eden yayınlarla Türkçe dışında ya da Türkçenin farklı lehçelerinde uluslararası yayınlar yapılmaya başlanmıştır.

- *"Medya hizmet sağlayıcının bağımsızlığı ve sorumluluğu"* başlıklı 6. maddede, yayın hizmetlerinin içeriğine ve yayınlanmasına önceden müdahale edilemeyeceği ve yayınların içeriğinin önceden denetlenemeyeceği belirtilmiştir. Bu maddeye göre, *"(...) Medya hizmet sağlayıcılar, yönetmelikle belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde künye bilgilerini, iletişim adresini, izleyici temsilcisinin adını ve iletişim bilgilerini Üst Kurula bildirmek ve internet sitelerinde yayınlamak zorundadır. Medya hizmet sağlayıcılar, sinematografik eserleri hak sahibiyle anlaşılan süre dışında yayınlayamaz"*. Söz konusu hükümler, AB Yönergesi'yle uyumlu görünse de, maddeye medya hizmet sağlayıcılarının hizmetlerini *"görme veya işitme engelli"* kişilerin de alabileceği şekilde sunmalarının sağlanmasının gerektiği konusunda bir hüküm eklenebilir.

- AB ilerleme raporları dikkate alındığında AB'ye göre, RTÜK'ün özerkliği konusu hâlihazırda sorun teşkil etmektedir. AB'ye uyum adı altında yapılan Kanun değişiklikleri ile tüm üyeleri TBMM tarafından belirlenen, özerkliği ve bağımsızlığı ciddi tartışmalara açık bir üst kurul tarafından şekillendirilecek görsel ve işitsel medya alanının AB ile uyumlu olmasını beklemek fazlaca iyimser bir bakış olacaktır. Bu noktada bir eleştiriyi de kamuoyuna, sektörde çalışmalarda bulunan meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve sendikalara

yöneltmek yerinde olacaktır[727]. Kanaatimizce, RTÜK üyelerinin seçimi hususunda daha bağımsız bir yol izlenmesine olanak sağlayacak, daha demokratik usul ve yöntemlerin belirlenmesi hususunda bir düzenlemenin yapılması; bilhassa İletişim Fakülteleri ile birlikte görsel ve işitsel iletişim alanındaki meslek örgütlerinin ve meslek birliklerinin aday gösterme süreçlerinde yer almaları gerekmektedir. Zira, RTÜK üyelerinin atanma süreci, kuruluşun bağımsızlığını zayıflatması bakımından endişe verici niteliktedir.

- Yayıncılıkta söz konusu olan *"tarafsızlık, doğruluk, dürüstlük ilkeleri"*nin hem kamu hizmeti yayıncılığında (TRT Kurumu), hem de özel medya hizmet sağlayıcıların yayınlarında ve hem de düzenleyici, izin verici ve denetleyici bir bağımsız idarî otorite olan RTÜK'ün uygulamalarında tam anlamıyla uygulanabilmesi için *"zihniyet değişimi"* gerekmektedir. Zira, 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin birinci fıkrası ile bu fıkranın bentlerinde kamusal sorumluluk anlayışına ilişkin bu hususlar özellikle vurgulanmaktadır. Demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biri olan *"hür fakat sorumlu basın-yayın" da* ancak bu şekilde oluşturulabilir.

- İzleyicinin ancak abonelik gibi yollarla erişim imkânının olduğu yayın hizmetlerini ifade eden isteğe bağlı yayın hizmetinin sağlayıcıları, 6112 sayılı Kanunun 8. maddesinin 3. fıkrasında da belirtildiği üzere, özellikle çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlâki gelişimini olumsuz etkileyebilecek nitelikteki yayın hizmetlerini sunarken, kendilerine zararlı olabilecek içeriğin normal şartlar altında duymayacakları ve görmeyecekleri şekilde sunulmasını sağlamakla yükümlüdür. Kanaatimizce söz konusu 3. fıkraya *"duygusal gelişimlerini"* ve *"ruhsal gelişimlerini"* ibareleri de getirilmeliydi. Nitekim, kanun koyucu tarafından 5224 sayılı *"Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun"*un 4. maddesinde de sinema filmlerinin denetlenmesinde bir denetim kriteri olarak *"çocukların ve gençlerin ruh sağlığının korunması"* şartının getirildiği görülmektedir.

[727] Coşar, Ö. (2011). Görsel İşitsel Medyanın Gelişimi, *Elektrik Mühendisliği Dergisi*, S:442, s.55.

- Bilindiği üzere, yayınlandığı mecra neresi olursa olsun, bir reklâmın *"reklâm"* olduğunun açıkça anlaşılması gerekmektedir. Gizli (örtülü) ticarî iletişimin tanımı, 6112 sayılı Kanunun 3. maddesinin (g) bendinde *"medya hizmet sağlayıcı tarafından reklâm yapmak maksadıyla veya kamuyu yönlendirebilecek şekilde; mal veya hizmet üreticisinin faaliyetinin, ticarî markasının, adının, hizmetinin ve ürününün reklâm kuşakları dışında ve reklâm yapıldığına ilişkin açıklayıcı bir ses veya görüntü bulunmaksızın programlarda sözcükler veya resimler ile tanıtılması"* şeklinde ifade edilmektedir. Kanunun 9. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında da görsel-işitsel yayın hizmetlerinde gizli ticarî iletişime izin verilmemektedir. Buna rağmen, özellikle son dönemlerde sayılarında artış olan gizli ticarî iletişim uygulamalarının bu denli yaygınlaşmış olmasının nedenleri arasında gizli ticarî iletişim yapan firmaların, açıkça reklâm yapmaları hâlinde ödemek zorunda oldukları RTÜK payı ve vergilerden kurtulmaları, reklâmlara olan güvenin azalması ve izlenme oranlarının düşük olması ile birlikte bazı ürün, kişi ya da kurumların reklâm yapmalarının kanunî düzenlemelerle yasaklanmış olması sayılabilir. Nitekim, halkı aldatma ihtimali bulunan ve haksız rekabete yol açarak, vergi kaçılmasına yol açabilecek gizli ticarî iletişim hususunda daha açık bir düzenleme yapılmalı ve reklâm özdenetim mekanizmasının ülkemizde daha etkili bir şekilde faaliyet gösterebilmesi için birtakım önlemler alınmalıdır.

- 6112 sayılı Kanunla birlikte görsel-işitsel yayın hizmetlerinde fiilen kullanılmakta olan *"Koruyucu Sembol Sistemi"* ve *"İzleyici Temsilciliği"*nin hukukî alt yapıya da kavuşturulması yerinde bir karar olarak değerlendirilse de söz konusu kurumsallaşma adımının daha ileriye taşınması gerekmektedir. Örneğin, şikâyet bildirimlerinde kullanılmak üzere hazırlanan formlar gözden geçirilmeli ve izleyicilerin, gerek dünya uygulamaları gerekse de Kanun hükümleri hakkında bilinçlendirilmesi suretiyle, irdeleme ve muhakeme yapmalarını sağlayacak bir mekanizma oluşturulmalıdır. Sistem, yasaklayıcı ya da denetleyici değil; esasen medya hizmet sağlayıcıların çocukları ve gençleri televizyonun olası zararlı etkilerinden koruma sorumluluğuna işlerlik kazandıran, bilgilendirici bir *"özdenetim mekanizması"* olarak faaliyet göstermelidir.

- Kanunun 45. maddesi ile TRT Kurumu'nun da Kanun kapsamına alınması suretiyle, 8. maddede belirtilen yayın hizmeti ilkeleri ile yayın hizmetlerinde ticarî iletişimi düzenleyen hükümlerin TRT Kurumu yayınları için de uygulanması isabetli bir düzenlemedir. Ancak, ilgili maddenin 2. fıkrasında *"Söz konusu yükümlülüğün yerine getirilmemesi hâlinde, TRT Kurumu ihlâlin niteliği açıkça belirtilerek Üst Kurulca uyarılır ve yükümlülüğün gereğinin yerine getirilmesi ilgili Bakanlığa bildirilir."* ifadesi yer almaktadır. Diğer kuruluşlara uyarıda bile bulunmadan programların bir ila beş kez arasında durdurulabileceği ya da program kataloğundan çıkartılabileceği belirtilirken, TRT Kurumu'nun sadece RTÜK tarafından uyarılacağı belirtilmekte ve ihlâlin tekrarlaması durumunda TRT Kurumu yayınlarına nasıl bir yaptırımda bulunulacağı belirtilmemiştir. Söz konusu belirsizliğin eşitlik ilkesi ve hakkaniyet ilkesi bakımından giderilmesi gerekmektedir.

- 1983 yılında çıkarılan ve o tarihten bu yana eskiyen ve ihtiyaçlara tam cevap vermeyen 2954 sayılı Kanun; kuruluş, görevler, organların teşkili, malî hükümler, personelle ilgili hükümler gibi sadece TRT Kurumu'nu ilgilendiren hükümlerin dışında uygulanabilirliğini yitirmiştir. Bu nedenle revize dahi edilmemesi, doğrudan 6112 sayılı Kanunda *"Kamu Yayıncılığı"* başlıklı bir bölüm oluşturulup, kamu ve özel sektör yayıncılığının bir araya getirilmesi gerekmektedir. Zira, kamu hizmeti yayıncılığı, 2954 sayılı Kanun kapsamında sürdürülürken, özel sektördeki görsel-işitsel medya hizmetlerinin düzenlenmesi ve hem özel medya hizmet sağlayıcıların hem de TRT Kurumu yayınlarının denetlenmesi görevi RTÜK'e aittir.

- Müeyyide uygulama safhasında medya hizmet sağlayıcılara veya sorumlu kişilere savunma hakkı tanınmasına ilişkin 6112 sayılı Kanunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Oysa bağımsız idarî otoriteler, Anayasanın 129. maddesi[728] uyarınca, idarî bir yaptırım uygularken, yaptırımın ilgilisinden savunma almak zorundadırlar. Mülga 3984 sayılı Kanunun 33. maddesinde[729] de uyarı cezasını gerektiren haller dışındaki ihlâllerde ilgili tarafa savunma hakkının tanındığı görülmektedir. Söz konusu hükme, yeni Kanunda zaman

[728] **Madde 129:** *"(...)Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez. (...)"*
[729] **Madde 33:** *"(...)Uyarı cezasını gerektiren haller dışındaki ihlâllerde ilgili tarafın savunması alınır. (...)"*

açısından ciddi problemlere yol açması ve fonksiyonel olmaması nedeniyle yer verilmediği düşünülebilir. Kanun taslağı hazırlanırken, işleri inkıtaya uğrattığı savıyla bu aşamadan vazgeçildiğini belirten RTÜK eski Başkanı Prof. Dr. Davut Dursun da, yeni düzenlemede savunma hakkının yer almayışını bir eksiklik olarak görmediklerini ifade ederek, ikili bir savunma sistemine gerek olmadığını vurgulamaktadır[730]. Zira, kurul kararlarına itiraz sürecinde, idarî yargı aşamasında zaten savunma hakkı tanınan medya hizmet sağlayıcılar savunma haklarını kullanmaktadırlar. Böyle bir hükme Kanunda yer verilmesinin kararını nihaî olarak yasama organı vereceğinden, kanun koyucu tarafından Anayasaya aykırılık teşkil eden hususların gözden geçirilerek, yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, medya hizmet sağlayıcılara yönelik, dikte edici bir üslup kullanılmaması; *"iletişim hürriyeti, düşünce ve kanaat hürriyeti, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti"* gibi temel hak ve hürriyetleri göz ardı eden bir tutum içerisine girilmemesi gerekmektedir. Bunun yanısıra medya hizmet sağlayıcıların ise kamuoyu oluşturmadaki gücünün toplum ve devlet aleyhine kullanılmasının, toplumun ve devletin moral değerlerine zarar verilmesinin önlenebilmesi amacıyla yayın hizmetlerinin uygun şekilde yerine getirilip getirilmediğini kontrol edecek denetim mekanizmalarının oluşturulması gerektiği kanaatine varılmaktadır. Diğer bir deyişle, demokrasiyle yönetilen ülkelerde devletler, yazılı basını denetlemekten büyük ölçüde vazgeçerken ve makul sebepler olmadıkça sansür uygulaması yapmazken, görsel-işitsel kitle iletişim araçlarında (radyo, televizyon ve sinema filmleri) kontrolü ellerinde bulundurma yoluna gitmektedirler. Kısacası, devletlerin radyo, televizyon ve sinema alanından tamamen çekilmedikleri söylenebilir.

Göze ve/veya kulağa hitap eden ve bu itibarla genelde toplum, özelde ise, kişiler ve özellikle korunmaya daha muhtaç durumdaki çocuklar ile gençler üzerinde doğrudan ve kayda değer etkileri olan radyo ve televizyon yayınlarının uluorta yapılmasının ve *"dürüstlük, eşitlik, doğruluk ve kamu yararı"* gibi temel ilke ve esaslara aykırı yayın yapılmasının önüne geçilmesi ve nihayet *"hür fakat sorumlu"* bir medyanın oluşturulabilmesi için denetimin son derece gerekli ve yararlı olduğu açıktır. Zira,

[730] bkz. EK-4: RTÜK Başkanı ile yapılan röportaj.

denetimin olmadığı bir alanda, örneğin kitle iletişiminde, pek çok olumsuzluğun ortaya çıkacağı da aşikârdır. Denetim bunun için elzemdir. Önemli olan, denetim tür ve metotlarından hangisinin uygulanacağının iyi kestirilebilmesidir.

Görsel ve işitsel yayın hizmetlerinin denetlenmesi bakımından toplumsal sorumluluk teorisinin savunulduğu Tez çalışmasında; sıkı, zamansız, keyfi, sürekli ve yoğun denetimin sakıncaları ile birlikte denetimin mutlak suretle gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Yayın hizmetlerinin sunumunda denetim, iletişim hürriyetinin kullanılmasını kısıtlayıcı olmamalı, ifade hürriyetini mümkün olduğunca koruma amacı taşımalıdır.

Tez konusu bakımından medya hizmet sağlayıcılar üzerindeki denetimin ağır, sıkı ve katı kurallı yapılması, ifade hürriyetinin ve yayın hürriyetinin zedelenmesine, hatta yok olmasına yol açabilir. Burada önemli olan, medya hizmet sağlayıcıların ifade hürriyetiyle, haber alma ve verme hürriyetini kullanma ile denetim arasındaki hassas dengenin iyi bir şekilde tespit ve tayin edilmesidir. Demokrasiyle yönetilen ülkelerde esas olan ifade hürriyeti, haber ya da fikir almak ya da vermek hürriyetidir. Bu itibarla bu hürriyetler asıl olmalı, denetim ve denetimin getireceği sınırlamalar ikincil planda, diğer bir ifadeyle, tali olmalıdır. Çok sıkı bir denetim, söz konusu hürriyetleri gereksiz zedeleyebileceği, hatta yok edebileceği gibi medya hizmet sağlayıcı çalışanlarında bıkkınlığa ve hatta teslimiyete yol açabilir.

Öte yandan medya hizmet sağlayıcılarının sundukları yayın hizmetinde görev bilincinde olmaları, kamu yararını ön planda tutmaları, yukarıda da belirtilen temel ilke ve esaslara azami ölçüde uymaları gerekir. O halde medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar ve bunların çalışanları, bu ilke, esas ve kurallara ne derece uyarlarsa, denetimin kapsam ve etkinliğinin o derece dar olacağı ortadadır. Anayasanın 12. maddesinin 2. fıkrasında da temel hak ve hürriyetleri (ifade hürriyeti ile basın-yayın hürriyeti dâhil) kullananların ödev ve sorumluluk bilinciyle hareket etmeleri öngörülmektedir.

Zira, kamu yararına ulaşmak için, düzenleyici otoriteler ile medya mensupları ve sivil toplum kuruluşlarının bir araya geldiği denetim rejimi olan *"ortak denetim (co-regulation)"* ile herhangi bir suç ya da olay gerçekleşmeden, sırf etik yayıncılık adına, medya çalışanlarının gönüllülük esasına dayalı bir şekilde, toplumsal sorumluluk ilkesini

dikkate alarak oluşturdukları rehber ilkelere uymak amacıyla harcadıkları çaba olarak adlandırılan *"özdenetim müessesesi"*, bu aşamada devreye girmelidir. Böylece, hem daha geniş katılımlı ve uzlaşmacı bir denetim gerçekleşecek, hem de, söz konusu denetimin daha hızlı ve esnek uygulanması mümkün olacaktır.

Son söz olarak söylemek gerekirse, yukarıda belirtildiği üzere, denetimin olmadığı bir alanda, bir özel sektör veya kamu kurum ve kuruluşunda, bir işletmede, bir faaliyet alanında *"hukuka ve mevzuata aykırılıkların, sapmaların, kayırmaların, haksız menfaat elde etmelerin, haksız rekabete yol açmaların, taraf tutmaların, kamu yararını gözardı etmelerin, usulsüzlüklerin, etik ilke, kural ve esaslara aykırılıkların"* olacağı açıktır. Bütün bu olumsuz durumlar, elbette, radyo ve televizyon yayıncılığında da söz konusu olabilir. Bunların ortaya çıkamamasının yollarından biri, bu alanda çalışanların dürüstlüğü, diğeri de, etkili, verimli ve bıktırıcı olmayan denetim mekanizmalarının varlığı ve işletilmesidir.

KAYNAKLAR

1 Kasım'dan Sonraya Bakmak. (4 Kasım 2015). *Hürriyet Gazetesi*.

Abalı, A. (1997). *Ekranın Büyüsüne Kapılmadan*, İstanbul: Ülke Kitapları.

Açık Toplum Enstitüsü. (2005). *Avrupa'da Televizyon, Düzenleme, Politikalar ve Bağımsızlık İzleme Raporu*. V:1, Ankara.

Açık Toplum Enstitüsü. (2005). *Avrupa'da Televizyon, Düzenleme, Politikalar ve Bağımsızlık İzleme Raporu*. V:2, Ankara.

Adanır, O. (09 Ocak 2005). Zavallı televizyonlar. *Radikal Gazetesi İki Eki.*

Ağaoğulları, M. A. (2004). *Tanrı Devletinden Kral Devlete*. Ankara: İmge Yayınları.

Akbulut, N. T. (2005). Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının Dünü-Bugünü. C. Bilgili. (Derleyen). *Medya Eleştirileri (Toplumsal Etkiler)*. İstanbul: Beta Yayınları.

Akdemir, S. S. (1993). *Uluslararası İletişim Alanının Düzenlenmesine Yönelik Normatif Kavramlarda Ortaya Çıkan Yeni Gelişmeler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Akıner, N. (2014). *Uluslararası Medya Emperyalizmi*. İstanbul: Hükümdar Yayınları.

Akşit'ten şifreli yasağa tepki. (11 Mayıs 2005). *Sabah Gazetesi*.

Akyol, O. (2015). Televizyon Ekranının Değişimi. *Yeni Medya Çağında Televizyon*., S. Özel (Editör). İstanbul: Derin Yayınları.

Alemdar, Z. (1990). *Oyunun Kuralı*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Alkan, A. T. (1993). Medyaya Karşı Fert. *Türkiye Günlüğü Dergisi*. Ankara. S:24.

Altschull, J. H. (1984). *Agents of Power*. New York: Annenberg/Longman Communication Books.

Altun, M., Kuluçlu, E. (2005). Doktrin ve Mevzuat Işığında Kamuoyu Denetimine Genel Bir Bakış. *Sayıştay Dergisi*. Ocak-Mart Sayısı.

Altun, S.U. (2011). İnsanlığın 'Uzaktan Görme Düşü': Televizyon ve Alternatif Medya Arayışları. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. S:2.

Altunay, M. C. (2014). Televizyon Programcılığının Temel Kavramları., E. G. Uğurlu (Editör). *Radyo ve Televizyon Programcılığının Temel Kavramları*. (3.Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, No:2484.

Altunbaş, H. (2003). *Radyo Reklâmcılığı: Türkiye'de Yerel Radyolar*. (1. Basım). Konya: Tablet Kitabevi.

Anadol, C. (1992). *Televizyon Yayınlarının Millî Kültüre Tesirleri*. İstanbul: Türkiye Milî Kültür Vakfı Yayını.

Anders, G. (1964). *The Phantom World of the Mass Culture*. D. White, B. Rosenberg (Eds.). New York: Free Press Publications.

Arhan, F., Demirer, T., Hozatlı, U., Orhangazi, Ö., Özbudun, S. (1998). *Medya Eleştirisi ya da Hermes'i Sorgulamak*. Ankara: Öteki Yayınevi.

Arslan, A. (9 Haziran 2013). Medyada Yine Yaprak Dökümü. *Yurt Gazetesi*.

Arslan, M. (2009). *Radyo ve Televizyon Yayınlarında Kişilik Haklarının İhlali ve Korunması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.

Asker, A. (2010). Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde (1999-2005) Türkiye'nin Değişen İletişim Politikaları. *Yeditepe Üniversitesi Global Media Journal Dergisi*. C:1, S:1.

Atay, C. (1999). *Devlet Yönetimi ve Denetimi*. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.

Atay, E. E. (2009). Türkiye'de İnsan Haklarının Korunması ve Kamu Denetçiliği Kurumu. *Medeniyetler İttifakı Uluslararası İnsan Hakları Konferansı*. 21-23 Mayıs, Ankara.

Atay, E. E. (2014). *İdare Hukuku*. (4. Bası). Ankara: Turhan Kitabevi.

Auty, S., Lewis, C. (2004). Exploring Children's Choice: The Reminder Effect of Product Placement. *Psychology&Marketing*. 21 (9).

Avcı, A. (2011). Prime-Time Vakti!. A. Kotaman, A. S. Uğursoy, A. Avcı (Derleyenler). *Dizim Başladı, Kapat Sonra Anlatırım; Televizyonda Hikâye Anlatıcılığı*. İstanbul: H_2O Yayıncılık.

Avcı, N. (1993). "Nerede O Eski İhtiyarlar…". *Türkiye Günlüğü Dergisi*. Ankara. S:24.

Avcı, N. (1999). *Enformatik Cehalet*. (1. Baskı). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Avşar, B. Z. (2000). Ombudsman Tartışmaları ve Türkiye'de Olabilirliği. *RTÜK İletişim Dergisi*. Y:3, S:18.

Avşar, B. Z.; Öngören, G. (2003). *Radyo ve Televizyon Hukuku*. (2. Baskı). Ankara: Piramit Yayıncılık.

Avşar, B. Z., Demir, V. (2005). *Düzenleme ve Uygulamalarla Medyada Denetim*. Ankara: Piramit Yayıncılık.

Aydın, O. Ş. (2005). 21. Yüzyılda, Türkiye'de Ulusal Radyo Haberciliği: Ticarî Kaygılar Aşılabilecek Mi?. *İstanbul Ticaret Odası Sosyal Bilimler Dergisi*. Y:4, S:7.

Aydın Doğan Vakfı. (1997). *ABD ve Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının Sorunları.* İstanbul: Aydın Doğan Vakfı Yayınları.

Aydoğan, Ü. (2009). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Radyo Televizyon Yayıncılığında Yeni Açılımlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Aytuğ, Y. (11 Eylül 2004). Kim bu Reyting Hazretleri?. Sabah Gazetesi Günaydın Eki.

Aytuğ, Y. (24 Temmuz 2007). Az kullanılmış "babalık ruhu". *Sabah Gazetesi Günaydın Eki.*

Aytuğ, Y. (9 Kasım 2007). Televizyonculuğun çivisinin çıktığı an. *Sabah Gazetesi*.

Aziz, A. (1975). *Televizyonun Yetişkin Eğitimindeki Yeri ve Önemi*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, No:148.

Aziz, A. (1977). Televizyonun Türk Toplumuna Ekonomik Etkileri. *TV'nin Türk Toplumuna Etkileri (Karacan Armağanı)*. İstanbul: Milliyet Yayınları.

Aziz, A. (2002). *Radyo Yayıncılığı*. (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Aziz, A. (2013). *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı*. (6. Baskı). İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Aziz, A. (2014). 6112 Sayılı "Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun" Üzerine. *İletişim, Anlam, Arayış: Erol Mutlu'ya Armağan.* (Haz. D. B. Kejanlıoğlu, E. Ç. Rahte, O. Taş, T. Taş, M. Yergebekov). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Bagdikian, B. H. (1989). The Lords of the Global Village. *The Nation*.

Baker, U. (2015). *Beyin Ekran.* (3. Baskı). E. Berensel (Derleyen). İstanbul: Birikim Yayınları.

Balibeyoğlu, L. U. (2009). *Radyovizyon Dergisi*. Ankara: TRT Yayınları.

Barnouw, E. (1956). *Mass Communication*. New York-Toronto.

Barbier, F., Lavenir, C.B. (2001). *Diderot'tan İnternete Medya Tarihi*. (Çev. K. Eksen). İstanbul: Okyanus Yayın.

Barendt, E. (1995). *Broadcasting Law (A Comparative Study)*. United States: Oxford University Press.

Başal, B. (1998). *Medya Planlaması*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Batmaz, V. (2003). *Karartma: RTÜK Rütüklenemez*. İstanbul: Karakutu Yayınları.

Baudrillard, J. (2004). *Tam Ekran*. (Çev. B. Gülmez). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bayer, Y. (29 Mayıs 2015). RTÜK ve YSK seçimin galibi!. *Hürriyet Gazetesi.*

Baykal, K. C. (2008). *Radyo ve Televizyon Yayıncılığında Yayın İlkelerinin İhlali ile Yaptırım Uygulamasında Ortaya Çıkan Sorunlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

BBC televizyonu erkeklerden özür diledi. (1 Eylül 2005). *Hürriyet Gazetesi.*

Bek, M. G. (2003). Yerel Politika ve Yerel Medya., S. Alankuş (Editör). *Habercinin El Kitabı: Medya ve Toplum*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Beki, A. (21 Kasım 2015). Erdoğan'ın "özgür basın"a iltifatı. *Hürriyet Gazetesi*.

Belmas, G., Overbeck, W. (2012). *Major Principles of Media Law*. Boston: Wadsworth Cengage Learning.

Berger, J. (1988). *Görme Biçimleri*. (Çev. Y. Salman). İstanbul: Metis Yayınları.

Berkman, A. N. (2011). *Bağımsız Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların İktisadî Etkileri*. Adana: Nobel Kitabevi.

Bertrand, C.J. (2004). *Medya Etiği*. (Çev. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü). Ankara: Özkan Matbaacılık.

Bıyıklı, H. (1981). *Kitle Haberleşme Hukuku Ders Notları*. Ankara.

Biagi, S. (1994). *Media/Impact, An Introduction to Mass Media*. (Second Edition). California: Wadsworth Publishing Company.

Bittner, J. R. (1986). *Mass Communication: An Introduction*. New Jersey.

Bosshart, L., Macconi, I. (1998). Defining Entertainment. *Communication Research Trends*. V:18, No:3.

Bourdieu, P. (1997). *Televizyon Üzerine*. (Çev. T. Ilgaz). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bozkurt, B. A. (2012). *Televizyon Yayınlarının Denetlenmesinde Sivil Toplumun Rolü: ABD Ebeveyn Televizyon Konseyi (Parents Television Council) Örneği*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, RTÜK, Ankara.

Branscomb, A.W. (1983). Communication Policy in the United States: Diversity and Pluralism in a Competitive Marketplace. *Communication Policy in Devloped Countries*. London.

Briggs, A., Burke, P. (2004). *Medyanın Toplumsal Tarihi*. (Çev. İ. Şener). İstanbul: İzdüşüm Yayınları.

Bury, J. B. (1945). *Fikir ve Söz Hürriyeti*. (Çev. A. Başman). İstanbul.

Bülbül, A. R. (2000). *Uluslararası İletişim*. Konya: Damla Ofset.

Bülbül, R. (2001). *İletişim ve Etik*. (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Büyükbaş, H. (2013). Japon Siyasal Sisteminin Gelişimi Üzerine Bir İnceleme (1868-2003). *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S:28.

Büyükbaykal, C. I. (2014). *Küreselleşme ve Küresel Çağda Medya*. (1. Baskı). İstanbul: Derin Yayınları.

Caiden, G.F. (1987). Devlet Denetiminin Yeni Yönleri. *Devlet Denetimi*. Ankara: T.C. Sayıştay 125. Kuruluş Yıldönümü Yayınları.

Cankaya, Ö. (1996). Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Radyonun İşlevi. *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı II*. S:12.

Cankaya, Ö. (1997). *Dünden Bugüne Radyo Televizyon*. (1. Basım), İstanbul: Beta Yayınları.

Cankaya, Ö. (2003). *TRT Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: 1927-2000*. (1. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Cankaya, Ö., Batur Yamaner, M. (2012). *Kitle İletişim Özgürlüğü.* (2. Basım). İstanbul: Beta Yayınları.

Canlı yayında "kaşar" krizi. (16 Nisan 2006). *Sabah Gazetesi.*

Carpenter, E. (2011). Yeni Diller., D. Crowley ve P. Heyer (Editörler). *İletişim Tarihi*. (Çev. B. Ersöz). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Castells, M. (2016). *İletişim Gücü.* (Çev. E. Kılıç). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cereci, S. (1992). *Büyülü Kutu, Büyülenmiş Toplum*, İstanbul: Şule Yayınları.

Charon, J. M. (1992). *Medya Dünyası*. (Çev. K. Alemdar ve İrfan Erdoğan). İstanbul: İletişim Yayınları.

Cheviron, N. T. (2014). *Televizyon ve İçimizdeki Şiddet*. İstanbul: Ekslibris Yayıncılık.

Condry, J. (1989). *The Psychology of Television*. New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates.

Çolak, B. (11 Şubat 2016). Şehit var! "Şov yapma ver müziği". *Yeniçağ Gazetesi.*

Coşar, Ö. (2011). Görsel İşitsel Medyanın Gelişimi, *Elektrik Mühendisliği Dergisi,* S:442.

Coşkun, S. (2015). Türkiye'deki Futbol İçerikli Spor Programlarının Rehber İlkeler Kapsamında Ortak Denetim Açısından Değerlendirilmesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*. S:10, 59-60.

Cotton, B., Oliver, R. (1997). *Siberuzay Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu. (2010). *Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 2006 - 2007 ve 2008 Yılları Faaliyet ve İşlemlerinin Denetlenmesi Konulu Denetleme Raporu*. Ankara. S:2010/2.

Curran, J., Seaton, J. (1992). *Power Without Responsibility: The Press and Broadcasting in Britain*. London: Routledge.

Çabuk, D. (2013). Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinde Türkiye'de Medya Politikalarının Dönüşümü. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi.* C:2, S:1.

Çakır, H. (2005). *Tüm Yönleriyle Radyo*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çakır, V. (2005) Bir Sosyal Etkinlik Olarak Eğlence ve Televizyon (Konya Örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S:13.

Çakır, V., Bozkurt, Ö. (2014). Televizyon İzleme Alışkanlıkları, Motivasyonları ve TRT 6: Hakkâri Örneği. *Global Media Journal Dergisi,* C:4, S:8.

Çakır, V., Gülnar, B. (2007). Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Televizyon Yayıncılığına Yönelik Düzenlemeler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S:18.

Çapar, S., Turgut, K. (2010). Katılımcılık Bağlamında Düzenleyici Kurumlarda Yönetişim. *Türk İdare Dergisi*. S:469.

Çaplı, B. (2002). *Medya ve Etik*. Ankara: İmge Yayınları.

Çaplı, B. (2001). *Televizyon ve Siyasal Sistem*. Ankara: İmge Kitabevi.

Çelenk, S. (2005). *Televizyon, Temsil, Kültür*. (1. Baskı). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Çelik, M. (16 Haziran 2007). Haber yayını değil yayın balığı. *Bugün Gazetesi.*

Çetin, B. (2002). *Kod Adı: RTÜK.* Ankara: Arşiv Kitapları.

Çetin, E. (2004). *Her Yönüyle Basın Hukuku*. (2. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Çiftci, A. (1999). *Uluslararası Hukuk Açısından Radyo ve Televizyon Hukuku*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.

Çiftci, A. (2007). *Farklı Dil ve Lehçelerde Yayın Hukuku*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Çiftci, A. (2015). *Vatandaşlık Bilgisi: Demokrasi ve İnsan Hakları*. (4. Baskı). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Çiftci, A., Kırgıl, S. (2015). *İçtihatlı Türk Basın-Yayın Mevzuatı*. (2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.

Çoban, S. (2011). Küreselleşme ve Televizyon. A. Kotaman, A. S. Uğursoy, A. Avcı (Derleyenler). *Dizim Başladı, Kapat Sonra Anlatırım; Televizyonda Hikâye Anlatıcılığı*. İstanbul: H_2O Yayıncılık.

Çolak, N. İ. (2013). *Kitle İletişim Hukuku*. (3. Baskı). Ankara: Oniki Levha Yayıncılık.

Çöloğlu, D. Ö. (2010). *Televizyon Mesih Mi, Şeytan Mı?*. (1. Baskı). Ankara: Ütopya Yayınevi.

"Dâhice" bir karar. (28 Temmuz 2007). *Takvim Gazetesi.*

Damlapınar, Z. (2008). Medya ve Siyasette Güvenilirlik. *Medya ve Siyaset*. Konya: Eğitim Kitabevi.

Darendeli, A. V. (2013). *İdarî Ceza Hukuku Açısından Görsel-İşitsel Medya Alanındaki İdarî Yaptırımların Hukukî Rejimi.* Ankara: Yetkin Yayınları.

Dedeoğlu, T. (1994). *Yeni Radyo Televizyon Yasası Paneli*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını.

Demir, V. (2006). *Medya Etiği*. (1. Basım). İstanbul: Beta Yayınları.

Demir, V. (2007). *Türkiye'de Medya Siyaset İlişkisi*. İstanbul: Beta Yayınları.

Demirbilek, H. (2011). *Avrupa Birliği'nde Medya Yoğunlaşması; Teori ve Uygulama*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, RTÜK, Ankara.

Din adamlarını eleştirmek yasak!. (14 Şubat 2007). *Milliyet Gazetesi*.

Doğan, K. C. (2015). Küreselleşme Sürecinde Bürokrasinin Artan İktidar Gücü ve Yönetişim Sorunsalı: Üst-Kurullar Bürokrasisi Örneği. *Küreselleşme Ekseninde İktidar ve İletişim*. F. Ustakara (Editör). İstanbul: Literatürk Yayınları.

Dönmezer, S., Bayraktar K. (2013). *Basın Hukuku.* (5. Bası). İstanbul: Beta Yayınları.

Duman, S. (28 Mart 2008). Kınama yazısını kınama yazısı. *Vatan Gazetesi*.

Duran, R. (1999). *Burası Dünya Polis Radyosu: Global Medya Eleştirileri*. (1. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Edwards, R. (1979). *Contested Terrain: The Transformation of the Workplace in the Twentieth Century*. New York: Basic Books.

Ergen, B. (2013). *Barack Obama'nın 2008 Başkanlık Seçim Sürecini Kazanmasında Yeni İletişim Teknolojileri ve Sosyal Medyanın Kullanımı.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

Ekin, V. (2009). Serbest Zaman Kavramı, Televizyon ve Televizyonda Yarışma Programları. B. Küçükerdoğan (Derleyen). *Televizyon ve…*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Ekranda taciz. (17 Mart 2007). *Sabah Gazetesi.*

Elbir, M. (2012). Dev Ekranın Minik İzleyicileri. N. Türkoğlu. (Derleyen). *Seyirlik Cümbüşler*. İstanbul: Parşömen Yayınları.

Er, S. (2008). Denetleyici Kurumların Dış Denetimi ve 5018 sayılı Kanunda Yapılan Değişiklikler. *Sayıştay Dergisi*, S:68.

Erciyes, C. (2011). Medya Etiği ve Klasik Etik Kodları. *Türkiye ve Siyaset Dergisi*. Mayıs-Haziran.

Erol, G. (2007). Avrupa Birliği'nde Görsel-İşitsel Politikalar. G. Erol (Derleyen). *Medya Üzerine Çalışmalar*. (1. Basım). İstanbul: Beta Yayınları.

Erol, G. (2012). İletişim ve Etik. (1. Baskı). İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Ergül, H. (2000). *Televizyonda Haberin Magazinelleşmesi*. (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Erkelli, N. K. (1998). *İletişim Özgürlüğü ve Medyada Oto-Kontrol*. İstanbul: Beta Yayınları.

Eryeşil, N. (30 Kasım 2008). Kitle medyasının manifestosu. *Radikal Gazetesi İki Eki*.

Frier, P.L. (2001). *Précis de droit administratif*. Montchrestien, Paris.

Geray, H. (2006). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. (2. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Girgin, A. (2007). Türkiye'de Yerel Basın ve Resmî İlan., S. Gezgin (Editör). *Türkiye'de Yerel Basın*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Giritli, İ., Bilgen, P., Akgüner, T., Berk, K. (2013). *İdare Hukuku*. (6. Basım), İstanbul: Der Yayınları.

Good Morning Ankara. (1993). *Özgıda-İş Dergisi*. Ankara, Y:1, S:6.

Gönenç, Ö. (2010). *Dünya Medyası*. İstanbul: Truva Yayınları, s.45; Bülbül, A. R. (2000). *Uluslararası İletişim*. Konya: Damla Ofset.

Gönensin, O. (24 Şubat 2007). Oturamayan ilişki. *Vatan Gazetesi*.

Göze, F. E. (2015). *Televizyon İmgesine Sinema Perdesinden Bakmak*. (1. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Gözübüyük, A. Ş. (2009). *Yönetim Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

Groombridge, B. (1995). *Televizyon ve İnsanlar-Demokratik Katılım Açısından Medya*. (Çev. İ. Şener). İstanbul: Der Yayınları.

Gül, A. A. (2013). *Görsel-İşitsel Politikasıyla Avrupa Birliği: Televizyon Yayıncılığından Yöndeşen Medyaya*. İstanbul: Beta Yayınları.

Güllüoğlu, Ö. (2012). Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Popüler Kültür Ürünlerini Benimsetme ve Yayma İşlevi Üzerine Bir Değerlendirme. *Yeditepe Üniversitesi Global Media Journal Dergisi*. C:2, S:4.

Gülsoy, T. (1999). *Reklam Terimleri ve Kavramları Sözlüğü*. İstanbul: Adam Yayınları.

Günay, E. (1999). *Yayın Yoluyla Kişilik Haklarına Saldırı ve Basında Sorumluluk*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Güner, D. (2015). *Sansür ve İktidar.* (1. Baskı). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Güngör, S. (1987-1988). Tele-Mani, *Suffe Kültür ve Sanat Yıllığı*.

Gürel, E., Alem J. (2014). *Ürün Yerleştirme*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Gürsoy, Y. (2011). *6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, Getirdiği Değişiklikler ve Yenilikler*. İstanbul: Scala Yayıncılık.

Güven, H. R. (2006). *Radyo Program Yapımı ve Radyo Yayıncılığı*. Ankara: İmaj Yayınevi.

Güvenir, O. M. (1991). *Siyasal İktidarın Basını Denetlemesi ve Yönlendirmesi, 2. Dünya Savaşında Türk Basını*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

Haraszti, M. (2008). *Medya Öz-denetim Rehber Kitabı*. (Çev. RTÜK). Viyana.

Hatchen, W. (1987). *The World News Prism: Changing Media, Clashing Ideologies*. Lowa: Lowa State University Press.

Hatırnaz, B. (2007). *Reyting Gerçeği, Televizyon İzleme Ölçümleri ve Program Planlaması*. (1. Basım). Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.

Hilliard, P. L. (1996). *Writing for Television and Radio*, United States: Wadsworth Publishing.

Hitler ve Stalin basına aynısını yaptı. (28 Ekim 2015). *Zaman Gazetesi*.

Hollywood dizisine, RTÜK uyarısı geldi. (4 Şubat 2006). *Sabah Gazetesi*.

Huizinga, J. (2006). *Homo Ludens*. (Çev. M. A. Kılıçbay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hülür, H. (2009). Görme ve Söylemenin Mekanı Olarak Birey ve Denetim: Michel Foucault'da Işık ve Söz Rejimi. *EKEV Akademi Dergisi*. Y:3, S:38, s.121.

Işık, M. (2007). *Televizyon ve Çocuk*. Konya: Eğitim Kitapları Yayınevi.

Işık, M. (2007). *Dünya ve Türkiye Bağlamında Kitle İletişim Sistemleri*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

İçel, K. (2015). *Kitle İletişim Hukuku*. (11. Bası). İstanbul: Beta Yayınları.

İlal, E. (1972). *Radyo Hürriyeti, Özerklik ve 1961 Anayasası*. İstanbul.

İlhan, V. (2015). *Medya Çalışmalarında İzleyici*. Ankara: Gece Kitaplığı.

İmançer, A. (1993). Türkiye'de TRT'nin Yayın Tekeli ve Uydu Yayıncılığının Hukuksal Sorunları. *Düşünceler*. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Y:7, S:6.

İnceoğlu, Y. (1998). *Medya ve Toplum*. İstanbul: Der Yayınları.

İnceoğlu, Y. G. (2004). *Uluslararası Medya "Medya Eleştirileri"*. İstanbul: Der Yayınları.

İnsanlar artık uygulamalara, televizyondan daha fazla zaman harcıyor. (19 Ekim 2015). *Hürriyet Gazetesi*.

Joslyn, R. A. (1990). Election Campaigns as Occasions for Civic Education. D. L. Swanson, D. Nimmo (Derleyenler). *New Directions in Political Communication: A Resource Book.* Newbury Park: Sage.

Kalkandelen, Z. (27 Temmuz 2008). Medyanın hali. *Cumhuriyet Gazetesi*.

"Kan emici" şarkı TV kapattırdı. (10 Mayıs 2004). *Akşam Gazetesi.*

Kaptan, A. (1999). *Radyo-Televizyon Haberciliği ve Metin Yazma ve Röportaj Teknikleri*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Kaptan, A. (2002). *1927'den Günümüze Anılarla Radyo-Televizyon*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayını.

Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. (11. Baskı), Ankara: Bilim Kitabevi.

Kaptan, Ş. (2008). *Radyo ve Televizyonda Program Yapalım, Nasıl Mı?*. Ankara: Sobil Yayıncılık.

Karaboğa, T. (2010). *Medya ve Toplum İlişkileri*. (1. Baskı). Ankara: Karınca Yayınları.

Karacan, A. İ. (2002). *Özerk Kurumlar Üzerine Denemeler*. Ankara: Creative Yayıncılık.

Karavit, M. (1999). *Radyo Yayıncılığı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İşletme Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Karrh, J. A. (1998). Brand Placement: A Review. *Journal of Current Issues and Research in Marketing*. 20 (2).

Kaya, A. (2004). *Bağımsız ve Düzenleyici Üst Kurullar*. Konya: Eğitim Kitabevi.

Kaya, R. (1985). *Kitle İletişim Sistemleri*. Ankara: Teori Yayınları.

Kaya, R. (2009). *İktidar Yumağı*. (1. Baskı). Ankara: İmge Yayınevi.

Kayador, V. (2004). TRT'nin 40 Yılı. *Bilim Ütopya Dergisi*. S:120.

Kaye, M., Popperwell, A. (1995). *Radyo Dersleri*. (Çev. T. Eryılmaz). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kayış, S. N. (2006). *Ben RTÜK Başkanıyken…* (Birinci Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kayış, S. N. (2007). *Tanrım, Reytingimi Koru!*. (1. Basım). İstanbul: Güncel Yayıncılık.

Keane, J. (1992). *Medya ve Demokrasi*. (Çev. H. Şahin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kejanlıoğlu, B., Adaklı, G. ve Çelenk, S. (2001). Yayıncılıkta Düzenleyici Kurullar, B. Kejanlıoğlu, S. Çelenk ve G. Adaklı. (Derleyenler). *Medya Politikaları*. (İkinci Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Key Vision Group Research. (2013). *TV Market and Video on Demand in the Russian Federation*, European Audiovisual Observatory.

Kılıç, L. (1994). Televizyon ya da Görüntü Çöplüğü. *Cogito Dergisi (Kirlenen Çağ)*. S:2.

Kılıçoğlu, A. M. (2013). *Şeref, Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılardan Hukuksal Sorumluluk*. (4. Bası). Ankara: Turhan Kitabevi.

Kihtir, A., Erbuyurucu, A.G. (2013). Küreselleşme Çağında Medyanın Dönüşümü. *Uluslararası İletişimin Ekonomi-Politiği*. (1. Basım). İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.

Kocabaşoğlu, U. (2010). *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna*. (1. Baskı). Ankara: İletişim Yayınları.

Koç, N. (2011). ABD*, İngiltere ve Fransa'da Yayınların Düzenlenmesi ve Yayın İçeriği İhlallerine Karşı Yaptırımlar*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, RTÜK, Ankara.

Köşşekoğlu, A. (7 Şubat 2010). Evlerdeki Berlin duvarı "televizyon". *Zaman Gazetesi Pazar Eki*.

Kral TV 'Yaylalar'ı müstehcen buldu. (14 Eylül 2006). *Vatan Gazetesi*.

Krotz, F. (2000). The Radio and Television Systems in Germany. *Radio and Television Systems in Europe*., Han-Bredow-Institute for Media Research (Editör). Strasbourg: European Audiovisual Observatory.

Kubalı, D. (1998). Performans Denetiminin Kavram ve İlkeleri. *Performans Denetimi*. Ankara: T.C. Sayıştay Başkanlığı Yayını.

Kubalı, D. (1999). Performans Denetimi. *Amme İdaresi Dergisi*. C:32, S:1, Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.

Kuruoğlu, H. (2006). *Radyoda Yayın, Yapım ve Türler*. (2. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kuyucu, M. (2013). Radyonun Müzik Kutusuna Dönüşümü: Radyo Program Türleri ve Tercih Edilirlik Oranları. *E-Journal of New World Sciences Academy*. V:8/4.

Küçükbasmacı, G. (2013). Elektronik Çağda Sözün Satıcıları: Radyo ve Televizyon. *Turkish Studies*. V:8/4.

Küçükerdoğan, R. (2009). Televizyon Eğlendirir mi? Yoksa…. B. Küçükerdoğan (Derleyen). *Televizyon ve….* Ankara: Ütopya Yayınevi.

Künüçen, Ş. (2004). Televizyonda Haber Programları, Şiddet ve Çocuk. *Selçuk İletişim Dergisi*. C:3, S:2, Konya: Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Lynch, J. R., Gillispie, G. (1998). *Process and Practice of Radio Programming*. United States: University Press of America.

Lyon, D. (1997). *Elektronik Göz, Gözetim Toplumunun Yükselişi*. (Çev. D. Hattatoğlu). İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Machiavelli, N. (1998). *Hükümdar Il Principe*. (Çev. H. K. Karabulut). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Maigret, E. (2011). *Medya ve İletişim Sosyolojisi*. (Çev. H. Yücel). İstanbul: İletişim Yayınları.

McChesney, R. W. (2006). *21. Yüzyılda İletişim Politikaları, Medyanın Sorunu*, (Çev. Ç. Çidamlı, E. Coşkun ve E. Usta). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

McLuhan, M., Fiore, Q. (2012). *Medya Mesajı, Medya Masajıdır (McLuhan'ın İzinde Medyayı Anlama Kılavuzu)*. (Çev. İ. Haydaroğlu). İstanbul: MediaCat Kitapları.

McQuail, D. (1983). *Mass Communication Theory and Introduction*. London.

McQuail, D. (1994). *Kitle İletişim Kuramı (Giriş)*. (Çev. A. H. Yüksel). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

McQuail, D., Windahl, S. (1997). *Kitle İletişim Modelleri*. (Çev. K. Yumlu). Ankara: İmge Yayınları.

Meens, T. (2010). Ombudsman: Okur/İzleyici ile Medya Arasındaki Kilit İsim. *Televizyon Haberciliğinde Etik*., B. Çaplı ve H. Tuncel (Editörler). Ankara: Fersa Matbaacılık.

Mete, M. (1999). *Televizyon Yayınlarının Türk Toplumu Üzerindeki Etkisi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Mutlu, E. (1999). *Televizyon ve Toplum*. (1. Basım). Ankara: TRT Kurumu Yayını.

Mutlu, E. (2008). *Televizyonu Anlamak*. Ankara: Ayraç Kitabevi.

Mutlu, E. (2012). *İletişim Sözlüğü*. (6. Basım). Ankara: Sofos Yayınevi.

Nalcıoğlu, B. (2007). Türkiye'de Yerel Medya Çalışanları Yerel Medyanın Sorunları ve Çözüm Önerileri., S. Gezgin (Editör).

Nedimoğlu, Ö. M. (1990). *Siyasal İletişimde Dönüşümler, Yeni Bir Olgu: Siyasal Reklamlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Nippon Television. (2006). Basic Knowledge about Television in Japan. *Annual Report 2006*.

Nippon Television. (2007). The Japanese Television Industry. *Annual Report 2007*.

Noam, E. (1991). *Television in Europe*. Oxford: Oxford University Press.

O'Connor, D. A. (2015). On the Air., J. W. Benz, J. E. Mago, J. Timmerman (Eds.). *NAB Legal Guide to Broadcast Law and Regulation*. New York: Taylor&Francis Group.

Okan'ın esprisi mahkemelik oldu. (23 Aralık 2005). Sabah Gazetesi Günaydın Eki.

Onar, S. S. (1952). *İdare Hukukunun Umumî Esasları*. İstanbul: Marifet Basımevi.

Oskay, Ü. (1994). İletişim Çağı İnsanın Sorunu: İletişimsizlik. *Bilim ve Teknik Dergisi*. S:315.

Ozan, R. (2007). Yerel Habercilik Anlayışı Araştırması: Özgür Kocaeli Gazetesi ve TV 41 Örneği. G. Erol (Derleyen). *Medya Üzerine Çalışmalar*. (1. Basım). İstanbul: Beta Yayınları.

Oxenford, D. D. (2009). *Political Broadcasting*. Washington: Broadcast Group of Davis Wright Tremaine LLP.

Öksüz, S. (2004). *Küreselleşmede Nasıl Bir Medya Düzeni*. Ankara: Piramit Yayıncılık.

Önen, S. M., İmik Tanyıldızı, N. (2010). TRT Yayınlarnın Yönetsel Denetimi: BBC Bir Model Olabilir Mi?. *Amme İdaresi Dergisi*, C:43, S:3, Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.

Özay, İ. (1994). Televizyonda Devlet Tekelinden Özelleşmeye: İtalya ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C:49, S:3.

Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C:11, S:1.

Özdoğan, A. (2005). *Dünyada Radyo-Televizyon Siyaset Kesişmesi*. İstanbul: A Yayıncılık.

Özek, Ç. (1978). *Türk Basın Hukuku*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Özenirler, I. (2006). *Kitle İletişiminde Denetim, Denetim Modelleri ve Özellikle Radyo-Televizyon Yayıncılığında Denetim*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.

Özer, E. (24 Ekim 2004). Japon RTÜK'ü uyuyor mu?. *Akşam Gazetesi Pazar Eki*.

Özer, Ö. (2010). *Liberal Basın*. İstanbul: Literatürk Yayınları.

Özgen, M. (1986). *Kırsal Kalkınmada Radyodan Yararlanma*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özgen, M. İ. (1994). Basın *Meslek Ahlâkı ve Yasalar.* İstanbul: Filiz Kitabevi.

Özgen, M. (2002). *Gazetecinin Etik Kimliği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Özgen, M. (2008). Türkiye'de Televizyon Yayıncılığı Olgusu ve Toplumsal Etkileri., M. Işık ve A. Erdem (Editörler). *Tüm Yönleriyle Medya ve İletişim*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Özonur, D. (2016). Televizyon Programlarını Sınıflandırma Sistemleri. *Global Media Journal Dergisi*. C:6, S:12.

Özsoy, A. (2011). *Televizyon ve İzleyici*. (1. Baskı). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Özsoy, İ. (7 Mayıs 2001). Türkiye Radyoyla Tanışalı 74 Yıl Oldu. *Bizim Gazete*.

Öztürk, H.E. (2012). *Kişilik Gelişimi Açısından Çocuk ve Televizyon*. (2. Baskı). İstanbul: Nar Yayınları.

Para verene haksızlık. (8 Mayıs 2005). *Hürriyet Gazetesi.*

Parsa, S. (1993). *Televizyon Haberciliği ve Kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Pekman, C. (1997). *Televizyonda Özelleşme, Avrupa'da Yayımcılığın Değişim Süreci*. (1. Basım) İstanbul: Beta Yayınları.

Pekman, C. (2009). AB'de Medya Okuryazarlığının Sonu: Ürün Yerleştirme. N. Türkoğlu, S. T. Alayoğlu (Derleyen). *Karaelmas 2009, Medya ve Kültür*. (1. Basım). İstanbul: Urban Kitap.

Pember, D. R. (1987). *Mass Media Law*. (4. Edition). Lowa: Dubuque.

Platon. (2007). *Devlet*. (Çev. K. Çetinoğlu). İstanbul: İskele Yayıncılık.

Polat, B. (2009). *Kamuoyu Denetimi: Türkiye`de Kamu Yönetimi Eğitiminin Kamu Yönetimine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Postman, N., Paglia, C. (2011). İki Kültür-Basımcılığa Karşı Televizyon. D. Crowley ve P. Heyer (Editörler). *İletişim Tarihi*. (Çev. B. Ersöz). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Postman, N. (2012). *Televizyon Öldüren Eğlence, Gösteri Çağında Kamusal Söylem*. (4. Basım). (Çev. O. Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Pösteki, N. (2007). Kitle İletişim Aracı Olarak Radyo ve Küresel Kokteyl İçerisinde Yeri, G. Erol (Derleyen). *Medya Üzerine Çalışmalar*. (1. Basım). İstanbul: Beta Yayınları.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2009). *Radyo Dinleme Eğilimleri-2 Kamuoyu Araştırması*. Ankara: RTÜK.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2014). *Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Sektör Raporu*. Ankara: RTÜK Strateji ve Geliştirme Daire Başkanlığı.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2015). *2014 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: RTÜK Strateji ve Geliştirme Daire Başkanlığı.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2016). *2015 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: RTÜK Strateji ve Geliştirme Daire Başkanlığı.

Ramonet, I. (2000). *Medyanın Zorbalığı*. (Çev. A. Derman). İstanbul: Om İletişim Yayınları.

Rigel, N. (1991). *Elektronik Rönesans*. İstanbul: Der Yayınları.

Rouault, M.C. (2004). *Droit Administratif*. (2ème *é*dition). Gualino *é*diteur, Paris.

"RTÜK, testi kırıldıktan sonra tedbir alıyor". (06 Mart 2005). *Zaman Gazetesi.*

RTÜK'ten dizilere "alkol" testi. (19 Şubat 2008). *Akşam Gazetesi.*

RTÜK'ten "spor" ilkeleri. (13 Nisan 2013). *Habertürk Gazetesi.*

Ruppert, W. (1996). *Bisiklet, Otomobil, Televizyon: Gündelik Eşyaların Kültür Tarihi*. (Çev. M. Tüzel). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Safaz, M. (2011). *Seçim Dönemlerinde Radyo ve Televizyonlardaki Siyasî İçerikli Yayınların Denetlenmesi (Türkiye Örneği)*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, RTÜK, Ankara.

Sarmaşık, J. (1993). *Radyo ve Televizyon Yayınlarını Denetim Yöntemleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Sarmaşık, J. (2000). *Türkiye'de Radyo ve Televizyon Düzeni (1927-2000).* İstanbul: Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını.

Sartori, G. (2004). *Görmenin İktidarı, Homo Videns: Gören İnsan*. (Çev. G. Batuş, B. Ulukan). İstanbul: Karakutu Yayınları.

Sayılgan, A. (1969). *Bizim Radyo ve Hoparlörleri*. Ankara: Kardeş Matbaası.

Sayre, S., King, C. (2003). *Entertainment & Society: Audiences, Trends and Impacts*. London: Sage Publications.

Schejter, A.M. (2004). Product Placement as an International Practice: Moral, Legal, Regulatory and Trade Implications. *32nd Research Conference on Communication, Information and Internet Policy.* George Mason University.

Schraam, W. (1963). The Soviet Communist Theory. *The Four Theory of Press*. Urbana: University of Illinois Press.

Seçim, M. Ö. (2013). *Toplumsal Değişimlerin Siyasal Reklama Yansımaları: 2000-2010 Türkiye Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Serdar, İ. (1999). *Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Hakkının İhlali ve Korunması*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Serimli, Ö. (2007). Türk Televizyon Tarihi. İstanbul: Epsilon Yayınları.

Sever, D.Ç. (2015). Türkiye'de Düzenleyici Kurumların Yapısı, İşlevi ve Dönüşümü. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C:64, S:1.

Severin, W., Tankart, J. W. (1994). *İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları*. (Çev. A. A. Bir, N. S. Sever). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Sezen, S. (2003). *Türk Kamu Yönetiminde Kurullar, Geleneksel Yapılanmadan Kopuş*. (1. Basım). Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.

Sınıfı geçerse oğlunu geneleve gönderecek. (5 Haziran 2005). *Hürriyet Gazetesi.*

Siebert, F. S., Peterson, T., Schramm, W. (1963). *The Four Theories of The Press*. Urbana: University of Illinois Press.

Sim, Ş. (2006). *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye'de Özel Televizyon Yayıncılığı ve RTÜK Olgusu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sobacı, M.Z. (2006). Türk İdari Teşkilatındaki "Adalar": Bağımsız İdari Otoriteler. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C:55, S:2.

Sungu, İ., Övür, A. (8-14 Haziran 1997). Çocuklarımıza Ekran Tehdidi. *Nokta Dergisi*.

Sümer, B. ve Adaklı, G. (2007). 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun'a İlişkin Değerlendirme Raporu, *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 5(2),

Şahin, D. (2015). TV Yayıncılığında Reyting (Rating) Yapılanması. *Yeni Medya Çağında Televizyon*., S. Özel (Editör). İstanbul: Derin Yayınları.

Şahin, M. (1988). *Televizyon Yayıncılığı ve Toplum İlişkisi*. Ankara.

Şeker, N. T. (2009). *Teknoloji ve Televizyon*. İstanbul: Literatürk Yayınları.

Tamer, E. C. (1983). *Dünü ve Bugünüyle Televizyon*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Tan, T. (2002). Bağımsız İdari Otoriteler veya Düzenleyici Kurullar. *Amme İdaresi Dergisi*. C:35, S:2, Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.

Tartanoğlu, Ş. (2012). Örgütlerde Denetim ve Gözetim. *Örgüt Sosyolojisi*., M. Zencirkıran (Editör). Bursa: Dora Basım Yayın.

Taşçı, S. (15 Temmuz 2015). İlahi Davut Bey!.. *Yeniçağ Gazetesi.*

TBMM. (2010). *Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun Tasarısı ile Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm; Avrupa Birliği Uyum ve Anayasa Komisyonları Raporları*.

Tekinalp, Ş. (1990). *Elektronik Kitle İletim ve Değişim*. İstanbul: Beta Yayınları.

Tekinalp, Ş. (17.07.1995). Medya denetimi üzerine. *Cumhuriyet Gazetesi.*

Tekinalp, Ş. (2003). *Camera Obscura'dan Synopticon'a Radyo ve Televizyon*. İstanbul: Der Yayınevi.

Tekinalp, Ş. (2011). *Karşılaştırmalı Radyo ve Televizyon*. İstanbul: Beta Yayınları.

Televizyonsuz 3 gün. (14 Aralık 2003). *Radikal Gazetesi*.

Temiztürk, H. (2003). Batılı Ülkelerde Radyo Televizyon Yayınlarının Denetimi ve Denetleyici Kurullar. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. S:16.

Thoburn, H. (2015). *Rusya Siyasetini Anlama Kılavuzu*. İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Timisi, N. (2011). *Elektronik Bakıcı: Televizyon Çocuk İlişkisine Genel Bir Bakış*. İstanbul: Derin Yayınları.

Tirajlara uluslararası denetim geliyor. (10 Aralık 2004). Zaman Gazetesi.

Tokgöz, O. (1972). *Türkiye ve Ortadoğu Ülkelerinde Radyo-Televizyon Sistemleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.

Topuz, H. (1990). *Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni*. İstanbul: Mozaik Basım ve Yayıncılık.

Toraman, C. (2006). *Türk Hukukunda Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Haklarının İhlali ve Korunması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Treske, G., Türkoğlu, N. (2006). *Medya Okuryazarlığı*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

TRT Genel Müdürü Akgüner görevden alındı. (5 Eylül 1996). *Cumhuriyet Gazetesi*.

Tuğrul, S. (1975). *Türkiye'de Televizyon ve Radyo Olayları*. (1. Baskı). İstanbul: Koza Yayınları.

Turan, Y. (Mart-Nisan 2000). Dünden Bugüne Radyo Televizyon Yayıncılığı ve RTÜK. *RTÜK İletişim Dergisi*. Y:4, S:22.

Tursun, H. T. (2004). *Avrupa Birliği'nin Kültür ve Görsel-İşitsel Politikası ve Türkiye'nin Uyumu*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı.

Tutal, E. (2014). Bağımsız İdari Otoriteler: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ve 6112 Sayılı Kanun. *Adalet Dergisi*. S:48.

Türkoğlu, N. (2004). *İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Toplumsal İletişim Tanımları, Kavramlar, Tartışmalar*. (1. Basım). İstanbul: Babil Yayınları.

Ulusoy, A. (2003). *Bağımsız İdari Otoriteler*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, s.71.

Uslu, C. (25 Aralık 2015). Kurumsal gözetleme ve sansür mekanizması. *Yeni Yüzyıl Gazetesi.*

Uyguç, Ü. (1987). *Televizyon Programcılığı (Ders Notları)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayını.

Uyguç, Ü., Genç, A. (1998). *Radyo Televizyon Haberciliği*. (2. Baskı). İstanbul: Avcıol Basım-Yayın.

Uzun, R. (2007). *İletişim Etiği Sorunlar ve Sorumluluklar*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.

Ünlü, Ç. (Temmuz 2005). Ah, ne günlerdi o… Radyo günleri. *Bütün Dünya Dergisi*.

Ünlüer, A. O. (2005). *Ekranın Öte Yüzü*. (1 Basım). Konya: Tablet Kitabevi.

Vivian, J. (1999). *The Media of Mass Communication*. Boston: Ally and Bacon.

Vural, S. (1994). *Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri*. Ankara: Özışık Matbaacılık.

Yaşlı, F. (17 Ekim 2013). Panoptikon, Big Brother, Rejimin Teminatı. *Yurt Gazetesi*.

Yavuz, Y. (2008). *Radyonun ABeCe'si*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Yayın yasağını kaldıran Danıştay'a sert çıktı. (3 Kasım 2007). *Zaman Gazetesi.*

Yazıcı, A. N. (1999). *Kamu Yayın Kurumları ve Yeniden Yapılanma*. Ankara: TRT Kurumu Eğitim Dairesi Yayınları.

Yenerer, V. (2013). *Türkiye'de İktidarların Kılıcı Sansür.* (1. Baskı). Ankara: Sarkaç Yayınları.

Yengin, H. (1994). *Ekranın Büyüsü, Batıda Değişen Televizyon Yayıncılığının Boyutları ve Türkiye'de Özel Televizyonlar*. İstanbul: Der Yayınları.

"Yeter bacak değil haber istiyoruz". (24 Ağustos 2007). *Akşam Gazetesi.*

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, C. (2004). *Bilim Felsefesi.* (9. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldız, A. (2003). *Bir Düzenleyici Kurul Analizi: Radyo Televizyon Üst Kurulu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yıldız Aydınlı, A. (2007). *Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Farklı Dil ve Lehçelerde Radyo ve Televizyon Yayıncılığı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, E. (2010). *Hukuk Sözlüğü.* (4. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.

Yılmaz, H. (2006). *İdarenin Görsel-İşitsel İletişim Alanındaki İşlevi*. Ankara: İmaj Yayınevi.

Yılmaz, M. N. (11 Şubat 2005). Bazı TV yayınları üzerine. *Hürriyet Gazetesi*.

Yücel, A. (2012). *İletişim Özgürlüğü ve Medyada Özdenetim*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, RTÜK, Ankara.

Williams, A. (1985). West Germany, The Search for the Way Forward., R. Kuhn (Editör). *The Politics of Broadcasting*. Londra.

Williams, R. (2003). *Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim*. (Çev. A. U. Türkbağ). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Zeren, D., Paylar, Z. (2014). *Ürün Yerleştirme*. Adana: Karahan Kitabevi.

İnternet Kaynakları:

İnternet: *"1 Erkek 1 Kadın" nikâh masasında.* Web: http://www.milliyet.com.tr/-1-erkek-1-kadin-nikah-masasinda/magazin/magazindetay/30.05.2012/1546686/default.htm adresinden 15 Şubat 2016'da alınmıştır

İnternet: *About The FCC*. Web: https://www.fcc.gov/about/overview adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.

İnternet: *A Haber'e 12 yayın cezası daha!.* Web: http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/11/16/a-habere-12-yayin-cezasi-daha adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.

İnternet: *A Haber'e sansür gibi ceza!.* Web: http://www.ahaber.com.tr/gundem/2014/04/10/a-habere-yeni-yasak adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.

İnternet: *Akıllı İşaretler Nedir?.* Web: https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/content?id=1&mid=3 adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.

İnternet: Akpolat, B. (2007). *Deli Radyosu.* Web: http://www.hurriyet.com.tr/deli-radyosu-7785518 adresinden 15 Kasım 2013'te alınmıştır.

İnternet: *An Independent Authority to Protect Audiovisual Communication Freedom*. Web: http://www.csa.fr/en/The-CSA/An-Independent-Authority-to-Protect-Audiovisual-Communication-Freedom adresinden 15 Haziran 2015'te alınmıştır.

İnternet: Aslan, N.T. (2010). Yönetimin Yeni Yapı Taşları Bağımsız İdari Otoriteler: Yavru Leviathanlara Doğru. *Sosyal Siyaset Konferansları,* S:59. Web: file:///C:/Users/mehmet/Downloads/1745-5124-1-PB.pdf adresinden 29 Aralık 2015'te alınmıştır.

İnternet: *Attività del Consiglio e delle Commissioni*. Web: http://www.agcom.it/attivita-del-consiglio-e-delle-commissioni adresinden 8 Aralık 2015'te alınmıştır.

İnternet: *Autorità per le garanzie nelle comunicazioni – Chi siamo*. Web: http://www.agcom.it/documents/10179/2899371/Documento+generico+13-10-2015/066e87e3-83f0-4352-9497-072750c01d92?version=1.0 adresinden 8 Aralık 2015'te alınmıştır.

İnternet: Aydemir, B. (2010). *RTÜK'e kardeş geliyor*. Web: http://www.haberturk.com/medya/haber/504488-rtuke-kardes-geliyor adresinden 15 Nisan 2014'te alınmıştır.

İnternet: *Basın Konseyi, ATV Televizyonu'nda Yayınlanan "Hayat Devam Ediyor" İsimli Televizyon Dizisi Hakkında Şikâyetin Yersizliğine Karar Verdi*. Web: http://www.basinkonseyi.org.tr/basin-konseyi-kararlari/basin-konseyi-atv-televizyonunda-yayinlanan-hayat-devam-ediyor-isimli-televizyon-dizisi-hakkinda-sikayetin-yersizligine-karar-verdi adresinden 1 Haziran 2014'te alınmıştır.

İnternet: *Basın Konseyi Sözleşmesi*. Web: http://www.basinkonseyi.org.tr/basin-konseyi-sozlesmesi adresinden 15 Haziran 2015'te alınmıştır.

İnternet: *Basın Konseyi TRT'nin Kınanmasına Karar Verdi*. Web: http://www.basinkonseyi.org.tr/basin-konseyi-kararlari/basin-konseyi-trtnin-kinanmasina-karar-verdi adresinden 1 Haziran 2014'te alınmıştır.

İnternet: *Basın Meslek İlkeleri*. Web: http://www.basinkonseyi.org.tr/basin-meslek-ilkeleri adresinden 15 Haziran 2015'te alınmıştır.

İnternet: *BBC Yayın İlkeleri*. Web: http://www.bbc.co.uk/turkce/kurumsal/2009/07/000000_yayin_ilkeleri.shtml adresinden 1 Ocak 2016'da alınmıştır.

İnternet: Belarus Closes Private Radio Statiton. *The Moscow Times*. Web: http://www.themoscowtimes.com/news/article/belarus-closes-private-radio-station/428492.html adresinden 22 Haziran 2015'te alınmıştır.
İnternet: Bozkurt, M. K. *Ombudsmanlık Kurumu*. Web: http://www.ombudsman.gen.tr/makale/detay.asp?id=27 adresinden 15 Haziran 2014'te alınmıştır.
İnternet: *Broadcasting Act.* Web: https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/broadcasting-act-/id420612/ adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.
İnternet: *Broadcasting, Contests, Lotteries, and Solicitation of Funds*. Web: http://transition.fcc.gov/cgb/consumerfacts/contests.pdf adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Broadcasting regulation: a quick guide*. Web: http://uk.practicallaw.com/4-504-3931 adresinden 4 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Ce que ne fait pas le CSA*. Web: http://www.csa.fr/Le-CSA/Presentation-du-Conseil/Des-missions-diversifiees/Ce-que-ne-fait-pas-le-CSA adresinden 15 Haziran 2015'te alınmıştır.
İnternet: Cesur, S., Paker, O. (2007). Televizyon ve Çocuk: Çocukların TV Programlarına İlişkin Tercihleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. C:6, S:19, 113. Web: http://www.esosder.org/dergi/19106-125.pdf adresinden 28 Kasım 2013'te alınmıştır.
İnternet: Cindemir, K. (2007). *ABD'de Televizyon Yasakları Mahkemelik*. Web: http://www.hurriyet.com.tr/abd-de-televizyon-yasaklari-mahkemelik-6654510 adresinden 19 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: Code of Federal Regulations (CFR). http://www.ecfr.gov/cgi-bin/ECFR?page=browse adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Communication Act 1934*. Web: https://transition.fcc.gov/Reports/1934new.pdf adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Communications Act 2003*. Web: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/21/section/319 adresinden 4 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Competenze del Consiglio*. http://www.agcom.it/competenze-del-consiglio adresinden 8 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Complaints About Broadcast Journalism*. Web: https://www.fcc.gov/consumers/guides/complaints-about-broadcast-journalism adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Componenti*. Web: http://www.agcom.it/componenti adresinden 8 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Contemporary Media Use in Russia*. Web: http://www.bbg.gov/wp-content/media/2014/02/Russia-research-brief.pdf adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *"Çocuklar ve Gençlerin Televizyonun Zararlı İçeriklerinden Korunması: Akıllı İşaretler Sınıflandırma Sistemi"*. Web: https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/content?id=1&mid=3 adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.
İnternet: *Details About Turkey*. Web: http://index.rsf.org/#!/index-details/TUR adresinden 22 Haziran 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Doğan Yayın İlkeleri*. Web: http://www.doganholding.com.tr/is-alanlari/dogan-yayin-ilkeleri.aspx adresinden 1 Ocak 2016'da alınmıştır.

İnternet: Duran, H. (2006). *Türk Müziğinin Yasak Yılları*. Web: http://www.cansaati.org/topluluk/forum_posts.asp?TID=956&title=trk-mz%DD%DDn%DDn-yasak-yillari adresinden 6 Aralık 2013'te alınmıştır.
İnternet: *Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar Hakkında Kanun Tasarısı*. Web: http://www.legalisplatform.net/hukuk_metinleri/D%C3%BCzenleyici%20ve%20Denetleyici%20Kurumlar%20Yasa%20Tasar%C4%B1s%C4%B1.pdf adresinden 29 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Editorial Standards*. Web: http://www.abc.net.au/tv/independent/working_editorial.htm adresinden 1 Ocak 2016'da alınmıştır.
İnternet: *"Ekranları Kapa, Yaşamı Aç".* Web: http://tuketiciler.org/ekranlari-kapa-yasami-ac/ adresinden 8 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Enforcement Bureau*. Web: https://www.fcc.gov/enforcement adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: Ergin, İ. (2007). *Dünyada Radyo Televizyon Yayıncılığının Kronolojik Yapısı ve Denetim Mekanizmaları*. Web: http://www.itp.tv.tr/habergoster.asp?id=488 adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Ethics and Television*. Web: http://www.museum.tv/eotv/ethicsandte.htm adresinden aktaran Yücel, A., *a.g.t.*, s.38.
İnternet: European Commission. (1997). *Green Paper on the Convergence of the Telecommunications, Media and Information Technology Sectors, and the Implications for Regulation - Towards an Information Society Approach*. Web: http://ec.europa.eu/avpolicy/docs/library/legal/com/greenp_97_623_en.pdf adresinden 5 Aralık 2013'te alınmıştır.
İnternet: *False, Fraudulent, or Unauthorized Transmissions*. Web: http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=television+programming&f=treesort&fq=true&num=41&hl=true&edition=prelim&granuleId=USC-prelim-title47-section325 adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Fransa Hizbullahın Kanalına Yayın İzni Verdi*. Web: http://www.forum.bianet.org/bianet/medya/50134-fransa-hizbullahin-kanalina-yayin-izni-verdi adresinden 12 Haziran 2015'te alınmıştır
İnternet: *Fransa El Manar TV'yi Bir Ay Sonra Kapattı*. Web: http://www.bianet.org/bianet/medya/50886-fransa-el-manar-tvyi-bir-ay-sonra-kapatti adresinden 12 Haziran 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Fransız Televizyonunda Facebook ve Twitter Yasağı*. Web: http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/130550-fransiz-televizyonunda-facebook-ve-twitter-yasagi adresinden 12 Haziran 2015'te alınmıştır.
İnternet: *General Information*. Web: http://www.minsvyaz.ru/en/ministry/common/ adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *General Information on EPRA*. Web: http://www.epra.org/articles/general-information-on-epra adresinden 8 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: Gottehrer, D. M., Hostina, M. (1998). *Essential Characteristics of a Classical Ombudsman*. Web: http://siteresources.worldbank.org/INTLAWJUSTINST/Resources/Essential.PDF adresinden aktaran Yücel, Ahmet, *a.g.t.*, s.33.
İnternet: Gültan, S. (2003). *Toplumsal Açıdan Bilgi ve İletişim Çağı*. Web: http://inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/61.doc adresinden 5 Aralık 2013'te alınmıştır.
İnternet: Hays, J. (2013). *Media in Japan: Radio, Newspapaers, Television, NHK and Privacy*. Web: http://factsanddetails.com/japan/cat20/sub133/item727.html adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır.

İnternet: Heritage, T. (2013). *Putin Dissolves State News Agency, Tightens Grip On Russia Media*. Web: http://www.reuters.com/article/us-russia-media-idUSBRE9B80I120131209 adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Hoaxes*. Web: https://www.fcc.gov/reports-research/guides/hoaxes adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: İlkiz, F. (2002). *Türkiye'de Radyo Televizyon Yayınları ve Hukuk*. Web: http://www.tgc.org.tr/ybs/24-09.htm adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: İnceoğlu, Y. (2003). *TV Denetim Sistemlerinden Örnekler*. Web: http://www.yasemininceoglu.com/default.aspx?cat=4&pag=116 adresinden 8 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *İskele Sancak Özel - Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan - 22 Eylül 2015***.** Web: https://www.youtube.com/watch?v=wRnXAIPbisYİnternet: *Japonların Çılgın TV Şovları*. Web: http://2fmagazine.com/japon-tv-sovlari adresinden 11 Ocak 2016'da alınmıştır.
İnternet: *Japonların Çılgın TV Şovları*. Web: http://2fmagazine.com/japon-tv-sovlari adresinden 11 Ocak 2016'da alınmıştır.
İnternet: *Japon Yarışma Programlarından Beyin Hasarı Yaratacak 22 Görüntü*. Web: http://onedio.com/haber/japonya-daki-yarisma-programlari-493337 adresinden 11 Ocak 2016'da alınmıştır.
İnternet: *Kanal Türk'e yönelik girişim politiktir. Yayın özgürlüğünü yok etmeye yöneliktir*. Web: http://www.cgd.org.tr/index.php?Did=80 adresinden 15 Mayıs 2014'te alınmıştır.
İnternet: *Kanaltürk'te mali denetim*. Web: http://www.gazetevatan.com/kanalturk-de-mali-denetim-109640-gundem/ adresinden 15 Mayıs 2014'te alınmıştır.
İnternet: Kayar, H. (2011). *Yeni Türk Ticaret Kanununda Özel Denetçilik Müessesesi*. Web: http://www.samden.com.tr/makale.php?id=155 adresinden 15 Mayıs 2014'te alınmıştır.
İnternet: Krasnoboka, N. *Media Landscapes-Russia*. European Journalism Centre. Web: http://ejc.net/media_landscapes/russia adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Laissez faire*. Web: http://tr.wikipedia.org/wiki/Laissez_faire adresinden 15 Haziran 2014'te alınmıştır.
İnternet: *Landesmedienanstalten*. Web: http://www.die-medienanstalten.de/ueber-uns/landesmedienanstalten/adressen-der-landesmedienanstalten/alphabetische-liste-aller-alm-mitglieder.html adresinden 11 Haziran 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Le Collège*. Web: http://www.csa.fr/Le-CSA/Presentation-du-Conseil/Le-College adresinden 15 Haziran 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Legge, 6 agosto 1990, n. 223, Disciplina del sistema radiotelevisivo pubblico e privato*. Web: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=230199 adresinden 8 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Loi n° 86-1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication (Loi Léotard).* Web: http://legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000512205&fastPos=1&fastReqId=78965485&categorieLien=cid&oldAction=rechTexte adresinden 11 Haziran 2015'te alınmıştır.
İnternet: Luebs, E. (2015). *Is Japanese Television a Tool For Establishing Social Order?*. Web: http://blog.gaijinpot.com/is-japanese-television-a-tool-for-establishing-social-order/ adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Maliye, Doğan Yayın Holding'e 3.7 milyar TL rekor vergi cezası kesti*. Web: http://www.radikal.com.tr/turkiye/maliye-dogan-yayin-holdinge-3-7-milyar-tl-rekor-vergi-cezasi-kesti-953649/ adresinden 22 Haziran 2015'te alınmıştır.

İnternet: *Medya Etik Konseyi*. Web: http://www.medyaetikkonseyi.com adresinden 15 Nisan 2014'te alınmıştır.
İnternet: *Objectionable Programming*. Web: https://www.fcc.gov/media/radio/public-and-broadcasting#OBSCENE adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: OFCOM. (2006). *A case study on public sector mergers and regulatory structures*. OFCOM, p.4. Web: http://www.ofcom.org.uk/files/2010/07/public_sector_merger_case_study.pdf adresinden 4 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *OFCOM Broadcasting Code Guidance*. Web: http://stakeholders.ofcom.org.uk/broadcasting/guidance/programme-guidance/bguidance adresinden 4 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *OFCOM's Response to its Consultation on its Proposed Guidelines for the Handling of Standards Complaints and Cases*. Web: http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/consultations/stnds_complaints/responses/response.pdf adresinden 4 Aralık 2015'te alınmıştır;
İnternet: Organisation for Economic Co-operation and Development. (2013). *Competition Issues in Television and Broadcasting 2013*. OECD, 195. Web: http://www.oecd.org/daf/competition/TV-and-broadcasting2013.pdf adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Organization of News Ombudsmen*. Web: http://newsombudsmen.org adresinden 1 Haziran 2014'te alınmıştır.
İnternet: Özcan, Z. *Alman Medyası gurbetçiden aldığı parayı futbol maçlarına yatırıyor!*. Web: http://profjoergbecker.de/Dokumente/autobiotexte/Z-%C3%96zcan%20Interview%20mit%20J%C3%B6rg%20Becker%20t%C3%BCrk..pdf resinden 11 Haziran 2015'te alınmıştır.
İnternet: *ParentPort Working Together For Media Standards*. Web: http://www.parentport.org.uk adresinden 15 Nisan 2014'te alınmıştır.
İnternet: Pereira, M. M. (2002). *EU Competition Law, Convergence, and The Media Industry*. http://ec.europa.eu/competition/speeches/text/sp2002_016_en.pdf adresinden 5 Aralık 2013'te alınmıştır.
İnternet: *Présentation du Conseil*. Web: http://www.csa.fr/Le-CSA/Presentation-du-Conseil adresinden 15 Haziran 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Radio Law (Unofficial Translation)*. Web: http://www.soumu.go.jp/main_sosiki/joho_tsusin/eng/Resources/laws/2003RL.pdf adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Regulation of Rates*. Web: http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=television&f=treesort&fq=true&num=292&hl=true&edition=prelim&granuleId=USC-prelim-title47-section543 adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Regulatory Authority of United Kingdom-OFCOM's Board Composition*. Web: http://epra3-production.s3.amazonaws.com/organisations/documents/39/original/Profile_GB_Ofcom_06%2013.pdf?1370528632 adresinden 4 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Reklam Kurulu İncelemelerini Nasıl Yapar ve Sekreterya Hizmetini Kim Yürütür?* Web: http://tuketicimahkemesi.net/2015/10/17/reklam-kurulu-incelemelerini-nasil-yapar-ve-sekreterya-hizmetini-kim-yurutur/ adresinden 25 Mayıs 2016'da alınmıştır.
İnternet: *RTÜK Başkanı Dursun: Seçim Dönemleri Medyanın İmtihan Dönemi.* Web: http://www.haberler.com/samsun-rtuk-baskani-dursun-secim-donemleri-7096074-haberi adresinden 25 Mayıs 2016'da alınmıştır.

İnternet: *RTÜK gerekirse lağvedilecek.* Web: http://haber.star.com.tr/yazar/rtuk-gerekirse-lagvedilecek/yazi-1071444 adresinden 15 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.
İnternet: *RTÜK'te "Evlilik Programları Hakkında İstişare Toplantısı" Yapıldı*. Web: www.rtuk.gov.tr adresinden 25 Mayıs 2016'da alınmıştır.
İnternet: *RTÜK'tekiler yiğitçe direnmiyor!*. Web: http://www.sabah.com.tr/medya/2015/07/06/a-habere-rekor-ceza adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.
İnternet: *Rusya'da bağımsız bir televizyon kanalı daha elden gidiyor*. Web: http://www.agos.com.tr/tr/yazi/9894/rusya-da-bagimsiz-bir-televizyon-kanali-daha-elden-gidiyor adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Sayısal Kayıt Arşiv Analiz Sistemi (SKAAS).* Web: http://www.rtuk.org.tr adresinden 15 Mayıs 2016 tarihinde alınmıştır.
İnternet: Seiichi, M. (2009). Stipulations on Programming in the Broadcast Law: The Intersection of Japanese and GHQ Agendas. *NHK Broadcasting Studies*. s.135. Web: https://www.nhk.or.jp/bunken/english/reports/pdf/09_no7_09.pdf adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Semboller ve Anlamları.* Web: https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/content?id=2&mid=4 adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.
İnternet: *Signed a law aimed at countering attempts assault on historical memory regarding the events of World War II*. Web: http://www.kremlin.ru/events/president/news/20912 adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Siyasal Denetim*. Web: http://notoku.com/siyasal-denetim/#ixzz34HJuwlCw adresinden 15 Mayıs 2014'te alınmıştır.
İnternet: *Standards for Children's Television Programming*. Web: http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=standards+for+children%27s+television+programming&f=treesort&fq=true&num=3&hl=true&edition=prelim&granuleId=USC-prelim-title47-section303a adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Statue of Roskomnadzor*. Web: http://eng.rkn.gov.ru/about/statute_of_roskomnadzor/ adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Tasks*. Web: http://www.die-medienanstalten.de/en/profile/tasks.html adresinden 11 Haziran 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Telecommunications of 1996*. Web: https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-104publ104/pdf/PLAW-104publ104.pdf adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Television in Russia*. Web: https://en.wikipedia.org/wiki/Television_in_Russia adresinden 10 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *The Board (Collège)*. Web: http://www.csa.fr/en/The-CSA/An-Independent-Authority-to-Protect-Audiovisual-Communication-Freedom/The-Board-College adresinden 15 Haziran 2015'te alınmıştır
İnternet: *The Broadcast Act (Unofficial Translation)*. Web: http://www.soumu.go.jp/main_sosiki/joho_tsusin/eng/Resources/laws/pdf/090204_5.pdf adresinden 16 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *The Invention of Television: The Early Pioneers*. Web: http://www.teletronic.co.uk/pioneers.htm adresinden 14 Aralık 2014'te alınmıştır.
İnternet: *The media authorities*. Web: http://www.die-medienanstalten.de/en/profile.html adresinden 11 Haziran 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Tobacco and Alcohol Advertising*. Web: https://www.fcc.gov/media/radio/public-and-broadcasting#TOBACCO adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.

İnternet: *Torpili bulan TRT'ye kapağı atmış*. Web: http://www.memurlar.net/haber/11197/ adresinden 15 Nisan 2014'te alınmıştır.
İnternet: *TRT'de 2. 'yavru muhalefet' vakası.* Web: http://www.milliyet.com.tr/trt-de-2-yavru-muhalefet-vakasi/siyaset/detay/1859182/default.htm adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır
İnternet: *TRT'den "Sansür" açıklaması*. Web: http://www.haber7.com/televizyon/haber/1343537-trtden-sansur-aciklamasi adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır
İnternet: *TRT Kurdî*. Web: http://tr.wikipedia.org/wiki/TRT_Kurd%C3%AE adresinden 7 Haziran 2015'te alınmıştır.
İnternet: *TRT Kurumu Tarihçesi*. Web: http://www.trt.net.tr/Kurumsal/s.aspx?id=tarihce adresinden 11 Aralık 2013'te alınmıştır.
İnternet: *TRT'nin iki kanalı birleştiriliyor*. Web: http://www.kanalahaber.com/haber/medya/trtnin-iki-kanali-birlestiriliyor-274234/ adresinden 19 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *TRT'ye "Yavru Muhalefet"ten Ceza.* Web: http://bianet.org/bianet/medya/153940-trt-ye-yavru-muhalefet-ten-ceza adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.
İnternet: Tümürtürkan, M. (2010). Gündelik Hayatın Gözetimi: Panoptikon Toplumu. *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar Dergisi*. S:3, 8. Web: http://www.ethosfelsefe.com/ethosdiyaloglar/mydocs/Ethos-7%20Gozetim.pdf adresinden 15 Ocak 2015'te alınmıştır.
İnternet: *Türk medya düzeni daha da değişecek ve dönüşecek.* Web: http://haber.star.com.tr/yazar/turk-medya-duzeni-daha-da-degisecek-ve-donusecek/yazi-1075004 adresinden 15 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.
İnternet: TV programı yüzünden kız kardeşini öldürdü. Web: http://www.milliyet.com.tr/tv-programi-yuzunden-kiz-gundem-2207685/ adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır.
İnternet: *United States Code*. Web: http://uscode.house.gov adresinden 21 Aralık 2015'te alınmıştır.
İnternet: *U.S. Consumers Now Spend More Time In Apps Than Watching TV*. Web: http://techcrunch.com/2015/09/10/u-s-consumers-now-spend-more-time-in-apps-than-watching-tv/#.fkjjdxt:SNzk adresinden 11 Ocak 2016'da alınmıştır.
İnternet: *"Yavru muhalefet" diyen spiker görevden alındı.* Web: http://www.yenicaggazetesi.com.tr/yavru-muhalefet-diyen-spiker-gorevden-alindi-94054h.htm adresinden 20 Mayıs 2016'da alınmıştır
İnternet: *Yayın Denetleme ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı*. Web: http://www.trt.net.tr/kurumsal/kurumsalyapidetay.aspx?id=Yay%u0131n+Denetleme+ve+Koordinasyon+Kurulu+Ba%u015fkanl%u0131%u011f%u0131 adresinden 25 Mayıs 2016'da alınmıştır
İnternet: Yücebulut, Z. (2004). *Kendime Maç Anlattım*. Web: http://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/zehra-yucebulut/200455.aspx adresinden 6 Aralık 2013'te alınmıştır.

EKLER

EK-1. 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun

Kanun No: 6112 – Kabul Tarihi: 15/2/2011

R.G. Tarihi: 3/3/2011 – R.G. Sayısı: 27863

Yayımlandığı Düstur: Tertip:5 Cilt:50

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Kanunun amacı; radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesi, ifade ve haber alma özgürlüğünün sağlanması, medya hizmet sağlayıcılarının idarî, malî ve teknik yapıları ve yükümlülükleri ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, teşkilâtı, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esasları belirlemektir.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Kanun, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yargı yetkisi altında, her türlü teknik, usul ve araçlarla ve her ne isim altında olursa olsun elektromanyetik dalgalar veya diğer yollarla yapılan radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetleriyle ilgili hususları kapsar. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yargı yetkisi altındaki medya hizmet sağlayıcılar, ikinci fıkra gereğince Türkiye'de yerleşik kabul edilenler ile üçüncü fıkra hükümlerine tabi olanlardır.

(2) Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Medya hizmet sağlayıcı, şirket merkezinin Türkiye'de bulunması ve yayın hizmetlerine ilişkin editoryal kararların Türkiye sınırları içinde alınıyor olması durumunda Türkiye'de yerleşik kabul edilir.

b) Medya hizmet sağlayıcının şirket merkezinin Türkiye'de bulunmasına rağmen, yayın hizmetlerine ilişkin editoryal kararların Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesine taraf başka bir ülkede alınması ya da yayın hizmetlerine ilişkin editoryal kararlar Türkiye'de alınmakla birlikte şirket merkezinin anılan Sözleşmeye taraf başka bir ülkede bulunması durumunda medya hizmet sağlayıcı, yayın hizmeti faaliyetini yürüten işgücünün önemli bir kısmının bulunduğu ülkede yerleşik kabul edilir. Ancak,

1) Yayın hizmeti faaliyetini yürüten işgücü her iki ülkede de bulunmakla birlikte, hangi ülkede daha yoğun olarak çalışıldığının tespit edilemediği durumlarda medya hizmet sağlayıcı, şirket merkezinin bulunduğu ülkede yerleşik kabul edilir.

2) Yayın hizmeti faaliyetini yürüten işgücünün önemli bir kısmının, her iki ülkede de yoğun olarak faaliyet göstermediği durumlarda medya hizmet sağlayıcı, faaliyetine Türkiye'de daha önce başlamış olması ve Türkiye ekonomisi ile istikrarlı ve etkili bir bağlantısının bulunması hâlinde Türkiye'de yerleşik kabul edilir.

c) Bir medya hizmet sağlayıcının şirket merkezi Türkiye'de bulunmakla birlikte, yayın hizmeti faaliyetine ilişkin editoryal kararların Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesine taraf olmayan bir ülkede alınması ya da yayın hizmetlerine ilişkin editoryal kararlar Türkiye'de alınmakla birlikte şirket merkezinin anılan Sözleşmeye taraf olmayan

üçüncü bir ülkede bulunması durumunda medya hizmet sağlayıcı, yayın hizmeti faaliyetini yürüten işgücünün önemli bir kısmının Türkiye'de bulunması hâlinde Türkiye'de yerleşik kabul edilir.

(3) İkinci fıkra hükümlerinin uygulanamadığı durumlarda;

a) Türkiye sınırları içinde konuşlandırılmış uydu bağlantısını kullanan medya hizmet sağlayıcılar,

b) Türkiye sınırları içinde konuşlandırılmış uydu bağlantısını kullanmamalarına rağmen, Türkiye'ye ait uydular üzerinde kapasite kullanan medya hizmet sağlayıcılar,

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yargı yetkisi altında kabul edilir.

Tanımlar

MADDE 3 – (1) Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Altyapı işletmecisi: Yayın hizmeti iletim altyapısını işleten kuruluşu,

b) Analog yayın: Analog modülasyon tekniği kullanılarak kablo, uydu, karasal ve benzeri ortamlardan yapılan yayın hizmetlerini,

c) Avrupa eserleri: Yapımı veya ortak yapımı Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesine taraf devletler ve Avrupa Birliğine üye devletlerde yerleşik gerçek veya tüzel kişiler tarafından gerçekleştirilen görsel-işitsel eserleri,

ç) Bağımsız yapımcı: Serbestçe program üretme ve bu programları dağıtma hakkı bulunan, medya hizmet sağlayıcı kuruluşun kayıtlı çalışanı olmayan ve ürettiği programlar üzerinde, medya hizmet sağlayıcı kuruluşa devrettiği sınırlı süre dışında, 5/12/1951 tarihli ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında belirtilen haklara sahip gerçek veya tüzel kişileri,

d) Başkan: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanını,

e) Bölgesel yayın: Bir coğrafi bölge içindeki illerin toplam nüfusunun asgari yüzde yetmişine ve Üst Kurulca coğrafi bölge içinde belirlenen illere ulaştırılan yayın hizmetini,

f) Editoryal sorumluluk: Programların içeriği ve seçimi ile radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde bir yayın akış çizelgesi, isteğe bağlı yayın hizmetlerinde ise bir katalog içinde sunulmasına ilişkin düzenleme ve kontrol yetkisine sahip olmayı,

g) Gizli ticarî iletişim: Medya hizmet sağlayıcı tarafından reklam yapmak maksadıyla veya kamuyu yönlendirebilecek şekilde; mal veya hizmet üreticisinin faaliyetinin, ticarî markasının, adının, hizmetinin ve ürününün reklam kuşakları dışında ve reklam yapıldığına ilişkin açıklayıcı bir ses veya görüntü bulunmaksızın programlarda sözcükler veya resimler ile tanıtılmasını,

ğ) İletim: Yayın hizmetlerinin ilk olarak sağlanmasını,

h) İsteğe bağlı yayın hizmeti: Programların kullanıcının seçtiği bir zamanda ve münferit isteği üzerine medya hizmet sağlayıcı tarafından düzenlenmiş bir program kataloğuna bağlı olarak izlendiği veya dinlendiği yayın hizmetini,

ı) Kablo ortamı: Yayın hizmetinin her türlü kablo altyapısı üzerinden abonelere iletildiği ortamı,

i) Karasal ortam: Yayın hizmetinin karasal verici sistemleri vasıtasıyla alıcılara iletildiği ortamı,

j) Koruyucu sembol: Yayın hizmetinin içeriği hakkında izleyicilerin bilgilendirilmesi amacıyla medya hizmet sağlayıcılar tarafından kullanılan ortak sembolleri,

k) Logo/çağrı işareti: Medya hizmet sağlayıcılarının Üst Kurul ve ilgili kurumlara tescil ettirmek zorunda oldukları hizmet adının veya bu adın harf veya sözcüklerinin blok hâlinde grafik tasvirini veya sesli duyurusunu,

l) Medya hizmet sağlayıcı: Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmeti içeriğinin seçiminde editoryal sorumluluğu bulunan ve bu hizmetin düzenlenme ve yayınlanma biçimine karar veren tüzel kişiyi,

m) Multipleks: Çok sayıda karasal yayın hizmetinin bir veya birden çok sinyal hâline gelecek şekilde birleştirilmesi yöntemini,

n) Multipleks işletmecisi: Karasal ortamdan sunulacak birden fazla yayın hizmetinin, bir veya birden çok sinyal hâline gelecek şekilde birleştirilerek, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar ile altyapı işletmecisi veya verici tesis ve işletim şirketi arasında iletimini sağlayan kuruluşu,

o) Multipleks kapasitesi: VHF, UHF veya FM radyo frekans bantlarında, karasal televizyon veya radyo yayınları için kullanılan multipleksin içinden bir sayısal yayının iletimi için ayrılan kapasiteyi,

ö) Önemli olaylar: Toplum için büyük önem taşıdığı kabul edilen ve ülkenin geneline ücretsiz ve şifresiz yayın yapan televizyonlardan canlı olarak veya nesnel nedenlere bağlı olmak kaydıyla banttan yayınlanan, münhasır haklara konu olan spor ve kültür olaylarını,

p) Platform işletmecisi: Çok sayıda yayın hizmetini bir veya birden fazla sinyal hâline getirerek uydu, kablo ve benzeri ortamlardan şifreli ve/veya şifresiz olarak izleyicinin doğrudan alacağı şekilde iletimini sağlayan kuruluşu,

r) Program: Bir medya hizmet sağlayıcı tarafından hazırlanan bir yayın akış çizelgesi veya katalog içinde yer alan bir dizi görsel ve/veya işitsel unsurun oluşturduğu tek bir bütünü,

s) Program destekleme: Yayın hizmetinin sağlanmasıyla veya görsel-işitsel eserlerin üretimiyle bağlantılı olmayan gerçek veya tüzel kişilerin adını, markasını, logosunu, imajını, faaliyetlerini veya ürünlerini tanıtmak amacıyla programlara yönelik yaptığı her türlü katkıyı,

ş) Radyo ve televizyon reklamı: Taşınmazlar, hak ve yükümlülükler dâhil olmak üzere mal veya hizmetlerin teminini teşvik etmek, bir amaç veya düşünceyi yaymak veya başka etkileri oluşturmak amacıyla ticaret, iş, zanaat veya bir meslekle bağlantılı gerçek ve tüzel kişi tarafından, bir ücret veya benzeri bir karşılıkla yapılan her türlü duyuru veya öz tanıtım yayınını,

t) Radyo yayın hizmeti: Karasal, kablo, uydu ve diğer yayın ortamları üzerinden yapılan ve bireysel iletişim hizmetlerini kapsamayan ses ve veri yayınını,

u) Sayısal yayın: Sayısal kodlama ve modülasyon tekniği kullanılarak kablo, uydu, karasal ve benzeri ortamlardan yapılan yayın hizmetini,

ü) Tele-alışveriş: Taşınmazlar, hak ve yükümlülükler dâhil olmak üzere, mal veya hizmetlerin bir ücret karşılığında temini amacıyla kamuya yönelik doğrudan arz yayınını,

v) Televizyon yayın hizmeti: Programların bir yayın akış çizelgesine dayalı olarak eş zamanlı izlenebilmesi amacıyla bir medya hizmet sağlayıcı tarafından sunulan şifreli veya şifresiz görsel-işitsel yayın hizmetini,

y) Tematik yayın: Günlük yayın süresinin en az yüzde yetmişini haber, belgesel, eğitim, ekonomi, kültür, tarih, spor, müzik, sinema, dizi film, pazarlama veya benzeri konularda olmak üzere sadece belli bir türe veya genel izleyici kitlesi dışında belli bir izleyici kesimini hedef alan programlara ayıran yayını,

z) Ticarî iletişim: Radyo ve televizyon reklamları, program desteklemesi, tele-alışveriş ve ürün yerleştirmeyi de kapsamak üzere, ekonomik bir faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişinin, ürün, hizmet veya imajını, doğrudan veya dolaylı olarak tanıtmak amacıyla tasarlanmış sesli veya sessiz görüntülerin bir ücret veya benzeri bir karşılıkla ya da öz tanıtım amacıyla bir programla birlikte ya da bir program içine yerleştirilerek verilmesini,

aa) Ulusal yayın: Ülke nüfusunun asgarî yüzde yetmişine ve Üst Kurulca belirlenen yerleşim yerlerine karasal ortamdan ulaştırılan yayın hizmetini,

bb) Uydu ortamı: Yayın hizmetinin uydu kapasitesi vasıtasıyla alıcılara iletildiği ortamı,

cc) Ürün yerleştirme: Bir ürün, hizmet veya ticarî markanın, ücret veya benzeri bir karşılıkla program içine dâhil edilerek veya bunlara atıf yapılarak, program içinde gösterildiği her tür ticarî iletişimi,

çç) Üst Kurul: Radyo ve Televizyon Üst Kurulunu,

dd) Verici tesis ve işletim şirketi: Karasal ortamdan yayın yapmak üzere lisans alan medya hizmet sağlayıcılarının yayınlarının karasal verici istasyonlarından iletimini sağlamak için gerekli tesisleri kuran ve işleten kuruluşu,

ee) Yayıncı: Televizyon ve/veya radyo yayın hizmeti veren medya hizmet sağlayıcıyı,

ff) Yayın hizmeti: Medya hizmet sağlayıcının editoryal sorumluluğu altında ve temel amacı kamuoyunu bilgilendirmek, eğlendirmek veya eğitmek üzere elektronik iletişim şebekeleri yoluyla program sunmak olan, bireysel iletişim hariç olmak üzere, televizyon yayın hizmeti, isteğe bağlı yayın hizmeti ve ticarî iletişim ile radyo yayın hizmetini,

gg) Yayın hizmeti iletim altyapısı: Karasal, uydu, kablo ve benzeri ortamlardan yayın hizmetlerinin iletiminde kullanılan sistem ve tesisleri,

ğğ) Yayın iletim yetkisi: Multipleks, platform ve altyapı işletmecisi kuruluşlar ile verici tesis ve işletim şirketine radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerini iletebilmeleri için Üst Kurulca verilen yetkilendirme belgesini,

hh) Yayın lisansı: Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara, bu Kanun ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılan yönetmelik ve diğer düzenlemelerde belirtilen şartları haiz oldukları takdirde kablo, uydu, karasal ve benzeri ortamlardan her türlü teknoloji ile yayın yapabilmeleri için her bir yayın türü, tekniği ve ortamına ilişkin olarak ayrı ayrı olmak üzere Üst Kurulca verilen izin belgesini,

ıı) Yayın ortamı: Kablo, uydu, karasal ve benzeri iletim ortamlarını,

ii) Yeniden iletim: Bir medya hizmet sağlayıcı tarafından sunulan yayın hizmetinin bütününün veya büyük bir bölümünün, kullanılan teknik araç ne olursa olsun alınmasını ve eş zamanlı olarak değişiklik yapılmadan iletilmesini,

jj) Yerel yayın: En fazla bir ilin sınırları içine karasal ortamdan ulaştırılan yayın hizmetini, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Genel Esaslar

Yeniden iletim

MADDE 4 – (1) Yayın hizmetlerinin alımı ve yeniden iletimi serbesttir. Yeniden iletim, ancak Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ilgili hükümleri çerçevesinde sınırlandırılabilir.

(2) Bir medya hizmet sağlayıcı kuruluşun aynı yayın hizmetini uydu, kablo ve karasal gibi farklı ortamlardan değişiklik yapmaksızın eş zamanlı olarak iletmesi yeniden iletim olarak kabul edilmez.

(3) 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla yeniden iletimin usul ve esasları Üst Kurulca yönetmelikle düzenlenir.

Yayın dili

MADDE 5 – (1) Yayın hizmetlerinin Türkçe yapılması esastır. Ancak Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Yayınlar seçilen dilin kurallarına uygun olarak yapılmak zorundadır. Bu yayınlara ilişkin usul ve esaslar Üst Kurulca yönetmelikle belirlenir.

Medya hizmet sağlayıcının bağımsızlığı ve sorumluluğu

MADDE 6 – (1) Yayın hizmetlerinin içeriğine ve yayınlanmasına önceden müdahale edilemez ve yayınların içeriği önceden denetlenemez.

(2) Bu Kanunda, diğer kanunlarda ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası mevzuatta yer alan hükümler ile Üst Kurul tarafından bu hükümlerin uygulanmasına yönelik yürürlüğe konulan düzenleyici işlemler müdahale sayılmaz.

(3) Medya hizmet sağlayıcılar, yayın hizmetlerinin kendileri, hisse sahipleri ve üçüncü derece dâhil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları ile bir başka gerçek ve tüzel kişinin haksız çıkarları doğrultusunda kullanılmamasını sağlamak zorundadır.

(4) Medya hizmet sağlayıcılar, ticarî iletişim ile üçüncü şahıslar tarafından üretilenler de dâhil olmak üzere, yayınlanan tüm yayın hizmetlerinin içeriğinden ve sunumundan sorumludur.

(5) Medya hizmet sağlayıcılar, yönetmelikle belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde künye bilgilerini, iletişim adresini, izleyici temsilcisinin adını ve iletişim bilgilerini Üst Kurula bildirmek ve internet sitelerinde yayınlamak zorundadır.

(6) Medya hizmet sağlayıcılar, sinematografik eserleri hak sahibiyle anlaşılan süre dışında yayınlayamaz.

Olağanüstü dönemlerde yayınlar

MADDE 7 – (1) Savaşlar, terör amaçlı saldırılar, doğal afetler ve benzeri olağanüstü durumların ortaya çıkardığı kriz zamanlarında da ifade ve haber alma özgürlüğü esas olup, yayın hizmetleri önceden denetlenemez ve yargı kararları saklı kalmak kaydıyla durdurulamaz. Ancak, millî güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hâllerde yahut kamu düzeninin ciddî şekilde bozulmasının kuvvetle muhtemel olduğu durumlarda, Başbakan veya görevlendireceği bakan geçici yayın yasağı getirebilir.

(2) Medya hizmet sağlayıcı, Cumhurbaşkanının veya Hükümetin; millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın ve genel ahlakın gerekleriyle ilgili bildirilerini, bildirinin ulaştığı gün saat 23:30'a kadar yayınlamakla yükümlüdür.

(3) Birinci ve ikinci fıkralar uyarınca alınacak kararlar aleyhine açılacak iptal davaları doğrudan Danıştayda açılır. Danıştay bu davalara öncelikle bakar ve karara bağlar, yürütmeyi durdurma talepleri hakkında kırksekiz saat içerisinde karar verir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yayın Hizmeti İlkeleri

Yayın hizmeti ilkeleri

MADDE 8 – (1) Medya hizmet sağlayıcılar, yayın hizmetlerini kamusal sorumluluk anlayışıyla bu fıkrada yer alan ilkelere uygun olarak sunarlar. Yayın hizmetleri;

a) Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı olamaz.

b) Irk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz.

c) Hukukun üstünlüğü, adalet ve tarafsızlık esasına aykırı olamaz.

ç) İnsan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez.

d) Terörü övemez ve teşvik edemez, terör örgütlerini güçlü veya haklı gösteremez, terör örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerini yansıtıcı nitelikte olamaz. Terör eylemini, faillerini ve mağdurlarını terörün amaçlarına hizmet eder şekilde sunamaz.

e) **(Değişik ibare: 25/4/2013-6462/1.md.)** Irk, renk, dil, din, tabiiyet, cinsiyet, engellilik, siyasî ve felsefî düşünce, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapan ve bireyleri aşağılayan yayınları içeremez ve teşvik edemez.

f) Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz.

g) Suç işlemeyi, suçluyu ve suç örgütlerini övücü, suç tekniklerini öğretici nitelikte olamaz.

ğ) **(Değişik ibare: 25/4/2013-6462/1.md.)** Çocuklara, güçsüzlere ve engellilere karşı istismar içeremez ve şiddeti teşvik edemez.

h) Alkol, tütün ürünleri ve uyuşturucu gibi bağımlılık yapıcı madde kullanımı ile kumar oynamayı özendirici nitelikte olamaz.

ı) Tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almak ve toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamak zorundadır; soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayınlanamaz; haberin verilişinde abartılı ses ve görüntüye, doğal sesin dışında efekt ve müziğe yer verilemez; görüntülerin arşiv veya canlandırma niteliği ile ajanslardan veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesi zorunludur.

i) Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimse suçlu ilân edilemez veya suçluymuş gibi gösterilemez; yargıya intikal eden konularda yargılama süresince, haber niteliği dışında yargılama sürecini ve tarafsızlığını etkiler nitelikte olamaz.

j) Haksız çıkarlara hizmet eden ve haksız rekabete yol açan unsurlar içeremez.

k) Siyasî partiler ve demokratik gruplar ile ilgili tek yönlü veya taraf tutar nitelikte olamaz.

l) Genel sağlığa, çevrenin ve hayvanların korunmasına zarar verecek davranışları teşvik edemez.

m) Türkçenin, özellikleri ve kuralları bozulmadan doğru, güzel ve anlaşılır şekilde kullanılmasını sağlamak zorundadır; dilin düzeysiz, kaba ve argo kullanımına yer verilemez.

n) Müstehcen olamaz.

o) Kişi veya kuruluşların cevap ve düzeltme hakkına saygılı olmak zorundadır.

ö) Bilgi iletişim araçları yoluyla yarışma veya lotarya içeremez, dinleyici ve seyircilere ikramiye verilemez veya ikramiye verilmesine aracılık edemez.

p) Medya hizmet sağlayıcı tarafından yapılan veya yaptırılan anket ve kamuoyu yoklamalarının, hazırlık aşamasından sonuçların ilânına kadar noter nezaretinde gerçekleştirilmesi zorunludur.

r) Kişileri fal veya batıl inançlar yoluyla istismar edemez.

s) Toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düşen, kadınlara yönelik baskıları teşvik eden ve kadını istismar eden programlar içeremez.

ş) Şiddeti özendirici veya kanıksatıcı olamaz.

(2) Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz.

(3) İsteğe bağlı yayın hizmeti sağlayıcıları, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimini olumsuz etkileyebilecek nitelikteki yayın hizmetlerinin, bunların bu tür hizmetleri normal şartlar altında duymayacakları ve görmeyecekleri şekilde sunulmasını sağlamakla yükümlüdür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yayın Hizmetlerinde Ticarî İletişim

Genel esaslar

MADDE 9 – (1) Ticarî iletişim, yayın hizmetinin diğer unsurlarından görsel ve işitsel olarak kolayca ayırt edilebilir olmak zorundadır.

(2) Ticarî iletişimde bilinçaltı teknikleri kullanılamaz.

(3) Gizli ticarî iletişime izin verilemez.

(4) Haber bülteni ve haber programlarını düzenli olarak sunan kişilerin görüntü veya seslerine ticarî iletişimlerde yer verilemez.

(5) Ticarî iletişim, medya hizmet sağlayıcının editoryal bağımsızlığını ve program içeriğini etkileyecek şekilde kullanılamaz.

(6) Ticarî iletişim, 8 inci maddede belirlenen esas ve ilkeler saklı kalmak kaydıyla;

a) Adalet, hakkaniyet ve dürüstlük ilkelerine uygun olmak,

b) **(Değişik ibare: 25/4/2013-6462/1.md.)** Cinsiyet, ırk, renk veya etnik köken, tabiiyet, din, felsefî inanç veya siyasî düşünce, engellilik, yaş ve herhangi bir ayrımcılığı içermemek veya teşvik etmemek,

c) Yanıltıcı olmamak ve tüketicinin çıkarlarına zarar vermemek,

ç) Çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar vermemek, deneyimsizliklerini veya saflıklarını istismar ederek, çocukları bir ürün veya hizmeti satın almaya veya kiralamaya doğrudan yönlendirmemek; çocukları reklamı yapılmakta olan ürün veya hizmetleri satın almak için ebeveynlerini veya başkalarını ikna etmeye doğrudan teşvik etmemek; çocukların ebeveynlerine, öğretmenlerine veya diğer kişilere duyduğu güveni istismar etmemek veya sebepsiz olarak çocukları tehlikeli durumlarda göstermemek,

d) Kadınların istismarına yönelik olmamak,

e) Sağlık, çevre ve güvenliğe zarar verecek davranışa teşvik etmemek, zorundadır.

(7) Genel beslenme diyetlerinde aşırı tüketimi tavsiye edilmeyen gıda ve maddeler içeren yiyecek ve içeceklerin ticarî iletişimine, çocuk programlarıyla birlikte veya bu programların içinde yer verilemez.

(8) Ticarî iletişim yayınlarının ses seviyesi diğer yayın bölümleri ile aynı seviyede olmak zorundadır.

Televizyon ve radyo yayın hizmetlerinde reklam ve tele-alışveriş

MADDE 10 – (1) Televizyon ve radyo yayın hizmetlerinde reklamlar ile tele-alışveriş, sesli ve/veya görüntülü bir uyarıyla açıkça fark edilebilecek ve program hizmetinin diğer unsurlarından kolaylıkla ayırt edilebilecek biçimde düzenlenir.

(2) Tele-alışveriş yayınları hariç her türlü reklam yayınlarının oranı, bir saat başından bir sonraki saat başına kadarki yayın içinde yüzde yirmiyi aşamaz.

(3) İkinci fıkrada belirtilen orana, program desteklemesi ve yayıncının kendi programlarının tanıtımlarına ayrılan süre ile ürün yerleştirme dâhil değildir. Program tanıtımlarının oranı, bir saat başından bir sonraki saat başına kadarki yayın içinde yüzde beşi aşamaz.

(4) İkinci fıkrada belirtilen süreden bağımsız olarak, sesli ve görüntülü bir uyarı ile açıkça belirtilerek, kesintisiz en az onbeş dakika süreyle tele-alışveriş yayını yapılabilir. Bu yayının süresi bir gün içinde toplam bir saati aşamaz.

(5) Ücretsiz yayınlanan ve Üst Kurul tarafından tavsiye edilen kamu hizmeti duyuruları reklam sürelerine dâhil edilmez.

(6) Reklam ve tele-alışveriş yayınları, programların arasına veya programın bütünlüğü, değeri ve hak sahiplerinin hakları zedelenmeyecek biçimde bir program içine yerleştirilebilir. Bağımsız bölümlerden oluşan programlarda veya devre araları içeren spor programları ve benzer yapıdaki olay ve gösteri programlarında, reklam ve tele-alışveriş yayınları bölüm veya devre aralarına yerleştirilir.

(7) Sinema ve televizyon için yapılmış filmler ile haber bültenleri ve çocuk programları, planlanan yayın süreleri otuz dakikadan fazla olması hâlinde, her otuz dakikalık yayın süresi için bir kez olmak üzere reklam ve tele-alışverişle kesilebilir.

(8) Dinî tören yayını içine hiçbir şekilde reklam ve tele-alışveriş yayını yerleştirilemez.

(9) Münhasıran reklam, tele-alışveriş ve öz tanıtım yayınlarına ayrılmış televizyon ve radyo yayın hizmetlerine bu madde hükümleri uygulanmaz.

(10) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin diğer hususlar Üst Kurulca yönetmelikle düzenlenir.

Belirli ürünlerin ticarî iletişimi

MADDE 11 – (1) Alkol ve tütün ürünleri için hiçbir şekilde ticarî iletişime izin verilemez.

(2) Reçeteye tabi ilaçlar ve tedaviler hakkında ticarî iletişim yapılamaz.

(3) Reçeteye tabi olmayan ilaçlar ve tedavilerin reklamları dürüstlük ilkesi çerçevesinde, gerçeği yansıtan ve doğrulanması mümkün unsurlardan oluşacak şekilde hazırlanır.

(4) İlaçlar ve tıbbi tedaviler için tele-alışverişe izin verilemez.

Program desteklemesi

MADDE 12 – (1) Bir program tamamen veya kısmen destek görmüşse, bu husus programın başında, program içindeki reklam kuşaklarına giriş ve çıkışta ve programın sonunda uygun ibarelerle belirtilir. Program tanıtımlarında programı destekleyene atıfta bulunulamaz.

(2) Desteklenen programlarda, destek verene veya üçüncü bir kişiye ait mal ve hizmetlere atıfta bulunulamaz ve bunların alınması, satılması ve kiralanması teşvik edilemez.

(3) Programlar, ticarî iletişimi yasaklanmış olan mal ve hizmetlerin üretimi veya satışıyla iştigal eden gerçek ve tüzel kişilerce desteklenemez. Tıbbi ürünleri üreten, pazarlayan veya satan ya da tıbbi tedavileri pazarlayan veya sunan gerçek ve tüzel kişilerin program desteklemesinde bulunması hâlinde, gerçek ve tüzel kişilerin ismi, markası, logosu veya imajı program desteklemesinde kullanılabilir; ancak gerçek ve tüzel kişilerin üretim veya satışını yaptığı reçeteye tabi tıbbi ürünler veya tıbbi tedaviler kullanılamaz.

(4) Haber bülteni ve dinî tören yayınlarında program desteklemesine izin verilemez.

(5) Program desteklemesinin, medya hizmet sağlayıcının editoryal bağımsızlığını ve sorumluluğunu etkilemesine izin verilmez. Programın başında, program içindeki reklam kuşaklarına giriş ve çıkışta ve programın sonunda program desteklemesi yapıldığı belirtilirken, programı destekleyenin ürün veya hizmetlerinin kiralanması veya satın alınması doğrudan teşvik edilemez ve ürün veya hizmetlere aşırı vurgu yapılamaz.

Ürün yerleştirme

MADDE 13 – (1) Sinema ve televizyon için yapılmış filmler, diziler ile spor ve genel eğlence programları haricinde, yayınlarda ürün yerleştirmeye yönelik uygulamalara yer verilemez. Ürün yerleştirme uygulamaları ticarî iletişimle ilgili düzenlemelere tabidir.

(2) Üst Kurul tarafından belirlenecek şartlarda, belirli mal ve hizmetlerin ücretsiz olarak program içine dâhil edildiği durumlarda da ürün yerleştirmeye izin verilebilir.

(3) Ürün yerleştirmenin, medya hizmet sağlayıcının editoryal bağımsızlığını ve sorumluluğunu etkilemesine izin verilmez. Ürün yerleştirmede, ürün veya hizmetlerin kiralanması veya satın alınması doğrudan teşvik edilemez ve ürüne aşırı vurgu yapılamaz. İzleyiciler, programın başında, sonunda ve reklam arası sonrasında program başladığında, ürün yerleştirmenin varlığı hakkında açıkça bilgilendirilir.

(4) Haber bültenlerinde, çocuk programlarında ve dinî programlarda ürün yerleştirmeye izin verilmez.

(5) Ticarî iletişimi yasaklanmış ürünlerin ürün yerleştirmede kullanılmasına izin verilmez.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Yayın Hizmeti İçeriği

Genel ve tematik yayın

MADDE 14 – (1) Yayın hizmetlerinde, genel veya tematik içerikli yayın yapılabilir. Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar yayın lisansı başvurusu sırasında yayınlarının türünü Üst Kurula yazılı olarak bildirir. Üst Kurul tarafından bu kuruluşlara verilecek yayın lisans belgesinde yayının türü açıkça belirtilir.

(2) Yayın hizmetlerinin Üst Kurula bildirilen türde ve seçilen dilde yapılması zorunludur. Yayın türü talep üzerine Üst Kurulun izniyle değiştirilebilir. Yayın türünün değiştirilmesine ilişkin şartlar Üst Kurulca belirlenir. Lisans belgesinde belirtilen türe uygun yayın yapmayan kuruluş yayın lisansı şartlarını ihlâl etmiş sayılır.

(3) Genel ve tematik içerikli yayın yapan televizyon kuruluşlarının, çocuk yayınlarında çizgi filmlere yer vermeleri hâlinde, çizgi filmlerin en az yüzde yirmisinin, diğer çocuk programlarının en az yüzde kırkının Türkçe dilinde üretilmiş yapım olması ve Türk kültürünü yansıtması zorunludur. Çocuk yayınlarının yayınlanma saatleri ve sürelerine yönelik istatistiksel veriler ile üretim yerine ilişkin bilgiler aylık dökümler hâlinde Üst Kurula bildirilir.

(4) Radyo ve televizyon kuruluşları, yayınlarında belirli oran ve saatlerde Türk halk ve Türk sanat müziği programlarına yer vermek zorundadır. Bu programların oran ve yayınlanma zamanı ile ilgili esaslar Üst Kurulca belirlenir.

Avrupa eserleri

MADDE 15 – (1) Ulusal karasal yayın lisansına sahip televizyon yayıncılarının;

a) Haberler, spor olayları, yarışmalar, reklamlar, tele-alışveriş ve bağlantılı veri yayınları için ayrılan süre dışında kalan yayın süresinin en az yüzde ellisini Avrupa eserlerine,

b) Haberler, spor olayları, yarışmalar, reklamlar, tele-alışveriş ve bağlantılı veri yayınları için ayrılan süre dışında kalan yayın süresinin veya program bütçesinin yüzde onunu bağımsız yapımcıların ürettiği Avrupa eserlerine, ayırmaları zorunludur.

(2) İsteğe bağlı yayın hizmeti sağlayıcı kuruluşların Avrupa eserlerinin yapımına ve erişimine destek vermelerini teşvik edecek usul ve esaslar Üst Kurulca belirlenir.

Kısa gösterim hakkı

MADDE 16 – (1) Kamuoyu için büyük önem taşıyan olayların münhasır yayın haklarına sahip televizyon yayıncıları, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında, diğer yayıncılara âdil, makul ve eşitlikçi bir temelde bedeli karşılığında kısa gösterim hakkı sağlamak zorundadır.

(2) Münhasır yayın hakkına konu olaylara erişim hakkı talep eden diğer televizyon yayıncılarına, kısa gösterimleri serbest bir biçimde seçme hakkı tanınır.

(3) Kısa gösterimler, kaynağını belirtmek suretiyle sadece haber programları içinde doksan saniyeyi geçmeyecek şekilde kullanılır ve isteğe bağlı medya hizmetlerinde ise sadece aynı programın aynı medya hizmet sağlayıcı tarafından banttan verilmesi durumunda uygulanır.

(4) Bu maddenin uygulanmasıyla ilgili usul ve esaslar Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Kamunun önemli olaylara erişimi

MADDE 17 – (1) Üst Kurul, toplum için büyük önem arz eden ulusal ve uluslararası olayları; ülke geneline şifresiz ve ücretsiz yayın yapan televizyon kanallarından canlı veya banttan yayınlanmasını temin etmek amacıyla, konuyla ilgili diğer kurumların görüşlerini de almak suretiyle bir önemli olaylar listesi hazırlayarak ilân eder. Önemli olaylar listesi Üst Kurulca aynı usulle güncellenebilir.

(2) Önemli olayları yayınlayacak televizyon yayıncıları, önemli olaylar listesinde yer alan olayların ülke geneline şifresiz ve ücretsiz olarak yayınlanmasını sağlar.

(3) Televizyon yayıncıları, ayrıca Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesine taraf başka bir ülkenin listesinde yer alan önemli olaylarla ilgili münhasır haklarını, söz konusu ülke vatandaşlarının önemli bir kesimi tarafından izlenmesini engelleyecek şekilde kullanamaz.

(4) Kamunun önemli olaylara erişimi ile ilgili usul ve esaslar Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Düzeltme ve cevap hakkı

MADDE 18 – (1) Gerçek ve tüzel kişiler, kendileri hakkında şeref ve haysiyetlerini ihlâl edici veya gerçeğe aykırı yayın yapılması hâlinde, yayın tarihinden itibaren altmış gün içinde, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmamak ve suç unsuru içermemek kaydıyla, düzeltme ve cevap yazısını ilgili medya hizmet sağlayıcıya gönderir. Medya hizmet sağlayıcılar, hiçbir düzeltme ve ekleme yapmaksızın, yazıyı aldığı tarihten itibaren en geç yedi gün içinde, cevap ve düzeltmeye konu yayının yapıldığı saatte ve programda, izleyiciler tarafından kolaylıkla takip edilebilecek ve açıkça anlaşılabilecek biçimde düzeltme ve cevabı yayınlar. Düzeltme ve cevap hakkı doğuran programın yayından kaldırıldığı veya yayınına ara verildiği durumlarda, düzeltme ve cevap hakkı, yedi günlük süre içinde anılan programın yayın saatinde kullandırılır. Düzeltme ve cevapta, buna neden olan yayın belirtilir.

(2) Düzeltme ve cevabın birinci fıkrada belirtilen süre içinde yayınlanmaması hâlinde bu sürenin bitiminden; birinci fıkra hükümlerine aykırı şekilde yayınlanması hâlinde düzeltme ve cevabın yayınlandığı tarihten itibaren on gün içinde ilgili kişi, mahkemeden cevap ve düzeltmenin birinci fıkra hükümlerine uygun olarak yayınlanmasına karar verilmesini isteyebilir. Yetkili ve görevli mahkeme; başvuru sahibinin ikamet ettiği yerdeki sulh ceza mahkemesi, başvuru sahibinin yurt dışında ikamet etmesi hâlinde Ankara Sulh Ceza Mahkemesidir.

(3) Sulh ceza hâkimi, istemi üç gün içinde duruşma yapmaksızın karara bağlar. Bu karara karşı tebliğden itibaren yedi gün içinde yetkili asliye ceza mahkemesine itiraz edilebilir. Asliye ceza mahkemesi itirazı üç iş günü içinde inceleyerek kesin karara bağlar.

(4) Hâkim tarafından düzeltme ve cevabın yayınlanmasına karar verilmesi hâlinde, birinci fıkradaki yedi günlük süre, sulh ceza hâkiminin kararına itiraz edilmemişse kararın kesinleştiği tarihten; itiraz edilmişse asliye ceza mahkemesi kararının tebliği tarihinden itibaren başlar.

(5) Düzeltme ve cevap hakkına sahip olan kişinin bu hakkı kullanmadan ölmesi hâlinde, bu hak mirasçılarından biri tarafından kullanılabilir. Bu durumda, ölümün altmış günlük düzeltme ve cevap hakkı süresi içinde gerçekleşmiş olması kaydıyla, kalan düzeltme ve cevap hakkı süresine otuz gün ilâve edilir.

(6) Gerçek ve tüzel kişilerin kişilik haklarını ihlâl eden yayın hizmetlerinden doğan maddi ve manevi zarardan dolayı, medya hizmet sağlayıcı kuruluş ile birlikte programın yapımcısı müştereken ve müteselsilen sorumludur.

(7) İlgili kişi birinci fıkrada belirtilen cevap ve düzeltme hakkını, aynı süreler içinde doğrudan sulh ceza mahkemesinden isteyebilir.

ALTINCI BÖLÜM

Özel Medya Hizmet Sağlayıcı Kuruluşlar

Kuruluş ve hisse oranları

MADDE 19 – (1) Özel medya hizmet sağlayıcı kuruluşların şirket yapıları ve hisse oranları ile ilgili uymaları gereken hususlar şunlardır:

a) Yayın lisansı, münhasıran radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmeti sunmak amacıyla Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş anonim şirketlere verilir. Aynı şirket ancak bir radyo, bir televizyon ve bir isteğe bağlı yayın hizmeti sunabilir. Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar, yayın lisansının verilmesinden sonra da ana sözleşmelerine bu maddedeki esaslara aykırı hükümler koyamazlar. Ana sözleşme değişiklikleri bir ay içinde Üst Kurula bildirilir.

b) Siyasî partiler, sendikalar, meslek kuruluşları, kooperatifler, birlikler, dernekler, vakıflar, mahallî idareler ve bunlar tarafından kurulan veya bunların doğrudan veya dolaylı ortak oldukları şirketler ile sermaye piyasası kurumları ve bunlara doğrudan veya dolaylı ortak olan gerçek ve tüzel kişilere yayın lisansı verilemez. Bu kuruluşlar, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara doğrudan veya dolaylı ortak olamaz.

c) Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların hisseleri nama yazılı olmak zorundadır. Herhangi bir kişi lehine intifa senedi ihdas edilemez.

ç) Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar, 28/7/1981 tarihli ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ve ilgili mevzuat çerçevesinde sermaye piyasası araçlarını ihraç ve halka

arz edebilirler. Bu durumda mevzuat gereği Sermaye Piyasası Kurulunda kayda alınmadan önce Üst Kurulun onayının alınması zorunludur. Halka açık hisselerde nama yazılı olma şartı aranmaz.

d) Bir gerçek veya tüzel kişi doğrudan veya dolaylı olarak en fazla dört karasal yayın lisansına sahip medya hizmet sağlayıcı kuruluşa ortak olabilir. Ancak, birden çok medya hizmet sağlayıcıya ortaklıkta bir gerçek veya tüzel kişinin doğrudan veya dolaylı hisse sahibi olduğu medya hizmet sağlayıcı kuruluşların yıllık toplam ticarî iletişim geliri, sektörün toplam ticarî iletişim gelirinin yüzde otuzunu geçemez. Toplam ticarî iletişim geliri bu oranı aşan gerçek veya tüzel kişiler, Üst Kurul tarafından verilen doksan günlük süre içinde bu oranın altına inecek şekilde medya hizmet sağlayıcı kuruluşlardaki hisselerini devreder. Verilen süre içinde Üst Kurul kararının gereğini yerine getirmeyen gerçek veya tüzel kişi hakkında, kararın gereğini yerine getirmediği her ay için Üst Kurulca dörtyüzbin Türk Lirası idarî para cezası uygulanır. Bu bendin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Üst Kurul tarafından belirlenir.

e) Gerçek kişiler için eşler ile üçüncü derece dâhil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımlara ait hisseler de aynı kişiye aitmiş gibi değerlendirilir.

f) Bir medya hizmet sağlayıcı kuruluşta doğrudan toplam yabancı sermaye payı, ödenmiş sermayenin yüzde ellisini geçemez. Yabancı bir gerçek veya tüzel kişi en fazla iki medya hizmet sağlayıcı kuruluşa doğrudan ortak olabilir. Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların ortağı olan şirketlere yabancı gerçek veya tüzel kişilerin iştirak ederek yayın kuruluşlarına dolaylı ortak olmaları hâlinde, yayıncı kuruluşların yönetim kurulu başkanı, başkan vekili ile yönetim kurulu çoğunluğu ve genel müdürünün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması ve ayrıca yayıncı kuruluş genel kurullarında oy çoğunluğunun Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetini haiz gerçek veya tüzel kişilerde bulunması zorunludur. Şirket ana sözleşmelerinde bu hususları sağlayan düzenlemeler açıkça belirtilir.

g) Yerli veya yabancı hissedarlar hiçbir şekilde imtiyazlı hisse senedine sahip olamaz.

Hisse, şirket devri ve birleşme

MADDE 20 – (1) Yayın lisansı verilen bir anonim şirketin hisse devirleri, devir tarihinden itibaren otuz gün içinde, ortakların ad ve soyadları ile hisselerin devri sonucunda oluşan ortaklık yapısı ve oy payları hakkındaki bilgilerle birlikte Üst Kurula bildirilir.

(2) Şirket devir veya birleşme işlemlerinden önce Üst Kuruldan gerekli bilgi ve belgelerle izin alınması ve devir veya birleşme işleminin gerçekleşmesinden sonra otuz gün içinde Üst Kurula bildirimi zorunludur.

(3) Hisse devri, şirket devri ve birleşme işlemleri sonucunda oluşacak şirket yapısında bu Kanunda öngörülen hususlara aykırılık bulunması hâlinde, Üst Kurulun doksan günü geçmemek üzere vereceği süre içinde bu aykırılığın giderilmesi zorunludur. Aksi hâlde ilgili medya hizmet sağlayıcı kuruluşların yayın lisansı iptal edilir.

(4) Birleşme, devralma ve nama yazılı olan hisselerin devirlerinde 19 uncu madde hükümleri, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri ile 7/12/1994 tarihli ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun hükümleri saklıdır.

Logo ve çağrı işareti

MADDE 21 – (1) İlgili mevzuata uyulması ve kamu düzeni ve genel ahlaka aykırı olmamak şartıyla, her türlü ad ve bu adı tasvir eden blok grafikler logo olarak; sesli

duyurular ise çağrı işareti olarak kullanılabilir. Logo ve çağrı işaretlerinin Üst Kurul nezdinde tescili zorunludur. Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar, logo ve çağrı işaretlerini Üst Kurul izni ile değiştirebilirler.

(2) Medya hizmet sağlayıcılar, test yayını yaptıkları süre de dâhil olmak üzere, yayın süreleri boyunca tek bir logo ve çağrı işareti kullanmakla yükümlüdür. Televizyon yayın hizmeti sağlayıcı kuruluşların, reklam yayını esnasında logolarını değiştirmek suretiyle kullanmaları ve blok grafiğinin temel karakteristiğini bozmamaları esastır.

(3) Bu maddenin uygulanmasına dair usul ve esaslar Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

İzleyici temsilciliği

MADDE 22 – (1) Medya hizmet sağlayıcılar, ortak denetim ile öz denetim mekanizmalarının oluşturulması, izleyici ve dinleyicilerden ulaşan şikâyetlerin değerlendirilip kuruluşun yayın kuruluna sunulması ve sonuçlarının takip edilmesi amacıyla en az on yıllık meslekî tecrübeye sahip bir izleyici temsilcisi görevlendirirler. Belirlenen izleyici temsilcisi uygun vasıtalarla kamuoyuna duyurulur ve Üst Kurula bildirilir.

Haber birimlerinde çalışanlar

MADDE 23 – (1) Medya hizmet sağlayıcılarının haber birimlerinde çalıştırılacak basın kartlı personelin asgarî sayısını Üst Kurul belirler. Bu personel 13/6/1952 tarihli ve 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanuna tabidir.

Koruyucu sembol sistemi

MADDE 24 – (1) Medya hizmet sağlayıcılar, koruyucu sembol sistemi kullanarak, izleyicileri program hizmetlerinin içeriği hakkında sesli veya yazılı olarak bilgilendirir.

(2) Koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esaslar Üst Kurulca belirlenir.

(3) Bu madde Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu hakkında da uygulanır.

Yayın kayıtlarının muhafazası

MADDE 25 – (1) Özel medya hizmet sağlayıcılar, yaptıkları her yayının kaydını bir yıl süreyle muhafaza etmekle yükümlüdür. Gerçek ve tüzel kişiler yapacakları işlemlere esas olmak üzere bu süre içinde yazılı olarak Üst Kurula başvurmak ve Üst Kurulca belirlenecek ücreti ödemek suretiyle yayın kaydından bir kopya alabilir.

(2) Özel medya hizmet sağlayıcılar, Üst Kurulun talep etmesi hâlinde, istenen yayın kaydının bir kopyasını, buna ilişkin yazının kendilerine tebliğ edilmesinden itibaren on gün içinde Üst Kurula ulaştırmakla yükümlüdür.

(3) Yayının herhangi bir şekilde soruşturma veya kovuşturma konusu yapılması hâlinde, bu işlemlerin sonuçlandığının yetkili mercilerce ilgili medya hizmet sağlayıcı kuruluşa yazılı olarak bildirilmesine kadar soruşturma veya kovuşturma konusu yayın kaydının saklanması zorunludur.

YEDİNCİ BÖLÜM

Frekans Planlaması ve Yayın Lisansı

Frekans planlaması ve tahsis

MADDE 26 – (1) Üst Kurul, millî frekans planında karasal radyo ve televizyon yayınları için 5/11/2008 tarihli ve 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanununun 36 ncı maddesine göre Üst Kurula tahsis edilen frekans bantları çerçevesinde televizyon kanal ve radyo frekans planlamalarını yapar veya yaptırır. Frekans planlarında ulusal, bölgesel ve yerel karasal yayın ağlarının sayıları ve türleri ile sayısal yayınlar için multipleks sayıları belirlenir.

(2) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, karasal ortamdan gerçekleştireceği yayın hizmetlerinin sayısını ve kapsama alanlarını Üst Kurula bildirir. Bu taleplerin hangi oranda karşılanacağına frekans planları çerçevesinde Üst Kurulca karar verilir. Karasal televizyon ve karasal radyo yayınları için uygun görülen kanal ve frekanslar ile karasal sayısal yayınlar için bir multipleksten az olmamak üzere uygun görülen sayıda multipleks kapasitesi, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna tahsis edilir. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna tahsis edilen frekans ve multipleks kapasitesi ile en az dört karasal televizyon ve dört karasal radyo yayını yapılır. Tahsis tarihinden itibaren iki yıl içinde kullanılmayan veya kullanımına son verilen kanal, frekans ve multipleks Üst Kurul tarafından yeniden değerlendirilir. Tahsisten sonra, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun ilave karasal yayın ihtiyacının ortaya çıkması hâlinde, kapasite imkânları ölçüsünde bu husus da yukarıdaki çerçevede değerlendirilir.

(3) Kamu kurum ve kuruluşlarının ikaz, duyuru ve eğitim maksadıyla karasal radyo veya televizyon yayını yapma talebinde bulunmaları halinde; bu talepler yapılacak protokol çerçevesinde Türkiye Radyo-Televizyon Kurumundan hizmet alınarak karşılanır. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte kanunlarında radyo ve televizyon yayını yapabileceklerine ilişkin hüküm bulunan kamu kurum ve kuruluşlarından Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu tarafından herhangi bir ücret alınmaz. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu haricindeki kamu kurum ve kuruluşlarına kanal, frekans veya multipleks kapasitesi tahsisi yapılmaz.

(4) Sıralama ihalesine, radyo ve televizyon yayın şirketi olarak kurulan, radyo ve televizyon yayıncılık alanında en az bir yıl faaliyette bulunan, ihale şartnamesinde belirtilen ön şartları yerine getiren ve Üst Kuruldan ihaleye girmek için yeterlilik belgesi alan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar katılabilir.

(5) Karasal radyo yayınları için frekans planları esas alınarak yapılacak sıralama ihalesi sonucuna göre medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara radyo frekansı veya multipleks kapasitesi tahsis edilir. Sayısal televizyon frekans planı esas alınarak yapılacak sıralama ihalesi sonucuna göre medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara multipleks kapasitesi tahsis edilir. Yapılan tahsiste sunulacak yayın hizmetinin kapsama alanı, yayın türü ve kapasitenin yer alacağı multipleks belirtilir. Karasal yayın lisansı alan kuruluşlar en geç iki yıl içinde kendilerine tahsis edilen kanal, multipleks kapasitesi veya frekansların tümünden yayına geçmek zorundadır.

(6) Karasal ortamdan yapılacak radyo ve televizyon yayın hizmeti için tahsis edilmiş kanal, multipleks kapasitesi ve radyo frekansları için kamu ve özel medya hizmet sağlayıcı kuruluşlardan yıllık kullanım ücreti alınır. Yıllık kullanım ücreti, söz konusu yayının nüfusa bağlı kapsama alanı, türü, verici gücü, frekansın bulunduğu bant ve yayının yapıldığı yerleşim biriminin ekonomik gelişmişlik seviyesi gibi nesnel kıstaslar esas alınarak Üst Kurul tarafından belirlenir.

(7) Multipleks kapasitesi tahsis edilerek karasal yayın lisansı verilen medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından karasal ortamdan sunulacak radyo veya televizyon yayın hizmetleri, multipleks işletmecisi tarafından iletilir. Aynı multipleks içinde yer alan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar, bir multipleks işletmecisi üzerinde anlaşarak yayınlarını iletirler.

(8) Özel medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar, Üst Kurulca kendilerine tahsis edilen televizyon kanalı, multipleks kapasitesi ile radyo frekanslarından yapacakları yayınlarını, tek bir verici tesis ve işletim şirketince kurulan ve işletilen radyo ve televizyon verici tesislerinden yapmak zorundadır. Ulusal karasal yayın lisansına sahip kuruluşlarca ortak kurulan verici tesis ve işletim şirketinin uyması gereken şartlar Üst Kurulca belirlenir ve şartları yerine getiren tek bir verici tesis ve işletim şirketine yayın iletim yetkisi verilir. Bu verici tesis ve işletim şirketine ortak olacakların hisse oranı yüzde onu geçemez. Verici tesislerinden yararlanma usul ve esasları ile yıllık kira bedelleri, verici tesis ve işletim şirketinin görüşü alındıktan sonra Üst Kurulun onayıyla yürürlüğe konulur. Verici tesis ve işletim şirketi, Üst Kuruldan karasal yayın lisansı almış tüm kuruluşlara tarafsızlık ve hakkaniyet ölçülerinde, makul ve ayrımcılık içermeyecek koşullarda hizmet vermek zorundadır. Kurulmasına izin verilen radyo ve televizyon verici tesislerinin, bu Kanunda ve işletme izninde öngörülen amaçlar için kullanılıp kullanılmadığı Üst Kurul tarafından denetlenir. Verici tesis ve işletim şirketinin izin şartlarını ihlâl etmesi ve Üst Kurulca yapılan uyarıya rağmen aykırılığın giderilmemesi durumunda şirket, ihlalin giderilmediği her ay için yüzbin Türk Lirasından üçyüzbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası ile cezalandırılır.

(9) Frekans planlarının uygulanmasına, karasal sayısal yayına geçiş ve sıralama ihalesine ilişkin usul ve esaslar Üst Kurul tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Yayın lisansı türleri, süresi ve devir

MADDE 27 – (1) Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar, kablo, uydu, karasal ve benzeri ortamlardan yayın yapabilmeleri için her bir yayın tekniği ve ortamına ilişkin Üst Kuruldan ayrı ayrı lisans almak zorundadır. Lisansın hangi yayın tekniği ve ortamına ilişkin verildiği lisans belgesinde açıkça belirtilir. Farklı yayın teknikleri ve ortamlarından aynı anda yayın yapmak isteyen kuruluşlar, her yayın tekniği ve ortamı için ayrı lisans almak ve eş zamanlı yayın yapmak zorundadır.

(2) Yayın lisans süresi on yıldır. Lisans süresi sonunda boşalan karasal yayın kapasitesi Üst Kurulca yeniden ihale edilir.

(3) Üst Kurulun karasal yayın lisansı verdiği bir kuruluş bu lisans haklarını devredemez. Yayın faaliyetine devam etmeme kararı alan kuruluş, lisansını Üst Kurula iade eder.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Yayınların İletimi ve Yetkilendirme

Multipleks işletmecileri

MADDE 28 – (1) 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla, multipleks işletmecilerinin uymaları gereken idarî, malî ve teknik şartlar Üst Kurulca belirlenir ve şartları yerine getiren kuruluşlara yayın iletim yetkisi verilir. Medya hizmet sağlayıcı şirketler de multipleks işletmeci şirketlere ortak olabilirler.

(2) Multipleks işletmecileri, radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin iletimi alanında sadece Üst Kuruldan karasal yayın lisansı almış kuruluşlara hizmet verebilirler.

(3) Multipleks işletmecileri, Üst Kurulca durdurulmasına karar verilen yayınların iletimini Üst Kurul kararının tebliğini takiben derhal durdurmak zorundadır. Yapılan tebliğe rağmen bu yayınları iletmeye devam eden multipleks işletmecilerinin yayın iletim yetkisi, Üst Kurul tarafından iptal edilir ve bu durum Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna bildirilir.

Platform işletmecileri ve yayın hizmeti iletimi yapan altyapı işletmecileri

MADDE 29 – (1) Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından elektronik haberleşme hizmetlerini sunmak üzere yetkilendirilen platform işletmecileri ve yayın hizmeti iletimi yapan altyapı işletmecileri; yayın hizmetleri yönünden bu Kanun hükümlerine tabidir. Yayın hizmetlerinin iletimi faaliyetlerine ilişkin uyulması gereken idarî, malî ve teknik şartlar Üst Kurulca belirlenir ve şartları yerine getiren kuruluşlara yayın iletim yetkisi verilir. Platform işletmecileri medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara tarafsızlık ve hakkâniyet ölçülerinde, makul ve ayrımcılık içermeyecek koşullarda hizmet vermek zorundadır. Platform işletmecilerinin medya hizmet sağlayıcı kuruluşlardan alacağı hizmet bedelleri Üst Kurulun onayı ile belirlenir.

(2) Platform ve yayın hizmeti iletimi yapan altyapı işletmecileri, iletimini yapacakları yayın hizmetlerini Üst Kurula bildirmek zorundadır.

(3) Platform ve altyapı işletmecileri, Üst Kuruldan yayın lisansı almayan veya yayın lisansı iptal edilen medya hizmet sağlayıcılar ile Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası andlaşmalar ve bu Kanun hükümlerine aykırı yayın yaptığı Üst Kurulca tespit edilen bir başka ülkenin yargı yetkisi altındaki medya hizmet sağlayıcılarının yayın hizmetlerinin iletimini, Üst Kurul kararının tebliğini müteakiben durdurur. Tebliğe rağmen yayın hizmetlerinin iletimini durdurmayan işletmecinin yayın iletim yetkisi iptal edilir ve bu durum Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna bildirilir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Seçim Dönemi

Seçim döneminde yayınlar

MADDE 30 – (1) Seçimlerle ilgili olarak seçim dönemlerinde yapılan yayınlara ilişkin usul ve esaslar Yüksek Seçim Kurulu tarafından düzenlenir.

(2) Üst Kurul, medya hizmet sağlayıcılarının seçim dönemlerindeki yayınlarını Yüksek Seçim Kurulunun kararları doğrultusunda izler, denetler ve değerlendirir.

(3) 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 149/A maddesinde düzenlenen hükümler, Yüksek Seçim Kurulu kararlarını müteakip Üst Kurulca yerine getirilir.

Siyasî reklam

MADDE 31 – (1) Medya hizmet sağlayıcılar, Yüksek Seçim Kurulu tarafından ilân edilen seçim döneminde, yayın yasaklarının başlayacağı saate kadar siyasî parti ve aday reklamları yayınlayabilir.

(2) Siyasî reklamlar, bu Kanunda yer alan hükümlere ve Yüksek Seçim Kurulunca belirlenen usul ve esaslara uygun olmak zorundadır.

ONUNCU BÖLÜM

Yaptırımlar

İdarî yaptırımlar

MADDE 32 – (1) Bu Kanunun 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (d), (g), (n), (s) ve (ş) bentlerindeki yayın hizmeti ilkelerine aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara, ihlalin ağırlığı ve yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinin yüzde ikisinden beşine kadar idarî para cezası verilir. İdarî para cezası miktarı, radyo kuruluşları için bin Türk Lirasından, televizyon kuruluşları ve isteğe bağlı medya hizmet sağlayıcıları için onbin Türk Lirasından az olamaz. Ayrıca, idarî tedbir olarak, ihlale konu programın yayınının beş keze kadar durdurulmasına, isteğe bağlı yayın hizmetlerinde ihlale konu programın katalogdan çıkarılmasına karar verilir. İhlalin mahiyeti göz önünde bulundurularak, bu fıkra hükümlerine göre idarî para cezası ile birlikte idarî tedbire karar verilebileceği gibi, sadece idarî para cezasına veya tedbire de karar verilebilir.

(2) 8 inci maddenin birinci fıkrasının diğer bentleri ile ikinci ve üçüncü fıkralarında ve bu Kanunun diğer maddelerinde belirlenen ilke, yükümlülük veya yasaklara aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcıları uyarılır. Uyarının ilgili kuruluşa tebliğinden sonra ihlalin tekrarı hâlinde medya hizmet sağlayıcıya ihlalin ağırlığı ve yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinin yüzde birinden üçüne kadar idari para cezası verilir. İdarî para cezası miktarı, radyo kuruluşları için bin Türk Lirasından, televizyon kuruluşları ve isteğe bağlı medya hizmet sağlayıcıları için onbin Türk Lirasından az olamaz.

(3) Yükümlülük veya yasak ihlalinin suç oluşturması halinde, bu suç nedeniyle ilgililer hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılması şartına bağlı olmaksızın, bu madde hükümlerine göre idarî para cezası veya idarî tedbir kararı verilir.

(4) **(Değişik ibare: 25/4/2013-6462/1.md.)** İdarî tedbir uygulanması sonucu yayını durdurulan programların yerine, aynı yayın kuşağında ve ticarî iletişim yayını içermeksizin, Üst Kurulca temin edilen eğitim, kültür, trafik, kadın ve çocuk hakları, gençlerin fiziksel ve ahlakî gelişimi, uyuşturucu ve zararlı alışkanlıklarla mücadele, Türk dilinin güzel kullanımı, çevre eğitimi, engelli sorunları, sağlık ve benzeri kamuya yararlı konularda programlar yayınlanır. Yükümlülük veya yasağa aykırılık dolayısıyla idarî tedbir olarak programın yayınının durdurulması kararının verilmesi halinde, yaptırım uygulanmasına sebebiyet veren fiilin işlenmesinden dolayı sorumluluğu olan programın yapımcısı veya varsa sunucusu, yayının durdurulduğu süre zarfında, aynı veya farklı medya hizmet sağlayıcı kuruluşta hiçbir ad altında başka bir program yapamaz veya sunamaz.

(5) 8 inci maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerindeki ilkelere aykırı yayın yapılmasını müteakip verilecek yaptırım kararının tebliğinden itibaren bir yıl içinde aynı ihlalin tekrarı halinde, medya hizmet sağlayıcı kuruluşun yayınının on güne kadar durdurulmasına; ikinci tekrarı halinde ise, yayın lisansının iptaline karar verilir.

(6) Yayın lisansı verilmesi için bu Kanunda aranan şartlardan birinin kaybedilmesi halinde, ilgili medya hizmet sağlayıcı kuruluşa bu şartı yerine getirmesi için otuz günlük süre verilir. Verilen süreye rağmen şartı yerine getirmeyen kuruluşun yayınları üç ay süreyle durdurulur. Bu süre zarfında şartın yerine getirilmemesi halinde ise, ilgili kuruluşun yayın lisansı iptal edilerek kanal ve frekans kullanımına son verilir.

(7) Yayın lisansının verilmesi için gerekli şartlara uygunluğunu hile ile elde ettiği tespit edilen kuruluşun yayın lisansı iptal edilir. Yayın lisansı iptal edilmiş olan kuruluştan alınmış olan yayın lisans bedeli ile kanal ve frekans yıllık kullanım bedeli iade edilmez.

(8) Bu Kanun hükümlerine göre idarî para cezasına veya idarî tedbire karar vermeye Üst Kurul yetkilidir.

(9) Bu Kanun hükümlerine göre verilen idarî yaptırım kararlarına karşı 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanunu hükümlerine göre yargı yoluna başvurulur. Ancak, idare mahkemesinde dava, işlemin tebliği tarihinden itibaren onbeş gün içinde açılır. İdare mahkemesinde iptal davası açılmış olması, kararın yerine getirilmesini durdurmaz.

(10) Bu madde hükümlerine göre Üst Kurul tarafından verilen uyarı kararları, medya hizmet sağlayıcı kuruluşun Üst Kurula bildirdiği elektronik posta adresine gönderilmek suretiyle tebliğ edilir. Üst Kurula bildirilen elektronik posta adresinde değişiklik yapılmasına rağmen bu değişiklik Üst Kurula bildirilmediği takdirde, önceki adrese yapılan tebligat yapılmış sayılır.

(11) Bu Kanunda düzenlenmiş olan idarî para cezaları tebliğinden itibaren bir ay içerisinde ödenir.

Adlî yaptırımlar

MADDE 33 – (1) Üst Kuruldan yayın lisansı almadan veya yayınları Üst Kurul tarafından geçici olarak durdurulmasına ya da yayın lisansı iptal edilmesine rağmen yayın yapan gerçek kişiler ile tüzel kişilerin yönetim kurulu üyeleri ve genel müdürü, bir yıldan iki yıla kadar hapis ve bin günden beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Tüzel kişiler hakkında ayrıca 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 60 ıncı maddesindeki güvenlik tedbirleri uygulanır. İzinsiz olarak faaliyetine devam eden yayın cihaz ve tesisleri Üst Kurulca mühürlenerek kapatılır.

(2) Yayın lisansı olmasına rağmen lisans tipi dışında yayın yapan ve izinsiz verici tesis eden medya hizmet sağlayıcılar Üst Kurulca uyarılır, yapılan uyarıya rağmen izinsiz yayına devam edenler hakkında birinci fıkra hükmü uygulanır.

(3) 25 inci maddeye uygun olarak yayın kayıtlarını bir yıl süreyle muhafaza etmeyen veya Üst Kurulca ya da Cumhuriyet başsavcılığınca istenmesine rağmen, süresi içerisinde ve aslına uygun olarak teslim etmeyen özel medya hizmet sağlayıcı kuruluş sorumlu müdürü bin günden beşbin güne kadar adlî para cezasıyla cezalandırılır.

(4) Gönderilen kayıtların içerik bakımından istenen yayın olmaması veya kayıtlarda tahrifat, çıkarma, silme gibi işlemler yapılması hâlinde, özel medya hizmet sağlayıcı kuruluşların sorumlu müdürü beşbin günden onbin güne kadar adlî para cezasıyla cezalandırılır.

(5) Bu Kanun çerçevesinde açılan kamu davalarına Üst Kurul katılır.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

Kuruluş

MADDE 34 – (1) Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetleri sektörünü düzenlemek ve denetlemek amacıyla, idarî ve malî özerkliğe sahip, tarafsız bir kamu tüzel kişiliği niteliğinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulmuştur.

(2) Üst Kurul, bu Kanun ve mevzuatta kendisine verilen görev ve yetkileri kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak yerine getirir ve kullanır.

(3) Üst Kurul, bu Kanunda ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununda belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde kendisine tahsis edilen malî kaynakları görev ve yetkilerinin gerektirdiği ölçüde, kendi bütçesinde belirlenen usul ve esaslar dâhilinde serbestçe kullanır. Üst Kurulun malları Devlet malı hükmündedir, haczedilemez.

(4) Üst Kurul, Hükümet ile olan ilişkilerini Başbakan veya görevlendireceği bir bakan aracılığıyla yürütür.

(5) Üst Kurul Sayıştay denetimine tabidir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

MADDE 35 – (1) Üst Kurul, en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş, meslekleriyle ilgili konularda kamu kurum ve kuruluşları veya özel kuruluşlarda en az on yıl süreyle görev yapmış, meslekî açıdan yeterli bilgiye, deneyime ve Devlet memuru olma niteliğine sahip, otuz yaşını doldurmuş kişiler arasından Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilen dokuz üyeden oluşur.

(2) Seçim için, siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı aday gösterilir ve Üst Kurul üyeleri bu adaylar arasından her siyasî parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Ancak, siyasî parti gruplarında, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak seçimlerde kime oy kullanılacağına dair görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

(3) Üst Kurul üyelerinin seçimi, adayların belirlenerek ilânından sonra on gün içinde yapılır. Siyasî parti grupları tarafından gösterilen adaylar için ayrı ayrı listeler hâlinde birleşik oy pusulası düzenlenir. Adayların adlarının karşısındaki özel yer işaretlenmek suretiyle oy kullanılır. Siyasî parti gruplarının ikinci fıkraya göre belirlenen kontenjanlarından Üst Kurula seçilecek üyelerin sayısından fazla verilen oylar geçersiz sayılır.

(4) Karar yeter sayısı olmak şartıyla seçimde en çok oyu alan boş üyelik sayısı kadar aday seçilmiş olur. Seçim sonucu Resmî Gazetede yayımlanır.

(5) Üst Kurul üyelerinin görev süresi altı yıldır. Üyelerin üçte biri iki yılda bir yenilenir. Üyelerin görev sürelerinin bitiminden iki ay önce; üyeliklerde herhangi bir sebeple boşalma olması hâlinde, boşalma tarihinden veya boşalma tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise tatilin bitiminden itibaren bir ay içinde aynı usulle seçim yapılır. Bu seçimlerde, boşalan üyeliklerin siyasî parti gruplarına dağılımı, ilk seçimde siyasî parti grupları kontenjanından seçilen üye sayısı ve siyasî parti gruplarının hâlihazırdaki oranı dikkate alınmak suretiyle yapılır. Üyeliklerdeki boşalma sebebiyle yapılan seçimlerde seçilen üyeler, yerlerine seçildikleri üyelerin görev süresini tamamlar.

Üst Kurul Başkanı ve Başkan Vekili

MADDE 36 – (1) Üst Kurul üyeleri, seçim sonuçlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihten itibaren onbeş gün içinde toplanarak kendi aralarından bir Başkan ve bir Başkan Vekili seçer. Başkan ve Başkan Vekilinin görev süreleri iki yıldır. Başkan Vekilliğine seçilen Üst Kurul üyelerinin Başkan Vekilliği görev süresi, Başkanın görevde bulunduğu süreyle sınırlıdır. Herhangi bir şekilde Başkan veya Başkan Vekilinin üyeliği sona erer veya Başkan veya Başkan Vekilliği boşalırsa, Üst Kurul ilk toplantısında Başkan ve/veya Başkan Vekili için seçim yapar.

(2) Üst Kurul, Başkan tarafından; Başkanın bulunmadığı hâllerde Başkan Vekili tarafından yönetilir ve temsil edilir. Başkan ve Başkan Vekilliğinin aynı anda boşalması durumunda en yaşlı üye Üst Kurula başkanlık eder.

(3) Başkanın görev ve yetkileri şunlardır:

a) Üst Kurul toplantılarının gündemini, gün ve saatini belirlemek, toplantıları idare etmek, gündeme alınmayan başvurular hakkında gerekli işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin olarak Üst Kurula bilgi vermek.

b) Üst Kurul kararlarının yayımlanmasını veya tebliğini sağlamak, bu kararların gereğinin yerine getirilmesini temin etmek ve uygulanmasını izlemek.

c) Hizmet birimlerinden gelen önerilere son şeklini vererek Üst Kurula sunmak.

ç) Üst Kurulun belirlediği stratejilere, amaç ve hedeflere uygun olarak, Üst Kurulun yıllık bütçesi ile malî tablolarını hazırlamak.

d) Üst Kurul ile hizmet birimlerinin uyumlu, verimli, disiplinli ve düzenli bir biçimde çalışmasının en üst düzeyde organizasyonu ve koordinasyonunu sağlamak, hizmet birimleri arasında çıkabilecek görev ve yetki sorunlarını çözmek.

e) Yıllık faaliyet raporlarını hazırlamak, amaç ve hedeflere, performans ölçütlerine göre faaliyetlerin değerlendirmesini yaptırmak ve bunları Üst Kurula sunmak.

f) Üst Kurulun faaliyet gösterdiği alanda strateji, politikalar ve ilgili mevzuat ile Üst Kurul ve personelin performans ölçütleri hakkında çalışma ve değerlendirme yapmak.

g) Üst Kurulun diğer kuruluşlarla ilişkilerini yürütmek ve Üst Kurulu temsil etmek.

ğ) Üst Kurul tarafından atanması öngörülenler dışındaki Üst Kurul personelini atamak.

h) Başkan adına imzaya yetkili personelin görev ve yetki alanını belirlemek.

ı) İdarî konulardaki diğer görevleri yerine getirmek.

(4) Başkan, Üst Kurula ilişkin olmayan görev ve yetkilerinden bir bölümünü, sınırlarını açıkça belirlemek ve yazılı olmak kaydıyla, alt kademelere devredebilir.

Görev ve yetkiler

MADDE 37 – (1) Üst Kurulun görev ve yetkileri şunlardır:

a) Yayın hizmetleri alanında ifade ve haber alma özgürlüğünün, düşünce çeşitliliğinin, Rekabet Kurumunun görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla rekabet ortamının ve çoğulculuğun güvence altına alınması, yoğunlaşmanın önlenmesi ve kamu menfaatinin korunması amacıyla gerekli tedbirleri almak.

b) Millî frekans planında karasal radyo ve televizyon yayınları için 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu hükümlerine göre Üst Kurula tahsis edilen frekans bantları çerçevesinde televizyon kanal ve radyo frekans planlamalarını yapmak veya yaptırmak ve uygulamak.

c) Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların yayın lisansı talebinde bulunabilmeleri için gerekli idarî, malî ve teknik şartları belirlemek ve bu kuruluşlardan şartları sağlayanlara yayın lisansı vermek, denetlemek ve gerektiğinde iptal etmek.

ç) Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla, platform, multipleks, altyapı işletmecileri ile verici tesis ve işletim şirketinin radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin iletimi faaliyetlerine ilişkin uymaları

gereken idarî, malî ve teknik şartları belirlemek, bunlara yayın iletim yetkisi vermek ve gerektiğinde iptal etmek.

d) Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmeti sağlayıcı kuruluşlardan alınacak yayın lisans ücretleri, karasal ortamdan sunulacak yayın hizmetleri için yıllık televizyon kanal, multipleks kapasitesi ve radyo frekansı kullanım ücretleri ile platform, multipleks, altyapı işletmecileri ve verici tesis ve işletim şirketinden alınacak yayın iletim yetkilendirme ücretini belirlemek.

e) Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yerleşik medya hizmet sağlayıcılarının yayın hizmetlerini, bu Kanun hükümlerine ve Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası andlaşmalara uygunluğu açısından izlemek ve denetlemek.

f) Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yerleşik olmayan, ancak Türkiye Cumhuriyeti yargı yetkisi altında bulunan medya hizmet sağlayıcılarının yayın hizmetlerinin bu Kanun hükümlerine ve Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası andlaşmalara uygunluğunu gözetmek, gerekli hâllerde diğer devletlerin yetkili kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği yapmak.

g) Yayın hizmetlerinin izlenmesi ve denetlenmesi için gerekli izleme ve kayıt sistemlerini, gerekli hâllerde yayıncı kuruluş stüdyolarına da cihaz yerleştirerek kurmak. ğ) Medya hizmet sağlayıcılarının yayın hizmetlerinde yer verecekleri koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esasları belirlemek.

h) Medya hizmet sağlayıcılarının sunduğu yayın hizmetlerinde ve platform, multipleks, altyapı işletmecileri ile verici tesis ve işletim şirketinin sunduğu hizmetlerde bu Kanuna ve ilgili diğer mevzuata aykırılık tespit edilmesi veya yayın lisansı şartlarına uyulmaması hâlinde gerekli müeyyideleri uygulamak.

ı) Yayın hizmetlerine ilişkin kamuoyu araştırmaları yapmak veya yaptırmak ve bu araştırmaların sonuçlarını ilgili taraflar ve kamuoyuyla paylaşmak.

i) Yayın hizmetlerinin izlenme ve dinlenme oranı ölçümlerinin yapılmasına ve denetlenmesine ilişkin usul ve esaslar ile bu usul ve esaslara uymayan şirket ve kuruluşlara uygulanacak müeyyideleri belirlemek.

j) 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla ve bireysel amaçlı iletişim yöntemleri hariç, teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni yayın iletim yöntemleri de dâhil olmak üzere yayın hizmetleri ile ilgili düzenlemeler yapmak ve deneme yayını izni vermek.

k) Yayın hizmetleri ile ilgili gelişmeleri takip etmek, sektöre ilişkin genel stratejileri, ortak denetim, özdenetim ve ortak düzenleme mekanizmalarını belirlemek; yayın hizmetlerinin ülkemizde gelişmesini sağlayacak çalışma ve teşviklerde bulunmak; medya hizmet sağlayıcılarının çalışanlarına yönelik eğitim ve sertifika programları düzenlemek ve sertifika vermek.

l) Yayın hizmetleri alanında hazırlanan mevzuat taslakları hakkında görüş bildirmek.

m) Görev alanına giren konularla ilgili ikincil düzenlemeleri yapmak.

n) Dışişleri Bakanlığının ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla, yayın hizmetleri ile ilgili uluslararası hukuk tüzel kişiliğine sahip kuruluşlar nezdinde ülkemizi temsil etmek; medya hizmet sağlayıcılarının üye olmadığı uluslararası hukuk tüzel kişiliğine sahip olmayan uluslararası kuruluşlarda temsil görevini yerine getirmek ve bu bent gereğince düzenlenen ve uluslararası andlaşma niteliği

bulunmayan belgeleri ilgili bakanlık ve kurumların görüşlerini de alarak usulüne göre imzalamak.

o) Üst Kurulun stratejik planını hazırlamak, performans ölçütlerini, amaç ve hedeflerini, hizmet kalite standartlarını belirlemek, insan kaynakları ve çalışma politikalarını oluşturmak.

ö) **(Değişik ibare: 25/4/2013-6462/1.md.)** Engellilerin ve yaşlıların yayın hizmetlerine ve yeni teknolojilere erişimini kolaylaştırmak amacıyla gerekli tedbirlerin alınmasını teşvik etmek.

p) Taşınmaz alımı, satımı, kiralanması ve tahsisi konularını karara bağlamak.

r) Medya okuryazarlığının toplumun tüm kesimlerini içerecek şekilde yaygınlaştırılması amacıyla, başta Millî Eğitim Bakanlığı olmak üzere diğer kamu kurumları ile işbirliği yapmak.

s) Medya hizmet sağlayıcılardan görevleri kapsamında her türlü bilgi, belge ve kayıtları almak, medya hizmet sağlayıcıları yerinde denetlemek ve lisans şartlarına uymayan cihazları mühürleyerek kapatmak.

ş) Gerekli hâllerde geçici veya belli bir ihtisas gerektiren nitelikteki işler için hizmet satın almak.

t) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü ve Yönetim Kurulu üyeliği için adayları belirlemek.

u) Kurul üyeleri ile Kurum personelinin uyacakları meslekî ve etik ilkeleri belirlemek.

ü) Üst Kurulun ana stratejisi ile amaç ve hedeflerine uygun olarak hazırlanan bütçesini görüşmek ve karara bağlamak.

v) Seferberlik ve savaş ilânı hallerinde görev ve yükümlülükleri yerine getirmek için ihtiyaç duyulan hususları, Milli Savunma Bakanlığı ile koordineli olarak çıkarılacak bir yönetmelikle belirleyerek yayıncı kuruluşlara bildirmek ve bunları denetlemek.

y) Mevzuatla verilen diğer görevleri yapmak.

Yasaklar ve denetim

MADDE 38 – (1) Üst Kurul üyeleri ile üçüncü derece dâhil üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yayın hizmetleri alanında Üst Kurulun görev ve yetki alanına giren konularda herhangi bir taahhüt işine giremez, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlarda veya bu kuruluşların doğrudan veya dolaylı ortaklık bağı bulunan şirketlerde ortak veya yönetici olamazlar.

(2) Üst Kurul üyeleri, aslî görevlerini aksatmayan bilimsel amaçlı eser hazırlama, ders ve konferans verme, jüri ve komisyon üyeliği yapma hariç, resmî veya özel nitelikte hiçbir görev alamaz, özel veya kamu medya hizmet sağlayıcılarının görev ve yetki alanına giren konularda doğrudan veya dolaylı olarak taraf olamaz ve bu konularda hiçbir maddî menfaat sağlayamaz ve siyasî partiye üye olamaz. Faaliyet alanı sosyal yardım ve eğitimle ilgili olan dernekler ve vakıflarda yürütülen görevler ve kooperatif ortaklıkları bu hükmün dışındadır.

(3) Üst Kurul üyeleri, göreve başlamadan önce mâliki oldukları, Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan borçlanmaya ilişkin menkul kıymetler dışındaki, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara ve yayın hizmeti yapan tüzel kişilere veya bunların

iştiraklerine ait her türlü hisselerini ya da menkul kıymetlerini üçüncü dereceye kadar kan ve ikinci dereceye kadar kayın hısımları dışındakilere, görev sürelerinin başlamasından itibaren otuz gün içinde satmak veya devretmek suretiyle elden çıkarmak zorundadır.

(4) Üst Kurul üyeleri ve Kurum personeli, Kurumla ilgili gizlilik taşıyan bilgileri ve medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara ve yayın hizmeti yapan gerçek ve tüzel kişilere ait her türlü sırları, görevlerinden ayrılmış olsalar bile açıklayamaz, kendilerinin veya başkalarının menfaatine kullanamaz.

(5) Üst Kurul üyeleri, kendileri veya üçüncü derece dâhil üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımlarıyla ilgili konularda müzakere ve oylamaya katılamazlar. Bu durum karar metninde ayrıca belirtilir.

(6) Bu maddede belirtilen esaslara aykırı davranan Üst Kurul üyeleri görevlerinden çekilmiş sayılır. Bu husus Üst Kurul tarafından resen veya yapılacak müracaatın değerlendirilmesi sonucunda karara bağlanır ve gereği için Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilir.

Üst Kurul üyelerinin teminatı, malî ve sosyal hakları

MADDE 39 – (1) Üst Kurul üyelerine Başbakanlık Müsteşarı için belirlenen her türlü ödemeler dâhil malî haklar tutarında aylık ücret ödenir. Başbakanlık Müsteşarına ödenenlerden, vergi ve diğer yasal kesintilere tabi olmayanlar bu Kanuna göre de vergi ve diğer kesintilere tabi olmaz. 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve diğer mevzuat uyarınca en yüksek Devlet memurunun yararlanmış olduğu sosyal hak ve yardımlardan, Üst Kurul üyeleri de aynı usul ve esaslar çerçevesinde aynen yararlanırlar.

(2) Kamu görevlileri, Üst Kurul üyeliğinde bulundukları görev süresince kurumlarından ücretsiz izinli sayılır ve bu görevde geçirdikleri süreler mesleklerinde geçmiş gibi değerlendirilerek mümtazen terfi etmiş sayılırlar.

(3) Üst Kurul üyeleri, üyelikleri süresince Kuruldaki görevlerinden ve seçilerek geldikleri görevlerinden alınamaz.

(4) Üst Kurul üyeliklerine seçilenler 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı sayılır. Üst Kurul Başkan ve üyelerinin sigorta primine esas kazanç tutarları, Başkan ve üyeler için bakanlık müsteşarı esas alınarak belirlenir. Bu görevleri sırasında 5510 sayılı Kanunun geçici 4 üncü maddesi kapsamına girenlerin bu görevde geçen süreleri makam tazminatı ile temsil tazminatı ödenmesi gereken süre olarak değerlendirilir ve emeklilik yönünden Başkan ve üyeler bakanlık müsteşarı için belirlenmiş olan ek gösterge, makam tazminatı ile temsil tazminatından aynı usul ve esaslara göre yararlandırılır.

(5) Sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birinden emekli aylığı almakta olanlardan Üst Kurul üyeliklerine seçilenlerin, istekleri hâlinde emekli aylıkları kesilir ve sigorta primleri 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında ödenir. Bu şekilde emekli aylıklarını kestirmek suretiyle yeniden sigorta primi ödeyenlerin görev sürelerinin bitiminde emekli aylıkları genel hükümlere göre yeniden belirlenir.

(6) Üst Kurul üyelerinin görevleriyle bağlantılı olarak işledikleri iddia edilen suçlara ilişkin soruşturmalar 2/12/1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanuna göre yapılır ve bunlar hakkında soruşturma izni Başbakan veya görevlendireceği bakan tarafından verilir. 19/10/2005 tarihli ve 5411

sayılı Bankacılık Kanununun 104 üncü maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkraları Üst Kurul üyeleri hakkında da uygulanır.

(7) Üst Kurul üyeleri, her yıl ocak ayında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına mal bildiriminde bulunurlar.

Üst Kurulun çalışma esasları, toplantı ve karar yeter sayısı

MADDE 40 – (1) Üst Kurul, tam gün esasına göre çalışır, haftada en az bir defa olmak üzere, en az beş üyenin hazır bulunması ile toplanır ve en az beş üyenin aynı yöndeki oyuyla karar alır. Çekimser oy kullanılamaz.

(2) Başkanın çağrısı veya üç üyenin birlikte talep etmesi hâlinde Üst Kurul olağanüstü toplantıya çağrılabilir.

(3) Toplantı gündemi Başkan, yokluğunda Başkan Vekili tarafından hazırlanarak, toplantıdan en az bir gün önce Üst Kurul üyelerine bildirilir. Gündeme yeni madde eklenebilmesi için toplantıda bir üyenin öneride bulunması ve önerilen maddenin Üst Kurulca kabul edilmesi gerekir.

(4) Geçerli mazereti olmaksızın üst üste iki, bir ay içerisinde üç defa toplantıya katılmayan Üst Kurul üyeleri üyelikten çekilmiş sayılır. Bu durum, Üst Kurul kararı ile tespit edilir ve Türkiye Büyük Milleti Meclisi Başkanlığına bildirilir.

(5) Üst Kurul toplantılarındaki müzakereler gizlidir ve açıklık kararı alınmadıkça müzakereler açıklanamaz.

(6) İhtiyaç duyulması hâlinde, görüşlerinden yararlanmak üzere ilgili kişiler Üst Kurul toplantısına davet edilebilir. Ancak Üst Kurul kararları toplantıya dışarıdan katılanların yanında alınamaz.

(7) Üst Kurulun gizliliği bulunmayan düzenleyici ve denetleyici nitelikteki kararları uygun vasıtalarla kamuoyuna duyurulur.

Malî kaynaklar ve bütçe

MADDE 41 – (1) Üst Kurulun gelirleri şunlardır:

a) Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlardan alınacak yayın lisansı ücretleri.

b) Karasal ortamdan yayın yapan kamu ve özel medya hizmet sağlayıcı kuruluşlardan alınacak televizyon kanal, multipleks kapasite ve radyo frekans yıllık kullanım ücretleri.

c) 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yayın hizmetlerinin iletimi faaliyetinde bulunan platform, multipleks ve altyapı işletmecileri ile verici tesis ve işletim şirketinden alınacak yayın iletim yetkilendirme ücretleri.

ç) Medya hizmet sağlayıcılarının, program destekleme gelirleri hariç aylık brüt ticarî iletişim gelirlerinden ayrılacak yüzde üç paylar.

d) Gerektiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bütçesinden alınacak Hazine yardımı.

e) Sair gelirler.

(2) Üst Kurul, gerektiği takdirde her yıl için yapacağı işlerin programını hazırlayarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bütçesinden bu işler için ayrılmasını talep ettikleri ödenek tutarını Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunar.

(3) Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların ticarî iletişim gelirlerinin, aracı kurumların hesaplarıyla birlikte Maliye Bakanlığınca denetlenmesi ile bu gelirlerin beyanına ve birinci fıkranın (ç) bendine göre alınacak payların ödenmesine ilişkin usul ve esaslar, Maliye Bakanlığının görüşü alınarak Üst Kurulca hazırlanacak yönetmelikle düzenlenir.

Gelirlerin tahsili

MADDE 42 – (1) **(Değişik: 10/9/2014 - 6552/135 md.)** Yayın lisans ücreti birinci taksiti lisans belgesinin verilmesinden önce ödenmek koşuluyla kalan taksitler takip eden her yılın Şubat ayının son gününe kadar ödenecek şekilde on eşit taksitte; yayın iletim yetkilendirme ücreti, yetki belgesinin verilmesini müteakip altı ay içinde eşit taksitlerle alınır.

(2) 41 inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendine göre ödenecek televizyon kanal, multipleks kapasitesi ve radyo frekans yıllık kullanım ücreti, her yılın ocak, nisan, temmuz ve ekim aylarında olmak üzere dört eşit taksitte, (ç) bendinde öngörülen ticarî iletişim gelirlerinden ayrılacak paylar, elde edildikleri ayı takip eden üçüncü ayın en geç yirmisinde ilgili medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından ödenir.

(3) **(Değişik Üçüncü Fıkra: 4/7/2012-6353/63 md.)** Medya hizmet sağlayıcıları, her takvim ayı içinde elde ettikleri ticari iletişim gelirlerini, takip eden ayın son gününe kadar şekil ve içeriğiyle verilme usul ve esasları Üst Kurul tarafından belirlenen beyanname ile beyan ederler. İlgili dönemde gelir elde edilmemiş olsa dahi beyanname verilmesi zorunludur.

(4) **(Ek Dördüncü Fıkra: 4/7/2012-6353/63 md.)** Medya hizmet sağlayıcıları ile ticari iletişim gelirinin elde edilmesine aracılık yapanlar, yasal defter kayıtlarını, Üst Kurul payının hesaplanmasına esas teşkil eden ticari iletişim gelirlerinin doğru tespit edilmesini sağlayacak şekilde düzenlerler. Medya hizmet sağlayıcılar ile ticari iletişim gelirinin elde edilmesine aracılık yapanlar, Üst Kurul payının hesaplanmasına esas teşkil eden ticari iletişim gelirlerinin tespitine ilişkin olarak Üst Kurul tarafından veya Maliye Bakanlığına bağlı vergi incelemesine yetkili elemanlar tarafından incelendikleri hallerde, incelemeyi yapanlarca istenilen bilgileri vermeye ve bunlarla ilgili defter ve belgeleri ibraz etmeye mecburdurlar. Bilgiler yazı ile istenilir ve cevap vermeleri için kendilerine 15 günlük süre verilir. Zor durumda bulunmaları sebebiyle bilgi verme ve ibraz ödevlerini süresi içinde yerine getiremeyecek olanlara, sürenin bitmesinden önce yazı ile istemde bulunulması ve istemde belirtilen mazeretin kabule layık görülmesi kaydıyla kanuni sürenin bir katını geçmemek üzere ek süre verilebilir.

(5) **(Ek Beşinci Fıkra: 4/7/2012-6353/63 md.)** Üst Kurul tarafından üçüncü fıkra uyarınca verilmesi gereken beyannameyi süresinde vermeyen medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar hakkında, beşbin Türk Lirası; dördüncü fıkrasında belirlenen bilgi verme ve ibraz yükümlülüklerini süresi içinde yerine getirmeyen veya eksik yerine getiren medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar ile ticari iletişim gelirinin elde edilmesine aracılık yapanlar hakkında, onbin Türk Lirası tutarında idari para cezası kesilir. Bu fıkra uyarınca kesilecek ceza, radyo kuruluşları hakkında yüzde elli oranında uygulanır. **(Ek cümle: 10/9/2014 - 6552/135 md.)** Beyannamenin kanuni süresinden sonraki ilk otuz gün içinde verilmesi hâlinde yukarıda belirlenen ceza tutarı 1/10 oranında, devam eden otuz gün içinde verilmesi hâlinde ceza tutarı 1/5 oranında, devam eden günlerde verilmesi hâlinde ise ceza tutarı tam olarak uygulanır.

(6) **(Ek Altıncı Fıkra: 4/7/2012-6353/63 md.)** Bu Kanunun 41 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (c) ve (ç) bentlerinde yer alan Üst Kurul gelirlerinin süresinde ödenmemesi halinde bu gelirlere 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının

Tahsil Usulü Hakkında Kanunun 51 inci maddesine göre belirlenen gecikme zammı oranında faiz uygulanır.

(7) **(Ek Yedinci Fıkra: 4/7/2012-6353/63 md.)** Üçüncü fıkraya göre beyan edilmesi gereken ticari iletişim gelirlerinin süresinde beyan edilmediği veya eksik beyan edildiğinin tespiti üzerine medya hizmet sağlayıcılarına 30 gün içerisinde Üst Kurul gelirinin ödenmesi bir yazı ile bildirilir. Medya hizmet sağlayıcıları tarafından süresinden sonra beyan edilen Üst Kurul geliri beyan tarihini takip eden 30 gün içerisinde ödenir. Üçüncü fıkraya göre beyan edilmesi gereken Üst Kurul gelirinin süresinde beyan edilmemesi veya eksik beyan edilmesi halinde, beyan edilmesi gerektiği tarihten ödendiği tarihe kadar geçen süreye altıncı fıkra kapsamında faiz uygulanır.

(8) **(Ek Sekizinci Fıkra: 4/7/2012-6353/63 md.)** Süresinde ödenmeyen Üst Kurul gelirleri genel hükümlere göre tahsil edilir. **(Ek cümle: 10/9/2014 - 6552/135 md.)** Bu madde hükümlerine göre Üst Kurulca yapılacak icra takiplerinde Ankara icra daireleri yetkilidir.

Üst Kurulun teşkilâtı, personeli ve kadroları

MADDE 43 – (1) Üst Kurulun hizmet birimleri; daire başkanlıkları şeklinde teşkilâtlanmış ana hizmet ve destek hizmet birimleri ile danışma hizmet biriminden oluşur.

(2) Ana hizmet birimleri; İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı, İzin ve Tahsisler Dairesi Başkanlığı, Uluslararası İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığıdır. Destek hizmet birimleri; İnsan Kaynakları ve Eğitim Dairesi Başkanlığı, Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanlığı ile İdarî ve Malî İşler Dairesi Başkanlığıdır. Danışma hizmet birimi Hukuk Müşavirliğidir. Başkana bağlı olarak Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği kurulur. İhtiyaç duyulması halinde sayısı beşi geçmemek üzere yayıncılık faaliyetlerinin yoğun olduğu bölge merkezlerinde Üst Kurul kararıyla temsilcilik açılabilir.

(3) Başkana görevlerinde yardımcı olmak üzere iki başkan yardımcısı atanır. Başkan yardımcılarının en az dört yıllık yükseköğrenim mezunu olmaları, Devlet memuriyetinde oniki yıllık meslekî tecrübeye ve Devlet memuriyeti için aranan koşullara sahip olmaları şarttır.

(4) Hukuk, yayıncılık, yönetim ve finans ile iletişim teknolojileri alanlarında ihtiyaca göre sayıları beşi geçmemek üzere başkanlık müşaviri görevlendirilebilir.

(5) Bu Kanun ile Üst Kurula verilen görevlerin gerektirdiği aslî ve sürekli görev ve hizmetler, Üst Kurul uzmanları ile Üst Kurul uzman yardımcılarından oluşan meslek personeli ve idarî personel eliyle yürütülür. Üst Kurul kadrolarına atanacakların, 657 sayılı Kanunun 48 inci maddesinde belirtilen şartları taşımaları gerekir. Söz konusu kadrolara yapılacak atamalara ilişkin diğer hususlar Üst Kurul tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

(6) Üst Kurul personeli, kadro karşılığı sözleşmeli statüde istihdam edilir, ücret ve malî haklar dışında her türlü hak ve yükümlülükler yönünden 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabidir. Personelin ücretleri ile diğer malî hakları toplamı, Üst Kurul üyeleri için yapılan ödemelerin toplamını geçmemek üzere kurum içi hiyerarşi de gözetilerek Bakanlar Kurulunca belirlenen esaslar çerçevesinde Üst Kurul tarafından tespit edilir.

(7) Üst Kurul uzman yardımcılığına atanabilmek için; beşinci fıkrada belirtilen şartları taşımak, türleri Üst Kurulca belirlenen en az dört yıllık yükseköğretim kurumlarından mezun olmak, Kamu Personeli Seçme Sınavından Üst Kurul tarafından belirlenen puan türlerinden asgarî puanı almış olmak, Kamu Personeli Seçme Sınavında

yabancı dil bölümündeki sorulardan en az yüzde altmışına doğru cevap vermiş olmak veya Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavından asgarî (D) düzeyinde ya da dil yeterliği bakımından buna denkliği kabul edilen ve uluslararası geçerliliği bulunan başka bir belgeye sahip olmak, yapılacak sınavda başarılı olmak, sınavın yapıldığı yılın ocak ayının ilk gününde otuz yaşını doldurmamış olmak gerekir. Üst Kurul uzman yardımcılığına atananlar, en az üç yıl çalışmak, her yıl olumlu sicil almak ve istihdam edildikleri birimlerce belirlenecek konularda hazırlayacakları uzmanlık tezinin, oluşturulacak tez jürisi tarafından kabul edilmesi ve Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavından asgarî (C) düzeyinde veya dil yeterliği bakımından buna denkliği kabul edilen ve uluslararası geçerliliği bulunan başka bir belgeye sahip olmaları kaydıyla yapılacak yeterlik sınavına girmeye hak kazanırlar. Süresi içinde tezlerini sunmayan veya tezleri kabul edilmeyenlere tezlerini sunmaları veya yeni bir tez hazırlamaları için altı ayı aşmamak üzere ilave süre verilir. Yeterlik sınavında başarılı olanların uzman kadrolarına atamaları yapılır. Sınavda başarılı olamayanlar veya sınava girmeye hak kazandığı hâlde geçerli mazereti nedeniyle sınav hakkını kullanamayanlara, bir yıl içinde ikinci kez sınav hakkı verilir. Verilen ilave süre içinde tezlerini sunmayanlar, ikinci defa hazırladıkları tezleri kabul edilmeyenler, yabancı dil yeterlik şartını yerine getirmeyenler ile ikinci sınavda da başarı gösteremeyen veya sınav hakkını kullanmayanlar, uzman yardımcısı unvanını kaybederler ve Üst Kurulda durumlarına uygun kadrolara atanırlar. Uzman yardımcılığından Üst Kurul uzmanlığına atananlara bir defaya mahsus olmak üzere bir derece yükseltilmesi uygulanır.

(8) Üst Kurulun Üst Kurul uzman ve uzman yardımcılarının mesleğe alınmaları, yetiştirilmeleri, yarışma sınavı, tez hazırlama ve yeterlik sınavları, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar Üst Kurul tarafından yönetmelikle belirlenir.

(9) Başkan yardımcıları, I. Hukuk Müşaviri ve daire başkanları Başkanın teklifi üzerine Kurul kararıyla, diğer personel Başkan tarafından atanır.

(10) Üst Kurul personelinin görevleriyle bağlantılı olarak işledikleri iddia edilen suçlara ilişkin soruşturmalar, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanuna göre yapılır ve bunlar hakkında soruşturma izni Başkan tarafından verilir.

(11) Üst Kurul personeli sosyal güvenlik açısından 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı sayılır.

(12) Emeklilik bakımından; başkan yardımcıları bakanlık genel müdürü, daire başkanları bakanlık genel müdür yardımcısı, I. Hukuk Müşaviri bakanlık I. Hukuk Müşaviri, Üst Kurul uzmanları Başbakanlık uzmanı, Başkanlık müşaviri Üst Kurul müşaviri, uzman denetçi bakanlık müşaviri ile denk kabul edilir. Diğer unvanlardaki personele 657 sayılı Kanundaki eşdeğer kadrolara ilişkin hükümler uygulanır.

(13) Üst Kurulun kadroları ekli (I) sayılı cetvelde gösterilmiştir. Anılan cetveldeki toplam kadro sayısı geçilmemek ve anılan cetvelde yer alan kadro unvanları ile 13/12/1983 tarihli ve 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin eki cetvellerde yer alan kadro unvanlarıyla sınırlı olmak kaydıyla, dolu kadrolarda derece değişikliği ile boş kadrolarda sınıf, unvan ve derece değişiklikleri Üst Kurul kararıyla yapılır.

ONİKİNCİ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna ilişkin hükümler

MADDE 44 – (1) Yayın hizmetlerinin iletimine ilişkin teknik ve idarî konularda Üst Kurul ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu işbirliği yapar.

(2) Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından elektronik haberleşme hizmetlerini sunmak üzere yetkilendirilen işletmeciler; elektronik haberleşme hizmetlerine ilişkin olarak Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu düzenlemelerine tabidirler. Ancak, bu işletmecilerden yayın hizmetlerinin iletimi için faaliyette bulunmak isteyenler, bu Kanun uyarınca Üst Kuruldan gerekli yayın iletim yetkisini almak ve Üst Kurul düzenlemelerine uymak suretiyle faaliyetlerini yürütebilirler.

(3) Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar, yayın hizmetlerinin iletiminde kullandıkları radyolink cihaz ve sistemleri için gereken izinleri, ilgili mevzuat çerçevesinde Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumundan alırlar.

(4) Ulusal ve uluslararası hava ve deniz seyrüsefer sistemlerine radyo ve televizyon sistemlerinden zararlı enterferanslar gelmesi hâlinde, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu can ve mal güvenliğini tehlikeye düşürmemek amacıyla enterferansa sebep olan vericileri yerinde tespit ederek geçici olarak kapatır ve durumu Üst Kurula bildirir. Üst Kurul bu Kanun çerçevesinde gerekli müeyyideleri ayrıca uygular.

(5) Radyo ve televizyon sistemlerinin diğer bantlarda faaliyet gösteren yayın dışı sistemler tarafından enterferansa maruz kalması hâlinde Üst Kurul, durumu Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna bildirir. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Üst Kurulca bildirilen enterferansın giderilmesi için gerekli önlemleri ivedilikle alır.

(6) Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu uluslararası düzenlemeler ve millî frekans planı çerçevesinde Üst Kurulun görüşünü alarak frekans bantlarında değişiklik yapabilir.

(7) Bu Kanunun uygulanması açısından, 4/5/2007 tarihli ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun hükümleri saklıdır.

Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun yükümlülüğü

MADDE 45 – (1) 8 inci maddede belirtilen yayın ilkeleri ile bu Kanunun yayın hizmetlerinde ticarî iletişimi düzenleyen hükümleri, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu yayınları hakkında da uygulanır.

(2) Söz konusu yükümlülüğün yerine getirilmemesi hâlinde, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ihlâlin niteliği açıkça belirtilerek Üst Kurulca uyarılır ve yükümlülüğün gereğinin yerine getirilmesi ilgili Bakanlığa bildirilir.

Sorumluluk ve sorumlu müdür

MADDE 46 – (1) Yayından doğan sorumluluk yayını yöneten veya programı yapanla birlikte sorumlu müdüre aittir. Bu hüküm yayın kuruluşunun bu Kanundan doğan sorumluluklarını ortadan kaldırmaz.

(2) Ancak, şirketi idare ve temsile yetkili kişiler, sorumlu müdürün incelemesinden geçmeden veya rızası hilafına bir yayına karar vermişlerse, bu durumda sorumluluk yayına karar veren söz konusu kişilere geçer.

(3) Özel radyo ve televizyon kuruluşları, sunacakları yayın hizmetlerinin özellik ve önemini değerlendirerek bir veya birden çok sorumlu müdür görevlendirir. Sorumlu müdür veya müdürlerin;

a) Türk vatandaşı olmaları,

b) Ulusal ve bölgesel düzeyde faaliyette bulunan yayın kuruluşlarının sorumlu müdürlerinin yüksek öğrenim mezunu olmaları,

c) Yerleşim yerlerinin Türkiye'de bulunması,

ç) Kamu hizmetlerinden yasaklı olmamaları veya kısıtlı bulunmamaları,

gerekir.

Tebligat ve yetkili mahkemeler

MADDE 47 – (1) Bu Kanun gereğince yapılacak tebligat hakkında 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümleri uygulanır.

(2) Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar ile platform, multipleks ve altyapı işletmecileri ile verici tesis ve işletim şirketine yönelik olarak yapılacak genel nitelikli duyurular ile 7 nci madde çerçevesindeki bildiriler, Üst Kurulun internet sitesinde yayınlanır. Bu duyurular 7201 sayılı Kanuna göre yapılan tebligat hükmündedir.

(3) Üst Kurul aleyhine açılacak davalarda Ankara idare mahkemeleri yetkilidir.

Yürürlükten kaldırılan ve uygulanmayacak hükümler

MADDE 48 – (1) 13/4/1994 tarihli ve 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

(2) 7/11/1996 tarihli ve 4207 sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun dışında, diğer kanunlarda medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara zorunlu yayın yükümlülüğü getiren hükümler uygulanmaz.

Üst Kurul üyeleri ve personele dair geçiş hükümleri

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce Üst Kurul üyeliğine seçilen ve bu görevleri devam etmekte olanlardan halen 5510 sayılı Kanunun geçici 4 üncü maddesi kapsamına girmeksizin sigorta primi ödemekte olanlar, 5510 sayılı Kanunun kamu personeli için uygulanmaya başlandığı 15/10/2008 tarihinden daha önceki bir tarihi geçmemek kaydıyla, Üst Kurul üyesi olarak göreve başladıkları tarihi takip eden ay başından itibaren geçen hizmet süreleri itibarıyla 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı kabul edilirler. Bu süreye ait emekli keseneği veya sigorta primi çalışan payı farkları kendileri tarafından, kurum karşılığı veya sigorta primi işveren payı farkları Üst Kurul tarafından ödenir. Sigortalı hizmet sürelerinin birleştirilerek aylık bağlanmasında, ilgisine göre mülga 24/5/1983 tarihli ve 2829 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkında Kanun veya 5510 sayılı Kanun hükümleri uygulanır. Sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birinden emekli aylığı almakta iken Üst Kurul üyeliğine seçilen ve halen görevde olanların, istekleri halinde emekli aylıkları kesilir ve sigorta primleri 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında ödenir ve bunların emekli aylıklarının yeniden bağlanarak emekli aylığı tutarlarının belirlenmesinde genel hükümlere göre işlem yapılır.

(2) Bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihte Üst Kurul üyesi olanların üyelikleri, üyelerin üçte birinin iki yılda bir yenilenmesi saklı kalmak kaydıyla, görev sürelerinin sonuna kadar devam eder.

(3) Bu Kanunla yapılan yeni düzenlemeler nedeniyle kadro ve görev unvanı değişmeyenlerden bu Kanunda öngörülen eğitim şartlarını taşıyanlar başka bir işleme gerek kalmaksızın durumlarına uygun aynı unvanlı kadrolara atanmış sayılır. Kadro ve görev unvanları değişen yahut kaldırılan veya anılan kadrolar için aranan eğitim şartlarını taşımayan personelden; Teftiş Kurulu Başkanı, Genel Sekreter, Daire Başkanı ve Bölge Müdürü kadrolarında bulunanlar Üst Kurul Müşaviri kadrolarına, Başmüfettiş ve bölge müdür yardımcısı kadrolarında bulunanlar uzman denetçi kadrolarına, başka bir işleme ve tebligata gerek kalmaksızın bu Kanunun yayımı tarihinde atanmış sayılır; diğerleri Başkan tarafından üç ay içinde Üst Kurulda durumlarına uygun kadrolara atanırlar. Bunlar atama işlemi yapılıncaya kadar Başkan tarafından ihtiyaç duyulan işlerde görevlendirilebilirler. Bunlar, yeni bir kadroya atanıncaya kadar, eski kadrolarına ait ücret ve diğer mali haklarını almaya devam ederler. Söz konusu personelin, atandıkları yeni kadroların aylık, ek gösterge, sözleşme ücreti, bir aya isabet eden ikramiye, her türlü zam ve tazminatlar (fazla çalışma ücreti hariç) diğer malî hakları toplam net tutarının, atandıkları tarih itibarıyla eski kadrolarına ilişkin olarak en son ayda aldıkları aylık, ek gösterge, sözleşme ücreti, bir aya isabet eden ikramiye, her türlü zam ve tazminatlar (fazla çalışma ücreti hariç) diğer malî hakları toplam net tutarından az olması hâlinde, aradaki fark, atandıkları kadrolarda kaldıkları sürece, herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ve farklılık giderilinceye kadar kendilerine tazminat olarak ödenir.

(4) Bu Kanunun yayımı tarihinden sonra 43 üncü maddenin altıncı fıkrasına göre Üst Kurul kadrolarında bulunan personel için belirlenecek ücretler ile diğer malî haklar toplamının, bu Kanunun yayımı tarihinden önceki en son ayda Üst Kurul kadroları için belirlenmiş olan aylık, ek gösterge, sözleşme ücreti, bir aya isabet eden ikramiye, her türlü zam ve tazminatlar ile fazla çalışma ücreti hariç diğer malî haklar toplamı net tutarından daha az olması hâlinde, aradaki fark söz konusu personele, kadrolarında kaldıkları sürece, herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ve farklılık giderilinceye kadar tazminat olarak ödenir.

(5) Üst Kurul müşaviri ve uzman denetçi kadrosunda bulunanlar, Üst Kurulda Başkan tarafından uygun görülen birim ve işlerde görevlendirilirler. Bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren Üst Kurulda yeni Üst Kurul müşaviri ve uzman denetçi ataması yapılmaz ve bu kadrolarda herhangi bir şekilde boşalma olması hâlinde, anılan kadrolar herhangi bir işleme gerek kalmaksızın iptal edilmiş sayılır.

(6) Üst Kurul uzmanı ve Üst Kurul uzman yardımcısı kadrolarından teknik hizmetler sınıfında bulunanların hizmet sınıfı, genel idare hizmetleri olarak değiştirilmiştir.
(7) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Üst Kurulda görev yapmakta olan personel, bu Kanunun yayımı tarihinden önce yararlanmakta olduğu ek göstergelerden kazanılmış hak olarak yararlanmaya devam eder.

(8) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Üst Kurulda görev yapan personelden;

a) Fakülte veya dört yıllık yüksekokul mezunu olan,

b) Üst Kurulda beş yıllık hizmet süresini tamamlayan,

c) Son üç yıllık sicil not ortalaması seksen ve üzerinde olan,

d) Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavından en az (D) düzeyinde puanı olan veya Üniversitelerarası Kurul Yabancı Dil Sınavından en az 60 puanı olan veya dil yeterliği bakımından buna denk kabul edilen ve uluslararası geçerliliği bulunan bir belgeye sahip olan,

e) Hazırlayacakları tez, bu Kanunun 43 üncü maddesinin yedinci fıkrasına göre kabul edilen veya doktora yapan ve Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç üç yıl içinde aynı fıkraya göre yapılacak yeterlik sınavında başarılı olanlar,

Üst Kurul uzmanlığı kadrosuna atanabilirler.

Yönetmelikler

GEÇİCİ MADDE 2 – (1) Bu Kanun uyarınca yürürlüğe konulması gereken yönetmelikler, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren altı ay içinde Üst Kurulca hazırlanır ve Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe konulur. Bu yönetmelikler yürürlüğe konuluncaya kadar mevcut düzenleyici işlemlerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam edilir.

Lisans sahibi kuruluşlar

GEÇİCİ MADDE 3 – (1) Bu Kanunun yayımı tarihinden önce kablo ve uydu ortamından yayın yapmak üzere yayın lisansı almış olan kuruluşların hakları lisans süresi sonuna kadar geçerlidir. (2) Bu Kanunun yayımı tarihinde uydu ve kablo yayın lisansına sahip olan radyo ve televizyon yayın kuruluşları altı ay içinde durumlarını bu Kanun hükümlerine uygun hâle getirirler.

Kanal ve frekanslarla ilgili geçiş hükümleri

GEÇİCİ MADDE 4 – (1) Üst Kurulca sıralama ihalesi yapılıp, karasal yayın lisansları verilene kadar geçecek süre içerisinde, sadece 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun geçici 6 ncı maddesi uyarınca karasal ortamda yayında olan radyo ve televizyon kuruluşları, Üst Kurulca yayın yapmalarına müsaade edilmiş olan yerleşim yerleri ile sınırlı olmak kaydıyla, yayınlarına devam ederler. Bu kuruluşlardan, 41 inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendinde belirtilen kanal ve frekans yıllık kullanım bedeli, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren tahsil edilir. Kanal ve frekans kullanım bedelini 42 nci maddeye göre ödemeyen veya karasal yayın lisansları için sıralama ihalesinin yapılmasının ardından tahsise hak kazanmayan kuruluşların karasal yayınları bir ay içinde Üst Kurulca durdurulur. Sıralama ihalesinde tahsise hak kazanan kuruluşların yayınları Üst Kurulca belirlenen takvimde, daha önce yayın yaptıkları kanal ve frekanslardan, tahsis edilen kanal, multipleks kapasitesi ve frekanslara taşınır.

(2) **(Değişik: 10/9/2014 - 6552/136 md.)** Sıralama ihalesinde karasal sayısal televizyon multipleks kapasitesi tahsisine hak kazanan kuruluşlardan bir bölümüne, ihaledeki sıraları ve analog kanal kapasitesi dikkate alınarak en fazla iki yıl süreyle karasal sayısal yayının yanı sıra analog televizyon yayını yapmalarına da imkân tanınır. Tahsisi müteakip en geç iki yıllık süre sonunda analog karasal televizyon yayınları ülke genelinde tümüyle sonlandırılır ve analog karasal televizyon yayınları durdurulur. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu da kendisine yapılan tahsisler çerçevesinde ve Üst Kurulca verilen süre içinde karasal radyo ve televizyon yayınlarını eski kullandığı kanal ve frekanslardan tahsis edilen kanal, multipleks kapasitesi ve frekanslara taşır.

(3) Bu madde uyarınca Üst Kurulca yayınları durdurulan kuruluşların yayınlarına izinsiz olarak devam etmeleri durumunda bu kuruluşlar hakkında, 33 üncü maddenin birinci fıkrası uyarınca işlem yapılır.

(4) Karasal yayın lisanslarının verilmesinin ardından mevcut verici tesisleri özel medya hizmet sağlayıcılar tarafından kaldırılır veya tarafların mutabık kalacakları bir bedel karşılığında verici tesis ve işletim şirketine devredilir. Verici tesis ve işletim şirketi tarafından devralınmayan verici tesisleri Üst Kurulca yapılacak uyarının ardından üç ay

içinde kaldırılır. Verilen süre içinde kaldırılmayan ve faaliyetine devam eden verici tesisleri Üst Kurulca mühürlenerek kapatılır.

(5) Frekans planları ve uygulama takvimi bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içinde hazırlanır.

(6) Üst Kurula tahsis edilen frekans bantları dışındaki frekans bantları, sayısal yayına geçişin tamamlanmasını takiben Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun talebi çerçevesinde Üst Kurul tarafından boşaltılır.

(7) **(Ek: 10/9/2014 - 6552/136 md.)** Ulusal karasal sayısal yayın lisansları verilinceye kadar, 26 ncı maddenin sekizinci fıkrasına göre kurulması gereken verici tesis ve işletim şirketi, bu maddenin birinci fıkrası kapsamında yayın izni verilmiş olan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından kurulabilir ve bu şirkete Üst Kurulca geçici yayın iletim yetkisi verilebilir.

Müeyyideler

GEÇİCİ MADDE 5 – (1) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce Üst Kurul tarafından yayıncı kuruluşlara uygulanan müeyyideler tekerrüre esas alınmaz.

Atıflar

GEÇİCİ MADDE 6 – (1) Mevzuatta 3984 sayılı Kanuna yapılan atıflar bu Kanunun ilgili hükümlerine yapılmış sayılır.

Bazı maddelerin uygulanması

GEÇİCİ MADDE 7 – (1) 15 inci maddede yer alan hükümler, Türkiye Cumhuriyetinin Avrupa Birliğine tam üye olduğu tarihten itibaren uygulanır. 19 uncu maddenin birinci fıkrasının (f) bendi, Türkiye Cumhuriyetinin Avrupa Birliğine tam üye olduğu tarihten itibaren Avrupa Birliğine üye ülkeler için uygulanmaz.

GEÇİCİ MADDE 8 – (1) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu personeli, Başbakanlık Merkez Teşkilatında çalışan personelin aylık ücretleri dışında yararlandığı fazla çalışma ücreti ve benzeri diğer mali haklardan Genel Müdürün teklifi ve Üst Kurulun onayı ile aynen yararlanır. Ayrıca, Kurumda çalıştırılan personelin kadro iptal ve ihdasları, sayısı, ücretleri, kadrolara uygulanacak ek göstergeler, personele sağlanacak sosyal yardımlar, Kurum Genel Müdürünün teklifi üzerine Üst Kurul tarafından belirlenir.

(2) 11/11/1983 tarihli ve 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu ile mülga Radyo ve Televizyon Yüksek Kuruluna verilen görevler, Kurum Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu üyelerinin atanmasına ilişkin olanlar hariç olmak üzere Kurum Yönetim Kuruluna devredilir.

Yürürlük

MADDE 49 – (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 50 – (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

EK-2. 2954 Sayılı TRT Kanunu[731]

Kanun No: 2954 – Kabul Tarihi: 11/11/1983

R.G. Tarihi: 14/11/1983 – R.G. Sayısı: 18221

BİRİNCİ KISIM

Genel Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç:

Madde 1- (Değişik: 11/6/2008 - 5767/1 md.) Bu Kanunun amacı, radyo ve televizyon ile tüm medya araçlarından yapılan yayınların düzenlenmesine ve özerkliği ve tarafsızlığı Anayasada hükme bağlanan Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri belirlemektir.

Kapsam:

Madde 2- Bu Kanun, her türlü teknik, usul ve araçlarla ve her ne isim altında olursa olsun elektromanyetik dalga yoluyla yurt içine ve yurt dışına yapılan radyodifüzyon ve televizyon yayınları ile ilgili hususları kapsar.

Tanımlar:

Madde 3- Bu Kanunda geçen deyimlerden:

a) Radyodifüzyon (Radyo yayını): Elektromanyetik dalgalar yoluyla halkın doğrudan alması maksadıyla yapılan ses yayınlarını,

b) Televizyon yayını: Elektromanyetik dalgalar yoluyla halkın doğrudan alması maksadıyla yapılan, hareketli veya sabit resimlerin sesli veya sessiz kalıcı olmayan yayınını,

c) Elektromanyetik dalga: Boşlukta veya kablo, cam iletken ve benzeri bir fiziki ortamda ışık hızı ile yayılan, suni olarak üretilmiş elektrik ve manyetik özellikleri olan dalgayı,

d) Radyo ve televizyon verici istasyonu: Radyo ve televizyon yayını yapmak üzere donatılmış her türlü hareketli veya sabit tesisi,

e) Kablo televizyon: Televizyon yayınının kablo, cam iletken ve benzeri bir fiziki ortam üzerinden halkın alması maksadıyla abonelere ulaştırıldığı yayın türünü,

f) Kapalı devre televizyon sistemi: Televizyon yayını dışında eğitim, öğretim, güvenlik ve turizm gibi belirli amaçlar için bir bina dâhilinde veya birbiri ile ilişkili binalar grubunda kullanılan kablo televizyonu,

g) Radyo alıcısı: Radyo yayınlarını almaya veya alıp kaydetmeye ve dinletmeye yarayan cihazları,

---

[731] Bu Kanun'un Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'na ilişkin hükümleri, 13/04/1994 tarih ve 3984 sayılı Kanunun 36. maddesi ile yürürlükten kaldırılmış; Yüksek Kurulun Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu üyelerinin atanmasına ilişkin yetkileri Üst Kurula, Üst Kurula geçenler dışındaki diğer yetkileri Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Yönetim Kuruluna devredilmiştir.

h) Televizyon alıcısı: Televizyon yayınlarını almaya ve seyrettirmeye yarayan cihazları,

i) Video: Televizyon yayınlarını alıp, kaydetmeye ve bir ekran vasıtasıyla seyretmeye yarayan cihazları,

j) **(Değişik: 4/12/1984 - 3093/9 md.)** Birleşik cihaz: Radyo ve Televizyon alıcısını veya televizyon alıcısını ve videoyu veya radyo, televizyon alıcısı ve videoyu ihtiva eden cihazlar ile müzik setleri ve benzerlerini.

İfade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Temel İlkeler ve Yayın Esasları

Temel ilkeler:

Madde 4 – Radyo ve televizyon istasyonlarının kurulması, işletilmesi, idareleri ve yayınlarının düzenlenmesine ilişkin temel ilkeler şunlardır:

a) Radyo ve televizyon (...)[732] yayınlarının düzenlenmesi ile yurt içine ve yurt dışına yayın yapılması, Devletin tekelindedir. Bu tekel, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu tarafından kullanılır. Ancak, bu Kanunda belirtilen esaslara uygun yayın yapmak şartıyla polis ve meteoroloji teşkilatlarının devamlı ikaz ve duyuru maksadıyla radyo istasyonu kurmaları, sürekli ve kesintili radyo yayını yapmaları, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunun iznine tabidir.

b) Radyo ve televizyon yayınlarının dinleyici ve izleyiciye seçme hakkı tanıyacak şekilde birden fazla kanaldan ve bütün yurt sathına yapılması esastır.

c) **(Mülga: 12/1/1989 - 3517/7 Md.)**

d) **(Mülga: 11/6/2008-5767/10 md.)**

e) **(Mülga: 11/6/2008-5767/10 md.)**

f) Her türlü radyo ve televizyon yayını için frekans planlama, tahsis ve tescil işlemleri 5 Nisan 1983 tarih ve 2813 sayılı Telsiz Kanunu hükümlerine tabidir.

Yayın esasları:

Madde 5- Genel yayın esasları şunlardır:

a) Anayasanın sözüne ve ruhuna bağlı olmak; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, milli egemenliği, Cumhuriyeti, kamu düzenini, genel asayişi, kamu yararını korumak ve kollamak,

b) Atatürk ilke ve inkılâplarını kökleştirmek, Türkiye Cumhuriyetinin çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmasını öngören milli hedeflere ulaşmayı gerçekleştirmek,

c) Devletin milli güvenlik siyasetinin, milli ve ekonomik menfaatlerinin gereklerine uymak,

d) Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak yahut Devleti ve Devlet otoritesini

---

[732] Bu bentte geçen *"verici istasyonlarının kurulması, işletilmesi"* ibaresi, 12/01/1989 tarih ve 3517 sayılı Kanunun 7 nci maddesi ile yürürlükten kaldırılmış; daha sonra mezkur madde Anayasa Mahkemesinin 18/05/1990 tarih ve E. 1989/9, K. 1990/8 sayılı Kararıyla iptal edilmiştir.

ortadan kaldırmak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak yahut sair herhangi bir yoldan bu kavramlara ve görüşlere dayanan bir Devlet düzeni kurmak amacı güden rejim ve ideolojilerin propagandasına yer vermemek,

e) Genel ahlakın gereklerini, milli gelenekleri ve manevi değerleri gözetmek,

f) Türk milli eğitiminin temel görüş, amaç ve ilkelerine uymak,

g) Kolayca anlaşılabilir, doğru, temiz ve güzel bir Türkçe kullanmak,

h) Toplumun beden ve ruh sağlığına zarar verecek hususlara yer vermemek,

i) Karamsarlık, umutsuzluk, kargaşa, dehşet, saldırganlık gibi olumsuz duygular uyandırmak ve telkin etmek amacına yönelik yayın yapmamak,

j) Kişilerin özel hayatlarına, şeref ve haysiyetlerine saygılı olmak ve dürüstlük anlayışına bağlı kalmak,

k) Haberlerin toplanması, seçilmesi ve yayınlanmasında tarafsızlık, doğruluk ve çabukluk ilkeleri ile çağdaş habercilik teknik ve metotlarına bağlı olmak,

l) Haberler ile yorumları ayırmak ve yorumların kaynaklarını açıklamak,

m) Kamuoyunun sağlıklı ve serbestçe oluşabilmesi için kamuoyunu ilgilendirecek konularda yeterli yayın yapmak; tek yönlü, taraf tutan yayın yapmamak ve bir siyasi partinin, grubun, çıkar çevresinin, inanç veya düşüncenin menfaatlerine alet olmamak.

İKİNCİ KISIM

Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu

Madde 6,7- (Mülga:13/4/1994-3984/36 md.)

ÜÇÜNCÜ KISIM

Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

Kuruluş ve Görevler

Kuruluş:

Madde 8– Tarafsız bir kamu tüzel kişiliğine sahip Türkiye Radyo -Televizyon Kurumu kurulmuştur. Kısa adı TRT'dir. Merkezi Ankara'dadır.

Bu Kanundaki özel hükümler ile düzenlenen hususlar dışında kalan konularda Kurum hakkında kamu iktisadi kuruluşlarına uygulanan genel hükümler uygulanır.

Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Hükümet ile ilişkilerini Başbakan aracılığıyla yürütür.

Görevler:

Madde 9– Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun görevleri şunlardır:

a) **(Değişik : 12/1/1989 - 3517/6 md.; İptal: Ana. Mah.nin 18/5/1990 tarih ve E. 1989/9, K. 1990/8 sayılı Kararıyla.; Yeniden düzenleme: 6/7/1999-4397/2 md.)** Radyo ve televizyon yayınları yapmak ve bu amaçla radyo ve televizyon verici istasyonları,

program iletim sistemleri ve stüdyo tesisleri kurmak, geliştirmek, radyo ve televizyon yayınları alanında ek gelir temin edecek düzenlemeler yapmak ve faaliyette bulunmak,

b) Radyo ve televizyon yayınları için haber toplama ve program yayın ve yapımı maksatlarıyla gerekli birimleri oluşturmak,

c) **(Değişik: 11/6/2008-5767/2 md.)** Bu Kanun çerçevesinde; Türkiye sınırları içinde yayın yapan yerel, bölgesel, ulusal radyo ve televizyon kurum ve kuruluşları ile sözleşme, anlaşma ve protokoller imza etmek; ayrıca Başbakanlığın onayını alarak gerektiğinde uluslararası radyo ve televizyon kurum ve kuruluşları ile anlaşma, sözleşme ve protokoller imza etmek,

d) (...)[733] Tesislerde kullanılacak alet ve cihazlar ile ilgili araştırmalar yapmak veya yaptırmak, bunların onarım ve bakımlarını yapmak veya yaptırmak ve gerekli hallerde işletme için zorunlu olan alet ve cihazları imal etmek veya ettirmek,

e) Yurt içine yapılacak; haber, kültür, bilim, sanat, eğlence ve benzeri türlerde eğitici, aydınlatıcı ve eğlendirici nitelikte her türlü yayınlarla

1. Atatürk ilke ve inkılâplarının kökleşmesine, Türkiye Cumhuriyetinin çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmasını öngören milli hedeflerin gerçekleşmesine,

2. Devletin varlık ve bağımsızlığının, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünün, toplumun huzurunun, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı ve Atatürk Milliyetçiliğine dayanan demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti niteliklerinin korunmasına ve güçlendirilmesine,

3. Milli eğitim ve milli kültürün geliştirilmesine,

4. Devletin milli güvenlik siyasetinin, milli ve ekonomik menfaatlerinin korunmasına,

5. Kamuoyunun Anayasa ilkeleri doğrultusunda serbestçe ve sağlıklı bir şekilde oluşmasına,

yardımcı olmak.

f) Yurt dışına yapılacak yayınlarla:

1. Devletin her alanda tanıtılmasına,

2. Yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerinin sürdürülmesine,

yardımcı olmak.

İKİNCİ BÖLÜM

Organların Teşkili ve Görevler

Organlar:

Madde 10- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun organları şunlardır:

a) Yönetim Kurulu,

b) Genel Müdürlük,

---

[733] Bu bendin başındaki *"İstasyon ve"*, ibaresi 12/01/1989 tarih ve 3517 sayılı Kanunun 7 nci maddesi ile yürürlükten kaldırılmış daha sonra mezkur madde Anayasa Mahkemesinin 18/5/1990 tarih ve E. 1989/9, K. 1990/8 sayılı Kararıyla iptal edilmiştir.

c) **(Mülga: 11/6/2008-5767/10 md.)**

Yönetim Kurulu:

Madde 11– (Değişik birinci fıkra: 11/6/2008-5767/3 md.) Kurumun en yüksek karar ve yönetim organı olan Yönetim Kurulu; Genel Müdür, Bakanlar Kurulu tarafından genel müdür yardımcıları arasından atanan iki üye ile elektronik veya kitle iletişimi alanlarında bir; hukuk alanından bir; işletme, iktisat veya maliye alanlarından bir ve sanat veya kültür alanlarından bir kişi olmak üzere, bu alanlarda temayüz etmiş kişiler arasından seçilen ve atanan dört üyeden oluşur. Dışarıdan seçilen yönetim kurulu üyeleri; Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından her bir alandan teklif edilen iki kat aday arasından Bakanlar Kurulu kararı ile atanır.

Genel Müdür Yönetim Kurulunun başkanıdır. Yönetim Kurulu ilk toplantısında bir başkan yardımcısı seçer.

(Değişik üçüncü fıkra: 11/6/2008-5767/3 md.) Yönetim Kurulu üyeliği dört yıldır. Süresi biten üyeler ile herhangi bir sebeple Yönetim Kurulundan ayrılanların yerine yeniden atama yapılır. Süreleri sona eren üyelerin yeniden atanmaları mümkündür. Herhangi bir sebeple üyeliğin normal süreden önce sona ermesi halinde aynı usulle yenisi dört yıllığına atanır. Yeni atanan üye göreve başlayıncaya kadar mevcut üyenin görevi devam eder. Bir yıl içinde mazeretsiz iki toplantıya katılmayanların üyeliği kendiliğinden sona erer. Bakanlar Kurulu tarafından atanan genel müdür yardımcısı üyeler gerektiğinde Bakanlar Kurulu tarafından değiştirilebilir.

Yönetim Kurulu en az beş üyenin katılmasıyla toplanır ve kararlarını en az dört üyenin oyu ile alır. Çekimser oy kullanılamaz. Yönetim Kurulu en az onbeş günde bir defa toplanır. Yönetim Kurulunun çalışma esasları bir yönetmelikle düzenlenir.

Yönetim Kurulu üyeleri, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun görev ve yetkilerine giren konularda doğrudan doğruya veya dolayısıyla taraf olamaz ve bu konularda hiçbir menfaat sağlayamaz, siyasi partilere üye olamazlar.

Yönetim Kurulu üyelerine verilecek ücretler, Bakanlar Kurulu kararnamesi ile tespit edilir.

Görevler:

Madde 12 – Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Yönetim Kurulunun görevleri şunlardır:

a) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun program, yayın, teknik, personel, idari, mali ve her türlü hizmetlerine dair temel ilkeleri ve hedefleri tespit etmek ve bunlarla ilgili kararları almak,

b) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun bütçesini, bilançosunu, kadrosunu karara bağlamak,

c) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun her seviyedeki teşkilat değişikliklerine ait Genel Müdürün tekliflerini inceleyerek, uygun görülenleri Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunun onayına sunmak.

d) Genel Müdürlükçe hazırlanacak yönetmelik tasarıları hakkında karar vermek,

e) Yıllık genel yayın planını karara bağlamak,

f) Alınan kararların uygulanışını Yönetim Kurulu toplantılarında, Yönetim Kurulu Başkanının vereceği bilgilerle takip ve kontrol etmek,

g) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun hizmetlerinin geliştirilmesini sağlayacak tedbirleri almak,

h) **(Mülga: 12/1/1989 - 3517/7 md.)**

i) Genel Müdürlükçe gerekli görülecek konularda kararlar almak,

j) Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunca hazırlanan yayın değerlendirme raporları ile Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca hazırlanan yıllık ve ara raporları inceleyerek düzeltici ve geliştirici tedbirleri almak,

k) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ile ilgili ve başka mercie bırakılmamış konularda karar almak,

l) Bu Kanunda belirtilen başkaca görevleri yerine getirmek.

Kurum Genel Müdürlüğü:

Madde 13 – (Değişik birinci fıkra: 5/12/1990 - 3687/1 md.) Genel Müdür, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu tarafından teklif edilen üç aday arasından Bakanlar Kurulu Kararı ile atanır ve kendisine Başbakanlık Müsteşarının almakta olduğu aylık veya sözleşme ücreti (ikramiye dâhil) ödenir. Aylık ödemelerinde ek gösterge, kıdem ve taban aylıkları ile sosyal yardım, zam ve tazminatlar esas alınır.

Genel Müdürün görev süresi dört yıldır. Süre sonunda yeniden atanabilir.

Genel Müdür, milli güvenliğin ve kamu düzeninin gerekli kıldığı, Devlet memuru olma niteliğini yitirdiği, ağır hizmet kusuru işlediği veya tarafsızlığın ihlal edildiği hallerde, bu hallerin gerekçeli olarak belirtilmesi suretiyle ve Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunun teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile görevden alınır.

Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, Genel Müdür tarafından temsil olunur ve yönetilir.

Genel Müdür ve Genel Müdür yardımcılarında aranacak şartlar ve nitelikler şunlardır:

a) Yükseköğretim mezunu olmak,

b) **(Mülga: 11/6/2008-5767/10 md.)**

c) **(Değişik: 11/6/2008 - 5767/4 md.)** Kamu kurum ve kuruluşlarında veya temayüz ettiği televizyon, radyo, haberleşme, bilgisayar, telekomünikasyon, elektronik, kitle iletişimi, hukuk, işletme, iktisat, maliye, sanat veya kültür alanında en az oniki yıl hizmeti bulunmak,

d) Atanmadan önceki son üç yıl içerisinde herhangi bir siyasi partiye üye veya herhangi bir siyasi partiden aday olmamak,

e) Devlet memuru olmak için aranan şartlara sahip olmak.

(Değişik altıncı fıkra: 11/6/2008-5767/4 md.) Genel Müdür yardımcılarından birisinin; elektronik, elektrik-elektronik, elektronik ve haberleşme, bilgisayar, telekomünikasyon mühendisliği veya radyo ve televizyon ile ilgili mühendislik dallarının birinden mezun olması zorunludur.

(Değişik yedinci fıkra: 11/6/2008-5767/4 md.) Genel Müdürün herhangi bir sebeple geçici süre ile görevde bulunmaması halinde uygun göreceği genel müdür yardımcısı kendisine vekalet eder. İstifa, ölüm, görevden alınma veya başka bir sebeple Genel Müdürlük makamının boşalması halinde ise yerine atama yapılıncaya kadar,

yönetim kurulu üyesi genel müdür yardımcılarından bu hizmette daha kıdemli olanı, kıdemde eşitlik olması halinde ise yaşlı olanı Genel Müdüre vekâlet eder.

Koordinasyon Kurulu

Madde 14 – (Mülga: 11/6/2008-5767/10 md.)

Danışma kurulları:

Madde 15- Yönetim Kurulu veya Genel Müdür tarafından Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun bu Kanunda belirtilen görevleri çerçevesinde; radyo ve televizyon yayınları hakkında kamuoyunun düşünce ve dileklerini tespit etmek, ilmi veya teknik araştırmalar yaptırmak veya lüzumlu görülecek konularda özel ihtisaslarından yararlanmak maksadıyla geçici danışma kurulları teşkil edilebilir.

Danışma kurullarının teşkili, mensuplarının nicelik ve nitelikleri, çalışma usul ve esasları ve mali hususlar yönetmelikle belirlenir.

Milli güvenliğe ilişkin danışmanlık, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği tarafından sağlanır.

Teşkilat:

Madde 16- (Değişik birinci fıkra: 11/6/2008-5767/5 md.) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu; Genel Müdür, dört Genel Müdür Yardımcısı, Hukuk Müşavirliği, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Yayın Denetleme ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Genel Sekreterlik, Özel Kalem Müdürlüğü ile Televizyon, Radyo, Haber ve Spor Yayınları, Dış Yayınlar, Dış İlişkiler, Müzik, Arşiv, Strateji Geliştirme, Bilgi Teknolojileri, Stüdyolar ve Program İletim Sistemleri, Verici İşletmeleri, Muhasebe ve Finansman, Satınalma, İnsan Kaynakları, Eğitim, Reklam-Tasarım-Tanıtım ve Destek Hizmetleri daire başkanlıklarından oluşur. Dairelerin Genel Müdür Yardımcılarına olan bağlantıları Genel Müdürün teklifi ile Yönetim Kurulu tarafından belirlenir.

(Değişik ikinci fıkra: 11/6/2008-5767/5 md.) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun taşra teşkilatı; Genel Müdürlüğe bağlı müdürlükler ve haber bürolarından oluşur. Kurum, yurt dışında büro açabilir, bu bürolarda personel çalıştırabilir.

Türkiye Radyo – Televizyon Kurumunun her seviyedeki teşkilatlanma değişikliği (lağv, tensik, yeni kuruluş), Genel Müdürün teklifi, Yönetim Kurulunun tasvibi ve Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunun onayı ile yapılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yayınların Düzenlenmesi

Yayın türlerinin dengelenmesi:

Madde 17– Radyo ve Televizyon yayınları mümkün olduğu kadar çeşitli konulara yer verecek şekilde ve yayın görevlerinin yerine getirilmesi esas alınarak düzenlenir.

Hükümet bildiri ve konuşmaları:

Madde 18– Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, Hükümet bildirilerini, sadece Hükümeti bağlamak kaydıyla yayınlamakla yükümlüdür. Ancak, bunların Hükümet bildirisi olduğunu yayın sırasında açıklar. Hükümet bildirilerine ait metinlerin, Başbakanlıktan yazılı yayın isteği ile verilmesi ve yetkililerin imzasını taşıması şarttır.

Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, olağanüstü haller ile sıkıyönetim, seferberlik ve savaş haline inhisar etmek üzere Hükümet konuşmalarını yayınlamakla yükümlüdür. Hükümet konuşmalarına ilişkin yayın istekleri, Başbakan ve görevlendireceği bakanın imzasıyla yapılır.

Hükümet uygulamalarının tanıtılması:

Madde 19– Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun yayın esaslarına uymak, cevap hakkı doğuracak nitelikte olmamak ve siyasi çıkar amacı taşımamak kaydıyla, mevzuat veya idari kararlarla yürürlüğe konan ve halkın katılımı ile başarıya ulaşabilecek Hükümet uygulamalarının; gerekçelerinin, yararlarının, vecibelerinin, usul ve esaslarının kamuoyuna benimsetilmesini amaçlayan tanıtıcı radyo ve televizyon programları, Hükümet tarafından Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu dışında hazırlanır ve Kurum tarafından "haber bültenleri dışında" yayınlanır ve bu yayının Hükümet uygulamasının tanıtılması olduğu yayın sırasında belirtilir. Bu yayınların yayın süreleri ayda otuz dakikayı geçemez. Hükümet bu süreyi bir defada veya bir aydaki toplamı otuz dakikayı aşmamak üzere birkaç defada kullanabilir. Kullanılmayan süreler müteakip ay sürelerine eklenemez.

Hükümet ve siyasi parti açıklamalarının ve faaliyetlerinin yayınlanması:

Madde 20– Bu Kanunda belirtilen yayın esaslarına uymak ve diğer siyasi partilere cevap hakkı doğuracak bir unsur taşımamak kaydıyla; Hükümetin ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasi partilerin açıklama ve faaliyetlerinin yayınlanması, bunların haber değeri ve niteliği taşıması şartına bağlıdır.

Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, Hükümet veya bir siyasi parti açıklama ve faaliyetlerini yayınladıktan sonra bunu dengelemek maksadıyla hemen ardından veya aynı bülten içerisinde karşı görüşleri almak için çaba harcamak ve yayınlamak zorunda değildir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve açıköğretim yayınları ile eğitim ve öğretim amaçlı yayınlar ve diğer yayınlar

Madde 21- (Değişik: 11/6/2008-5767/6 md.) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul çalışmalarını radyodan dengeli ve tarafsız bir biçimde özetleyen yayın yapar.

Kuruma tahsis edilen TV kanallarından biri olan TRT 3'ten TBMM TV aracılığıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi faaliyetleri yansıtılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi faaliyetlerinin hangi ölçüde yansıtılacağı hususu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı ile Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğünce birlikte hazırlanacak protokolle belirlenir. Bu yayınlardan ücret alınmaz.

Açıköğretim yayınları ve eğitim ve öğretim amaçlı diğer yayınlar, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna tahsis edilen TV kanallarının uygun görüleninden yayınlanır. Ücret miktarı ve yayın ile ilgili diğer hususlar, ilgili kurumlar ile Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü arasında yapılacak bir protokolle belirlenir.

Kurum tarafından Türkçe dışında farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir.

Seçimlerde siyasi partilerin yayınları:

Madde 22- (Değişik: 28/12/1993 - 3959/19md.) Siyasi partilerin milletvekili genel ve ara seçimleri ile mahalli idarelerin genel seçimleri sırasında radyo ve televizyonlardan faydalanmaları, seçim propagandası yapmaları ve yükümlülükleri ile bu faydalanmanın

esas, şekil ve şartları 26.4.1961 tarihli ve 298 sayılı, 10.6.1983 tarihli ve 2839 sayılı ve 18.1.1984 tarih ve 2972 sayılı kanunlarda yer alan hükümlere tabidir.[734]

Milli güvenlik açısından yayınların menedilmesi:

Madde 23- Başbakan veya görevlendireceği bakan, milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde, bir haber veya yayını menetmeye yetkilidir. Men kararının yazılı olması esastır. Ancak, acele hallere men kararı sözlü olarak da iletilebilir. Bu durumda men kararının en kısa zamanda yazı ile tekrarlanması şarttır. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun sorumluluğu altında yapılmayan yayınların menedilmesi halinde, men kararı ilgililere, Genel Müdürlükçe alındığı tarihten başlayarak yirmidört saat içinde bildirilir.

26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 52 ila 55 inci maddeleri uyarınca siyasi partiler adına yapılan konuşmalar hakkında birinci fıkra hükümleri uygulanmaz.

Birinci fıkrada söz konusu men kararları aleyhine Danıştayda açılacak iptal davalarında tebligat, müracaat tarihinden başlayarak kırksekiz saat içinde yapılır. Cevap ve cevaba cevap süreleri onar gündür. Bu sürelerin tamamlanmasından sonra onbeş gün içinde karar verilir.

Devletin dış ilişkileri ile ilgili yayınlar:

Madde 24- Devletin dış ilişkileri ile ilgili yayınlarda uygulanacak esaslar, Dışişleri Bakanlığınca tespit edilerek Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna bildirilir. Dış ilişkiler ile ilgili yorumlarda kaynak belirtilip belirtilmeyeceği hususunda Dışişleri Bakanlığının görüşü göz önünde tutulur.

Öğretim ve eğitim yayınları

Madde 25 – (Mülga: 11/6/2008-5767/10 md.)

Reklam yayınları:

Madde 26- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, görev ve yayın esaslarına uymak kaydıyla gerçek kişiler, kurumlar ve özel hukuk tüzel kişilerince de hazırlanan programlı veya programsız reklam kuşaklarını radyo ve televizyondan yayınlayabilir.

Reklam yayınlarında; halkı aldatıcı, yanıltıcı, haksız rekabete veya karşılıklı cevaplamaya yol açıcı, diğer ürün veya nitelikleri kötüleyici, herhangi bir ürünün israfını telkin veya ima edici ve genel olarak memleketin ekonomik durumuna zarar verici hususlara yer verilmez, siyasi propaganda yapılamaz.

Reklam yayınları ile ilgili esaslar, birinci ve ikinci fıkralarda belirtilen genel esaslar göz önüne alınarak bir yönetmelikle düzenlenir.

Düzeltme ve cevap hakkı:

Madde 27- Yayınlarda bir kişinin haysiyet ve şerefine dokunulması veya kendisi ile ilgili olarak gerçeğe aykırı hususlar bulunması halinde;

a) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, o kişinin yayın tarihinden başlayarak yedi gün içinde göndereceği düzeltme ve cevap metnini, Genel Müdürlükçe alınmasından başlayarak üç gün içinde yayınlamakla yükümlüdür.

b) Bu düzeltme ve cevap metninde, yayının niteliğinin yukarıdaki fıkra kapsamına girdiği, yayında kendisine gerçeğe aykırı olarak bir husus atfedildiği veyahut şeref ve

[734] 28/12/1993 tarih ve 3959 sayılı Kanunun Geçici 1 inci maddesi uyarınca, bu madde hükmü sadece ilk genel yerel seçimlerde uygulanır.

haysiyetine dokunulduğu veya gerçeğin ne olduğu kısaca açıklanır. Cevap ve düzeltme metni, cevap ve düzeltmeye esas olan yayın süresinin ilgili bölümünün süresini aşamaz.

c) Düzeltme ve cevap metninin bu Kanun hükümlerine uygun olmaması veya suç niteliğindeki ifadeler taşıması veyahut yeni bir düzeltme ve cevap hakkı doğurur nitelikte olması halinde, Genel Müdürlük bu talebi reddettiğini, yayınlamakla yükümlü olduğu üç günlük sürenin bitiminden itibaren iki gün içinde ilgilisine bildirir.

d) İlgili, bu ret kararına karşı, iki gün içinde Ankara Sulh Ceza Hâkimliği nezdinde itiraz edebilir. Hak sahibi, itirazını, Ankara Sulh Ceza Hâkimliğine gönderilmek üzere bulunduğu yer mahkemesine de verebilir.

e) Ankara Sulh Ceza Hâkimi, en geç iki gün içinde düzeltme ve cevap metnini; suç niteliği olup olmadığı, yayın ile ilgisi bulunup bulunmadığı, bu maddede yazılı şartlara uygun olup olmadığı, yeni bir düzeltme ve cevap hakkı doğurur nitelikte olup olmadığı ve süresi içinde Türkiye Radyo – Televizyon Kurumuna gönderilip gönderilmediği yönlerinden inceleyerek karar verir. Hâkim cevap veya düzeltme metninin aynen yayınlanmasına karar verebileceği gibi uygun göreceği değişiklikleri bizzat yaptıktan sonra yayınlanmasına da karar verebilir. Bu kararın birer örneği taraflara gönderilir.

f) Taraflar, bu karara, kendilerine tebliğinden başlayarak iki gün içinde Ankara Asliye Ceza Hâkimliği nezdinde itiraz edebilirler. Bu itiraz ve karar hususlarında yukarıdaki (d) ve hiçbir bentleri hükümleri aynen uygulanır.

g) Asliye Ceza Hâkiminin verdiği karar kesindir. Bu kararın Genel Müdürlüğe tebliğinden itibaren en geç iki gün içinde cevap ve düzeltmenin yayınlanması zorunludur.

h) Düzeltme ve cevap hakkını kullanmadan ölen kimsenin bu hakkını mirasçıları birlikte veya bunlardan yalnız ilk başvuranı kullanabilir.

i) Bu madde uyarınca ilgililere yapılacak tebligatlarda 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümleri uygulanır.

Özel hukuk tüzelkişilerince gönderilecek düzeltme ve cevap metinleri hakkında da bu madde hükümleri uygulanır.

Bu Kanunun 19 uncu maddesi uyarınca yapılan yayınlar nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan fakat Hükümete dâhil olmayan siyasi partiler, düzeltme ve cevap hakkı taleplerini yayın tarihinden başlayarak üç gün içinde Ankara Sulh Ceza Hakimliği nezdinde yaparlar. Bu talepler hakkında bu maddenin (d), hiçbir ve (f) bentleri hükümleri uygulanır.

Siyasi partilerin radyo ve televizyondan özel kanunları uyarınca yapacakları seçim propaganda konuşmaları ile bu Kanunun 18 inci maddesi uyarınca yayınlanan Hükümet bildirisi veya konuşmaları hakkında bu madde hükümleri uygulanmaz.

Sorumluluk:

Madde 28- Türkiye Radyo – Televizyon Kurumunun yayınları yoluyla işlenen suçlarda veya haksız fiillerde, yayın tespit yoluyla yapılmışsa, metni yazan veya sesi tespit edilen, bu metni veya tespiti fiilen kontrol eden ve yayını fiilen yöneten ve kontrol eden kişiler sorumludur.

Türkiye Radyo – Televizyon Kurumunun, kendilerine tevdi edilen metni aynen okumakla görevli personeli o yayının yönetim ve kontrolünde özel olarak görevlendirilmiş olmamak şartıyla, o yayın yoluyla işlenen suçtan veya haksız fiilden sorumlu tutulmazlar.

Bu Kanunun 18, 22 ve 27 nci maddeleri uyarınca yapılan ve bu özelliği anonsla belirtilen yayınlar ile tespitlerden faydalanmaksızın Türkiye Radyo Televizyon Kurumu istasyonları dışındaki bir radyo ve televizyon kuruluşundan naklen yapılan yayınlardan, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu personeli sorumlu değildir.

Kişiler, kurum ve kuruluşlar yayınlar nedeniyle uğradıkları zararlardan ötürü, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu personeli aleyhine değil, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu aleyhine dava açarlar. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun genel hükümlere göre sorumlu personele rücu hakkı saklıdır.

Kişiler, kurum ve kuruluşlarca yayın yoluyla suç işlendiği iddia edilerek Türkiye Radyo – Televizyon Kurumu personeli hakkında açılan ceza davalarında, personel, Türkiye Radyo – Televizyon Kurumu avukatlarınca savunulabilir.

Bu madde kapsamına giren suçlardan ve haksız fiillerden dolayı yayının yapıldığı tarihten başlayarak altmış gün içinde açılmayan davalar dinlenmez.

Metin ve tespitlerin saklanması:

Madde 29- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun yayınlarında kullanılan yazılı metinler ve metni bulunmayan radyo ve televizyon yayınlarına ait tespitler yayın tarihinden başlayarak yetmişbeş gün süre ile saklanır. Tespitlerden faydalanmaksızın yapılan naklen yayınlar ile müzik yayınları yukarıdaki fıkra hükmünün dışındadır.

Yayının, herhangi bir şekilde yasama, yürütme ve yargı organlarınca soruşturma, kovuşturma ve araştırma konusu olması halinde bu işlemlerin sonuçlandığının Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna yazılı olarak bildirilmesine kadar yayın tespitlerinin ve metinlerinin saklanması zorunludur.

Yayınlanmayan haberler:

Madde 30- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun Devletin güvenliği ile ilgili, elde ettiği ancak, yayınlayamadığı haberler, sadece Başbakanın tayin edeceği ilgili yürütme unsuruna bildirilir. Bu husus bir protokol ile düzenlenir.

Yayınların denetimi:

Madde 31- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun yayınlayacağı programların son denetimi, Genel Müdür adına ve Genel Müdüre doğrudan bağlı Yayın Denetleme ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı[735] tarafından yapılır. Bu denetimin usul ve esasları yönetmelikle düzenlenir.

Radyo ve televizyon yayınları, yayından önce ayrıca Türkiye Radyo- Televizyon Kurumu dışından hiçbir kişi veya kuruluş tarafından denetlenemez. Ancak, Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilgili yayınlar hakkında Genelkurmay Başkanlığının olumlu görüşü alınır.

Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun uzun metrajlı konulu sinema filmleri hariç, yurt dışından getireceği her çeşit televizyon filmleri hakkında 23 Eylül 1977 tarihli ve 16063 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Filmlerin ve Film Senaryolarının Denetlenmesi Hakkında Tüzük" hükümleri ile ek ve değişiklikleri uygulanmaz.

Kurum programlarının korunması:

Madde 32- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu yayınları, Kurumun yazılı izni alınmadan telli veya telsiz olarak tekrar yayınlanamaz, ücretli veya ücretsiz olarak tedavüle

[735] 11/06/2008 tarihli ve 5767 sayılı Kanunun 10 uncu maddesiyle; bu maddenin birinci fıkrasında yer alan *"Yayın Denetleme Kurulu Başkanlığı"* ibaresi *"Yayın Denetleme ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı"* şeklinde değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

çıkarılmak üzere bütünü veya bir kısmı tespit olunamaz, çoğaltılamaz ve girişi ücrete tabi yerlerde halka gösterilemez.

Türkiye Radyo – Televizyon Kurumunun birinci fıkra hükmüne aykırı davranışlara karşı maddi ve manevi tazminat davası açma hakkı mevcut olduğu gibi, Kurum, Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda öngörülen hukuki ve cezai korumadan da yararlanır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Mali Hükümler

Sermaye:

Madde 33- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun nominal sermayesi 20.000.000.000.-TL.dir. Bu Sermaye Yönetim Kurulunun teklifi, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunun tasvibi ve Bakanlar Kurulunun kararı ile artırılabilir.

Sermayenin kaynakları şunlardır:

a) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte ödenmiş sermaye,

b) Genel bütçeden, sermayeye mahsuben yapılacak ödemeler,

c) Yıllık karlardan, bu Kanunun 34 üncü maddesi ve diğer kanunlar uyarınca ayırımlar yapıldıktan sonra kalacak bakiyeler.

Kârın dağıtımı ve yedek akçe:

Madde 34- Yıllık bilanço, kâr ve zarar hesaplarının Yönetim Kurulunca onaylanmasını müteakip;

a) Yıllık kârın % 10'u ödenmiş sermayenin % 25'ine kadar kanuni yedek akçe olarak, %10'u da nominal sermayenin % 10'una kadar olağanüstü yedek akçe olarak ayrılır.

b) Mevzuat gereğince ödenecek vergi, fon ve aidatlar düşüldükten sonra kalan kâr özel yedek akçe hesabına naklolunur. Zararlar; öncelikle özel yedek akçeden karşılanır. Özel yedek akçenin yetmemesi halinde, bu zararlar sırasıyla olağanüstü yedek akçeden ve kanuni yedek akçeden karşılanır.

Gelirler

Madde 35- (Mülga: 4/12/1984 – 3093/7 md.)

Bütçenin hazırlanması ve finansman açığı:

Madde 36- Türkiye Radyo – Televizyon Kurumunun yıllık bütçesi ile yatırım ve finansman programları Yönetim Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe konulur. Ancak, Türkiye Radyo – Televizyon Kurumunun yıllık yatırım ve finansman programı konusunda, Yönetim Kurulu kararından önce, Devlet Planlama Teşkilatı ile Maliye Bakanlığının vizesinin alınması gereklidir.

Türkiye Radyo – Televizyon Kurumunun yıllık finansman programında tespit olunan açık, genel bütçeden karşılanır.

Ortaklık kurulması:

Madde 37- Yönetim Kurulu, Kurumun amaçlarına uygun olmak şartıyla ve Bakanlar Kurulu kararnamesi ile gösterilecek esaslar içerisinde, yerli veya yabancı gerçek veya tüzelkişilerle, özel hukuk hükümlerine tabi mahdut mesuliyetli ortaklıklar kurabilir.

Madde 38 – 43- (Mülga: 4/12/1984 – 3093/7 md.)

İndirimli posta, telgraf ve telefon tarifeleri:

Madde 44- Türkiye Radyo – Televizyon Kurumunun; haber, radyo ve televizyon hizmetlerinde kullandığı telefonlarına, Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğünce basına uygulanan indirimli tarife veya indirim nispetleri uygulanır.

Kurumun, Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğünden kiraladığı radyo ve televizyon programlarının nakledildiği resim ve ses kanallarının ve hizmet gereği geçici veya sürekli olarak kiraladığı telefon ve teleks devrelerinin, milli sınırlar dâhilinde kalan kısımları için, Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğü tarifesinde bulunanlara bu tarife üzerinden, bulunmayanlara milletlerarası tarifeler üzerinden yüzde altmış indirim uygulanır.

Devlet Yatırım Bankası kredileri:

Madde 45- Türkiye Radyo – Televizyon Kurumu, yatırımlarının finansmanında Devlet Yatırım Bankası kredilerinden faydalanır.

İndirimli tarife:

Madde 46- Türkiye Radyo – Televizyon Kurumuna indirimli tarife uygulayan Devlet daire ve kuruluşları, kamu tüzelkişileri ve kamu iktisadi teşebbüslerine ilan ve reklam işlerinde indirimli tarife, Yönetim Kurulu kararıyla uygulanabilir.

Tedarik işleri:

Madde 47- Türkiye Radyo – Televizyon Kurumunun alım, satım, hizmet, yapım ve taşıma işleri ile bu hususlara ilişkin ihale işlemleri bir yönetmelik ile düzenlenir.

Muafiyetler:

Madde 48- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun ihtiyacı için yurt dışından getirilecek radyo ve televizyon vericileri, stüdyo cihazları, işletme malzemesi ve yedekleri ile yayınlarda kullanılan alet ve edevat, program yüklü film ve bantları; damga resmi dâhil, gümrük vergi ve resimleri, belediye hissesi ve harçlarından muaftır.

Kurumun iktisap ettiği ve edeceği radyo ve televizyon verici ve aktarıcı binaları emlak vergisi ve tapu harçlarından muaftır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Personele İlişkin Hükümler

İstihdam şekilleri:

Madde 49- (Değişik: 11/6/2008-5767/7 md.) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun hizmetleri; memurlar, sözleşmeli personel ve geçici personel eliyle gördürülür.

Personelin özlük hakları:

Madde 50- Türkiye Radyo – Televizyon Kurumu personeli aşağıda düzenlenen hükümler dışında kamu iktisadi kuruluşlarının personel rejimine tabidir.

a) Kurumun haber ve program hizmetlerini doğrudan doğruya yapan ve yürütenlerden yükseköğrenim yapmış olanlar 8 inci derecenin ilk kademesinden işe başlarlar, 1 inci derecenin son kademesine kadar yükselebilirler. Yükseköğrenim

yapmamış olanlar 10 uncu derecenin ilk kademesinden işe başlarlar, 3 üncü derecenin son kademesine kadar yükselebilirler.

Ancak, bu fıkra hükümlerine göre belirlenen giriş ve yükselebilme dereceleri, 657 sayılı Kanunun 36 ncı maddesinde belirlenen derecelerden aşağı olamaz.

b) Türkiye Radyo – Televizyon Kurumunda çalışan personele ödenecek mahrumiyet zammı, 657 sayılı Kanuna tabi memurlar için tespit edilecek miktar ve şartlara uygun olmak kaydıyla Yönetim Kurulu tarafından bir yönetmelikle tespit edilir.

c) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun haber ve program hizmetlerinin yürütülmesinde, Kurum dışından görevlendirileceklere, başka iş ve hizmet yasağına ilişkin hükümler uygulanmaz.

Kurum Yönetim Kurulunca tespit edilecek sayıdaki yabancı dil yayınları mütercim spikerlerine 657 sayılı Kanunun 59 uncu ve müteakip maddelerindeki istisnai memuriyetlere ilişkin hükümler uygulanır.

d) Kurum personeline hizmetin bütünlüğü ve ifa edilen görevin özelliği dikkate alınarak, en yüksek Devlet memuru aylığını (Ek gösterge dâhil) geçmemek üzere, Kurum Yönetim Kurulunun teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca tespit olunan oran veya miktarlarda tazminat ödenir.

Kurum personeline bu tazminat dışında, 657 sayılı Kanunun "Zam ve tazminatlar" başlıklı değişik ek maddesinde öngörülen zam ve tazminatlar ödenmez.

e) (a) bendine giren görevlerde bulunduktan sonra, öğrenim durumu itibariyle hizmete giriş derece ve kademesi bu fıkrada belirtilen giriş derece ve kademesinden daha aşağı olan sınıflardan birine geçenlerin, ilk ilerleme ve yükselmeleri için kanuni bekleme sürelerine kazandıkları süre kadar ilave edilir.

f) 657 sayılı Kanunun değişik 43 üncü maddesinin (B) fıkrası hükümleri Kurum personeli hakkında da uygulanır. Ancak, anılan fıkranın (j) bendi hükümleri saklı kalmak üzere, Genel İdare Hizmetleri sınıfına dâhil kadrolara uygulanacak ek göstergeler, bu memuriyetlerin niteliği ve yönetim sorumluluğu göz önünde bulundurularak ve diğer kamu kuruluşlarındaki emsallerini geçmemek şartı ile, Kurumun Yönetim Kurulunun teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca tespit olunur.

g) **(Değişik: 13/4/1988 - KHK-322/1. md.)** Kurumda kadro karşılığı sözleşmeli personel çalıştırılabilir. Bunların kadro unvanları, sayısı, ücretlerinin taban ve tavanı ile diğer hususlar, Yönetim Kurulunun teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca belirlenir.

(Değişik ikinci paragraf: 11/6/2008-5767/8 md.) Ayrıca; özel bilgi ve ihtisasından yararlanmak üzere en çok on Genel Müdür Müşaviri istihdam edilebilir.

(Ek: 13/4/1988 - KHK-322/1.md.) Birinci ve ikinci fıkraya göre çalıştırılacaklar, istekleri halinde, T.C. Emekli Sandığı ve Sosyal Sigortalar Kurumu ile ilgilendirilirler.

Bunlardan T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilenlerin;

1. Tahsil durumlarına göre giriş ve yükselebilecekleri derece ve kademeleri, (a) bendi hükümlerine göre belirlenir.

2. Kazanılmış hak aylıkları, öğrenim durumlarına göre yukarıda belirlenen giriş dereceleri esas alınmak ve yükselebilecekleri dereceyi aşmamak kaydıyla 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 87 nci maddesinde sayılan kurumlarda 18 yaşından sonra geçen hizmetler, hazırlık kıtası ile okul dönemi dâhil yedek subaylıkta, yedek subay öğretmenlikte, muvazzaf ve ihtiyat erlikte geçen sürelerin her yılı için bir kademe

ilerlemesi ve her üç yıl için bir derece yükselmesi verilmek suretiyle değerlendirilerek tespit edilir.

Ayrıca, 1 Mart 1979 tarihinde, 13 Aralık 1960 tarih ve 160 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinde sayılan kuruluşlarda görevli bulunanlara 2182 sayılı Kanun hükmüne göre bir derece ilave edilir.

Bu fıkrada sayılan T.C. Emekli Sandığına tabi olarak çalışan personelin emekli keseneğine esas aylıkları ile kazanılmış hak aylıkları saklıdır.

3. Emekli kesenek ve karşılıkları;

Emekli keseneğine esas aylıkları 8 ve 7 nci derecede olanlar için 100, 6 ve 5 inci derecede olanlar için 150, 4 ve 3 üncü derecede olanlar için 200, 2 nci derecede olanlar için 300 ve 1 inci derecede olanlar için 400 ek gösterge uygulanmak suretiyle hesaplanır. Ancak, daha yüksek ek göstergeli yönetici kadroları karşılık gösterilerek çalıştırılanların emeklilik keseneklerine ve karşılıklarına bu ek göstergeler esas alınır.

h) Borçlar Kanunu hükümleri gereğince de sözleşmeli personel çalıştırılabilir. Bunlara (g) bendi hükümleri uygulanmaz.

ı) **(Ek: 11/6/2008-5767/8 md.)** Sözleşmeli personel; Kurumda radyo-televizyon yayın, yapım, teknik ve bilişim hizmetlerini yürütmek ve sayısı 300'ü geçmemek üzere Kurumca yapılacak sınavla istihdam edilen, istihdama ve sözleşmeye ilişkin usul ve esasları Yönetim Kurulunca belirlenen personeldir. Bu şekilde çalıştırılacak olanların ücretleri, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4 üncü maddesinin (B) fıkrasına göre istihdam edilenlere uygulanan sözleşme ücreti tavanının dört katını geçemez ve bu fıkrada belirtilen ücret dışında herhangi bir ödeme yapılamaz. Bu suretle çalıştırılacaklar, sosyal güvenlikleri bakımından 17/7/1964 tarihli ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu hükümlerine tabidir.

Yabancı uyruklular da sözleşmeli olarak istihdam edilebilir. Bu personelin istihdam, sözleşme usul ve esasları ile ücret miktarı ve her çeşit ödemeleri Yönetim Kurulunca tespit edilir.

i) **(Ek: 11/6/2008-5767/8 md.)** Geçici personel, sosyal güvenlik bakımından 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu hükümlerine tabi olan, bir yıldan az süreli istihdam edilen ve işçi sayılmayan kimselerdir. Bu statüdeki personelin istihdam ve ücretlerine ilişkin usul ve esaslar Yönetim Kurulunca tespit edilir.

j) **(Ek: 11/6/2008-5767/8 md.)** Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu personelinin yurt içinde geçici görevle memuriyet mahalli dışına görevlendirilmesi durumunda, bu personele 10/2/1954 tarihli ve 6245 sayılı Harcırah Kanunu gereğince her yıl Bütçe Kanununda emsali devlet memuru için belirlenen gündeliklerin iki katını geçmemek üzere Yönetim Kurulu kararı ile belirlenen tutarda gündelik ödenir.

(Ek: 11/6/2008-5767/8 md.) Kurum personelinin yurt içinde geçici görevle memuriyet mahalli dışına görevlendirilmesi halinde, 6245 sayılı Kanunun 33 üncü maddesindeki on günlük sınırlama dikkate alınmaz. Ayrıca, yurt içi ve yurt dışında görevlendirilenlerin konaklama yer ve ücretlerine ilişkin hususlar Yönetim Kurulu tarafından belirlenebilir. Bu şekilde tespit edilen yerlerde kalanlara gündelikleri yüzde elli oranında azaltılarak ödenir.

İkramiye:

Madde 51- (Değişik: 13/4/1988 - KHK - 322/2. md.) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunda görevli kadrolu veya sözleşmeli personele, yılda dört aylık ücret tutarını

aşmamak üzere Genel Müdürün teklifi ve Yönetim Kurulunun onayı ile ikramiye verilebilir.

Fazla çalışma:

Madde 52- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu personeline ücretle fazla çalışma yaptırılabilir. Fazla çalışma esasları ve süresi Devletin diğer personeli için tanınan sürenin iki katını geçmemek, saat ücreti ise Devlet memurları için tanınan miktarlara bağlı kalınmak kaydıyla yönetmelikle tespit edilir.

Personelin işe alınma, atanma, yer değiştirme, görevlendirme, görevden alınma ve terfi işlemleri:

Madde 53- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu personelinin işe alınma, atanma, yer değiştirme, görevden alınma ve terfi işlemleri Kurum Genel Müdürü tarafından yapılır.

Kurumun kadrolarında sanatçı olarak çalışanlar ile sanatçı niteliğinden ötürü Kurumun idareci, uzman şef ve benzeri diğer kadrolarında görevli bulunanlar ile spiker, sunucu ve teknisyenlerden oluşacak bu topluluklara; asli görevlerini aksatmamak şartıyla, yurt içinde ve yurt dışında, Kurumun müzik yayınları amaç ve politikasına uygun hizmet ve faaliyetlerde bulunmak, müziğin tanıtılıp yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmak amacıyla konser, festival ve benzeri sanat faaliyetlerinde Genel Müdür tarafından görev verilebilir. Bu durumda, başka iş ve hizmet yasağına ilişkin hükümler uygulanmaz. Bu görevlendirmeler ikinci görev verilmesi sayılmaz. Bu konuların uygulama usul ve esasları Kurum Yönetim Kurulunca tespit edilir.

Öğretim ve eğitim:

Madde 54- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, personeline, görevleri arasına giren konularda yurt içinde ve dışında eğitim, öğrenim ve ihtisas yapma imkanını sağlar, bu maksatla kurslar açar ve kendi maksatları için personel yetiştirmek üzere kendi kadrolu personeline veya, 8 Nisan 1929 tarih ve 1416 sayılı Kanun hükümlerine göre, öğrencilere burs verebilir.

Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun düzenlediği hizmet içi eğitimlerde ya da oluşturacağı danışma kurulları ile memur alımı maksadı dışında teşkil edilecek sınav jürilerinde ve hazırlayacağı programlarda, gerektiğinde yükseköğretim kurumlarının öğretim elemanlarından ve diğer eğitim kurumlarının öğretim görevlilerinden yararlanılabilir.

Kurumun sürekli kadrolarında çalışanların Kurumun asli fonksiyonları ile ilgili konularda üniversite ve yüksekokullarda öğretim üyesi veya yardımcısı olarak görev almalarına, her derecedeki resmi öğretim kurumlarında öğretmenlik yapmalarına, esas görevlerini aksatmamak şartıyla Genel Müdürün teklifi üzerine Yönetim Kurulunca izin verilebilir. Bu görevlilerin Yönetim Kurulu kararı ile Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ortaklıklarında görevlendirilmeleri de mümkündür.

Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu görevlilerinin, asli görevlerinin dışında Kuruma bağlı radyo ve televizyon postalarında yapacakları yayın ile Kurum içerisinde verecekleri dersler için kendilerine yayın ve ders başına ödenecek ücretlerin azami haddi ile bu personelin çalışmaları ile ilgili esaslar yönetmelikle tespit edilir.

Mesken yapımı ve kiralama:

Madde 55- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, personeline kira karşılığında lojman olarak tahsis edilmek üzere yatırım programları dâhilinde mesken yaptırmaya ve

satın almaya, kalkınmada öncelikli yörelerde Maliye Bakanlığının uygun görüşü üzerine mesken kiralamaya yetkilidir.

Personel işlemleri ve personel hizmet tanımları:

Madde 56- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu personelinin işe alınmasındaki usul, şartlar, atanma, terfi, nakil, işe son verme, disiplin cezaları ve sicil ile ilgili konuları personel yönetmeliğinde düzenlenir.

Kurum hizmetlerinin tanımı, bu hizmetlere atanacaklarda aranacak özel nitelikler ve atama şartları bir yönetmelik ile düzenlenir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Çeşitli Hükümler

Yüksek Denetleme Kurulunun denetimi:

Madde 57- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu; idari, mali ve teknik konularda Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun denetimine tabidir.

Başbakan, Kurum ile ilgili olarak belli bir hususun incelenmesini Yüksek Denetleme Kurulundan isteyebilir. Yüksek Denetleme Kurulunun, "yıllık" ve "ara" raporlarında Kurumun; idari, mali ve teknik işlemler ile ilgili olarak bazı konuların teftiş ve tahkiki, temenni olunduğu takdirde, Başbakanın tensibi ile Maliye Teftiş Kurulunca yapılır.

Başbakanlık gerektiğinde rapor sonuçlarını adalet mercilerine sevk eder.

Radyo ve televizyon alıcı cihazlarının imal, ithal ve montajlarında uygulanacak esaslar:

Madde 58- (Değişik birinci fıkra: 15/6/1987 - 3383/1 md.) Radyo ve Televizyon alıcı cihazlarının imal ve ithalinde, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunun görüşü alınmak kaydıyla Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca müştereken hazırlanacak yönetmelikle tespit edilecek standartlara uyulması zorunludur. Bu standartlara uymayan cihazların imal ve ithaline bu Bakanlık ve Müsteşarlıkça izin verilmez. Ancak Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunca onaylanmış araştırma, geliştirme faaliyetleri kapsamına giren prototip imalat ve bu imalat maksadıyla yapılacak ithalat, bu hükmün dışındadır.

İthalat ve imalatçılar, ithal veya imal ettikleri cihazların tanımları için gerekli her türlü teknik nitelik ve bilgileri, kullanma açıklamalarını ve montaj şemalarını ithalat veya imalat yapıldığında, model değişikliği veya cihaz üzerinde tadilat yapılması halinde derhal bu değişiklik veya tadilata ilişkin belgeleri, Radyo ve Televizyon Yüksek Kuruluna bildirmekle yükümlüdürler.

Radyo ve televizyon verici cihazları 5 Nisan 1983 tarih ve 2813 sayılı Telsiz Kanunu hükümlerine tabidir.

Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun malları:

Madde 59- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun malları ve her çeşit mevcutları Devlet malı sayılır.

(Değişik: 6/7/1999 - 4397/3 md.) Kurumun verici ve stüdyolar ile program iletim sistemleri gibi yayın ile ilgili bina ve tesislerinin güvenliği ve korunması İçişleri Bakanlığının sorumluluğu altındadır. Ancak, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

gerektiğinde 2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun çerçevesinde özel güvenlik teşkilatı oluşturabilir.

Kamulaştırma:

Madde 60- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun kuracağı her türlü tesisler için gerekli taşınmaz malların kamulaştırılmasında, "Kamu yararı" kararı Yönetim Kurulunca alınır. Bu kamulaştırmalarda, Devlet ihtiyaçları için yapılan kamulaştırmalarla ilgili diğer hükümler uygulanır.

Telekomünikasyon tesisleri:

Madde 61- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu radyo ve televizyon tesislerini birlikte çalıştırmak için bunlar arasında veya bunlarla geçici sabit veya gezici transmisyon yerleri arasında telekomünikasyon tesisleri kurmaya ve işletmeye yetkilidir. Kurum, bu tesislerin kurulmasında ve işletilmesinde 5 Nisan 1983 tarih ve 2813 sayılı Telsiz Kanunu hükümlerine tabidir.

Yönetmelik:

Madde 62- Bu Kanunun 6 ncı maddesi gereğince hazırlanacak yönetmelik, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunca hazırlanır ve Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girer. Bu Kanun gereğince hazırlanacak diğer yönetmelikler, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğünce hazırlanır, Yönetim Kurulu onayı ile ve Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girer.

Ceza hükümleri:

Madde 63- Aşağıda belirtilen fiilleri işleyenler, bu fiilleri başka bir suçu oluştursa bile ayrıca bu madde hükümlerine göre de cezalandırılırlar:

a) **(Mülga: 12/1/1989 - 3517/7 md.)**

b) **(Mülga: 4/12/1984 - 3093/7 Md.)**

c) **(Mülga: 4/12/1984 - 3093/7 md.)**

d) 58 inci maddenin birinci fıkrası hükümlerine aykırı olarak standartlara uymayan cihaz ithal veya imal edenler üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

58 inci maddenin ikinci fıkrasında belirtilen mecburiyetlere uymayan her türlü radyo ve televizyon alıcı cihazlarını imal ve ithal edenler iki aydan altı aya kadar hapis, yüzbin liradan beşyüzbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

Yürürlükten kaldırılan kanunlar ve kanun hükümleri:

Madde 64- 24 Aralık 1963 tarih ve 359 sayılı Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Kanunu ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun ek geçici 10 uncu maddesi ve bunların ek ve değişiklikleri yürürlükten kaldırılmıştır. Diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri Kurum ve personeli hakkında uygulanmaz.

Ek Madde 1- (1/10/1992 - 3840/1 md.) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu haber, program ve teknik hizmetlerinde (vardiya hariç) fiilen görev yapan personele 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun Değişik 31 inci maddesine göre, Başbakanlık Merkez Teşkilatında çalışan memurlara ödenen miktar ve nispetlerde ve aynı esaslar dâhilinde fazla çalışma ücreti ödenir.

BEŞİNCİ KISIM

Geçici Hükümler

Geçici Madde 1 ila 5- (Mülga: 11/6/2008-5767/10 md.)

Geçici Madde 6- (Mülga: 4/12/1984 - 3093/7 md.)

Geçici Madde 7 ila 10- (Mülga: 11/6/2008-5767/10 md.)

Geçici Madde 11- (Ek: 11/6/2008-5767/9 md.) Bu Kanunda öngörülen yeni teşkilat düzenlemeleri nedeniyle kaldırılan, birleştirilen, ismi veya yapısı değiştirilen birimlerde unvanlı/unvansız olmak üzere; Daire Başkanı, Başkan, Üye, Başkan Yardımcısı, Bölge Müdürü, Bölge Müdür Yardımcısı, Müdür, Şube Müdürü, Müdür Yardımcısı, Genel Sekreter, Genel Sekreter Yardımcısı, Savunma Sekreteri, Başuzman ve Uzman (Teknik Hizmetler Sınıfı Hariç) kadrolarında bulunanların görevleri ile Kurum Genel Müdür Uzmanlarının görevleri, bu maddenin yayımı tarihinden itibaren en geç üç ay içinde sona erer ve eşit dereceli Araştırmacı unvanlı kadrolara atanırlar. Söz konusu personel, Kurumca ihtiyaç duyulan hizmetlerde görevlendirilebilir. Anılan personelin; bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihteki unvanları esas alınarak 15/1/2008 tarihi itibarıyla bu unvana göre belirlenmiş olan ücret (fazla mesai ücreti hariç) ve özel hizmet tazminatı toplam net tutarının (bu tutar sabit bir değer olarak esas alınır); atandığı yeni kadronun ücret (fazla mesai ücreti hariç) ve özel hizmet tazminatı ve benzeri adlarla yapılan her türlü ödemelerin toplam net tutarından fazla olması halinde aradaki fark tutarı, fark kapanıncaya kadar herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ayrıca tazminat olarak ödenir. İsteğe bağlı unvan değişikliği olanlar ile başka kurum ve kuruluşlara geçenlere fark tazminatı ödenmesine son verilir. En son görev yapılan kadroya ilişkin olarak ek gösterge ve/veya makam tazminatını hak edemeyen personelin atandığı yeni kadroda geçirdiği süreler, 5434 sayılı Kanunun ek 68 inci ve ek 73 üncü maddelerinde belirtilen sürelerin hesabında dikkate alınır. Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte Kurumda görev yapan işçi sayılmayan geçici personel, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içerisinde, bu Kanunun 50 nci maddesinin (ı) bendi hükümlerine göre istihdam edilmek ve yine anılan bentte yer alan sözleşmeli personel sayısına ilişkin hüküm saklı kalmak üzere Kurum tarafından uygun görülen pozisyonlara atanırlar.

Kurumun hizmet birimleri, yeni teşkilat düzenlemeleri yapılıncaya kadar mevcut görevlerini yürütmeye devam eder.

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte görev yapan Kurum personelinden (geçici personel hariç); 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa göre emeklilik hakkını kazanmış olanlara bu maddenin yayımı tarihinden itibaren üç ay, bu hakkı 2008 yılı sonuna kadar kazanacak olanlara da kazandıkları tarihten itibaren iki ay içinde emeklilik başvurusunda bulunmaları halinde, emekli ikramiyeleri % 30 fazlasıyla ödenir. Ancak, bu kapsamda emekli olan personel, emekli oldukları tarihten itibaren üç yıl içinde Kurumda yeniden istihdam edilemez.

Geçici Madde 12- (Ek: 11/6/2008-5767/9 md.) Kurumda istihdam edilen ve işçi sayılmayan sözleşmeli personelin istihdamlarına mevcut statüleri ile devam olunur.

Geçici Madde 13- (Ek: 24/10/2011-KHK-661/24 md.) Kurum personelinden 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa göre emekli aylığı bağlanmasına hak kazanmış olanlardan bu maddenin yayımı tarihinden itibaren bir ay içinde emeklilik başvurusunda bulunanların emekli ikramiyeleri, bu maddenin yayımı tarihi itibarıyla;

a) Yaş haddinden emekliliğine bir yıldan daha az süre kalanlar hariç olmak üzere, yaş haddinden emekliliğine en fazla üç yıl kalanlar için %25,

b) Yaş haddinden emekliliğine üç yıldan fazla beş yıldan az kalanlar için %30,

c) Yaş haddinden emekliliğine beş yıl ve daha fazla kalanlar için %40,

fazlasıyla ödenir.

5434 sayılı Kanuna göre emekli aylığı bağlanması şartlarını 2011 yılı sonuna kadar haiz olacaklara, bu hakkı kazandıkları tarihten itibaren bir ay içinde emeklilik başvurusunda bulunmaları halinde emekli ikramiyeleri %40 fazlasıyla ödenir.

Bu madde uyarınca yapılan emeklilik başvurularında emeklilik tarihi olarak daha sonraki bir tarih gösterilemez, başvurular herhangi bir kayda bağlanamaz ve geri alınamaz. Bu kapsamda emekli olan personel, emekli oldukları tarihten itibaren beş yıl içinde Kurumda yeniden istihdam edilemez.

ALTINCI KISIM

Son Hükümler

Yürürlük:

Madde 65- Bu Kanunun;

a) 4, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30 ve 32 nci madde hükümleri Resmi Gazete'de yayımı tarihinde,

b) Diğer maddelerin hükümleri 1 Ocak 1984 tarihinde,

Yürürlüğe girer.

Yürütme:

Madde 66- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

11/11/1983 TARİHLİ VE 2954 SAYILI ANA KANUNA İŞLENEMEYEN MADDELER

1– 13/4/1988 tarih ve 322 sayılı KHK'nin geçici maddesi:

Geçici Madde- Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin yürürlüğe girdiği tarihte Kurumda çalışanlardan sözleşmeli personel statüsüne geçenler veya geçecek olanlar ile T.C.Emekli Sandığı ile ilgilendirilmek suretiyle sözleşmeli olarak çalıştırılacaklar hakkında, 5434 sayılı T.C.Emekli Sandığı Kanununun geçici 191 ve 192 nci maddesi hükümleri uygulanır.

2- 6/7/1999 tarih ve 4397 sayılı Kanunun Geçici Maddeleri:

Geçici Madde 1- Bu Kanunda öngörülen devir, bir protokolle 31.12.1999 tarihine kadar yapılır. Bu Kanunda öngörülen bütün geçiş, devir, temlik ve intikal işlemleri ile bu işlemlerle ilgili olarak düzenlenecek protokol ve kâğıtlar her türlü vergi, resim, harç, ücret ve fonlardan istisnadır.

Geçici Madde 2- Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü ile Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi arasında 12.1.1989 tarihli ve 3517 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarih ile bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih arasında 3517 sayılı Kanunun uygulanmasından doğan mevcut borç ve alacaklar karşılıklı olarak silinmiştir.

Türk Telekomünikasyon A.Ş. silinen alacak miktarını gider olarak yazar, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ise silinen aynı miktardaki borçları Hazinenin payı olarak Kurum sermayesine ekler.

Geçici Madde 3- 1 inci maddede devredilecekleri belirtilen istasyon, tesis ve hizmetlerle ilgili olarak, Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi tarafından yapılmış sözleşmeler, kredi anlaşmaları, devam eden yatırım projeleri, leh ve aleyhe açılmış ve açılacak olan davalar ve icra takipleri bütün hak, borç, alacak ve yetkileri ile birlikte Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna geçer.

Türk Telekomünikasyon A.Ş. tarafından Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğüne devredilecek maddi duran varlıkların amortismanlar ve yeniden değerleme artış fonundan karşılanamayan bölümü Hazinece Türk Telekomünikasyon A.Ş.'ye ödenir.

Ayrıca, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğünce devir alınan aktif değerler aynı bedel üzerinden Hazinenin payı olarak Kurum sermayesine eklenir.

EK-3. Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

Radyo ve Televizyon Üst Kurulundan:

YAYIN HİZMETİ USUL VE ESASLARI HAKKINDA YÖNETMELİK

R.G. Tarihi: 3/3/2011 – R.G. Sayısı: 27863

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin amacı, medya hizmet sağlayıcıların uyması gereken yayın hizmeti usul ve esaslarını belirlemektir.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Yönetmelik; Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yargı yetkisi altındaki medya hizmet sağlayıcılar tarafından sunulan yayın hizmetleri ile ilgili usul ve esasları kapsar.

Dayanak

MADDE 3 – (1) Bu Yönetmelik, 15/2/2011 tarihli ve 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 30, 31, 37, 45 ve 46 ncı maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4 – **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)**

(1) Bu Yönetmelikte geçen;

a) Alt yazı: Program kaydı veya yayın esnasında, çoğunlukla ekranın alt bölümüne yerleştirilen, sabit ve/veya hareketli olarak verilen yazılı bilgi, diyalog ve metinleri,

b) Bant reklam: Program yayını esnasında ekrandaki görüntü üzerinde, programın bütünlüğünü bozmamak kaydıyla, tanıtımı yapılan ürün, hizmet veya kuruluşun reklamının görüntüyü çerçevelemek yoluyla ya da alt yazı ile veya logosunu göstermek suretiyle yapılmasını,

c) Bilgi iletişim araçları: Telekomünikasyon alt yapısı kullanılarak ses, görüntü, mesaj ve benzeri bilgilerin iletimini sağlamakta kullanılan sistemi,

ç) Bilinçaltı tekniği ile ticari iletişim: Yayın hizmetlerinde ancak bilinçaltıyla algılanabilecek görüntüler ve sesler kullanılarak, ürün veya hizmetlerin tanıtılmasına ilişkin mesajlar içeren ticari iletişimi,

d) Bölünmüş ekran: Televizyon ekranının birden çok geometrik şekillere bölünmek suretiyle, bu bölümlerin aynı veya farklı konuların işlenmesi için kullanılmasını,

e) Canlı yayın: Gerçek ya da tüzel kişilerce hazırlanmış yayın hizmet içeriğinin, anında, naklen veya stüdyodan, iletildiği yayını,

f) Çizgi film: Seri olarak fotoğraflanmış çizim, obje veya bilgisayar grafikleri vasıtasıyla oluşturulmuş filmi,

g) Editoryal sorumluluk: Programların içeriği ve seçimi ile radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde bir yayın akış çizelgesi, isteğe bağlı yayın hizmetlerinde ise bir katalog içinde sunulmasına ilişkin düzenleme ve kontrol yetkisine sahip olmayı,

ğ) Gizli ticarî iletişim: Medya hizmet sağlayıcı tarafından reklam yapmak maksadıyla veya kamuyu yönlendirebilecek şekilde; mal veya hizmet üreticisinin faaliyetinin, ticarî markasının, adının, hizmetinin ve ürününün reklam kuşakları dışında ve reklam yapıldığına ilişkin açıklayıcı bir ses veya görüntü bulunmaksızın programlarda sözcükler veya resimler ile tanıtılmasını,

h) Haber: Kamuoyunu bilgilendirme amacıyla ve nesnel bir bakış açısıyla izleyici ve dinleyicilere iletilen güncel, toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel ve benzeri olay, konu ve gelişmeleri,

ı) Haber bülteni: Kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla, güncel toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel ve benzeri olay, konu ve gelişmelerin, derlenerek, izleyici veya dinleyicilere, düzenli olarak, belirli saatlerde sunulduğu program türünü,

i) Haber programları: Kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla güncel olay, konu ve gelişmeleri ayrıntılarıyla ele alan ve değerlendiren, bildiri, sunum, söylev, mülakat, söyleşi, tartışma formatında gerçekleştirilen, belirli yayın gün ve saatinde ve düzenli biçimde izleyici ya da dinleyicilere sunulan program türünü,

j) İletim: Yayın hizmetlerinin ilk olarak sağlanmasını,

k) İsteğe bağlı yayın hizmeti: Programların kullanıcının seçtiği bir zamanda ve münferit isteği üzerine medya hizmet sağlayıcı tarafından düzenlenmiş bir program kataloğuna bağlı olarak izlendiği veya dinlendiği yayın hizmetini,

l) Kamu spotu: Üst Kurul tarafından tavsiye edilen ve ücretsiz yayınlanan kamu hizmeti duyurularını,

m) Kısa gösterim: Kamuoyu için önem taşıyan münhasır yayın hakkı olan güncel bir olayın önemli kısımları hakkında kamuyu bilgilendirmek amacı taşıyan görüntü ve seslerin kısa geçişlerini,

n) Kanun: 15/2/2011 tarihli ve 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunu,

o) Korumalı saatler: Çocuk ve gençlerin, yayınları izleme veya dinleme ihtimali olan 24:00-05:00 saat aralığı dışındaki zaman dilimini,

ö) Koruyucu sembol: Yayın hizmetinin içeriği hakkında izleyicilerin bilgilendirilmesi amacıyla medya hizmet sağlayıcılar tarafından kullanılan ortak sembolleri,

p) Logo/çağrı işareti: Medya hizmet sağlayıcılarının Üst Kurul ve ilgili kurumlara tescil ettirmek zorunda oldukları hizmet adının veya bu adın harf veya sözcüklerinin blok hâlinde grafik tasvirini veya sesli duyurusunu,

r) Medya hizmet sağlayıcı: Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmeti içeriğinin seçiminde editoryal sorumluluğu bulunan ve bu hizmetin düzenlenme ve yayınlanma biçimine karar veren tüzel kişiyi,

s) Önemli olaylar: Toplum için büyük önem taşıdığı kabul edilen ve ülkenin geneline ücretsiz ve şifresiz yayın yapan televizyonlardan canlı olarak veya nesnel nedenlere bağlı olmak kaydıyla banttan yayınlanan, münhasır haklara konu olan spor ve kültür olaylarını,

ş) Program destekleme: Yayın hizmetinin sağlanmasıyla veya görsel-işitsel eserlerin üretimiyle bağlantılı olmayan gerçek veya tüzel kişilerin adını, markasını, logosunu, imajını, faaliyetlerini veya ürünlerini tanıtmak amacıyla programlara yönelik yaptığı her türlü katkıyı,

t) Program tanıtımı: Medya hizmet sağlayıcının, izlenmesini veya dinlenmesini teşvik etmek amacıyla, kendi programlarının konusunu ve özelliklerini tanıtmak, yayın günü ve saatini duyurmak veya hatırlatmak üzere yaptığı yayın türünü,

u) Radyo ve televizyon reklamı: Taşınmazlar, hak ve yükümlülükler dâhil olmak üzere mal veya hizmetlerin teminini teşvik etmek, bir amaç veya düşünceyi yaymak veya başka etkileri oluşturmak amacıyla ticaret, iş, zanaat veya bir meslekle bağlantılı gerçek ve tüzel kişi tarafından, bir ücret veya benzeri bir karşılıkla yapılan her türlü duyuru veya öz tanıtım yayınını,

ü) Reklam kapağı: Televizyonlarda reklam kuşaklarının girişinde ve çıkışında kullanılan, izleyiciyi reklam yapıldığı yönünde bilgilendirmeye yönelik görüntülü ve sesli uyarıyı,

v) Reklam kuşağı: Bir ya da birden çok reklamın kesintisiz olarak verildiği reklam programını,

y) Sağlık beyanı: İnsan sağlığına doğrudan veya dolaylı olarak faydalı olduğunu yahut hastalıklara veya belirtilerine karşı etkili olduğunu, koruduğunu, tedavi ettiğini belirten, ileri süren veya ima eden tüm ifadeleri,

z) Tele-alışveriş: Taşınmazlar, hak ve yükümlülükler dâhil olmak üzere, mal veya hizmetlerin bir ücret karşılığında temini amacıyla kamuya yönelik doğrudan arz yayınını,

aa) Tele-alışveriş kapağı: Televizyonlarda tele-alışveriş yayınlarının girişinde ve çıkışında kullanılan, izleyiciyi tele-alışveriş yayını yapıldığı yönünde bilgilendirmeye yönelik görüntülü ve sesli uyarıyı,

bb) Tematik yayın: Günlük yayın süresinin en az yüzde yetmişini haber, belgesel, eğitim, ekonomi, kültür, tarih, spor, müzik, sinema, dizi film, pazarlama veya benzeri konularda olmak üzere sadece belli bir türe veya genel izleyici kitlesi dışında belli bir izleyici kesimini hedef alan programlara ayıran yayını,

cc) Ticarî iletişim: Radyo ve televizyon reklamları, program desteklemesi, tele-alışveriş ve ürün yerleştirmeyi de kapsamak üzere, ekonomik bir faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişinin, ürün, hizmet veya imajını, doğrudan veya dolaylı olarak tanıtmak amacıyla tasarlanmış sesli veya sessiz görüntülerin bir ücret veya benzeri bir karşılıkla ya da öz tanıtım amacıyla bir programla birlikte ya da bir program içine yerleştirilerek verilmesini,

çç) Ürün yerleştirme: Bir ürün, hizmet veya ticarî markanın, ücret veya benzeri bir karşılıkla program içine dâhil edilerek veya bunlara atıf yapılarak, program içinde verildiği her tür ticarî iletişimi,

dd) Üst Kurul: Radyo ve Televizyon Üst Kurulunu,

ee) Yayın hizmeti: Medya hizmet sağlayıcının editoryal sorumluluğu altında ve temel amacı kamuoyunu bilgilendirmek, eğlendirmek veya eğitmek üzere elektronik iletişim şebekeleri yoluyla program sunmak olan, bireysel iletişim hariç olmak üzere,

televizyon yayın hizmeti, isteğe bağlı yayın hizmeti ve ticarî iletişim ile radyo yayın hizmetini,

ff) Yayın planı: Kanun ve bu Yönetmelik uyarınca, medya hizmet sağlayıcıların, yayın hizmetlerinin gün, saat ve sürelerini belirtmek üzere hazırlayacağı yayın akış düzenini,

gg) Yayıncı: Televizyon ve/veya radyo yayın hizmeti veren medya hizmet sağlayıcıyı,

ğğ) Yeniden iletim: Bir medya hizmet sağlayıcı tarafından sunulan yayın hizmetinin bütününün veya büyük bir bölümünün, kullanılan teknik araç ne olursa olsun alınmasını ve eş zamanlı olarak değişiklik yapılmadan iletilmesini,

hh) Zararlı içerik: Yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimini olumsuz etkileyebilecek türdeki yayın içeriğini,

ıı) Zorunlu yayın: Kanunlar çerçevesinde yayınlanması mecburi olan ve kamu kurumlarınca hazırlanıp Üst Kurulca uygun görüşle yayın kuruluşlarına gönderilen yayınları,

ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Yeniden İletim ve Yayın Dili

Yeniden iletim serbestliği

MADDE 5 – (1) Yayın hizmetlerinin alımı ve yeniden iletimi serbesttir. Bir medya hizmet sağlayıcı kuruluşun aynı yayın hizmetini uydu, kablo ve karasal gibi farklı ortamlardan değişiklik yapmaksızın eş zamanlı olarak iletmesi yeniden iletim olarak kabul edilmez.

(2) Yeniden iletilen yayın hizmeti içeriğinin Kanuna uygunluğundan yeniden iletim yapan medya hizmet sağlayıcı sorumludur.

(3) Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere aykırı yayın hizmetlerinin yeniden iletimi yapılamaz.

Yeniden iletim usul ve esasları

MADDE 6 – (1) 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yeniden iletim yapacak olan medya hizmet sağlayıcıların, yeniden iletim konusu yayınların kaynak kuruluşları ile yazılı sözleşme yapması ve sözleşmenin Üst Kurulca talep edildiğinde ibraz edilmesi zorunludur.

(2) Yurt içinden yapılacak yeniden iletim, medya hizmet sağlayıcıların mevcut lisans türünü değiştiremez.

(3) Yeniden iletimi yapılacak yayın hizmeti, bütünlüğü ve uyumu bozulmadan iletilir. Televizyon yayın hizmeti veren medya hizmet sağlayıcıları yeniden iletimini yapacakları yayın hizmeti üzerinde, alt yazı ve benzeri teknikler kullanarak yayın hizmeti ile ilgili herhangi bir yorum yapamazlar. Anında ve birebir tercümeler yorum sayılmaz.

(4) **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)** Medya hizmet sağlayıcılar, yeniden iletimi yapılacak yayın hizmetinin başında yayınların kaynak kuruluşu ile programın ismini belirtir, ayrıca radyolarda sesli olarak yayının başında “Bu bir yeniden iletimdir.” ifadesini

yayınlar. Televizyon yayın hizmetinde yeniden iletim yayınları boyunca, yayınların kaynak kuruluş logosu yeniden iletimi yapan kuruluşun logosu ile birlikte ekranda bulundurulur.

(5) **(Ek:RG-3/4/2014-28961)** Yeniden iletimin bir medya hizmet sağlayıcı tarafından gerçekleştirilmesi halinde, medya hizmet sağlayıcı, yayında hiçbir değişiklik yapmamak ve yeniden iletilen yayının akışını değiştirmemek kaydıyla ticari iletişim yerleştirmesi yapabilir.

(6) **(Ek:RG-3/4/2014-28961)** Yeniden iletimi yapacak medya hizmet sağlayıcı yeniden iletimini yaptığı yayın hizmetinin editoryal sorumluluğuna sahiptir.

(7) **(Ek:RG-3/4/2014-28961)** Bir başka ülkenin yargı yetkisi altındaki yayınların yeniden iletimi esnasında yayınların Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi ve 6112 sayılı Kanun hükümlerini ihlal etmesi durumunda Üst Kurulca kaynak Devletin ilgili mercileri nezdinde girişimde bulunulur.

a) Eğer tespit edilen ihlal önemli toplumsal sorunlar doğuran açık, ciddi ve ağır özellikte ve Sözleşmenin 7 nci maddesinin 1 inci veya 2 nci paragraflarına, 12 nci maddesinin birinci paragrafının ilk cümlesine, 13 üncü maddesinin birinci paragrafının ilk cümlesine, 14 üncü maddesinin birinci veya üçüncü paragrafına veya 15 inci maddesinin birinci veya üçüncü paragrafına veya 6112 sayılı Kanunun 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) veya (n) bentlerine, ikinci veya üçüncü fıkralarına, 9 uncu, 10 uncu ve 11 inci madde hükümlerine aykırı ise ve ihlalin bildirimini takip eden 15 gün içinde devam ederse Üst Kurul söz konusu yayın hizmetinin yeniden iletimini altı aya kadar durdurulabilir.

b) (a) bendinde sayılanlar hariç ve Sözleşmenin 7 nci maddesinin üçüncü paragrafı veya 8 inci, 9 uncu veya 10 uncu maddeler dışındaki hükümleri ile 6112 sayılı Kanunun diğer hükümlerinin ihlalinin sekiz ay devam etmesi durumunda da Üst Kurul söz konusu yayın hizmetinin yeniden iletimini altı aya kadar durdurulabilir.

c) Yukarıda belirtilen usulde işlemler tesis edilmesine rağmen çözüme ulaşılamazsa Sözleşmenin ilgili hükümleri gereğince işlem yapılır.

Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde yapılacak yayınların usul ve esasları

MADDE 7 – (1) Yayın hizmetlerinin Türkçe yapılması esastır. Ancak Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Yayınlar seçilen dilin kurallarına uygun olarak yapılmak zorundadır.

(2) Medya hizmet sağlayıcıların farklı dil ve lehçelerde yayın yapabilmeleri, Üst Kurulun bu Yönetmelik hükümlerine göre vereceği izne tabidir. Üst Kurul izni olmadan bu dil ve lehçelerde yayın yapılamaz.

(3) Farklı dil ve lehçelerde yayın yapmak isteyen medya hizmet sağlayıcılar; yayın yapmak istedikleri dil ve lehçeleri, bu dil ve lehçelerde yayınlanacak program türlerini, bu programların, günlük yayın akışı içindeki yerleşimini ve aylık yayın planlarını belirleyen yönetim kurulu kararı ile birlikte Üst Kurula başvururlar.

(4) Yayın lisansına sahip olan ve farklı dil ve lehçelerde yayın yapmak isteyen medya hizmet sağlayıcıların talepleri, yayın alanı, teknik imkânlar ve talep edilen dil ve lehçelerde yayın yapan diğer kuruluşlar da göz önünde bulundurularak Üst Kurul tarafından değerlendirilir ve uygun görülmesi halinde bu dil ve lehçelerde yayın yapma izni verilir.

(5) Farklı dil ve lehçelerdeki münferit müzik eserleri, sinema filmleri, ticari iletişim ve isteğe bağlı yayın hizmetleri için izin şartı aranmaz.

(6) Farklı dil ve lehçelerde Üst Kuruldan yayın yapma izni alan medya hizmet sağlayıcılar, yayınlarını, Kanun ve Kanuna dayanılarak çıkartılan yönetmeliklere, Üst Kurulun öngördüğü diğer yükümlülüklere uygun olarak yapmakla yükümlüdürler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yayın Hizmeti İlkeleri

Yayın hizmeti ilkeleri

MADDE 8 – (1) Medya hizmet sağlayıcılar, yayın hizmetlerini kamusal sorumluluk anlayışıyla yayın hizmeti ilkelerine uygun olarak sunarlar. Yayın hizmetleri;

a) Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı olamaz.

b) Irk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz.

c) Hukukun üstünlüğü, adalet ve tarafsızlık esasına aykırı olamaz.

ç) İnsan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez. İnsanların yaralanma, acı çekme, ölüm anları ve benzeri durumlar, duygu sömürüsüne yol açacak biçimde verilemez. Kişilerin izinleri olmadıkça, özel hayata ilişkin bilgi, belge ve kayıtlar yayınlanamaz, konut dokunulmazlığı yayın yoluyla ihlal edilemez. Güvenlik kamerası veya benzeri yöntemlerle yapılan kayıtlar ancak, insan onuruna ve kişilik haklarına saldırı içermemesi halinde ilgililerin izni ile yayınlanabilir. Rüşvet, cinsel taciz ve benzeri suç fiilleri, yorum katıcı kurgulama kullanılarak haberleştirilemez.

d) Terörü övemez ve teşvik edemez, terör örgütlerini güçlü veya haklı gösteremez, terör örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerini yansıtıcı nitelikte olamaz. Terör eylemini, faillerini ve mağdurlarını terörün amaçlarına hizmet eder şekilde sunamaz. Terör mağdurları ile yakınlarının kişilik haklarını olumsuz etkileyecek yayın yapılamaz.

e) Irk, renk, dil, din, tabiiyet, cinsiyet, özürlülük, siyasî ve felsefî düşünce, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapan ve bireyleri aşağılayan yayınları içeremez ve teşvik edemez.

f) Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz.

g) Suç işlemeyi, suçluyu ve suç örgütlerini övücü, suç tekniklerini öğretici nitelikte olamaz.

ğ) **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)** Çocuklara, güçsüzlere ve engellilere karşı istismar içeremez ve şiddeti teşvik edemez. Bunlara karşı her türlü ayrımcılık, fiziksel, duygusal, sözel ve cinsel şiddet teşvik edilemez. Çocukların yer aldığı sahnelerin içeriği, bu programlara katılan ya da bunlarda rol alan çocukların fiziksel, zihinsel veya duygusal gelişimine zarar verecek unsurlar içeremez. Çocuklara yönelik verilecek ödüller onların yaş aralığına uygun olmalıdır.

h) **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)** Alkol, tütün ürünleri ve uyuşturucu gibi bağımlılık yapıcı madde kullanımı ile kumar oynamayı özendirici nitelikte olamaz. Yetkili makamlarca ya da bunların izniyle düzenlenen şans oyunlarının yer aldığı yayınlar; bu tür

oyunların maddi, sosyal veya duygusal açıdan zarara sebebiyet verecek şekilde oynanmasını teşvik edemez.

ı) **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)** Haber bültenleri ve haber programları, tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almak ve toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamak zorundadır; soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayınlanamaz; haberin verilişinde abartılı ses ve görüntüye, doğal sesin dışında efekt ve müziğe yer verilemez; görüntülerin arşiv veya canlandırma niteliği ile haber ajanslarından veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesi zorunludur. Canlı yayınların "canlı" olduğu açıkça belirtilir. Canlı yayınların tekrarında ise kısa mesaj ile programa katılma, telefon bağlantısı ve benzeri şekilde izleyicilerin mağduriyetine sebep olacak duyulara yer verilmez.

i) Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimse suçlu ilân edilemez veya suçluymuş gibi gösterilemez; yargıya intikal eden konularda yargılama süresince, haber niteliği dışında yargılama sürecini ve tarafsızlığını etkiler nitelikte olamaz.

j) Haksız çıkarlara hizmet eden ve haksız rekabete yol açan unsurlar içeremez.

k) Siyasî partiler ve demokratik gruplar ile ilgili tek yönlü veya taraf tutar nitelikte olamaz. Sunucu program sunumu esnasında tarafsız olmak zorundadır.

l) Genel sağlığa, çevrenin ve hayvanların korunmasına zarar verecek davranışları teşvik edemez.

m) Türkçenin, özellikleri ve kuralları bozulmadan doğru, güzel ve anlaşılır şekilde kullanılmasını sağlamak zorundadır; dilin düzeysiz, kaba ve argo kullanımına yer verilemez.

n) Müstehcen olamaz. Cinsel duyguları sömürmeye yönelik, bireyleri cinsel meta olarak gösteren, insan bedenini cinsel tahrik unsuruna indirgeyen, toplumsal yaşam alanı içinde sergilenemeyecek mahrem söz ve davranışlar içeren, toplumda yaşayan bireylerin ar ve utanma duygularını örseleyen ve cinsel isteklerini tahrik ve istismar eder nitelikte olamaz.

o) Kişi veya kuruluşların cevap ve düzeltme hakkına saygılı olmak zorundadır. Mahkemenin karar verdiği cevap ve düzeltme metinleri, sesli ve görüntülü olarak izleyicilerin veya radyolarda sesli olarak dinleyicinin kolaylıkla takip edebileceği şekilde yayınlanır.

ö) Bilgi iletişim araçları yoluyla yarışma veya lotarya içeremez, dinleyici ve seyircilere ikramiye verilemez veya ikramiye verilmesine aracılık edemez.

p) Medya hizmet sağlayıcı tarafından yapılan veya yaptırılan anket ve kamuoyu yoklamalarının, hazırlık aşamasından sonuçların ilânına kadar noter nezaretinde gerçekleştirilmesi ve bu durumun yayın esnasında kamuoyuna duyurulması ve belgelerin istenilmesi halinde Üst Kurula sunulması zorunludur.

r) Kişileri fal veya batıl inançlar yoluyla istismar edemez. Yayın yoluyla fal, batıl inançlar gibi yöntemlerin kullanılması ön plana çıkartılarak bu yöntemler sonucunda seyirciler ve dinleyiciler yanlış yönlendirilemez ve istismar edilemez.

s) Toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düşen, kadınlara yönelik baskıları teşvik eden, kanıksatan ve kadını istismar eden programlar içeremez. Törenin toplumda kadına karşı bir baskı aracı gibi kullanılmasını teşvik edemez.

ş) Şiddeti özendirici veya kanıksatıcı olamaz. Saldırgan davranış ve tutumların öğrenilmesine, şiddete karşı duyarsızlaşmaya ve şiddeti normalleştirmeye neden olamaz. Haber bültenlerinde veya haber programlarında şiddet unsuru taşıyan ses ve görüntüler süresi gereğinden uzun tutularak, tekrara başvurularak ya da gerçekliğiyle oynanarak haber niteliği dışında yayınlanamaz. Şiddeti olumlayan yorum ve ifadelere yer verilemez.

(2) Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği korumalı saatlerde, koruyucu sembol kullanılsa dahi yayınlanamaz. Korumalı saatlerdeki program tanıtımlarında çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde şiddet, cinsellik ve benzeri unsurlar taşıyan içeriklere yer verilemez.

(3) İsteğe bağlı yayın hizmeti sağlayıcıları, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimini olumsuz etkileyebilecek nitelikteki yayın hizmetlerinin bunların bu tür hizmetleri normal şartlar altında duymayacakları ve görmeyecekleri şekilde sunulmasını sağlamakla yükümlüdür. Bu programlar şifre sistemi veya benzer korumalı bir sistem olmaksızın ve abonenin yetişkin olduğundan emin olarak tedbirler alınmaksızın ve çocukların erişebilecekleri şekilde yayınlanamaz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yayın Hizmetlerinde Ticarî İletişim

Genel esaslar

MADDE 9 – (1) Ticarî iletişim, yayın hizmetinin diğer unsurlarından görsel ve/veya işitsel olarak kolayca ayırt edilebilir olmak zorundadır.

(2) Ticarî iletişimde bilinçaltı teknikleri kullanılamaz.

(3) Gizli ticari iletişime izin verilemez.

(4) Haber bülteni ve haber programlarını düzenli olarak sunan kişilerin görüntü veya seslerine ticarî iletişimlerde yer verilemez.

(5) Ticarî iletişim, medya hizmet sağlayıcının editoryal bağımsızlığını ve program içeriğini etkileyecek şekilde kullanılamaz.

(6) Ticarî iletişim, yayın hizmeti ilkeleri saklı kalmak kaydıyla;

a) Adalet, hakkaniyet ve dürüstlük ilkelerine uygun olmalıdır.

b) Cinsiyet, ırk, renk veya etnik köken, tabiiyet, din, felsefî inanç veya siyasî düşünce, **(Değişik ibare:RG-3/4/2014-28961)** engellilik, yaş ve herhangi bir ayrımcılığı içermemeli veya teşvik etmemelidir.

c) Yanıltıcı olmamalı ve tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarına zarar vermemelidir. Ticari iletişimi yapılan bir ürün, hizmet veya imajın özellikleri hakkında aldatıcı düzeye ulaşan eksik bilgi ve abartılı ifade ve görüntülere yer verilemez.

ç) **(Ek:RG-3/4/2014-28961)** Gıda takviyesi, bitkisel ürünler, çeşitli cihazlar ve bunlar dışındaki herhangi bir ürünün sağlık beyanı ile ilaç gibi algılanmasına sebebiyet verilemez.

d) Çocukları hiçbir şekilde istismar etmemelidir. Çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar vermemeli, deneyimsizliklerini veya saflıklarını istismar ederek, çocukları bir ürün veya hizmeti satın almaya veya kiralamaya doğrudan yönlendirmemeli;

çocukları reklamı yapılmakta olan ürün veya hizmetleri satın almak için ebeveynlerini veya başkalarını ikna etmeye doğrudan teşvik etmemeli; çocukların ebeveynlerine, öğretmenlerine veya diğer kişilere duyduğu güveni istismar etmemeli veya sebepsiz olarak çocukları tehlikeli durumlarda göstermemelidir. Çocukların sahip oldukları deneyim göz önünde bulundurularak bu kapsamdaki yaş gruplarında gerçek dışı beklentilere neden olunmamalıdır.

e) Kadınların istismarına yönelik olmamalıdır. Tanıtımı yapılan ürün, hizmet veya imajda, kadın bedeni cinsel bir meta olarak kullanılmamalıdır.

f) Sağlık, çevre ve güvenliğe zarar verecek davranışa teşvik etmemelidir.

g) Ticari iletişimde yer alan kişi, meslek ve unvanı ile tüketicinin güvenini kötüye kullanacak ya da tecrübe ve bilgi eksikliklerini istismar edecek biçimde hareket edemez.

(7) **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)** Genel beslenme diyetlerinde aşırı tüketimi tavsiye edilmeyen yağ, yağa dönüşen asitler, tuz/sodyum ve şeker gibi gıda ve maddeleri içeren yiyecek ve içeceklerin ticarî iletişimi;

a) Çocuk programlarının başında ve sonunda veya bu programların içinde yapılamaz.

b) Diğer programlarla birlikte veya bu programların içinde yapılması durumunda, ekranın alt kısmında izleyiciler tarafından rahatça okunabilir, akar bant şeklinde yayınlanacak ve içerisinde düzenli ve dengeli beslenmeyi teşvik eden ifadelere yer veren yazılı uyarılarla birlikte yapılır.

c) Genel beslenme diyetlerinde aşırı tüketimi tavsiye edilmeyen yiyecek ve içeceklerin tespitinde, Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan liste esas alınır.

(8) **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)** Ticari iletişim yayınlarının ses seviyesi diğer yayın bölümleri ile aynı seviyede olmak zorundadır. Ticari iletişim yayını veya program tanıtımı başlamadan önce ses seviyesi yükseltilerek veya alçaltılarak izleyici veya dinleyici rahatsız edilmemelidir.

(9) **(Ek:RG-3/4/2014-28961)** Siyasi reklamlar bu maddede düzenlenen ticari iletişimin genel esaslarına ve Yüksek Seçim Kurulunca belirlenen usul ve esaslara uygun olmak zorundadır.

Tele-alışveriş yayın hizmeti ilkeleri

MADDE 9/A – (Ek:RG-3/4/2014-28961)

(1) Tele-alışveriş yayınlarında, bu Yönetmeliğin 9 uncu maddesinde yer alan genel esaslar saklı kalmak kaydıyla;

a) Tüketicinin doğru tercihler yapabilmesini sağlamak amacıyla, ürün veya hizmete ilişkin kesin bilgiler verilir ve izleyiciler yanılgıya düşürülemez.

b) Ürüne ait üretici firma ve üretim yeri bilgileri verilir.

c) Gerçek dışı olarak “ilk kez”, “son”, “sadece tek bir sefer”, “sınırlı satış”, “hepsi satılmak üzere-satıldı satılacak” gibi ifadelerle izleyici ürünü satın almaya teşvik edilemez.

ç) Bilimsel ve istatistiki bilgiler çarpıtılamaz. Klinik test ya da ürünün performansına dair test sonuçları, bu sonuçların resmî bir kurum tarafından onaylanmış veya akademik ve bilimsel dergi gibi yerlerde yayınlanmış olması şartıyla sınırlı olarak verilebilir.

d) Herhangi bir ürünün sağlık beyanı ile ilaç gibi algılanmasına sebebiyet verecek ifadeler kullanılamaz. Gıda takviyesi niteliğindeki ürünlere ilişkin her çeşit memnuniyet ve teşekkür yazısı ya da kişilerin başından geçen ürün tecrübesini anlatan ifade ve görsel

sunumlar kullanılamaz. Ürünün kullanılmaması halinde sağlığın olumsuz etkileneceği beyanlarına yer verilemez.

Reklâm ve tele-alışveriş yayınlarının biçim ve sunuşu

MADDE 10 – (1) Televizyon hizmetlerinde reklâmlar ile tele-alışveriş yayınları, sesli ve görüntülü bir uyarıyla açıkça fark edilebilecek şekilde, program hizmetinin diğer unsurlarından kolaylıkla ayırt edilebilecek biçimde düzenlenir. Reklamlar ve tele-alışverişin ayırt edilebilmesi için;

a) **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)** Televizyon reklam ve tele-alışveriş kuşaklarının önünde ve bitiminde 3 saniye süre ile herhangi bir reklam unsuru içermeyen reklam veya tele-alışveriş kapağı kullanılır. Medya hizmet sağlayıcıları, reklam veya tele-alışveriş kapağı tasarımında serbesttirler. Ancak reklam veya tele-alışveriş kuşaklarının önünde kullanılan reklam kapağı ile birlikte başlamak üzere 6 saniye süre ile Ek-2'de yer alan reklam veya tele-alışveriş giriş logosu yayınlanır. Reklam veya tele-alışveriş kuşaklarının bitiminde kullanılan reklam veya tele-alışveriş kapağı yayını ile son bulacak şekilde 6 saniye süre ile Ek-2'de yer alan reklam veya tele-alışveriş çıkış logosu yayınlanır. Üst Kurulca reklam sürelerinden sayılmayacağına ve ücretsiz olarak yayınlanabileceğine karar verilmiş olan kamu spotlarının yayını sırasında; Ek-2'de yer alan kamu spotu logosu sürekli olarak yayınlanır. Zorunlu yayınlarda ise başlangıç ve bitişte 6 saniye süre ile "ZORUNLU YAYIN" ifadesi yayınlanır. Tele-alışveriş kuşakları yayını boyunca ekranda "TELE-ALIŞVERİŞ" ibaresine yer verilir.

b) **(Değişik:RG-12/8/2015-29443)** Bant reklam yayını süresince Ek-2'de yer alan bant reklam logosu yayınlanır. Bant reklam yayınında reklam alanı görüntü alanının %20'sini aşamaz. Bant reklam teknikleri kullanılarak yapılan spot ve küçük ilanlar tarzındaki reklamlar; program bütünlüğü, değeri, etkinliği ve mesajın bozulmasını önlemek için sesli olarak yayınlanamaz. Bant reklam, programlarda oyuncuların, sunucuların ve konuşmacıların görüntülerini kapatacak şekilde yerleştirilemez.

(2) Radyo yayın hizmetlerinde reklâmlar ile tele-alışveriş yayınları, sesli bir uyarıyla açıkça fark edilebilecek şekilde, program hizmetinin diğer unsurlarından kolaylıkla ayırt edilebilecek biçimde düzenlenir. Reklamlar ve tele-alışverişin ayırt edilebilmesi için; "REKLAMLAR" ve "TELE-ALIŞVERİŞ" şeklindeki ticari iletişimin türünü belirten sözler ile reklam müziği (cıngıl) reklamın önünde ve bitiminde dinleyicinin anlayacağı biçimde en az 3 saniye süreyle kullanılır.

(3) Dini tören yayını içine hiçbir şekilde reklam ve tele-alışveriş yayını yerleştirilemez.

(4)**(Değişik:RG-12/8/2015-29443)** Haber bültenleri ile çocuklara yönelik programlarda ve spor karşılaşmalarının bölüm, duraksamalar ve devre araları dışında, bant reklamlar dâhil hiç bir türde reklam yayınlanamaz.

(5) Özel tarifeli telefon hatları içeren ve yayın ilkelerine uygun olarak yayınlanan reklamlarda yazılı açıklamalarda kullanılan karakter büyüklüğü en az 8 punto olmalıdır. Söz konusu açıklamaların ekranda kayar şekilde verilmesi durumunda izleyicilerin okuyabileceği bir hızda olması, bu yazıların ekranda sabit bir şekilde bulundurulması durumunda ise ekranda en az 10 saniye kalması sağlanır.

(6) **(Ek:RG-3/4/2014-28961)** Spor karşılaşmalarının doğal araları dışında tek reklam uygulamasına izin verilmez. Tek reklam uygulamalarında da bu madde hükümleri uygulanır.

Televizyon ve radyo yayın hizmetlerinde reklam ve tele-alışveriş oran ve süreleri

MADDE 11 – (1) Reklam ve tele-alışveriş yayınları, programların arasına veya programın bütünlüğü, değeri ve hak sahiplerinin hakları zedelenmeyecek biçimde bir program içine yerleştirilebilir.

(2) Bağımsız bölümlerden oluşan programlarda veya devre araları içeren spor karşılaşmaları ve benzer yapıdaki olay ve gösteri programlarında, reklam ve tele-alışveriş yayınları bölüm, duraksamalar veya devre aralarına yerleştirilir.

(3) Tele-alışveriş yayınları hariç her türlü reklam yayınlarının oranı, bir saat başından bir sonraki saat başına kadarki yayın içinde yüzde yirmiyi (oniki dakikayı) aşamaz. Bu orana, program desteklemesi ve yayıncının kendi programlarının tanıtımlarına ayrılan süre ile ürün yerleştirme dâhil değildir. **(Mülga cümle:RG-3/4/2014-28961)**

(4) **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)** Program tanıtımlarının oranı, bir saat başından bir sonraki saat başına kadarki yayın içinde yüzde beşi (üç dakikayı) aşamaz. Bant yoluyla yapılan tanıtımlar da bu süreye dâhildir.

(5) Bant reklamlar her bir girişte en fazla 10 saniye olarak verilebilir.

(6) Üçüncü fıkrada belirtilen süreden bağımsız olarak, sesli ve görüntülü bir uyarı ile açıkça belirtilerek, kesintisiz en az onbeş dakika süreyle tele-alışveriş yayını yapılabilir. Bu yayının süresi bir gün içinde toplam bir saati aşamaz.

(7) Reklam ve tele-alışveriş sürelerinin hesaplanmasında ticari iletişimin önünde ve bitiminde kullanılan "reklam kapağı"/"cıngıl"ların süresi dikkate alınmaz.

(8) Ücretsiz yayınlanan ve Üst Kurul tarafından tavsiye edilen kamu hizmeti duyuruları reklam sürelerine dâhil edilmez.

(9) Sinema ve televizyon için yapılmış filmler ile haber bültenleri ve çocuk programları, planlanan yayın süreleri otuz dakikadan fazla olması hâlinde, ilk otuz dakikada reklam ve tele-alışverişle kesilemez. İlk otuz dakikadan sonra her otuz dakikalık bölüm, en fazla bir defa ve istenilen zamanda kesilebilecek şekilde reklam ve tele-alışveriş yerleştirilebilir.

Belirli ürünlerin ticarî iletişimi

MADDE 12 – (1) Aşağıda belirlenen ürünlerin **(Değişik ibare:RG-3/4/2014-28961)** ticari iletişiminde uyulması gereken kurallar şunlardır:

a) Alkol ve tütün ürünleri için hiçbir şekilde ticarî iletişime izin verilemez.

b) Reçeteye tâbi ilaçlar ve tedaviler hakkında ticarî iletişim yapılamaz.

c) **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)** Reçeteye tâbi olmayan ilaçlar ve tedavilerin reklamları dürüstlük ilkesi çerçevesinde, gerçeği yansıtan ve doğrulanması mümkün unsurlardan oluşacak şekilde hazırlanır. Bu konuda 17/2/2005 tarihli ve 25730 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Beşeri Tıbbi Ürünlerin Sınıflandırılmasına Dair Yönetmelik hükümlerine göre hazırlanan ve her yıl Sağlık Bakanlığınca yayımlanan liste esas alınır. Reçeteye tabi olmayan ilaç ve tedavilerin reklamlarında; reçetesiz satış izni olduğuna ve içerdiği etkin maddeye dair açıklama, televizyonlarda görünür ve okunur şekilde yazı ile radyolarda ise sözlü olarak yapılır.

ç) İlaçlar ve tıbbi tedaviler için tele-alışverişe izin verilemez.

d) Her türlü (ateşli veya ateşsiz) silah veya silah üreticisi ve satıcısının ticari iletişimine izin verilemez.

e) Falcı, medyum, astrolog ve benzerlerinin verdikleri hizmetlerin ticari iletişimi yapılamaz.

f) Eş ve arkadaş bulma hizmetlerinin ticari iletişimine izin verilemez.

g) Diğer kanunlarla reklamı yasaklanan ürün ve hizmetlere ilişkin ticari iletişim yayını yapılamaz.

ğ) **(Ek:RG-3/4/2014-28961)** Gıda takviyesi, bitkisel ürünler, çeşitli cihazlar ve bunlar dışındaki herhangi bir ürünün sağlık beyanı ile ilaç gibi algılanmasına sebebiyet verilemez.

Program desteklemesi

MADDE 13 – (1) **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)** Bir program tamamen veya kısmen destek görmüşse, ana destek verenin ticari kimliği programın başında ve sonunda, program içindeki reklam kuşaklarına giriş ve çıkışta görsel ve/veya işitsel unsurlarla 5'er saniye süre ile belirtilir. Kısmi destek verenlerin isim, marka, logo, ürün görüntüleri ve imajları, programın sonunda, sadece görsel unsur kullanılarak, sabit şekilde gösterilen isim, marka ve/veya logolar için en fazla 3 saniye, akan şekilde gösterilen isim, marka ve/veya logolar için ise, her bir isim, marka ve/veya logo için 3 saniyeyi aşmamak üzere toplamda en fazla 30 saniye gösterilebilir. Bu uygulama, haber bültenleri için; sadece sunucu kostümüne ilişkin ve 3 saniyeyi geçmemek kaydıyla uygulanır. Destek verenin ismi, markası, logosu, ürün görüntüleri ve imajı dışında hiçbir görüntü ve ifadeye yer verilemez.

(2) Program tanıtımlarında programı destekleyene atıfta bulunulamaz.

(3) **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)** Desteklenen programlarda, destek verene veya üçüncü bir kişiye ait mal ve hizmetlere atıfta bulunulamaz ve bunların alınması, satılması ve kiralanması teşvik edilemez. Destekleyen firma ismi program adının bir parçası olarak kullanılamaz. Destek verene ait mal ve hizmetlerin ürün yerleştirmesi yapılamaz. Desteklenen programda programı destekleyenin bant reklam uygulaması program destekleyene bir atıf olarak kabul edilmez.

(4) Ticari iletişimi yasaklanan ürün ve hizmetleri üretenlerle bunların satışı ile iştigal edenler, program desteklemesinde bulunamazlar.

(5) Tıbbi ürünleri üreten, pazarlayan veya satan ya da tıbbi tedavileri pazarlayan veya sunan gerçek ve tüzel kişilerin program desteklemesinde bulunması hâlinde, gerçek ve tüzel kişilerin ismi, markası, logosu veya imajı program desteklemesinde kullanılabilir; ancak gerçek ve tüzel kişilerin üretim veya satışını yaptığı reçeteye tabi tıbbi ürünler veya tıbbi tedaviler kullanılamaz.

(6) Haber bülteni ve dinî tören yayınlarında program desteklemesine izin verilemez.

(7) Program desteklemesinin, medya hizmet sağlayıcının editoryal bağımsızlığını ve sorumluluğunu etkilemesine izin verilemez.

(8) Programın başında, program içindeki reklam kuşaklarına giriş ve çıkışta ve programın sonunda program desteklemesi yapıldığı belirtilirken, programı destekleyenin ürün veya hizmetlerinin kiralanması veya satın alınması doğrudan teşvik edilemez ve ürün veya hizmetlere aşırı vurgu yapılamaz.

Ürün yerleştirme

MADDE 14 – (1) **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)** Sinema ve televizyon için yapılmış filmler, diziler ile spor ve genel eğlence programlarında ürün yerleştirme yapılabilir. Radyo yayın hizmetlerinde de ürün yerleştirme yapılabilir. Ürün yerleştirme uygulamaları ticarî iletişimle ilgili genel esaslara tabidir.

(2) Ürün yerleştirme ile ilgili bilgilendirmede, ürün yerleştirme uygulaması yapılacak programın başında, sonunda ve her reklam kuşağı sonrasında program başladığında, "Arial" yazı tipinde, "Normal" yazı stili ve boyutu 15 piksel büyüklüğündeki "Bu programda ürün yerleştirme bulunmaktadır." ifadesi yayınlanır. Söz konusu bilgilendirme yazısının ekranda akan yazı ile belirtilmesi durumunda izleyicilerin okuyabileceği bir hızda olması; ekranda sabit bir yazıyla belirtilmesi durumunda ise ekranda en az 10 saniye kalması sağlanır. **(Ek cümle:RG-3/4/2014-28961)** Radyo yayın hizmetlerinde de bu ifade sözlü olarak aynı usulle belirtilir.

(3) **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)** Genel olarak, ürün yerleştirme, programın bütünlüğünü bozmamalıdır. Ürün yerleştirmede; program içine yerleştirilen ürünlere aşırı vurgu yapılmasına izin verilmez. Program içerisine yerleştirilen ürün ve hizmetlerin tekrarlar halinde sunulması veya gösterilmesi; ürün veya hizmetin özelliklerinin övülmesi ya da benzeri diğer ürün ya da hizmetlere göre belli bir ürüne yönelik tercih bildirilmesi, ürünlere veya hizmetlere özel tanıtıcı atıflar yaparak ürün veya hizmetlerin kiralanmasının veya satın alınmasının doğrudan teşvik edilmesi, ürüne ilişkin detaylı bilgi verilmesi ve farklı çekim teknikleriyle ürünün ön plana çıkarılması yasaktır.

(4) Ürün yerleştirme ile program içerisine yerleştirilen ürün, programın bir parçasıymış gibi doğal mecrasında kullanılmalıdır.

(5) **(Mülga:RG-3/4/2014-28961)**

(6) Ticarî iletişimi yasaklanmış ürünlerin, ürün yerleştirmede kullanılmasına izin verilmez. Ürün yerleştirme esnasında yerleştirilen ürüne ilişkin bant reklam yapılamaz.

(7) Ürün yerleştirmenin, medya hizmet sağlayıcının editoryal bağımsızlığını ve sorumluluğunu etkilemesine izin verilmez.

(8) Haber bültenlerinde, çocuk programlarında ve dinî tören yayınlarında ürün yerleştirmeye izin verilmez.

Reklam ve tele-alışveriş kanalları

MADDE 15 – (1) Münhasıran reklam, tele-alışveriş ve öz tanıtım yayınlarına ayrılmış televizyon ve radyo yayın hizmetlerine 10 uncu ve 11 inci madde hükümleri uygulanmaz.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Yayın Hizmeti İçeriği

Genel ve tematik yayın

MADDE 16 – (1) Yayın hizmetlerinde, genel veya tematik içerikli yayın yapılabilir. Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar yayın lisansı başvurusu sırasında yayınlarının türünü Üst Kurula yazılı olarak bildirir. Üst Kurul tarafından bu kuruluşlara verilecek yayın lisans belgesinde yayının türü açıkça belirtilir.

(2) Yayın hizmetlerinin Üst Kurula bildirilen türde ve seçilen dilde yapılması zorunludur. Yayın türü talep üzerine Üst Kurulun izniyle değiştirilebilir. Lisans belgesinde belirtilen türe uygun yayın yapmayan kuruluş yayın lisansı şartlarını ihlâl etmiş sayılır.

(3) Karasal ortamdan yayın lisansı olan kuruluşlar, reklam, tele-alışveriş veya program tanıtımı türlerinde tematik yayın yapmak üzere başvuramazlar.

Tematik yayın program oranları

MADDE 17 – (1) **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)** Tematik yayın izni alan kuruluşlar, günlük yayınlarının ticari iletişim yayınları hariç 06:00-24:00 saatleri arasındaki bölümünün en az %70'inde, lisans belgesinde belirtilen türe uygun programlara yer vermek zorundadırlar.

Çocuk yayınları

MADDE 18 – (1) Genel ve tematik içerikli yayın yapan televizyon kuruluşlarının, çocuk yayınlarında çizgi filmlere yer vermeleri hâlinde, çizgi filmlerin en az yüzde yirmisinin, diğer çocuk programlarının en az yüzde kırkının Türkçe dilinde üretilmiş yapım olması ve Türk kültürünü yansıtması zorunludur. Bu oranların belirlenmesinde aylık yayın dönemleri esas alınır.

(2) Genel ve tematik yayın yapan televizyon kuruluşları çocuk yayınlarının yayınlanma saatlerini, sürelerini istatistiksel veriler halinde ve üretim diline ilişkin bilgiler ile aylık olarak her takip eden ayın 20'sine kadar Üst Kurulun "izlemeburo@rtuk.org.tr" internet adresine elektronik posta ile gönderirler.

(3) Bu maddedeki oranlara televizyon kuruluşları bu Yönetmeliğin yayım tarihinden itibaren beş yıllık süreçte her yıl eşit oranda arttırmak suretiyle tedrici olarak ulaşmak zorundadır.

Türk halk müziği ve Türk sanat müziği

MADDE 19 – (1) Radyo ve televizyon kuruluşları, yayınlarında Türk kültürünün bir parçası olan Türk halk ve Türk sanat müziği programlarına yer vermek zorundadır. Bu programların toplam yayın süresi haftalık yayın süresi içinde bir saatten az olamaz.

(2) Üst Kurulun tematik yayın yapma izni verdiği yayın kuruluşları bu zorunluluktan muaftır.

Kısa gösterim hakkı

MADDE 20 – **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)**

(1) Kamuoyu için büyük önem taşıyan her tür güncel olayın münhasır yayın haklarına sahip televizyon yayıncıları, 5/12/1951 tarihli ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında, diğer yayıncılara âdil, makul ve eşitlikçi bir temelde bedeli karşılığında kısa gösterim hakkı sağlamak zorundadır.

(2) Kamuoyu için önem taşıyan güncel olay birkaç bağımsız unsurdan oluşuyorsa, her bir unsur ayrı olarak değerlendirilir ve her bir unsur için bir kısa gösterim hakkı kullanılabilir.

(3) Kamuoyu için önem taşıyan güncel olayın kısa gösterim hakkı, 90 saniyeyi geçemez.

(4) Münhasır yayın haklarına konu güncel olaylara erişim hakkının sağlanması, münhasır yayın hakkına sahip televizyon yayıncıları tarafından hiçbir şarta bağlanamaz. Erişim hakkı talep eden diğer televizyon yayıncıları talepte bulundukları kısa gösterimleri serbest bir biçimde seçme hakkına sahiptirler.

(5) Kısa gösterimlerin yayınlanmasında münhasır yayın hakkına sahip televizyon yayıncısı belirtilir ve yayıncının logosunun herhangi bir şekilde görülmesine engel olacak uygulamalara yer verilmez.

(6) Kısa gösterimler, ilk yayının ardından azami yirmi dört saat içerisinde, kaynağını belirtmek suretiyle sadece haber programları içinde ve isteğe bağlı medya hizmetlerinde ise sadece aynı programın aynı medya hizmet sağlayıcı tarafından banttan verilmesi durumunda kullanılır.

(7) Kamuoyu için önem taşıyan güncel olayın kısa gösterimi, olayın gerçekleşmesini takip eden yirmi dört saat içerisinde münhasır hakka sahip ilk yayıncı tarafından yayınlanmadığı takdirde ilk yayıncıdan önce yayınlanabilir.

(8) Kamuoyu için önem taşıyan güncel olayın münhasır yayın hakkına sahip televizyon yayıncıları, kısa gösterim yayını için diğer yayıncılardan bedeli dışında herhangi bir ilave ücret talep edemez.

Kamunun önemli olaylara erişimi

MADDE 21 – (1) Üst Kurul, toplum için büyük önem arz eden ulusal ve uluslararası olayları; ülke geneline şifresiz ve ücretsiz yayın yapan televizyon kanallarından canlı veya banttan yayınlanmasını temin etmek amacıyla önemli olaylar listesi hazırlar.

(2) Üst Kurulca önemli olaylar listesinin hazırlanmasında konuyla ilgili diğer kurum ve kuruluşların görüşleri alınır. Önemli olaylar listesi bu Yönetmeliğin yayımı tarihinden itibaren 6 ay içerisinde hazırlanarak ilân edilir.

(3) Hazırlanan önemli olaylar listesi değişen şartlara göre Üst Kurulca aynı usulle güncellenebilir.

(4) Üst Kurulca listelenen toplum için büyük önem arz eden olaylar, esas olarak, canlı yayınlanır. Bu olaylar, 24:00–05:00 arasında cereyan ederse, olimpiyatlar gibi birbirine bağlı çok sayıda olaydan oluşursa veya canlı yayın toplum için büyük önem taşıyan bir başka olayın başka bir saatte yayınlanmasını gerektirirse, bu ve benzeri durumlarda objektif nedenlere dayanılarak olayın gerçekleştiği gün içerisinde banttan da yayınlanabilir.

(5) Önemli olayları yayınlayacak televizyon yayıncıları, önemli olaylar listesinde yer alan olayların ülke geneline şifresiz ve ücretsiz olarak yayınlanmasını sağlarlar. Ayrıca televizyon yayıncıları Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesine taraf başka bir ülkenin listesinde yer alan önemli olaylarla ilgili münhasır haklarını, söz konusu ülke vatandaşlarının önemli bir kesimi tarafından izlenmesini engelleyecek şekilde kullanamazlar.

ALTINCI BÖLÜM

İzleyici Temsilciliği ve Koruyucu Sembol Sistemi

İzleyici temsilcisi ve görevleri

MADDE 22 – (1) **(Değişik:RG-3/4/2014-28961)** Medya hizmet sağlayıcılar izleyici temsilcisi bulundurmak zorundadır. İzleyici temsilcileri, medya hizmet sağlayıcıları tarafından, ulusal karasal yayın lisansına sahip medya hizmet sağlayıcılar tarafından görevlendirilecek medya hizmet sağlayıcılar için yayıncılık alanında en az on yıllık mesleki tecrübeye sahip kişiler arasından en az bir yıl süreyle görevlendirilirler. Diğer medya hizmet sağlayıcılar tarafından görevlendirilecek izleyici temsilcileri için mesleki

tecrübeye ilişkin süre şartı aranmaz. İzleyici temsilcisinin adı ve iletişim bilgileri ile program hakkında bildirimlerin nereye ve nasıl yapılacağı programların bitiminde jenerikte uygun yöntemlerle belirtilir.

(2) İzleyici temsilcileri;

a) İzleyicilerin bildirimlerini alabilmek için gerekli altyapının kurulmasını sağlarlar.

b) Görevlendirildikleri medya hizmet sağlayıcının resmi internet sitesinde izleyici temsilcisi köşeleri oluşturulmasını sağlarlar ve buradan kendilerine ulaşan bildirimler ve sonuçları hakkında bilgi verirler. **(Ek cümle:RG-3/4/2014-28961)** Resmî internet sitesinde izleyici temsilcisinin adı, soyadı ve iletişim bilgileri görünür şekilde yer alır.

c) Münferit olarak izleyicilerden gelen ve Üst Kurul aracılığıyla kendilerine ulaşan bildirimleri değerlendirirler. Yayın hizmeti ilkeleri ve yayın hizmetlerinde ticari iletişimi ilgilendiren bildirimleri cevaplandırırlar.

ç) İzleyici bildirimlerine yönelik çalışmalarını her ayın sonunda görevlendirildiği medya hizmet sağlayıcının yönetimine raporlarlar, kurumsal internet sitelerinin temsilci köşelerinde yayınlarlar ve yayın akışının imkân verdiği ölçüde bu çalışmaları kamuoyu ile paylaşırlar.

d) Üst Kurulca iletilen şikâyet ve görüşleri, öz denetim çerçevesinde öncelikle değerlendirip sonuçlandırırlar.

Koruyucu sembol sistemi

MADDE 23 – (1) Medya hizmet sağlayıcılar, sembol sistemi kullanarak, izleyicileri program hizmetlerinin içeriği hakkında sesli veya yazılı olarak bilgilendirirler.

(2) Sembol sınıflandırması, yaş ve içerik gruplarını belirten sembollerin birlikte kullanılması suretiyle yapılır. Sınıflandırma işlemi, Üst Kurulca hazırlanan ve gerekli görülen hallerde güncellenen Kodlayıcı Uygulama Rehberi'nde yer alan esas ve ilkelere göre yapılır. Kodlayıcı Uygulama Rehberi, Üst Kurulun internet sitesinde yayınlanır.

(3) Koruyucu semboller, bir programın olası zararlı içerikte olabileceğini ve/veya programın hangi yaş grubuna uygun olduğunu belirtir.

(4) Bir programın şiddet ve korku, cinsellik ve olumsuz örnek oluşturabilecek; ayrımcılık, alkol ve sigaranın aşırı kullanımı, madde kullanımı, yasa dışı davranışlar ile kaba ve küfürlü konuşmalar içermesi durumunda, o programın olası zararlı içerikte olabileceğine ilişkin Ek-1'de yer alan "Şiddet/Korku", "Cinsellik", "Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar" sembolleri kullanılır.

(5) **(Değişik cümle:RG-3/4/2014-28961)** Bir programın hangi yaş grubuna uygun olduğu ise; programdan etkilenme düzeyleri göz önüne alınarak oluşturulan Ek-1'de yer alan "Genel İzleyici", "7 yaş ve üzeri için uygundur", "13 yaş ve üzeri için uygundur" ve "18 yaş ve üzeri için uygundur" sembolleri ile belirtilir. **(Değişik cümle:RG-3/4/2014-28961)** 13+ ve 18+ sembolleri programın yayını süresince ekranın bir köşesinde sabit ve sürekli olarak yayınlanır.7+ bir programın günün her saatinde yayınlanabileceği, 13+ bir programın 21.30'dan sonra yayınlanabileceği, 18+ bir programın 24:00-05:00 aralığı dışında yayınlanamayacağı anlamına gelir.

(6) Bir programın hangi türde zararlı içerik taşıdığı ve hangi yaş grubunun izlemesinin uygun olduğu, medya hizmet sağlayıcıların görevlendirdiği ve sistem hakkında önceden eğitilmiş sertifika sahibi kodlayıcıların Üst Kurulun resmi internet sitesinde yer alan Örnek Kodlama Formunun elektronik ortamda doldurulması sonucunda verilen cevaplara göre sistem tarafından otomatik olarak saptanır.

(7) Bu madde Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu hakkında da uygulanır.

Engellilerin yayın hizmetlerine erişimi

EK MADDE 1 – (Ek:RG-3/4/2014-28961)

(1) Engellilerin yayın hizmetlerine diğer bireylerle eşit koşullarda erişimini sağlamak amacıyla;

a) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu kanallarında yayınlanan sinema ve televizyon için yapılmış filmler, diziler ile haber programlarında; üç yıl içinde yüzde otuza, beş yıl içinde yüzde elliye ulaşılacak şekilde işitme engellilere yönelik altyazı hizmeti seçeneğine yer verilmesi zorunludur.

b) Ulusal karasal yayın lisansına sahip özel medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından yayınlanan sinema ve televizyon için yapılmış filmler, diziler ile haber programlarında; üç yıl içinde yüzde yirmiye, beş yıl içinde yüzde kırka ulaşılacak şekilde engellilere yönelik alt yazı hizmeti seçeneğine geçilmesi zorunludur.

(2) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ile ulusal karasal yayın lisansına sahip özel medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar, engelliler için getirilen erişim hizmetleriyle ilgili olarak yukarıda sayılan oranlara ilişkin bir önceki yıla ait istatistiksel verileri, her yılı takip eden ilk 3 ay içerisinde Üst Kurul'un izlemeburo@rtuk.org.tr internet adresine elektronik posta ile gönderirler.

Avrupa eserleri

EK MADDE 2 – (Ek:RG-3/4/2014-28961)

(1) Ulusal karasal yayın lisansına sahip televizyon yayıncıları; haberler, spor olayları, yarışmalar, reklamlar, tele-alışveriş ve bağlantılı veri yayınları için ayrılan süre dışında kalan yayın süresinin en az yüzde ellisini Avrupa eserlerine ayırmak zorundadır.

(2) Avrupa eserleri;

a) Avrupa Birliğine Üye Devletlerde üretilen eserleri,

b) Avrupa Konseyi Sınırötesi Televizyon Sözleşmesine taraf olan ve aşağıdaki üçüncü fıkrada yer alan koşulları yerine getiren üçüncü Avrupa devletleri tarafından üretilen eserleri,

c) Avrupa Birliği ve üçüncü ülkeler arasında görsel-işitsel sektör ile ilgili akdedilen anlaşmalar çerçevesinde ortaklaşa üretilen ve bu anlaşmaların her birinde belirtilen koşulları yerine getiren eserleri,

ifade eder.

(3) İkinci fıkranın (b) ve (c) bentlerinin uygulanması Avrupa Birliğine üye devletlerde üretilen eserlerin ilgili üçüncü ülkede ayrımcı önlemlere tabi olmaması şartına bağlıdır.

(4) İkinci fıkranın (a) ve (b) bentlerinde belirtilen eserler, bu hükümlerde belirtilen Devletlerin bir veya birden fazlasında ikamet eden yazar, senarist ve çalışanlar tarafından üretilen ve esas olarak aşağıdaki üç koşuldan birine uyan eserlerdir:

a) Bu devletlerin bir veya birden fazlasında ikamet eden bir veya birden fazla yapımcı tarafından yapılması.

b) Eserlerin yapımının bu devletlerin bir veya birden fazlasında ikamet eden bir veya birden fazla yapımcı tarafından denetlenmesi ve kontrol edilmesi.

c) Toplam ortak yapım maliyetleri içinde bu devletlerin ortak yapımcılarının katkısının hakim olması ve ortak yapımda adı geçen devletler dışında ikamet eden bir ya da birden fazla yapımcı tarafından kontrol edilmemesi.

(5) İkinci fıkra kapsamında Avrupa eserleri olmayan ancak Avrupa Birliğine üye devletler ile üçüncü devletler arasında akdedilen ikili ortak yapım anlaşmaları çerçevesinde üretilen eserler, Avrupa Birliğine üye devletler ortak yapımcılarının üretim toplam maliyetinin çoğunluğunu karşılaması ve yapımın Avrupa Birliğine üye devletlerin sınırları dışında ikamet eden bir ya da birden fazla yapımcı tarafından kontrol edilmemesi koşuluyla Avrupa eserleri olarak sayılır.

(6) Ulusal karasal yayın lisansına sahip televizyon yayıncıları yıllık yayın sürelerinin en az yüzde onunu bağımsız yapımcılar tarafından üretilen Avrupa eserlerine ayıracaklardır.

(7) Ulusal karasal yayın lisansına sahip televizyon yayıncıları tarafından yayınlanacak bağımsız yapımcıların Avrupa eserlerinin en az yüzde ellisinin son beş yıl içerisinde üretilmiş olması gerekmektedir.

(8) Yıllık yayın süresine ayrılan süre haberler, spor olayları, yarışmalar, reklamlar, tele-alışveriş ve bağlantılı veri yayınları için ayrılan süreyi kapsamaz.

(9) İsteğe bağlı medya hizmet sağlayıcıları Avrupa eserlerinin üretimini ve erişimini desteklemek için gerekli ve uygun tedbirleri alacaklardır.

(10) İsteğe bağlı medya hizmet sağlayıcıları, Avrupa eserlerine, hazırlayacakları program kataloğunda öncelikli ve görünür bir şekilde yer vereceklerdir.

(11) Ulusal karasal yayın lisansına sahip televizyon yayıncıları Avrupa eserlerine ilişkin istatistikî bilgileri her yıl Eylül ayının son iş gününe kadar Üst Kurula bildirmek zorundadır.

(12) Bu maddede yer alan hükümler, Türkiye Cumhuriyetinin Avrupa Birliğine tam üye olduğu tarihten itibaren uygulanır.

YEDİNCİ BÖLÜM

Son Hükümler

Yürürlükten kaldırılan yönetmelikler

MADDE 24 – (1) Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, 17/4/2003 tarihli ve 25082 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik ile 13/11/2009 tarihli ve 27405 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

MADDE 25 – (1) Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 26 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Radyo ve Televizyon Üst Kurulu yürütür.

EK-1

KORUYUCU SEMBOLLER

Şiddet/Korku

Cinsellik

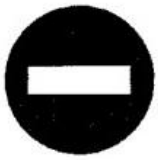

Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar

Genel İzleyici

7 yaş ve üzeri için uygundur

13 yaş ve üzeri için uygundur

18 yaş ve üzeri için uygundur

EK-2

ÜST KURUL TARAFINDAN BELİRLENEN REKLAM, TELE-ALIŞVERİŞ, KAMU SPOTU VE BANT REKLAM LOGOLARI

1. Reklam giriş logosu

2. Reklam çıkış logosu

3. Tele-alışveriş giriş logosu

4. Tele-alışveriş çıkış logosu

5. Kamu spotu logosu

6. Bant reklam logusu

Açıklamalar:

Yukarıda gösterilen logolar;

(Görünümü) : Şeffaf olmayan, yeri ve büyüklüğü değiştirilmeyen hareketsiz biçimdeki yazı karakteriyle,

(Yazı Stili) : "Arial Black" yazı tipinde "Normal" yazı stilinde,

(Yazı büyüklüğü) : En az 15 piksel veya görüntü yüksekliğinin en az %5'i büyüklüğünde,

(Konumu) :

a) Logoların sağ üst köşede kullanılması durumunda;
Logoların sağ üst köşesi, üst kenardan 25 piksel, sağ kenardan ise 30 piksel uzaklıkta veya
Logoların sağ üst köşesi, üst kenardan görüntü yüksekliğinin %8'i, sağ kenardan ise görüntü genişliğinin %8'i uzaklıkta

b) Logoların sol üst köşede kullanılması durumunda;
Logoların sol üst köşesi, üst kenardan 25 piksel, sol kenardan ise 30 piksel uzaklıkta veya
Logoların sol üst köşesi, üst kenardan görüntü yüksekliğinin %8'i, sol kenardan ise görüntü genişliğinin %8'i uzaklıkta

yayınlanacaktır.

EK-4. RTÜK Başkanı ile yapılan 17/06/2014 tarihli röportaj

1) 2013'te yapılan ulusal, bölgesel ve yerel ölçekteki frekans ihaleleri ile karasal yayın ortamının düzenlenmesinde ilk kez önemli adımlar atıldı. Zira, ortağı ve üyesi olduğumuz uluslararası kuruluşlar ile anlaşmalarımız gereği 2015'e kadar karasal sayısal yayına geçmemiz gerekmekte. Ancak, karasal sayısal yayına geçişte iki kez başlatılan ihale sürecinin yargıya takılarak kesintiye uğradığını görüyoruz. Danıştay'dan iptal yönünde bir karar çıkması ve bu alanda kaosun sürmesi durumunda kanun veya yönetmeliklerde bir değişiklik olması söz konusu olur mu?

Elbette birtakım çalışmalarımız var. Mahkemelerin vereceği karar doğrultusunda mevcut sistem içerisinde yeniden ihaleye çıkılabilir. Kanunla frekans tahsis yöntemi üzerinde durulabilir. Buradaki esas sorun, "timing" oldu. Öngörümüz, 2015 yılının Haziran ayında sürecin tamamlanmasıydı. Fakat bu, pek mümkün görünmüyor. Ciddi bir sorun olmamasına rağmen yürütmeyi durdurma kararlarının verildiğini görüyoruz. Ankara 1. İdare Mahkemesi tarafından verilen yürütmeyi durdurma kararı ile 11'i HD tematik yayın lisansı, 3'ü SD tematik yayın lisansı olmak üzere tematik yayınlarla ilgili kanal ihalesi geçersiz oldu. 12. Bölge İdare Mahkemesi ulusal genel HD ve SD frekans ihalesini iptal ederken, 8. İdare Mahkemesi de Ulusal Karasal Sayısal Televizyon Yayın Lisansı Sıralama İhalesini iptal etti.

2) Medya hizmet sağlayıcılara müeyyide uygulama safhasında yayıncı kuruluşlara veya sorumlu kişilere, 6112 sayılı Kanunda böyle bir hüküm bulunmadığı için kendilerini savunma hakkı tanınmıyor. Oysa bağımsız idarî otoriteler Anayasanın 129. maddesi uyarınca, idarî bir yaptırım uygularken, yaptırımın ilgilisinden savunma almak zorundadırlar. Zira, Fransa'da CSA bir üyesini savunma almakla görevlendirmekte, kararlarını daha sonra vermektedir. Sizce de bu eksikliğin giderilmesi gerekmez mi?

Öncelikle bunu bir eksikliği olarak görmediğimizi ifade etmeliyim. Zira, 3984 sayılı Kanunun 33. maddesinde uyarı cezasını gerektiren haller dışındaki ihlâllerde ilgili tarafa savunma hakkı tanınmaktaydı. Ancak bu, zaman açısından ciddi problemlere yol açıyordu. Yine savunmaların pek fonksiyonel bulunmadığını söylemeliyim. Böyle bir hükme Kanunda yer verilmesine nihaî olarak karar verecek elbette yasama organı. Kanun taslağı hazırlanırken, işleri inkıtaya uğrattığı savıyla bundan vazgeçildi. Zira, kurul kararlarına itiraz sürecinde, idarî yargı aşamasında zaten savunma hakkı tanınan medya hizmet sağlayıcılar savunma haklarını kullanmaktalar. İkili bir savunma sistemine gerek olmadığını düşünüyorum. Savunma yapmanın çok yararlı olmadığı ve umulan fonksiyonu yerine getirmediği şeklinde bir kişisel kanaate sahibim.

3)Yayıncılık mevzuatını tamamen değiştirerek, AB Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi dikkate alınarak hazırlanan 6112 sayılı Kanun ile 3984 sayılı Kanunda var olan kademeli müeyyide sisteminin terk edilerek, yerine para cezası ağırlıklı yeni bir müeyyide sistemine geçilmesinin ihlâllere ne gibi etkileri oldu?

Hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğunu söyleyebilirim. Bildiğiniz üzere yayın hizmeti ilkelerine aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara, ihlâlin ağırlığı, yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlâlin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticarî iletişim gelirinin yüzde 2'sinden 5'ine kadar idarî para cezası

uygulanmakta. Bu da haliyle reklâm gelirleri çok fazla olan orta ve büyük olarak nitelendirilebilecek, ulusal ölçekte yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlarda yapılan ihlâlleri azaltırken; görece daha küçük televizyonlar içinse tam tersine ihlâlleri arttırıcı bir etkiye yol açtı. Fazla reklâm geliri bulunmayan yerel medya kuruluşları için asgari tutar olan 10 bin liralık yaptırımın çok ciddiye alınmadığını düşünmekteyiz. Kişisel kanaatim Kanunun 32. maddesinde yer alan idarî para cezası miktarının televizyon kuruluşları ve isteğe bağlı medya hizmet sağlayıcıları için 10 bin liradan 100 bin liraya çıkarmanın etkili olacağı yönünde.

4) Görsel-işitsel medya sektöründe çalışan medya mensuplarının yayın hizmeti ilkelerinin ihlâli ve müeyyide sistemi noktasında Üst Kurul uzmanları ve alanda çalışma yapan akademisyenler tarafından eğitilerek, bilinçlendirilmesi gerekmez mi? Zira, sektörde çalışan arkadaşlarım 3984 sayılı Kanunun hâlihazırda yürürlükte olduğunu sanmaktalar.

Önceki yıllarda birkaç kez bulunma fırsatı yakaladığım bu tarz toplantı ve eğitimlerin çok yararlı olmadığı kanaati oluştu bende. Maalesef bu tip toplantılar turiztik bir gezi ciddiyetinde geçiyor ve açılış oturumunun ardından toplantılara katılımın olmadığını bizzat gördüm. Medya mensuplarının eğitilerek, bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gerektiği konusunda size katılıyorum; bu, elbette önemli. İletişim Fakülteleri ile RATEM gibi meslekî kuruluşların bu noktada daha fazla rol üstlenmesi gerektiğini düşünüyorum. Çalışma Bakanlığı tarafından *"meslekî yeterlilik"*le alâkalı bir çalışma yürütüldüğünü biliyorum. Belki ilerleyen zamanda biz de birtakım programlar düzenleyerek, sertifikasyon yöntemini uygulayabiliriz. Bu alandaki eksikliğin farkındayız. Meslek örgütlerinin bizlerden eğitimci talep etmeleri durumunda gerekli desteği vermeye de her zaman hazırız.

5) Siyasal içerikli yayınların arttığı seçim döneminde yayınlara ilişkin usul ve esasları YSK'nın belirlediği; hatta RTÜK kararlarının aksine kararlarına karşı iptal davasının dahi açılamadığı; ulusal ve uydudan yayın yapan kuruluşlarla ilgili müeyyide kararlarını YSK'nın, yerel ve bölgesel yayın yapan kuruluşlarla ilgili müeyyide kararlarını ise il ve ilçe seçim kurullarının verdiği kamuoyu tarafından pek bilinmiyor. Üst Kurulun seçim dönemlerinde üstlendiği rolün gözden geçirilmesi gerekmez mi?

Kişisel olarak bu alanda bir düzenleme yapılması gerektiğini düşünüyorum. Müeyyide sistemleri birbirinden farklı iki kurulun anlaşabilmesi pek kolay olmuyor. YSK tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu seçim dönemlerindeki yayınları izler, denetler, değerlendirir ve raporlar. Müeyyideyi ise sonuçta bu işin öznesi olan YSK uygular. Hâlbuki RTÜK olarak biz, seçim dönemlerindeki yayınlarla alâkalı usul ve esasları belirleyip, denetimi de yaptıktan sonra müeyyideyi de uygulayabiliriz. Bu, zaten bizim işimiz. Kişisel kanaatim; YSK'nın RTÜK'ün uyguladığı müeyyidelere itiraz durumunda bir tür temyiz mahkemesi gibi karar vermesi daha doğru olacaktır.

6) 1983 yılında çıkarılan 2954 sayılı Kanunun o tarihten bu yana eskidiği ve yürürlükte bulunan mevzuata göre ihtiyaçlara yanıt vermediği görülüyor. Üst Kurul olarak söz konusu Kanununun güncellenmesiyle alâkalı bir sorumluluk hissediyor musunuz?

Bu TRT Kurumu'nun kendi tasarrufu. Kurumun ayrı bir Yönetim Kurulu var. Bizim bu konuda bi tasarrufta bulunmamız söz konusu değil. Türkiye'de mevcut sistem içerisinde ikili bir denetim yapılıyor. Kamu hizmeti yayıncılığı 2954 sayılı Kanun kapsamında sürdürülürken, özel sektördeki görsel-işitsel medya hizmetlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesi görevi RTÜK'e ait. Belki ileride 6112 sayılı Kanunda "Kamu Yayıncılığı" başlıklı bir bölüm oluşturulup, kamu ve özel sektör yayıncılığı biraraya getirilebilir.

7) Türk Radyo ve Televizyon Mevzuatında yapılan son düzenlemelerle birlikte "Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi" ve "Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi"ne sizce tam uyum sağlandı mı?

Birtakım şekli unsurlarda eksiklikler var. Burada unutmamamız gereken husus, henüz AB'ye tam üyelik sürecimiz tamamlanmadığı için bazı konularda opsiyonlu davranmamız gerekiyor. Tam üyelerin sahip olduğu hak ve sorumluluklara sahip değiliz. Aksi takdirde medya sahipliği başta olmak üzere önemli konularda özellikle medya hizmet sağlayıcılar üzerinde ciddi baskı oluşması ve bu suretle görsel-işitsel medya hizmetlerimizde kargaşa ortaya çıkması muhtemel. Şahsen 6112 sayılı Kanunla birlikte uyumun büyük ölçüde gerçekleştiğini düşünmekteyim.

EK-5. Ülkemizdeki medya hizmet sağlayıcı kuruluşların sayılarına (2015 yılı sonu itibariyle) ilişkin RTÜK'ün Üst Yazısı

T.C.
RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU
İzin ve Tahsisler Dairesi Başkanlığı

Sayı :27169547-622.03/E.22737 05.01.2016
Konu :Bilgi ve Belge Talepleri

Sayın Sena COŞKUNA
senacoşkun@gmail.com

İlgi : Basın Ve Halkla İlişkiler Müşavirliği'nin 24.12.2015 tarihli ve 17420072-622.03/E.22497 sayılı yazısı.

İlgi yazı ile "karasal, uydu ve kablo ortamından yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşların sayısı (2015 yılı sonu itibariyle) tarafınıza bildirilmesi talep edilmektedir.

Buna göre:

ULUSAL TV (T1)	: 28
BÖLGESEL TV (T2)	: 13
YEREL TV (T3)	: 180
ULUSAL RD (R1)	: 45
BÖLGESEL RD (R2)	: 84
YEREL RD (R3)	: 838
UYDU TV (UTV)	: 373
UYDU RD (URD)	: 107
KABLO TV (KTV)	: 158
KABLO RD (KRD)	: 7

olarak kayıtlarımızda yer almaktadır.
Bilgilerinizi rica ederim.

e-imzalıdır
Mahmut KALKAN
Üst Kurul Başkanı a.
Daire Başkanı

5070 sayılı Elektronik İmza Kanununu gereği bu belge elektronik imzu ile imzalanmıştır.

Üniversiteler Mah. 1597. Cad. No:13 06800 Bilkent ANKARA
0 (312) 297 52 92 - Faks: 0 (312) 297 53 62
izintahsis@rtuk.gov.tr

Bilgi için:Cavidan AKPINAR
Uzman

EK-6. İçerik Belirten İşaret ve İbareler

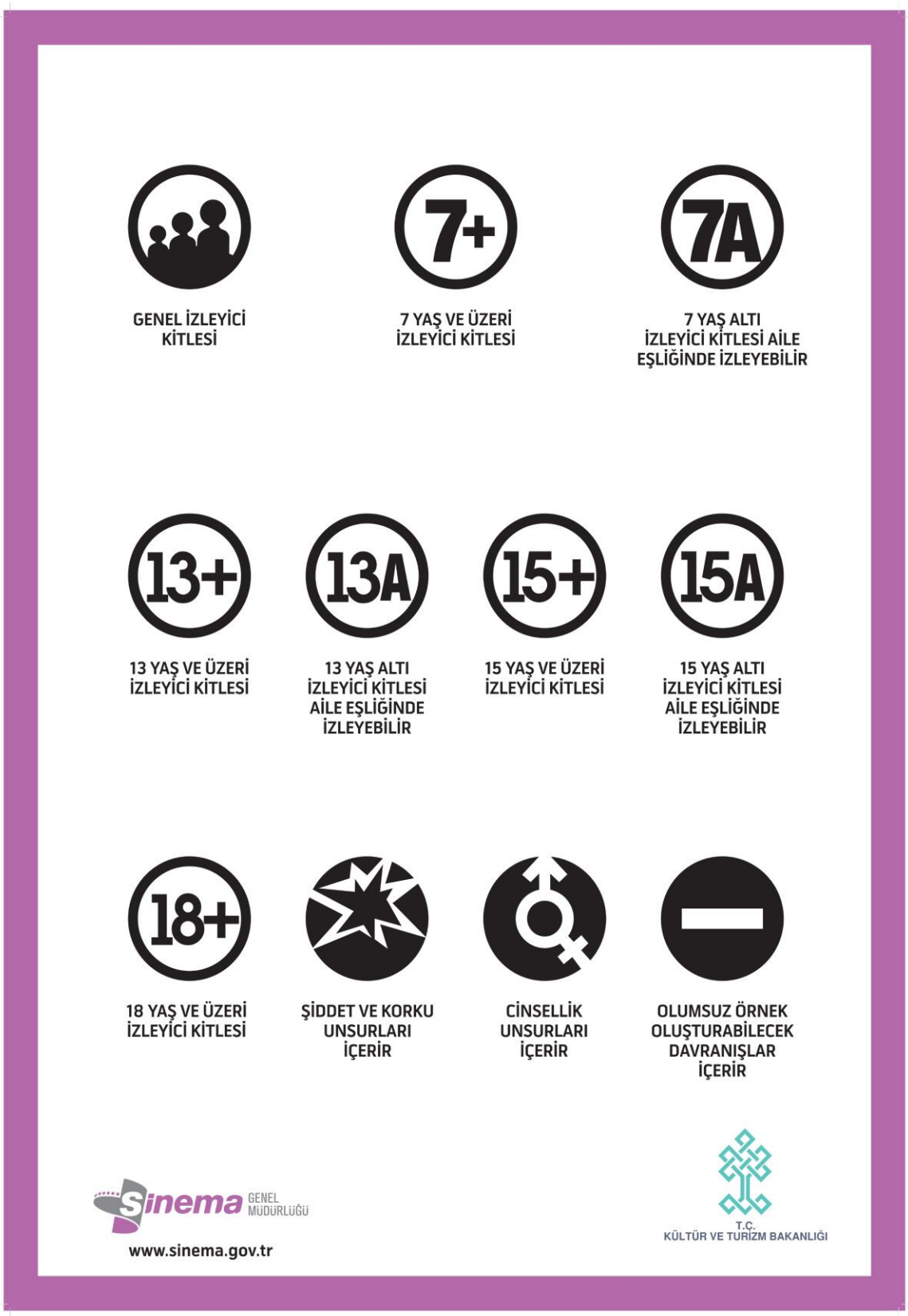

EK-7. Gazete Küpürleri

-1-

Zavallı televizyonlar

9 Ocak 2005 Radikal İki

Türk insanı, yararlı ve işlevsel bir araç olabilecek televizyona, ilkel toplumların aynaya yaptığı gibi, doğaüstü güçler yüklüyor

OĞUZ ADANIR*

Paris'teki ilk öğrencilik yıllarımda Saint-Germain Kilisesi önündeki meydana açılan bir sokakta oturan kız arkadaşımı ziyarete gidip gelirken, köşedeki Drugstore'a bitişik bir bar özellikle dikkatimi çekerdi. Burada sabah akşam hemen hemen hep sıradışı güzelliğe sahip genç kızlarla daha çok efemine olarak nitelendirilen delikanlı yaştaki erkekler görürdüm. Hemen hepsi seksi, çoğunlukla parlak, göz alıcı giysiler giyerlerdi. Zaman zaman Rolls Royce, Jaguar, Porsche vb. marka arabaların o barın önüne gelerek iki erkek, iki kız ya da bunların hepsini birden alıp götürdüklerine ben bile tanık olmuştum. Ancak bütün bunların ne anlama geldiğini göremeyecek kadar saftım. Kız arkadaşıma sorduğumda olay açıklığa kavuşmuştu. O gençler ahlâk sınırlarının ötesine geçmiş küçük bir azınlığın eğlencesiydi. Para karşılığı onların birlikte olmasını istiyor ve seyrediyorlardı. Genelde onlarla birlikte olmuyorlar, yalnızca seyrediyorlar diyordu. Onlar üzerine araştırma yapan bir grup insana böyle bir açıklama getirmişler.

Avrupa ve Amerika'da 19. yüzyıl ortasından 20. yüzyıl ortasına kadar toplumun en üst katmanlarındaki ahlâk kurallarının ötesine geçebilen insanlarla en alt katmanlarda bulunan ve yitirecek hiçbir şeyi bulunmayanların aynı ahlâk(sızlık) çizgisi üzerinde buluştukları söylenebilir. Bunlar modern toplumlarda büyük bir çoğunluğun az ya da çok boyun eğdikleri ahlâk kurallarının dışında kalan küçük bir azınlıkken 1950'li-60'lı yıllarda mutasyona uğrayan ve neoliberalizm ismini alan kapitalizmle birlikte sınıflaşmanın görece azaldığı bu ülkeler bu kez dünyanın en zengin azınlığını yani kaymak tabakasını oluşturmaya başladılar (**"Kamelyalı Kadın"**, **"Ahlaksız Teklif"** vb. filmlerden yola çıkarak bu ahlaki toplumsal dönüşüm süreci ele alınabilir).

Dünyanın diğer ülkelerinde yaşayan ekonomik anlamdaki *'orta sınıflar'* büyük ölçüde tasfiye edilerek maddi açıdan en alttakilere yakınlaşmaları için büyük çaba sarf edildi ve bu kesimlerde de önemli bir direnme görülmedi. İşte bu bağlamda zengin ülkelerde modern ahlak ilkelerinin ötesine geçilmesine göz yumulan televizyon kanallarında ortaya çıkan programlarla, Türkiye gibi ülkelerde sunulan taklitlerinin ne benzer nedenlerden kaynaklandığı ne de benzer nedenlere yol açtıkları söylenebilir. Modern toplumlarda televizyon kanallarının ahlâki kuralların belli ölçüde ötesine geçebilmesinin nedeni o ülkelerde büyük çoğunluğun maddi sorunlarıyla eğitim, sağlık, ulaşım gibi hayati sorunlarının sistem tarafından çözülmüş olmasıdır. Oysa Türkiye gibi ülkelerde neredeyse toplumun dörtte üçü henüz bu sorunlarla boğuşuyor. Modern toplumlar can sıkıntısından kendilerine yapay marjinal insan kesimleri yaratıp (fahişeler, birbirlerini aldatan-döven çiftler, ensest ilişki kurbanları, sapıklar, vs.) para karşılığında onları birer gösteri malzemesine dönüştürürken; Türkiye gibi ülkelerde çoğunlukla cehalet ve yoksulluğun getirdiği sefil, çaresiz ve zavallı insanlar televizyon kanallarının üst düzey eğitim görmüş, Avrupa ve Amerika'dan diplomalı (bu kadar cehalet ancak tahsil ile mümkündür sözünü doğrularcasına), muhtemelen şeytanın bile ruhlarını satın almayı reddedeceği zavallı yapımcıları tarafından zalimce kullanılıyor.

Zavallık ve rehine

Zavallılık tartışmasız ülkemiz televizyon kanallarının en çok izleyici çeken temasıdır. Zavallılıkla rehine arasında belli bir benzerlik vardır. Rehine Baudrillard'ın dediği gibi yaşama ve ölme hakkı elinden alınmış insandır. Yaşamı askıya alındığından ilkel toplumlardaki kurbanların büyüleyiciliğine sahiptir. Bu düşünüre göre medya bu yüzden terörizm üretimine hizmet ediyor. İnsanları büyüleyen şey olay değil, ölümle yaşam arasında sıkışmış olan kurban ya da kurbanları izlerken alınan sado/mazoşist zevktir. Zavallının sözlük anlamıysa, Acınacak kadar kötü durumda bulunan, mutsuz; gücü bir şeye yetmeyen, aciz'dir. Genelde bu sözcük ülkemizde sokakta yaşayan hayvanlarla, kısmen de kimsesiz yine sokakta yaşayan insanlar için kullanılır. Zavallı biraz rehineye benzer çünkü bu zavallılığından kendi arzu ve iradesiyle kurtulmaması gerekir. O zavallı kaldığı sürece diğerleri üstün bir konuma sahip olduklarını düşünürler. Bir zavallının kendiliğinden onların düzeyine yükselmesi onların üstünlüğüne bir son vereceğinden zavallı bu zavallılığından kurtulmamalı, hatta bunu istememelidir. Zavallıyı ancak kendilerini zavallı olarak görmeyenler gelip kurtarma girişiminde bulundukları takdirde zavallı da içinde bulunduğu durumdan kurtulma hakkına sahip olabilir. Tıpkı rehineleri kurtarma olayında olduğu gibi. Çaresiz rehineler de kendilerini kurtarmaktan acizdirler. Birilerinin gelip onları kurtarması gerekir, yani bu kurtuluş hakkını onlara ancak teröristler ya da sistem tanıyabilir. Genelde kendi başlarına kurtulmaları düşünülemez. Epeycesi bir zavallı konumunda olan bir toplumun içinden seçilen kimi zavallılar bu programlarda milyonlarca (kendini zavallı sanmayan) zavallıya birer kurban gibi sunuluyor ve onlar da tüm öfke ve çaresizliklerini sadomazoşist bir davranış biçimiyle (bunu daha çok bilinçsiz bir şekilde yaptıkları söylenebilir) bu kurbanlara yöneltiyorlar. Bu seyirci irrasyonel bir varlık olan çocuk duygusallığına sahiptir. Kişilik/karakteri henüz tam olarak oluşmamış gibidir. Bir dakika önce kızdığına, bir dakika sonra sempati duyabilir ve sunucuların yönlendiriciliğinde bu oyun aylarca sürdürülebilir.

Ayna

Diğer toplu boşalma programlarında durum daha değişik değildir. Ters ilişki, ensest ilişkiler, dayak, çaresizlik kısaca zavallılık bu toplumun en büyük eğlence ve boşalma aracıdır. Tıpkı Ortaçağ Avrupa'sındaki işkence gösterilerini izleyen kalabalıkların ölüme mahkum çaresiz zavallıların yerlerinde olmadıklarını düşünüp Tanrı'ya şükretmeleri ve kendi günahlarının da kefaretini onlara ödetmekten dolayı aldıkları sadistçe zevk gibi.

Öte yandan Türkiye ve benzeri toplumlar ellerine geçirdikleri aynaya doğaüstü güçler yükleyen ilkel insanlara benziyorlar. Modern bir insan için sıradan bir nesne olan ayna saç, baş, üstümüzü, başımızı düzeltmeye yarayan bir nesneyken ilkel insanlar ona büyülü bir varlık muamelesi yapabiliyor. Türkiye'de toplumun televizyona karşı olan ilgisi farklı değil. Yararlı ve işlevsel bir araç olabilecek televizyona, ilkel toplumların aynaya yaptığı gibi, doğaüstü güçler yüklüyor. Medyanın terör üretmesi gibi zavallılık sunan bir televizyonun daha çok zavallı üretmekten başka bir şey yapmadığı söylenebilir. Kurtuluşu milli piyangoda arayan insanlar gibi, kimi ya da tüm dertlerinin bir televizyon programı tarafından çözülebileceğine inanmak isteyen insanlar bu programlara inanılmaz bir ilgi gösteriyorlar. Toplumun bu tavrına bakan kimi üniversite mezunları ve öğrencileriyse televizyonun gerçekten etkileyici, milyonları peşinden sürükleyen bir araç olduğunu sanıyorlar. Eğer zavallı insanları etkilemek için onların zavallılıklarından yararlanıyorsunuz siz de en az onlar kadar çaresiz ve acınacak durumdasınız demektir. Çünkü çaresizlik ve zavallılık hangi toplum olursa olsun herhangi bir olumlu, yapıcı katkısı olamaz. Zavallılık ve çaresizliğin sunumu bir toplumun zaman, para ve yaşamından çalmaktır. Salt israftır. Yalnızca almak ve hiçbir şey vermemektir (her ne kadar milyonlarca insan arasından bir ya da birkaçına maddi bir şeyler vermiş görünseniz bile!). Milyonların psikolojik yapısında salt tahribata yol açmaktan, zarar vermekten başka bir şey yapmıyorsunuz demektir. Oysa önemli olan çaresiz ve acınacak bir durumda bulunmayan bir toplumu ekran başına çekebilmek, etkileyebilmektir. Her gün televizyon ekranından kendi zavallılığının yansıdığını gören bir toplumun kendine, içinde yaşadığı topluma, geleceğe, herhangi bir şeye hatta varsa Tanrı'ya olan inancını yitirmesi kaçınılmazdır. Ahlâksızlık da bir ahlâk biçimidir. Çaresiz insan kolaylıkla ahlaksızlığa kayabilir. Ancak bunun kendi vicdanını rahatlatabileceği söylenemez (RTÜK'e suç duyurusunda bulunuyor ve buradan kendilerini görev başına çağırıyorum!). Bu toplumun önemli bir kısmı psikolojik anlamda çamura düşüp, saplanmış, yerden kalkamayacak bir durumdadır.

* *Prof. Dr.*

Metnin içeriğinden de anlaşılabileceği gibi bütün yapımcıların alınganlık göstermesine gerek yoktur.

Evlerdeki Berlin duvarı "televizyon"

ZAMAN Pazar
7 Şubat 2010

ASLIHAN KÖŞŞEKOĞLU
FOTOĞRAF YÜCEL ERGÜNEŞ

Biri yolda karşınıza çıkıp, "Evden babanız mı gitsin televizyon mu" diye sorsa ne cevap verirdiniz, düşündünüz mü? "Böyle soru olur mu?" demeyin. Amerika'daki anketörler sormuş. 6-12 yaş aralığındaki çocuklar arasında da yapılan ankette yüzde 57 oranında "babam gitsin" cevabı alınmış. Elbette burası Amerika değil, telaş etmeye gerek yok. Ama durum bu kadar vahim olmasa da maalesef televizyon bizim evlerimizde de hâkimiyetini kurmuş durumda. Büyüklerimizden dinlediğimiz, sobada kestanelerin piştiği, ninelerin, dedelerin masallar anlattığı, annelerin elişi örerken bir yandan da eşleriyle hoş sohbetler ettiği günler yerini televizyonda herkesin farklı programı izlemek için yarıştığı günlere bıraktı. Bu yarışın sonunda kimileri kaderine razı olup anne-babasıyla, ya da eşiyle aynı programları izlemeye başladı, kimileri de çareyi başka bir odaya kurulan ikinci televizyonda aradı. Yani, televizyon evdeki bireyler arasında, 1961 yılında Doğu ile Batı Almanya'yı ayırmak için örülen Berlin duvarı gibi duvarlar ördü. Pedagog Adem Güneş, üç boyutlu çizgi filmlerle çocuklara bile daha gelişmiş teknolojiyle hizmet veren televizyonların renk, müzik, görüntü efektleriyle birlikte pırıl pırıl bir dünya sunduğuna dikkat çekiyor ve: "Yorgun argın eve dönmüş, evinin ihtiyaçlarını karşılamak için çırpınan, yalnızlaşmış bir babanın karşısında ailesini teslim alıyor, zamanla televizyon çocuğa daha cazip geliyor." diyor.

Yaşanan bu durumda yalnızca televizyonu suçlamak da doğru değil. Çoğu kez yapılan yayınları eleştirsek de varlığıyla hayatımıza çok şey katan teknolojik buluşlardan biri olduğu aşikâr. Ayrıca o cansız bir nesne ve açılıp kapanması bizim elimizde. Hangi programları izleyeceğimiz ve televizyonun karşısında ne kadar kalacağımızın kontrolünü yapmamız mümkün. Tabii bu noktada ailelere büyük iş düşüyor. Anne-babaların, iç kontrol mekanizması henüz çok fazla gelişmemiş çocuklarına en güzel örnek ve yol gösterici olması gerekiyor. Aile Danışmanı Efkan Yeşildağ bu konuda ebeveynlere: "Akşamları en az 15-20 dakika televizyonu kapatın, birlikte masal, hikaye okuyun ve bunun üzerinde konuşun. Aranızdaki iletişimi güçlendirin. Hatta çocuklarınız okusun siz dinleyin." tavsiyesinde bulunuyor. Ayrıca Yeşildağ, kontrollü bir şekilde seyredildiğinde ve gerekli uyarılar yapıldığında zararlı olduğu düşünülen yayınların bile öğretici bir araca dönüşebileceğini belirtiyor. Ebeveynlere, "Kendinize uygun gördüğünüz her programı çocuğunuzla izleyebilirsiniz." diyen Yeşildağ, önemli olanın seçtiğimiz programı neden izlediğimizi bilmemiz, sonrasında ne anladığımızı konuşmamız olduğunu söylüyor ve şöyle devam ediyor: "Mesela ben çocuklarımla birlikte Kurtlar Vadisi'ni izliyorum. Bu programın tabii ki onlar için sakıncalı yanları var. Ama önemli olan izlerken doğruyu yanlışı çocuğa aktarmak. Örneğin en son Kurtlar Vadisi'nde Polat'ın eşi, çocuğunu aldırmadığı halde aldırdım diye yalan söylüyor. Bu benim dikkatimi çeken yanlış bir şey. Bunları hemen çocuklarıma aktardım. Doğrusunun ne olduğuyla birlikte. Bu şekilde öğretici bir araca da dönüşebilir televizyon. İyi kullandıktan sonra sürekli olarak suçlamaya gerek yok."

a.kossekoglu@zaman.com.tr

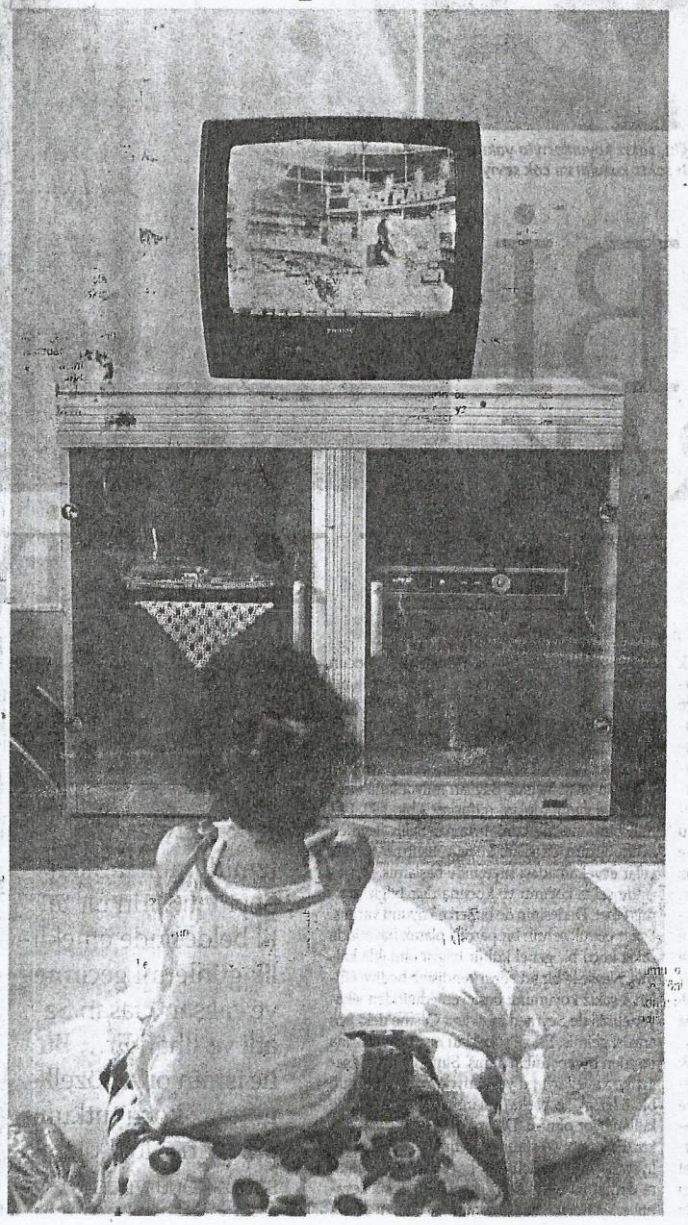

Kitle medyasının manifestosu

RADİKAL İki
30 Kasım 2008

Düşlerimizi gerçekleştirdiğimiz uçsuz bucaksız bir plato olarak tasarlanan televizyonun vaatleri, bizleri bir ömür boyu oyalayacak güçtedir. Paketlenen imajlar asla elletilmez

NURGÜL ERYEŞİL*

Sabah: Türk kahvemin son yudumunu, yurdumun dört bir yanında açılan Amerikan kıraathanelerinin inadına içiyorum. Bir yandan da ayılmaya çalışıyorum. Çok yorgunum. Karar verdim: Bugün evden çıkmıyorum. Tekli koltuğa çakılıp televizyon seyrederek beni dışarıdan ayıran ya da benim öyle sandığım evimden dünyaya açılmayı planlıyorum ve düğmeye basıyorum. Korkunç bir çığlık! Hani ağlamakla gülmek, acı çekmekle zevk almak arasında. Tonu son derece muğlak bu sesin belirsizliğini, birkaç saniye içinde ekrana gelen görüntü **"ortadan kaldırıyor"** neyse ki. İki çocuğu feci şekilde katledilen bir anne, faillerin yakalandığını söyleyen sarışın uzun saçlı sunucuya sarılıyor. Acılı anne, faillerin görüntüleri ekrana geldikçe daha çok bağırıyor. Sarışın kadın, canı çok yanan anne bağırdıkça mutlu oluyor, çünkü...

Birkaç saat sonra: Kahvemi tazeledim. Görüntüde bir başka sarışın kadın... Kendisi gibi olmak için can atan kadınların tam karşısında oynuyor... Bir anda el hareketiyle orkestrayı durduruyor. Arkadaki kadına sesleniyor *'Söyle, anam!'*. Sıradan kadın *'Sultanım, çocuğum olmuyor, çok çaresizim'* diye haykırıyor. Sarışın kadın, *'herifi bırakıp buralara geleceğine...'* diyor ve orkestraya işaret ediyor, müzik başlıyor, sarışın kadın oynamaya devam ediyor, çünkü...

Öğlen: Düğme beni başka bir kanala taşıyor. Kanal değince aklıma seneler önce yayınlanan **Güzel ve Çirkin** dizisinin efsanevi kahramanı Vincent geliyor. Burada gördüklerim **"şekil itibariyle"** Vincent'ı feci halde arıyor. Bu kez sarışın olmayan sunucu kadın ekranda ağlıyor. Neden mi? Bilmiyorum. Zaten kendisi de hadiseyi çok uzatmadan hemen toparlanıp mutfak şeklinde dekore edilen bölüme geçiyor. Bu bölümün gündemini elmalı zencefilli tatlı oluşturuyor. Sunucunun, dört başı mamur kadın imajını yerle bir eden gerilimi, elmaların oyulma işleminde hemen hissediliyor. O arada kadının yanında bir adam duruyor. Ben adamın görevini, **"işte tatlıyı tadacak talihli"** şeklinde yorumlarken, canlı bağlantıyla programa katılan hanımın sunucudan işittiği azar beni kendime getiriyor. Malum elmaların format gereği yayına yetişmesi gerekiyor. Sunucu bu nedenle geridikçe geriliyor ve geriyor. Telefondaki ses sorusuna geçerken, sunucu kadın araya girip elmaların artık kızartılabileceğini müjdeliyor. Konumu kafamda hâlâ tam olarak netleşmeyen adamın sesine kızgın yağa atılan elmaların görüntüsü eşlik ediyor. Adam telefondaki kadına, bu şartlarda hiçbir hak iddia edemeyeceğini söylüyor. Şartlar ne, hangi haklar? Aman ne önemi var! Elmalar yayına yetişti ya, gerisi bundan böyle ben dahil ekranları başındaki hiç kimseyi çok fazla ilgilendir(e)miyor.

İkindi: Elmalar pişti, kanal değişti. Bu kez konsept diğerlerinden farklı. Birilerinin yuvası yapılıyor. Bu projede çalışabilecek dişi kuşlar; evi, arabası, emekliliği olan bir erkek kuş arıyorlar. Tahammül edilir gibi değil. Düğmeye basıp oradan hızla uzaklaşıyorum. Ortayaş üzeri bir kadın... Hikâyesinin bilinen yüzü son derece trajik. Bilmediğimiz bir yanı kaldı mı diye soracaksınız? Varmış. O, aynı zamanda bir çöpçatanmış. Sanki başına gelenlerin hiçbiri yaşanmamış. Sanırım üçüncü kahvenin şekeri fazla kaçmış.

Akşam: Ana haber bülteni başladı; reklamlar, özetler... Sağ alt köşede bir kronometre: Hop! Uyuşturulmuş beyinlerimizle **"canlı canlı"** canlı yayındayız. Anchorman konuya girdi bile. Bu, aynı müzikle yayınlanan ikinci haber. Haberin içeriği ve onu daha dokunaklı hale getiren müzik çok tanıdık: Darren Aronofsky'nin 2000 yılında Hubert Selby Jr'ın aynı adlı eserinden sinemaya uyarladığı **Bir Rüya için Ağıt**'ın müziği. Filmi hatırlayınca, şuursuzca yaşadığım günün etkisinden arınıyorum yavaşça.

Mükemmel dünya

TV programlarındaki imajların sihirli bir değnekten korkunç bir kırbaca dönüşme sürecini gözler önüne seren **Bir Rüya İçin Ağıt, "mükemmel dünya"** sanrılarının sancılarını son derece çarpıcı bir dille işlediği için özeldir (Filmi izleyenler bilir, izlemeyenlere şiddetle tavsiye edilir). Kitle medyasının yarattığı yıkım ve bunalım, filmin kahramanı Sara Goldfarb'ın trajedisinde ince ince işlenir. Bağımlısı olduğu TV programından gelen bir telefonla hayata yeniden **"bağlanan"** Sara, o gün için giyinmeyi hayal ettiği kırmızı elbisenin yerine **"beyaz bir gömlekle"** yetinir. Ancak gerçek ve hayal öylesine içiçe geçmiştir ki kapatıldığı hastane odasında bile, zihni hâlâ bedenine kırmızı elbisenin içinde olduğunu hissettirir. Kitle medyasının manifestosunun birinci maddesi olan **"rüyalarınız itinayla gerçekleştirilir"** bir kez daha etkisini gösterir.

Düşlerimizi gerçekleştirdiğimiz uçsuz bucaksız bir plato olarak tasarlanan televizyonun vaatleri bizleri bir ömür boyu oyalayacak güçtedir. Paketlenip sunulan imajlar ise daimi gösterilip asla elletilmeyen cinstendir. Bedeni sıfırlamaya çalışırken aklınızdan olabileceğiniz, yalnızca ayaklarınızın yere sağlam bastığı, ateşin yaktığı zaman şiddetle acıttığı bu dünyanın gerçeğidir. Gerçeklerle yorulan aklınız, küçük bir pansumanla kablolu cennete göre yeniden tasarlanır. Düşlerinizdeki kırıklar aynı anda alçıya alınır. Örneğin, sizi terk eden sevgilinizin yerini sert ama şefkatli, yılmayan, yıkılmayan, Doğu'yu sırtında taşıyacak kadar geleneksel, Batı'yı kucaklayacak kadar evrensel insanüstü bir varlık alır. Bütün bunlara karşın sizden beklenen, kralın çıplak olduğunu söyleyecek çocuğa hiçbir şekilde inanmamanız olacaktır. Hoş, *'Tele Harikalar Diyarı'*nın sorumluları kendi yarattığı kahramanlardan başkasına kulak asmamanız için zaten ellerinden geleni yapacaktır.

Kırmızı elbiseyi beklerken kendisini beyaz gömleğin içinde bulanların ve bütün bunlara rağmen kendisini hâlâ kırmızı elbisenin içinde sananların acısına nasıl bir **"reçete"** yazılır bilmiyorum. Bildiğim tek şey, Jean Baudrillard'ın, bizi ve cam ekranın arkasından peri kızı, yargıç, polis gibi sayısız rolü şuursuzca görev edinenleri biraz olsun ayıltabileceğini umduğum, TV üzerine yaptığı özlü tespiti. Katılmak ya da reddetmek sizin tasarrufunuzda...

"Televizyon gece nedir bilmiyor. O, kesintisiz gündüz demek. TV karanlıktan, geceden ve nesnelerin arka yüzünden duyduğumuz korkunun simgesi. Hiç sönmeyen ışık, gece gündüz dönüşümüne son veren ve hiç sönmeyen bir aydınlatma".(1)

** GSÜ, yüksek lisans*

1. Baudrillard, Jean (1990), Siyah 'An'lar, Çev. Ayşegül Sönmezay, İstanbul Ayrıntı Yayınları

Ya buna ne buyrulur? ABD'de yapılan bir araştırmaya göre, televizyon izleyenler kendilerini bir TV şovunda yaşıyor sanmaya başlamış.

Televizyonun yarattığı yeni hastalık: Truman sendromu

Uzmanlar, çok televizyon izleyenlerin 'kendilerini bir televizyon şovunda yaşıyor' sanmaya başlayabildiğini belirterek bu hastalığa bir isim bile ver

ABD'li psikiyatrlar, yeni türeyen bir hastalık olan ve "Truman sendromu" olarak adlandırdıkları hastalığa yakalanan insanların, kendilerini sürekli "bir televizyon şovunda yaşıyormuş gibi" zannettiklerini aktardı.

Adını "Truman Şov" adlı filmden alan hastalığa yakalananlar, hayatlarının her aşamasının tıpkı filmdeki gibi gizlice kameraya kaydedilip televizyonda gösterildiğini zannediyorlar. Bilim adamları, bu hastalığın popüler kültürün ve televizyon kültürünün, insanların akli ngeleri üzerinde yarattığı etki sından vardığı noktayı gözler önüne erdiğini söylüyor.

Araştırmacılar, bu yeni hastalığın psikiyatrik bir hastalık olabileceği gibi parkinson ya da alzheimer gibi nörolojik kaynaklı olabileceğini de

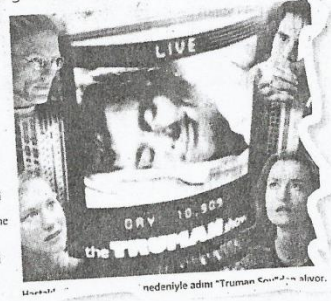

nedeniyle adını "Truman Sendromu" alıyor.

-4-

TV'de şiddet güven duygusunu azaltıyor

17 Ağustos 2004- TÜRKİYE

Televizyonlarda yer alan bazı görüntüler özellikle çocuklarda kendine güven duygusunun gelişimini engelliyor.

SAMSUN- Çocukların izledikleri filmler karşısında zaman zaman saldırgan hale gelebildikleri, film kahramanı gibi olma ve onlara benzer davranışlar gösterme arzusu taşıdıkları belirtildi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi (OMÜ) Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Kurtman Ersanlı, yapılan araştırmalarda televizyonlardaki bazı görüntülerin genç nesil üzerinde büyük etkisi olduğunun görüldüğünü bildirdi. Özellikle şiddet ve aldatma görüntülerinin yetişme çağındaki çocukları saldırgan hale getirerek kendine güven duygusunu ortadan kaldırdığını belirten Ersanlı, şunları kaydetti: "Çocukların kişilik temellerinin atıldığı 0-7 yaş arası dönem çok önemli. Bu sebeple televizyonlardaki şiddet ve benzeri görüntüler çocuklar üzerinde olumsuz etki yapıyor. Bazı programlarda yer alan şiddet, aldatma ve sağlıksız ürünlerin tüketiminin yer aldığı görüntüler çocukta kendine güven duygusunu engellemekte ve içe dönük pasif bir kişilik gelişmesine neden olmaktadır." Çocukların izledikleri filmler karşısında zaman zaman saldırgan hale gelebildiklerini de belirten Ersanlı, çocukların film kahramanı gibi olma ve onlara benzer davranışlar gösterme arzusu taşıdıklarını söyledi.

Kahramanlara özeniyorlar

Çocukların özellikle çizgi film kahramanlarına ve sevdikleri sanatçılara özendiklerini ifade eden Ersanlı, "Film kahramanlarının yaptıkları olağanüstü hareketleri yapmak istiyorlar. Hatta bazıları denemeye dahi kalkışıyor. Bunlar sonucunda da beklenmedik olaylar meydana geliyor. Beğendikleri kahramanların yaptıklarını yapamadıkları için de içe kapanarak kendilerine olan güven duygularını yitiriyorlar" dedi. Bu sebeple özellikle gelişme çağındaki çocuklarla ailelerin daha sık ilgilenmesini öneren Prof. Dr. Ersanlı, eğitici ve gelişimlerine olumlu katkı sağlayacak filmlerin teşvik edilmesini istedi..

-5-

8 EYLÜL 2004-Milliyet

Televizyon gençlere cinselliği aşılıyor

ABD'DE 12-17 yaşları arasındaki 1792 kişi üzerinde yapılan araştırmaya göre, televizyonda cinsel içerikli programlar izleyen ergenlerin cinsel ilişkiye girme oranı izlemeyenlerin 2 katı.

ARAŞTIRMACILAR, cinsel içerikli programları çok izleyen 12 yaşındaki bir çocuğun, bu programları az izleyen 14 - 15 yaşındakiler gibi davrandığını söyledi.

■ **DIŞ HABERLER SERVİSİ**

-6-

Kızlar TV yüzünden erken ergenliğe ulaşıyor

İNGİLTERE'NİN saygın psikologlarından Dr. Aric Sigaman, televizyonun çocuklara verdiği zararlar üzerine yapılmış araştırmaları inceleyerek sağlık dergisi "Biologist" için bir makale kaleme aldı. Beyaz ekran karşısında uzun süre oturmanın ciddi rahatsızlıklara yol açtığını belirten uzman "Bu küçük kızların hormonal dengelerinin bozulmasına ve erken yaşta ergenliğe ulaşmalarına neden oluyor" dedi. Sigaman "Çocuklarda obezite, dikkat dağınıklığı ve öğrenme zorluğunun da nedeni televizyon" dedi. **DIŞ HABERLER**

SABAH – 20.2.2007

VATAN - 26 Ocak 2007

TV çocukların beynini çürütüyor

FRANSA Bilim Akademisi'ne göre çocukların güçlü hafıza ve reflekslere sahip olması için, her gün akıldan matematik soruları çözmesi gerekiyor. Günde 5 dakika matematik işlemi yapmak hafızayı yüzde 20 güçlendiriyor. Akademinin uyarısından sonra Fransa Eğitim Bakanlığı müfredatı değiştirdi. Artık 5 yaşındaki Fransız çocuklar bile zorunlu olarak 'Calcum Mental' programı adı altında günde en az 5 dakika akıldan hesap yapacak. Eğitim Bakanlığı "Eğer bir öğrenci 7x8=56 hesabını 2 dakikada yapıyorsa ortada bir sorun var demektir. 50 yıl önce bile bu sorunun cevabı 2 saniyede veriliyordu. Televizyonun çocuk zihni üzerindeki olumsuz etkilerini sıfıra indirmeyi hedefliyoruz" dedi.

CUMHURİYET – 17/07/1995

Medya denetimi üzerine

Medyayı elinde tutan bir avuç özel yatırımcının tutsağı durumuna düşen toplumları, devlet-şirket-medya işbirliğinin çıkardığı yasalar değil, bilinçlenen toplumun dayattığı yasalar kurtarır.

Doç. Dr. ŞERMİN TEKİNALP *İstanbul Üni.*

Popüler adı **medya** olan kitle iletişim (iletim) araçları içinde **televizyon, radyo** ve **basın** özellikle gelişmiş Batı'da üzerinde en çok tartışılan, araştırma yapılan toplumsal kurumlar olarak 20. yüzyıla damgasını vurdu. **Televizyon,** en küçükten en büyüğe kadar neredeyse her dünyalının yaşantısının önemli bir bölümünü tutsak eden etkin bir toplumsal olgu olarak kafaları karıştırmaya devam ediyor. Acaba televizyon, törebilimsel, kültürel ve sanatsal çöküşün, yeni dünya düzeni denilen başıbozukluğun, köşe dönücülüğün, kolaycılığın, kandırmacalığın ve sığlığın bir yansıması mı; yoksa, bu düzeni besleyen, pekiştiren ve daha da fenası, yozlaşmasına hizmet eden toplumun yarattığı işlevsel bir deha mı; basit bir anlatımla, yumurta mı tavuktan, tavuk mu yumurtadan çıkar? Yanıtı da aynı: Her ikisi de birbirinden beslenir ve doğar.

Avrupa aydınlanmasıyla söz sahibi olan yeni zengin burjuvanın önce basın, daha sonra devlet tekelinden zorla çıkardığı radyo-TV aracılığı ile kendi kurduğu düzenin (kapitalizm) sözcülüğünü ve savunuculuğunu yapan **medya,** günümüze kadar bu işlevini yozlaşmaya prim vermek pahasına başarıyla sürdürmüştür. Ekonomik güç elindedir, siyasal ve yasal (!) destek görmektedir; hepsinden önemlisi, her nabza göre şerbet verdiği ve kafaları fazla sarsmadığı için geniş kitlelerin hayranlığını kazanmıştır. Bütün bu olanaklar elindeyken (ekonomik, siyasal, sosyal destek) **tecimsel medya,** daha çok izleyici ve daha çok para hırsı ile giderek daha fazla duygusal çığırtkanlıklara, toplumun duyarlı olduğu konularda (din, ulus vs.) gereksiz abartı ya da saptırmalara, fazla düşündürmeyen eğlenceliklere yönelmiştir. Bütün bunlar karşısında **'tecimsel radyo ve televizyonlar'**ın denetimi için getirilen yasaların nasıl yapıldığına ve uygulandığına hepimiz tanık oluyoruz. Doğrusu, üç beş yıl önceki yasadışı yayın yapan televizyonlarla bugünkü yasal (!) televizyonlar arasında ne fark olduğunu (teknoloji ve bilimin olanak sağladığı gelişme dışında) hep merak ediyorum. Reklamlar neredeyse programın kendisini aşıyor, nitelik derseniz ortada, eğitim kültür ve sanata yönelik programların adı var kendisi yok. Bu durum karşısında insanın aklına şöyle bir şey geliyor: Acaba yasa koyucu ve uygulayıcı **"Her istediğinizi kendi çıkarlarınızı ve kurduğum düzeni kollayarak yapın; ama bunu yaparken birbirinizle vuruşmayın, halkın canını sıkmayın, onu fazla uyandırmayın, yönetimlerle iyi geçinin"** mi demek istiyor?

Noam Chomsky, tecimsel medyanın Amerika'da yaptıklarına bakarak **"Her köşeden saldırı altındayız"**diyor ve devam ediyor: **"Görsel medyanın saldırısı iki yanlıdır: Bir yandan baskıcı mesajlarla halkı tutsak alır, öte yandan devlet etkinliklerinin ayrıntı ve boyutlarını demokratik süreçlerden ve halktan gizleyerek siyasal cinayetlere ve ihanete suç ortaklığı eder."** (Türkiye'de faili meçhul cinayetler karşısında bazı televizyonlar suskun durmamış, ancak ayrıntılara girmekten kaçınmıştır.) Gerek devlet tekelindeki gerekse özel girişimcinin elindeki medya, bütün dünyada, uyumluluğu yerleştirip ifade edilebilir olanın sınırlarını çok iyi çizerek kendi çıkarlarının nerede yattığını kavrayıp ortalama insanın aptallığından yararlanır. Bunun için, Chomsky'nin deyimiyle, **"tarih mühendisliği"** yapar (istediğini melek, istemediğini şeytan gösterir), **"halkın rızasını üretir"** (işine gelen her şeye halkın onay vermesini sağlar), **"zihin denetimi"** yapar (bilinçaltı algılara saldırır, davranış değişikliği sağlar).

Medyanın bu önlenemez gücünü, rekabete dayalı pazar ortamında dilediği biçimde kullanmasını, kendisini besleyen düzenin ortaya çıkardığı yasaların önleyemeyeceği, daha doğrusu, bugünkü yasaların bu gücün şemsiyesi altında hazırlandığı bilindiğine göre, **'medya denetiminin asıl kaynağı'**nın bundan sonra, tıpkı çevre örgütlenmesi, insan hakları ve benzeri geniş tabana yayılı demokratik eylem grupları gibi kitle örgütleri olabileceğine yönelik inanç, giderek daha fazla yandaş (taraftar) bulmaya başlamıştır. 1990'lı yıllarda, medyaya karşı halkı bilinçlendirmek, sonuçta **'tecimsel medya'**yı devirip yerine demokratik katılımcılığa ve kültürel çoğulculuğa dayalı **'gerçek kamu medyası'**nı kurmak amacıyla, ABD'de N.Chomsky'nin önderlik ettiği bir demokratik eylem grubu **"IMMEDIAST"**oluşturulmuştur. Bu eylem grubuna tüm dünyadan katılımcılar davet edilmiştir. **"Immediast"** hareketin amaç ve yöntemleri kısaca şöyle özetlenebilir:

- Her ülkeden sanatçı, yazar, eylemci, radyo-TV çalışanlarını ve aydınları örgütlemek, ortak Immediast gazetesine açıklamalar, eleştiriler yapılmasını sağlamak, göstermelik medya demokrasisinin halkı nasıl tutsak ettiğini çeşitli biçimlerde, yüksek sesle dile getirmek.

- Aldatıcı, bilgisizlendirici ve bilinçaltı medya etkisine karşı koymayı güçlendirecek araç ve yöntemleri tartışmak, kamunun medya okur yazarlığını arttırmak.

- Tecimsel olmayan iletişime dayalı, demokratik, katılımcı kitle iletişim araçları yaratmak ve araçların güçlerini birleştirerek yaygınlaştırmak.

- Şirket-devlet-medya denetiminin kaynaklarını, dinamik ve etkilerini belgelemek, medyanın zihin denetimi yöntemlerini ortaya dökmek.

- Yayın dalgaları, yalnızca kamu tarafından kamu için kullanılacak kamu alanlarıdır. Tecimsel medyanın güdükleştirdiği demokrasiyi yeşertecek gerçek kamu medyasını kurmak, halk eğitimine, etkinliğine ve yaratıcılığına olanak sağlayan kültürel ekolojiler geliştirmek.

Bu düşünceler bugün, tecimsel medya sahipleri ve yeni dünya düzeni savunucularına birer fantezi olarak gelebilir. **Ancak unutmamalı ki insanlık var olduğu sürece her etkinin bir tepkisi kaçınılmaz olarak oluşacaktır. Batı'da sendikal haklar, çevre bilinci, insan ve özellikle kadın haklarındaki ilerlemeler; olumsuzluklar karşısında bilinçlenme ve örgütlenme sonucunda elde edilmiştir.** Medyayı elinde tutan bir avuç özel yatırımcının tutsağı durumuna düşen toplumları, devlet-şirket-medya işbirliğinin çıkardığı yasalar değil, bilinçlenen toplumun dayattığı yasalar kurtarır. İnanıyoruz ki Türkiye'de de medyanın **"tarih mühendisliği", "zihin denetimi", "rıza üretimi"** gibi bilinçli oluşturulan yöntemlerini, kendiliğinden oluşan yozlaştırıcı etkilerini açığa çıkaracak, onları etkisizleştirecek ve sonuçta gerçek demokratik kamu medyasını kuracak kitle örgütü çok geçmeden oluşacak ve 21. yüzyılın başlarına damgasını vuracaktır.

-9-

SABAH /12 Haziran 2006

UMUR TALU

Dipsiz Kuyu

Email: utalu@ttnet.net.tr Fax: 0 212 354 34 72 Tel: 0 537 660 71 21

Don düşünce

Açıkçası izlemedim ama, anlaşılıyor ki...

Mehmet Ali Erbil, sonunda ülkedeki kimi ikiyüzlülüklerin donunun inmesine, **"Kral'ın çıplak kalması"**na elleriyle vesile olmuş.

Bazen öyledir.

Don inene dek çok kimse rahatsızlık duymaz. Sanki, tek sakillik, tek süflilik, tek kakarakikiri, bayağılık o lastiğe bağlıymış gibi.

Çalışanından katılanına kadar önüne gelenin aşağılanması...

Başkası aşağılandıkça izleyenlerin neyin kahkahaları koyması, zevkten dört köşe olması...

İşin tuhafı, aşağılananın da adeta haz alması, yerlerde süründürülmekten ötürü kendinden geçmesi filan iyiydi bu memlekette; ama don bardağı taşırdı.

★★★

En son yayınlayan ve yasaklayan, programa ve işe son veren kanal, bu gazetenin de bulunduğu grupta.

Ama daha önce başkası yayınlıyordu.

Şimdi bir başkası kapacak.

Birileri mırın kırın ederken, bürokrat kravatlarıyla aileyi filan korumakla mükellef RTÜK mütük müdahale ederken, Edirne'den Ardahan'a, her yöreden, her etnisiteden, her gelir grubundan yurdumun nice genci ve olgunu, aha tam da böyle programlar için tivisinin başında olacak, kumandalaşacak, kumanda'nın emir eri olacak.

"Memed Ali Bey"leri, her işin başı zannediyorsunuz.

O yüzden, don inince biraz haşlayalım, biraz taşlayalım ki, masumiyetimiz ispat olsun, ahlakımız tasdik olsun, milli-dini-insani tüm hassasiyetlerimiz her daim hazır kıta bulunsun.

Oysa, Memedalibeyler bir sonuç.

★★★

70 milyonu aşmış, anormal zenginlikleri de, çokça kadim yoksunlukları ve yoksullukları olan memlekette...

İlkmektep mezunlarının, terklerin hanelerini filan kendi haline bırakın...

10 milyon ilkokullu arasından gelip 50 bin üniversiteli arasına seçme ve yerleştirme **"başarı"**sı kazanmış 50 bin evladımızın çoğunun alışkanlıklarına, kültürüne, ilgisine, bilgisine, zevkine, eğlenme biçimine, kelime haznesine, muhabbet haline, SMS mesajlarına, chat külliyatına, çakan ellerine, müzikal dillerine, devirdiği kitapların listesine filan müsaade isteyip az uğrayın...

Servet ile cehalet arasındaki o samimi, seviyeli ilişkiyi, diplomaların sessiz acılarını bir röntgenleyin...

Yahut ne bileyim...

Laik veya çok dindar...

Başınız örtülü veya asla, never örtülü ve forever açık olsa da, şu memleketteki dedikodu, bayağılık, yüzeysellik, ortaya karışık fitne-fesat kültürünün yaygınlığını, az kendinizi, biraz konu komşuyu filan düşünün...

Genç erkek hayalleri ile genç kız rüyalarına...

Çok satana, çok yatana, çok atana şu cümbür cemaat merakla dolu vatana bir bakın.

Tamamen don lastiğine yapışık bir vaziyettir.

Memedalibeyler ve diğerleri, bunu, efendim sanaata, şova, eğlenceye ve paraya çeviren birer sonuçtur sadece. Gerçekten de iyi sanatçı olabilecek babadan oyuncu bir gencin bize çok daha layığını, münasibini deli gibi yaparak bu memleketin ayılıp bayıldığı cinsten şöhrete ulaşması durumudur.

Ahali; don düştü mü afallar, dağılır, gözlerini kapatır, medyasıyla, hocasıyla, hacısıyla, bacısıyla ne kadar ahlaklı ve namuslu olduğunu, nasıl da tepki duyduğunu filan ispata koşuşturur ama günlerce bunu konuşmaktan da kendini alamaz.

O donu memedalibey indirmiş olsa da...

Millipopülermedya kültürümüz ve tüm sathiliğimizle çoğumuz o dona asılı yaşıyoruz zaten.

Memedalibeyler gider, gelir; yolcudur... Oysa bu halimizle çoğumuz lök gibi hancıyız!

O don, nice surattaki maskedir.

Yine yerine çekilir; merak etmeyiniz.

Ne demek istedim...

Karakoyun' başlıklı yazımda **Mehmet Ali Erbil**'in yaptığı ciddi canlı yayın hatasından söz etmiştim. Yazıda konuya **'farklı bir açıdan yaklaşım'** vardı; olayda **sınırları iyice aşarak 'sınırsızlık' noktasına varılmasına** neden olan herkesin aynı sorumluluğu paylaştığını söylüyor ve 'Bugüne kadar her rezalete susan veya gülenler bugün son noktaya varıldığında neden böylesine büyük bir tepki veriyorlar' sorusunu soruyordum.

Bana hak veren okurlarım yanında çok az sayıda **"Mehmet Ali Erbil'i koruduğumu"** ve hatta bunu **"kişisel dostları korumak"** adına yaptığımı söyleyenler oldu. Bir meslektaş olarak Erbil'i elbette tanıyorum, hem de uzun yıllardır ama beni iyi tanıyanlar da "görüş bildirirken, yorum yaparken hatır gönül dinlemediğimi" iyi bilirler. Bu yüzden ne dostluklar bitmiştir yıllar içinde...

Doğru zemine oturmuş tartışmalarda **"o kişi"**, **"bu kişi"** yoktur, olaylar ve dürüst değerlendirmeler vardır. Burada da aynı durum söz konusudur.

Ekranların ne hale geldiğini, kanal yönetimlerinin gözünü sadece **"reyting ve reklâm"**a dikerek karar verdiğini aylardır, yıllardır yazıyoruz. 15 yıla yakın bir aradan sonra tekrar televizyon programı yapma kararının nedeni bile buydu.

Mevcut durumun değişmesini yıllarca bekledikten ve giderek daha da kötü hale geldiğini gördükten sonra **"kaliteden hiç ödün vermeden"**, **"kadın kimliğini ön plâna çıkarmadan"**, **"dedikodu çizgisindeki isimlere, olaylara ve konuşmalara yer vermeden"** de reyting yapılabileceğini gösterme isteğiydi ve bu da görüldü. Ama biz bu gayretin içindeyken, her türlü kolay yola sapan, **kavgayla, küfürle, seviyesizlikle** ekranları işgal eden ve emirlerine geniş kadrolar verilip her türlü kolaylık sağlandığı gibi bu programlar için **bir servet** kazananlar hâlâ baştacı durumunda...

Yalnız kanallarda değil izlenme oranında da... O zaman **'Buyrun tepe tepe kullanın, hayrını görün'** demekten başka ne kalıyor? **'Neden Mehmet Ali Erbil'in olayına kızıyorsunuz, bugüne kadar her skandala susan veya gülen, farklı hiçbir tepki vermeyen siz değil misiniz'** demekten başka ne kalıyor?

Dün benimle aynı görüşü paylaşan bir yazıda **"Mehmet Ali Erbil biter mi"** başlığıyla **Ahmet Hakan** tarafından yazılmıştı. Bir paragrafı şöyleydi: "Yapılan densizliklerin ve rezilliklerin fark edilmesi için, ancak **'indirilen pantolon ve ortaya çıkan yalın ayıp'** durumuyla karşılaşılması gerekiyorsa... **Bilin ki: Mehmet Ali bitmez, bitmeyecektir.**"

Bütün olayların birkaç gazetecinin gayretiyle çözülebileceğini zanneden ve sessiz sedasız köşesinde oturup ekran rezaletlerine, siyasi rezaletlere susanlar hiç değilse **suçlayarak rahatlama** huylarından vazgeçmeliler.

Bu da pek **"kolaycılık"** oluyor zira!

***(Not: "Göğüs ile cinsel organı aynı kefeye mi koyuyorsunuz"** diyenlere ben de 'kadın bikinisinin neden iki parçası var' sorusunu soracağım.)*

(Ruhat Mengi)
VATAN – 13 Haziran 2006

SABAH – 12 Haziran 2006

ERGUN BABAHAN

ebabahan@sabah.com.tr

Mehmet Ali Erbil kurban mı, fail mi?

Televizyonda program yapmak keyifli bir iştir. Hem ününüze ün katar, hem de önemli miktarda para kazanırsınız. Ama bu madalyonun görünen yüzüdür.

Bir de televizyonda program yapan kişilerin başarılı olma mecburiyeti vardır. Bu da her gün reyting ile ortaya çıkar.

Programın ilk 10'a girip girmediği, izlenme payının yüksek olup olmadığı, sizin ekrandaki kaderinizi çizer.

Televizyonculuk özellikle sahipleri için çok zor bir iştir, Çünkü yayını bedava yaparsınız. Bütün programlara, dizilere, çalışanlara, ekipmana büyük paralar yatırırsınız.

Tek gelir kaynağınız reklamlardır.

Türkiye'de ise reklam pazarının çapı, etibudu bellidir.

Kısıtlı pazardan en yüksek payı alma, hem kanal yöneticilerini, hem programcıları sınırları zorlamaya iter.

İşte **Mehmet Ali Erbil**'i atv'den ayrılmaya iten zevzeklik, densizlik böyle bir gerilimin veya rekabetin sonucudur.

Reyting kavgası veya rekabeti, hem kanal yöneticilerini, hem de yapımcıları seviyeyi daha aşağıya çekmeye zorlamakta.

Tüm dünyada olduğu gibi sonuçta da ekranlar bir **"bayağılık yarışına"** dönüşüyor.

En adi espriyi yapan, en şiddetli kavgayı çıkaran, karşısındakini en fazla küçük düşürüp azarlayan en yüksek reytingi kapıyor.

Düzeyi indirdikçe, reytinginiz çıkıyor.

Çünkü tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de insanlar ekran başına geçince bayağının çekim etkisinden kaçamıyor.

Bakmayın siz araştırmalara verilen yanıtlara.

Ne yazık ki, izleyici diziler dışında magazini, kavgalı spor programını, düşük seviyeli yarışma programlarını tercih ediyor.

Her gün yayınlanan ilk 100 listesi bu gerçeği tüm açıklığıyla ortaya koyuyor zaten. **Mayıs izlenme payları da NTV, CNN, CNBC gibi kanalların yüzde 2 ile 0.5 arasında paylarla yetinmek zorunda kaldıklarını gösteriyor.**

Kısacası, bugün Mehmet Ali Erbil'e kızıyoruz, yarın **Serap Ezgü** veya başka birine.

Onlar bu sistemin yaratıcısı değil.

Ondan yararlanmaya çalışan kurbanlar.

Miatları dolduğunda çöp sepetine atılmayı beklenen ekran yıldızları.

Yerlerini almaya hazır yüzlerce kişi var nasılsa.

Formül de basit, seviyeyi her seferinde biraz daha aşağı çekmek.

Yukarıda belirttiğim gibi, bu Amerikasından İtalyasına kadar her yerde egemen olan kural.

Bugün programa katılanlardan birinin çamaşırını indirirsiniz, yarın kendinizinkini.

Ekranın kuralı bu. Reyting konuşur.

Reytinginiz yüksekse, ekranın kralı belirli bir döneme kadar sizsinizdir.

Sonra, kral ölür ve herkes bir ağızdan haykırır: Yaşasın yeni kral!

Yasak, Erbil'e yarar!

Mehmet Ali Erbil'in **"pantolon indirme"** şakası, herkes gibi **AKP'li Milletvekili Ramazan Can**'ı da kızdırmış... O da **RTÜK Yasası**'na, **"yayın ilkelerini ihlal eden sunucuların, bir daha program yapamaması"** yönünde hüküm eklenmesini istemiş.

Bu öneri bana, **"yasakçı"** zihniyetin yansıması gibi geldi!

Üstelik diyelim ki **Mehmet Ali**'ye bir daha program yaptırmadınız... Sanıyor musunuz ki onu cezalandırmış olacaksınız!

Tam tersine, ekran yasağı koyarsanız o, bütün ağırlığını sahne çalışmalarına verecek ve para basacak...

Çünkü bu **"yasaklı şovmen"**i izlemek isteyenler, çalıştığı yerlere hücum edecek...

★★★

Yaptığı hata yüzünden **Mehmet Ali Erbil**'i kınayabilirsiniz. Hatta **RTÜK** aracılığıyla cezalandırabilirseniz de...

Ama **"yasaklamak"** çözüm değil...

Yoksa bu öneriyi getiren milletvekili, yasaklanan kitapların, **Kürtçe** kasetlerin tiraj rekoru kırdığından da mı habersiz?

VATAN - 16 Haziran 2006 - Mustafa Mutlu

Aşağı yukarı edep

VATAN
14 Mayıs 2006

Her yazarın bir kafa yiyişi vardır, bendeniz de kalemimi ferah tutar, olaylara **"bağlantılı"** bakarım. Sılaya vasıl olur olmaz, memleketin en güncel iki meselesini şıp diye teşhis edip, aynı oranda gürültü ürettiklerine bakarak, aralarındaki akrabalığı bulmaya çalıştım. Biri **Mehmet Ali Erbil**'le ilgiliydi, diğeri **Nimet Çubukçu**'yla. Yadellerde izleyemedim, ama anladığım kadarıyla Mehmet Ali Erbil'in tivi programında kıyamet kopmuş, çünkü biri birinin pantolonunu indirmiş ve ünlü gösteri adamı, gösterdiğini kaldıramadığı için olsa gerek, yayından kaldırılmıştı.

Buna karşılık öteki güncel mesele, daha önce Sivas'taki yurtta çocuklara dayak atıldığını duyunca yurt dışından koşup gelen Devlet Bakanı Nimet Çubukçu'nun bu kez yurtlardan kaybolan çocukları duyunca yine yurt dışından koştura koştura gelmek zorunda kalışıydı. Doğrusu Nimet Hanım'ın durumuna çok üzülüyorum. AKP'nin hükümet bünyesindeki **"eli ayağı düzgünken başı açık"** tek kadın olarak yel yeperek yelken kürek dünyada "numune" diye gezdirdiği bu fedakâr bakanımız, çocuklar yok dövüldü, yok kaçırıldı bahanesiyle sürekli Türkiye'ye döndürülüyor!

Şimdi bu iki "haber" arasında nasıl bir bağlantı kurduğumu sorarsanız, doğrusu hiç güç olmadı. Olaylara, önce **"hissi kablel vuku"** ile "semantik" yaklaşıp kahramanlarımızın soyadlarını hecelere böldüm. Birininki **er-bil** çıktı, ötekinin **çu-buk-çu**.

Ünlü gösteri adamı Mehmet Ali Erbil pantolon indirildiği için yayından kaldırılan programında, dövülmüş kayıp çocuk esirgememe yurtlarından sorumlu Devlet Bakanımız Sayın Nimet Çubukçu'yu, **"Üzülmeyin Türkiye'nin üretim mekanizması budur, kaybolan çocukların yerine yenilerini yaparız,"** diye teselliye çalışmış olamaz mı?

Ne tuhaftır ki sayın seyirciler, ben de taa Fransalardan, elimde olmasa bile gözümde benzeri bir haberle dönmüştüm. Geçen hafta, belki de M. A. Erbil'in pantolon indirip kaldıramadığı günlerde, Fransa'daki bir **"reality show"** programına, homoseksüelliğini vakarla taşıyan Paris Belediye Başkanı **Bertrand Delanoe**'nin sevgilisi **Christophe Girard** davet edilmişti. Programa iki de mizah sanatçısı katılıyordu. Başlangıçta her şey yolunda gitti, Christophe Girard bir kitap yazmıştı, o tanıtıldı, sonra nasıl olduysa konu, sanırım mizahçılar sayesinde erkeklerin "organ boyutları"na kayıverdi ve o ana kadar ciddi ciddi konuşan Christophe Girard, üstelik eliyle de göstererek: **"En büyüğü Bertrand'ınkidir,"** demesin mi!

Platodakiler epeyce güldü, ama seyirciler pek hoşnut kalmadı. SMS aracılığıyla verdikleri tepkiler, Bertrand **Delanoe** gibi homoseksüelliğini öne çıkarmayan saygın birinin, sevgilisi tarafından böyle rezil edilmeyi hak etmediği yolundaydı.

Ancak Paris Belediye Başkanı'nın, cinsel organını televizyon ekranlarında ballandıran sevgilisi Christophe Girard'a nasıl tepki verdiği, asla öğrenilemedi! Neden öğrenilemedi biliyor musunuz; çünkü ertesi gün, hiçbir gazete, hiçbir televizyon, hiçbir radyoda olaya ait küçücük bir yorum, tek bir kelime bile yer almadı! 1985 yılından beri, üstelik "hariçten gazel okuyan" gazeteciyim, vallahi hangi tutumun daha "gazetecilik" olduğuna karar veremedim, sayın seyirciler.

'Kadının sesi' kana bulandı

SABAH – 18 MAYIS 2005

Bir ay önce konuklarının karıştığı cinayetle gündeme gelen 'Kadının Sesi' programına, eşiyle geçinemediği için katılan Birgül Işık 14 yaşındaki oğlu tarafından vuruldu

■ **Erkan KÖSE/** ELAZIĞ - MERKEZ

Son günlerde sıkça tartışma konusu olan televizyonlardaki kadın programlarının yol açtığı olaylara, yeni bir örnek de Elazığ'da yaşandı. Eşinden habersiz Kanal D'de yayınlanan 'Kadının Sesi' adlı programa çıkarak, kocasıyla arasında ciddi problemler olduğunu ve hayatından endişe ettiğini belirten 30 yaşındaki kadın, "Televizyona çıkıp bizi rezil ettin" diyen 14 yaşındaki oğlu tarafından beş yerinden vuruldu. Çevredekiler tarafından ağır yaralı olarak Fırat Üniversitesi Fırat Tıp Merkezi'ne kaldırılan kadın, acilen ameliyata alındı.

Öz oğlu tarafından beş yerinden vurulan Birgül Işık, ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılıp ameliyata alındı

Dün sabah saat 09.00 sıralarında Elazığ'daki otobüs terminalinin karşısında bulunan minibüs durağında yaşanan olay, iddialara göre şöyle gelişti:

GİZLİCE KATILDI

Elazığ'ın Kuyulu Köyü'nde yaşayan Birgül Işık (30) ve Mehmet Emin Işık (40) yaklaşık 16 yıl önce evlendi. Beş çocukları olan çift, uzun süredir şiddetli geçimsizlik yaşıyordu. Kocasından sık sık dayak yediği öne sürülen Birgül Işık, bu duruma katlanamayıp ara sıra evden kaçıyor ancak 10-15 gün sonra geri dönüyordu. Derdine çare arayan genç kadın, ailesinden habersiz Kanal D'deki 'Kadının Sesi' programının yetkilileriyle temasa geçti. Geçtiğimiz cuma günü de kocasından habersiz evden ayrılıp İstanbul'a giden Birgül Işık, burada Yasemin Bozkurt'un sunduğu programa katıldı.

'HAYATIMDAN ENDİŞELİYİM'

Genç kadının, programda, "Kocam beni dövüyor, aramızda ciddi sorunlar var. İstanbul'a habersiz geldim. Dönüşte beni Elazığ'a sokmayacaklar. Hayatımdan endişe ediyorum" dediği öğrenildi.

Bu esnada köydeki yakınları genç kadını televizyonda görünce şaşkına döndü. Programdan sonra genç kadın, iki yıldır İstanbul'da bir tekstil atölyesinde çalışan ve kocasının eski eşinden olan 18 yaşındaki üvey oğlunun yanına gitti. Üvey oğlu annesini otobüse bindirdikten sonra Elazığ'daki babasını arayarak annesinin geleceği saati bildirdi. Genç kadın, dün sabah terminalde iki kızı, oğlu R.I. ve kocası Mehmet Emin Işık tarafından karşılandı.

Birgül Işık ile oğlu ve kocası arasında televizyon programına katılma nedeniyle tartışma yaşandı. Bir süre yürüdükten sonra, Mehmet Emin Işık iki kızını alarak uzaklaşmaya başladı. Bu sırada R.I. ise belindeki tabancayı çıkarıp annesine kurşun yağdırdı. Vücuduna beş kurşun isabet eden genç kadın, kanlar içerisinde yere yığıldı. Çevredekiler tarafından Fırat Üniversitesi Fırat Tıp Merkezi'ne kaldırılan kadın ameliyata alındı.

'BİZİ REZİL ETTİ'

Olay gözlerinin önünde gerçekleşen Mehmet Emin Işık, iki kızını eve bıraktıktan sonra işyerine gitti. Kısa sürede olay yerine gelen polis, 14 yaşındaki R.I.'yı gözaltına aldı. Daha sonra oğluna, "Annen televizyona çıktı bizi rezil etti" dediği öne sürülen baba Mehmet Emin Işık da çalıştığı yerde yakalanarak gözaltına alındı. R.I.'nın cuma günü annesini "Kadının Sesi" programında izlediğini, annesinin programda ailesi hakkında kötü şeyler sarf ettiği ve daha önce de evden kaçtığı için annesini vurduğunu söylediği belirtildi.

RTÜK'TEN UYARI ALMIŞTI

Öte yandan RTÜK'ün , "Kadının Sesi" programından şu ana kadar dört defa savunmasını istediği, dört uyarı cezası verdiği ve üç defa da yayınını durdurma kararı aldığı belirlendi. Programın cezalandırılma nedenleri arasında, 'yayınların toplumun milli ve manevi değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olması', 'gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek türden program olması' ve 'resmi nikah olmaksızın imam nikahı ile yaşamanın meşru gösterilmesi' de var.

EKRANDAN GELEN ÖLÜMLER

- **CANLI** yayındaki tartışma, cinayetle noktalandı. 15 Nisan'da Yasemin Bozkurt'un sunduğu Kadının Sesi'nde berdel konusu tartışılıyordu. Cinayetten tutuklanan Kenan Alp'in babası Kemal Alp, telefonla katıldığı programda kızları öldürülen dünürü Özbek ailesiyle küfürleşti. Bir gün sonra da Yusuf Özbek'i ve bir polis memurunu öldürdü, üç kişiyi de yaraladı.
- **KIRIKKALE** Gazi Endüstri Meslek Lisesi öğrencisi U.K. (16) 23 Mart'ta, aynı sınıftaki arkadaşı Mustafa Bölükbaşı'nı öldürdü. U.K. ifadesinde, kendisine 9 YTL borcu olan arkadaşından parayı istediğini, aralarında çıkan tartışmada ekmek bıçağıyla arkadaşını öldürdüğünü itiraf etti. Kurtlar Vadisi dizisindeki Polat Alemdar'a özendiğini söyleyen U.K. "Ben Polat Alemdar gibi olacağım. Bıçağı iki kere salladım, üçüncüde öldürdüm" dedi.
- **TRABZON** Boztepe Mahallesi'nde, 7 Ocak'ta Karadeniz Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sadettin Güner ve oğlu Selçukhan Güner yollarını kesen tetikçiler tarafından öldürüldü. Otomobilleriyle bir aile ziyaretinden dönen Prof. Dr. Güner, iki oğlu, kızı ve eşiyle bir kavşakta yavaşladıkları sırada kurşun yağmuruna tutuldu. Cinayeti işleyenlerin tıpkı Kurtlar Vadisi'ndeki suikastçiler gibi önceden kavşakta keşif yaptığı ve aracın güzergahını tespit ettikleri iddia edildi. Çok geçmeden bu cinayetin yanlışlıkla işlendiği anlaşıldı.
- **19 ARALIK** 2004 günü gasp ettikleri taksiciyi tabanca ile başında vurarak öldüren sanıkların "Kurtlar Vadisi" adlı diziden etkilendiği ortaya çıktı. Dursun Göçmen, Harun Maral, Can Çakıcı ve Mehmet Sevimli adlı sanıklar Yahya Kaptan Taksi Durağı'nda çalışan taksici Nevzat Şimşek'i aracı ile gasp etti. Sanıklardan Dursun Göçmen üzerinde taşıdığı tabanca ile taksicinin kafasına ateş etti. Şimşek, olay yerinde hayatını kaybederken, sanıklar cesedi dere kenarına atarak kaçtı.
- **20 NİSAN'DA** Karadeniz sahil yolu projesinin bölgenin doğal dokusunu tahrip edeceği gerçeğine karşı hukuk mücadelesi veren Avukat Serhat Karadeniz'in ağır yaralanmasına neden olan saldırganın "Polat Alemdar gibi olmak istiyordum" sözleri dikkat çekti.

Yüksel Aytuğ ile

Yakından Kumanda

SMS: 4122-YA (MESAJ) yaytug@sabah.com.tr Telefon: (0212) 354 30 00

SABAH/Günaydın-9 KASIM 2007

Televizyonculuğun çivisinin çıktığı an

BİRAZDAN anlatacaklarım bir sitcom'dan ya da tiyatrodan alınmamıştır. Geçen hafta **Flash TV**'de yayınlanan, **Yalçın Çakır**'ın sunduğu **Acı Umut** adlı televizyon programındaki konuşmaların dökümüdür.

Stüdyodaki yaşlı adam, karısının evi terk etmesinden yana dertli. Israrla eşinin geri dönmesini istiyor. Telefonda ise **Bulgaristan**'daki karısı var.

ADAM: Sen benim namusumsun. Seni çok seviyorum. Her şeyi affedeceğim, ne olur dön...

YALÇIN ÇAKIR: Bak abla, adam yalvarıyor. Niye bu adamı üzüyorsun, dön gel.

KADIN: Yalçın abi, ne kadar yalvarırsa, yalvarsın. Tedavi olmazsa dönmeyeceğim, dönmem...

Y.Ç.: Nesi var abla bu adamın?

KADIN: Yapamıyor be abicim, yapamıyor... Ben istiyorum, onda bir şey yok...

Y.Ç.: Ne yapamıyor ablacığım?

KADIN: (Bip sesi)... Anlasana be abicim, ben yanıyorum, ben istiyorum, onda bir şey yok.

ADAM: Sen benim namusumsun. Dön, her şeyi halledeceğim.

KADIN: Neyi halledeceksin be? Sen bir şey yapamazsın. Hem ben senin nereden namusun oluyorum? İnsan namusunu yapar be!..

Y.Ç.: Abla sen kaç yaşındasın?

KADIN: 52

Y.Ç.: Abla, 52 yaşında insan bu kadar önem verir mi bu işe be abla?..

KADIN: Yalçın Abi yoksa sen de bunun gibi misin? Bütün Türk erkekleri böyle be... Burada Bulgar erkekleri var, vallahi her gece yapıyorlar be...

Y.Ç.: Abla sen beni karıştırma... Burada konu sizsiniz... Bak adam yalvarıyor. Tedavi olacağım diyor, dön gel...

KADIN: Tedavi olsun gelirim. Bakarım, her gece yaparsa kalırım, yoksa dönerim. (Adam bu arada karısının dönmesi için yalvarmaya devam ediyor)

Y.Ç.: Abla sırf bu iş için adam terk edilmez, abla...

KADIN: (Bip sesi) ....meyen adamı ben ne yapayım be abicim? Boşanacağım. Bulurum ben beni yapacak bir adam...

Y.Ç.: Ya abla ne kadar önemliymiş bu iş senin için...

KADIN: Yoksa senin için önemli değil mi be abi?

Y.Ç.: Tabii tabii önemli ama daha önemli şeyler var. Hem bak sen 52 yaşındasın...

KADIN: Ne olmuş 52 yaşındaysam? Söylüyorum be abicim, ben yanıyorum. Ben istiyorum yaa... Ya beni her gün yapar ya da dönmem...

Y.Ç.: Yahu abla bu iş her gün her gün olur mu be? Bak bu adam da 57 yaşında.

KADIN: Ben bilmem... Her gün en az bir defa yapacak be abi. Yoksa dönmem. (Adam yana yakıla yalvarmaya devam eder)

KADIN: Boşuna yalvarma, tedavi ol... Gelip bakacağım, yapabilirsen kalırım. Yoksa dönerim. Ben, beni her gün yapacak erkek arıyorum...

Program bu minvalde yaklaşık 45 dakika sürdü. Program sunucusunun finalde bu olan bitenin **"canlandırma"** olduğunu açıklamasını bekledim. **Yalçın Çakır** tam tersini yaptı: **"Vallahi de billahi de bu karakterler ve olay gerçektir. Bize başvuran kişiler arasından seçilmişlerdir. Hiçbir şey kurmaca değildir..."**

Şaştım ki ne şaştım... O anı, **"Türk televizyonculuğunun çivisinin çıktığı an"** olarak notlarıma kaydettim.

-13-

11 SUBAT 2005/HÜRRİYET

Bazı TV yayınları üzerine

ÜLKEMİZ kitle iletişim araçları açısından şanslı bir konumda. Şehirlerimize kadar yayılmış yerel ve ulusal kimlikte yüzlerce TV ve radyo istasyonu, yasaların kendilerine hazırladığı hür ve demokratik ortamda işlevlerini yerine getiriyorlar. Toplum, bu istasyonlar sayesinde bilgi edinme ve haber alma ihtiyacını çeşitli kaynaklardan elde etme imkânına sahip. Tartışma programları da öyle. Her ne kadar eskisi gibi fikir seviyesi yüksek tartışmalar olmuyorsa da, yine de bazı kanallarda halkımızı aydınlatıcı nitelikli programları zevkle izleyebiliyoruz.

Bugünkü yazımızda daha çok bazı televizyon programlarının yayınlarını ele almak istiyoruz. Çünkü bu yayınlarla ilgili toplumda giderek yaygınlaşan bir tepki çemberinin oluşmakta olduğunu görüyoruz. Tepki verenler arasına kendimizi de koyarak, bu yaraya artık parmak basma zamanının geldiğini ilgililere hatırlatmak istiyoruz.

Hemen herkeste aynı şikâyet:

"Çoluk çocuğumuzla birlikte televizyon seyredemiyoruz."

"Onun bunun çarpık hayat hikâyelerini dinlemekten bıktık, artık bunlar tiksinti veriyor."

"Bu televole saçmalıklarına dur diyecek biri yok mu?"

"Reyting uğruna tekmelenen değerlerimize kim sahip çıkacak?"

★ ★ ★

Bu şikâyetlere **"denetim"** boyutunda muhatap olan bir kurum var: RTÜK. Ancak Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun **"yaptırım"** gücü yasalarla sınırlandırılmış. Kapatma ve para cezalarıyla işi disipline etmeye çalışıyor; ama her gün seyretmekten sıkıldığımız bu programlara bakarak bunun yeterli olmadığını görüyoruz. Meselenin hukuki boyutunda daha caydırıcı hükümler üretilebilir mi bilemiyoruz; ancak RTÜK çerçevesi dışındaki yasal mevzuatla da birtakım yaptırımlar getirilebileceğini düşünüyoruz.

Burada, bu programları ayrı ayrı analiz ederek değerlendirmek elbette bizim işimiz değil. Bu cihazları bize yansıtan aletlerin kapatma anahtarlarının olduğunu hatırlatarak da işin içinden sıyrılamayız. İlgililer ve yöneticiler, bazı televizyon kanalları marifetiyle sergilenen bu **"yozlaştırma"** ameliyesini bir şekilde önlemek ve düzene sokmak durumundadırlar.

Ekranlarımız kan revan içinde. Çocuklarımız eli tabancalı katillere özendirilmekte. Aile mahremiyeti **"orta malı"** haline getirilmiş. Gelinler ortak bir yaşamdan seçiliyor. Bir evin içinde aylarca süren beraberliklerden, duygu harmanlamalarından **"modern eşleştirmeler"** yapılıyor. Çiftlik evlerinde müşterek hayatlar yaşanıyor. Dini ve ahlaki değerler, âdetler, gelenekler, görenekler, eğlence adı altında topluma sunulan bu **"yoz kültür"**ün hedefi haline getirilmiş, üst üste darbelerle parçalanıp yok edilmek isteniyor. Bu çılgınlıklara bir de **"kadın kılığına girmiş erkekler yarışması"**nı eklemek istiyorlardı. RTÜK Başkanı'nın **"Artık bu kadarına da izin veremeyiz"** şeklindeki çıkışı karşısında bundan şimdilik vazgeçtiler. Çılgınlıkların sonu gelmediğine göre, bir gün ekranlarımızda bu tür zırvalıklarla da karşılaşma ihtimali uzak değildir.

★ ★ ★

Görsel basının toplumu müspet ve menfi yönde etkileme gücü çok büyüktür ve inkâr edilemez. Kamuoyu bu güçle beslenmekte, oluşmakta, şekillenmekte ve olgunlaşmaktadır. Bu gücün kör menfaat ve hırslara alet edilmesi halinde nasıl tehlikeli bir silaha dönüşebileceğini tahmin edebilmek zordur. İyi kullanılmaması halinde, halk topluluklarını uyutan, onları ülke sorunlarından uzaklaştıran, milli, manevi ve kültürel değerlerine karşı yabancılaştıran bir araç konumuna düşer ki, bugün toplum olarak karşı karşıya bulunduğumuz tehlike budur.

Bir ülkenin medyası o ülkenin eğitimine, kültürüne, ahlaki değerlerinin gelişimine katkıda bulunacak programlarla halkının karşısına çıkmalıdır. Batı'daki ciddi medya kuruluşlarının yayın konseptleri incelendiğinde, bu değerlere ne kadar önem verildiği kendiliğinden ortaya çıkar. Bizde de bu yapılmalıdır. Televizyonlarımız insanlarımızı aydınlatmalı, bilgilendirmeli ve aynı zamanda seviyeli programlar düzenleyerek eğlendirmelidir. Reyting uğruna toplumun değerleri altüst edilmemeli, bilakis o değerlerin korunmasına ve güçlenmesine yardımcı olacak yayın politikaları oluşturulmalıdır.

Bir toplumun ahlaki değerleriyle oynamak, genleriyle oynamak gibidir. Genleriyle oynanan insan nasıl şifasız bir dönüşüme uğrarsa, ahlaki değerleriyle oynanan toplumların akıbeti bundan farklı olamaz. İman, ibadet ve ahlak üçgeni üzerine kurulmuş olan dinimiz bizden ahlaklı nesiller yetiştirmemizi istiyor. Kutsal kitabımız Kuran, ahlaksızlığa düşürülmüş toplumların sosyal çöküntüye uğradıklarını birçok ayetle bize haber vermekte ve ibret almamızı öğütlemektedir.

Mehmet Nuri Yılmaz

Kim bu Reyting Hazretleri?

11 Eylül 2004 - SABAH Günaydın — Yüksel Aytuğ

O, elinde kılıcıyla pek çok programın kaderini belirliyor. Peki onu daha yakından tanımaya ne dersiniz?

YAKINDAN Kumanda'ya ulaşan E-mail, mektup, faks ve telefonlarda **"Yüksel Bey biz sizi Akademi Türkiye'de tanıdıktan sonra köşenizi okumaya başladık"** diyenler çoğunlukta. Belli ki **"yeni nesil Yakından Kumanda okuyucuları"** hızla artıyor. Eskiler bilirler ama aramıza yeni katılanlar için **"reyting"** kelimesinin ne anlama geldiğini ve bazı günler sayfamızın tepesinde gördüğünüz **"Reytingmetre"** köşesinin ne işe yaradığını anlatmak istedim.

HAYATİ ÖNEMİ VAR

Efendim, ülkemizde televizyon programlarının izlenme yoğunluğunu **AGB Anadolu** adlı bir şirket ölçer ve alıcı cihazlarında **"peoplemetre"** denilen ölçüm sistemi bulunan 2496 kişilik **"denek grubundan"** gelen verileri raporlarlaştırır. Bu raporlar hangi programın ne oranda ve kimler tarafından izlendiğini ayrıntılarıyla ortaya koyar. İşte **"Reytingmetre"** de bu bilgilerin bir bölümünü sizinle paylaşan bir köşecik. Peki buradaki kelimeler ne anlama geliyor?

REYTİNG NE DEMEK?

İlk 100: Ölçüm listesinde bir önceki gün en çok izlenen 100 programın sıralı halidir. **Total grubu:** Tüm izleyici gruplarını kapsayan, genel izleyiciler. **A/B grubu:** Gelir, eğitim ve sosyal statü olarak en üstte yer alan izleyici kitlesi. **İzlenme oranı** (reyting): O anda sisteme bağlı tüm televizyonlarda her 100 kişiden kaçının o programı izlediğini gösteren sayılardır. (Parantez içindeki ilk sayı) **İzlenme payı** (share): O anda sisteme bağlı ve **"açık halde"** bulunan televizyonlarda her 100 kişiden kaçının o programı izlediğini gösteren sayılardır. (Parantez içinde belirtilen ikinci sayılar) **"Tkr"** kısaltması ise o programın en az ikinci kez ekrana geldiğini, yani **"tekrarının yayınlandığını"** ifade eder.

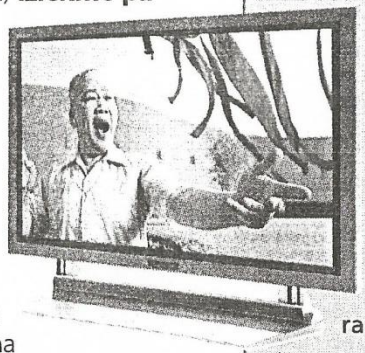

Peki bugün sayfada **"Reytingmetre"** yerine neden **"Reyting Arenası"** var?

Malum, hafta sonları gazetemiz erken baskıya giriyor. Bu nedenle **AGB**'nin reyting sonuçları zamanında elimize ulaşmıyor. Böyle olduğunda reyting sonuçları yerine, günün **"reyting tahminleri"**ni veriyoruz.

İşte, televizyon programlarının kaderine hükmeden, elindeki keskin kılıcıyla **"kopartacak baş arayan" Reyting Hazretleri**'nin eşgali budur...

Reyting nasıl ölçülür?

ÖLÇÜM şirketi önce bir saha araştırması yapıp sisteme bağlı çalışacak **"denekleri"** saptıyor. Daha sonra deneklerin bulunduğu hanelerdeki alıcılara **"peoplemetre"** denilen ölçüm cihazları yerleştiriliyor. Ev halkının eline ise uzaktan kumandaya benzer bir alet veriliyor. Hanenin içindeki herkesin belli bir kodu var. Örneğin 16 yaşındaki genç, ekran başına geçtiğinde kendi kodunu giriyor. Ekran başından kalktığında ise yeniden kodlama yapması gerekiyor. Bütün bu veriler her gün düzenli olarak merkeze iletiliyor. Saniye saniye elde edilen bu veriler daha sonra özel bir bilgisayar sistemiyle derlenerek rapora dönüştürülüyor ve abonelere gönderiliyor.

İnsanlar artık **uygulamalara, televizyondan daha fazla zaman harcıyor**

Flury'nin açıkladığı yeni rapora göre ABD'liller arasında yapılan araştırmaya göre insanlar artık mobil uygulamalara, televizyona ayırdıklarından daha fazla zaman ayırıyorlar. 2013 yılında uygulamalara ayrılan zaman ortalama 126 dakika iken televizyona ayrılan zaman ortalama 168 dakikaydı. 2015 yılına geldiğimizde ise bu rakam televizyon için değişmezken uygulamalar için 198 dakikaya yükseliyor. Üstelik bu oran içerisinde browser tabanlı internet kullanımı dahil bile değil.

Mobil uygulamalar dünyayı ele geçirmeye devam ediyor. Buna hala şaşırıyorsanız gerçekten farklı bir dünyada yaşıyor olmalısınız.

Uygulama oranının artması, tv izleme oranını azaltmıyor

İlginç gelişmelerden biri de App kullanım oranının artması, televizyon izleme oranını azaltmıyor. Çünkü insanlar televizyon izlerken de mobil uygulamaları kullanmayı ihmal etmiyorlar. Bu durum zaten ayrı bir sektörün de ortaya çıkmasına gebe, yakından takip ediyoruz. Bu arada mobil internet kullanıcıları artık içerik için ödeme yapmaya alışmış durumda diyebiliriz. Son yılların yükselen trendi "in-app purchases – uygulama içi satınalma" artık direkt olarak ücret verdiğiniz uygulama modellerini ortadan kaldırıyor. En çok ödeme yapılan uygulamaların başında yine oyunlar geliyor ama Netflix, Spotify, Hulu gibi app'ler düzenli kazananlar arasında en üst sıralara yerleşiyorlar.

Uygulama içinden satılan içerik fazla kazandırıyor

Ayrıca uygulama sahiplerinin reklamlardan elde ettikleri gelir oranları da artık değişmiş durumda. Uygulama içerisinde gerçekten satılabilecek bir içeriğiniz varsa abonelikler sayesinde çok daha fazla kazanabiliyorsunuz. Bu konuya yeni yeni ısınan Apple ise tahminlere göre televizyon dünyasını da ele geçirmeye hazır diyebiliriz.
Yeni tanıtılan Apple TV sayesinde telefonlarda yaptıkları devrimi, televizyona taşıyacakları ve çok statik olan televizyon deneyimini artık uygulamalar sayesinde çok daha zengin hale getireceklerini tahmin etmek çok zor olmasa gerek.

Kaynak: sosyalmedya.co

HÜRRİYET - 19/10/2015

-16-

YURT
17.10.2013

TANYERİ

Fatih YAŞLI
fatih.yasli@yurtgazetesi.com.tr

Panoptikon, Big Brother, Rejimin Teminatı

19. yüzyıl felsefesinin önemli isimlerinden biri olan Jeremy Bentham "panoptikon" olarak adlandırılan bir hapishane modeli tasarlamıştır. Bu modele göre ortasında bir kule bulunan halka şeklinde hapishane binaları inşa edilecek, hücrelerdeki mahkûmlar, o kulede bulunan gardiyanlar tarafından 24 saat kesintisiz bir şekilde gözetlenecektir.

Panoptikonun özelliği, gardiyanlara mahkûmların her hareketini görebilme olanağı verirken, mahkûmların gardiyanları görememesidir; dolayısıyla mahkûmlar bir süre sonra gardiyanların kendilerine bakıp bakmadığını bilmeksizin, hareketlerini kendiliğinden kontrol altına alacaklar, yani kendi kendilerini bir disiplin altına sokmuş olacaklardır.

★★★

Ünlü İngiliz romancı George Orwell 1948 yılında yazdığı "1984" isimli romanında herkesi mutlak bir kontrol ve baskı altında tutmak isteyen bir iktidarın hikâyesini anlatır. İnsanların her hareketini izleyen, her yaptıklarından haberdar olan ve düzene aykırı en ufak bir eylemde onları cezalandıran mekanizma, romanda "big brother" (büyük ağabey) olarak adlandırılır ve "big brother is watching you" (büyük birader seni izliyor) cümlesi romanın ruhunu oluşturur.

★★★

Alan Moore'un çizgi roman serisinden sinemaya uyarlanan "V for Vendetta" adlı filmde 1984'dekine benzer bir güvenlik toplumundan söz edilir. Tek parti ve tek adam diktatörlüğüyle yönetilen ülkede, her türlü muhalif odak bastırılmıştır, sokaklarda elleri sopalı rejim muhafızları dolanmakta, her yer kameralar aracılığıyla gözetlenmekte, mobil dinleme araçları evlerdeki konuşmaları dahi dinleyerek rejime tehdit olabilecek cümleler sarf edenleri tespit etmeye çalışmaktadır.

★★★

Fransız düşünür Michel Foucault Bentham'ın panoptikon modelinin modern iktidarının temelini oluşturduğunu söyler. Modern iktidar, kendisini görünmez kılmakta ama her şeyi izlemekte, böylelikle bireyler iktidar ve disiplin mekanizmalarını içselleştirerek ona göre hareket etmektedirler. Dolayısıyla 1984'de ve V for Vendetta'da anlatılan toplum modeli bir kurgu ya da fantezi değil, yaşadığımız toplumun bir hakikatidir. Bizler görünmez bir gözetleme/denetleme iktidarı ile karşı karşıyayızdır ve iktidarın gözü her yerde üzerimizdedir.

★★★

Edward Snowden isimli bir CIA ajanı, geçtiğimiz aylarda ABD'nin çatı istihbarat örgütü olan Amerikan Ulusal Güvenlik Ajansı'na (NSA) ait "prizma" adı verilen bir projeyi medyaya sızdırdıktan sonra ülkeyi terk edip Rusya'ya sığındı. Bu projeye göre NSA tüm dünyadaki telefon görüşmelerini, e-mail yazışmalarını ve facebook gibi sosyal ağlardaki kişisel bilgileri izleyebilecektir. Dolayısıyla ABD "küresel big brother"ı uygulamaya çoktan geçirmiştir zaten.

★★★

Tüm bunları niye anlattım? Nedeni şu: bizde de artık polise yasal izin olmaksızın her türlü konuşma ve yazışmayı izleyebilme, dinleyebilme yetkisi verilmesi gündemde; yani bizim de bir "big brother"ımız olacak artık. Gündelik hayatlarımızın, en mahrem konuşmalarımızın, yazışmalarımızın denetleneceği, sürekli izleneceğimiz bir "panoptikon" mekanizması devreye sokulacak, yani zaten kısıtlı olan özgürlükler, üstelik demokratikleşme paketi masalları anlatılmaya devam ederken, iyice kısıtlanmış olacak, polisin toplum üzerindeki vesayeti iyiden iyiye artacak.

★★★

Yıllar önce Erdoğan, yaptığı bir konuşmada "polis rejimin teminatıdır" demişti. Zaman bu sözü açıklığa kavuşturdu, rejimin niteliğini de, ancak polisin teminatı altında varlığını sürdürebileceğini de ortaya koydu; sivilleşmedik, demokratikleşmedik, üniforma değiştirdik sadece.

YENİÇAĞ-11/02/2016

Batuhan Çolak

Şehit var! "Şov yapma ver müziği"

İlerleyen yıllarda 'Türkiye'de toplumsal çürüme ve ahlaki bunalımın tarihi'başlıklı bir kitap yazılacak olsa, günümüzün televizyon programlarındaki rezillikler bu çalışmanın ana konusu olur.

Avam söylemler, ağızlarını yaya yaya konuşan kendini bilmezler, bozuk Türkçeler, yalanlar, dolanlar, entrikalar, gayri ahlaki hareketler...

Bu programları ne kadar izlemediğimizi iddia etsek de, bayağılıktan ne denli uzak durmaya çalışsak da, sosyal medyadan, haber sitelerinden, gazetelerden vb... araçlardan bilinçaltımıza zorla yerleştiriliyor.

Özellikle evlendirme programı adı altında yayılan ve her geçen gün reyting uğruna saçmalıkların artığı bu TV programlarından birinde yaşananlar tek kelimeyle rezillikti. Stüdyoya gelin adayına talipli olarak gelen vatandaş **"Sizi eleştirmek istiyorum, perşembe günü gelen adayınıza sen askerliğini yaptın mı dediniz ve o akşam saatlerinde Türkiye şehit verdi ve siz burada oynadınız"** şeklinde çarpıcı bir uyarı yaptı.

Bu uyarı üzerine, gelin adayından acayip seslerle tepkiler gelirken, olaya program sunucusunun müdahale etmemesi ve hatta gelen adaya **"o zaman buraya gelmeyin siz de"** demesi; stüdyodakilerden büyük alkış aldı. Tepki gösteren vatandaş ise stüdyodan gönderildi.

Sunucu olayı daha vahim bir boyuta taşıyarak, stüdyodan gönderilen adayın arkasından **"Böyleleri geliyor, rengini baştan belli etmesi iyi oldu, insanlar çeşit çeşit..."** sözlerini sarf etti. Bu sırada gelin adayı sahneye fırlayıp **"çal çal"** diyerek oynamaya başladı!

Gram bir utanma ve haya duygusu olmadan...

O çok bilmiş sunucu, o ahlaki güvenin simgesi, gençlerin ablası, yaşlıların kardeşi olarak duran şahıstan ise ne bir müdahale, ne başka bir şey... Öylece gülümseyerek seyrediyor o garip dansı.

★★★

Önceleri sadece tek bir TV kanalında verilen bu program, her geçen gün daha uzun saatler sürecek şekilde birçok farklı kanalda yayınlanıyor.

Sunucuları ve oyuncuları farklı ama ahlaki kokuşmuşlukları aynı.

Şehitlik müessesesinden, onurundan, toplumdaki karşılığından habersizler...

Duvarı olmayan şehit evlerinden habersizler.

Can veren, kan veren yiğitlerden habersizler...

Değer yargıları, vicdanları çürümüş...

Olaylardan habersiz büyük bir kitle de bunları izleyerek ülkeyi güllük gülistanlık sanıyor. Hayatları artık bu programlar ışığında şekilleniyor. Tek dertleri **"kim kiminle çay içecek, kim nasıl bir abuk sabukluk sergileyecek..."**

Herkes izlemek istediğinde serbesttir, özgürdür. Hatta bu programların kendilerini stresten uzak tuttuğunu düşünenler de olabilir. Ancak tüm bu yorumlar, o programların toplumsal değerleri ayaklar altına almasına serbestlik veremez. Ahlaki yozlaşmaya sebep olanları görmezden gelip, pohpohlamak da bu suça ortaklıktır.

Küçümsenen mikrop, toplumun geneline yayılan bir boş vermişlik, değersizlik sarmalı olarak sirayet ediyor.

Anlaşılan o ki kendileri hakkında AK Parti yerine AKP yazmayı bile eleştiri konusu kabul edenler, söz konusu programlar hakkında tek bir kelam etmiyor, harekete geçmiyorlar. Oysa yasa ellerinde, RTÜK ellerinde, kanal patronları yanlarında...

Muhafazakarlık ve İslami değerleri esas alan siyasal propaganda üzerinden oy devşirip iktidara gelenlerin bu programlar hakkındaki suskunları da ayrı bir inceleme konusu.

İşin bir diğer ilginç tarafı da, muhalefetin ve ilgili kurumların sessizliği... TV izlenme oranlarından da rahatlıkla anlaşılabileceği gibi toplum bu gibi bayağılaşmış programlarla mışıl mışıl uyutulmak isteniyor.

Araçlar, yöntemler profesyonelce kurgulanmış durumda.

Lakin algı yönetimi zekice tasarlanmadığı için, şehitlerle dalga geçip, oyun oynayacak kadar arsız ve utanmazlarla deşifre oluyorlar.

Üniversite kampüslerinde bayrak yere düşmesin diye hayatlarını kaybeden evlatlarımıza o şaşaalı kanallarında 1 dk. bile ayırmayanlar, TV'de **"kurumsal ahlaksızlığı"** yaygınlaştırıyorlar.

İşte bizim de; bu ahlaksızlığa ve riyakarlığa itirazımız var!

10 Mayıs 2004 – AKŞAM Gazetesi

'Kan emici' şarkı TV kapattırdı

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), içeriğinde Türkler'in 'kan emiciler' olarak nitelendirildiği parçayı yayınlayan televizyonu bir ay süreyle kapattı. CHP Diyarbakır Milletvekili Muhsin Koçyiğit, ART TV'nin bandrollü bir CD'den yayınladığı şarkı nedeniyle kapatılmasını bir soru önergesiyle Meclis gündemine taşıdı. Önergeye yanıt veren RTÜK Başkan Vekili Zakir Avşar, televizyonun, yayınladığı parçanın Kürtçe olması nedeniyle değil, parçanın içeriğinde Türkler'in 'kan emiciler' olarak nitelendirilmesinden dolayı kapatıldığını kaydetti. Avşar, 'Vatanım' adlı Kürtçe parçada geçen sözleri şu şekilde aktardı: "Türkler... başlarımızı tamamen kestiler./Kanımızı vatanımıza döktüler./Ben öleyim, vatan-vatan sabırla çalışın./Davamıza yardıma gelin./Bu kan emiciler bize geldiler./Biz Kürtler'i malından koparıp attılar./ Dostlarımız bize ağlıyor./Keyifleri geliyor, bu kan emicilerin." Zakir Avşar, "Bir müzik CD'sine bandrol verilmiş olması bu CD içerisinde yer alan parçaların bir medya kuruluşundan yayınlanması halinde denetlenmeyeceği anlamına gelmemektedir" diyerek, bir aylık geçici yayın durdurma kararının yayınlanan parçaların Kürtçe olması nedeniyle değil, parçanın içeriği nedeniyle verildiğinin altını çizdi. **(ANKA)**

-19-

Tirajlara uluslararası denetim geliyor

Gazete tirajları konusundaki tartışmalar sona eriyor. Türkiye'de yayınlanan gazete ve dergilerin tirajlarını belirlemek üzere, medya temsilcilerinden, reklamcılardan ve dağıtım şirketlerinden meydana gelen bağımsız bir kurul oluşturuldu. Tiraj Denetim Kurulları Uluslara-rası Federasyonu'nun onayıyla kurulan ABC Türkiye Tiraj Denetleme Kurulu, gazete ve dergileri kağıt alımından son kullanıcıya ulaşıncaya kadar her aşamada denetleyecek. **Devamı sayfa 8'de**

10 Aralık 2004 - ZAMAN

-20-

not

Oturamayan ilişki

Siyasi iktidar ile medya ilişkisi bir türlü oturamıyor. Son örnek, **Kanaltürk** adlı televizyon kanalına yönelik mali soruşturmadır. Bu kanalın, bazen yayıncılığın gerektirdiği tarafsızlık ilkelerini aşan bir tavrı olabilir. Sonuçta onu da değerlendirecek olan **izleyici**dir. Söz konusu yayınları isterse izler istemezse izlemez. TV kanallarının, gazetelerin yayınları böyle ödüllendirilir ya da cezalandırılır. Kanalın bazı yayınlarında "**ordu göreve**" tarzında konuşulmuşsa, herhangi bir yasa ihlali hariç, bu da yayını gerçekleştirenlerle izleyenler arasındaki bir meseledir.

Ancak **Kanaltürk'e bir tür baskın soruşturma uygulanmasını açıklamak zordur.** Kanalın kuruluşu ve gelirleriyle ilgili bir kuşku ya da iddia varsa, bu soruşturulur. Ama soruşturma programcıların, gazetecilerin gelir-giderlerinin incelenmesine vardırılırsa o da iktidar açısından ayıba girer.

Ülkemizde medya-siyasi iktidar ilişkilerinin uygar bir düzeye gelmesini daha çok bekleyeceğiz.

VATAN – 24 Şubat 2007
– OKAY GÖNENSİN

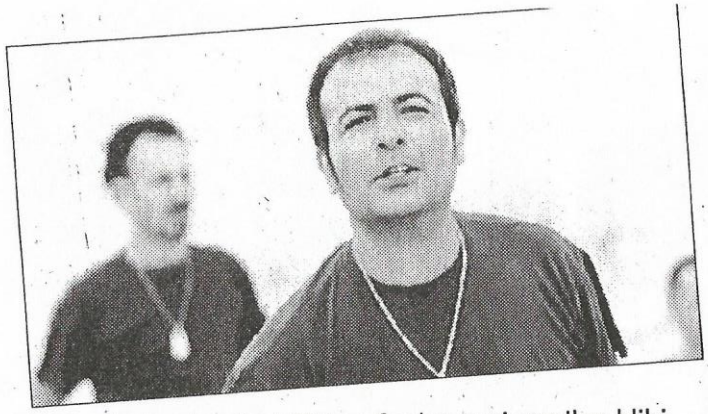

Tarkan Erkan'ın, Kral TV tarafından geri çevrilen klibi...

VATAN - 14 Eylül 2006

Kral TV 'Yaylalar'ı müstehcen buldu

NEREDEYSE herkesin bildiği, erkeklerin askerlik günlerinde sabah sporlarında eğitim alanlarını çınlattığı yılların türküsü 'Yaylalar'a çekilen klip, 'yayınlanamaz' bulundu. Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuvarı öğretim görevlisi şarkıcı Tarkan Erkan, 'Almam Lazım' adlı albümünde yer alan 'Yaylalar'a çektiği klibi, Kral TV'de yayınlatmak istedi. Erkan'ın yapımcısı Halil Ağar, albümün basım ve dağıtımı yapan Seyhan Müzik'in klip için yaptığı başvurunun türkünün sözleri yüzünden kabul edilmemesini anlayamadıklarını söyledi. Kral TV Yayın Koordinatörü İlker Özyaşar'la telefon görüşmesi yaptığını anlatan Ağar, "Allah Belanı Versin, Doksan Altmış Doksan Vücudum Var gibi sözleri ve görsel öğeleriyle de Türk örf ve adetlerine uyması mümkün olmayan şarkılara izin veren Kral TV'nin yayın kurulunun bu politikasını anlamak gerçekten imkansız" dedi. Özyaşar ise klipleri saatlerce inceleyen yayın kurulına güvenlerinin sonsuz olduğunu söyledi.

İşte türkünün sakıncalı bulunan bölümü

Ayın önünde yıldız, yaylalar yaylalar
Nerden gelirsen baldız,
dilo dilo yaylalar
Sen git de ablan gelsin,
yaylalar yaylalar
Duramirem yalnız, dilo dilo yaylalar...

-22-

Kınama yazısını kınama yazısı..

Ağır yaralıyım dostlar.. Basın Konseyi beni kınamış.. Ben artık insan içinde dolaşamam.. Kimselerin yüzüne bakamam.. Öldüm, bittim.. Beni kınayarak toplum dışına iten Konseyi kınamaktan başka bir şey gelmiyor elimden..

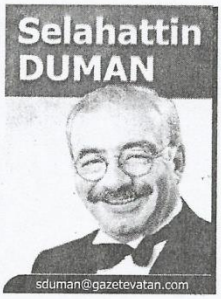

Bizim ahaliye **"kafası çok sık karışıyor.."** diye fazla kızmayacaksın..

Çünkü onların kafası kendiliğinden karışmıyor.. Karıştıranı var.. Karıştıranlar da vatandaşın beyn-i bâlâsına musallat olan okumuş takımı..

Bizim okumuş takımının okumuşluğu, kendine verdiği **"entel şekil"** ile sınırlı olduğundan hayati önem taşıyan kavramları yalapşap bilir..

Kendi kavradığı gibi tarifini yapar..

Ahalimiz ne yapsın? Zaten üç dört yüz kelime ile idare ediyor..

Bunların ağzından bir laf kaptıklarında sevinir, yerli yersiz cümle içinde kullanırlar..

★ ★ ★

Dünkü gazetelerin tekmilinde manşetti..

"Yedi sivil toplum örgütü" nün elebaşıları bir araya gelmiş..

Seyrek bıyıklı asabi hükümet adamı başta olmak üzere herkesi uyarmışlar..

Buraya kadar tamam..

Kendilerini **"Sivil Toplum Örgütü Elebaşı"** diye tarif eden adamlarla, seyrek bıyıklı asabi hükümet adamı arasında nasıl bir niza var, bilmem..

Seyrek bıyıklı asabi hükümet adamı bunları bir yere toplayıp, zorla **Mehmet Akif** şiirlerini mi dinletti?

Veya cep telefonları dinleniyor, diye mi kızdılar? Orasını bilmem.. Aralarında niza çıkmış bir kere..

SİVİL TOPLUM

Benim itirazım aralarındaki çekişmeye değil.. Kendileri için kullandıkları **"Sivil Toplum Örgütü"** tarifine..

Unvanlarına bakıyorum..

Türkiye Odalar Borsalar Birliği.. Kamu-Sen.. Bir-Sen.. Türkiye Ziraat Odaları Birliği.. Türk-İş.. Tisk.. Kesk..

Yedi dedik, sekiz oldu.. Araya karışan **Bir-Sen**'i sivil toplum örgütü saymazsak hesap tutuyor.. Olan **Bir-Sen**'e oluyor..

Bunlar sivil toplum örgütüymüş.. Haydi canım sen de..

Sivil toplum örgütleri, vatandaşın kendi inisiyatifiyle kurulur..

Kanunlarla, hükümet adamlarının çıkardığı yönetmelikler veya tüzüklerle kurulmaz..

Kurulunca da elebaşları **"takım elbise giyip, kravat takıyor"** diye sivil toplum örgütü sayılmaz..

Ahalinin zaten kayışı kopuk kafasını harmanlayan da bu..

Tarifleri yasayla belirmiş çerçeve içine oturtulan bu kuruluşların yöneticileri üniforma giymiyor ya!

Görünüşe bakıp **"Sivil Toplum Örgütü"** tarifi yapıyorlar..

★ ★ ★

Sendikalar sivil toplum örgütü değildir.. Ama **AKUT** bir sivil toplum örgütüdür..

Odalar birlikleri sivil toplum örgütleri değildir.. **TEMA Vakfı** bir sivil toplum örgütüdür..

Borsalar da değildir.. Öte yandan **Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği** veya **Selahattin Duman'ı Kalkındırma Vakfı** birer sivil toplum örgütüdür..

Bilmem aradaki farkı anlatabildim mi?

ROL HIRSIZLIĞI

Aradaki fark açık..

Ev kadını için **"Ev bayanı"** lafı ne kadar sakil kalıyorsa, bu örgütlere **"sivil"** tanımını yapmak da o kadar sakildir..

Bizim sektörde de böyle bir **"sivil toplum örgütü"** var.. Adı da **Basın Konseyi**..

Niye mi konsey? İhtilallerden sonra kurulan konseyler gibi, Milli Güvenlik Konseyi gibi ağzı doldursun, diye..

Üyesi değilim, olmayı da reddettim..

Nereden ihtiyaç duydularsa, bu mesleğin eşrafı kendi aralarında toplandı.. Başyazarlar, CEO'lar, patron vekilleri.. Ağır abi kategorisindeki köşe yazarları.. Dış politika, ekonomi gibi fiyakalı servislerin büyük gazetelerdeki şefleri..

Kafa kafaya verip, meşveret ettiler ve **"Biz artık Basın Konseyi'yiz.."** diyerek ortaya çıktılar..

★ ★ ★

Mesleğin alt katmanlarından gelenler arasında, çilesini çekenler arasında, tabandan gelenler arasında katılım yok..

Zaten onları davet eden de yok..

Araya bir iki garibanı **"büfe süsü"** olarak eklemişler..

Olmuş sana bütün medyayı temsil eden **Basın Konseyi**..

Kendilerine iş de icat etmişler.. Oradan buradan gelecek şikâyetleri değerlendirmek..

Şikâyete konu olan gazeteciyi suçlu bulurlarsa kınamak..

VATAN Gazetesi 28/03/2008

İKİ YÜZLÜLÜK

Bütün yaptırımları bu.. Onlar kınayacak.. Ayağı dolanan gariban muhabir de **"Kınama Konsey beni kınama.. El içinde oldum sinema.."** diye ağlayacak..

Beni de kınamışlar..

Balık çiftlikleri için yazdığım **"Kör Levrek"** başlıklı yazımdan dolayı..

Gerekçe de mealen şöyle..

"Balıklar temiz suda yaşarmış.. Kimyasal katkılı yemlerden kör olmazmış.. Bunu Su Ürünleri Fakültesi'den sorup kolayca öğrenebileceğim halde öğrenmemişim.."

Karar: Selahattin Duman kınanacak..

Buraya kadar yazdıklarımdan kınama kararı alan konsey üyelerinin **Su Ürünleri Fakültesi**'ne başvurup bilimsel görüş aldıklarını düşünebilirsiniz..

Öyle bir şey de yok..

Eğer ben o yazıyı yazarken sallamışsam, onlar da kararı sallamış..

Benim elimde çiftliklere karşı olan sivil toplum örgütlerinden gelen yüzlerce sayfalık karşı rapor varsa..

Ben de bunlara bakıp o hükme varmışsam, **Konsey** yine sallamış.. **Sonuç:** Bunların işi her halûkârda sallamak..

★ ★ ★

Köşe yazarı, başyazar bir gazete için ağza alınmayacak şeyler yazar.. Sonra gider o gazeteye transfer olur.. Bu kez de geçmişte sövüp saydığı patronun çıkarları adına başkasına saydırır..

Onlara kınama yok..

İş takip eder, çıkar karşılığı gerçeği manipüle eder.. Onlara da kınama yok..

Açıp bakın karar defterlerine..

Bir tek medya patronu için **"kınama"** kararı çıkmış mı?

Çıkmaz.. Kınayamazlar..

Çünkü **"potka"** ister..

Beni kınıyorlarmış..

Tanımadığım, saygı duymadığım, meşru saymadığım daha da beteri iki yüzlü bulduğum **Basın Konseyi**'nin kınama kararını aynen iade ediyorum..

Ben de onları **Gayrettepe**'den **Cağaloğlu**'na kadar kınıyorum..

Bu kınama yazım üzerine dönüp beni bir daha kınamazlarsa da hatırım kalır..

Pişmanlık Yasası'ndan yararlanmayı da düşünmüyorum..

RTÜK'ten 'spor' ilkeleri

HABERTÜRK – 13 Nisan 2013

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ve Televizyon Yayıncıları Derneği (TVYD) geçen yıl başlatılan denetim süreci sonunda dün 'spor programları rehber ilkeleri'ni açıkladı. Yayınlarda argo ve kaba ifadeler yer almayacak

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ve Televizyon Yayıncıları Derneği (TVYD) tarafından geçen yıl yapılan Spor Programları Değerlendirme Toplantısı ile başlatılan ortak denetim süreci sonunda belirlenen 'Spor programları rehber ilkeleri' dün açıklandı.

RTÜK'ten yapılan yazılı açıklamada, spor programlarından beklenen nitelikte yayınların devam edebilmesi için TVYD'nin yönetim kurulu kararıyla çeşitli ilkeler kabul ettiği bildirildi. Özellikle genç nüfusun izlediği spor programlarında, argo ve kaba ifadelerin hiçbir şekilde yer almamasının kabul edildiği açıklamada şu ifadelere yer verildi:

"Kulüp yöneticileri, teknik direktör, taraftar, sporcu, hakem ve ilgili taraflara hakaret, saldırı niteliği taşıyan yayınlara yer verilmeyecek. Sahalarda birkaç saniyede gerçekleşen bir olay, ekranlarda saatlerce yer almayacak. Program içeriğiyle ilgisi olmayan konular spor programlarında yer almayacak. Bu programların daha nitelikli gerçekleşebilmesi için spor kulüplerinin, ilgili kurum ve kuruluşların yasal haklarını haberciliğe engel olacak şekilde kullanmamaları gerektiği kabul edildi." Belirlenen ilkelere göre, sahalarda birkaç saniyede gerçekleşen olay, ekranlarda saatlerce yer almayacak. Topluma karşı sorumlu yayıncılık yapılacak.

Milliyet – 14 Şubat 2007

ARAPLARDAN MEDYAYA KISITLAMA

Din adamlarını eleştirmek yasak!

Arap hükümetleri, devletin yayın kontrolünü sağlamlaştıracak yeni yayın sözleşmesini kabul etti. Televizyonlarda Allah'ın ve peygamberin varlığını sorgulayan yayın da yapılamayacak

DIŞ HABERLER SERVİSİ

22 üyeli Arap Birliği ülkeleri enformasyon bakanlarının önceki gün Mısır'ın başkenti Kahire'de düzenledikleri toplantıda, birliğe üye ülkelerde yayın yapan uydu kanalları üzerindeki hükümet kontrolünü artıran ve hükümetleri eleştiren programlara kısıtlama getiren yeni bir yayın sözleşmesi kabul edildi.

Katar dışındaki 21 birlik ülkesinin kabul ettiği sözleşme uyarınca, "sosyal barışı, ulusal birliği, kamu düzenini bozan ve görgü kurallarına aykırı yayın yapan" tüm televizyon programları yasaklanacak.

Siyasi tartışmaya kısıtlama

Sözleşmeye göre yayın kuruluşları, dinleri eleştiremeyecek ya da siyasi ve dini liderlere kara çalan yayınlar yapamayacak. Son dönemlerde Arap ülkelerinde muhalif politikacıların seslerini daha güçlü duyurabildikleri bir platform haline gelen siyasi tartışma programlarına kısıtlamalar getirilmesini öngören yasa uyarınca, "erotik ve müstehcen sahneler" içeren ve "sigara ve alkol tüketimini özendiren" programlar da yasak kapsamına alındı.

Yasakları çiğneyen TV kanallarının yayınlarının geçici olarak durdurulmasını hatta bazı durumlarda yayın lisansının iptal edilmesini öngören yasada, "İfade özgürlüğü, Arap devletleri ve Arap halkının çıkarlarını korumak için gerekli sorumluluğu taşıyarak kullanılmalıdır" ifadesine yer verildi.

Diğer televizyon kanallarına göre göreceli olarak daha özgür yayın yapan özel Arap uydu kanallarında son dönemlerde muhalif yayınların sayısının arttığına dikkat çeken siyasi gözlemciler, "Yeni yasa bu kanalların siyasi düzeydeki etkisini azaltmayı amaçlıyor" şeklinde görüş belirttiler.

Kahire'deki Amerikan Üniversitesi Elektronik Gazetecilik Bölüm Başkanı Lawrence Pintak, geçen günlerde Suudi Arabistan'da bir katılımcının memurların maaşlarındaki artışla alay etmesi üzerine siyasi bir tartışma programının yasaklandığına dikkat çekti.

Siyasi analist Issandır el Amrani, "Arap kimliğini küreselleşmenin zararlı etkilerinden korumayı amaçladığı" ileri sürülen yasanın, "Arap hükümetlerinin medyaya nasıl baktığını gösterdiğini" vurguladı.

Medyanın hali...

Zülal Kalkandelen

Yazıya başlıktaki konuyla ilgili olarak dünya medyasından örnekler vererek başlıyorum. Birinci örnek Romanya'dan. İktidarda bulunan Ulusal Liberal Parti'den ve aşırı sağcı Büyük Romanya Partisi'nden birer senatör, bir süre önce medya ile ilgili bir kanun önerisi verdi. Yasalaşan öneriye göre, ülkedeki bütün radyo ve televizyon yayınlarında iyi ve kötü haberlerin eşit oranda olması zorunlu hale getirildi. Amaç da, halkın ruh sağlığını korumak! Hangi haberlerin olumlu hangilerinin olumsuz olduğuna karar verme yetkisi ise, Ulusal Audiovisuel Kurulu'na bırakıldı.

Tabii muhalefetteki liberal demokratlar, bu safsatayı yemedi ve ifade özgürlüğünü kısıtlayan yasanın iptali için anayasa mahkemesine başvurdu. Hatta yetkilendirilmek istenen kurulun başkanı bile, *"Haber haberdir. Olumlu ya da olumsuz gerçeği yansıtır. Olaylar ve insan aklı programlanamaz"* diyerek yasaya karşı çıktı... Sonunda da Romanya Anayasa Mahkemesi yasayı iptal etti.

***

İkinci örnek Uganda'dan. Hükümet, basın yasalarını gözden geçirmek üzere bir komite oluşturdu. Bu komite, medyanın daha sıkı bir şekilde kontrol edilmesini önerince de, hükümet aleyhindeki yayınlara bir dizi yeni yasak geldi. Ülkede zaten var olan uygulamaya göre, özellikle din, etnik kimlik ve ulusal güvenlik gibi hassas konularda medyanın yayınları sınırlanmış durumda.

Üçüncü örnek de Afrika kıtasından. Bostvana'nın yasalarına göre, bu ülkede devlet ya da hükümet başkanına muhalefet eden herhangi bir yayın yapmak yasak.

***

"Şimdi ne diye bu örnekleri veriyorsun?" diye sorabilirsiniz. Yapmak istediğim, içinde bulunduğumuz dönemde Türk medyasının yönlendirildiği tehlikeli rotaya dikkat çekmek.

Avrupa'dan ya da Amerika'dan örnekler verirsem, ancak giderek uzaklaştığımız noktayı görebiliriz. Neresidir orası? İktidarın kıyasıya eleştirilebildiği, basın özgürlüğünün demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru olarak algılandığı, gazetecilerin halka doğruyu aktarmak için gerçek habercilik yaptığı nokta... Ama verdiğim örnekler, medyanın hızla sürüklenmek istendiği yeri gösteriyor. Neresidir orası? Gazetecilerin susturulmaya çalışıldığı, köşe yazarlarının iktidarın maşası haline geldiği, kirli hesaplarla düzmece haberlerin yapıldığı, gerçeklerin saptırıldığı ters istikamet. O istikamette başaktörler de belli: Eleştiriye dayanamayan baskıcı iktidar ve onun kontrolü altında kuklalaşan gazeteciler...

Bunları yazarken üzülüyorum. Çünkü bugün Türk medyasında gördüğümüz örnekler vahimdir. İktidar yanlısı medyanın yayınları, gazetecilik okullarında **"mesleki yozlaşma"** başlığı altında okutulacak türdendir. İnanılmaz bir bilgi kirliliği yaratılmakta, aynı zamanda malum cemaatin kontrolüne giren iletişim organlarının bütün medya içindeki oranı da giderek artmaktadır.

Oysa gazetecilik bu değildir... Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde gazeteciliği bize böyle anlatmadılar. Mesleğin tüm dünyada ortak kabul gören ilk kuralının **"doğru haber verme"** olduğu öğretildi bize. İftiradan, hakaretten kaçınarak, basın ahlak anlayışı içinde haber yapılmasının şart olduğunu anlatırdı hocalarımız. **Prof. Dr. Ahmet Taner Kışlalı,** çoğulculuğun, kamuoyunu oluşturacak kitle iletişim araçlarının da çoğulcu olmasını gerektirdiğini tekrarlardı hep...

Umarım medyadaki bu utanç verici karalama kampanyaları ve köşe savaşları çok sürmez... Ve sonunda Türk medyası, olayların ve insan aklının programlanmaya çalışıldığı bu trajediden çıkarak, Uganda ya da Bostvana medyasına benzemekten kurtulur... ●

www.zulalkalkandelen.com/kzulal@yahoo.com

CUMHURİYET/27 Temmuz 2008/S: 1166

MEDYADA YİNE YAPRAK DÖKÜMÜ

Spor Bakanı, mal varlığıyla gözleri kamaştıran "becerikli bay Suat Kılıç" geçenlerde bir itirafta bulundu. "Maalesef medyanın tamamı kontrolümüzde değil" dedi.

Hayır! "Başka bir ülkede olsa o bakan ertesi gün istifa ederdi" demeyeceğim. Malum, bu ülkede öyle şeyler olmaz. O nedenle başka ülkelerden değil, buralardan örnek vereceğim. Suat Kılıç'ın ne demek istediği daha iyi anlaşılacak.

Malum, medyadaki "değişim" faaliyeti yıllardır hız kesmedi. Medya grupları peş peşe diz çökünce, el değiştirince "artık bundan ötesi olmaz herhalde" diyorduk. Oysa, itiraftan da anladık ki, Hitler / Franco / Humeyni dönemlerinde olduğu gibi, hedef "mutlak kontrol" imiş. Nitekim, becerikli bay Kılıç'ın bu sözleri daha eskimeden Karamehmet'in yayın grubuna (Show, Sky Türk, Akşam Gazetesi, dergiler vs.) TMSF tarafından el kondu. Show ve Sky Türk alelacele, ihale falan yapılmadan Ciner Grubu'na satıldı.

Ve işte DAKİKA BİR: SKY TÜRK BOŞALTILMAYA BAŞLANDI. Kanaldan ilk "atılan", sevgili meslektaşlarım Doğan Akın ve Murat Sabuncu'nun programı oldu. Büyük ölçüde tarafsız bir yayıncılık yapmaya çalışıyorlardı aslında. Ama Tayyipgiller, anlaşılan boşuna "bitaraf olan bertaraf olur" dememişti. AKP-tarafında olmayanlar bertaraf olacaktı. Oldu. Doğan Akın ve Murat Sabuncu'nun programı ekrandan siliniverdi.

Son zamanlarda çok başarılı bir yayıncılık yapan Sky Türk'ün başına gelecekleri izlemeye devam edeceğiz Ne yazık ki, şimdiden söyleyebilirim, daha çok kıyıma tanık olacağız.

YURT Gazetesi – 9 Haziran 2013 / Ayşenur Arslan

-27-

1 KASIM'DAN SONRAYA BAKMAK

1 Kasım'da sandıktan kimsenin öngöremediği bir sonuç çıkmıştır. Alınan sonuç, AK Parti açısından bir başarı tablosudur. Bu başarıda, bütün süreçte ağırlığını hissettiren Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın, aktif bir seçim kampanyası yürüten Başbakan Sayın Ahmet Davutoğlu'nun ve ayrıca bütün AK Parti kademelerinin rolü bulunmaktadır.

Türkiye'nin önündeki olumsuz koşullar göz önüne alındığında, ülkenin bir an önce bir yumuşama dönemine girmesi elzemdir. Başbakan Davutoğlu'nun pazar akşamı yaptığı konuşmalarda "Türkiye'yi her türlü kutuplaşmadan, her türlü çatışmadan, her türlü gerilimden çıkaracağız" şeklindeki sözleri, artık kendisinin de bu ihtiyacı hissettiğini gösteren önemli bir çıkıştır.

★ ★ ★

Sayın Davutoğlu'nun "Türkiye şu andan itibaren yapılan tartışmaları geriye bırakarak, gelecek hedeflerine odaklanmalıdır", "Milletimiz istikrar istedi, güven istedi, meselelerine çözüm istedi", "Demokrasiden, hukuktan, merhametten, şefkatten, sevgiden geriye bir adım gidilmeyecektir", "Herkesin hukuku güvence altındadır ve herkesin hukuku, 78 milyon vatandaşımızın hukuku mutlak şekilde korunacaktır", "Bütün vatandaşlarımızın can ve mal güvenliği, fikir ve inanç özgürlüğü bizim teminatımız altındadır" sözleri iyimserlik yaratmıştır.

Bu alanda herkese, öncelikle de iktidara büyük sorumluluklar düştüğü tartışılamaz. İktidarın bu yönde toplumun bütün kesimlerini ikna edecek somut adımlar atmasını, "78 milyonu kucakladığı" yolundaki sözlerini gerçekten hayata geçirmesini diliyoruz. Gerilimlerin aşılabilmesi, aynı zamanda muhtelif mecralardan verilen mesajlarda gösterilecek özene de bağlıdır. Keza, ülkede giderek yaygınlık kazanan şiddet dilinin de bir an önce durdurulması gerekiyor.

★ ★ ★

Hürriyet olarak, yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını güçlendirmek, hukukun üstünlüğünü hâkim kılmak, devlet içindeki her türlü illegal yapılanmayla hukuk içinde mücadele etmek, ülkemizin çokseslliğini yaşatmak, düşünce ve ifade özgürlüğü başta olmak üzere tüm özgürlük alanlarını genişleterek demokrasiyi güçlendirmek, nefret ve ötekileştirme söylemlerine itibar etmeyerek birleştirici ve kaynaştırıcı bir rol oynamak ve terörü ortadan kaldırmak için atılacak her adımın yanında olacağımızı belirtmek isteriz.

Bu beklenti ve temennilerle 1 Kasım seçim sonuçlarının ülkemize ve milletimize hayırlı olmasını dileriz.

Hürriyet

4 Kasım 2015

-28-

ZAMAN - 28/10/2015

Hitler ve Stalin basına aynısını yaptı

Gazi Üniversitesi İdare Hukuku Profesörü ve MHP Ankara milletvekili adayı Prof. Dr. Ender Ethem Atay, basına yönelik baskılara sert tepki gösterdi. Basına baskının tek parti diktatörlerinin yöntemi olduğunu dile getiren Atay, basının susturulduğu rejimlerin demokrasi olmayacağının altını çizdi. Atay, "Daha önce asker, bürokrat vesayeti vardı. Şimdi tek adam vesayeti var. Basın hem Anayasa hem de taraf olduğumuz uluslararası mevzuatta güvence altına alınmıştır. Basın hürriyetinin engellenmesi, demokrasiyi tanımamaktır. Demokratik değerleri tamamen rafa kaldırmaktır. Bunu tek parti rejimlerindeki diktatörler yapar. Hitler, Stalin, Suriye'de Baas basına aynısını yapıyordu. Bugün basına yönelik baskılar, tek parti diktatörlerinin mutad olarak kullanmış oldukları uygulamaların tekerrürüdür." dedi. AKP'nin basını susturarak muhalefetin sesini kısmaya çalıştığını anlatan Atay, "Muhalefetin sesi olan birkaç tane televizyon kanalı var. Bizim TRT'ye çıkma ihtimalimiz yok. CHP de MHP de HDP de bu kanallar marifetiyle düşüncelerin halka izah etmeye çalışıyorlar." diye konuştu.

Sınıfı geçerse oğlunu geneleve gönderecek

İNGİLİZ ITV TV'sinin ünlü sunucusu Coleen Nolan, 16 yaşındaki oğluna sınavlarını geçmesi karşılığında, hediye olarak Amsterdam'a gidip bir hayat kadınıyla birlikte olmasını televizyonlardan vaat edince ortalık karıştı. 40 yaşındaki üç çocuk annesi spikerin, oğlu Shane'i sekse teşvik etmesi şaşkınlıkla karşılandı. Bir annenin oğlunun seks yapması için para ödemesini TV'den milyonlarca izleyiciye duyurmasına yoğun tepki gelirken, sunucunun ayrıldığı oyuncu eşi Shane Richie, eski eşinin garip tavrına, "Midem bulandı inanamadım" diyerek tepki gösterdi. Gündüz kuşağında program yapan Nolan, kendini savunurken, "Gençler erken yaşlarda aktif olarak seks düşünmeye başlıyor. Ben de bir anne olarak bunun farkındayım. Yaptığımın yanlış olduğunu düşünmüyorum" dedi.

Coleen Nolan

TV'de açıkladı

■ Ayşegül EKİNCİ - LONDRA

HÜRRİYET - 5 Haziran 2005

-30-

'Yeter, bacak değil haber istiyoruz!'

İki BBC haber spikerinin mini etekleriyle masanın üzerinde bülten sunması kriz yarattı, İngilizler televizyonu protesto etti

Emily Maitlis (yanda), Fiona Bruce (altta)

İngiltere'nin saygın kanalı BBC, iki spikeri yüzünden zor günler geçiriyor. İlk önce, ana haber bülteni 10 O'Clock News'i sunan Emily Maitlis (36) eteğiyle masanın üzerinde haberleri sundu. Sonra da Crimewatch isimli programı sunan Fiona Bruce (43), masanın kenarına oturarak bacaklarını gösterdi. Televizyonu telefon ve mesaj yağmuruna tutan izleyiciler "Ciddi bir haber kuruluşu olan BBC'de bacak değil, haber istiyoruz. Böyle bülten sunulur mu?" diye tepki gösterdi. 5 dil bilen Cambridge mezunu Maitlis, geçenlerde düzenlenen Kraliyet Televizyon Birliği Ödülleri töreninde de giydiği mini elbise nedeniyle eleştirilere maruz kalmıştı. **DIŞ HABERLER**

AKŞAM - 24 AĞUSTOS 2007

BUNLAR DA HİÇ GİYİNMİYOR!

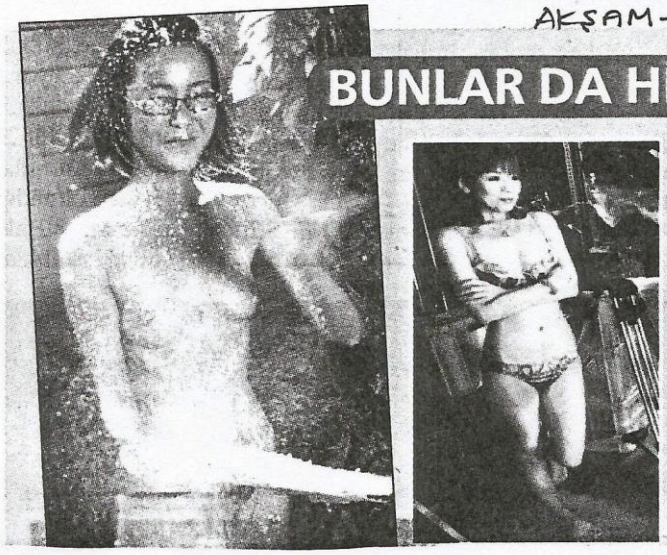

JAPONYA'DA Paradise TV'de yayınlanan haber programını çıplak kadınlar sunuyor. En ciddi haberleri dahi işaret diliyle çıplak anlatan sunucular, hem sempati hem de tepki topladı. Striptiz şovları anımsatan programın reytingi artarken, hükümet durumdan rahatsız. Hükümet, haberler için verilen 3 bin 500 dolarlık (4 bin 600 YTL) yardımı çekerken kanal yöneticileri durumun devam edeceğini açıkladı. **DIŞ HABERLER**

-31-

BBC televizyonu erkeklerden özür diledi

İNGİLİZ Yayın Kurumu BBC, "Kocanızı Dize Getirin" isimli gizli kamera şovunda, "cinsiyet ayrımcılığı" yapıldığını iddia eden 200 seyirciden gelen şikayet üzerine özür dilemek zorunda kaldı. Gelen şikayetlerin büyük çoğunluğunda programın cinsiyet ayrımcılığı yaptığı, saldırganca ve küçük düşürücü olduğu vurgulandı. Erkeklerin DNA'larının yüzde 85'ini köpeklerle paylaştığı savından hareket eden programda, köpek eğitmeni Annie Clayton, kadınların eşlerinin davranışlarını geliştirebilmeleri için köpek eğitiminde kullanılan teknikleri gösteriyor. Programda ilişki kuralları hakkında hazırlanan bir belgeselde rol aldığını zanneden kişiler, gizli kamera ile görüntüleniyor. İlk program, gönüllü olarak yer alan 37 yaşındaki Margaret Elliot isimli kadının köpek eğitme tekniklerini uygulayarak eğittiği kocasının artık daha iyi bir eş olduğunu vurgulamasıyla bitti. Kadına programın yapımcısı Clayton tarafından "kocasını dize getiren kadın" rozeti takıldı. ■ **DIŞ HABERLER SERVİSİ**

HÜRRİYET – 1 EYLÜL 2005

14 Aralık 2003 – Radikal

Televizyonsuz 3 gün

Kalitesiz programlara isyan eden İtalya'da TV boykotu var. 400 bin kişi eylemde. Tiyatrodan bara, kumandayla gelene indirim yapılıyor

ROMA - İtalyanlar cuma gününden bu yana televizyon izlemiyor.

Kalitesiz programlar canlarına tak diyen İtalyanlar, televizyon yöneticilerine seslerini duyurmak için üç gün süreyle televizyonlarını açmama kararı aldı. 400 bin civarında kişinin katıldığı belirtilen eylemi Esterni isimli örgüt düzenledi. Örgüt, bu üç gün boyunca insanları dışarıya çıkmaya, bar, gece kulübü, restoran, sinema, tiyatroya gitmeye, müze ve galerileri gezmeye davet etti.

Bu davet en çok işletmeleri memnun etti. Tiyatrolardan gece kulüplerine kadar çeşitli işletmeler, elinde uzaktan kumandayla gelenlere indirim yapıyor. İtalya Çevre Vakfı da bu üç gün zarfında kimi müze, tarihi bina ve parklara girişin bedava olduğunu duyurdu.

Ernesti sözcüsü Anna Sreafico ise "İnsanlara zamanı değerlendirmek için televizyondan başka yollar olduğunu göstermek istiyoruz" açıklamasını yaptı.

Yarın ekran başına

Aslında bu Esterni örgütünün düzenlediği ilk izleyici eylemi değil. Daha önce de Milano kenti ve çevresinde kalitesiz yayıncılık anlayışını protesto etmek için benzer girişimlerde bulunulmuştu. Ancak son eylem ülke çapında olduğu için bir ilk teşkil ediyor. Cuma günü başlatılan eylem bu gece bitiyor, yarından itibaren İtalya'da televizyonlu hayat devam edecek. Şimdi merak konusu televizyon yöneticilerinin bu grevden ders çıkarıp çıkarmayacakları. (bbc)

-33-

Japon RTÜK'ü uyuyor mu?

24 EKİM 2004 - AKŞAM/Pazar

HAYAT OKULU

ERSAN ÖZER
ersan.ozer@aksam.com.tr

MTV'nin tuhaf programı *Jackass* bizim kanallardan birinde yayınlansaydı, RTÜK o televizyonu sonsuza kadar karartmakla yetinmez, RTÜK başkanı ve üyeleri Ankara'dan koşarak gelip programı hazırlayanlara bir de silme tokat girişirdi kesin.

Duymuş olmanız muhtemel. Yakın zaman önce filmi de yapılan *Jackass* televizyonda gelinen uç noktalardan biri.

Kimi zaman mideniz bulanarak, çoğu zaman da şaşkınlıktan gözlerinizi açа açа izliyorsunuz.

Mesela kafalarında şnorkel, ayaklarında paletle lağım kuyusuna atlıyorlar!

Mesela bir solucanı burun deliğinden sokup ağızlarından çıkarıyorlar!

Meselalar çok da midenizi kaldırmayayım. Üstelik bunlar bir gazeteye yazılabilecek türden olanlar. Yoksa çok daha inanılmaz "performanslar" var.

TÜKÜREN KOBRA

Jackass şu an yayında değil. Ama onun açtığı yoldan yürüyen *Wildboyz*, *Dirty Sanchez* gibi başka programlar yapıldı.

*Wildboyz*da 2 manyak genç, vahşi hayvanlarla olmadık şeylere girişiyorlar.

Mesela kobra yılanının karşısına geçiyorlar, el kol hareketleriyle tükürmesini sağlamaya çalışıyorlar!

Mesela açık arazide yere çıplak yatıp üzerlerine et parçaları koyuyorlar, akbabalar da gelip etleri yiyor!

Dirty Sanchez ise *Jackass* in acı çekme/çektirme üzerine yoğunlaşmış versiyonu.

Grup elemanları birbirlerine elektrik veriyor, parmak aralarındaki derilere çivi çakıyor filan.

Birtakım sıradan şeyler yani!

KAYNAR SU

Şimdi geleyim sadede. Taklitleri yapılan *Jackass* de aslında bir taklit. Bir Japon programından arak: *Tokyo Shock Boys*

Tokyo'nun şok eden çocukları 1990 yılından beri var. Ve *Jackass*'ta yapılanlar onlar için çıtır çerez. Bir nevi, "Senin içtiğin rakıyı ben dişime ilaç diye koyarım" durumu yani.

Aslında bu da gayet normal çünkü "ucubik televizyon programı" meselesinde hiçbir millet Japonlar'ın eline su dökemez.

Örneğin bizdeki bilgi yarışmalarında yarışmacı soruyu bilemezse ikramiyeyi kaybediyor veya bir makineden "zoort" diye bir ses çıkıyor ya.

Japonlar'da ise bilemeyen kişi kaynar suya oturuyor! Eğer ondan önce kaynar suya oturandan daha fazla dayanmayı başarırsa da yanlış cevaptan aldığı kötü puan siliniyor.

Yarışmacılar da öyle zırtapoz gençler filan değil haa! Sizin gibi, benim gibi, iş güç sahibi, "normal" kabul edilen insanlar.

AĞLAMA YARIŞI

Namidame adında bir Japon yarışma programı izlemiştim. Konsepti "ağlamak" üzerine kuruluydu.

Her yarışmacı elinde bir torba taşıyor. Sürekli ağlamaya çalışıyorlar ve gözyaşlarını o torbada biriktiriyorlar.

Tabii soğan doğramak, göze parmak sokmak, vazelin sürmek filan yasak. Doğal yollardan ağlayacaksınız.

Sürenin sonunda kimin torbasında daha çok gözyaşı varsa büyük ödülü o kazanıyor!

Son bir örnek daha vereyim.

The Stinger adındaki bir programda amaç, sevgilinin sadakatini test etmek.

Bir izleyici yapımcılara gelip diyor ki, "Ben bir kızla evlenmek üzereyim. Lütfen onu test eder misiniz?"

Onlar da yakışıklı bir genci kızın üzerine salıyor. Çiçekler, romantik sürprizler, yolunu kesmeler, Limuzinler. Adam heeer şeyi deneyerek kızı baştan çıkarmaya çalışıyor.

Kızcağız kanmamayı başarırsa sevgilisiyle evleniyor. Yok, tuzağa düşüp mesela adamın yemek teklifini kabul ederse elbette mutluluk bir başka bahara kalıyor.

Bu yazıyı okuyan bizim RTÜK Başkanı'nın şu an hırsından masasının kenarını ısırdığını hayal edebiliyorum.

"Ah ulan ah! Türk değil de Japon doğsaydım dünyanın kaç bucak olduğunu göstermez miydim onlara!"

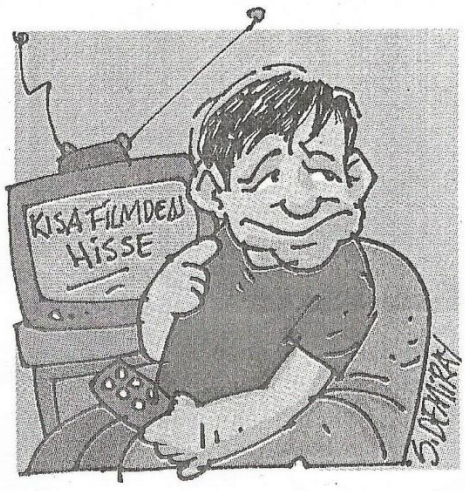

İlahi Davut Bey!..

YENİÇAĞ Gazetesi
15/07/2015

selcantasci@gmail.com
Selcan Taşçı

Şok... Şok... Şok...

RTÜK Başkanı Davut Dursun açıkladı:

- Bir siyasi baskı ile karşılaştığımı söylemem mümkün değil!

İlahi Davut Bey;

Radyo Televizyon Üst Kurulu'na, 2005'te **"AKP üyesi"** olarak girdiniz.

2009'dan beri kurulun **"AKP kontenjanından"** başkanısınız.

AKP'nin 2002'den 2015'e kadar kesintisiz, tek başına iktidar olduğu, muhalif ses duydu mu türlü yolla kıstığı ülkede, kim, neyin baskısını yapacaktı ki size?

★ ★ ★

Bir TV dizisindeki dans sahnesine 391 bin 385 lira...

Bir TV dizisindeki duş sahnesine 369 bin lira...

Bir TV dizisindeki öpüşme sahnesine 859 bin 486 lira...

Bir TV dizisindeki **"Yemekten sonra tatlıya geçeceğiz"** sözüne 115 bin lira...

Bir TV dizisinde bir bira markasının ürün yerleştirmesine 700 bin lira...

Bir yarışma programında yarışmacıların dansına 1 milyon 100 lira...

Bir yarışma programında boynuz işareti yapılmasına 544 bin lira...

Velakin...

A Haber'de, dönemin TBMM Başkanvekili MHP'li Meral Akşener hakkındaki iğrenç iftiraya 13 bin lira!

Dikkat lütfen;

Ceza yağdırılan o TV dizilerinin kahramanları **"sanal"**, yarışma programları -ki o rezalet sistem de ayrıca tartışılmalı- reyting uğruna **"kurgu"** ama A Haber'deki iftiranın hedefi **"gerçek kişiler"**; **"aile birliği"**ni, **"ruh sağlığını"** vs.. **"olumsuz etkileme ihtimali"** değil söz konusu olan, direkt pimi çekilmiş bir bomba bırakmak demek aile kurumunun ortasına...

Ama cezası devede kulak bile değil; kulak tüyü kadar diğerlerine verilen cezanın yanında.

Seçim dönemlerini hatırlayın;

"AKP'den olmayan" kanallardaki **"tartışma programları"** bile saniye saniye rapor edildi ceza kuruluna ama yandaşlar çoğu kez sadece **"miting yayınlamaktan"** sorumlu tutuldular!

Bu performanstan sonra ne baskısı Davut Bey;

Kafa mı buluyorsunuz bizimle?

AKP, üstün hizmet madalyası verse, o bile az size!

-35-

Hürriyet
21/11/2015

Akif BEKİ
abeki@hurriyet.com.tr

Erdoğan'ın 'özgür basın'a iltifatı

BASIN özgürlüğünün sınırlarına **'ama'**lı her dokundurması, **'fakat'**lı her iğnelemesi müthiş rağbet görüyor. Gel gelelim basın özgürlüğüne ama'sız, fakat'sız görülmemiş bir omuz verdi, müspet köpürtene rastlamadım. Hürriyet de olmasa ilgisiz kalacaktı baş sayfalar.

★ ★ ★

Cumhurbaşkanı, 19 Kasım'da ATV ile A Haber kanallarının ortak yayınına katıldı. Bu harikulade olay da o sırada cereyan etti. En liberal, en özgürlükçülere bile parmak ısırtacak sağlam bir destek attı basına.

★ ★ ★

Seçim yasaklarını ihlal gerekçesiyle YSK'nın A Haber'e kestiği, RTÜK'ün de uyguladığı cezalar soruldu...

Erdoğan, **'yayın yasağı'** şeklindeki bu **'sansür'** cezalarına çok sert çıktı.

Cezalandırmayı haksız ve yanlış bulduğunu söyledi.

Özel sektörün görsel ve yazılı yayınlarına müdahale edilemeyeceğini, RTÜK'ün de YSK'nın da buna hakkı olmadığını bir bir yüzlerine çarptı.

Orada kalmadı. **"Benim gönlümde kim varsa onu çıkarırım, istediğimi çıkarırım istediğimi çıkarmam, size ne ya"** dedi.

Başkalarının da beğenmediğini çıkarmayabileceğini... Her medya grubunun dilediği tarafı tutup dilediğince tek yanlı yayın yapabileceğini... Buna kimsenin karışamayacağını savundu. Hayır hayır, doğrusu şu olacaktı, üstüne basa basa alenen savundu...

★ ★ ★

Erdoğan, özgürlükçü yaklaşımını açarken yeni başlayanlar için işin felsefesine de girdi. Basına müdahalenin, neden serbest piyasa kurallarına aykırı olduğunu örneklerle anlattı.

"Bu düpedüz sansürdür, karartmadır" dedi.

Nihayet, YSK'yı kararlarını gözden geçirmeye, iktidarı da bu kararlara mesnet teşkil eden düzenlemeyi bir an önce değiştirmeye çağırdı.

Sıkı durun... Üstelik kendi başbakanlığı döneminde bu yasakçı düzenlemeleri değiştirmeyi başaramadığını da gizlemedi, hayıflanarak itiraf etti.

★ ★ ★

'Bırakınız yapsınlar bırakınız etsinler' ayarındaki bu katıksız serbestiyetçi ve tam liberal görüşler, medya piyasasında özgürlüklerin alanını en radikal, en nihai sınırlarına kadar genişletiyor.

Gazeteleri okurdan, televizyonları izleyiciden başka kimse yanlı-yansız diye yargılayıp cezalandıramayacak. Takdir yetkisi, sadece üretilen içeriğin alıcısında olacak, başka bir otorite burnunu sokamayacak...

★ ★ ★

Buyurun size piresi deve, habbesi kubbe yapılacak; öpüp başa konulacak, 21 pare top atışıyla kutlanacak, tadından yenmeyecek bir manifesto.

İfade özgürlüğü bayram edebilir, kavgalı günler geride kaldı.

Fakat hayretliktir, kamuoyunda bu müjdeli beyanatın hakkı yeterince verilmedi. Daha ne deseydi?

-36-

YENİ YÜZYIL – 25/12/2015

Kurumsal gözetleme ve sansür mekanizması

RTÜK 1994 yılında özel televizyon ve radyolara ilişkin düzenleme yapmak üzere kuruldu. Ancak, zaman içinde görev ve yetkileri bakımından bir deve dönüşmüş durumda. RTÜK'ün kuruluş kanununda çok sayıda görev-yetki sayılıyor ancak en tartışmalısı yayınları izleme ve denetleme yetkisidir.

RTÜK, neredeyse her şeye müdahale etmeyi mümkün kılan bir **yayın ilkeleri** politikasına uygunlukları bakımından, yayıncı kuruluşları **izleme ve denetleme** işini yürütüyor. Ancak bu izleme ve denetleme sadece sosyal ve siyasî "değerlerle" sınırlı değil. Kanunda reklam, tele-alışveriş, program destekleme ve benzeri konular da dâhil geniş bir alanda çok katı bir kontrol mekanizması tasarlanmış.

Bugün RTÜK, ulusal ve yerel radyo-televizyonlar üzerinde tam olarak dev bir **gözetleme ve sansür** mekanizması haline dönüşmüş durumda. RTÜK adeta radyo-televizyon dünyasının **Büyük Birader**'i konumunda. Hani şu George Orwell'in 1984 kitabındaki tele-ekranlar yoluyla her şeyi gören ve denetleyen Büyük Birader'i.

2014 faaliyet raporundan öğrendiğimize göre RTÜK gözetleme ve sansür işini layıkıyla yerine getiriyor! Her geçen gün daha çok televizyonu izleyip sansürleyebilmek için TÜBİTAK'a projeler yaptırıyor. **SKAAS** (Sayısal Kayıt, Arşiv ve Analiz Sistemi) adındaki bir projeden o kadar memnun kalınmış ki SKAAS-2 ve SKAAS-3 devreye sokulmuş.

Kapasitesi sürekli artırılan bu sistem sayesinde anlaşılan o ki "ülke genelinde uydu, kablo ve karasal ortamda yapılan ulusal, bölgesel ve yerel televizyon yayınları ile ulusal radyo yayınlarının kaydedilmesi, arşivlenmesi ve analiz edilmesi" işi çok daha kolay, hızlı ve kapsamlı yapılabiliyor artık. Bu sistem ile 108 ulusal TV ve 145 yerel TV, 72 yerel radyo yayını neredeyse 7/24 saat ve 365 gün izlenmekte ve arşivlenmekteymiş.

RTÜK doğrudan veya şikayet üzerine çok sayıda müeyyide kararı alıyor. Kuruluşlara yönelik müeyyideler en hafif ceza olan uyarıdan başlıyor, 1-12 defalık yayın durdurma, programı kaldırma, ağır para cezaları ve lisansın iptaline kadar uzanıyor.

RTÜK'ün yaptığı izleme-denetleme denilen ama esasen gözetleme-sansür olan bu iş **açık toplum** ilkeleri bakımından ağır kusurludur.

İlk olarak, yayınların belli ölçülerde düzenlenmesi ve denetlenmesi makul kabul edilebilir, ancak bunun somut kişi ve kuruluşların haklarını korumaya yönelik bir çerçevede ve minimum bir düzeyde yapılması gerekir. Örneğin, cevap hakkı müessesesi gibi. Oysa buradaki düzenlemelerin neredeyse tamamı "Türk aile yapısının korunması veya şiddeti özendirmeyi" yasaklamak gibi genel ve muğlak "temenniler" durumunda.

İkinci olarak, bu düzenlemeler aşırı kapsamlı ve **sivil toplumu devletleştirici** bir içeriğe sahip. RTÜK kanunu ile adeta, **TRT**'de belli bir dönem görev yapan bir müdürün izleyebileceği türden spesifik politikalar ve kapsamlı teknik-idari düzenlemeler, ülkedeki tüm yayıncı kuruluşlara dayatılıyor. TRT bir kamu kuruluşu, diğerleri ise "özel" birer şirket. Bu şirketlerin piyasa koşullarına göre çalışmak zorunda olduğu ve kamu hizmeti vermediği gerçeğinin kabul edilmesi gerekiyor.

Üçüncü olarak, bu kapsamlı ve ayrıntılı düzenleme işi toplumda bulunan çeşitliliğin ve çoğulculuğun bastırılmasına, kişi ve grupların kendini ifade etmesinin engellenmesine yol açıyor. Adeta, farklı ve yetişkin olan insanlara çocuk muamelesi yapılmakta, yayınlar yoluyla onların tek bir şekilde yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

RTÜK meselesi hayli geniş, ama şimdilik burada bitirmek durumundayım.

Velhasıl RTÜK'e verilen görev ve yetkiler hem ekonomik hem sivil hakların ağır ihlaline yol açmaktadır.

Yayın yasağını kaldıran Danıştay'a sert çıktı

Ülkemizin birlik ve beraberliği için bütün kurumlardan hassasiyet bekliyoruz. Bu hassasiyeti göstermeyen, devlete zarar verir.

Bıçak kemiğe dayandı. Ülkem için, milletim için canım yanıyor. Katkıda bulunması gerekenlerin ön kesmesini anlamak mümkün değil.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, toplumun psikolojisini bozmakla suçladığı medyayı sert bir dille eleştirdi. Erdoğan, televizyonların operasyonları, şehit haberlerini her gün ajite ederek kullandığını belirterek, bu yayınlardan ülkenin zarar gördüğünü kaydetti. Dünyanın hiçbir ülkesinde böyle bir durumun olmadığını vurguladı. "TV'leri seyredenler zannediyor ki ülkenin her yerinde savaş var. Bu, turizmi nasıl etkiler?" diyen Başbakan, bunu önlemek için getirilen yayın yasağını kaldıran Danıştay'a da isim vermeden yüklendi. Erdoğan, şunları söyledi: "Niçin bu adımlar atılıyor? Ülkemizin birliği beraberliği için. Bu hassasiyeti bütün kurumlarımızdan bekliyoruz. Eğer bu hassasiyeti bütün kurumlarımız aynı şekilde göstermezse başka türlü düşünmeye başlarız. Bu, hükümete karşı tavır takınma anlamına gelir ki devlete zarar verir. Bunu açık söylememin nedeni canım yandığı içindir. Benim canım, ülkem için yanıyor, milletim için yanıyor. Birbirimizin işini zorlamaya değil kolaylaştırmaya mecburuz. Katkıda bulunmanın gayreti içinde bulunması gerekenlerin ön kesmeye çalışmasını anlamak mümkün değil." Erdoğan, Meclis'teki grup toplantısında yaptığı konuşmada da bu konunun üzerinde durmuştu. 'Tahrik memuru' olarak nitelediği bazı 'emekli ve muvazzaf'ların medyada ülkenin birliğine kurşun sıktığını savunmuştu.

Başbakan Erdoğan, AK Parti Genel Merkezi'nde topladığı il başkanlarına hükümetin yol haritasını anlattı. Terör, operasyon ve seçim sonuçlarıyla ilgili önemli değerlendirmelerde bulundu. AK Parti lideri, ilk günkü şevk ve azmi sürdürdüklerini ifade etti. 3 Kasım seçimlerinin ardından 22 Temmuz'da büyük bir tasfiye yaşandığına temas etti. Demokrasiye tuzak kuranların ve etnik siyasetten medet umanların bertaraf olduğunu vurguladı. Demokrasiden, hürriyetlerden taviz vermeyeceklerinin altını çizdi.

RTÜK'ün yayın yasağıyla ilgili kararını kaldıran Danıştay'a isim vermeden yüklenen Erdoğan, şöyle devam etti: "Terörün o acımasız sahnelerini sergileyen yayınlar konusunda görsel medyaya karşı hükümetimiz yasak getirmek istedi. Bununla ilgili hukukî yolları çalıştırdı. Ama malum bir televizyon tarafından müracaat yapıldı. Onun üzerine farklı bir kurum o müracaat istikametinde karar aldı. Bu sadece Başbakan'ın derdi değil. Birbirimizin işini kolaylaştırmaya mecburuz. Bunu açık söylememin nedeni canım yandığı içindir. Benim canım, ülkem için yanıyor, milletim için yanıyor." **Erdal Şen, Ankara**

ZAMAN – 3 KASIM 2007

-38-

SABAH-Günaydın
23.12.2005

İkinci 'verecek' vakası

Okan'ın esprisi mahkemelik oldu

Şarkıcı Lerzan Mutlu, Okan Bayülgen'in geçen hafta cumartesi akşamı yayınlanan 'Televizyon Makinası' adlı programında kendisine hakaret ettiği iddiasıyla dava açtı. Bayülgen, 50 bin YTL'lik hakaret davası ile karşı karşıya

Lerzan Mutlu

Gülşen YÜKSEL / MAGAZİN

Ünlü şovmen Okan Bayülgen'in, geçtiğimiz cumartesi akşamı 'Televizyon Makinası' adlı programında şarkıcı Lerzan Mutlu'nun görüntüleri üzerine yaptığı 'Şimdi verecek!' esprisi, akıllara Ata Demirer'in Beyaz Show'da bir izleyiciye 'verecen mi' sözlerini getirdi. Ancak Bayülgen, sert kayaya çarptı. Mutlu, Bayülgen'e 50 bin YTL'lik tazminat davası açtı.

Okan Bayülgen

Bir şov programına katılan Lerzan Mutlu, seslendirdiği "Seni ben ellerin olsun diye mi sevdim" şarkısının "Her şeyimi, uğruna ben, boş yere mi verdim" bölümünü söylerken, seksi kıyafetiyle bir yandan da frikik veriyordu.

'Medya Arkası' bölümünde bu görüntülere yer veren Okan Bayülgen, şarkının sözlerinden yola çıkarak "Vermeye hazır, şimdi verecek" esprisini patlattı. Söylediği şarkı ve hareketleriyle alay edildiğini düşünen Mutlu da; Bayülgen aleyine 50 bin YTL'lik hakaret davası açtı. Mutlu, Küçükçekmece Adliyesi'nde görülecek davayla ilgili olarak, "Benim bir ailem var. Yaptığı onur kırıcı bir şey. Onu affetmem" dedi.

Sivri dilini sakınmamasıyla tanınan Okan Bayülgen'in bu duruma tepkisinin nasıl olacağı ise merak konusu...

SABAH
16 NİSAN 2006

Canlı yayında 'kaşar' krizi

İzleyiciye 'kaşar' diyen Mazhar Alanson, Beyaz'ı canlı yayında zor durumda bıraktı. Programa telefonla katılan Cem Yılmaz ise kendisine laf atan Alanson'u program çıkışı kaşar-ekmek yemeye davet etti

Mazhar Alanson yine formundaydı.

Beyaz'ın programında 2. Ata Demirer vakası yaşandı. Önceki gün canlı yayınlanan Beyaz Show'un konukları MFÖ grubuydu. Beyaz programa İstanbul'dan katılan Nermin Günüç adlı izleyicisine yaşını sordu. Günüç "41" diye cevap verince Mazhar Alanson, Beyaz'a eğilerek "Kaşar" dedi. Bir anda stüdyoda buz gibi bir hava esti ama Nermin Günüç anlamadı ve konuşmasını sürdürmeye devam etti. Beyaz yerinden kalkıp kameraya yaklaşarak "Mazhar Ağabey onlar senin müşterin, böyle davranırsan kaçar diyor değil mi, kaçar" dedi. Ancak hazırcevap şovmenin bu çabası fayda etmedi. Grubun diğer elemanları Fuat Güner ve Özkan Uğur'un da neşesi kaçtı. İkinci bölümde ise Alanson'un yayın boyunca iğnelediği Cem Yılmaz programa telefonla katıldı

CEM YILMAZ ÜZERİNE GİTTİ

Esprilerle ortamı yumuşatan Cem Yılmaz, "Mazhar Ağabeyler programdan sonra acıkırlarsa bizde kaşar ekmek yiyelim" dedi. Beyaz olayı kapatmaya çalışsa da Yılmaz, "Orası toparlanamadı. Nermin Günüç için şarkı söylesinler" dedi. Alanson da izleyicinin istediği şarkıyı söyledi. Daha önce de Ata Demirer kız arkadaşını soran bir izleyiciye "verecek misin" deyince tepki toplamıştı. **MAGAZİN SERVİSİ**

-40-

'DAHİCE' bir karar

TAKVİM - 28 Temmuz 2007

Yarışmacı Özlem Elmas

Bakan Çubukçu'nun RTÜK'e yazdığı mektup, 'Güzel ve Dahi'nin sonu oldu. Tepki toplayan yarışmaya 'erken final' yolu göründü

Yarışmacı Ozan Aygün

İzleyenleri hayretler içinde bırakan yarışmayı, Behzat Uygur sunuyordu.

REYTİNG uğruna yapılan yarışmalardan biri daha ekrana veda etti. Dans, müzik, giyim ve kişisel bakım dışında başka bir konuyla ilgilenmeyen genç kadınlarla, başarılı, zeki ama asosyal erkekleri bir araya getiren yarışma Güzel ve Dahi, yayından kaldırıldı. Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Nimet Çubukçu, programın 'güzel ve aptal kadın' klişesini ve cinsiyet ayrımcılığını pompaladığını savunarak, RTÜK'e yayından kaldırılmasını isteyen bir yazı göndermişti.

Şikayetler üzerine harekete geçen RTÜK, programın yayınlanmasından 1 hafta sonra kanala uyarı cezası verdi. Uyarı cezasından sonra yarışma programı devam etti. Ancak eleştiriler bitmedi. Bunun üzerine kanal yönetimi, programı bugün gerçekleştirilecek "erken final"le sonlandıracaklarını açıkladı. Konuyla ilgili bir değerlendirme yapan RTÜK Başkanı Zahid Akman, "Kanal yöneticilerinin artan tepkileri görmezlikten gelmeyerek programı yayından kaldırma kararı alması, kamuoyunun tepkilerine önem verildiğini göstermektedir" dedi.

KANALA TEŞEKKÜR ETTİ

Bu arada, karara en çok sevinen isimlerden biri de Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Nimet Çubukçu oldu. Kanala teşekkür mektubu gönderen Çubukçu, cinsiyet ayrımcılığına neden olan yarışma kaldırıldığı için mutlu olduğunu söyledi.

-41-

SABAH- 4 ŞUBAT 2006

Hollywood dizisine, RTÜK uyarısı geldi

RADYO ve Televizyon Üst Kurul (RTÜK), CNBC-e televizyon kanalında yayınlanan bir dizi filmin senaryosundaki "ahlaksız teklif"ten dolayı kanala uyarı cezası verdi. RTÜK, uyarıyı CNBC-e televizyon kanalında yayınlanmakta olan Nip/Tuck adlı dizi filmin 31 Temmuz 2005'te gösterilen bölümündeki bazı sahnelerin "yayınların toplumun milli ve manevi değerlerine aykırı olmaması" ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle verdi.

Nip/Tuck adlı dizi film aynı zamanda çok yakın arkadaş olan iki erkek plastik cerrahın gerek iş gerekse özel hayatlarındaki ilişkileri konu ediyor. 31 Temmuz'da yayınlanan bölümde, dizideki baş karakterlerden Doktor Cristian ve kız arkadaşı bir tatil köyünde diğer başkarakter Doktor Merrill ile karşılaşıyor. Bu karşılaşma sonrasında Cristian, Miller'den kız arkadaşını istiyor. RTÜK'ün diziyle ilgili bir diğer uyarısı da "erkek olduğu halde kadın görünümünde daha rahat hissettiğini ve bir kadından hoşlandığını" ifade eden Sofia karakteri ile ilgili. **Nevzat ATAL / HABER MERKEZİ**

-42-

Az kullanılmış "babalık ruhu"

FOX'taki **"Hasret Bitiyor"**un ikinci bölümünü yine karmakarışık duygularla izledim. Reyting rekabetinin gelip dayandığı boyut, bir karabasan gibi ruhuma çökmüşken, öte yanda 24 yaşındaki genç bir kadının babasına ulaşma gayreti yüreğimi burktu. Baba namzetlerinden ise nefret ettim. En iyi yalanı söylemek için adeta taklalar atan, para ödülüne kavuşmak adına genç bir kadının beynine şüphe tohumları eken, bir baba ile öz evladının arasına girip, hasretin imbiğinden dolar süzmeye çalışanlar, **"amaç ne olursa olsun"** insan yerine konulamazdı. Düşündüm de, genç kadını kandırıp, 100 bin doları alınca, o para kursaklarından geçecek miydi?

Bu oyuna alet olan herkesten nefret ettim. Babasını arayan genç kadından da... Ama en çok **"gerçek"** babaya kızdım. **"Babalık duygusunu"** satışa çıkarmıştı. Eğer, kızı, **"doğru babayı"** seçebilirse, büyük ikramiyeyi alacaklardı. Bütün mücadele bunun içindi. Yahu insan 24 yıldır görmediği kızına kavuştuktan sonra başka ikramiye arar mı? Bunun muhasebesi yapılır mı?

Şimdi diyeceksiniz ki, **"Fukaralık, çaresizlik insana her şeyi yaptırır."** Evet, ben de biliyorum çaresizlikten böbreğini, ciğerini gazete ilanıyla satışa çıkaranları. Fukaralık yüzü görmesin diye biricik bebeğini el kapısına bırakanları... Ama kaderin her türlü sillesine direnip, evladından ayrı kalmayan, tüm güçlüklere göğüs gererek onu yetiştiren, büyüten fedakar anneler, babalar da tanıyorum. Velev ki, bu programda yer alan gerçek baba, annenin dediğine göre **"keyfi"** bir kararla evini terk etmiş. Yani ortada ciddi bir **"zorunluluk"** yokken...

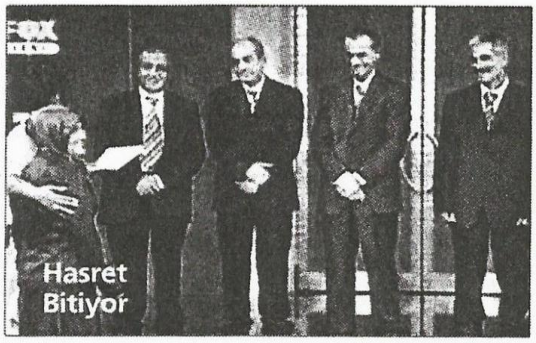

Son hafta, gerçek babanın sesini ve görüntüsünü görsel-işitsel efektlerle bozarak yayına verdiler. Baba, pişmanlığını dile getirip, kızına **"Seni seviyorum"** filan dedi. 8 baba adayı içinde bana en az inandırıcı gelen işte bu sözlerdi. Evladını gerçekten seven baba, kızının yüzünü 24 yılda bir kez bile görmez, bir defacık sesini duymaz mı? Belki de ortada **"100 bin dolarlık ödül"** olmasa yine görmeyecek, duymayacaktı.

Dedim ya, çaresizlikten böbreğini, ciğerini satışa çıkaran çok kişi gördüm. Ama ilk kez **"az kullanılmış ikinci el babalığını, televizyon ekranlarında satışa çıkartan"** birine rastladım. Hem o baba, hem de bu dramdan reyting süzmeye çalışanlar adına bir kez daha utandım.

Şimdi bir umudum var. Gelecek hafta **D.... Hanım**, seçimini yapacak ve üç haftalık bu ıstırap bitecek. Hayalimde şöyle bir final canlanıyor: **D.... Hanım** da, telefon bağlantısı yapılan annesi de, sözde gerçek babası da **"oyuncu"** olduklarını açıklayacaklar. Üç haftalık serüvenin sadece bir **"televizyon şovu"** olduğunu söyleyecekler. Ben de herkes kadar **"aldatıldığıma"** üzüleceğim tabii.. Ama bu aldatılmışlık hissi, beni **"ikinci el babalığın ekranda satışa çıkması"** kadar yaralamayacak... İşte tek umudum bu!..

SABAH/Günaydın – 24 Temmuz 2007 – Yüksel AYTUĞ

AKŞAM-19 Şubat 2008

İŞTE EKRANDA İÇKİNİN ÇETELESİ

RTÜK'ten dizilere 'alkol' testi

RTÜK, yine bir skandalla gündemde. Tüm dizileri saniye saniye takip ettirdi. Hangi dizide kaç dakika içki sahnesinin gösterildiğini kayda geçirdi. Kurul, bu kayıtları 'İşte sakıncalı sahneler' diyerek rapor etti

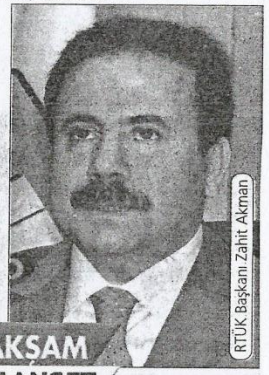
RTÜK Başkanı Zahit Akman

AKŞAM MANŞET

Ali Ekber ERTÜRK / ANKARA

RTÜK, skandal bir uygulamaya imza attı ve yerli dizilere "içki çetelesi" tuttuğu ortaya çıktı. RTÜK İzleme ve Değerlendirme Dairesi, reytingi yüksek yerli dizileri tek tek incelemeye aldı. Hangi yerli dizide, içkili sahnelerin kaç dakika ekranda yer aldığı bir bir not edildi. Hazırlanan raporda, bu dizilerdeki içki sahnelerinin "yayın ihlali" taşıdığı belirtildi. "Çetelenin", tartışmalara yol açan yeni RTÜK Tasarısı'na ön hazırlık taşıdığı öğrenildi. Bu raporun ardından "içki içmenin olumlu anlatıldığı" sahnelerin cezalandırılacağı hükmü yeni tasarıya eklendi.

İşte, AKŞAM'ın ulaştığı RTÜK raporunda yer alan dizilerle ilgili "içki çetelesi":

■ **KARINCA YUVASI:** Dört erkek salonda kurulan rakı sofrası başında aşk konusunu, üç bayan da mutfakta "erkeklere nasıl hükmedilir" konusunu konuşarak şarap içmekte ve içki ile ilgili "Ne içersin abi", "Her zamankinden", "Her zamanki ne?", "İnsanın içine şey veren, ılıklık veren ne varsa, alkol", "Mazlum kaçınca kadeh?", "Ha ikinci karıcığım", "Yalan valla da yalan... Siz de şahitsiniz beş, beş" gibi içki sofrası muhabbeti, içki içmeleri ve geç saatte evden ayrılırken sarhoş olmalarına ilişkin görüntüler, 6 dakika 22 saniye süreyle ekranda yer almıştır.

■ **SELENA:** Selena'nın erkek arkadaşının eski nişanlısı, elinde bir şişe şarapla delikanlının evine gelerek onu tekrar kazanmak için bazı oyunlar yapmakta ancak Selena'nın sihirli güçlerini kullanmasıyla bu oyunlar boşa çıkmakta. Bir sonraki sahnede Selena ile erkek arkadaşı şarap içmekte ve Selena "... en azından şarap işe yaradı" ifadesini kullanmaktadır.

IHLAMURLAR ALTINDA

MEYHANE sahibinin oğlu olan delikanlının, dolaptan içki şişesini alarak masaya oturması ve bardağa doldurması (18 saniye)

● Aynı delikanlının, yarım olan rakı bardağını bitirdikten sonra yeniden doldurarak içmesi (40 saniye)

● Filiz isimli karakterin, evlerinin salonunda otururak şarap içmesi (35 saniye)

● Meyhanede ailece yenilen yemek sırasında içinde rakı ve şarap bulunan kadehlerin tokuşturulması (17 saniye)

● Filiz isimli karakterin üst üste şarap içmesi (1 dakika 35 saniye)

YABANCI DAMAT

DİZİNİN bazı bölümlerinde içki sahnelerinin kullanıldığı dikkat çekmiştir. Bir restoranda iki dünürün aile ve evli çocuklarının yemek masasında rakı ve şampanya kadehlerini kaldırarak "en kötü günümüz böyle olsun, şerefe" ifadesi ile kadeh tokuşturup içmeleri ve dünürler arası yaşanan bir tartışmayı yatıştırmak için damadın "Kahraman babamla, Feride annemin şerefine içelim" diyerek tekrar kadeh tokuşturma sahnesi 23 saniye süreyle ekranda yer almıştır.

YAPRAK DÖKÜMÜ

EVİN gelininin hamile olmasından dolayı ailenin bir arada kutlama yaptıkları akşam yemeğinde, baba rakı içerken oğluna dönerek şu diyaloğu yapar:

● **Baba:** Şevket, bir kadeh daha

● **Şevket:** Sağol babacığım, ben içmeyeceğim daha

● **Baba:** Bu gece yalnız bırakma beni (iki parmağıyla bir ölçü göstererek) şu kadarcık al oğlum

● **Şevket:** Kafi baba (şeklinde cevap verince bu defa eşine dönerek)

● **Baba:** Hayriye, bari sen bana eşlik et

● **Hayriye:** (şaşırarak) A..aaa.. üstüme iyilik sağlık, deyince evin gelini Ferhunde'nin "hadi, hadi, torununuzun şerefine bir kadehçik için" dediği sahne 1 dakika 55 saniye ekranda yer almıştır.

BİNBİR GECE

BİR inşaat firmasının sahibi olan Onur ve Kerem isimli patronların gerek ev ortamında gerekse gece kulübü gibi eğlence yerlerinde içki içme sahnelerinin çok sık kullanıldığı dikkat çekmiştir.

Onur'un evinde hizmetçisinin "Affedersiniz, aç karnına içki içiyorsunuz" muhabbetiyle başlayan içki sahnesi 1 dakika 50 saniye, Onur'un annesinin "Çok içiyorsunuz çok" demesi ve iki ortağın ayrı evlerde olmasına rağmen aynı anda içki içmeleri görüntüleri 1 dakika 28 saniye, Kayserili işadamı Burhan Bey'e eşinin, sağlık uyarısında bulunup içki içmemesi yönündeki uyarısı üzerine "Keyfim yerinde. Bırak da bir duble rakı içeyim, ne olmuş yani" ifadelerini taşıyan sahne 2 dakika 30 saniye süreyle ekrana getirilmiştir.

Para verene haksızlık

HÜRRİYET - 8 MAYIS 2005

RTÜK'ün şifreli erotik kanalları kapatma kararına AKP'den de tepki geldi. Grup Başkanvekili Faruk Çelik, bu tür yayınları izlemenin toplumu değil hizmeti satın alan kişileri ilgilendirdiğini belirterek, "Kişi eğer bu yönde tercih kullandıysa, bu özgürlüğün kısıtlanmaması gerekir" dedi.

Çanak antenle 'hard' izlenir

Murat Saygı (Kanal D Genel Müdürü) Bir kere bu kararı alanlar televizyonculuk nedir bilmiyorlar. Bu kararı alanların, bu tür yayınların çanakla hem de daha 'hard'ının izlenebileceğini unutmamaları gerekir. Evet çocuklardan elbet uzak tutulmalı, ama bu zaten anne ve babanın görevi. Ama anne ve baba bunu izliyorsa kim engelleyebilir ki.

Dış dünyaya ne diyeceğiz

Saner Ayar (SHOW TV Genel Müdürü) Şimdi bu kanalları almak için Avrupa'ya ve ABD'ye para veriyorsunuz. Yani onlarla bir türlü ticari ilişkiye giriyorsunuz. RTÜK'ün bu kararını şimdi onlar acaba nasıl algılayacak ve nasıl anlatacaklar. Yani Türkiye'yi kapalı bir toplum gibi görmelerinin önünü açmış olacağız. Bunu telafi etmenin imkanı yok.

Bedel ödeyen şikayet eder mi

Mehmet Tezkan (ATV Genel Müdürü) Digitürk'ün yaptığı erotik yayınlar, her ne kadar kamuya ait bir platform kullanılarık yapılsa bile, sonucuna baktığımız zaman yayın kamuya açık değil. Tercihe bağlı, bedel ödenerek izlenebiliyor. RTÜK, şikayet üzerine kapatıldığını söylüyor. Kim şikayet ediyor? Para ödeyenler mi şikayet etmiş? Yayın şifreli çünkü.

Resmi karar bize gelmedi

Ertan Özerdem (Digitürk Genel Müdürü) Konuyla ilgili karar henüz bize resmi olarak iletilmedi. Resmi bir yazı olmadığı için de açıklama yapmamız doğru olmaz.

Faruk Çelik

AKP Grup Başkanvekili **Faruk Çelik**, RTÜK'ün Digitürk içerisinde olan ve şifreli olduğu için ancak para ödenerek seyredilebilen kanalları müstehcen bularak kapatma kararına tepki gösterdi. **Çelik**, parasını vererek şifreli yayın satın alanların istediğini seyretme özgürlüğünün kısıtlanmaması gerektiğini söyledi. **Çelik**, yayın denetiminin toplumun genelinin satın aldığı hizmetler için geçerli olması gerektiğini belirtti. **Çelik**, şunları söyledi:

GENELE ÖNLEM ŞART "Bu gibi konularda, toplumun sağlığı ve ahlaki değerlerine aykırı olan genel yayınlarla ilgili tedbir alınmasından yanayım. Bu tür yayınların gençlerin olumsuz yönde etkilenmemesi ile ilgili kararları desteklerim. Toplum hayatını olumsuz etkileyecek yayınlara şiddetle karşı çıkarım. Ancak, ücret karşılığında kişisel olarak satın alınan, şifre ile yayınlanan programlarla ilgili bir kısıtlama getirilmesine karşıyım. Bu tercih toplumu değil, bu hizmeti satın alan kişileri ilgilendirir. Eğer bu yönde tercih kullandıysa, bu özgürlüğün kısıtlanmaması gerekir.

KİŞİNİN TERCİHİ Bazı kişiler, cinsel bazı mesajlar içeren yayınları görsel olarak izlemek için para ödüyorsa, bu o kişinin tercihidir. Bu özgürlüğün kullanılmasının önüne geçilmemelidir. Zaten bu tür programların şifreli kanalların dışında yayınlanması da yasaktır. O yüzden bu kararı doğru bulmam."

Çelik, RTÜK'ün kararının önümüzdeki dönemde yapılması sözkonusu olan RTÜK üye seçimlerinin öncesinde **"seçim yatırımı"** olarak algılandığının anımsatılması üzerine, **"Bu kararın gerekçesini bilmiyorum. RTÜK seçimleriyle bir ilgisi var mı, buna yönelik bir seçim yatırımı mı elimde done yok?. O yüzden bir şey söylemem mümkün değil"** dedi.

E. Yarbay

BU YASAK DELİNİR AKP Ankara Milletvekili **Ersönmez Yarbay** da RTÜK'ün kararını eleştirerek, yasaklarla bir yere varılamayacağını söyledi. **Yarbay**, şöyle konuştu: **"Toplumda bir talep varsa, bir şekilde bu yasağı ihlal edenler olur. Devletin düzenleyiciği bir yetkisi var, ama bu konuda varsa bir talep bunu da gözardı etmemek gerekir. Talepler dikkate alınmadan, yasak getirilirse, sonuçta bu yasaklar delinir ve halkta da kanunların, kararların uygulanamadığı yönünde bir kanat oluşur. Bu da devlet otoritesini sarsar. Onun için mutlaka uygulanabilirliği olan kararlar almak gerekir."**

■ Nuray BABACAN / ANKARA

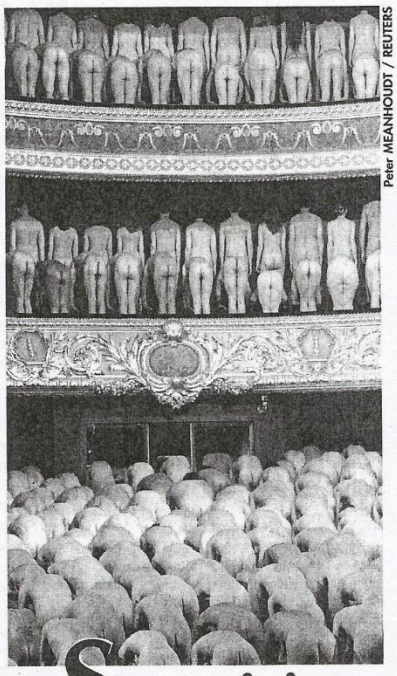

Peter MEANHOUDT / REUTERS

Sanat için

TÜRKİYE'de RTÜK'ün şifreli erotik kanalları kapatma kararı konuşulurken Belçika, ABD'li fotoğraf sanatçısı Spencer Tunick'in ilginç bir fotoğraf çekimine sahne oldu. Tunick, Bruges kentindeki sanat festivalinin açılışı dolayısıyla Stadschouwburg Tiyatrosu'na gelen yaklaşık 2 bin izleyiciyi çırılçıplak görüntüledi. Tunick, 1992 yılından bu yana benzer çalışmalara imza atıyor.

CHP: Zamanlama ilginç

Cevdet Selvi

CHP Genel Başkan Yardımcısı Cevdet Selvi, RTÜK'ün erotik yayın yapan kanallara yasak getirmesinin, "Yöntem olarak yanlış, zamanlama bakımından da dikkat çekici" olduğunu bildirdi. Selvi, şunları söyledi:

■ Çocukların, halkın istediği an izleyebileceği kanallarda ve saatlerde bu tür yayınlar yapılması doğru olmayabilir. Ancak şifreli, para ödeyerek izlenen kanallar için bu tür yasaklamalar doğru değil.

■ Önümüzdeki günlerde Anayasa değişikliği gerçekleştikten sonra RTÜK üyelerinin seçimi yapılacak. Bugüne kadar bu yayınlara ses çıkarmayanların, tam da bu seçimler öncesinde böyle bir yasak getirmesi dikkat çekicidir.

■ ANKARA

-45-

SABAH – 11 Mayıs 2005

Akşit'ten şifreli yasağa tepki

DEVLET Bakanı Güldal Akşit, RTÜK'ün erotik yayın yapan şifreli kanallar ile ilgili kararını, "Şifreli, parayla ve tercih kullanılarak izlenen bu kanallar için böyle bir karar alınmasını doğru bulmuyorum" diyerek eleştirdi.

RTÜK'ün aldığı kararın, şifreli ve kamunun genelinin izlemediği kanallarla ilgili olması nedeniyle tartışmalı olduğunu ifade eden Akşit, "Kamuoyuna tamamen açık olan kanallar açısından böyle bir karar alınması çok doğrudur ama şifreli kanallar, parayla, tercih kullanılarak izlenen kanallar için böyle bir karar alınmasını pek doğru bulmuyorum" dedi. Akşit, bir gazetecinin, "kararın toplumun ahlaki yapısını bozduğu" gerekçesiyle alındığını belirtmesi üzerine, "Bu kanallar genelin kullanımına açık değil, tercihle kullanılıyor. Tercih eden kişilere zararı dokunuyor diye engellemek pek mantıklı gelmiyor bana. Ama genele açık kanallar olsa doğru" dedi.

Güldal Akşit

-46-

Ali Poyrazoğlu'nun, "Beni kimse ellemedi" diyen Seray Sever'e cevabı böyle oldu!

Ekranda taciz

Tüm yapım ekibinin kadınlardan oluştuğu ve sadece erkeklerin konuk olduğu TV programı "Seray Sever ve Erkekler"in bu haftaki konuğu, Ali Poyrazoğlu'ydu. Ünlü tiyatrocu programda, Seray Sever'in sorularıyla terledi. Son oyunu "Tak Tak Takıntı"da kadın kılığına girdiği için, kadın olmanın zorlukları hakkında konuşan Poyrazoğlu, program sonunda beklenmedik hareketiyle herkesi şaşırttı. Erkeklerin kadınlara tacizi konuşulurken Seray Sever'in "Beni hiç kimse ellemedi" demesi üzerine ünlü tiyatrocu, "Her şeyin bir ilki var" diyerek, güzel sunucuyu taciz etti. Sever'i poposundan tutarak kaldıran Ali Poyrazoğlu, bu şakasıyla herkesi şoke etti. **MAGAZİN**

SABAH – 17 MART 2007

TRT GENEL MUDURU

Akgüner görevden alındı

▶ RTÜK ile TRT Genel Müdürü Tayfun Akgüner arasında hukuk savaşımına dönüşen görevden düşürme tartışmalarına Danıştay son noktayı koydu. Danıştay 10. Dairesi, Akgüner'in Ankara 2. İdare Mahkemesi'nden aldığı göreve iade edilme kararına yürütmeyi durdurma verdi.

▶ Böylece Akgüner'in görevi düştü. Karardan sonra RTÜK, belirleyeceği 3 adayı hükümete sunacak. Bakanlar Kurulu, 3 adaydan birini yeni TRT Genel Müdürü olarak atayacak.

HÜLYA KARABAĞLI

ANKARA - Danıştay, TRT Genel Müdürü Tayfun Akgüner'in görevine iadesini sağlayan yargı kararına, yürütmeyi durdurma vererek Akgüner'i görevden düşürdü. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Danıştay kararını, gereği yapılmak üzere Başbakanlık ve TRT Genel Müdürlüğü'ne gönderecek. Tayfun Akgüner'in görevden çekilmesi durumunda RTÜK, belirleyeceği 3 adayı hükümete önerecek. Danıştay'ın, Akgüner'in göreve iadesine yürütmeyi durdurma kararı vermesi, REFAHYOL hükümetinin TRT Genel Müdürlüğü'ne yapacağı atamayı kolaylaştırdığı yorumlarına neden oldu.

RTÜK ile TRT Genel Müdürü Tayfun Akgüner arasında hukuk savaşımına dönüşen görevden düşürme tartışmalarına Danıştay son noktayı koydu. RTÜK'ün, Akgüner'in göreve dönmesini sağlayan Ankara 2. İdare Mahkemesi'nin yürütmeyi durdurma kararına karşı, temyiz başvurusu kabul edildi. Danıştay 10. Dairesi'nin kararı uyarınca, TRT Genel Müdürü Akgüner'in görevi düştü. Kararda, RTÜK'ün iki ihlal arasında süre belirleme yetkisi olmadığının özellikle vurgulanması dikkat çekti. Yayın ilke ve esaslarının ihlali durumunda, TRT kurumunun RTÜK tarafından uyarılacağına işaret edilen 10. daire kararında, şöyle denildi:

"Durdurmayı gerektirecek şekilde yayın yapılması halinde, üst kurulun bu doğrultuda vereceği karar üzerine, TRT kurumu genel müdürü ve yönetim kurulunun görevi düşer kuralı bulunmaktadır. Tekrarlanan ihlaller arasında yasada bir süre kaydı bulunmadığı gibi RTÜK'ün bu konuda bir düzenleme yetkisi de bulunmamaktadır."

'Çiller'in Ulusa Sesleniş'i'

RTÜK, TRT'nin 30 Ekim 1995'te yayımladığı **"Ulusa Sesleniş"** programıyla 3984 sayılı Özel Radyo ve Televizyon Yasası'nın aynı fıkrasını ikinci kez ihlal ettiği gerekçesiyle TRT Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu üyelerinin görevlerinin sona erdirilmesine karar verdi. Bilirkişi, dönemin Başbakanı, DYP Genel Başkanı, Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı **Tansu Çiller**'in programda yaptığı konuşmanın **"siyasi çıkar amacı taşıdığı"** kanısına vardı.

Tayfun Akgüner, Ankara 2. İdare Mahkemesi'ne, görevine iade edilmesine ilişkin yaptığı itiraz yerinde görülünce, görevine döndü. Danıştay'ın göreve iadeye yürütmeyi durdurma kararı vermesi üzerine RTÜK, belirleyeceği 3 adayı hükümete sunacak. Bakanlar Kurulu, 3 adaydan birini TRT Genel Müdürü olarak atayacak. TRT Yasası uyarınca, genel müdür istifa etmemesi durumunda, özel haller dışında görevden alınamıyor.

CUMHURİYET – 5 Eylül 1996

BUGÜN - 16 Haziran 2007

Haber yayını değil yayın balığı

Murat ÇELİK
murat.celik@bugun.com.tr

Dün saat 14.00'ü biraz geçiyor...

Kumanda elimde, haber kanallarını dolaşıyorum.

NTV, Habertürk, Sky Türk... Ve derken CNN Türk.

CNN Türkte bir gariplik var.

Ekranda boy boy, tür tür, renk renk balıklar...

Digitürk'ün radyo kanallarındaki akvaryumu gibi.

★ ★

CNN Türk, gün içinde belki de en çok izlendiği dakikalarda 'belgesel' yayınlıyor.

"Bu nerden çıktı şimdi?" derken, cevabı önce Habertürk ekranında buluyorum.

Yüksek Seçim Kurulu'nun (YSK) kararıyla üç günlük 'program durdurma' cezası verilmiş CNN Türk'e.

★ ★

Mevzu şuymuş...

CNN Türk, 12 Mayıs 2007 tarihinde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) Erzurum mitingini canlı yayınlıyor.

YSK da, Radyo Televizyon Üst Kurulu'ndan (RTÜK) izleme raporlarını istiyor ve kanala cezayı kesiyor:

'Üç gün süreyle, mitingin yayınlandığı saatte ve aynı süre boyunca belgesel yayınlamak.'

Gerekçe, tek yanlı yayın, tarafsızlık ilkesinin ihlali, partilere fırsat eşitliği tanınmaması.'

★ ★

CNN Türkten meslektaşlarıma soruyorum; cezaya konu olan mitingi yayınlama gerekçelerini anlatıyorlar.

"Cumhuriyet mitinglerinin ardından, AKP'nin Erzurum mitinginin, bu gösterilere bir yanıt ya da karşıt bir eylem niteliğinde olacağı konuşuluyordu. Bu manada 'haber' değeri olduğu için Tayyip Erdoğan ve Abdullah Gül'ün konuşmalarından bazı bölümlerle birlikte Erzurum mitingini ekrana taşıdık" diyorlar.

★ ★

Sky Türk ve TGRT Haber de canlı olarak yayınlamış AK Parti'nin Erzurum mitingini.

Sky Türk 'uyarı' cezası almış, TGRT Haber'in cezası da yakında açıklanacakmış.

CNN Türk'ün 'üç gün süreyle program durdurma' cezasına çarptırılmasının nedeni, daha önce de Cem Uzan'ın reklamlarını yayınlaması sebebiyle 'uyarı' cezası bulunmasıymış.

★ ★

CNN Türk, dünkü yaklaşık yarım saatlik belgesel yayınıyla birlikte üç günlük cezasını tamamladı.

Haber yayını yerine, 'yayın balığı' izledi kanalın seyircileri.

★ ★

Kim haklı, kim haksız; uzun uzun tartışılabilir fakat şu yoğun gündemin tam ortasında, bir haber kanalında yarım saat süreyle 'haber yayını' değil 'yayın balığı' izlemek, bir gazeteci olarak bana bir garip hissettirdi.

-49-

'Fırsat eşitliği' ilkesi de sizlere ömür

RTÜK ve YSK seçimin galibi!

CHP Genel Başkan Kılıçdaroğlu, miting meydanlarında YSK'ya en ağır eleştirileri yöneltiyor, "Onların süratle görevlerinden ayrılmasını istiyor, onların vereceği hiçbir karar dünyada kabul görmez artık. Hatta onlar da **Erdoğan-Davutoğlu** düzeninin mitingine katılabilirler" diyor. Bir muhalefet liderinin bu ağır sözlerine karşılık YSK'dan çıt yok. Yayınlarda 'tek kale' maça izin veren RTÜK de aynı şekilde. O da duyarsız kurumlar arasında. Şimdiden seçimin galibi bu iki kurum olacak.

RTÜK üyeleri; iki CHP, birer de MHP ve HDP kontenjanlarından seçilen üyeler **Ali Öztunç, Süleyman Demirkan, Esat Çıplak ve Ersin Öngel** bir kez daha kendi kurumlarını kamuoyuna şikâyet ettiler ve şöyle dediler:

"Bazı TV kanallarında sadece iktidar partisinin mitinglerine yüzlerce dakika yer verilirken aynı kanallarda muhalefet partilerine sıfır saniye süre verilmektedir. Böylece **YSK**'nın 'yayınlarda siyasi partiler arasında fırsat eşitliği sağlanmalıdır' kararının çiğnendiği dikkat çekmektedir. Ancak RTÜK'te bu kanallara yönelik herhangi bir uyarı dahi yapılmamaktadır.

(Örnek, Ülke TV, A Haber, Kanal 24, 360 TV, ATV... Bu kadar açık ihlallere rağmen **AKP** kontenjanından seçilen üyelerin çoğunluğuyla adı gecen kanallar korunmaktadır. Dosyalar son kararın verilmesi için **YSK**'ya gönderilmiştir. Kararı YSK verecektir.

RTÜK'ün siyasi bir kurum haline getirildiği ve iktidar partisine yakın TV kanallarını koruduğu daha önce tarafımızdan defalarca dile getirilmiştir. Bu örnekler bu görüşümüzü doğrulamaktadır. Oysa anayasal bir kurum olan **RTÜK**'ün her siyasi partiye eşit mesafede olması ve yayın denetimlerinde adil davranması gerekmektedir. Üst kurulun üyeleri olarak bu haksızlığa isyan ettiğimizi kamuoyuna duyuruyoruz.

Ali ÖZTUNÇ
Süleyman DEMİRKAN
Esat ÇIPLAK, Ersin ÖNGEL

Yalçın Bayer - Hürriyet - 29/05/2015

'RTÜK, testi kırıldıktan sonra tedbir alıyor'

ZAMAN – 6 MART 2005

Yayıncılıkta iç denetimin önemine işaret eden RTÜK Başkan Vekili Zakir Avşar, Üst Kurul'un denetiminin bir yere kadar olduğunu söyleyerek, tüm dünyada olduğu gibi bir an önce izleyici örgütlerinin kurulmasını teklif ediyor.

Aslıhan Aydın | Ankara

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)'nun kurduğu ALO 178 Şikayet Hattı, son günlerde yaşanılan 'gelin-kaynana' tartışmalarından sonra yeniden gündeme geldi. RTÜK Başkanı Fatih Karaca konuyla ilgili yaptığı ilk açıklamada, bu hatta düşen 7 binin üzerindeki mesajdan sonra harekete geçtiklerini belirtmişti. Karaca'nın bu açıklamasından sonra, tartışılan programları yapan televizyon kanalları ise, "7 bin şikayetin 70 milyonluk bir ülkede hiçbir şey ifade etmediğini" söyleyerek ALO 178 Şikayet Hattı'nı hafife almışlardı.

Tüm bu tartışmalardan sonra varlığı bir kez daha tartışma konusu olan ALO 178 Şikayet Hattı'nı, RTÜK Başkan Vekili Zakir Avşar ile konuştuk. RTÜK'ün "testi kırıldıktan sonra" önlem alabildiğini söyleyen Avşar, bir an önce izleyici örgütleri kurulması gerektiğinin altını çizdi. Tüm dünyada televizyon seyircisinin şikayetlerini, taleplerini yayıncılara ileten örgütlenmelerin olduğunu ifade eden Avşar, Türkiye'de bütün toplumun izleyici olmasına rağmen örgütlenmenin olmamasını ise yadırgıyor. RTÜK'ün denetiminin bir yere kadar olduğunu söyleyen Avşar, özdenetime dikkat çekerek, "Biz testi kırıldıktan sonra önlem alabiliyoruz, yayın öncesi denetim gerekir ve bunun da sansüre girmemesi için özdenetim gereklidir." dedi. Yayıncının kendi kendini denetlemesinin önemine işaret eden Avşar, özdenetim ve meslek örgütlerinin denetimi ile sıkıntıların çok çabuk çözülebileceğini dile getirdi.

RTÜK'ün son günlerde Alo 178 hattına gelen yoğun şikayetler sonrasında denetimi sıklaştırdığını belirten Zakir Avşar, bu süre içerisinde toplumda meydana gelen kayıp ve zararın geri getirilemediğini söyledi. Avşar daha anlamlı denetim yollarının öne çıkması gerektiğine, bu anlamda izleyici reflekslerinin çok önemli olduğuna inanıyor. Avşar, "Benzer programları yaparken yayıncı, seyirci reflekslerini dikkate alıyor. Denetçinin önlem almasını da seyirci refleksleri belirliyor. Ama bu son yol olmalıdır. Seyircinin başvuracağı ilk merci RTÜK değil, televizyonun düğmesi olmalıdır. Ondan sonra da medya ombudsmanları, izleyici örgütleri devreye girer." dedi.

Yeni kurulan 'gelin-kaynana komisyonu' ne yapacak?

Gelin-kaynana programları için RTÜK'ün kurduğu komisyonun çalışma düzeni şöyle: Bir programda yayın ihlali olması durumunda RTÜK, önce uyarı cezası veriyor. Bu cezanın uygulanma süresi 6 ayı buluyor. Daha sonra aynı ihlal olursa Üst Kurul, programın bir kez durdurulmasına karar veriyor. Program durdurma kararı alındıktan sonra aynı programda aynı şekilde yayın ihlali yapılırsa para cezası verilmesi kararlaştırılıyor. Bugüne kadar da para cezası alacak kadar uzun süren bir program olmadı. Gelin-kaynana programları da 3 ay sürdüğü için uyarı cezası bile almadan bitiyor. Yeni kurulan komisyon ise raporlarının incelendikten sonra tebliğ edilecek cezanın kanala bir an önce ulaştırılmasını sağlayacak. Bunun dışında hukuki prosedürler eskisi gibi devam edecek. Komisyonun hızlı çalışması, RTÜK üyelerinin de rutin toplantılarını artırarak, yayın kuruluşlarına ceza verilmesi sürecinin sadece birkaç hafta daha kısalması anlamına geliyor.

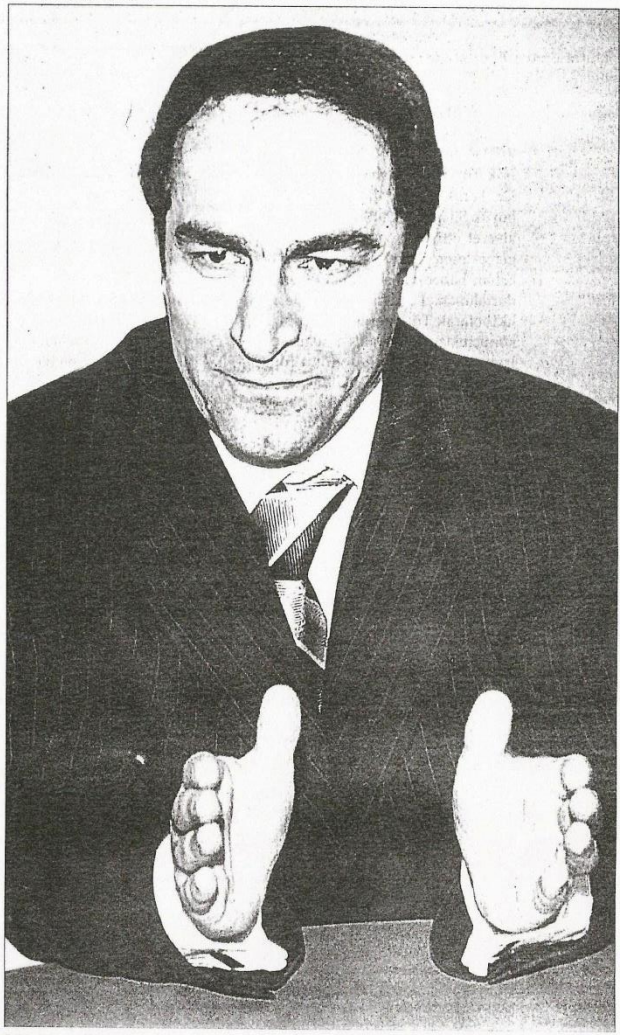

Zakir Avşar, tüm dünyada seyircinin şikayetlerini yayıncılara iletenörgütlenmeler olduğunu söylüyor.

EK-8. Yayıncılık Etik İlkeleri

1. İnsan onuruna, temel hak ve özgürlüklere saygılı olmak
2. İfade özgürlüğü ve haber alma hakkı çerçevesinde, olay ve olguları doğru, tarafsız ve eksiksiz yayınlamak,
3. Yayıncılığı haksız amaç ve çıkarlar doğrultusunda kullanmamak,
4. Çokseslilığin ve kültürel çeşitliliğin korunmasına önem vermek,
5. Yayınlarımızda ırk, renk, dil, din ve cinsiyet ayrımcılığına, aşağılama ve önyargılara yer vermemek,
6. Kişi ve kurumların cevap ve düzeltme haklarına saygılı olmak,
7. Toplumda korku ve infial yaratabilecek olaylar karşısında ve kriz zamanlarında sağduyulu davranmak,
8. Şiddeti teşvik etmemeye ve meşrulaştırmamaya özen göstermek,
9. Özel hayata ve mahremiyete saygılı olmak,
10. Kadınların sorunlarına duyarlı olmak ve kadınları nesneleştirmekten kaçınmak,
11. Çocuk ve gençleri uygun olmayan içerikten korumaya özen göstermek,
12. İzleyicilerin ve dinleyicilerin gereksinim, beğeni ve hassasiyetlerine önem vermek.

EK-9. Spor Programları Rehber İlkeleri

Televizyon Yayıncıları Derneği ve Üye Kuruluşlar,

- Özellikle genç nüfusun izler-kitle olduğu spor programlarında, argo ve kaba ifadelerin hiçbir şekilde yer almaması,
- Kulüp yöneticilerine, teknik direktörlere, taraftarlara, sporculara, hakemlere ve ilgili taraflara hakaret ve saldırı niteliği taşıyan yayınlara yer verilmemesi,
- Sahalarda birkaç saniyede gerçekleşen bir olayın, ekranlarda saatlerce yer almaması,
- Program içeriği ile ilgisi olmayan konuların yer almaması,
- Spor programlarının daha nitelikli gerçekleşebilmesi için spor Kulüplerinin, ilgili kurum ve kuruluşların yasal haklarını haberciliğe engel olacak şekilde kullanmamaları gerektiğini kabul eder.

Dernek ve Üye Kuruluşlar,

- Spor camiası yetkililerinin yayın kuruluşlarına karşı tarafsızlıklarını ve üsluplarını azami ölçüde korumalarının önemli olduğu,
- Sahalarda yaşanan olumsuzlukların spor programlarında yayıncı sorumluluğu çerçevesinde yansıtılması ve sahalardan aktarılan olumsuz görüntülerin, ülkemizin dışarıdaki imajını da olumsuz etkileyebileceği bilinci ve sorumluluğu ile yayınların gerçekleşmesini arzu eder.

Ayrıca, spor programlarında kullanılan görsel malzemenin (antrenman, müsabaka vb) kolay erişilebilir olması için gerekli düzenlemelerin yapılması tarafların ortak arzusudur.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı	: Coşkun, Sena
Uyruğu	: Türkiye Cumhuriyeti
Doğum tarihi ve yeri	: 22/02/1981 – Muğla
Medeni hali	: Bekâr
Telefon	: 555 540 08 40
Faks	: 272 228 13 08
e-mail	: senacoskun@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üni. Sosyal Bilimler Enst.	02 / 10 / 2006
Lisans	Gazi Üni. İletişim Fakültesi	09 / 07 / 2003
Lise	Muğla Anadolu Lisesi	01 / 07 / 1999

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2003-2004	Kanal A	Müzik Koordinatörü
2004-2016	Afyon Kocatepe Üni. Güzel San. Fak.	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Makaleler:

- Coskun, Sena (2013). *Avrupa Birliği Sürecinin Cevap ve Düzeltme Hakkına Katkısı ve Hakkın Kullanımında Alternatif Yollar,* Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:XV, Sayı:1, s.89-108.

- Coskun, Sena (2015). *Türkiye'deki Futbol İçerikli Spor Programlarının Rehber İlkeler Kapsamında Ortak Denetim Açısından Değerlendirilmesi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi, Sayı:10, s.54-69.

Tam Metin Basılan Tebliğler:

- Coskun, Sena ve Saraçlı, Sinan (2015). *Dinî İçerikli Filmlere Karşı Tutum ve Davranışların Din Eğitimi Bağlamında İstatistiksel Tekniklerle İncelenmesi: AKÜ İslami İlimler Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama*, Uluslararası Sinema ve Din Sempozyumu, 21-24 Mayıs 2015.
- Coskun, Sena ve Koluaçık, İhsan (2015). *Yeni Medyanın Etkileşimsellik Özelliğinin Sinema Sanatı Üzerindeki Etkisi*, Gazi Üniversitesi 2. Uluslararası Sanat Sempozyumu, 5-7 Kasım 2015.

Özet Metin Basılan Tebliğler:

- Coskun, Sena (2014). *Televizyon Yayınlarında Başarılı Bir Ortak Denetim Örneği: "Spor Programları Rehber İlkeleri"*, Kocaeli Üniversitesi I. Uluslararası İletişim Bilimleri ve Medya Araştırmaları Kongresi, 12-14 Mayıs 2014.
- Coskun, Sena (2014). *Türkiye'de Radyo ve Televizyon Yayın Hizmetlerinde Kadının Temsilîne Dair Son Hukuku Düzenlemeler*, Uşak Üniversitesi I. Uluslararası Yeni Medya ve Kadın Sempozyumu, 28-30 Mayıs 2014.
- Coskun, Sena ve Kula Demir, Nesrin (2016). *Kadın Akademik Personelin TV izleme Eğilimleri: Afyon Kocatepe Üniversitesi Örneği*, Uluslararası Sosyal Bilmlerde Yeni Yönelimler Sempozyumu, 28 Nisan-1 Mayıs 2016.

Hobiler

Film izlemek, fotoğraf çekmek ve seyahat etmek

A

Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni (AGCOM) · 5, 204-206, 227, 228
Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi · 130, 185, 232, 248, 302

B

Basın hürriyeti · 49, 140, 160, 161, 164, 166, 168-170, 176, 181, 182, 198, 212, 226, 237, 246
Basın Meslek İlkeleri · 144, 250

C

Conseil Supérieur de l'audio-visuel (CSA) · 5, 118, 194-197, 228

D

Danıştay · 127-129, 197, 206, 245, 303, 304
Deregülâsyon · 1, 7, 95, 104, 167, 193, 202, 212, 307
Dış denetim · 109, 110, 112, 115, 126, 133, 264
Doğruluk · 62, 155, 175, 200, 250, 273, 277, 281, 282, 310, 313

E

Eşitlik · 143, 167, 168, 275, 312, 313

F

Federal Communications Commission (FCC) · 67, 118, 172, 194, 202, 209-215, 227, 228, 256
Formal denetim · 118, 135

G

Gizli reklâm · 4, 61, 197, 259
Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi (GİMHY) · 5, 13, 31, 137, 150, 187, 248, 252, 254, 255, 302, 308

H

Hakkaniyet · 75, 149, 200, 212, 253, 267, 277, 282, 312
Hiyerarşik denetim · 112, 113, 115, 262

İ

İç denetim · 109, 110
İdarî denetim · 115, 118-121, 124, 147
İnformal denetim · 118, 135, 149, 170
İzleyici temsilciliği · 11, 146, 148, 248, 262, 290

K

Kamuoyu denetimi · 118, 127, 135-137, 149
Koruyucu sembol · 4, 11, 13, 14, 232, 241, 248, 251, 262, 284, 289, 311

L

Logo/çağrı işareti · 13, 14, 292, 293

M

Malî denetim · 112, 133, 152, 195, 223
Müstehcen · 97, 139, 171, 213-215, 250, 263, 291

O

Office of Communications (OFCOM) · 5, 119, 199, 200-202, 205, 227, 228
Ombudsman · 118, 135, 146-149, 199
Ortak Denetim · 149-152, 155, 240, 289, 314

Ö

Özdenetim · 118, 123, 135, 137-141, 145, 146, 149-151, 155, 172, 175, 178, 198, 201, 220, 240, 262, 289, 291, 311, 315
Özel denetim · 110, 111, 115, 116, 118

P

Para cezası · 4, 124, 196, 199, 201, 203, 214, 226, 260, 294-303
Performans denetimi · 118, 131-133, 152
Program destekleme · 14, 252, 254-257, 261, 295

S

Sansür · 48, 49, 92, 94, 141, 160, 167, 168, 170, 173, 174, 180, 181, 195, 198, 212, 222, 223, 228, 237, 242, 244, 263, 275, 279, 285, 291, 313
Sınırsız Televizyon Direktifi· 185, 186, 204
Siyasî denetim · 118, 124-127, 146, 162, 166
Siyasî reklâm · 4, 153, 262, 271, 274, 277-282, 284

T

Tarafsızlık · 75, 78, 90, 121, 131, 145, 148, 155, 200, 203, 219, 236, 248, 250, 273, 275, 277, 281, 282, 310
Tekelleşme · 1, 102-104, 172, 176, 181, 182, 190, 191
Tele-alışveriş · 14, 252, 254, 255, 261, 290, 295
Ticarî iletişim · 4, 11, 13, 15, 61, 129, 153, 186, 200, 207, 232, 247, 252-255, 257, 259-261, 264-266, 270, 282, 295, 296, 304, 305, 311, 312

Ü

Ürün yerleştirme · 4, 14, 61, 129, 186, 232, 252, 254, 255, 257, 261, 295

V

Vesayet denetimi· 112, 114, 115, 120

Y

Yargı denetimi · 118, 126, 127, 146, 166, 231, 301-303
Yayın hizmeti ilkeleri· 11, 138, 153, 212, 229, 242, 247, 248, 252, 253, 265, 266, 281, 282, 295, 312

GAZİ GELECEKTİR...